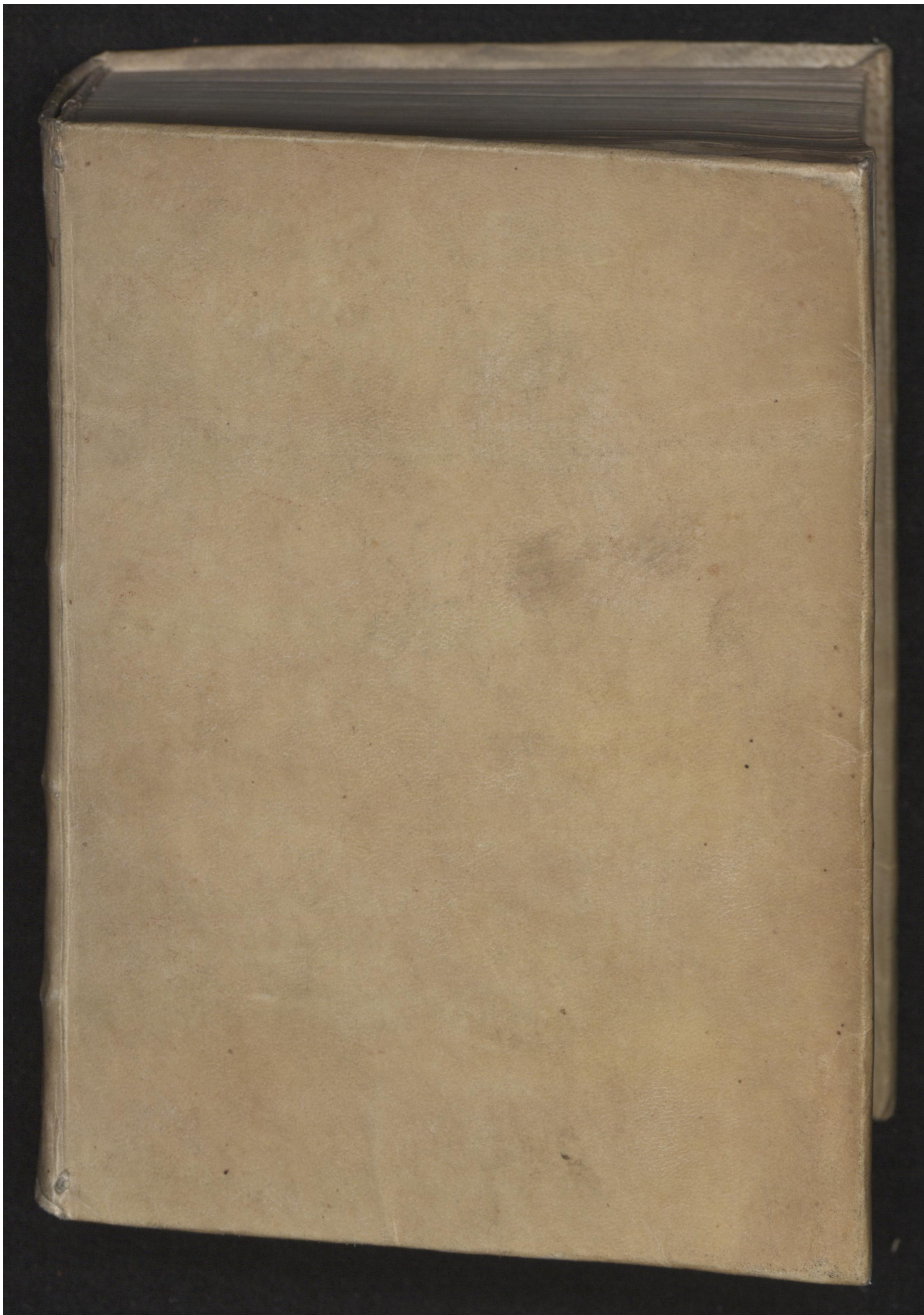
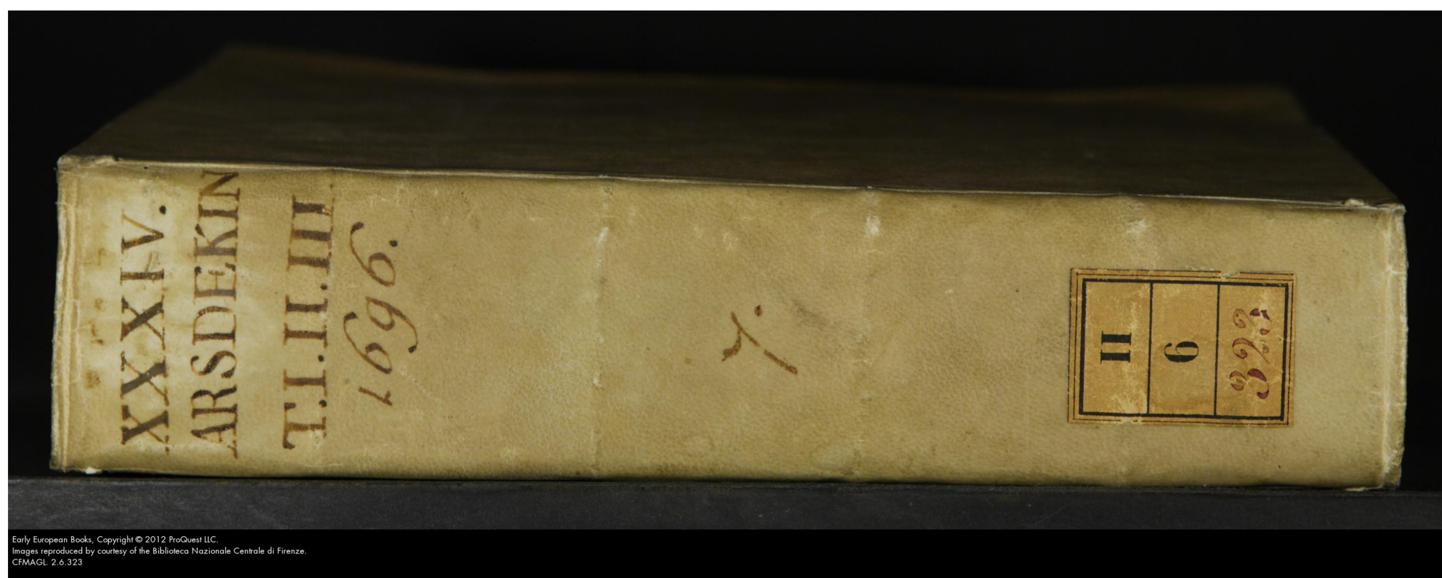
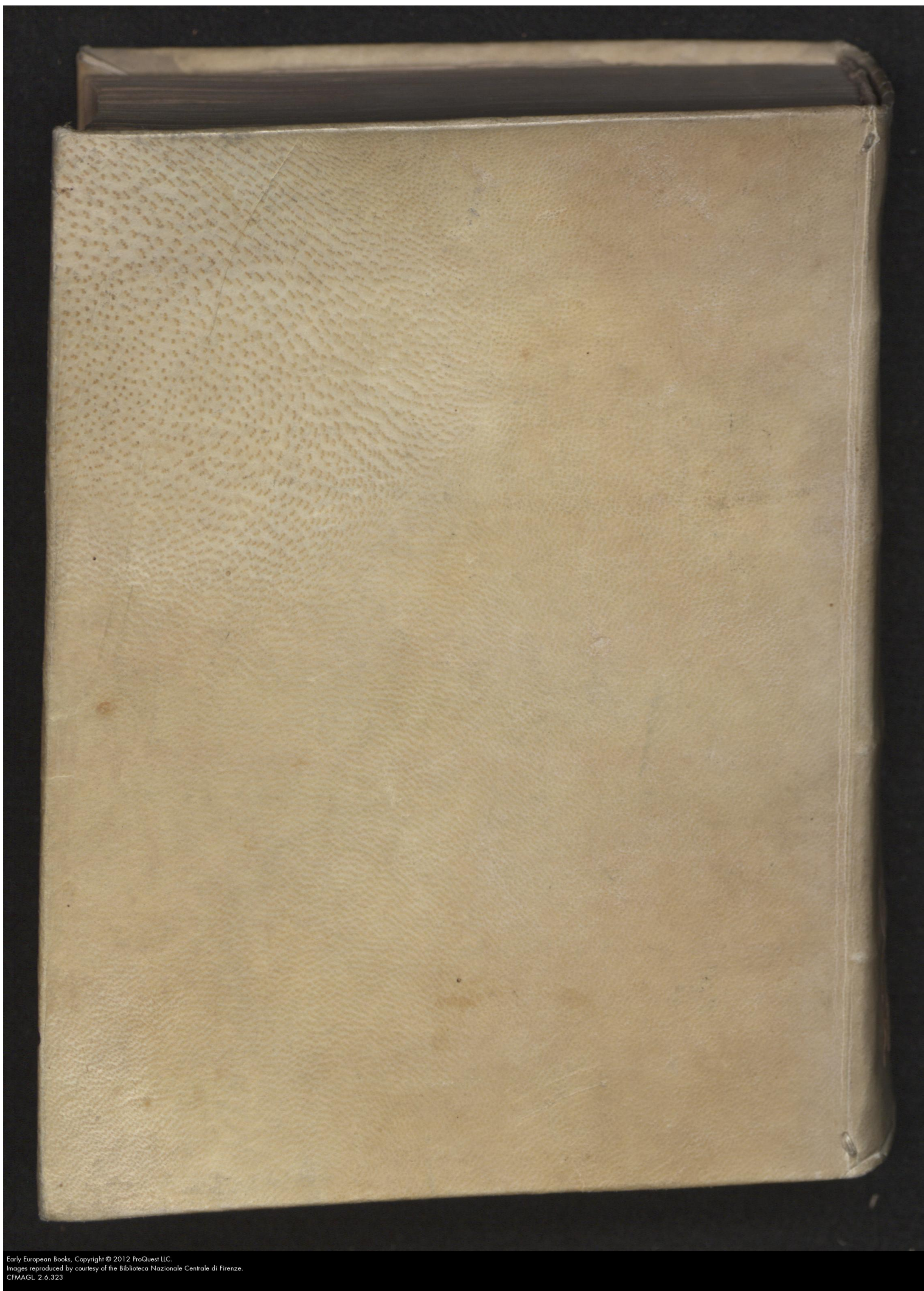

XXXIV.
ARSDEKIN
T.I.II.III
1696.
II
6
323

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 2.6.323

TOMVS SECVNDVS.

R.P. RICHARDI ARSDEKIN

Soc. Iesu Sac. Theol. Professoris.

THEOLOGIA VNIVERSA

PRIMO

SPECVLATIVA

POSTEA

PRACTICA

Noua, Breui, & facili Methodo comprehensa,

Et ad Normam totius Cursus Theologici commodissimè redacta, iuxta Præf. sequentem.

Cum recentibus Decretis, Modernis Quæstionibus, multiplici praxi, & Idæa aliarum Scientiarum in omni genere Materiæ.

VENETIIS, M. DC. XCVI.

Sumptibus Ioan. Iacobi Hertz.

SVPERIORVM PERMISSV.

PRÆFATIO.

VT in hoc Opere nihil omninò desit ad Cursum integrum Theologiæ Vniuersæ, tàm Speculatiuæ, quàm Practicæ, eivsque materiam, ordinem, ac dispositionem commodissimam, hanc methodum in proximè sequentibus instituo.

Primò, Tota Theologiæ Materia, ac Dispositio, ad pauciores, clarioresque Titulos distinctè reducitur, seruato tamen communi Cursus Scholastici ordine, ac materiarum cohærentia.

Secundo, Vt consulatur commodæ Breuitati, instituitur inter hanc, aliasque Operis huius Partes mutuus Recursus. Sic nempe, vt vbi hic occurrit Materia, vel Quæstio in alia Parte suo loco fusius tractata, ad illum locum tanquam huius *Supplementum*, Remissio accuratè annotetur: & contra.

Tertiò, Assertiones singulæ optimo ordine inter se connexæ, Ratione & Authoritate breuiter stabiliuntur, ac Fundamenta opposita, vbi opus, reijciuntur. Atque ita Theologus principijs speculatiuis primo instructus ac Resol. practicas hic postea sequentes solidè accedit.

Quartò, Hæreses ad singulas Theologiæ Partes propriè pertinente, cum sua refutatione seorsim indicantur, quod ad breuitatem arbitror commodissimum.

Qua Methodo hoc primò commodum assequimur, vt idem pluribus locis non tractetur, quo multorum Librorum molesta prolixitas euitatur. 2. Quod & Controuersiæ, & Theologia Scholastica, & Moralis, inter se adæquatè separentur, cum maximo Lectoris commodo.

Denique ac maximè, quod huius Methodi beneficio, vbi Schola aliqua Theologica temporis compendium requirit, possit Theologia

omninò Vniuersa, facile biennij spatio sic breuiter dictari, & à Dictante cum sua industria explicari, vt complectatur, & Theologiam omnem, tàm Speculatiuam quàm Practicam, & Controuersias omnes, etiam modernas, tam cum Hæreticis, quam cum Scholis Catholicis: Denique Praxim omnimodam singularum Functionum Curatoris animarum, quæ vix ex pluribus Voluminibus adeò commodè comparatur: vti huius Operis Lectores, per Septem iam Editiones, communi consensu vltrò profitentur.

INDEX BREVIS

Partium, & Capitum tantùm.

PARS PRIMA

De Deo Vno, & Trino, & Angelis.

PRIMA SECVNDÆ PARTIS.

De Beatitudine, Actibus humanis, Legibus, Gratia, & Merito.

SECVNDA SECVNDÆ.

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, & Iure, & de Religione.

De Spe Theologica.

De Charitate Theologica.

De Iure, & Iustitia.

THEOLOGIÆ SPECVLATIVÆ PARS PRIMA.

DE DEO VNO, ET TRINO, ET ANGELIS.

CAPVT I.

De Existentia Dei, Attributis, Visione, Lumine gloriæ, & Scientia.

§. I.

Demonstratio Dei, eiusque Vnitas, & Attributa.

Mnia quæ pertinent ad demonstrandam Dei existentiam, ad credendi necessitatem, & fundamenta, ad Attributa diuina præcipua &c. tradita sunt fusè suprà in Tom.I. Part.I. Tract.I. à pag. 1. *Quæ in hac Theologiæ parte reliqua sunt, hic cum suis fundamentis breuiter, ac dilucidè suppeditantur.*

Dei Vnitas demonstratur. I. Quia Deus est ens summè bonum, siue, quo nullum melius esse potest. Atqui melius esse potest. Atqui melius est præstare omnibus, quàm parem admittere: Ergo admissa Deorum pluralitate hæc præstantia nulli Deo conueniet: Ergo qui supponit plures esse Deos, supponit pariter nullum esse.

II. Illustrius demonstratur Dei vnitas hoc modo: Statuamus duos esse Deos, competet vtrique supremus rerum principatus, erit vterque in agendo, perfectè liber, erit vterque omnipotens, hæc enim diuinæ perfectioni necessariò conueniunt: Atqui supposita pluralitate Deorum, neuter erit perfectè liber, aut omnipotens: quia vnus non posset independenter ab altero efficaciter velle esse illud, quod alter pro eodem instanti efficaciter vellet non esse: Alioquin posset v. g. mundus vno volente existere, & altero nolente simul non existere, quod apertè repugnat.

Ergo & illa repugnat plurium Deorum *Theomachia*, siue voluntatum discordia, vnde illa contradictio consequitur.

Hinc obiter fit morale documentum; quàm necessaria sit, & nobis vnitas, & concordia vt simus *Deiformes*.

Dices I. posse subesse causam cur illi plures Dij malint esse prorsus per omnia concordes. Respondeo, per hoc nullum dari effugio locum: vel enim nascetur illa voluntatum concordia ex pacto libero, vel ex necessitate naturæ: si primum; poterat vterque in contractum illum non consentire, aliàs, contra hypothesim, liber non foret: si ex necessitate naturæ, multò euidentiùs patet diuinam libertatem exterminarij.

Dices II. In Deo reperitur pluralitas personarum: ergo etiam diuinæ naturæ multiplicitas. Respondeo, negando consequentiam: Quia etsi pluralitas personarum realiter ab inuicem distinctarum admitti debeat in perfectionibus *Relatiuis*, quales sunt tres Personæ, in quibus necessariò inuenitur oppositio

producentis ad productum, participantem eandem cum producente voluntatem, & naturam, ratione cuius tam producens, quàm productus debet esse ens à se: dispar tamen ratio est in perfectionibus *Absolutis*, quàles essent plures Naturæ diuinæ, cum inter illas esse nequeat istiusmodi oppositio, quæ distinctionem realem fundare possit. Adde, quod argumentum illud à pluralitate personarum, æquè probaret posse dari plura indiuidua Deitatis quorum vnum esset productum, & alterum improductum; hoc ipso illud productum non esset Deus, quia non esset ens à se, sed ab alio producente.

Hæc demonstratio apertè conuincit erroris plurimos etiam Philosophos naturales qui Politheismum admiserunt, & militat contra *Occamum*, *Bassolum*, *aliosque*, qui contra communem sententiam docuerunt Dei vnitatem non posse demonstrari.

Attributa diuina, sunt perfectiones quæ non sunt de primo conceptu Dei, sed quasi illius proprietates. Talia attributa sunt, Immensitas, Simplicitas, Infinitudo, Æternitas, Immutabilitas, Potentia, Sapientia, Prouidentia falli nescia, &c.

Immensitas Dei, est diffusio, siue expansio intimæ Dei præsentiæ ad omnia spatia possibilia, ac imprimis ad omnem creaturam actu existentem: quod intelligendum est non tantum secundum operationem à Deo ipsis inditam, & communicatam (vti perperam restrinxit *Vorstius* in Hollandia hæreticus) sed etiam secundum ipsam Dei substantiam cuiuis creaturæ, etiam minimæ, vbique inexistentem. Quod probatur ex illo Ieremiæ cap. 3. *Numquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus*. Idemque ratio demonstrat. Cum enim Deus sit perfectionis infinitæ adeòque illimitatæ, non potest in extensione ad locum quemlibet limites recipere.

Neque dicas, posse de loco in locum omnem successiuè se extendere. Hoc enim esset Deum vagum, & mutabilem constituere.

Quæritur, An diuina vbicatio, siue præsentia, porrigatur extra hunc mundum, & cœlos, & *vniuersam* rerum conditarum compagem? Hoc salua fide *Vasquez*, & varij negant, quia videtur dedecere Deum esse in spatio imaginario, nihilo &c.

Sed nos cum *Suarez*, *Lessio*, & pluribus, vt multò probabilius affirmamus; & asserimus Deum vi suæ immensitatis etiam extra cœlos in infinitum protendi, quamuis non per vbicationem extrinsecam ad aliquem locum, cum ibi nullus actu sit locus, sed per vbicationem sibi merè intrinsecam. Probari id satis videtur ex Scripturis *Iobi* II. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? Et 3. *Reg. cap.8.* Si cœlum, & cœli cœlorum te capere non possunt &c. Subscribunt perspicuè Patres illi qui cum S. Athanasio, & S. Augustin. aiunt Deum *esse vbique, & extra omnia*, & vt loquitur Damascen. *de fide, cap.*16. *Deum esse totum in omnibus, & totum super omnia.*

Idem ratione confirmatur: Si Deus extra hunc, alium mundum conderet, deberet certè illi nouo mundo præsens esse, idque ita per nouam sui mutationem, siue per translationem ad spatium in quo antea non fuit, quod diuinæ immutabilitati repugnat.

Neque cum *Cartesio* admittimus, extra hoc vniuersum spatia realia indefinitè extensa, in quo ille idæis suis non sat claris nimium confidit. *Reflecte*, hæc in omnibus etiam minimis diuina vbiquitas, quanto debeat esse pijs, ac probis solatio, improbis terrori.

Æternitas Dei, est duratio carens principio fine, & omni successione. Siue vt *Boet. l.* 5. *de consol. Phil. prosa* 6. Interminabilis vitæ tota simul, & perfecta possessio. Hanc Deo attribuit passim Scriptura, vt *Psal* 101. Tu autem in æternum permanes, &c. Consonat cum alijs PP. S. Aug. *lib.*2. *Conf.* c.13. Præcedis, Domine, omnia tempora præterita celsitudine semper præsentis æternitatis & futura &c. Ratio etiam demonstrat. Quia cum admittatur in Deo potentia entia producendi omni tempore possibili, ita & existendi duratio interminabilis cum producere non possit nisi existens. De alijs Dei Attributis infra in fine huius §. indicab.

De distinctione Attributorum diuinorum dicendum, Attributa diuina non distingui ab essentia, aut inter se physicè, aut modaliter: neque distinctione illa formali ex natura rei, quam Scotisticam aliquis vocant: Sufficit inter illa Attributa sola distinctio rationis ratiocinatæ.

Prima Pars assertionis, de fide colligitur esse ex Concilio Lateranensi cap. *Firmiter* de summa Trinitate, vbi definitur quod in Deo sint tres quidem personæ, sed vna essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Atqui non subsisteret illa simplicitas si Attributa illa distinguerentur ab essentia, aut inter se physicè, aut modaliter, quæ important rem vnam ab altera diuersam.

Secunda Pars satis deducitur ex Concilio Rhemensi contra *Gilbertum* definiente, quod in Deo non sit ratio aliqua quæ inter naturam,

ram, & personas diuidat. Vnde à fortiori sequitur, idem dicendum esse de Attributis.

Ex his Pars tertia sequitur, Sufficere scil. solam distinctionem rationis ratiocinatæ; quæ consistit in diuersis conceptibus rem eandem simplicem diuerso modo repræsentantibus cum fundamento in re, scil. ob perfectiones summas ac varias diuinæ naturæ quantumuis simplicissimæ competentes. Ita communius Theologi, quia maior distinctio non requiritur, nec in ente simplicissimo admitti potest: & per illam diuersitas Attributorum diuinorum facilè explicatur.

Fundatur hæc distinctio, primò in eminentissima perfectione diuinæ entitatis realiter simplicis, sed virtualiter multiplicis. 2. In limitatione nostri intellectus non valentis vno actu adæquate repræsentare totam diuinæ essentiæ perfectionem. 3. In medio quo diuina cognoscimus, scilicet, per analogiam siue similitudinem ad perfectiones variarum creaturarum, à quibus species haurimus quibus ad diuinas perfectiones siue Attributa repræsentanda connitimur.

Dices, Per illam distinctionem Rationis nequeunt saluari contradictoria quæ de diuersis Attributis affirmantur, & negantur, vt in his alijsque Propositionibus: *Iustitia* Dei punit, Misericordia Dei non punit, Ergo debet admitti alia, saltem ex natura rei, in Deo ante conceptum.

Resp. neg. ant. Sufficit enim ad illa saluanda diuersitas conceptuum, quibus res in se indiuisibiliter eadem, diuersimodè, siue cum diuersis connotatis repræsentatur: atque ita in prædictis, *punit*, *& non punit*, prædicantur quidem de eodem, sed non de eodem adæquatè; quia Iustitia formaliter qua talis, est entitas Dei vt repræsentata conceptu iustitiæ, præscindendo à misericordia: & vt connotat actus puniendi quos iustitia, siue, Deus vt iustus causat. Misericordia verò, est eadem Dei entitas vt repræsentata conceptu misericordiæ, præscindendo à iustitia, & vt connotans actus miserendi: ac proinde ratione istius conceptus, & connotati quod importat, dicitur iustitia punire, non autem misericordia, quæ alium conceptum, & ordinem ad alios actus miserendi tamquam ad sua connotata inuoluit. Quo modo in hoc genere & alia in speciem contradictoria saluantur, plura exponuntur infra *de Trinitate*, & de *Communicatione idiomatum* infra in materia *de Incarnatione*.

Quomodo autem ex Ente à se *profluant alia Dei Attributa, vti summa, & illimitata perfectio, Sapientia, Omnipotentia, Bonitas, & inde Veracitas in reuelandis mysterijs fidei, traditur in huius Operis* Tomo I. Cap. I. art. 3. pag. 15.

Errores varij Caluinistarum in Hollandia &c. circa varia Dei Attributa, refutantur supra *Part.* III. *pag.* 88.

§. II.

De Visione Dei, eiusque principio, & obiecto.

De fide est, *Visionem Dei claram* communicabilem esse, & de facto communicari intellectui creato Angelico, & Humano. Est contra *Armenos*, & quosdam *Græcos* docentes Deum non videri immediatè in se, sed in quadam similitudine, siue luce, quam vocant, Theophaniam. Quod damnat Concilium *Viennense*, & *Florentinum Sess. vltima*, definiens, animas discedentes in gratia, & plenè purgatas intueri ipsum Deum vnum, & trinum sicut in se est.

Opponunt igitur male, non esse proportionem inter Deum, & intellectum creatum. Quod vt verum sit in ratione entis increati, est tamen proportio in ratione potentiæ cognitiuæ, & obiecti cognoscibilis: cum constet intellectum nostrum habere vim naturalem ad cognitionem Dei abstractiuam, & per Deum eleuabilem ad intuitiuam illius cognitionem, quamuis ea sit supra vires naturæ per se sumptæ.

Videri non potest Deus, per similitudinem obiectiuam, siue, per medium quod priùs cognitum ducat in cognitionem Dei.

Ita D. Thomas *hic q.* 12. *art.* 2. Quia tale medium non potest repræsentare obiectum vt in se est secundùm perfectionem quam de eo repræsentat: vti patet in imagine Cæsaris, ipsius quantitatem, colorem, & figuram repræsentante, vt in Cæsare existunt: nulla autem similitudo potest continere Dei essentiam & perfectionem prout in se existit.

De facto videtur Deus per similitudinem formalem, id est, per speciem *Expressam*, quæ est qualitas, siue conceptus vitalis suum obiectum formaliter repræsentans, & dici solet, Verbum mentis.

Ita *Suarez*, *Vasquez*, *cum* D. *Bonauentura*, *Durando*, *Ricardo*, *Pesantio* &c. Contra *Caietanum*, *Bannez*, *Syluium*, & P. *Amicum*, *ac plerosque Thomistas*, qui docent operationem mentis, in qua consistit visio, non habere terminum à se productum, qui sit verbū mentis, sed *immediatè* sine illo ad diuinam essentiam terminari.

Sed

Sed his contrarium patet ex S. Augustino lib.14. de Trinitate cap.17. *In hac quippè imagine (* scilicet anima *) tunc perfecta erit Dei similitudo, quando perfecta erit visio* Et ex S. Damasceno lib.1. de Fide cap.18. Et S. Anselmo in Monologio cap.31. Ac denique ex S Thoma hic quæst.27. art 1. *Quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, & dicitur verbum cordis significatum verbo oris.*

Hinc apud *Fasolum* fatetur Capreolus, Ferrariensis, & Sotus Thomistæ, hanc sententiam nostram etiam in Doctrina D. Thomæ posse sustineri.

Dices, sequitur inde, Beatos non videre Deum *immediatè*, sed mediante illa specie expressa, siue similitudine Dei formali consistente in conceptu Dei ab intellectu in se expresso.

Resp neg. sequelam. Quia species illa expressa non est medium *in quo* Deus ab intellectu videtur, sed tantùm ratio formalis *qua* videtur: ac proindè inter intellectum videntem, & Deum visum nihil omninò mediat quod per modum obiecti priùs cogniti ad Dei cognitionem perducat, neque debet intellectus suam de Deo cognitionem reflexè cognoscere.

Neque contra hanc assertionem nostram vim habet argumentum ab actu intelligendi *in diuinis*, ad actum intelligendi *in creatis*: Disparitas enim magna est, quod intelligere in creatis sit aliquid accidentale distinctum ab intelligente, siue, quod possint ab illo abesse, non ita in intellectione diuina, cui nulla de nouo potest perfectio accedere.

Posset absolutè Deus videri per speciem *Impressam*, id est, per qualitatem quæ sit repræsentatiua Dei in actu primo, & virtus vicaria obiecti, illa quidem non indigentis, sed ad sui visionem exhibendam ea liberè vtentis. Ita docet *Suarez, Valentia, Arriaga, Vekenus*, Contra nostrum *Tannerum, Granadum, Amicum, Recupitum, cum Caietano, Bannez, alijsque Thomistis.*

Et probatur: Quia talis species nullam arguit in Deo imperfectionem, sed potiùs amplitudinem perfectionis.

Quod nempè causa libera per aliquid sui vicarium possit efficere, quod æquè, vel etiam naturalius per se præstare possit. Sic Deus possit reddi extrinsecè Creatiuus, per aliquam creaturam ab eo eleuabilem ad creandum.

Nec obstat quod opponunt talem speciem fore Deo similem, Respondetur enim, non fore Deo similem entitatiuè, sed solùm repræsentatiuè, in quo non apparet repugnantia.

De facto tamen Deus à Beatis non videtur per talem speciem impressam. Ita *Caietanus, & Suarez* cum communi, Contra *Guil. Parisiensem, & Aegidium Lusitanum*. Quia de facto nullo modo est necessaria ad Dei visionem, cum ab intellecto eleuato possit per se videri: sicut in Angelo ad sui visionem talis species non requiritur.

Quod *obijcitur* de Improportione intelligibilitatis intellectus creati, non vrget, quia ea improportio tollitur per eleuationem intellectus ad Dei visionem, lumine scilicet gloriæ illustrati.

Visionem Dei effici in beato per ipsam visionem diuinam, qua Deus se videt, intellectui creato vnitam, aut communicatam (vti docet P. *Bonæ Spei* vir doctus Ordinis Carmelitarum) repugnare videtur communi Doctorum sententiæ, & rationi actus vitalis, qui debet ab intrinseco procedere. Alioqui possit ex eadem ratione Lapis videre Deum, visione scilicet diuina ipsi communicata, quod sustineri nequit.

Oculo corporeo repugnat Deum videri. Id affirmat *Suarez* esse fidei proximum, & hodiè omnium ferè Catholicorum sententiam: pro qua adducuntur ab eo alijsque Patrum sententiæ. Ratio fauet. Quia visus non potest eleuari vt tendat vitaliter vltra suum obiectum, quod est lumen, & color: non magis quam gustus Deum gustare: nam non minùs est visus restrictus ad colorem, quam gustus ad saporem. Scripturæ quæ apparent contrariæ, agunt de visione Dei incarnati, nempè Christi, vel de experientia quasi intuitiua, quam de diuina prouidentia in creaturis spectamus.

In hac vita mortali nemo hactenus intuitiuè vidit Deum; nec videre potest ex lege Dei ordinaria. Prima saltem pars est communis; contra varios Thomistas. Probatur præcipuè ex Scripturis Ioannis 1. v.18. *Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius qui est in sinu Patris ipse enarrauit.* Et ad Timotheum 6. *Quem nullus hominum vidit, nec videre potest.* Quod videtur etiam secundam assertionis partem satis probaret, cum dicat Apostolus Deum in hac vita videri non posse.

Quæ verò opponuntur de S. Paulo, 2. ad Corinth.12. *Raptus est ad Paradisum vbi audiuit arcana verba.* Et de Moyse Exodi 33. *Ego osten-*

ostendam omne bonum tibi. Respondeo, tantùm ibi significari, illos eximiam mysteriorum diuinorum accepisse reuelationem, quæ verbis humanis explicari non possit, non verò habuisse ipsam immediatam naturæ diuinæ visionem. Aliàs quomodo expones allata ipsius Apostoli Pauli verba: quem nullus hominum vidit, sed nec videre *potest*, quod tantum de statu præsentis vitæ intelligi potest.

Quæritur, An priuilegium visionis diuinæ in hac vita habuerit saltem Virgo Deipara? Resp. 1. id incertum esse. Resp. 2. Si visio talis vlli vmquam puræ creaturæ concessa sit, non dubitandum Dei matri saltem aliquando communicatam: vti nos piè ratiocinari docet Doctor Angelicus 3. *Part. Quæst.* 27. *art.* 1. Rationabiliter, inquit, creditur vt illa quæ genuit vnigenitum à Patre, præ omnibus alijs maiora Priuilegia acceperit gratiæ.

§. III.

De Lumine Gloriæ, & Visionis Dei supernaturalitate, inæqualitate, & visione creaturarum in Verbo diuino.

NEcessarium est Lumen gloriæ ad videndum Deum. Est de fide ex Concilio Viennensi, Scripturis, & Patribus. Ratio etiam est, improportio intellectus creati ad visionem tam perfectam entis increati per se eliciendam.

Quoad *entitatem Luminis gloriæ*, multo probabilius est illud non esse aliquod auxilium transiens, sed habitualiter permanens & intellectui inhærens. Suadet hoc ipsa conditio visionis beatificæ, quæ cum sit stabilis ac perpetuò duratura, magis conuenit stabile esse principium quod ad illius durationem ordinatur.

Intellectus etiam *immediatè* cum lumine gloriæ attingit visionem Dei. Quia cum visio intellectualis sit actus vitalis, debet procedere à principio intrinseco, & connaturali; vti actus fidei, spei, charitatis procedunt immediatè à potentijs habitu supernaturali eleuatis. Ita *Suarez*, *Vasquez*, *Molina*, Contra *Sotum*, *Bannez*, & plures Thomistas.

Visio diuinæ essentiæ non potest esse *connaturalis* vlli substantiæ creatæ. Est communissima cum *D. Thoma*, *Scoto*, *Suarez*, & *recentioribus*: opposita tamen sententia non est temeraria, nec caret aliqua probilitate, & in eam inclinat *Ioan. Maior*, *Ariaga hic Disp.* 5. *Sect.* 7. *Ripalda de ente supern. lib* 1. *Disput.* 3. *Sect.* 3.

Ratio est I. quod nulli creaturæ etiam possibili conuenire possit modus essendi actus puri, Deo proprius; adeoque nec modus cognoscendi connaturaliter visiuus essentiæ diuinæ soli Deo proprius.

II. Quia ex S. Augustino alijsque Patribus repugnat creatura naturaliter impeccabilis, sancta, beata, qualis esset naturaliter videns Deum.

III. Quia visio Dei est simpliciter supernaturalis: ergo non potest ab vlla substantia creata connaturaliter elici.

Dices, Possit absolutè dari aliquis intellectus creatus qui sua perfectione adæquaret simul perfectionem nostri intellectus, & luminis gloriæ. Ergo talis connaturaliter videret Deum.

Resp. neg. ant. scil. qui possit per solam suam essentiam illis æquiualere; sicut nequit dari creatura quæ æquiualeat effectui formali albedinis, per se constituens album: causa enim formalis suppleri non potest, aliàs posset esse creatura cognoscens per solam suam essentiam, quod admitti nequit.

Beati *inæqualiter* vident Deum. Est de fide ex Scripturis, CC. & PP. Nec contrarium colligitur ex eo quod dicit Christus in parabola de operarijs, recipientibus mercedem æqualem, sed solum vult, subinde feruorem charitatis compensare maiorem diuturnitatem operis.

Intellectus perfectior cum æquali lumine non causat visionem Dei formaliter perfectiorem: Quia vis intellectus creati non proportionatur visioni Dei, nisi præcisè in quantum subest eleuationi.

Alioqui contra Tridentinum, vis naturæ per se posset aliquid in ordine ad salutem, nempè aliquod incrementum Fidei, Spei &c. quod repugnare videtur Florentino de Purgat. definienti, perfectionem visionis esse ex meritis. Ita cum D. Thoma *Sotus*, *Suarez*, *Vasquez*, *Valentia*, Contra *Scotum cum suis*, *Durandum*, *Lessium*, *aliosque*.

Dices, Potest oculus corporeus perfectior, cum æquali lumine, obiectum suum perfectius repræsentare, quam possit oculos imperfectior: Ergo etiam intellectus perfectior, cum æquali lumine gloriæ, poterit Deum perfectius intueri.

Resp. neg. conseq. Disparitas est, quod oculus perfectior habeat maiorem virtutem pro-

proportionatam, & eiusdem ordinis scil. naturalis cum visione producenda: secus est in intellectu perfectiori in ordine ad visionem diuinam quæ est alterius ordinis, scilicet supernaturalis.

Visio Dei *Comprehensiua* est, quæ adæquatur extensiuè, & intensiuè eius intelligibilitati intrinsecæ, sic vt nihil eius lateat videntem, inquit Augustinus cui consentit *S. Thomas*, cum alijs PP. Et patet exemplo comprehensionis corporalis: verb. gratia qua aliquid comprehenditur manu, sic vt nihil illius sit quod intra manum non contineatur.

Deus non potest *Comprehendi ab intellectu creato*, etiam de potentia absoluta. Est definitum à Concilio *Lateranensi* traditum à PP. *Augustino*, *Beda*, &c. Quia cognitio creaturæ non potest adæquari diuinæ cognoscibilitati, nisi adæquetur diuinæ cognitioni, quod repugnat.

Potest videri Essentia sine personis intuitiuè cognitis, non tamen sine illis abstractiuè cognitis, si repræsentetur vt illas exigens. Nam, & vnio hypostatica de facto terminatur ad personalitatem Verbi, & non ad essentiam, ergo sic potest etiam Visio. Quod magis probatur ex admissa in diuinis, cum Thomistis, & pluribus, distinctione virtuali.

Similiter videri potest *vna persona*, alia non visa etiam directè opposita, sed solum abstractiuè cognita. Quod ex ratione iam assignata deduci potest.

Beati de facto vident Deum trinum, eiusque attributa strictè dicta. Est de fide ex Concilio *Florentino*, & *Script.* Hoc enim est connaturale Visioni beatificæ claræ, quam beati de facto habent.

Non tamen vident omnia *Attributa* latè; vt sunt speciales habitudines diuinæ omnipotentiæ aut scientiæ ad quæuis possibilia in particulari. Cum Beatorum visio non sit comprehensiua, sed inadæquata, & aliquo modo præcisiua.

Beati vident in Verbo *Possibilia* secundum esse proprium. Est *S. Thomas* ex S. *Dionysio*, & S. *Augustino*, qui dicit creaturas cognosci in Verbo cognitione matutina, id est, Clara, & in se ipsis cognitione vespertina, id est, minus clara, contra Occamum, Vasq. &c.

Et ratio est, quia Dei *potentia* dicit habitudinem transcendentalem ad omnes creaturas possibiles: adeoque diuina *potentia* est essentialiter connexa cum possibilibus in particulari, & ideo est *medium* (vti idea, & scientia Dei) in quo, ratione istius connexionis videntur, sicut videntur facienda in mente Artificis.

Deus potest videri *inadæquatè* absque vllis *creaturis*: de facto tamen non videtur sine illis. Beati enim vident Attributa cum creaturis connexa, eaque satis penetrant ad percipienda in ijs quædam etiam merè possibilia in particulari.

Determinatio visionis ad repræsentationem horum possibilium, potius quam aliorum, est vel à lumine gloriæ, vel ab essentia vt specie, vel à concursu Dei particulari.

Cognitio *omnium possibilium* in Deo esset *infinita* categorematicè, licet ipsa solum sint infinita syncategorematicè. Quia contineret virtutem eorum repræsentatiuam totam simul, & sine termino: ideoque creaturæ non potest competere, præsertim in sententia negante possibile esse infinitum actu, quæ est communior.

Creaturæ *vt existentes* non possunt videri *formaliter* in Verbo. Quia Verbum cum earum existentia nullam habet connexionem necessariam, vti nec decreta Dei libera extrinsecè completa, secundùm id quod dicunt Deo intrinsecum. Nihil enim Deo intrinsecum potest esse necessariò connexum cum contingente, adeoque nec mouere intellectum, etiam diuinum, ad eius cognitionem. Ita *Occamus*, *Durandus*, *Recupitus*, *Vekenus*, Contra *Thomistas*, *& aliquos Scotistas*, *Suarem*, *Granadum &c*

Dices, S. Augustinus & S. Bernardus aiunt, *Angelos videre in Verbo facta per Verbum*: Ergo creaturæ vt existentes possunt &c.

Resp. intelligendos esse de visione in Verbo *causaliter*, iuxta asert. seq.

Creaturæ *vt existentes* videntur in verbo *Causaliter*. Hoc solum volunt *Augustinus* alijque PP. Dei essentiam appellantes, speculum voluntarium, hoc est, Beatis repræsentans, quæ vult siue existentia, siue possibilia.

Beati vident in verbo causaliter 1. *mysteria fidei*. 2. res *naturales*, vt cœlum, elementa &c. 3. omnia ad ipsos *specialiter pertinentia*, vt preces ad eos fusas. Horum enim notitia, est ipsis connaturaliter debita, tamquam complementum perfectè beatitudinis.

Habetur autem hæc notitia partim per visionem, partim per scientiam infusam. Se extendit etiam ad aliqua *futura contingentia*, quorum respectu est intuitiua latè; non tamen

men ad diem *Iudicij*, Quia, teste Christo *Matthæi* 24. *De die illa nemo scit*. Dixi, intuitiua latè, hoc est, prout in se futura sunt pro certa temporis differentia, non verò prout intuitio dicit præsentem obiecti coexistentiam.

Quæres insuper 1. An repugnet lumen gloriæ in intellectus ab aliqua creatura produci?

Resp. Repugnare, quia alioquin producens lumen illud virtute in sua essentia contineret, sicut causa effectum, essetque illo lumine supernaturali longè perfectior, quod admitti nequit.

Quæres ergo 2. An visio beatifica dici possit aut debeat esse infinita?

Resp. neg. quia repugnat creatura categorematicè infinita, ex sententia comuni: tantùm igitur possit visio illa dici infinita quoad durationem.

Quæres 3. An Deus, etiam in creaturis, distinctè & clarè à Beatis videatur?

Resp. non posse sic videri, nisi quatenus Deus continet perfectionem istius creaturæ, sub hac enim tantummodò creatura Deum respicit, & essentialem cum illo habet connexionem.

Quæres 4. An naturalibus viribus ac meritis ad visionem saltem aliquam Dei peruenirì possit?

Resp. neg. quia medij naturalis ad finem illum supernaturalem nulla est proportio, quod contendebat hæresis Pelagij.

§. IV.

De Scientia Dei Varia, eiusque obiecto, effectu, idæa.

De varia in Deo scientia, ac Præscientia futurorum: De scientia simplicis intelligentiæ, visionis, ac singulariter de scientia Media &c. traditur supra in Tomo I. Parte II. Controuersia 1. pag. 258. vsque ad pag. 270. & de Prædeterminatione Physica, ibidem. Restant pauca hic annectenda.

Scientia Dei alia est visionis, alia simplicis intelligentiæ: hæc est rerum vt possibilium, illa vt existentium in quauis temporis differentia, præterita, præsenti, aut futura.

Scientia Dei necessaria est de obiecto necessario, libera de contingenti, *practica* est operabilium, speculatiua pure scibilium, siue quæ possint sciri, sistendo in sola eorum contemplatione.

Cognoscit Deus creaturas vt existentes cognitione propria ad illas immediatè, & formaliter terminata. Quia vt sic habent intelligibilitatem propriam, vti & esse proprium, secundum quod terminant Dei actionem, & complacentiam.

Deus etiam cognoscit creaturas vt possibiles immediatè secundum esse proprium, *quod haberent*, si producerentur. Quia, & illa habent suam essentiam, & entitatem produci possibilem, adeòque à Deo cognoscibilem.

Deus cognoscit *possibilia* in se ipso, & in se ipsis: existentia verò solum in se ipsis cognoscit. Scientia illius circa illa non est formaliter, aut virtualiter *discursiua*, ex noto ignotum deducendo: Quia hoc aliquid inuoluit minoris perfectionis intellectiuæ, quam sit res in se ipsis, sine discursu, immediatè cognoscere.

Simplex intelligentia, est causa rerum, non visio. Ita Authores Societatis contra plerosque Thomistas, volentes visionem sub ratione imperij esse causam rerum proximam. Sed contra illam doctrinam stant PP. August. Hier. Damasc. & Iustinus, docentes præscientiam futurorum, non esse eorum causam, sed contra. Quia alioqui noceret libertati, esset enim aliquid antecedens necessariò connexum cum existentia futurorum.

Deus futura contingentia cognoscit infallibiliter non in essentia, & idea, est communis. Quia hæc nullam habent connexionem cum eorum futuritione, cum stante Dei essentia, & idæa, possunt illa numquam existere. Illa autem infallibiliter cognoscit in *decreto concurrendi* in actu primo, supposita præuisione conditionata determinationis creaturæ ex hypothesi istius concursus. De hoc in Operis huius *Tomo I. loco supra citato de scient. media pag.* 270.

Deus non videt futura contingentia, in suis causis, etiam super comprehensis; vtpote ad illa indifferentibus, sic vt possit existere, & cognosci causa sufficiens, sic vt numquam existat effectus liber, & possibilis.

Futura contingentia non videntur in reali coexistentia in æternitate. Cum enim non existant ab æterno, non possunt Deo ab æterno coexistere. Illa quidem coexistunt æternitati toti realiter, sed non toti virtualiter, adeòque ei non coexistunt omni tempore; sicut res quæ hic est præsens Dei immensitatis, non est ei vbique præsens.

Intellectio Diuina est *instar Oculi* semper aperti respectu omnium cognoscibilium, quorum est præscientia, scientia, & memoria, co-

cognoscens per idem ex parte sua, sed per ordinem ad diuersa tempora, præterita, præsentia, aut futura.

Præscientia absoluta Dei non nocet *libertati creaturæ*. Cum ex mente PP. sit natura posterior determinatione creaturæ, nec tam sit præscientia futurorum, quam scientia præsentium in qualibet temporis differentia. Hinc non est absolutè necessaria, sed indirectè ad libertatem creaturæ, quæ nunc potest facere, vt ab æterno non fuerit præscientia de suo actu libero: Sicut iam potest facere vt nullus eam videat agentem id quod nunc agere possit, si nempe illud non agat. Hinc errauit *Cicero*, dum Deo negauit futurorum præscientiam, vt scilicet homini seruaret libertatem.

Deus cognoscit *determinatè* veritatem aut falsitatem propositionum de futuro contingenti absoluto, vt Antichristum peccatorum: cum veritas illa perfectissimæ Dei intelligentiæ coexistat. Non tamen antecedenter ad omne Dei Decretum præbendi suum concursum; cum pro eo signo earum propositionum obiectum sit indifferens vt actu sit, vel non sit.

Deus certam habet Scientiam contingentium conditionatè futurorum: non (vt olim voluerunt quidam Thomistæ) probabilem tantum, probabilitate scil. tenente se ex parte solius obiecti, non etiam ex parte actus Diuini, cui repugnat alicuius incerti tudinis imperfectio. Deus namque 2. *Reg.* 23. de Ceilitis, & *Matth.* 11. de Tyrijs eiusmodi conditionata reuelauit vt infallibiliter futura. Cum enim Deus essentialiter cognoscat omne cognoscibile, istiusmodi conditionata habeant cognoscibilitatem obiectiuam, non potest iuxta S. August. Deo negari eorum cognitio sine diuinitatis iniuria.

Hæc scientia non fundatur in *Dei decreto*, nec vllum præsupponit nisi conditionatum ex parte actus, quo causa supponitur in actu primo completa; ita cum Schola Societatis alij, plusquam ducenti apud Henao in scientia media historicè propugnata. Nam Scientia conditionalium fundatur in conditionata futurorum existentia, & eius infallibilitas in infinita perfectione intelligendi ipsi essentiali.

Dices, Nullam hic datur determinatiuum infallibilitatis illius Scientiæ.

Resp. Frustra hic quæri determinatiuum infallibilitatis extrinsecum, cum ex suis intrinsecis eam habeat intellectio diuina quæ essentialiter veritati est conformis.

Scientia etiam *conditionata* in Deo non officit libertati creaturæ. Cum enim sit posterior eius determinatione in statu conditionato, est in eius potestate, vt fuerit, vel non fuerit. Vti deducimus loco supra citato de Scientia Media.

Scientia Dei est *inuariabilis*: potuit tamen, vt est Visio, plura cognoscere intuitiuè, quam de facto cognoscat. Si nempe Deus plura actu produceret quàm produxit, aut producturus est: cum Visio tantum versetur circa res actu existentes in aliqua temporis differentia.

Dices, Quomodo ergo Deus est *immutabilis*, cum possit habere scientiam visionis, quam actu non habet, circa creaturas quæ actu nunquam existent, possint tamen nunc actu existere, & Deus circa illas nunc habere scientiam visionis, siue intuitiuam, quæ de solis aliquando existentibus, non de merè possibilibus, habetur.

Resp. Deum esse *immutabilem*, hoc sensu, quod Deo nullum possit accedere prædicatum, aut perfectio, aut accidens intrinsecum: non autem quod non possit illi accedere aliqua Relatio *extrinseca*. Hæc autem scientia visionis vt talis constituitur per relationem extrinsecam creaturæ vt coexistentis cognitioni Dei, quam de illa habet: hæc autem relatio extrinseca nullam inducit veram mutationem. Sicut relatio vnius albi ad aliud album mutari potest per secundi albi destructionem, sine vlla prioris mutatione intrinseca, sed sola desitione, vel accessione termini extrinseci.

Et notandum, per hanc distinctionem circa Deum, eiusque Attributa, multas difficultates dissolui.

Datur in Deo idea, iuxta quam operatur ad extra: Omnia enim facit ex præuia cognitione, & intentione suum opus assimilandi alicui ex suis perfectionibus. Quod confirmat S. August. lib. 83. quæstionum q.46. *Non enim extra se positum aliquid intuebatur, vt secundum id constitueret quod constituebat, hoc enim opinari sacrilegum est.*

Idæa diuina formalis, est cognitio modi, quo res facienda est: obiectiua, iuxta Dionys. August. & alios PP est ipsa Dei essentia, quatenus à creaturis est variè participabilis. Quia illa vt sic, est Deo ratio cognoscendi omnes creaturas vt à se producibiles. Cum enim Deus sit supremus Artifex, debet vti perfectissimo exemplari, adeoque sibi intrinseco.

Quæres, An Deus habeat tot cognitiones saltem virtualiter distinctas, quot sunt obiecta possibilia?

Resp.

Resp. 1. Ista prædicata, *tot*, *quot*; tantum, quantum, æquale, inæquale, & similia, debere excludi, siue, locum non habere in ente potentia in finito: quia illa tantum toti quantitatiuo & actuali competunt.

Resp. 2. Cognitiones diuinas non distingui strictè virtualiter, sed est entitatiuè vna tantum in Deo cognitio, per quam attingit omne possibile distributiuè, siue, hoc, illud &c. nullum tamen vt totum, aut vltimum, quia in infinito nullum verè totum, aut vltimum dari potest, vt recepta docet Philosophia.

CAPVT II.

De voluntate Dei, eiusque libertate, decretis, prouidentia, prædestinatione, reprobatione.

§ I.

De volitionibus Dei necessarijs, & liberis.

DEus *amat se necessariò*, etiam quoad exercitium. Quia Deum, infinitè amare suam infinitam bonitatem, est perfectio simpliciter, quæ Deo debet competere. Necessitatur verò ad hunc amorem, quia bonitas infinita perfectissimè cognita ad sui amorem infinitè rapit, ideòque ab eo cessare non potest.

Iste Dei amor non solum habet rationem gaudij, sed etiam *Beneuolentiæ* propriæ amori, vt à simplici gaudio; aut complacentia distinguitur.

Alia à se distincta Deus non amat necessariò secundùm esse existentiæ à se ponendæ, in ijs tamen vt possibilibus necessariam habet complacentiam: Vtpotè in obiecto verè bono, & cum ipsius essentia connexo ratione producibilitatis.

Datur in Deo volitio libera. Est de fide, ex Scripturis & PP. contra *Porphyrium*, & quosdam veteres cum *Abailardo*, *& Vviclefo*. Et demonstratur Ratione. 1. Quia Deus operatur ad extra modo perfectissimo qualis est in agendo libertas. 2. Quia est sibi sufficientissimus. 3. Quia libertas est perfectio simpliciter, cum ea sit melior carentia libertatis.

Dices 1. Omnis volitio Dei est æterna, ergo consequenter necessaria.

Resp. neg. conseq. Non enim omne æternum est ideo necessarium *absolutè*, sed tantum *ex suppositione*, & quoad solam existentiam.

Dices 2. Actus quo Deus vult creaturam est idem cum actu, in quo vult seipsum: atqui hic actus est necessarius: ergo & ille quo vult creaturam.

Resp. dist. maiorem. Est idem quoad intrinseca, Conc. quoad extrinseca nego, siue respectum ad terminum, iuxta prædicta.

Deus est determinatus *ad optimum* quoad *modum* operandi ex perfectissima cognitione, & intentione; non quoad *substantiam operis*, ne quidem moraliter. Quia etiam hæc determinatio repugnat libertati diuinæ infinitè perfectæ. Hinc potuit Deus facere perfectiora quam fecit quoad substantiam, quamuis non quoad sapientiam, & intentionem perfectiorem.

Potestas quidem ad *Bonum*, & *Malum*, importat imperfectionem peccabilitatis Deo repugnantem; nullam tamen importat potestas ad bonum, & *minus bonum*, quæ proinde Deo conuenit: quia nullam habet maioris boni *indigentiam*, ergo nec ponendi necessitatem.

Dices, Ergo libertas creaturæ est maior libertate Dei, cum illa contineat etiam libertatem ad malum siue ad peccatum, non ita libertas diuina.

Respond. Libertas *creaturæ* est quidem *extensiuè maior* libertate Dei secundum quid, nempè quatenus se extendit ad peccata: non tamen *absolutè*, cum libertas diuina ad plura alia, & excellentiora decreta, & opera se extendat, quæ non sunt in potestate creaturæ.

Maior conuenientia non est ratio, sed mera congruentia actorum Dei: adeòque non plenè satisfacit illa quæstioni, cur Deus ita egerit, v. g. potius assumpserit naturam humanam, quam angelicam: adeòque sæpè in his maior conuenientia apud Patres, non rationem, sed congruentiam importat, quod Deus potiùs hoc quàm aliud fecerit.

Volitio libera *non superaddit* Deo aliquid ab eo realiter distinctum. Hoc enim repugnat eius simplicitati, & immutabilitati: contra *Vorstium* Caluinistam. Nec solam indifferentiam *Iudicij*, vt vult *Bannez*. Quia hæc nec in creatis ad libertatem sufficit, vt diximus in *Tomo I. de prædet.* physica.

Neque addit merùm *respectum rationis*, vt vult cum varijs *Thomistis* etiam *Molina*. Quia Deus est liber independenter ab illo conceptu nostri intellectus.

Neque superaddit perfectionem *extensiuam* Deo intrinsecam, quæ potuerit non esse: Quia repugnat aliquid Deo identificatum po-

potuisse non esse: contra *Caiet.* Peres, *&c.* Alioqui enim Deus esset mutabilis, & secundum aliquid sibi identificatum posset esse, & non esse.

Dei volitio constituitur *formaliter libera* per terminum extrinsecum, vi illius existentem in aliqua temporis differentia. Ita *Alensis*, *Pesantius*, *Nauaretus*, *Antisiodorensis*, & ex Societat. *Vasquez*, *Arubal*, *Granadus*, *Amicus*, *Vekenus*, *Dekennis*, &c.

Quia volitio vt libera potest non esse: At qui non secundum aliquid Deo intrinsecum, cum non possit intrinsecè mutari. Ergo secundum aliquid Deo extrinsecum, quo illa est formaliter libera, non vt volitio, sed vt est aliundè libera, siue contingens ad talem terminum extrinsecum.

Dices, Talis Dei volitio manet in se & intrinsecè necessaria. Ergo sic non saluatur eius libertas.

Resp. dist. antec. Manet necessaria in *essendo* Concil. in *terminando*, siue efficiendo, nego: talis enim terminatio, & efficientia est illi contingens.

Volitio igitur Dei libera, vt sic, non est aliquid *simplex*, sed aliquid *complexè* significabile, dicens in *recto* actum Diuinæ voluntatis necessarium in essendo, & liberum in terminando, seu efficiendo; *in obliquo* autem dicit ipsum terminum extrinsecum.

Non est *adæquatè vitalis*, quoad rem, sed solum secundum id, quod dicit principaliter, & in recto; quod sufficit vt dicatur vitalis simpliciter.

Deus habet se *negatiuè* circa varia volibilia sub conditione, circa quæ, solum habet volitiones conditionatas ex parte actus, cum tamen possit habere absolutas: & sic etiam circa illa exercet libertatem contradictionis. Neque enim vllum volibile finitum absolutè necessitat voluntatem creatam ad eius prosecutionem: Ergo à fortiori, nec voluntatem increatam.

Sed nec est perfectio voluntatis, sed imperfectio libertatis *necessitati disiunctiuè* ad contingentia volenda, vel positiuè nolenda. Perfectius enim est ad neutrum determinari, sed retinere perfectum æquilibrium suæ libertatis.

Deus habet se *negatiuè* circa peccata absolutè futura, *hoc sensu*, quod illa neque velit esse, cùm ei repugnet velle peccatum, neque efficaciter nolit esse: alioqui non essent futura: Non tamen habet se *merè negatiuè*: Quia vult illa *permittere* libertati creatæ.

Deo quidem repugnat *suspensio intellectus* ab omni actu circa contingentia: quia ei repugnat ignorantia. Non tamen repugnat *suspensio voluntatis*: Quia hæc est libera, & expers potentialitatis quoad intrinseca tantum. Est igitur *perfectio simpliciter*, actu intelligere omne intelligibile, secus velle efficaciter omne volibile, vnde illud necessariò conuenit Deo, non verò omnia quæ possit velle.

Datur in Deo voluntas, *antecedens inefficax*: Patet, quia vult Deus 1. *Tim.* 2. omnes saluos fieri, non efficaciter & absolutè, cum multi non saluentur, ergo datur in eo voluntas antecedens inefficax. Hoc videtur nunc certum ex Decreto Innocent. X. de morte Christi pro omnium salute seriò oblata. *De quo diximus plura suprà Tom. I. ad prop.* 4. *&* 5. *Iansenij pag.* 65.

Hinc nulla eius volitio liberè est *purè inefficax*, sic vt nullum effectum vel medium inferat, quamuis maneat conditionata ex parte obiecti principalis. Nam eo ipso quo est absoluta ex parte actus, debet inferre absolutam existentiam alicuius sui termini, quo compleatur, & constituatur formaliter libera. Ratio est, quod absolutum diuinæ libertatis exercitium debeat compleri per aliquid vi illius absolutè existens.

Datur *decretum concurrendi* in actu primo, quo Deus causas secundas, complet in actu primo, eis exhibendo suam potentiam paratam, & causis liberis quidem ad vtrumlibet, sic vt non noceat libertati. Quia sine hoc decreto, non essent completæ in actu primo ad suam operationem.

Dices, Hoc decretum officit libertati creatæ.

Resp. negatiuè, quia non prædeterminat actionem creaturæ immediatè vt existat, sed tantum Dei potentiam ad concurrendum indifferenter, relinquendo creaturæ potestatem ad vtrumlibet se determinandi.

Non est decretum illud formaliter *conditionatum*, sic vt faciat hunc sensum, Concurram cum causa secunda, si agat. Alioqui enim cum actio creaturæ, & Dei concursus sint idem realiter (esset nugatorium, & faceret hunc sensum, concurram si concurram. Sed est *absolutum*) cum determinatione ad indiuiduum sub disiunctione, adeoque, in ordine ad libertatem non lædendam æquiualenter conditionatum.

Completur in esse liberi per specialem voluntatis creatæ productionem extrinsecam, vt supra diximus.

Quæres, An in Deo, aut voluntate diuina admittendæ sint *Passiones*, v. gr. iræ, doloris, in-

indignationis &c. quales ipsi Scriptura sæpiùs attribuit.

Resp. Deum non esse capacem talium passionum, nisi tantum metaphoricè, siue per similitudinem cum modo agendi humano. Passio enim propriè sonat, & annexam habet aliquam animi turbationem, aut alterationem qualis non cadit in perfectissimam Dei immutabilitatem, & beatitudinem.

Dum igitur in Scripturis Deus dicitur irasci, pœnitere, tactus dolere &c. hoc tantum sonat, Deum, dum punit, id præstare quod solent homines irati: item dolere, aut pœnitere, quia ponit aliquos effectus externo quales procedunt à passione interna hominis dolentis, aut pœnitentis. Christus quidem passiones habuit ptopriè dictas, sed tantum qua homo, & illius voluntati despoticè subiectas.

Possunt tamen inde Deo admitti affectus amoris, odij, gaudij, quatenus tantum voluntatis actum denotant: non tamen propriè affectus Desiderij, quatenus cum importat affectum ad bonum quo caremus, Deus nullo bono careat, aut indigeat.

§. II.

De Prædefinitione, Prædestinatione, Reprobatione.

P*Rædefinitio* est volitio efficax actus boni à creatura ponendi antecedens absolutam eius præuisionem. Si illa inferat prædeterminationem physicam actus creaturæ euertit libertatem, in nostra sententia. Quia in potestate creaturæ actum non relinquit. Si verò immediatè solum inferat medium de se indifferens, cum quo per scientiam mediam præuisus est actus infallibiliter obtinendus, non nocet libertati.

Ratio est. 1. Quia non est absolutè antecedens, sed posterior actu in statu conditionato, & consequenter est aliquo modo in potestate voluntatis creatæ. 2. Quia non influit in actum per se, sed per medium ex se indifferens.

Et ideò non immutat modum operandi voluntatis ex sua determinatione propria, cum media influentia in determinationem voluntatis, non aliter influant, quam si abesset prædefinitio.

Dices, Repugnat Dei voluntatem efficacem frustrari. Ergo actus prædefinitus absolutè debet necessariò poni.

Resp. dist. conseq. Debet necessariò sic poni siue non potest non poni ex suppositione consequente, Conc. ex suppositione simpliciter antecedente, Nego, nam in statu absoluto exercitium actus manet in potestate agentis.

Actus itaque prædefinitus fit infallibiliter, non tamen necessariò, & ineuitabiliter, quantum est ex parte antecedentium influentium in actum, quæ omnia in statu absoluto possint stare cum non actu, cum fuerit præuisus, & prædefinitus dependenter ab exercitio libertatis conditionatè futuro.

Deus sic prædefiniens dat gratiam dependenter *à scientia media*, vt dirigente seu vt proponente modum infallibiliter obtinendi consensum, non vt mouente, seu exhibente meritum gratiæ ad consensum. Prædefinitionem hactenus explicatam admittit ex Societate *Suarez*, *Granadus*, *Ruiz*, *Amicus*, *Ariaga*, *&c.* Contra *Vasquez*, *Herice*, *Alarcon*, *&c.*

Omnes actus boni sunt *virtualiter* prædefiniti in datione gratiæ præuisæ effectum habituræ. Imò probabilius multi docent, etiam *formaliter*, 1. Quia hoc est conformius S. Augustino. 2. Quia sic melius intelligitur quomodo prima, & radicalis discretio electorum à reprobis sit ex gratuito Dei beneplacito: & differentia gratiæ efficacius à sufficienti non solùm in actu secundò, sed etiam in actu primò: & quomodo illa sit semper moraliter maior in ratione beneficij, ex voluntate Dei absoluta illam concedendi, & actum obtinendi.

Prædestinatio est præscientia, & volitio gratiæ, & gloriæ per media conuenientia quibusdam conferendæ.

Principalius dicit actum voluntatis determinatis dationem gratiæ ad gloriam perducentis; prærequirit scientiam præcipuè conditionatam.

Sumpta *completè*, est volitio gratiæ, & gloriæ: *incompletè* verò solius gratiæ, vel vt communius, solius gloriæ.

Deus omnibus quouis tempore, & loco idoneo ad moraliter agendum prouidet *auxilia sufficientia* ad vitanda peccata. De iustis quidem illud est de fide ex Trid. & ex Constitut. *Innocentius X.* de alijs etiam est saltem indubitatum. Quia ad demerendum requiritur libertas à necessitate, quæ libertas non adesset, si abesset omnis gratia saltem sufficiens.

Deus *adultis omnibus*, etiam infidelibus, prouidet auxilia saltem remotè sufficientia ad conuersionem quamdiu sunt in statu moraliter operandi. Quia ex *Scrip. & PP.* vult omnes saluos fieri, & omnes ad se inuitat. Alioqui enim impœnitentes quibus deessent illa auxi-

auxilia, essent excusabile. Est apertè *Sancti Thomæ* docentis, quod, si quis in syluis sequeretur ductum luminis naturalis, Deus, vel per internam inspirationem ei reuelaret ea, quæ sunt credenda, vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret. De quo vide hic ipsa Sancti Thomæ verba, *Tom.*I. *Par.*II. *pag.*24.

Deus etiam *infantibus* prouidet media ad salutem aliquo modo sufficientia in volnntate aliena. Patet 1. Quia ex *Augustino* etiam ad paruulos pertinet illud *Apostoli*, vult Deus omnes saluos fieri. 2. Quia Christus pro omnibus est mortuus, & instituit Baptismum quo saluarentur omnes paruuli, nisi impedimento essent causæ secundæ quas Deus vt prouisor generalis, pro sua libertate agere permittit. 3. Quia Deus omnibus dat Angelum tutelarem, & ad omnes gentes mittit prædicatores Euangelij, & Baptismi. 4. Quia inspirat Sanctis vt orent pro omnibus, & parentibus cogitationes ad paruulorum salutem sufficientes, si illis responderent, vt etiam rectè *Prosper* docet, S. August. discipulus.

Dum *obijcitur* S. Augustinus in contrarium. Resp. eum tantum loqui de impossibilitate & nolitione consequente, cum dicit, quosdam paruulos non potuisse baptizari, quia Deus noluit.

De his quoad GRATIAM SVFFICIENTEM &c. *tractatur fusius suprà* Part. II. Controu. 5. pag. 123.

Effectus prædestinationis est omne id, quod vult Deus ex intentione salutis prædestinari, & ad eam de facto producit.

Peccatum, cum sit per se malum, non potest esse *volitum* à Deo, ac proinde nec effectus prædestinationis, secus eius *permissio*, cum hæc peccatum non causet. Hanc permissionem peccati Deus potest velle propter pœnitentiam secuturam, & alia peccatum essentialiter præsupponentia. Hoc enim apertè docet *Ambros. August. alijque Patres*.

Ratione probatur, quia permissio peccati est bona, cum sit à Deo, & possit alicui, per accidens, esse occasio salutis, ac proinde possit Deus eo fine illam velle non volendo peccatum, sicut potuit prædefinire mortem Christi, & Martyrum, non volendo peccatum iniquè occidentium.

Deus *efficaciter* volens *pœnitentiam Petri*, vult omnia ex parte suæ ad illam requisita, inter quæ est permissio peccati, non verò ea omnia, quæ requiruntur ex parte *Petri*. Cum velle non possit eius consensum in peccatum, qui tamen pœnitentiæ necessariò præsupponitur, hunc enim Deus non debet velle, sed solum permittere, ad obtinendam Petri pœnitentiam efficaciter intentam.

Dices, Deus vult peccatum non esse, ergo repugnat assertio.

Resp. Deum prædefiniendo pœnitentiam non velle peccatum esse, sed solum illud *non impedire*, adeoque non vult repugnantia.

Datur ex parte Prædestinati *causa prædestinationis* quoad aliquos eius effectus, v.g. quoad iustificationem propter eius pœnitentiam: non quoad omnes effectus: non enim quoad primam gratiam efficacem, cum ea non cadat sub meritum. Est de fide ex Script. CC. & Patribus.

Formalem electionem ad gloriam factam esse *Ante præuisa merita*, tenent ex Societate *Suarez*, *Bellarminus*, *Toletus*, cum *Thomistis* varijs *Scotistis*, & alijs, sed non omnes eodem modo. Negant *Alensis*, *Albertus*, *Bonauentura*, & *ex Societ. Vasquez*, *Lessius*, *Becanus*, *Lugo*, *Palauicinus*, *Petauius*.

Reprobatio strictè, est præscientia iniustitiæ finalis quorumdam, & volitio pœnæ æternæ illi infligendæ. *Latè* insuper dicit volitionem permittendi peccatum, quæ dicitur reprobatio negatiua, cum destinatione ad pœnam positiuam ex peccato prouenientem.

De Prædestinatione absoluta ad gloriam, & Reprobatione, Quomodo facta non sit à Deo ante præuisa hominum merita & demerita &c. Traditur hic supra in Tom. I. Par. II. *Controuersia III. pag.* 117. *Et de Prædestinatione Caluinistica pag.* 118.

CAPVT III.

De Sanctissima Trinitate, Processione Personarum, & Personis singulis in particulari.

§. I.

Trinitatis mysterium, Processiones, &c.

De hoc Trinitatis mysterio pronunciat consensus communis: Non posse illud cognosci aut deduci ex solis principijs naturalibus, sed ex principijs reuelatis. Hinc de eo exponenda sunt recepta fidei dogmata, & in quibus siue in Cathedra, siue ad populum proponendis aberrare, pro maxima habetur inscitia; vti & in ipsis Terminis, & modo loquendi, in quibus labi admodum pronum est, nisi quæ facili delectu hic deducemus

mus singulari relectione noscantur & vbi dubitatur ad manum habeantur.

Errarunt circa Mysterium Trinitatis variè *Hæretici* docentes, 1. Vnicam esse in Deo personam. 2. Primam solam esse Deum. 3. Spiritum sanctum non esse Deum. 4. Illum non procedere à Filio. 5. Tres Deos dicendos esse. Contra quos *Conc. Later.* definit essentiam vna esse, & tres personas, & has inter se realiter esse distinctas.

Hoc Mysterium est *supra*, non tamen *contra* rationem naturalem: cum verum vero non possit esse contrarium.

Obijci præcipuè potest illud Philosophicum, principium; Quæcumque sunt eadem vni tertio, sunt etiam eadem inter se.

Resp. In eo mysterio tres quidem personæ realiter distinctæ, sunt eædem vni tertio, sed infinito, ac pluribus *communicabili*, & quidem solum inadæquatè: quod proindè non repugnat. Pater enim identificatur Deo, sed non omni ei quod est realiter Deus, cum non identificetur Filio, qui est Deus.

Hinc *Deus* est terminus capax *distributionis* non exprimibilis his terminis, *omnis Deus*, sed his, *quidquid est Deus*, cuius distributionis defectu varij syllogismi in hac materia sunt vitiosi. Quia nempè in antecedente non dicitur, quidquid est Deus, nam longè differunt illi duo termini, omnis Deus, & quidquid est Deus: quia omnes tres personæ sunt, quidquid est Deus, non tamen omnis Deus, cum hoc naturæ diuinæ pluralitatem importet.

Dices, Rectè concludit hic syllogismus: Filius non est Pater; essentia diuina est Pater; ergo essentia diuina non est Filius; ho c autem consequens fidei repugnat:

Resp. maiorem non esse veram, si vti debet resoluatur hoc modo: Filius non est idem cum Patra, nec cum vllo prædicato quod est idem cum Patre: hoc autem secundum falsum est, cum Filius identificetur essentiæ, cui etiam Pater identificatur; & hoc sensu etiam falsum est consequens.

Eodem modo resoluenda est hæc altera argumentatio; Hæc essentia diuina non generatur; Filius est hæc Essentia diuina, Ergo Filius non generatur. Nam etsi essentia vt talis non generetur, identificatur tamen Filio qui generatur.

Dantur in Deo *Processiones ad intra*. Est de fide ex *C. Later. Script. & PP.* Hoc exigit vera ratio Patris in prima persona, & Filij in secunda, & S. Spiritus in tertia persona: Processio enim est progressus vnius personæ ab alia, quæ non possunt per aliquid extrinsecum compleri, aut explicari.

Pater producit *verbum*, non vt intelligat, sed quia intelligit, vt ipsi Verbo suam notitiam communicet.

Filius est ab alio *personaliter*, à se *essentialiter*, adeòque Ens à se simpliciter. Quia nempè sibi identificat naturam essentialiter, præsupponentem esse à se, & improductam.

Ens à se, latius patet quam *ens improductum* simpliciter, cum personæ productæ sint, etiam ens à se, non tamen ens improductum.

Persona producta non causatur, nec pendet à principio producente. Quia ab eo non accipit esse contingens, & defectibile, ac proindè eo non indiget, nam à se necessariò existit procedendo, sicut principium producendo Vnde sicut productum non potest esse sine producente; ita nec producens sine producto.

Necessariò datur vna persona *improducta*, vt Pater; Alioqui enim daretur processus in infinitum, vel idem produceretur à seipso.

Processiones diuinæ sunt per *intellectum & voluntatem*. Alioqui enim cur præcisè essent duæ? Adde quod ideò Scripturæ & PP. Filium appellant Verbum, & Spiritum Sanctum, Amorem, seu Charitatem: quia Verbum per intellectum, & Spiritus Sanctus pet voluntatem procedit.

Notionale prædicatum est, quod conuenit non præcisè ratione essentiæ, adeoque non est commune tribus personis, sed vni, aut duabns proprium.

Verbum est terminus productus à dicente, non sibi, sed alteri loquente, nempè ipsi Verbo, quod proindè est similius verbo nostro vocali, quam mentali, estque per se subsistens, & id quod, cui, & quo Pater loquitur.

Vnde, vt patet, in multis differunt intellectio, & verbum in Deo, & in nobis; ac præcipuè in eo, quod creatura producat verbum nostrum mentis, vt intelligat, Deus verò quia intelligit.

Productiones. *actiuè* sunt in persona producente, passiuè in producta, Ita *Athan. alijque PP.* docentes personam producentem constitui origine actiua, & productam passiua.

Ratio est, quod sicut Filio essentiale est produci ab hoc Patre, ita Patri essentiale est producere hunc Filium.

Solæ *proprietates relatiuæ* sunt principium formale proximum seu immediatè productiuũ ad intra: Hæc enim solæ distinguntur realiter à

termino producto ad intra. Ergo hæ solæ possunt illum realiter producere. Cum enim immediatum producens, immediatè opponatur termino formali producto, debet ab eo realiter distingui.

Principium quod diuinarum processionum est persona; *radicale* natura, *formale remotum* intellectus &c. *proximum* relatio vt transcendentalis.

Terminus totalis productus, est persona producta; *formalis* productus est personalitas, formalis *communicatus* est ipsa essentia diuina.

Duæ sunt in Deo *Processiones*, Filij nempè, quæ est generatio; & Spiritus Sancti, quæ à PP. simpliciter dicitur Processio: Ideo autem sunt duæ, & non plures, quia duæ sunt in Deo actiones immanentes, non plures. Hæc quamuis ex terminis non clara, certa sunt ex CC. & Symbolis Ecclesiæ.

Radicalis ratio cur processio Verbi sit generatio, non Spiritus Sancti est, quod illa sit per intellectum, hæc per voluntatem.

Formalis autem *ratio*, iuxta PP. assignatu difficillima: est illa ex *S. Thoma*, quod processio Verbi, ex sua ratione specifica operationis intellectus, sit per se formaliter *assimilatiua* termini producti cum suo principio. Processio verò Spiritus Sancti, ex sua ratione specifica operationis voluntatis, non sit formaliter assimilatiua, sed *impulsiua* in obiectum. Vnde cum per se ordinari in similitudinem naturalem sit essentiale constitutiuum generationis viuentis à viuente, illa, non alia, est generatio.

Colligitur etiam idem ex *Scrip. &* PP. Filio tribuentibus rationem Imaginis, figuræ, similitudinis &c. tamquam aliquid ipsi proprium, eiusque constitutiuum in esse Filij, seu propriè geniti à Patre. S. Bonauentura aliam adfert rationem, quod nempè processio Verbi sit in similitudinem naturæ vt formaliter fœcundæ, secus processio Spiritus Sancti.

Paternitas & Filiatio *identificantur* Spirationi actiuæ realiter inadequatè, quo non obstante opponuntur, adeòque *distinguuntur* realiter inter se.

Dices, Trinitatis ista personarum in Deo, non videtur consistere cum prædicato simplicitatis diuinæ, ergo &c.

Resp. neg. ant. Quia nihil entis superaddit ab ipsa Dei essentia condistinctum, quod solum repugnat simplicitati diuinæ.

§. II.

Personæ Diuinæ in particulari.

PAternitas in diuinis *variè sumitur* prout variè respicit filium. 1. Pro relatione *summè determinati* ad habendum filium in fieri. 2. Pro relatione *habentis* filium in fieri. 3. Pro relatione habentis filium in *facto esse*, præsupposita eius generatione.

Pater etiam constituitur *innascibilitate*, sumpta positiuè & fundamentaliter.

Dantur in Deo *tres subsistentiæ relatiuæ*: patet ex PP. & CC. infra, agnoscentibus in Deo tres personas, & tres subsistentias. Ex tribus enim personis rectè inferuntur tres personalitates, quæ cum natura constituunt tres subsistentias completas, & incommunicabiles. Ita *Suarez*, *Vasquez*, *Ruiz*, cum Concilio Nicæno, Constant. ac Florentino.

Non datur in Deo *subsistentia absoluta*, & communis. Hanc enim non agnoscunt CC. & PP. sed solum tres subsistentias relatiuas, quas licèt plerumque PP. sumant concretè, constat tamen eos non admittere subsistentiam absolutam ex qua exurgeret subsistens absolutum, imò & persona absoluta. Ita rem hanc tractat *Bonauentura*, *Vasquez*, *Valentia*; aliter *Scotus*, *Caiet. Granadus*, *&c.*

Notio est ratio personam notificans ac distinguens. Sunt *quinque notiones*, Innascibilitas, Paternitas, Spiratio actiua, filiatio, & processio. Non constituitur specialis notio Spiritus Sancti, per hoc quod nullus ab eo procedat: quia hoc non importat in eo specialem excellentiam, prout in Patre importat innascibilitas.

Pater est principium *sine principio*, & impropriè fons Deitatis: quia producit alias personas, eisque naturam communicat. Ita Symbolum Athanasij Nicænum &c.

Filius est à principio, sed non principiatus ex vsu loquendi Latinorum, ne videatur dici minor Patre. Neque simpliciter dicendus est habere principium, nec intelligatur *durationis* ad mentem Arianorum.

Verbum solum vsurpatur notionaliter à Scrip. & PP. Dicitur propriè Verbum: Quia est terminus productus locutione, qua solus Pater loquitur soli Filio, vnde loquitur Verbum ipsi Verbo, & per Verbum, scilicet per Verbum inadæquatè sumptum pro ipsa generatione passiua tamquam per locutionem passiuam, & pro essentia communicata, tamquam manifestatiuo formali.

Ver-

Verbum procedit ex cognitione essentiæ & omnium personarum. Cum ex PP. illud sit adæquatum diuinæ scientiæ expressiuum, & procedat ex cognitione comprehensiua Patris, quæ haberi nequit sine aliarum personarum cognitione.

Procedit etiam ex cognitione *possibilium*. Hæc enim includitur in comprehensione Dei, ex qua procedit, vt ars omnium rerum quæ fieri possunt.

Non procedit ex cognitione creaturarum vt existentium. Cum enim productio Verbi sit necessaria, debet procedere ex cognitione necessaria, quæ est prior visione rerum vt existentium.

Certum est definita esse contra Arium & Sabellium in Nicæno 1. &c. 4. sequentia.

I. Verbum siue Filium esse Patri *coæternum* quod ex illo Ioannis I. *In principio erat Verbum*, probat S. Augustinus aliique Patres contra Arium.

II. Verbum esse Patri *consubstantiale*, id est eiusdem naturæ, & substantiæ, ex illo Ioan. 10. *Ego & Pater vnum sumus:* quo loco nos liberari ab erroribus Arii, & Sabelli, tamquam à Scylla, & Charybdi, docet S. Augustinus *Tract. 16. in Ioannem*.

III. Esse Patri *coequalem* per omnia: contra Arium qui dicebat Filium Patre minorem, probatur ex Apostolo ad Philippenses cap. 2. Qui cum forma Dei esset; non rapinam arbitratus est, *esse se æqualem Deo*. De quo loco S. August. in Psalmum 126. cap. 14 *Quare non est rapina? quia est natura*.

IV. Quod Verbum sit *verus & naturalis* Dei filius, & vnus cum Patre Deus: ex illo Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, *vt filium suum vnigenitum daret*: Quod si non esset naturalis, sed adoptiuus, cum Ario, vnigenitus dici non possit, cum plurimi alii sint Filii per adoptionem.

Dices, cum Arianis; Quando Filius genitus est, vel erat, vel non erat. Si erat, quare genitus est? Si non erat, ergo aliquando non fuit, ergo non Patri coæternus.

Resp. cum S. Basilio, & S. Augustino: Non erat anteaquam gigneretur, Sed erat cum gigneretur: semper autem genitus, semper igitur fuit. Et S. Augustin. Epistol. 174. ad Pascentium: *Semper gignit Pater, & semper nascitur Filius.* Quamuis idem Augustinus annotet *lib. 83. q. q. 73.* aptius dici semper genitū esse, qua semper gigni, quia genitus est in Dei æternitate quæ in se est immutabilis & indiuisibilis, quamuis coexistat omnibus partibus nostri temporis, quod est diuisibile, & successiuum.

Ex Scripturis, & PP. Filio proprium est esse *Imaginem solius Patris*: Quia solus filius à solo Patre procedit vt eius Similitudo, formaliter quidem vi suæ processionis, quod ex *Augustino* ad rationem Imaginis requiritur & sufficit.

Ratio est, quod Pater prius quàm spiret communicet Filio potentiam spiratiuam: cum ei omnia communicet, excepta [inquit Nazian. causaliter, id est, potentia generandi ipsum Filium in diuinis.

In Symbolo Nicæno additum est *Filioque* ab Ecclesia Romana, ita exigente noua heresi Græcorum, antequam ista particula Patribus visa non fuerat necessaria.

Similiter à PP. in Concilio Constantiensi, additum est, *qui ex Patre procedit*, occasione hæresis Macedonij, cuius sectatores dicebant Spiritum Sanctum esse Facturam solius Filij.

Spiritus Sanctus non distingueretur realiter à Filio si ab eo non procederet: Illi enim non opponeretur: in diuinis autem sola oppositio realiter distinguit, vt passim docent, *CC. & PP.* Vnde in ea hypothesi Spiritus Sanctus non magis distingueretur à Filio, quàm nunc spiratio actiua à Patre, & Filio, inter quas defectu oppositionis, nulla est distinctio realis.

Pater & Filius, ex *CC. Lugdunensi & Florentino*, sunt *vnum principium Spiritus Sancti*, sicut sunt vnus Deus. Quia personis in ijs est vnica virtus spiratiua, sicut in tribus vnica diuinitas. Sunt tamen duo spirantes *adiectiuè*; Quia adiectiua multiplicantur pro multiplicitate suppositorum.

Spiritus Sanctus procedit, à Patre immediatè, & mediatè à Filio; non prius tamen à Patre, quàm à Filio. Quia actus spirandi præcisè vt est in Patre, non est completus: non enim infert processionem Spiritus Sancti, nisi prius intelligatur esse in Filio.

Donum proprijssime conuenit *Spiritui Sancto*. Quia procedit ex Amore, qui est principium Doni gratuiti. Quamuis & de Patre & Filio Donum propriè dici possit, quatenus se dat nobis per gratiam, gloriam &c. iuxta illud *Isaie 9.* Filius datus est nobis.

Dices porrò, contra æqualitatem Personarum diuinarum. Relationes diuinæ ab inuicem distinguuntur specie, vel quasi specie, cum non possint ad plura indiuidua singulæ multiplicari. Atqui ea quæ sunt specie distincta sunt inæqualia: Ergo & Personæ sunt inæquales.

Resp. breuiter, neg. minorem: nam & idem est in vbicationibus eiusdem locati ad diuersa spatia, & in similibus omninò æqualis perfectionis, quas tamen vbicationes, & similes, specie differre passim Philosophi, & Theologi agnoscunt, præsertim qui statuunt modos illos distinctos.

CAPVT IV.

De Angelis, eorumque Natura, Specie, Scientia, Actiuitate, Locutione, Lapsu, Supplicio.

§. I.

Angeli natura, species, ordines.

ANgelus est substantia creata, spiritualis, completa, & intellectualis, homine superior. De fide est dari Angelos: & probatur ex Scripturis, nominatim ex Psalmo 8. qui de hominibus loquens dicit, *minuisti eos paulo minus ab Angelis*.

Diuiditur autem ordo Angelorum in tres Hierarchias, & nouem Choros.

Prima, siue suprema Hierarchia, id est, sacer principatus, continet Seraphim, Cherubim, & Thronos.

Secunda, continet Dominationes, Virtutes & Potestates.

Tertia, siue infima, complectitur Principatus, Archangelos, & Angelos.

Hæc Hierarchiarum, & Ordinum distinctio; fundatur inchoatiuè in ipsorum Angelorum natura excellentiori: completè autem in diuersis gratiæ ministerijs à Deo attributis.

Hos Ordines Angelorum cum cœteris Patribus agnoscit antiquissimus *Dionysius Areopagita* lib. de cœlesti Hierarchia, vbi asserit se illos accepisse à præceptore suo D. Paulo, vel certè ab Herotheo, de quibus fusius hic *Suarez* lib. 1. cap. 13.

Angelos Custodes hominibus deputari, est de fide ex Scripturis *Psalmo* 90 *v.* 11. *Genesis cap.* 48. *Matthæi* 18. Angeli eorum semper *vident faciem Patris mei*. Singulis hominibus singulos dari Angelos custodes, & non tantum pluribus aliquando vnum, quamuis non sit de fide, vt communius agnoscunt Doctores: oppositum tamen censent temerarium, eo quod non videatur varijs locis Scripturæ satis conforme. Docet *Magister* & *H. Victorinus* vnum aliquando Angelum plurium hominum curam gerere. *Tostatus* tradit probabiliter Personas publicas v. g. Reges, & Pontifices, duos habere Angelos custodes. *S. Iustinus Martir.* q. 430. asserit eundem Angelum non deputari custodiæ alterius hominis mortuo priori suo cliente. *Granadus* cum pluribus, ex Scripturis pobabiliter colligit, ad custodiam Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, & Communitatum aliquos esse Angelos in particulari deputatos.

Officia custodiæ Angelicæ præcipua sunt, clientem ad bonum excitare, à malo auertere immutando phantasiam, passiones &c. pericula, & eorum causas amoliri, dęmonis impetus, & tentationes nimia redundere, pro cliente orare, & illius preces Deo offerre, vt *Tobiæ* 12. *Apocal.* 8. Illius animam in Purgatorio solari, & demum ad cœlum deducere, vti de Lazaro Lucæ 26.

Sunt Angeli omnino *incorporei*. Est communis Catholicorum contra Caietanum, &c. Idque docet Concilium Lateranense, non definit, vt quidam volunt. Non potest tamen sine temeritate negari, cum nullum sit fundamentum illis affingendi corpus aliquod subtile.

Nec refert quod Synodus VI. approbet Angelos posse pingi, quia per hoc non approbat rationem adiectam, scil. quia sunt corporei.

§. II.

Actiuitas Angeli.

ORdinariè Angeli *Assumunt corpora* ex aere, & vaporibus ab ipsis formata, & subinde ita solida, vt sint palpabilia, vt cum Abraham lauit eorum pedes *Gen.* 18. Et Iacob cum Angelo luctatus est, *Gen.* 32. Vnde istud Christi, *palpate quia Spiritus carnem non habet*, conuincit quidem suppositis Christi prædictionibus, & miraculis, de sua corporali resurrectione, sed non absolutè ex sola corporis assumpti sensibili palpatione.

Possunt etiam assumere *corpora viua*, in ijs operationes aliquo modo spiritibus proprias ita exercendo, vt ijs repræsententur Angeli in persona propria. Dæmon tamen non rectè dicitur assumere corpus Energumeni, siue possessi: nam nil loquitur adhuc ibi in persona propria.

Angelus non potest *viuificare* per se corpus assumptum, seu cum eo, vt cum sua comparte, constituere vnum viuens. Cum enim ipse Angelus sit actus complectus, non potest venire in compositionem entis per se ex partibus incompletis, vt est materia, & forma vnita.

Vnde

Vnde non poteſt corpus aſſumptum exercere operationes intrinſecè *vitales*, vt ſunt ſenſationes &c quæ neceſſariò procedunt à principio intrinſeco vitali.

Neque poteſt Angelus in Corpore aſſumpto *baptizare*; Quia non poteſt proferre verba locutione vitali. Neque Dæmon poteſt *generare propriè*, ſed ſolum impropriè, ſemine ab animali deciſo ad generationem concurrendo: non verò, vt vult Raynaudus, maſſam terream ita diſponendo, vt exigat infuſionem animæ.

Poſſunt Angeli, applicando actiua paſſiuis, mira patrare, & producere *animalia imperfecta*. Non tamen perfecta ſine ſemine aliunde accepto. Hinc plurima poteſt Dæmon, quæ, quia cederent in nimis graue damnum, præſertim publicum ordinis naturæ, Deus illa non ſolet permittere.

Poſſunt itaque Angeli vi naturæ ſuæ illa præſtare, quæ per impetum, ſiue impreſſum *motum localem* efficiuntur, dum Deus permittit. Hinc poſſunt fluminum curſum ſiſtere: Mare altius attolere: Terram commouere: Cœleſtium ſphærarum, & corporum motum interturbare. Poſſunt etiam hominum ſenſibus illudere, imprimendo organis ſenſuum affectiones ſimiles illis quas obiecta ſenſibilia ſolent imprimere, v. gr. vt album appareat nigrum, vt nigrum appareat album, vel lucidum: & hinc etiam intelligitur, quo modo Dæmon poſſit ſeipſum transformare in Angelum lucis.

Ex principio etiam de *Motu* iam poſito, Angelus bonus, aut malus facilè format, & excitat in hominis mente ſiue cerebro phantaſmata plurima, & illis mediantibus, varij generis cogitationes: & his mediantibus varij generis motus appetitus ſenſitiui, quorum tamen liber vſus vel abuſus remanet in hominis poteſtate.

Cum etiam Angelus, pro ingenita ſui intellectus ſubtilitate, cognoſcat primogenita rerum *ſemina*, horumque *mixturas* multiformes, vt auri, argenti &c. non apparet nobis cur non poſſit formare varia metalla, aurum, argentum, &c. vbi id Deus permitteret. Quin etiam, quod excellentius eſt, theſaurum variarum Scientiarum humano cerebro imprimere. Cum illæ conſtitutæ ſint primariò in phantaſmatum certo ordine ac diſpoſitione.

Hinc facilius concludes, Angelos bonos, & malos, poſſe tempeſtates excitare in aere, aut in mari: Poſſe grandinem aut niuem ſubito formare: Poſſe tonitrua & fulmina ciere: ſummum æſtum, aut frigus efficere. Hæc enim ex iiſdem principijs *motus*, & rerum varijs ſeminibus perſpectis poſſunt prouenire.

Ex his vlterius patet, quam multa ſint quæ præſtare poſſint Magi Arioli, Præſtigiatores, qui Dæmonis opera vtuntur, ſi vel Deus illa fieri permittere, vel ipſe Dæmon, nolens hominibus prodeſſe, illa à ſe fieri non ſæpe recurſaret.

Quæres, Quomodo fiat, vt Angeli alicuius mali opera, Corpus humanum ferro reſiſtere poſſit ne vulneretur, vti conſtat ſæpius factum geſtando ſchedulas, quas vocant induratorias.

Reſp. Angelum qui habet vim reſiſtendi, ſiue impediendi impetum ferri, poſſe ſeipſum per eam reſiſtentiam reddere impenetrabilem, & hoc poſito, per modum ſuperficiei alterum circumquaque inuoluendo, poſſe illum reddere à vulnere immunem.

§. III.

Vbicatio, Scientia Angelica.

NOn *poſſunt Angeli naturaliter eſſe in locis diſſitis, & non in medio*, etiam intra ſphæram ſuæ extenſionis. Quia ſic velut à ſe ipſo diuidi, naturaliter repugnat limitationi entis creati, quamuis non ſupernaturaliter.

Poſſunt Angeli eſſe ſimul, ac plures *in eodem puncto*: quia carent quantitate, qua ab eodem loco excludantur.

Conſtituuntur *formaliter in loco* per vbi modale, quo eorum indifferentia tollitur, & determinantur ad exiſtendum hic potius quam alibi.

Vbi Angelicum eſt ſpirituale & indiuiſibile ex parte ſui ſubiecti, diuiſibile tamen ex parte ſpatij, cuius ſingulis partibus illud vti totam Angeli ſubſtantiam intimè ſiſtit.

Non poteſt Angelus *tranſire* ad locum diſtantem, non tranſeundo per medium. Quia hoc illius limitationi repugnat, non minus quam exiſtere in locis diſſitis, & non in medio.

Angeli non poſſunt moueri *in inſtanti* vltra ſpatium ſibi contiguum ſuæ ſphæræ adæquatum. Quia non poſſunt, etiam inſtantaneè, occupare locum maiorem maximo ſibi adæquato. Quod enim repugnat in tempore, etiam repugnat in inſtanti.

Agere *in diſtans* ſine medio, repugnat limitationi entis creati, adeoque etiam Angelis repugnat mouere corpus quod à ſua ſphæra loco diſtat.

Egent Angeli *speciebus* ad cognitionem directam obiectorum non existentium, & existentium extra sphæram suæ visibilitatis. Repugnat enim limitationi creaturæ naturaliter intueri quantumlibet distans.

Angelis sphæram visibilitatis *limitatam* tribuunt, *Scotus*, *Bonau. & Alij*, quam etiam Scripturæ indicant *Iobi* 1. *v.* 7 *Matth* 12. *v.* 43. Significantes eos accedere ad distantia vt illa videant.

Hæc autem sphæra eo maior est, quo perfectiores sunt Angeli: quanta verò sit, à nobis determinari non potest.

Non cognoscunt *distinctè* omnia, quorum habent species: Hoc enim excedit vim intelligendi creatam, & limitatam: habent tamen semper suarum specierum cognitionem saltem confusam, qua liberè possunt, sicut nos, se applicare ad hæc aut illa attentius consideranda: vnde possunt speciebus vniuersalibus pro libitu vti adæquatè vel inadæquatè.

Non possunt naturaliter *certò* cognoscere *futura strictè contingentia*, id est, à libero alterius arbitrio dependentia. Quia istorum certa cognitio ac prædictio ex Script. & PP. est infallibile diuinitatis argumentum, ac proinde propria soli Deo, cui essentiale est cognoscere omne cognoscibile, secus Angelo, quia indiget determinatiuo ex parte obiecti, quale nullum datur respectu futuri strictè contingentis.

Possunt tamen subinde illa *probabiliter* cognoscere, ex indicijs, & circumstantijs externis, ex quibus colligunt futuram agentis liberi determinationem.

Contingentia latè, id est, independentiam ab agente libero, possunt cognoscere certò *certitudine physica* in complexione suarum causarum, vt pluuias, tonitrua, &c. Non tamen certò certitudine *metaphysica*, id est, infallibili, quod incidant *Scripturæ Sapien.* 8. *& PP. Athan. August. & alij*.

Non possunt naturaliter certò cognoscere *secreta cordium*: Est hoc iuxta varios, de fide, ex Scrip. & PP. istorum notitiam, vt signum diuinitatis, soli Deo tribuentibus.

Ratio est, quod creatura libera habeat ius secreti suorum actuum internorum, ne alioqui impediatur ab ijs liberè eliciendis, ac proinde vt Deus non det concursum ad istorum notitiam sine elicientis consensu.

§. IV.

Locutio Angelorum.

POssunt Angeli inter se *loqui liberè*, secretò, & excitatiuè ad audientiam: Id enim ad Societatem moralem eis debetur, & à Scripturis varijs locis illud ipsis attribuitur.

Loquuntur Angeli non per signa *sensibilia*, aut *spiritualia*, sed per *ordinationem* suorum actuum ad alterum, volendo vt ipsi innotescat, quo fit vt Deus præbeat concursum specialem ei, ad quem diriguntur, ad eorum notitiam, & quidem secretam, quæ non nisi difficulter habuerunt per signa. Hanc Ordinationem admittit *S. Thomas*, & vocat virtutem excitatiuam, qua, inquit, loquens nihil facit in audiente, excipe, nisi sit ita alijs absorptus, vt debeat excitari impulsu ad intellectum applicandum.

Mentiri non possunt Angeli sibi inuicem loquentes: Quia non possunt ostendere iudicium quod non habent, nec iudicare esse id, quod sciunt non esse. Possunt simul loqui pluribus; dicuntur *clamare* ad inuicem, quando rem magnam aut magno affectu significant.

Possunt *discurrere* circa illa, quæ non cognoscunt euidenter, v.gr. ex indicijs externis probabiliter inferendo secreta cordium; non circa illa, quæ cognoscunt euidenter vnico simplici intuitu, sine compositione extremorum, prædicati scil. & subiecti prius apprehensorum, qua vtuntur circa ineuidentia: circa euidentia autem falli nequeunt.

§. V.

Peccatum, Supplicium, &c.

OMnes, etiam reprobi, fuerunt primo instanti suæ creationis *Sanctificati*. Ita contra Hugonem, Alensem, Bonauenturam, docent S. Thom. Suar. Vasq. ex Script. Ezech. 28. & PP. Hier. Aug. & Ioan. 8. vbi Diabolus dicitur in veritate non stetisse.

Dices, Ioannis 8. dicitur Diabolus esse homicida *ab initio*. Ergo non fuit à primo istanti iustificatus.

Resp. Diabolus dicitur homicida ab initio, moraliter, id est paulo post suam creationem quando lapsus fuit. Cum PP. dicunt Angelos malos nusquam habuisse charitatem, loquuntur de charitate constanti, & consummata. Ex S. Augustino fuerunt quidem prius in tenebris, intelligendo præcisiuè prout habuerunt

runt se indifferenter ad gratiam primæ creationis.

Gratiam sanctificantem primo instanti suæ creationis acceperunt: *non gratis*, sed vt naturæ liberæ conuenientius est, proprijs meritis, non de condigno, quia principium meriti non cadit sub meritum: sed de congruo, per actum amoris Dei, auxilio transeunte, illo primo instanti elicitum. Illis enim, vtpote perspicacissimis, mora fuit non necessaria ad deliberandum. Patres solum excludunt meritum de condigno, quando meritum illis negare videntur.

Creati sunt iuxta S. August. in *beatitudine naturali*, ipsis connaturaliter debita, non in supernaturali; alioqui non potuissent peccare. Hanc ergo meruerunt de condigno proprijs actibus illa prioribus etiam duratione, & ipsis facilibus, ideò enim PP. dicunt eos sine labore accepisse beatitudinem.

Angelorum *Via* fuit plusquam instantanea, Quia ex August. Beatitudinem acceperunt in præmium perseuerantiæ, quæ dicit aliquam moram: fuit tamen, ex communi PP. ac DD. sensu, admodum breuis; quanta præcisè fuerit, determinari non potest.

Impeccabilitas non potest esse naturalis vlli creaturæ, adeòque nec Angelis. Hæc Assertio nititur sola auctoritate S. Augustini, aliorumque PP. ex Script. id colligentium: Nulla enim ratio per se conuincit creaturam aliquam non posse per sua intrinseca determinari ad bonum honestum tantum, sicut potest per extrinseca Dei auxilia semper efficacia.

Primum peccatum Angelorum non fuit luxuriæ corporalis, vt voluit Orig. neque luxuriæ spiritualis sitæ in nimio sui amore, sed (vt ex Tobiæ 4. colligunt Athan. August. & Ambros.) *superbiæ*, sitæ, non in efficaci appetentia æqualitatis cum Deo, quam sciebant esse impossibilem; neque in ambitione vnionis hypostaticæ, cum hæc fuerit decreta post eorum peccatum: Sed in nimia sui æstimatione, & dilectione, qua ambierunt dominatum in cœteras creaturas, & nulli voluerunt subesse, nequidem Deo per actuale imperium ipsos gubernanti.

Quia hac ratione Lucifer, *Isai.* 14. *Ezech.* 28. voluit esse similis Altissimo, hoc est, sibi ad beatitudinem sufficiens, & nullius imperio subiectus. Vnde & videtur peccasse ex multiplici superbiæ motiuo, & affectu, adeòque grauissimè.

Parum serius videtur conceptus P. Iacobi à S. Dominico, dum scribit in sua *Cassiopeia l.* 1. *c.* 2. superbiam Luciferi sitam fuisse in eo, quod voluerit assimilari Deo, non in essendo, sed in agendo, scilicet absque physicæ prædeterminationis auxilio, contra quem Michael pro prædeterminatione illa decertans triumphauit, dicens? Quis vt Deus? Verùm hoc neque apud D. Thomam, neque apud alios vspiam commemoratum reperimus.

Dæmones sunt *obstinati in malo*, vt quamuis physicè possint non peccare, cùm ex *Dionysio*, naturalia retineant integra, moraliter tamen non possint: Quia sunt gratia destituti, & suis pœnis ad Dei odium vehementissimè impulsi. Augustinus eis solum negat potentiam moralem ad bonum morale, non verò Physicam: ideòque dicendi non sunt habere physicam arbitrij inflexibilitatem.

Patiuntur à verò igne. Est hodiè Catholica Doctrina, ex Script. & PP. ac præcipuè ex S. August. Non patiuntur ab igne eumdem dolorem, quem anima corpori vnita, istius enim doloris obiectum est malum perceptum sensu, quo illi carent. Nec patiuntur per solam alligationem ad locum, quæ non potest causare tantos cruciatus, quantos describunt Sancti Patres. Neque per vehementissimam apprehensionem suæ damnationis ab igne excitatam; sic enim in eis non differret pœna sensus à pœna damni. Sed verè patiuntur per qualitatem spiritualem doloriferam ab igne, vt Dei instrumento, ijs impressam qua vtuntur, non quidem propriè, quod Spiritui repugnat: minus tamen impropriè, quàm in aliis sententiis supra expressis.

Ista *qualitas dolorifera*, est supernaturalis hoc sensu, quod superet omnem naturæ exigentiam, non quod sit ordinis diuini. Disconuenit illa qualitas Angelis seipsa, vt fœtor odoratui. Dæmones habent complacentiam de malis hominum, non tamen *gaudium formale*, cuius sunt æquè incapaces, ac Beati veræ tristitiæ, cum gaudium illud meritò censeri possit aliquod pœnæ leuamen, quod in damnatis non admittitur.

Infernus, locus est pœnalis damnatorum horrore plenus, & à Beatorum sede remotissimus, in ipso terræ centro: Hoc indicat passim *Scriptura*. In eo *semper aliqui* dæmonum fuerunt post eorum peccatum: *Omnes* in illum detrudentur post diem iudicij. Modò aliqui eo iis versantur in aere, vbi puniuntur pœna essentiali, licèt non accidentali detentionis in carcere infernali, de qua pœna intelligi debent Scrip. & PP. dum indicant dæmones necdum esse absolutè damnatos, scil. per sententiam illos ad carcerem infernalem

per-

perpetuò alligatam, quæ proferetur in die extremi iudicij. De his fusè *Estius in 2. Dist. 6. §. 14. Cornelius à Lapide in 2. Petri 2. v. 4. alijque.*

Inferni capacitas pro innumera multitudine damnatorum (sunt enim multo plures damnandi quam saluandi) est valdè angusta. Quidam dicunt continere spatium sex Leucarum horariarum cum dimidia, secundum omnem dimensionem. Ijdem censent distare à superficie terræ 1237. leucis horarijs. De hoc puncto latiùs tractat noster *Derkenis de Angelis Disp 7. cap. 7.*

Hæreses:

Contra hanc primam Theologiæ Partem recensentur hæreses singulæ, cum suis Auctoribus, & refutantur, in fine *Tomi primi* huius Operis *pag.* 143. sub hoc Titulo, *Notitia generalis*. Dogmatum ab Ecclesia damnatorum, & sequuntur ordine Alphabetico sub his Titulis in particulari, pag. 149. *Deus, Beatitudo*, pag. 147. *&c. Creatura, Angelus, Mundus, Præscientia, Prædestinatio, Diabolus, Infernus.*

PRIMA SECVNDÆ

De Beatitudine, Actibus Humanis, Legibus, Gratia, & Merito.

CAPVT PRIMVM.

De Beatitudinis essentia: De Voluntario, & Libero arbitrio.

§. I.

Beatitudo.

Beatitudo *supernaturalis, & formalis* non consistit in aliqua *Vnione Physica* substantiæ diuinæ cum substantia animæ, vti docuit Henricus à Gandauo, *Quod lib. 6. quæst. 6. & quodlib. 13. quæst. 12* Non etiam in vera, & reali *Transformatione* animæ in Deum vt suum principium, vt docuerunt aliqui Contemplatiui, quos redarguit Lessius, *de summo Bono* Cap. 2. Dum igitur aliqui etiam *Patres* dicunt beatos in Deum *transformari*, intelligendi sunt de transformatione morali, qua Beati absorbentur in amorem Dei, & perfectam cum illius voluntate conformitatem.

Probabilius videtur Beatitudinis formalis essentiam non consistere in *solo actu intellectus*, per visionem, vt vult *D. Thomas*: nec in *solo actu voluntatis* per amorem, vt docet *Scotus*: sed in *vtroque simul*, scilicet clara Dei visione, & perfecto eius amore amicitiæ, *Ita D. Bonauentura, & plures alij*. Ratio est, quia per hos duos actus habetur *perfecta possessio* summi Boni, in qua consistit perfecta beatitudo, & felicitas.

Confirmatur summoperè per extrauagantem Benedicti XII. quæ incipit, *Benedictus Deus*. Et per Decretum Conc. Viennensis, in Clementina *Dudum*, vbi dicitur, *Beatitudo consistere in visione, & fruitione Dei*. Ex his existimare videtur *Vega, & Cordubensis*, assertionem hanc esse definitam, quod tamen verius negat hic *Suarez*, & plures alij, ideòque sententia hæc non nisi probabilior æstimanda est.

Obiectiones pro sententijs oppositis possint conciliari hac distinctione: Si beatitudo spectetur in genere *moris*, principaliter in *Amore* consistit, secùs si in genere *Naturæ*, siue assecutionis obiecti perfectè satiatiui omnis desiderij. Nam ex Visione Dei illius Amor necessariò profluere debet, & sic vtrumque saltem consecutiuè necessariò connecti debet.

Visio *Essentiæ diuinæ*, sine visione Personarum, simpliciter bearet. Quia esset boni simpliciter infiniti possessio.

Visio beatifica est *necessaria, ac perpetua*. Quia sine perpetuitate, & quidem cognita, non esset perfectè satiatiua desiderij.

Beati *Visio reflexa* suæ durationis perpetuæ in decreto Dei, esset essentialiter indestruibilis, ideòque videtur repuguare. Quia deberet esse essentialiter vera, supposito quod à Deo semel producta fuerit, ideòque à parte post

post ratione obiecti, sui scil. istius decreti, esset intrinsecè, & essentialiter æterna: ens autem intrinsecè, & ex essentia sua æternum, & indestruibile repugnaret perfecto Dei Dominio illud pro libitu destruendi: ideòque tale ens posse dari, *Suarez*, *& Vasquez*, erroneum iudicant.

Neque dicas, cum *Esparsa*, hoc posse intelligi tantum de ente quod ratione suæ perfectionis esset indestruibile, non ratione talis obiecti.

Resp. rationem iam assignatam, vtrumque euincere, repugnat enim ens ex sua intrinseca essentia repugnans Dominio Dei, ex quocumque prædicato illa repugnantia proueniat.

Beati sunt simpliciter *impeccabiles*. Est de fide, in quo errauit *Origenes*. Et patet ex 1. Petr. cap. 1. vbi beatitudo dicitur, *hæreditas incorruptibilis*.

Potentia peccandi in sensu diuiso, non stat cum visione prout de facto datur; staret, si data fuisset vt in sui conseruatione esset dependens ab aliquo actu libero Beatis imperato sub peccato. Quia tunc visio semper esset posterior istu actu, cuius proindè libertati nihil posset officere.

Non potest etiam stare visio cum vllo *Mortali*, etiam *habituali*, imò nec cum vllo *veniali*. Quia est participatio diuinitatis perfectissima, adeòque terminus diuinæ dilectionis ad perfectissimam Dei amicitiam eleuantis: Cum qua amoris vnione perfectissima, Dei offensa in nullo gradu consistit.

Vide plura de Visione Beatifica, Lumine gloriæ, &c. supra Part. I. Cap. I. §. de Visione Dei.

§. II.

Voluntarium.

Voluntarium siue spontaneum strictè, est quod procedit à voluntate cum cognitione. Latiùs patet voluntarium quàm liberum; quia omne liberum est voluntarium, non contra, vti patet in voluntatis actibus primo primis, in amore beatifico, &c. quæ sunt voluntaria, non tamen libera.

Voluntarium *directum* dicitur, quod est à voluntate positiuè agente: *indirectum* quod est à voluntate vt non agente eum agere possit, aut debeat, vti & omissio actus liberi, & effectus ex ea secutus, v. g. dum nauarchus caret voluntate dirigendi nauem, quam tenetur habere.

De his, & sequentibus, hic quæstiones tantum speculatiuæ, infra Part. II. practicæ traduntur.

Ad *voluntarium* indirectum *negatiuum* non requiritur actus voluntatis; vnde physicè loquendo dari potest *pura omissio libera*, ad quam sufficit actum non poni à voluntate potente illum ponere.

Nec plus requiritur vt supposita obligatione, actus omissis sit peccaminosa. Ita cum pluribus docere videtur D. Thomas quæst. 2. de malo artic. 1. *Aliquid*, inquit, *dicitur esse voluntarium non solum quia cadit sub voluntatis actu, sed quia cadit sub potestate voluntatis.*

Moraliter tamen non potest dari pura omissio libera sine aliquo actu eam causante, vel occasionante. Quia sine hoc vix procedit more humano.

Voluntas *purè omittens* habet negationem actus, à qua *præscindit* in statu indifferentiæ, in quo est non volens præcisiuè non negatiuè. Ad eam tamen prærequiritur *cognitio motiui auocantis ab actu*, sine qua haberi nequit indifferentia iudicij, adeòque nec æquilibrium voluntatis.

Porrò ad omissionem liberam etiam requiritur *potestas sufficiens ad actum*. Sine hac enim non esset à voluntate non agente cum possit agere: vnde omnis omissio voluntaria est libera, & ad eam requiritur aliquis actus intellectus obiectum proponens sub indifferentia, licèt non actus aliquis à voluntate elicitus.

Hinc *omissio peccaminosa* ex ignorantia vincibili supponit cognitionem confusam obligationis agendi, quæ tamen obligatio non est necessaria ad omissionem voluntariam; sed solum ad peccaminosam, de qua S Thomas, alijque.

Effectus ex omissione secutus vt sit voluntarius, requiritur aliqua eius cognitio, non obligatio eum impediendi si sequatur per se, secùs si per accidens, vt rectè S. Thomas alijque. Quia alioqui talis effectus non esset moraliter connexus cum omissione, & omittente vt eius causa.

Hinc peccata non sunt voluntaria Deo omittenti illa impedire, ne quidem indirectè, & permisiuè.

Impediendi effectus obligatio, in eo causat rationem voluntarij indirectè, faciendo vt habeat connexionem moralem cum non impediente, à quo debebat, & velut exigebat impediri, ratione cuius connexionis prudenti iudicio effectus tribui potest non impedienti vt eius causæ. Id autem ex quo aliud sequitur

per

per accidens, non est eius causa, quia causæ essentiale est per se influere.

Dices, contra puram voluntatis omissionem: Concipi non potest, quomodo per illam possit voluntas ex indifferenti circa aliquod obiectum fieri determinata, quod mutationem aliquam nouam requirit. Ergo numquam datur illa omissio per se sine aliquo actu positiuo voluntatis.

Resp. Satis id concipi posse, & ad illam determinationem, & mutationem sufficere, ipsum exercitium libertatis per solam applicationem potentiæ liberæ ad certum obiectum absque illius actu, præsupposita intellectus cognitione, motiuis indifferentibus, &c. & sic tollendo indifferentiam actus primi, & constituendo se in illo statu, vt ipsa omissio sit ipsi moraliter imputabilis. Atque ita in hac sententia faciliùs intelligitur exercitium libertatis diuinæ sine nouo actu, vti & resistentia voluntatis nostræ gratiæ diuinæ, per solam non cooperationem nostram cum gratia: quamuis sententia negans dari in voluntate nostra puram omissionem liberam, sit etiam probabilis.

Violentum est ab extrinseco, resistente passo, dicitur etiam respectu appetitus innati, *coactum* verò respectu solius eliciti.

In voluntatem *violentia* propriè cadere non potest quoad actus à se elicitos. Sunt enim voluntarij eo ipso, quo sunt a voluntate eliciti: Potest *impropriè*, imò, & propriè quoad cessationem ab actu, sed à solo Deo. Item quoad actus imperatos materialiter, id est, actus potentiarum, quibus voluntas solet imperare: non tamen quoad motum vitalem potentiæ motiuæ, nisi à Deo violentia illa inferatur.

Ex Metu quod procedit, est voluntarium absolutè, & ordinariè inuoluntarium secundum quid, vt iactura mercium metu naufragij, non semper, vt patet in efficaci fuga peccati ex metu gehennæ: vnde metus minuit quidem peccatum, non tollit. *De quo infra in Tomo II. par.* III. *Tract.* I *quæst.*21. *de Attritione ex Metu gehennæ.*

Concupiscentiæ per se loquendo causat voluntarium simpliciter, non inuoluntarium secundùm quid, nisi per accidens, vt quando reluctatur conscientia. Ratio est, quod non mouet ad minus malum studium vitandi maioris, sicut metus, sed ad bonum delectabile, ad quod voluntas de se habet propensionem.

Hinc concupiscentia auget voluntarium, licèt minuat liberum, quatenus augendo eius voluntatis inclinationem, minuit indifferentiam, vt rectè *S. Thomas.*

Ignorantia quæ dicitur antecedens non causatur à voluntate, & causat opus; *concomitans* neque causatur à voluntate: neque causat opus; *consequens* causatur à voluntate: si causet opus, est antecedens secundum quid, si non causet, concomitans secundum quid dici debet.

Ignorantia *affectata*, est studiosè quæsita; *Crassa*; est orta ex graui negligentia, *non crassa*, ex leui, *inuincibilis*, & iusta est, quæ moraliter vitari nequit, *vincibilis* contra, quæ per voluntatem vinci potest.

Si ignorantia sit *absolutè antecedens* causat inuoluntarium simpliciter quoad circumstantias ignoratas: *concomitans* non causat voluntarium nec inuoluntarium positiuè, sed inuoluntarium priuatiuè, seu non voluntarium in subiecto capaci; *consequens* causat voluntarium simpliciter, & subinde inuoluntarium secundum quid, quando nempè est causa operis.

De ignorantia *inuincibili ac vincibili* deducuntur resolutiones infra in *Tom.* II. *Tract.* I. *pag. &c.*

Repugnat *volitio* obiecti sine præuia eius *cognitione*: Est S. August. & Bernardi, contra Gersonem, & Bonauent. Vnde S. Dionysius ad vnionem cum Deo non excludit omnem cognitionem, sed solum rerum creaturarum Experientia Extaricorum absque vlla, vt aiunt, cognitione Deo affectiuè vnitorum, est mentis deceptio, qua facilitate piorum effectuum putant se nihil cogitare, & sine cogitatione amare, &c.

Mouet voluntas potentias inferiores, non physicè, sed imperio efficaci ratione subordinationis, & radicationis in eiusdem animæ potentia.

Voluntati subijciuntur *sensus externis* mediatè: *sensus internus*, appetitus sensitiuus, & intellectus immediatè, sed solum ciuiliter; potentia motiua despoticè, id est, sic vt resistere non possit.

§. III.

Liberum.

L*Iberum* variè accipitur, nempè pro immuni à seruitute hominis, à peccato, à concupiscentia, à coactione, & à necessitate antecedente. Libertas à *peccato* est libertas procedens à gratia eam conferente; libertas à *coactione* est libertas naturæ tali per se competens:

liber-

libertas à *necessitate* est libertas indifferentiæ, siue, potentiæ se ad vtrumuis determinandi.

Liberum arbitrium conuenit homini in statu *naturæ lapsæ*, etiam in ijs quæ sunt virtutis, & vitij. Est de fide contra Lutherum, Caluinum &c. Patet ex Scrip. Concil. PP. ac præsertim ex S. Augustino, qui solum vult peccato primi hominis perditam esse libertatem à *seruitute* peccati, diaboli, & concupiscentiæ. Consistit vera libertas in libertate indifferentiæ, non in sola essentiali, siue à coactione, vti latius de 5. prop. Iansenij *Tomo I. Tract. II. c. II. pag.* 117. *& pag.* 114.

Actus liber non est aliquid *simplex*, sed *complexè* significabile, plura diuersimodè importans ex parte cognitionis, principiorum &c.

Quod in actu libero directè Deo placet, vel displicet, est *ipse* actus, non secundum se, sed vt substans varijs connotatis, positiuis, negatiuis, &c. ex quibus varia sunt ad bonum & malum indifferentia, vti & ipsa libertas illis innixa.

Voluntas potest ex *medijs æqualibus* eligere alterutrum, imò *& minus bonum*. Quia hoc est vtile, & vtilius ad vnum tale medium non esse necessitatum. Ratio vlterior est, quod vtrumque requiratur ad libertatem. Cum enim motiua in vtramque partem semper proponantur vt æqualia, vel vt inæqualia semper esset voluntas suspensa in casu æqualitatis, vel necessitata ad vnum in casu inæqualitatis, quod salua vera libertate indifferentiæ admitti non potest.

Hinc homo volens saluari non necessariò eligit medium securius: alioqui eius electio esset libera, & consequenter meritoria non foret.

Voluntas siue creata siue increata *necessitata ad melius* non esset libera: vnde certum est voluntatem diuinam posse ex bonis creatis æqualibus eligere vtrumlibet, & ex inęqualibus minus bonum prælegere.

Eligere potest voluntas *minus bonum*, *specificatiuè* non *reduplicatiuè*, sic nempè vt minoritas boni sit morale motiuum electionis. Sic enim ferretur voluntas in malum qua tale: nam electio minoris boni, præcisè qua talis, est inordinata, nullo alio motiuo concurrente.

Ista *electio minoris boni* fit propter rationem tenentem ex parte potentiæ, v. g. ratione exercitij libertatis, seu, quia ita placet. Vnde per hoc non præfertur minus bonum maiori signatè, sed solum exercitè, quia scilicet hoc magis fauet libertati ad electionem indifferentem boni à Deo hominibus concessæ.

Efficax intentio finis determinat ad electionem *vnici medij* propositi vt hic, & nunc necessarij, quo non obstante electio remanet libera, tum denominatiuè, tum quoad circumstantias non necessarias ad finem, non quoad substantiam actus. Quia vt si est necessaria ex suppositione antecedente, & non procedit à voluntate immediatè ante indifferenti, quia supponitur intentio finis fuisse absolutè efficax.

Non solet intentio *absolutè efficax* ante medij cognitionem, sed habet hanc tacitam conditionem, si in medio non reperiatur nimia difficultas, aut aliqna inhonestas.

Quæres 1. An ad actum voluntatis liberum requiratur imperium rationis, siue iudicium practicum determinans, cum quo non possit componi non actus?

Respondeo negatiuè, cum *Suare*, *Vasque*, *Ouiedo*, contra nostrum *Valentiam*, *& Bellarminum*, *cum varijs Thomistis*. 1. Quia posito tali imperio voluntas non esset libera ad non agendum. 2. Quia intellectus, à quo procederet istud imperium siue iudicium practicum, non est potentia formaliter libera. 3. Quia si illud ipsum imperium rationis debeat dependere à libertate voluntatis, vel dabitur progressum in infinitum, vel deueniendum erit ad aliquem actum voluntatis liberum, qui ab isto imperio siue iudicio practico non dependet, vt facilè patet consideranti.

Quæres 2. An aliqua potentia naturaliter non libera, v. g. alicuius animalis, possit eleuari à Deo ad liberè agendum?

Respondeo negatiuè, quia solus intellectus potest rem proponere cum indifferentia obiectiua: & sola voluntas est potentia libera, siue capax libertatis, cum etiam ex libertate voluntas humanæ probetur animæ immortalitas, ex communi Theologorum consensu.

CAPVT II.

De actum humanorum Bonitate & Malitia.

Bonitas *moralis* est conuenientia cum recta ratione; *Malitia* est disconuenientia. Alia est *obiectiua* ab obiecto; alia *formalis* ab intrinseco actui conueniens: hæc sumpta incompletè est ipsa actus tendentia completè insuper dicis libertatem &c.

Actus

Actus internus accipit bonitatem ab obiecto vt *conuenienter* amabili, vel odibili; malitiam ab obiecto vt *disconuenienter* amabili, vel odibili. Obiecta actum internorum, quæ secundum se sunt actus externi virtutis aut vitij, vt datio eleemosynæ, habent formaliter bonitatem, & malitiam moralem, alia non causaliter.

Actus versantes circa obiecta de se *indifferentia* bonitatem aut malitiam accipiunt ex obiecto formali, & circumstantijs. Bonitas ex obiecto est prima, & specifica, cum actus specificentur ab obiecto, etiam in esse morali: similiter malitia actus sic specificatur.

Vt *bonus* censeatur actus, debet ferri in honestatem obiecti saltem confusè, cum ab ea debeat specificari, & constitui in esse actus honesti: at verò vt sit *malus* sufficit quod obiecti malitia sit cognita, & interpretatiuè volita: Malum enim est ex quolibet defectu.

Circumstantia est affectio accidentalis actui spectato in genere moris, aliquid tamen ad bonitatem, aut malitiam conferens est septuplex, scil. *Quis quid, vbi quibus auxilijs, cur, quomodo, quando*. Conuenit etiam actui interno, vt duratio, intensio, modus quo fit cum maiori, aut minori libertate, cognitione, resistentia, aut inclinatione passionis aut habitus, & similes circumstantiæ, quæ se tenent ex parte actus aut potentiæ agentis. Quædam ex illis mutant speciem moralem actus, quædam non mutant. Sic duplicem speciem peccati habet volitio occidenti hominem in loco sacro, scil. homicidij, & sacrilegij.

Bonitas, & malitia sunt essentiales actui in esse *moris*, non in esse *naturæ*, cum quilibet actus entitatiuè inuariatus fieri possit ex bono non bonus, per sublationem libertatis.

Quando est *Electio mali medij* ad Finem malum, habet *duplicem malitiam*, & quidem specie diuersam quando finis, & medium habent malitias specie diuersas, vt cum quis vult furari ad fornicandum. Secùs est in electione boni præcisè vt medij ad bonum finem. Quia tunc electio honestatem medij secundum non attingit.

Actus minus perfectus potest imperare actum se perfectiorem, quia actus imperans non est principium eius productiuum, sed applicatiuum virtutis productiuæ actus perfectioris. Hinc attritio hic, & nunc imperans efficaciter contritionem non tollit eius meritum, imò nec libertatem: Quia eo casu, actus imperans, & imperatus sunt ex eadem determinatione voluntatis.

Actus imperatus, ab imperante accipit bonitatem extrinsecè, & denominatiuè, eodem ferè modo, quo actus externus ab interno; secùs imperans ab imperato: Quia ille ab hoc non dependet, sicut hic ab illo, vtpotè ab ordinante in finem determinatum.

Aliquis actus *venialiter malus* potest pro instanti quo est, imperare actum v. g. amoris Dei destructiuum peccati mortalis. Quia amor ille per se mortali opponitur, neque per actum imperantem intrinsecè vitiatur.

Actus externus per se nihil addit bonitatis aut malitiæ actui interno in ordine ad meritum aut demeritum coram Deo, qui ex Script. & PP. voluntatem pro facto accipit: Ratio est, quod per se nihil addat libertatis. Plerumque tamen auget eius bonitatem aut malitiam, *per accidens*, ratione maioris durationis, intensionis, & numericæ multiplicationis, quæ in actus externi exercitio interuenire solet.

Dices, Perceptio externa Sacramenti, & passio Martyrij addit peculiarem bonitatem actui interno quo illa desiderantur.

Resp. Illam addi ex opere operato, non ex opere operantis, de quo hic agimus.

Dantur aliqui actus *Indifferentes secundum speciem*, non positiuè, id est, quibus ex sua essentia conueniat indifferentia ad bonum, & malum, sed præcisiuè, id est, de se abstrahentes à bono, & malo, vt volitio abstracta calefactionis, ambulationis &c. & hoc sæpiùs Patres indicare, & velle videtur. Ratio, quia in hoc nulla ostenditur deordinatio. Maior est difficultas, an dentur actus in indiuiduo indifferentes, pro qua ordine sic procedo.

Constat dari actus in *indiuiduo indifferentes* ad meritum, & demeritum, quales sunt actus moraliter boni merè naturales, præsertim infidelium, quod satis constat: *non tamen* ita dari indifferentes ad solam bonitatem aut malitiam *moralem*: Quia vel referuntur ad finem honestum, & boni sunt, vel non, & sic sunt otiosi, & consequenter mali, siquidem otiosum est, quod caret honestate rectitudinis, vel iustæ vtilitatis.

Sententia tamen, cum Scoto, Vasquez, alijsque, etiam Patribus, *admittens* actus indifferentes in indiuiduo, etiam quoad bonitatem, & malitiam moralem, est omnino probabilis, & ad vitandum scrupulos, & multiplicationem venialium, magis videtur in praxi exponenda, ex hac consideratione: Quia constat dari saltem per accidens actus indifferentes in indiuiduo, in ijs scil. qui Sententiæ hoc affirmanti se conformant: cum rationes in oppositum

ſitum non euincant tantam obligationem ſub præcepto toti naturæ impoſitam eſſe pro ſingulis actionibus etiam leuiſſimis, vt mouere deliberatè manum, pedem, vel digitum, ſiſtendo in moderata, commoditate naturæ ſenſitiuæ, in qua non facilè oſtenditur inordinatio ad peccatum ſufficiens.

CAPVT III.

De Conſcientia Erronea, Dubia, Practicè certa, Probabili, &c.

De his ſingulis, & de controuerſijs modernis quæ circa ea agitantur, tractatur in hoc Opere infra Tom. 2. Tract. 1. *& alijs latè ſequentibus. Hic tantum pauca, & ferè ſpeculatiua adijci poſſunt.*

Rectè definitur *Conſcientia* dictamen rationis ſiue actus intellectus quo iudicatur aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum eſse, vel fuiſse tamquam bonum, vel malum. Differt Conſcientia ab actu qui dicitur, *Syntereſis*, ſiue moralis ſapientiæ, quod hic verſetur circa principia honeſtatis; & inhoneſtatis in genere; *Conſcientia* verò ſpecialiter dictet hoc vel illud, hic & nunc licere, aut non licere dictamine particulari.

Conſcientia diuiditur in veram, erroneam, laxam, phariſaicam, certam, tutam, dubiam, probabilem, & ſcrupuloſam. Conſcientia *vera* dictat licere quod verè licet: *erronea* non licere quod licèt, vel licere quod non licet. Operans contra Conſcientiam erroneam peccat: 1. Quia, quod non eſt ex fide [ſeu perſuaſione quod liceat] peccatum eſt, *ad Romanos* 14. 2. Quia, faciens bonum putans eſſe malum interpretatiuè vult malitiam.

Numquam licitum eſt, etiam per *diuinam diſpenſationem*, agere contra conſcientiam, quamuis errantem: Quia eſt intrinſecè malum facere id, quod iudicatur malum: ſic agere pertinet ad ſpeciem, & grauitatem peccati, quod erronee apprehenditur ſubeſſe.

Poteſt aliquando fundari Conſcientia *tuta* in opinione *probabili etiam aliena*, propriæ contraria. Quia prudenter agit, qui ſuum iudicium, forte falſum, ſubmittit aliorum peritorum iudicio ſortè veriori, in eoque fundat dictamen prudens conſcientiæ practicæ, ita *Sanchez*, *Layman*, *Ouiedus*, *& plures alij.* Vnde ſic operari contra opinionem propriam, non eſt operari contra ſuam conſcientiam ſeu dictamen, quod hic & nunc non liceat ita operari; ſed potiùs eſt dictamen illud ſuum per aliud prudenter, & practicè deponere.

Confeſſarius debet abſoluere pœnitentem de cœtero bene diſpoſitum; qui tenet ſententiam, vere probabilem, v. g. de reſtitutione, ſuæ ſententiæ contrariam. Quia in eo caſu pœnitens de cœtero rite diſpoſitus ius habet vt iuxta ſententiam verè probabilem abſoluatur, quæ præualet ſententiæ vnius particularis confeſſarij.

Conſultus poteſt dare conſilium iuxta ſententiam verè probabilem ſuæ contrariam, & tenetur, dum agitur de obligatione reſtituendi illam indicare conſulenti, quem poteſt remittere ad alios viros doctos, & probos, quamuis ſe laxiores, in re tamen verè probabili. Quia ſimul verè poteſt exiſtimare, forte alios de illa re melius iudicare, quod facile poteſt à parte rei ſubeſse.

Scrupulus eſt actualis aut habitualis apprehenſo anxia peccati ex leuibus fundamentis, vbi reuera non ſubeſt. Conſiſtit primatiò in intellectu, ſecundariò, ſcil. quoad anxietatem, in voluntate.

Qui ex proprio, aut confeſsarij iudicio, ſufficienter ſcit ſe eſse ſcrupuloſum, *prudenter agit contra ſcrupulum*. Quia ſcrupulus non eſt Conſcientia, ſed eius vmbra ex falſa, vel imprudenti perſuaſione mentis nimis timidæ, nimis ſimplicis, aut nimis perturbatæ, quæ etiam in doctos, & pios cadere poſsunt.

Scrupuli *remedium præcipuum*, & efficaciſſimum eſt humiliter obedire Confeſsario, cui ſe ex ſincero Deum non offendendi deſiderio ſubmittens, non poteſt errare, nec peccare.

De Conſcientia ſcrupuloſa plura deducuntur infra Tom. 2. Tract. 1. Princ. 2.

Timoratus, qui in mortalia externa nulla labitur, & interim angitur de internis cogitationibus, moribus, &c. ſecurè poteſt, & ex prudentis Confeſsarij conſilio, debet iudicare, ſe iis non conſenſiſse. Quia non eſt morale, vt qui ex amore Dei numquam labitur in externa ipſi libera, qualia ſunt aſpectus, tactus, aliique actus impudici circa proprium, vel alienum corpus, quos ſine vlla infamia in promptu habet, conſentiat illa cogitationibus, aut moribus internis quæ multò minùs afficiunt, & alliciunt.

CAPVT IV.

De Peccatis, Actuali, Omissionis, Commissionis, eorumque Malitia, Delectatione morosa, & Ignorantia Legis Naturæ.

DE *his agitur in huius Operis infra* Tom. 2. Tract. 5. de Peccatis, & Præceptis. *Hic pauca principia ferè speculatiua restant addenda.*

Peccatum est exercitium libertatis positiuum aut negatiuum contra legem Dei.

Aliud est *commissionis*, aliud *omissionis*; hoc Physicè potest esse sine omni actu, qui sit eius causa vel occasio. Cum ad id sufficiat voluntatem non velle, quod potest, & tenetur velle.

Talis omissio est voluntaria interpretatiuè, per eam quidem voluntas suspendit exercitium libertatis positiuum; quod est proprietas actus humani, non tamen negatiuum, & interpretatiuum, proprium puræ omissioni, quæ potest esse demeritoria, non meritoria. Quia meritum debet procedere ex motiuo supernaturali, quod per se conuenire nequit puræ omissioni.

Omissionis grauitas petitur ex præstantia actus omissi, ex facilitate præcepti, & ex fine ipsius omissionis.

Volens *incompossibile* cum opere præcepto, vult eius omissionem, si hæc non sit determinata priùs natura, secùs si præsupponatur determinata.

Suadens malum alteri ad illud antecedenter *determinato*, peccat; Quia afficitur ad malum, & in eius volitione alterum confirmat, quod est per se inordinatum.

Quoties ponitur liberè *causa* futuræ omissionis peccaminosæ, tunc peccat peccato omissionis incompletæ, seu præcisè vt in causa volitæ. Quia tunc homo vult interpretatiuè istam omissionem: Ita Theologi omnes, contra Marsilium.

Quando, vrgente præcepto, est in hominis potestate desistere ab *opere omissionem causante*, & præceptum implere, tunc ipsa omissio est formaliter peccatum: Cum illa sit libera intrinsecè, eo scilicet modo quo liber esse potest actus externus: vt si liberè insistens colloquio, inde causet omissionem Sacri die festiuo.

Si *causa omissionis* non est ampliùs in potestate hominis, dum fit omissio, tunc non est vllo modo libera dum exercetur, adeòque nec peccatum formaliter: Alioqui Iustus, imò & Beatus, posset peccare per effectum consecutum ex eius mala voluntate, etsi illa pridem retractata fuerit.

Peccata commissionis malitia, non consistit in priuatione rectitudinis *in actu*. Patet, quia istius priuationis est incapax odium Dei, saltem secundum suam rationem specificam, secundum quam tamen est malum. Illi quidem spectato secundum rationem genericam odij non repugnat rectitudo, sed hoc non sufficit vt tale odium dicatur illius rectitudinis capax. alioqui brutum dici posset capax rationis, eaque propriè priuatum. Quia rationi genericæ animalis rationalitas non repugnat.

Non consistit etiam in priuatione rectitudinis *in potentia*, seu voluntate: Alioqui peccatum omissionis, & commissionis v. gr. odium Dei, & omissio amoris Dei, vrgente præcepto, non different malitia formali, cum in vtroque in voluntate agentis aut omittentis, sit priuatio eiusdem rectitudinis, cuius est capax, id autem admitti non potest.

Illa itaque malitia consistit in *positiua ac libera tendentia* actus in obiectum modo disconuenienti: Illa enim præcisè posita habetur formalis malitia odij Dei, &c Fauent huic doctrinæ Chrysost. August. alijque PP. docentes peccatum non esse substantiam, sed actum positiuum, sicut claudicatio est actus, non sola priuatio, &c.

Neque refert, quod aliquando Patres peccatum dicant esse *nihil*, *non ens*, *&c.* loquuntur enim de malo vt absoluto, id est, quod in se caret debita perfectione; non de respectiuo quod est aliquid per se alteri disconueniens; vt calor aquæ; vel de natura quæ sit per se mala, quam dari negant; vel de peccato habituali, quod nihil est quasi physicè inexistens animæ, nisi priuatio iustitiæ; vel de actuali, quod sit priuatio gratiæ, non formaliter, sed causaliter, & consecutiuè, sicut est mors animæ; vel de malitia formali completè sumpta, quæ vt sic non est aliquid actui superadditum per se causabile in genere causæ efficientis, sed solum in genere causæ formalis, per denominationem extrinsecam à voluntate moraliter deficiente, siue liberè discedente à dictamine rectæ rationis de peccato non ponendo.

Specie differunt peccata, per repugnantiam cum præceptis specie diuersis, vt furtum à sacrilegio, quia hoc præcepto religionis, illud iustitiæ repugnat.

Non omnia sunt *æqualia*, vt aliqui perperam docuerunt. Quia non repugnant æquali-

ter rationi & legi, à qua poteſt ſecundum malus & minus recedi; nulla tamen ſunt contemnenda vt parua, cum ſingula Deo diſpliceant.

Damnum ſiue *nocumentum* ex peccato, ſaltem confusè præuiſum, illud aggrauat, grauitate ea quam cauſare poteſt effectus per modum obiecti, & ſi ſit volitum vt malum alteri ex eius diſplicentia, accedit alia grauitas odij peccatum conſtituit.

Quando actio *merè per accidens* dat alteri occaſionem nocumenti, ſiue temporalis, ſiue ſpiritualis, non participat illam malitiam effectus inde ſecuti.

Inductio alterius ad veniale, *vt eſt peccatum*, continet malitiam mortalem: Quia hoc eſt velle proximo malum ſpirituale grauius quouis malo corporali, & formaliter velle vt ſic offenſam Dei, quod eſt per ſe grauiter inordinatum.

Pœna quæ eſt debita *venialibus*, quoad culpam in hac vita non remiſſis, non ſit *æterna in damnatis*: ſed abſque vlla redemptione ſeu remiſſione per *ſatiſpaſſionem* extinguitur eius dignitas, ſiue reatus formalis ſita in eo, quod eſt peccaſſe & pœnam non eſſe remiſſam, nec perſolutam; non tamen extinguitur reatus radicalis ſitus in culpa, quæ in damnatis ſemper perſeuerat.

Peccant quidem *damnati* ſibi complacendo in ſuis peccatis, ſed ſit hoc ſine *demerito*. Quia ſunt in termino extrinſeco viæ conſtitutæ à Deo ad merendum vel demerendum.

Verius eſt Deum etiam de potentia abſoluta, non poſſe *innocentem flammis æternis addicere* vti rectè contra aliquos, docet *Scotus*, *Marſilius* & *S. Auguſt.* lib. 3. contra Iulianum cap. 18. *Poteſt*, inquit, *Deus aliquem ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt, non ſine malis meritis damnare, quia iuſtus eſt.*

Peccatum rationi grauiter repugnans, cum *inuincibili ignorantia Dei*, non eſt contra Deum mortale, cum nullum Dei, vtpote non cogniti, contemptum includat: eſt tamen graue grauitate *Philoſophica*, non Theologica; quia opponitur tantum rationi, non Deo, vtpote non cognito inuincibiliter.

Peccati mortalis Malitia eſt infinita ſecundum quid. Quia eſt ſupremi ordinis in ratione malitiæ, adeoque omnes alias malitias poſſibiles ſiue culpæ, ſiue pœnæ etiam in infinitum creſcentes excedit, & eminenter continet.

Non eſt tamen *infinita ſimpliciter.* Quia quolibet peccato poteſt dari aliud grauius; infinito autem aliud maius dari non poteſt.

Nec refert, quod perſona Dei peccato offenſi ſit dignitatis ſimpliciter infinitæ: Quia illa dignitas non cognoſcitur à peccante cognitione perfecta, & Deo offenſo adæquata.

Pœna æterna non eſt ſimpliciter *infinita.* Quia poteſt dari maior, nempè quoad intenſionem, non quoad durationem. Hinc etiam beatitudo Sanctorum non eſt infinita, licet ſit æterna. *Pœna damni* eſt quidem priuatio boni infiniti, ſed ſolum finitè poſſidendi, adeoque finita cenſeri debet.

Dici nequit *Deus peccati author* aut *prædefinitor*. Eſt de fide ex ſcriptura, quæ in Deo circa peccata ſolum agnoſcit decreta permiſſiua, aut conſequentia de aliquo bono ex eis eliciendo: vnde rectè dixit Damaſcenus *lib.* 4. *De Fide cap.* 20. moris eſſe diuinæ Scripturæ permiſſionem Dei actionem eius vocare, & quædam, quæ ſecundum euentum debent intelligi, cauſaliter aliquando exponere, rigorem noſtrum Philoſophicum non ſpectando.

Deus *non prædefinit* nec phyſice *prædeterminat* actum etiam *materialem* peccati ponendum eo modo, iiſque circumſtantijs, quibus non poteſt non eſſe peccatum, vt volunt varij prædeterminationis fautores. Quia illum actum etiam directe prohibet: Repugnat etiam diuinæ bonitati & iuſtitiæ velle motione efficaci impellere vt fiat, quod prohibet fieri; ergo &c.

De hoc fuſius tractatur ſupra Tomo 1. Controuerſ. 2. pag. 114 &c.

Delectatio moroſa ſeu deliberata de obiecto illicito, eſt illicita, & quidem grauiter (etiam ſecluſo conſenſu in opus) ſi obiectum ſit grauiter illicitum. Ratio eſt quod voluntarie affici ad malum, etiam ſolo affectu ſimplicis complacentiæ, ſit inordinatum & conſequenter graue peccatum, ſi obiectum iſtius affectus grauem malitiam intrinſece vel extrinſece adiunctam habeat.

Vt delectatio ſit mortalis, requiritur cum grauitate materiæ etiam aduertentia perfecta: Imperfecta enim, qualis eſt in ſemiſopitis aut ſemiebris, ſolum ſufficit ad veniale. Item, requiritur conſenſus ſalutem interpretatiuus, ſitus in poſitione cauſæ ſine ſufficienti ratione, vel in negatione reſiſtentiæ poſitiuæ, ſaltem per actum internum, abſque iuſta cauſa.

De his agitur infra ex profeſſo Tom. 2. part. 3. Cap. 6. *de ſexto Præcepto Decalogi.*

Ignorantia inuincibilis non datur primorum principiorum puris naturæ, quale eſt, quod tibi

tibi non vis fieri allert ne fereris: neque *conclusionum* ex illis euidentissimè deductarum, cuiusmodi sunt, iuxta *Vasquez*, contenta in Decalogo: quod de iure prohibente simplicem fornicationem negant *Tannerus*, *& plures alij*.

Datur tamen, etiam in fidelibus, ignorantia inuincibilis de varijs *obscurioribus iuris naturæ præceptis*. Ita *Albertus*, *S. Thomas*, *& Scolastici communissimè*. Quia sunt multa iuri naturæ contraria, quorum inordinatio naturalis ægrè probatur, etiam à viris doctis, & consequenter facilè ignoratur, vt à *Cassiano*, *Marulo*, *& alijs*, ignorata fuit ordinatio mendacij officiosi, & ab alijs malitia fornicationis simplicis, quando adhibita diligenti cautione de honesta educatione prolis satis prospicitur. Et hæc multò facilius ignorantur ab infidelibus, qui nihil audierunt de De deo, nec de virtutibus, & vitijs instructi fuerunt.

Ius naturæ violantes ex *ignorantia inuincibili*, non peccant formaliter: alioqui omnes qui post adhibitam moralem diligentiam errant circa ius naturæ, errarent vincibiliter, & contra illud peccarent formaliter: vnde communiter peccarent Doctores, Consiliarij, & quorumuis ferè bonorum possessores. Quia illi exponerent se periculo per ignorantiam culpabilem violandis ius naturæ, si fortè in re bona illa sint iuris alieni.

De hac ignorantia fusius infra Tom. 2. Tract. 1. Princip. 1. &c.

Obijciunt aliqui loca quædam ex S. August. Hieron. & D. Thoma, quæ videntur indicare ignorantiam inuincibilem non excusare ab omni peccato.

Sed Resp. intelligenda esse loca illa de ignorantia *vincibili* quæ non excusat, vel de ea quæ culpabilis est in sua causa, vel quod non excuset à peccato materiali, aliquando etiam loquuntur de sola præsumptione *fori externi*, non verò quod illa ignorantia ad peccatum imputetur à Deo, qui omnia habet perspecta: quæ omnia maximè comprobantur ex eo, quod loca illa indifferenter loquantur de ignorantia etiam facti, & legis positiuæ, quam tamen à peccato excusare omnes omnino admittunt.

Quæres porrò, 1. An rectè dicatur in omni peccato ignorantiam interuenire, cum Scriptura sæpè peccata ignorantias appellet?

Resp. non interuenire ignorantiam propriè sumptam, sed tantum impropriè pro *inconsideratione*, quod scil. totalis peccati malitia non penetretur, & omnia damna peccatum comitantia, & consequentia.

Quæres 2. Quomodo peccatum in Spiritum Sanctum dicatur non remitti in hoc aut futuro seculo, vt *Matthæi cap.* 12.

Resp. Id tantùm dici ex eo quod illud *difficillimè* remittatur, & quod ex illius peccati natura, & enormitate non habeat excusationem infirmitatis humanæ, cum committatur ex sola malitia: quamuis sit *absolutè* remissibile per retractationem, & pœnitentiam consequentem.

CAPVT V.

De Peccato Habituali, Originali, & Immunitate D. V. ab illo, & Paruulorum à pœna ignis.

PEccatum habituale est quod actu transacto permanenter constituit peccatorem, de hoc *Ioan.* 8. dicitur, *in peccato vestro moriemini*. *Habituale non consistit* in peccato præcisè vt *præterito*, *& non retractato*, neque in reatu *pœnæ* saltem formali, neque in *priuatione gratiæ*: Quia posset istis manentibus tolli peccatum habituale per hoc quod Deus remitteret ius quod habet ratione peccati ad auersionem à peccatore.

Consistit igitur peccatum habituale *præcisè* in peccato vt non condonato, atque ita moraliter perseuerante, in ordine ad tribuendum Deo ius ad istius auersionem: & sic iuxta S. August. consistit in peccato præterito in oculis Dei adhuc remanente.

Macula peccati positiua, est ipsum peccatum habituale, *priuatiua* est gratiæ priuatio, quæ tamen ad illud non concurrit vt eius pars, sed vt remouens prohibens, ex hypothesi, quod illius condonatio non fiat sine gratiæ sanctificantis infusione.

Peccatum originale, qua tale est, quod ipsa origine ex Adamo conttahitur, omnesque eius posteros constituit vere peccatores. Est omnium Catholicorum, contta Pelagium, & iuxta S. August. fundamentalis fidei veritas à Scripturis clare tradita. Originale iuxtà Script. PP. & Tridentinum est verè peccatum, & proprie constituens hominem Deo odibilem, quamuis non vt est actuale Adami, quia sic non est à posterorum voluntate propria.

Omnes (excepta V. Deipara) peccauerunt in Adamo, iuxta illud ad Romanos 5. *in quo omnes peccauerunt*. Quia omnes via ordinaria ab ipso descendentes continebantur in eo, non solùm vt in capite physico, sed etiam vt in capite

pite morali, virtute decreti quo Deus in voluntate Adami constituit voluntates omnium eius posterorum, in ordine ad actum à quo voluit dependere transfusionem iustitiæ, aut iniustitiæ originalis. Hoc decretum *pactum* appellat S. Augustinus scilicèt virtuale, ad quod requisitus non est consensus Adami, cum ad eius effectum sufficiat voluntas Dei supremi omnium Domini: fuit tamen declaratum Adami Gen. 2. *in quacumque die comederis*, &c. *Transfunditur* autem in posteros per hoc quod via ordinaria, & gratia destituti ex Adamo descendant, vt patet ex Trid. sess. 6. Can. 3. additur, via ordinaria, &c. propter Christum, & Deiparam.

Originale non consistit in substantiali corruptione imaginis Dei, vt errauit Illiricus. Neque in concupiscentia, cum hæc remaneat in renatis in quibus ex Apostolo, & Trid. nihil remanet damnationis.

Non etiam consistit in *qualitate* quadam morbida, aut entitate morali, alijsque excogitatis à Gabriele, & alijs. Nec in reatu pœnæ, qui est effectus peccati, non peccatum. Nec vt voluit Pighius, in peccato Adami vt extrinsecè eius posteris imputato, sic vt non insit vnicuique proprium, cuius contrarium expressè declarat *Trid.* supra.

Nec denique consistit *in priuatione gratiæ* propter peccatum ab Adamo commissum. 1. Quia ista priuatio est effectus peccati. 2. Quia posset tolli originale, remanente ista priuatione gratiæ. Ergo in ea non consistit nequidem partialiter, sed in solo peccato ab omnibus commisso in Adamo vt moraliter perseuerante per non condonationem illius à Deo factam. Ad illud tamen aliquo modo concurrit ista priuatio, per modum conditionis sine qua non perseueraret, quantum est ex vi præsentis prouidentiæ, in qua Deus decreuit mortale sine infusione gratiæ non remittere.

Dices, S. Anselmus asserit peccatum originale esse ipsam iustitiæ *nuditatem* quod videtur solam priuationem indicare.

Resp. Solum velle priuationem gratiæ, modo iam explicato, concurrere ad peccatum originale, eamque solam esse paruulis intrinsecam, & quasi physicè inexistere, cum per se nihil aliud physicum, sed tantum morale in paruulis constituat, cuius subiectum immediatum censetur ipsa voluntas.

Solius Adami peccatum transit ad posteros, & quidem illud dumtaxat, quo violauit præceptum de non edendo pomo, non autem transit peccatum Euæ: Quia solus Adamus constitutus est caput morale posterorum, & solùm in ordine ad obseruationem istius præcepti primi de fructu vetito. Hinc etiam posteri solum contrahunt peccatum Adæ, secundum malitia *inobedientiæ*, & *gulæ*. Quia sub hac solum ratione Adam illud commisit, vt erat posterorum caput morale constitutus.

Si Adamo fuissent filij *ante eius peccatum suscepti*, non contraxissent peccatum Originale; quod certiùs est, si ante istud peccatum habuissent vsum rationis. Quia tunc fuissent sui iuris: Contraxissent tamen horum filij, quia *pro tunc* fuissent contenti in Adamo peccante vt in capite morali, per suam scil. generationem ab illo iam mediatè profectam.

Beata Virgo Maria fuit concepta sine macula Originali. Hæc sententia Pontificum iudicio Pia est: iuxta varios ex communissimo Ecclesiæ sensu quasi pro certa habetur. 1. Quia Ecclesia hanc solum permittit publicè sustineri. 2. Iuxta illam præcipit festum Conceptionis Immaculatæ celebrari. Quod constat ex *Sixto IV.* & irrefragabiliter ex *Alexandro VII.* declarante Festum hoc celebrari iuxta piam Sententiam, id est, de Sanctificatione animæ B. V. primo instanti suæ creationis, & infusionis in corpus: & sub grauissimis pœnis vetante omnem in contrarium interpretationem, qua negetur Pontifices fauere præ sententiæ, vel vt illa quouis excogitabili modo in disputationem reuocetur, ac prohibente omnes Libros in quibus pia sententia, & cultus secundum illam exhibitus in dubium reuocatur.

Hinc maximè piæ sententiæ fauent Scripturæ, Gen. 1. *ipsa conteret caput tuum*, & expressius PP. Petrus Damianus, Laur. Iustinianus, Ildephonsus, &c. Item, licèt minùs expressè, S. Hieron. Chrysostomus, & in varijs locis Augustinus, qui de *Natura*, & *Gratia c.* 36. ait, dum agitur de peccatis, B. V. Mariam esse excipiendam.

Alibi S. Augustinus solum vult, eius carnem esse carnem peccati, scil. parentum per concupiscentiam, & ipsius B. Virginis quoad debitum peccatum illud incurrendi, de quo S. Augustinum ipse Caietanus intelligit.

Videtur probabilius B. Virginem in Adamo contraxisse *Debitum* peccati Originalis, etiam proximum, situm in eo quod eius voluntas fuerit contenta in voluntate Adami peccantis, quamuis ipsa præseruata fuerit. Hoc indicant vniuersales Scripturæ, & Patrum locutiones: Nec est ratio ab ijs excipiendi B. V. quæ hoc Supposito melius intelligitur indiguisse, & gauisa fuisse Christi Redemptione

præseruatiua. Scripturæ, & PP. solum Christum ab Originali excipientes, loquuntur de dicto Debito, non de Macula actuali peccati originalis.

B. Virgo non fuit obnoxia *Morti*, vt pœnæ peccati à se contracti, sed vt defectui communi ex pugna naturali contrariorum secundum ordinem naturæ, & ex congrua cum morte Christi conformitate.

Paruuli sine Baptismo mortui patiuntur pęnam *Damni*. Est de fide ex Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Non tamen patiuntur pœnam *Sensus*, siue ignis. Ita PP. & DD. communius, quibus varijs locis consentire videtur S. Augustinus cum ait, in damnatione leuissima futuros, non esse tanta pœna plectendos, vt eis non nasci expediret: quæ vera non essent cum pœna ignis æterni.

Obijces 1. Scripturas oppositum declarantes, de locandis ad solam dexteram, & sinistram, &c.

Resp. *Scripturas* quæ contrarium in speciem sonant, loqui de solis iudicandis ex operibus, adeoque de solis Adultis, non de Paruulis aliquid in oppositum prouinciare.

Obiicies 2. S. Augustinum vt contrarium sentientem, vt aliqui volunt.

Resp. S. Augustinum, dum subinde videtur fauere contrariæ sententiæ, solum velle, contra Pelagianos, non futuros paruulos in loco voluptatis medio inter Paradisum, & infernum, sed futuros in inferiori quodam carcere, non tamen ignis supplicium passuros.

Dolor sensibilis paruulorum *in hac vita* non est propriè pœna in vltionem peccati, sed pœnalitas resultans ex substratione donorum status innocentiæ, quæ sunt deperdita per peccatum originale.

Paruuli exiguam si quam patientur *tristitiam* ex priuatione beatitudinis: Quia eam non magis apprehendent quam viatores in hac vita exiguam certè beatitudinis originalis amisse notitiam habentes. Ita *Bellarminus*, cum pluribus qui tristitiam inde nullam habituros asserunt.

Quæres, Quænam sint porrò *Pœnalitates temporales* ex peccato Originali prouenientes.

Resp. quod sint variæ, ac primò, mors corporalis, quia in pęnam istius peccati excidit homo priuilegio immortalitatis à Deo destinato. Deinde, vitæ huius labores, & dolores, ac animalium brutorum rebellio, quæ alias Adamo, & posteris despoticè subiecta fuissent. Item, priuatio quietis, pacis, & peculiaris doni quo immoderatas appetitùs passiones facilè refrænassent. Denique, carentia Prouidentiæ diuinæ singularis aduersus Dæmonum insidias, quibus in hoc statu naauræ lapsæ homines multum sunt expositi.

CAPVT VI.

De Legibus, & earum Natura, Diuisione, Effectibus Principijs, Materia, Subiecto, & modo desinendi.

DE *Legibus, earumque Principijs practicis tractatur infra accuratè in huius Operis* Tom. II. Tract. I. *post initium, & in decursu*: *Ac de Præceptis Tractatu 5. ab initio. Quæ possunt etiam speculatiuæ desiderari, hic subijciuntur.*

Lex definitur, rationis ordinatio ad bonum commune: Lex *æterna* est ordinatio Dei ab æterno in eius mente: *temporalis* fertur in tempore ab habente potestatem. *Naturalis* est naturæ rationali insita: *positiua* ab extrinseco posita: *affirmatiua* actnm imperat: *negatiua* actum ponendum prohibet.

Legis ratio obligatoria requirit in legislatore *volitionem* obligandi subditos, & actum *intellectus* illam practicè intimantem per verba imperatiua. Vtrumque actum pro lege accipiunt Scripturæ, dum leges modò voluntates diuinas, modò illarum indicia appellant.

Promulgatio per exteriorem intimationem imperatiuam, est essentialis legi, vt est proximè obligatiua. Quia sine illa promulgatione non innotescit legitimè, notitia autem ad legis aut præcepti obligationem in conscientia requiritur.

Vnde *lex æterna* vt sic, non est propriè lex, sed solum vt connotat promulgationem in tempore faciendam; sub hac tamen ratione transit in temporalem, naturalem, vel positiuam ex supposita eius debita notitia.

Ad *rationem Legis* insuper requiritur, vt si honesta, iusta, possibilis, secundùm naturam, secundum patriæ consuetudinem, bono communi conueniens, & manifesta, non perpetua; cum mutatis circumstantijs, possit reuocari, atque ita desinere prout est obligatoria, quamuis possit retinere vim directiuam, sed in hac ratio legis non consistit.

Lex naturalis, quæ absque signo externo est ipsi naturæ impressa, consistit in rationis dictaminibus de agendis, aut fugiendis tanquam naturæ rationali conformibus, aut difformibus. Quæ quidem *dictamina* sunt physicè ab intellectu creato, moraliter tamen ab Auctore na-

naturæ: suntque eius imperia formaliter dirigentia, obligantia, ac moraliter permanentia à Deo inscripta cordibus nostris, iuxta Apostolum.

Antecedenter ad hæc Dictamina non datur bonitas aut malitia *formalis*, sed solum *fundamentalis* per ordinem ad naturam rationalem, non vt legem, sed vt terminum conuenientiæ, vel disconuenientiæ actus, quem lex imperat aut prohibet: sic Deus est sibi mensura honestatis suarum actionum, non lex, cum Deus sibi legem nullam habeat, sed sit ipse omnis rectæ legis principium, ac originalis rectitudo.

Dispensatio diuina non cadit propriè in Legem naturæ, faciendo vt illa absque variatione in eius materia non obliget. Quia non potest Deus facere vt quod est intrinsecè malum, nulla facta mutatione, desinat esse malum.

Impropriè tamen potest dispensare in quibusdam eius præceptis, faciendo mutationem in eorum materia, sic vt desinat esse eorum obiectum, v. g. dando alicui Dominium bonorum alienorum, potestatem in vitam innocentis, vti Israelitis, Abrahamo, & aliis in quibusdam concessit.

Non potest tamen sic dispensare *in omnibus* legis naturæ præceptis: Cum nulla ratione, odium Dei possit reddi licitum similiter nec mendacium, quod talis est malitiæ, & naturæ vt ex nullis circumstantijs possit honestari.

Principes Ecclesiastici possunt ferre Leges ligantes etiam in Conscientia. Est de fide ex Script. &c. Contra hæreticos, *Vviclefum*, *Lutherum*, *Caluinum* &c. damnatos in Conc. *Constant. & Trident. Sess. 7. Can. 8.* Scripturæ in oppositum ab hæreticis obiectæ, solùm improbant mandata hominum iniusta. Eodem sensu quæritur Augustin. de multitudine præceptorum Ecclesiasticorum, *Epist. 119. cap. 19.*

Principes laici eamdem habent potestatem legislatiuam. Est etiam de fide ex Patribus, & Scripturis, Prou. 8. *per me Reges regnant* &c. Apostolus quidem ad *Cor. 3.* docet Ecclesiam Christi esse liberam, scil. à seruitute peccati &c. non à lege humana, quæ ex Scrip. ad Rom. *cap. 13.* potest obligare etiam sub reatu mortalis peccati.

Ratio est quod lex illa à lege æterna deriuatam habeat obligandi potestatem, proportionatè ad suam materiam: vnde eam violans, mediatè violat legem naturalem: cuius Deus vti est auctor, ita & vindex.

Dices, Illam potestatem non habent à Deo Hæretici, & Infideles, cum sint peculiariter Dei inimici.

Resp. Posse Deum etiam per inimicos suos amicis iusta præcipere, quod etiam ab eo fieri, patet ex Matth. 23. Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi &c.

Promulgatio est legi essentialis, & necessaria vt causet obligationem, scil. per publicam legis intimationem. Deficiente huiusmodi promulgatione lex non obligat, saltem sub ea ratione sub qua non est sufficienter promulgata vt ad notitiam publicam peruenire possit.

Vnde etiam deduces, legem non obligare ad illa, de quibus *probabiliter* controuertitur inter DD. vtrum sint præcepta, aut in lege contineantur. Quia respectu istorum non est sufficienter promulgata, nec manifesta: quod probe notandum pro solutione plurimorum dubiorum in varijs materijs, & casibus particularibus de legum aut præceptorum obligatione.

Leges Cæsareæ debent promulgari in Prouincijs, vt in ijs obligent, iure ita disponente: non tamen Pontificiæ, nisi hoc in illis disertè requiratur. Constat hoc ex Natura Legis, & Bulla Pij IV. id declarante Probabilius est Pontificias statim obligare in loco vbi sunt promulgatæ, nisi declaretur contrarium.

Acceptatio populi non requiritur ad legis valorem; Quia bonum commune exigitur in legislatore sit potestas obligandi subditos etiam inuitos. Sed Legislator præsumitur nolle vt lex obliget, si à maiori parte non acceptetur, potest tamen id velle absolutè loquendo.

Leges Pontificias non requirere vniuersaliter placetum Regium in Belgio, sed veriùs solum requiri ad prouisiones super Beneficijs, docet *Zypæus*, *alijque*.

Lex humana etiam Ecclesiastica non potest directè imperare *actus merè internos*. Quia licet Christus potuerit dare istam potestatem Ecclesiæ, eam tamen non dedit, cum id ex nullo Capite probari possit, nec sit connaturale vt Legislator de ijs ferat legem, de quibus non potest cognoscere: & contrarium ab Innocentio III. insinuetur. Ita Theol. communiter.

Dices, Ecclesia punit hæresim quæ est interna, reseruat etiam aliquando peccata merè interna, Prælatus præcipit orationem mentalem: Atqui actus illi sunt merè interni, ergo &c.

Resp. Punit quidem Ecclesia *hæresim* internam, sed solum exterius manifestatam: reseruat *peccata* merè interna tantum indirectè, scil. limitando iurisdictionem externã absoluendi. Prælatus obligat Religiosos ad *orationem mentalem*

talem non vi potestatis legislatiuæ, sed ratione voti obedientię. Ad Ordines sacros admittendis Ecclesia votum castitatis *internum* non præcipit, sed tantum declarat se nolle, nisi sub conditione istius voti interni, illos ad ordines admittere.

Denique, cum possit Ecclesia præcipere actus externos, vt sunt actus certæ virtutis, consequenter potest indirectè præcipere actus internos ad hoc requisitos vt actus externus sit humanus, vt sit talis virtutis, religionis, orationis, &c. quod sine actu interno fieri non potest.

Vt Legis obligatio sit *sub mortali*, requiritur in legislatore intentio grauiter obligandi, & materiæ grauitas, quæ desumenda est ex grauitate Finis per se intenti, & ex conducentia ad finem Legis. Hinc superior Ecclesiasticus potest sub mortali prohibere rem de se leuem, vt ingressum in propinas, egressum nocturnum, & similia ex se seuia, sed grauia in ordine ad finem, ritè intentum.

In *materia graui* potest esse obligatio solum *sub veniali*, si nempè legislator tantum obligationem venialem intendat. Quia sicut ab eius voluntate proximè pendet obligatio, ita & eius quantitas intra capacitatem materiæ.

Lex in materia graui expressa verbis strictè *præceptiuis*, aut sub *pœna graui*, grauiter obligat: Nisi aliunde alia, aut dubia appareat, mens legislatoris. Ratio quia illis suppositis nihil deest ad grauem obligationem, iuxta principia hactenus tradita.

Violatio legis, etiam in materia *leui*, ex *formali contemptu*. Superioribus vt sic, vel *legis* ipsius, est mortalis. Quia etsi materia sit leuis, grauis est ille contemptus, cum ex ipsa natura exigatur Superioris legitimi obseruantia.

Lex potest impleri per *actum peccaminosum materialiter*: Quia talis actus potest esse substantia rei præceptæ, vt auditio Sacri sine *attentione*. Non tamen per actum *peccaminosum formaliter qua talem*. Cum enim repugnet, legem obligare ad peccatum, etiam repugnat satisfieri eius obligationi per actum formaliter peccaminosum.

Leges pœnales sub grauibus pœnis v.gr. mortis, aut excommunicationis, regulariter obliganti sub mortali. Quia supponuntur in materia, aut fine graui fundatæ.

Lex obligans *ad obseruationem, vel ad pœnam* subeundam [qualis datur in varijs religionibus] est mere pœnalis, adeòque non obligans sub peccato, & pœna, quam infligit est mera pœnalitas, non pœna strictè; cum hæc culpam supponat. Lex tamen pœnalis lata verbis *strictè præceptiuis*, obligat in conscientia, nisi aliunde appareat contraria intentio Legislatoris.

Inuincibilis ignorantia Legis excusat à pœna: secus vincibilis, aut solius pœnæ, vti fusius exponitur infra, huius *Tom. 2. Tractatu primo sub initium*.

Principes supremi suis legibus non tenentur propriè, sed solum ex quadam æquitate naturali. est Theol. sententia communior.

Peregrini non tenentur legibus suæ patriæ, quia sunt affixæ territorio cuius bonum spectatur. Tenentur tamen legibus loci in quo existunt: Quia exigit bonum communem, ne illi sint in delinquendo à pœna immunes.

Clerici indirectè, & quoad vim directiuam obligantur, etiam in conscientia, legibus Reip. eorum statui non disconuenientibus non directè, & coercitiuè. Quia vtrumque requirit bonum commune tam ciuile quàm Ecclesiasticum.

Consuetudo rationabilis, inducta cum voluntate obligandi à maiori parte communitatis, de consensu Principis, habet vim legis. Quia in tali consuetudine reperitur tota ratio obligatiua legis, vti consideranti ex dictis satis patet.

Legislator & eius in potestate legitimus *successor dispensare* potest in lege, etiam secus: non tamen inferior in lege superioris sine eius consensu: quia in superioris voluntate vis legis consistit.

Dispensatio sine causa facta à Superiore, est valida, sed iuxta *Suarem* grauiter illicita, in re graui; at iuxta *Nauarrum* tantùm venialiter illicita, secluso scandalo.

Dispensatio censetur *subreptitia*, 1. Per expressionem falsi, aut reticentiam veri requisiti. 2. Per insufficientiam causæ. 3. Per celationem v. g. vnius ex impedimentis matrimonij, dum plura concurrunt. 4. Per celationem copulæ quando præcessit inter consanguineos dispensationem postulantes.

Quando Pontifex in *Litteris Dispensationis* apponit, *ex motu proprio*, docet *Sanchez, Bonacina, &c.* valere dispensationem, quamuis celetur veritas cuius expressionem iura requirunt. Quia per illos terminos, *ex motu proprio* significat Pontifex se habere voluntatem dispensandi absolutam independenter à iuris exigentia.

Priuilegium dicitur quasi lex priuata, & *definitur*, Gratia permanens concessa à Superiore ad agendum contra, vel præter legem.

Dis-

Differt priuilegium à dispensatione, quod hæc, cum sit restricta ad actum particularem, non sit permanens, sed transiens cum actu, vel actibus, ad quos conceditur, non ita priuilegium.

Cessat Priuilegium, 1. Elapso tempore ad illud determinato. 2. Cessante ratione illius adæquata. 3. Per legem reuocatoriam sufficienter promulgatam. 4. Per illius abusum, accedente tamen iudicis sententia. 5. Per non vsum spatio ad præscriptionem sufficienti.

Plura de Legibus hic reperiuntur, vbi infra in Tomo II. Tract. V. agitur de *PRAECEPTIS, præter ea quæ in* Tract. I. de Legibus *contineri supra indicamus.*

CAPVT VII.

De Gratia, Iustificatione, Merito.

§. I.

De Gratia Diuina Actuali, & quorumdam circa eam censuris.

DE *Gratia, & controuersijs singulis illam hoc tempore concernentibus in hoc Opere accuratè tractatur supra* Tom. I. Tract. II. pag. 59. *vbi referuntur, & refutantur errores modernorum Hæreticorum de gratia; &* pag. 61. *refelluntur de ea 5. propositionis Iansenij. Et in eodem* Tomo I. Par. II. Controuersia 4. pag. 121. & seq. *de Gratia, explicatur illis natura, diuisio, errores Pelagianorum &c. status puræ naturæ, & controuersia omnes de gratia sufficienti, efficaci, viribus naturæ sine gratia, &c. Vti & in hac materia Diplomaca Pontificum circa Doctrinam Baij, & Iansenij* pag. 141.

Tantum hic restat notandum 1. Quàm euidenter auctoritate Apostolica refellantur illi qui audent per contumelias aut censuras insectari sententiam, supra explicuimus *Tomo I. Par. II. Contr. 7. pag.* 128. de gratiæ efficacia, prędeterminationi physicæ, & quibusdam alijs contraria, & scientiæ Mediæ innixa.

Insectantur eam præ multis Iansenius Ipren. Tom. 1. de hæresi Pelagiana cap. 9. dicens, illam esse Massiliensium, & non esse gratiæ prædicationem, sed proditionem. Et Xantes Mariales Tom. 4. relect. 15. sect. 1. scribens, non esse Iesuitarum, sed Pelagij inuentum: & relect. 16. sect. 2. esse nouum figmentum, nouum & horridum monstrum. Ac recentius Pseudophilalethes in suo Thomistarum triumpho &c. asserens, esse fucatam, deformem, muscipulam pedibus insipientium, & zizania in medio triticii.

Contra hunc scripsit Duaci Franc. Fourmestraux, in sua *iusta defensione aduersus conuicias &c.* Et contra alios Impugnatores, Annatus, *de scientia media disp.* 4. *cap.* 1. &c. Petrus à S. Iosepho *in concordia suaui disp.* 4 *sect.* 4. Paulus Leonardi *part.* 1. *sect.* 1. 2. *&* 3. Ripalda, de *ente supernaturali disput.* 113. *sect.* 9. *& seq.* Gabriele de Hennao, *in scientia media historicè propugnata, Euent.* 1. 2. *& seq. in edit.* 2.

Quin etiam contra insectationes aut censuras huius sententiæ apud Auctores prædictos aliosque, proferuntur grauissima Pontificum Decreta. In edicto *Sixti V.* per Calatinum anno 1598. præcipitur sub anathemate, ne quis in controuersia de prædestinatione, & gratia opinionem suæ contrariam vlla censura notet.

In Decreto *Clementis VIII.* permittitur vt ambarum partium Magistri suam liberè opinionem de gratia, præscientia, & prædestinationis efficacia cum libertate concilianda tradant, ac defendant, sic tamen, vt nisi grauiter plecti velint, à notanda aduersa opinione abstineant. Quod fuit vtrique parti intimatum anno 1598. De hoc Decrero sic testatur ac scribit *Andreas Duualius Doct. Tom.* 1. *in* 1. 2. *Tract. de gratia, q.* 4. Cum à Clemente VIII. Doctorum examini relicta sit hæc controuersia cum moderamine qua neutra opinio hæresis, erroris, temeritatis, alteriusue qualificatione arguatur, ab omni asperiori dicto sedulò abstinebimus. Idem tradit Petrus Ledesma, *Præfat. ad Tractatum de Auxilijs.*

In Decreto *Pauli V.* anno 1606. quod etiam accuratè adducit *Spondanus* in Historiæ Ecclesiæ prosecutione ad eundem annum his verbis. *Paulus V. disputatione de Auxilijs conticescere iussit, sanxitque postmodum, vt vtrisque, dum aliud decerneretur, liberum esset suam sententiam in Scholis modestè tueri, sed sine damnationis alterius partis.* Decretum hoc confirmasse etiam *Vrbanum VIII.* testatur fusius Ioannes à S. Thoma *Tom.* 1. *in pimam* 1 *partem disput.* 20. *art.* 6.

His etiam cum alijs consonat *Syluius* Doctor Duacenus, *in sua Præfatione monitoria ad primam* partem S. Thomæ. Sua, inquit, Sanctitas, præcepit ne quis in posterum, oblata de prædictis rebus tractandis occasione, contraria sententiam sustinentes in censuram vocare, vel dictis perstringere vllo modo auderet.

Huc etiam facit Declaratio Innocentij X. ad calcem sui Decreti contra Augustinum Iansenij, quæ incipit, *Cæterum, cum tam Romæ, quàm alibi circumferantur quædam asserta, acta, manuscripta & forsan typis excusa Congregationum habitarum coram fæl. record. Clemente VIII. ac Paulo V. super quæstione de Auxilijs* &c. vbi decernit, dictis assertis, *nullam omnino fidem adhibendam, neque ab alterutra parte, siue quocumque alio allegari posse vel debere, sed super quæstione prædicta, obseruanda esse Decreta Pauli V. & Vrbani VIII. suorum prædecessorum.*

Notandum, 2. Decretis Pauli V. Vrbani VIII. &c. prohibitum esse in lucem edere Libros tractantes quæstionem illam de auxilijs, illam, inquam, non eam quæ contra hæreticos in ea materia disputatur. Patet hoc authenticè ac compendiosè ex Decreto *Alexandri VII.* Romæ publicato anno 1657. 15. Septembris, in quo post prohibitas Epistolas Montaltij, &c. in calce additur. *Insuper cum hac occasione, & prætextu in lucem prodeant plures libri continentes, & tractantes materiam de auxilijs, nulla prorsus petita, vel obtenta licentia ab hac sacra Congregatione contra formam Pauli V. & Vrbani VIII. prædec. suorum (quæ quatenus opus sit Sanctitas sua denuò confirmat, innouat, & inuiolabiliter obseruari mandat, sub censuris & pœnis in ijsdem contentis) ideo illis inhærendo dictos libros editos, & in futurum quomodolibet edendos, absque eo quod fiat de illis specialis mentio, ipso facto, & absque alia declaratione, pro expressè prohibitis haberi voluit, & decreuit.*

Ex his alijsque toties, & tam grauiter repetitis Pontificum Decretis, satis innotescit, quid iudicandum sit de illis qui his non obseruatis audent in persequenda illa sententia talibus dictis, & censuris liberius indulgere.

Notandum denique breuiter, circa hanc quæstionem de gratia efficaci, quod specialiter tractatur à *Gregorio del Rio* in libello cui titulus, Iansenismus per seipsum euersus. Si admittantur vt principia Iansenij quæ ibi proferuntur de Gratia Adami in statu innocentiæ, eiusque immunitate à concupiscentia, & natura gratiæ necessariò victricis absente omni concupiscentia: Inde sequi neque dari peccatum originale, neque ea quæ ad illud consecuta esse fides docet, quæ haud dubiè ipse Iansenius, & si qui sint in hoc sectatores fideliter admittunt: pro cuius rei distincta consideratione studiosum Lectorem ad dictum tractatum vtiliter remitto.

§. II.

De Iustificatione, Gratia Habituali, & Merito.

De his singulis agitur Tomo I. Part. 2. Controuersia 8. & 9. pag. 131.

Ad Iustificationem *Fides requiritur, sed non sufficit.* Vtrumque est de fide, & definitur in Tridentino sess. 6. cap. 8. & can. 9.

Fides requisita ad Iustificationem non est Fiducia de peccatis sibi per Christum remissis, vt volunt Lutherani, & Caluinistæ. Talis fides de peccatis remissis, sine peculiari reuelatione, est impossibilis: idque à Trid. declaratur *sess. 6. Can. 12. 13. & 14. De quo plura Tomo I. Part. I. Tract. II. cap. 2.*

Homo non potest esse *physicè certus* de sua iustitia, potest potius de aliena, vt Baptizans de iustitia infantis à se legitimè baptizati. De sua iustitia tantùm potest habere aliquam *certitudinem moralem*, fundatam in testimonio bonæ conscientiæ, quam ad *Rom.* 8. Apostolus agnoscit.

Meritum augetur per ea quæ augent actus nostri bonitatem, vt excellentia quæ oritur ex obiecto meliori, ex circumstantijs intentis, ex actus exercendi difficultate, ex maiori actus liberi intensione, & longiori duratione. Quia hæc reddunt actum moraliter nobiliorem, & pluribus actibus distinctis æquiualentem.

De *merito* inter Baianas damnatur 1. Vita æterna homini integro, & Angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, & bona opera ex lege naturæ ad illam consequendam per se sufficiunt. 2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis æternæ meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitæ æternæ meritorium. 3. Nec Angeli, nec primi hominis adhuc integri merita rectè vocantur gratia. 4. Pelagij sententia, est opus bonum citra adoptionis gratiam factum, non esse regni cœlestis meritorium. 5. Ratio meriti non consistit in eo, quod qui bona operatur habeat gratiam, & inhabitantem Spiritum sanctum, sed in eo solum quod obedit diuinæ legi. Ita Constitutio Pij V. Gregorij XIII. & Vrbani VIII. quæ integra hic refertur supra *Tomo I. Part. II. pag* 138.

§. III.

De auctoritate S. Augustini in materia de Gratia, & alijs.

VAldè magnam, & præ cæteris singularem esse S. Augustini auctoritatem cum alijs tradit *Suarez de grat. proleg. 2. cap. 6.* quem ait tanta sapientia scripsisse, vt eius sententia semper sit præferenda, nisi cum maior Patrum aut Ecclesiæ auctoritas obstare videtur, quod rarò, vel numquam continget. Quia verò Theologo maximi momenti est, hæc in singulis solidè discernere, ipsa Pontificum Decreta de illius Scriptis hic proferemus.

Constat eius auctoritatem esse *irrefragabilem*, quoad Puncta quæ sunt à Concilijs, & Pontificibus approbata vt vera, quæ habentur in Epist. *Cælestini primi* ad Episcopos Galliæ apud Prosperum in fine operum eiusdem.

Primum est, In præuaricatione Adę omnes amisisse naturalem possibilitatem, id est, facultatem expeditam ad salutaria.

2. Neminem esse per se bonum, nec posse perseuerare sine gratia.

3. Neminem benè vti Libero arbitrio nisi per Christum; adeòque omnia bona opera referenda esse ad Deum.

4 Omnes motus bonæ voluntatis esse à Deo.

5. Anathemati subesse eum, qui asserit gratiam Dei solum valere ad remissionem peccatorum, non ad ea vitanda.

6. Item, eum qui dixerit gratiam Christi solum iuuare illuminando intellectum, non mouendo immediatè voluntatem, & etiam eos, qui dicunt gratiam solum dare facilè, non simpliciter posse.

Quoad alia varia habetur non simpliciter irrefragabilis: Hoc significat *Cælestinus supra c. 12.* vbi ait: se non asserere profundiores partes quæstionum quas pertractarunt Augustinus, & alij, qui Hæreticis restiterunt. Hoc ipsum profitetur ipse August. *L. de dono perseu. cap. 21.* vbi sic habet: Neminem velim sic amplecti omnia mea vt me sequatur, nisi in ijs quibus me non errare perspexerit: nam propterea nunc facio Libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, vt nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem.

Hinc 1. ita deducit *Tostatas defensorij pag. 2. c. 18.* Non ergo necesse est nobis quæcumque Augustinus dixerit concedere. Et Melchior Canus de locis Theologicis C. 3 ait, stultum esse libris canonicis Augustini Opuscula æquare.

Hinc 2. Absque sufficiente fundamento Iansenius Ipren. Tom 2. L. proæm. c. 13. 14. 15. generaliter omnibus Augustini Libris, & assertionibus tribuit irrefragabilitatem contra sensum communem cæterorum DD. qui sæpe in interpretatione Scripturarum aperte recedunt ab Augustini sententia, v. g. de creatione mundi vnico instanti.

Gelasius quidem Papa, dist. 15. cap. 3. approbat omnia opera S. Augustini, sed solum generaliter, sicut etiam approbat opera Cypriani, in quibus tamen continetur error de rebaptizandis ab hæretico baptizatis; cuiusmodi approbatio (inquit Tostat.) est solùm commendatio Doctrinæ alicuius Doctoris, vt eruditæ, piæ, & Catholicæ, hoc sensu, quod non repugnet ijs, quæ erant definita ab Ecclesia quando illa scribebatur *Martinus I.* in Conc. Later. solùm damnat eos, qui contradicunt communi Patrum sensui, non vnius aliquando aut alterius in causa particulari.

Hæc, inquam, ex probatis auctoribus eo tantùm consilio simpliciter annotamus, ne quis in alterutram partem nimium detrahendo aut attribuendo à Doctorum sensu aberret, nihil volentes ab his alienum auctoritate nostra constitui.

Hæreses.

COntra hanc Secundam Theologiæ totius Partem, adducuntur singulæ, & ex Concilijs Ecclesiæ, cum suis Auctoribus, refelluntur in fine Tomi I. pag. 145. sub hoc Titulo, *Notitia generalis* dogmatum ab Ecclesia damnatorum, ordine alphabetico sub his titulis, *Beatitudo*, pag. 147. *Lex*, *Gratia*, *Peccatum*, *Meritum*, &c. Item, pag. 133.

SECVN-

SECVNDA SECVNDÆ PARTIS THEOLOGIÆ.

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, & Iure.

CAPVT I.

De Fidei obiecto, veritate, euidentia, credibilitate, & obscuritate.

DE Fide supra in *Tomo* 1. & infra in *Tomo* 2. traduntur fusè sequentia locis infra notatis.

Tomo 1. p. 1. *De Deo vt est Obiectum generale Fidei: De illius Demonstratione, & credibilitate tam quoad Atheos, quàm Hæreticos, & huius temporis Libertinos: De Fidei vera Analysi: De vera Fide in sola Ecclesia Romana: De Notis veræ Ecclesiæ: De Scriptura, Concilijs, Pontifice omnia hoc tempore controuersa: De cæteris in Fide Controuersijs modernis: De singulis Sectis particularibus, eorumque distinctis erroribus: & alia pertinentia ad Praxim expeditam Sectarios in singulis conuincendi, &c. Traduntur hæc singula ex professo toto* Tomo 2. pag. 1. *ab initio, & deinceps, vsque ad eiusdem* Tomi Partem 2. pag. 108. *Alia etiam ad Praxim, de Dubio in fide, professione fidei externa, æquiuocatione, restrictione, aliaque plurima ad fidem, & Hæreticos in omni materia pertinentia, traduntur* in Tomo 2. Tractatu 6. *per totum*. Hic tantum quædam, quæ maximè ad Doctrinam Speculatiuam pertinent subijcienda erunt.

Fides propriè, vt est virtus Theologica, definitur, Assensus certus, & obscurus, propter Dei testimonium.

Obiectum Fidei *adæquatum* in actu primo remoto, est omne reuelabile; in actu primo proximo, omne quod actu reuelatum est. Obiectum Fidei *primarium*, & *attributionis*, ad quod cætera referuntur, est ipse Deus sub ratione suæ Deitatis: *secundarium* est Christus. Quia Deus vti est primum Ens, ita etiam est primum Credibile, & reliqua Mysteria credita ad illum referuntur, quatenus ad manifestandum aliquas eius perfectiones conducunt, vt Fides de Incarnatione ad manifestandam Dei bonitatem, Fides de Inferno ad Dei iustitiam, &c.

Prima veritas reuelans etsi sit extrinseca obiecto reuelato, habet tamen necessariam connexionem cum illius veritate. Quia cum testimonium Dei de se sit infallibile, repugnat illud existere, & non existere veritatem obiecti circa quid testimonium illud versatur, & sic fundat assensum certissimum.

Dices, Cur non potiùs dicatur, Fidem attingere solùm veritatem mysterij reuelati, & non testimonium Dei extrinsecum, quod videtur tantum se habere per modum *conditionis* vt mysterio per se assentiamur?

Resp. Etsi possit absolutè dari talis assensus, de facto tamen, cum fides nostra sit virtus Theologica, debet pro obiecto formali principali habere Deum, idque sub ratione summè veracis, cum sub hac ratione mereatur fidem summè certam. Hinc quidam Catholici, qui olim docuerunt Deum posse mentiri, illi in actuali fidei exercitio reuocabant practicè errorem illum, quem speculatiuè docebant.

Reuelatio diuina sumpta propriè, fit per productionem signi ex instituto, quo Deus *exterius* significat id quod habet in mente. Dicit illa in Deo cognitionem obiecti, & volitionem illud manifestandi per signum extrinsecum: estque reuelatio illa *Pars* motiui formalis, non sola illius *applicatio* ad intellectum nostrum. Patet hoc ex Scripturis quæ comparant testimonium Dei testimonio hominum,

num, quod constat signis externis, & per se est nobis ratio credendi id quod ab homine asseritur, prout simul est informata veracitate interna asserentis.

Per quamlibet Dei reuelationem externam, implicitè nobis reuelatur ista diuina *veracitas*. Nam propter hanc Deus nos obligat ad certissimè credendum, se veraciter reuelare. Non enim potest illa *veracitas* nos mouere ad assensum certissimum, nisi priùs, saltem ratione, cognoscatur ipsa certissimè, quod supponitur in assensu Fidei certissimo à Deo nobis imperato.

Dei Existentia lumine naturæ nota, credi potest propter reuelationem adhuc *certius*, quamuis obscurius notam per lumen Fidei. Sic possemus certiùs credere *nos viuere*, quod nobis sine reuelatione est euidens, si Deus id nobis reuelaret. Hoc etiam admittit Philosophia, docens circa idem obiectum scientiam cum opinione consistere.

Propositio Ecclesiæ, prout ea habet auctoritatem *diuinam*, ratione assistentiæ diuinæ ne erret, in Scripturis illi promissæ, *integrat obiectum formale Fidei*, tamquam locutio Dei mediata per Ecclesiam facta. Ratio est, quia Ecclesia sic spectata est Dei *organum*, siue in loquendo instrumentum. Ergo eius locutio. Quia quod Deo inspirante, & dirigente dicitur, est verè verbum Dei.

Propositio Ecclesiæ per se eatenus tantùm prærequiritur ad assensum Fidei, quatenus requiritur ad prudens illius assensus imperium. Proindè facit illa res Fidei proximè credibiles, non vt motiuum formale, etiam partiale, sed vt conditio illud applicans; & in eam sub hac solùm ratione Fideles, etiam simpliciores, fidem suam resoluunt. Quia satis sciunt saltem confusè, credendum esse propter solum Dei testimonium. Quod si sistant in sola propositione Ecclesiæ, non eliciunt actum Fidei diuinæ, sed tantum humanæ. Probatur etiam ex Scripturis pro motiuo Fidei adducentibus auctoritatem diuinam, excludendo humanam, vt *Matthæi* 16. Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui in cœlis est. Et *ad Thessal.* 2. Accepistis illud, non vt verbum hominum, sed vt verè est verbum Dei. Ita *Ariaga*, *alijque*, contra *Lugo*, aliosque volentes ad motiuum formale Fidei intrinsecè spectare etiam propositionem Parochi, Parentis, aut Magistri articulum Fidei docentis.

Dices, *Lucæ cap.* 10. Christus discipulis dixit, Qui vos audit me audit. Ergo locutio Instructoris est etiam locutio Dei.

Resp. Neg. conseq. Quia probabilius videtur Christum ibi agere tantum de obedientia erga Superiores ipsius nomine aliquid præcipientes. Adde, aliam fuisse rationem Apostolorum, quibus ibi locutus est, ali m nunc Parochi, nam Apostolis specialiter aderat Christus ne docendo errarent, quod de Parocho dici non potest.

Quamuis *Mendacium* secundum se non implicet in alio, implicat tamen relatiuè ad essentialem Dei veracitatem: cum hæc debeat esse summè perfecta. Nec refert quod peccator inferno dignus mereatur etiam pœnam deceptionis. Quia etsi mereatur deceptionem permissiuam, qua Deus permittat peccatorem ab alio decipi, non tamen positiuam, quæ cum sit per se inordinata non potest à Deo in pœnam infligi.

Ad Scripturas aliquando insinuantes Deum aliquos *Decepisse*; Respondendum est, illas intelligendas de deceptione tantùm *permissiua*.

Si dicas, Deum nullam habere legem qua mendacium aut deceptio ipsi prohibeatur.

Resp. Ipsum Deum sibi legem esse, hoc sensu, quod per suam summam perfectionem sit determinatus ad nihil faciendum suæ naturæ disconueniens, quale esset positiua deceptio, qua Deus numquam egere potest, cum al... omnia possit.

Idem dicendum respectu Dei de *Restrictione* purè mentali, ob eandem rationem, quia illa Deus numquam indiget, quam etiam respectu hominum inordinatam, & illicitam esse ostendimus infra *in Tom.* I. *Par.* 3. *Tract.* I. *cont. part. quæst.* I.

De *articulo falso*, non potest elici assensus Fidei infusę per motiua credibilitatis cum alijs veris articulis proposito: quamuis tunc possit voluntas affectu prudenti, ac supernaturali, illum assensum imperare: Vt si Pastor per motiua respectu audientis prudenter efficacia proponat Verbum esse incarnatum, & quidem ab æterno, audiens ille credet actu Fidei Verbum esse incarnatum, non tamen id factum ab æterno, quamuis, & hoc credendo in tali casu actum eliciet non verum, tamen meritorium. Quia procedit bona fide, & ex sincero affectu credendi reuelationi diuinæ, quamuis in hoc à parte rei non existenti.

Fides quidem docet, *Hostiam* sacram quæ in Missa adoranda proponitur esse adorandam, sed non prorsus absolutè, sed sub hac tacita conditione, si sit legitimè consecrata. Quia assensus Fidei, qui debet esse prudens, omnibus consideratis talem tantum actum requirit.

Vir-

Virtus Prudentia infusa, est etiam essentialiter vera. Hinc v. g. dationem eleemosinæ illa non dirigit huic pauperi, speculatiuè iudicando hunc esse pauperẽ qui verè non est talis sed iudicando hic, & nunc honestũ esse pauperi succurrere. Quia hoc posterum omninò verum est, etsi pauper in re esset tantum fictus.

Mysteria Fidei non sunt *metaphysicè euidentia*, Fide diuina supernaturali, etsi essentialiter determinata ad verum. Quia alias essent euidenter vera, quod non requiritur, cum sit euidens nihil posse eiusmodi assensum metaphysicè euidentem terminare quod non sit verum. Sunt tamen *euidenter credibilia* Fide diuina, euidentia magna *morali* excludente omne dubium rationabile de opposito; iuxta *Psalmum* 92. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, id est, valdè credibilia.

Ad actum Fidei non prærequiritur iudicium credibilitatis euidens *euidẽtia absoluta* respectu omnium. Quia alias soli docti essent capaces assensuũ Fidei, cũ soli sint capaces penetrandi vim motiuorum credibilitatis absolutè euidentis. Sufficit ergo *euidentia respectiua*, siue cuiusque captui ita accommodata vt in vnoquoque sit sufficiens ad prudens imperium voluntatis ad credendum, qualis respectu rudiorum aliquando sufficere potest ea quæ fundatur in dictis Parochorum vel Parentum. Quia Deus ab homine in agendo tantum requirere potest iudicium prudens, & sincerum iuxta personæ inquirentis capacitatem.

Actus Fidei ex se est *essentialiter obscurus* saltem permisissimè, sic nempè vt non exigat euidentiam in suo obiecto. 1. Quia dicitur in Scripturis fides *argumentum non apparentium*: 2. Quia alioqui fides non esset meritoria, nec prærequireret imperium voluntatis, quod est contra illud S. Augustini, *Homo credere non potest, nisi volens*. Nec refert quod 2. *Corint*. 3. fides dicatur *claritas*, quia hoc intelligitur tantum comparatiuè ad legem Mosaicam. Quando de Fide dicitur Ioan. 1. *quod vidimus* &c. tantum significatur Apostolos fuisse testes oculatos miraculorum quæ coram viderunt à Christo patrari.

Actus Fidei consistit cum naturali *cognitione euidenti*, saltem abctractiua, eiusdem obiecti. Quia alias vir doctus non posset fide Theologica credere Dei existentiam lumine naturali siue euidentem, & demonstrabilem, quod tamen requirit Apostolus ad *Hebræos* 11. Accedentem ad Deum credere oportet quia est, &c.

Hinc actus Fidei, & *scientiæ* simul in eodem intellectu nullam inuoluit superfluitatem. Quia prior tribuit illi actui plus certitudinis, posterior plus claritatis, adeoque vterque simul actum magis perficit, & intellectui vtilior euadit. Idem sit de naturali cognitione intuitiua, sensitiua, & experimentali eiusdem obiecti, ob rationem assignatam.

Connaturaliter tamen, & de lege ordinaria non consistit fides cum *visione beatifica* circa idem obiectum, vt colligitur ex 1. *ad Corinth*. 13. Quia imperfectio, & obscuritas Fidei non docet statum clare euidentis Deum: quæ tamen est repugnantia tantum moralis, non physica, & absoluta.

Fides consistit cum *opinione* virtualiter tantum formidolosa circa idem obiectum, non cum formidine formali ab intellectu certitudinem excludente. Quia formido illa virtualis, non hæc, stat cum firmitate assensus ad fidem requisita. Nec potest tali opinioni subesse error; quia hic repugnat perfectioni actus supernaturalis.

Euidentia *in Attestantes* est euidentia rei reuelatæ in reuelatione euidenter cognita, vel sic cognita ex signis, & effectibus clarè manifestantibus eam esse Dei locutionem. Euidentiam talem habuit primus & supremus Angelus de reuelatione Trinitas; quia aduertit suum intellectum per illius reuelationem immutari ab aliquo se superiore, & simul nouerat nullam creaturam esse se Superiorem, sed solum Deum. Cum tali euidentia in attestante stat actus Fidei: quia potest præscindere ab illius euidentia, eliciendo assensum Fidei præcisè vt est Dei testimonium.

Non potest, *obiecti euidentia* esse partiale *motiuum* credendi, aut firmius credendi. Quia fides ex se debet esse rerum *non apparentium*, ad Hebr. 11. Nec refert quod *Ioannis* 12. S. Thomas dicatur credidisse, *quia Christum vidit*. Quia *vidit*; ibi tantum denotat motiuum illud credibilitatis quo inductus fuit ad credendum Christi diuinitatem, non ipsum motiuum formale, & intrinsecum assensus Fidei quo illam credidit.

Apostoli habuerunt *euidentiam* verborum Christi, & *Prophetæ* euidentiam signorum quibus illis locutus est Deus, non tamen euidentiam in *Attestante* propriè dictam. Quia non habuerunt in illis euidentiam locutionis Dei prout est *summè verax*.

Articuli Fidei, sumpti pro mysterijs quæ debent ab omnibus credi, *non creuerunt* successu temporis post Apostolos, nisi quoad explicationem eorũ quæ in eis implicitè continentur.

Creuerunt tamen si sumantur *latè* pro quauis propositione nobis reuelata. Quia iam multa sunt nobis reuelata, vt Concil. Tridentinum esse legitimum, S. Franciscum esse in cœlo, quæ tempore Apostolorum sic reuelata non fuerunt.

CAPVT II.

De Fidei Regulis, certitudine, supernaturalitate, & libertate.

Regulæ Fidei sunt quinque, Ecclesia, Concilium Pontifex (quæ dicuntur Regulæ Fidei Animatæ) Scriptura, & Traditio, quæ dicuntur Inanimatæ.

De his singulis, & omnibus circa eas Controuersijs in hoc Opere agitur fusè Tomo I. Part. I. Cap. 3. *& deinceps vsque ad* Partem *Secundam*. *Hic principia quadam, maximè speculatiua, & alia quadam particularia cum suis fundamentis breuiter subijcientur*.

Ecclesia est cœtus fidelium sub vno capite Christo, eiusque in terris Vicario. Non soli iusti, & prædestinati sunt de Ecclesia. Comparatur enim à Christo Areæ, in qua cum tritico sunt etiam paleæ, *Matth.* 3. Iusti qui postea finaliter erunt reprobi, sunt de Ecclesia, & vere filij Dei, veritate formæ nunc constituentis filium Dei, quæ est gratia, & charitas, non veritate finis vltimo intenti, quæ est vita æterna.

Non sunt de Ecclesia *Hæretici*, etiam occulti; Nam de his intelligit Augustinus illud Ioan. 1. *erant inter nos, sed non erant ex nobis*. Idem dicendum de *Schismaticis*. Quia sunt separati à capite Ecclesiæ; ergo non sunt hujus membra. *Excommunicati* etiam non sunt de Ecclesia: iuxta illud *Matth.* 8. Si Ecclesiam non audierit sit tibi tamquam ethnicus & publicanus: quod intellige de excommunicatione maiori. *Cathecumeni* sunt de Ecclesia potentia proxima, non actu, per fidem charitate formatam, & votum baptismi, quamuis non strictè per ipsum Baptismum actu susceptum.

Vera Ecclesia debet esse *visibilis*, siue ex suis notis certò cognoscibilis; quia iubemur eam intrare, vt fusius loco supra citato.

Notæ veræ Ecclesiæ sunt, 1. Quod sit Vna, vnitate Fidei; capitis &c. 2. Sancta, sanctitate Doctrinæ, & finis, & præcipuorum eius membrorum. 3. Catholica siue vniuersalis quoad locum, tempus. 4. Apostolica origine, propagatione, & constantia in Doctrina ab Apostolis accepta. De quibus actum *Tomo I. cap.* 3. *& seq.* vbi ex his notis, alijsque ostensum, solam Romanam esse veram Christi Ecclesiam. Vbi, & postea de Primatu Ecclesiæ in Pontificibus Petri successoribus: Et illius infallibilitate in definiendo, &c.

S. Paulus non constituit simul cum S. Petro vnnm Caput Ecclesiæ. Est Fidei: & confirmatur recentius ex Decreto *Innocentij* X. damnantis vt hæreticum *Arnoldi* dogma contrarium. Neque Paulus vspiam dicit se parem fuisse Petro, sed se ab illo nihil accepisse, scilicet, potestatis ad exercenda Episcopalia per orbem vniuersum, sed immediatè ab ipso Christo. Dum *S. Epiphanius*, aut alij videntur aduersari, tantùm volunt Paulum Petro collaborasse in fundando exordio Ecclesię Romanæ: & eodem sensu *S. Iræneus* Petrum & Paulum Collegas appellat.

Primatus Pontifici *Romano* competit *iure diuino*: sic vt Ecclesia non possit illum alteri Episcopatui ænnectere. Prima pars est de Fide: & secunda Pars, quæ est maximè probabilis, & communis, probatur ex Anacleto, Marcello, alijsque Pontificibus, & ex Concilio *Lateranensi* docentibus, Sedem Petri *iubente Domino* Romam esse traslatam: Ecclesiam Romanam *à Christo primatum* obtinuisse: *Domino disponente* esse cunctorum fidelium matrem, & magistram. Hinc porrò sequitur, Pontificem suam potestatem non accipere ab *Electoribus* tamquam eam conferentibus, sed vt ponentibus conditionem electionis sine qua non possit ea potestas illi competere.

Pontifex est *infallibilis* in definiendo, etiam extra Concilium. Quæ sententia habetur adeo communis, & certa, vt *Bellarminus*, *Bannez*, & quidam alij censeant esse Fidei proximam: De qua, & nupera in Gallijs controuersia diffusè supra *in* Tomo I. *inter Controu. recentiores* Quæst. 2.

Ad Argumenta Vlteriora quæ in contrarium adducuntur.

Resp Summatim; Patres *Conc. Africani* dum præferunt Concilium Prouinciale Pontifici, tantum agere de quæstionibus facti particularis.

S. Cyprianus restitit quidem Stephano Papę in quæstione de rebaptizandis, sed hoc factum cum nondum illa quæstio esset definita.

S. Petrus cogendo Gentiles iudaizare errauit tantùm errore conuersationis, & facti, non errore Doctrinæ: sicut Aaron permittendo adorationem vituli aurei.

Zepherinus Pont. non approbauit Doctrinam Mon-

Montani, sed falso, & priuatim putauit non esse hæreticam, quam opinionem melius informatus postea reuocauit.

Liberius Pont. Arianismum non approbauit definitiuè, sed ex metu contra Athanasium subscripsit.

Vigilius Pontif. errauit quidem ante suam electionem, non cum esset actu Pontifex. *Gelasius* Pontifex, tantùm voluit Eucharistiam sub vnica specie, Sacerdoti celebranti sacrilegam esse.

Innocentius III. ait Baptismum in adulto formaliter hæretico Spiritum Sanctum non conferre, quod verum est de Spiritu gratiæ ritè intellectum. *Gregorius XIII.* cum dicit posse virum ob infirmitatem aliam ducere, loquitur de infirmitate impotentiæ perpetuæ qua mulier laborat.

Alij Pontifices quos errasse objiciunt, errarunt tantùm in quæstionibus facti particularis, vel vt Doctores priuati, non vt Definientes aliquod dogma Fidei aut morum pro Ecclesia vniuersa.

Hinc rectè Facultas Theologica *Louaniensis* anno 1544. cum alijs, inter articulos ad occurrendum Hæresi hunc constituit: *Vnus est Ecclesiæ summus Pastor, ad cuius iudicium controuersiæ de Fide, & Religione sunt referendæ. Item, Rectà Fide tenenda sunt quæ super Fidei, & Morum negotijs definita sunt per* Cathedram Petri, *vel per Concilia*.

Requisita ad *definitiuam* Pontificis locutionem sunt, 1. Vt obiectum definitionis non sit factum particulare nullam habens cum reuelatis connexionem. 2. Vt Pontificis assertio sit responsio directa ad quæstionem quæsitam, non aliquid per accidentes in explicatione probatione, aut aliter adiectum. 3. Vt sit expressa verbis definitionem indicantibus. 4. Vt definitio sit Ecclesiæ promulgata more requisito.

Quæstio peculiaris est, An Pontifex possit errare in Fide saltem vt *Persona priuata*. Negat sic posse pertinaciter errare *Bellarminus*, *Suarez*, *& alij*. Affirmat *Bannez*, *Sotus*, *alijque*, vtrimque probabiliter. Fundamentum Prioris sententiæ præcipuum est, quod infallibilitas in definiendo connaturaliter requirat indefectibilitatem in credendo. Quæ in contrarium objiciuntur, non ægrè intelliguntur de errore externo absque formali hæresi interna, vel de errore etiam interno in factis particularibus, non in aliquo puncto in Fide determinato.

Fide credendum est Pontificem Romanum *legitimè electum*, & ab Ecclesia pro tali receptum, esse *verum* Christi Vicarium. Est contra paucos qui admittunt certum, sed non Fidei.

Et probatur 1. Ex eo quod Ecclesia, quę est columna veritatis, non possit vniuersaliter decipi illum pro tali recipiendo. 2. Ex decreto Martini III. id declarantis. 3. Quia in hac vniuersali reuelata, *Omnis legitimè electus est verus Petrus successor*, continetur hæc particularis, *Innocentius XI. legitimè electus, est verus Petri successor*. 4. Quia credere tenemur hanc Ecclesiam visibilem, cui præest hic Pontifex, esse veram Ecclesiam; ergo & hunc esse legitimum Pontificem; per notas debitæ electionis moraliter euidentes, quæ ad fundandum Fidei assensum sufficiant.

Pontificatu priuari potest Pontifex, 1. Per voluntariam abdicationem. 2. Per hæresim externam notoriam. 3. Per amentiam perpetuò durantem.

Definitiones, & Decreta Pontificis censetur *tota Ecclesia acceptare*, quando ea acceptat maxima, & sanior illius Pars, quamuis resistant aliquot Episcopi, vti restiterunt damnationi Arij quatuor Episcopi recusantes ei subscribere.

Certitudo actus, est infallibilis veritas istius assensus, firmaque eius adhæsio ad obiectum, qua virtualiter, & exercitè indicatur quod obiectum non possit aliter se habere. Hæc firmitas assensus in rebus per se notis necessariò resultat ex obiecti euidentia, adeòque non est libera, & consequenter excludit omnem formidinem de opposito. *In obscuris*, oritur ex prudenti imperio voluntatis seipsam, & intellectum determinantis ad assensum, sic vt proinde sit libera, & solum excludat formidinem actualem. Quando ista firmitas imperatur ex leui fundamento, non est certitudo, sed pertinacia, vt in hæreticis.

Actus Fidei est absolutè certus. Est de Fide, aut Fidei proximum, contra Abaillardum. Quoad *infallibilitatem*, est certior quouis assensu naturali quatumuis euidenti; Quia essentialiter nititur testimonio Dei reipsa existente summè infallibili. Vnde hac certitudine æquat visionem beatam: & superat assensum naturalem nitentem diuina reuelatione reipsa existente. Hic enim, quantum est de se, potest elici eius obiecto non existente, adeoque esse falsus. Quoad *certitudinem adhæsionis*, certior est quouis assensu naturali elicito ab eodem homine, non æstimato tanquam Fidei: Quia est proportionata infallibilitati obiecti formalis, quæ cum sit summa, exigit adhæsionem appretiatiuè maiorem omni ad-

hæ-

hæsione fundata in euidentia naturali: Est tamen adhæsiuè incertior *visione* beatifica per se infusa, & alijs supernaturalibus etiam formidandi potentiam excludentibus. Est nihilominùs absolutè, & spectata etiam eius infallibilitate certior omni actu *naturali*, etiam (vt rectè August.) quo quis experitur se viuere. Illi enim Scripturæ 2. *ad Cor.* 10. in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi, & PP. Chrysost. & August. maiorem tribuunt certitudinem, quam scientiæ, & experientiæ qua per sensus aliquid certò cognoscimus.

Cum per motiua credibilitatis proponatur obiectum Fidei vt euidenter credibile propter Dei testimonium summè infallibile, potest voluntas *prudenter* imperare, assensum præcisè propter istud motiuum, eique proportionatum, adeòque super omnia certum, & consequenter elicere assensum *certiorem* certitudine omnium motiuorum credibilitatis collectiuè, quippe quæ talem assensum suadent, & ad eum obligant. Vnde intellectus per fidem adhæret firmius obiecto credito, quam motiuis credibilitatis, sic vt potius hæc negaret, quam illud, si stante Fide hoc esset possibile.

Neque excessus ille certitudinis supra certitudinem motiuorum credibilitatis caret motiuo credibilitatis: Quia hunc excessum persuadent, motiua credibilitatis, eo ipso, quo probant hic, & nunc Dei testimonio *summe* infallibili debitum esse assensum summæ in adhærendo certitudinis.

Assensus Fidei non est formaliter discursiuus, Ita plures ex consensu communiori D. Thomæ, aliorumque Doctorum, quibus fauent communius S. Ambros. alijque Patres. Ratio, quia alioqui non esset certior, sed incertior, iudicio naturali de bonitate consequentiæ, à qua bonitate consequentiæ vt à motiuo partiali penderet, & acciperet suam certitudinem. Oppositum tamen est probabile: & spectata sola ratione fortè probabilius: Cum enim assensus Fidei sit mediatus, adeoque discursus virtualis, non apparet, cur ei omnino repugnet ratio discursus formalis.

Dices, Inde sequitur quod certitudo assensus Fidei dependebit saltem partialiter à motiuo merè naturali, scil. à bonitate consequentię iuxta leges discursus naturalis, ac dialectici.

Resp. *Sic* non dependere à bonitate consequentiæ tamquam à partiali *motiuo* assensus Fidei, sed solùm tamquam ab *applicatione* motiui, siue obiecti formalis Fidei, scil. veracitatis, & reuelationis diuinæ, quæ per discursum, & bonitatem consequentiæ obiecto materiali ab intellectu applicantur.

Conclusio obiectiua legitimè deducta ex *duabus præmissis reuelatis* credi potest Fide diuina, si nempè spectetur, non merè vt deducta, sed vt nititur reuelatione &c. Vnde talis conclusio sic deducta ex duabus præmissis reuelatis, iuxta *Scotum*, *Suarez*, & alios communius, est simpliciter de Fide. Quia cum identificetur realiter saltem inadæquatè præmissis reuelatis, & in ijs contineatur, saltem confusè, est in ijs sufficienter reuelata, vt ex voluntatis imperio credatur præcisè vt reuelata. Hinc de fide est, conclusio huius Syllogismi: Omnes Apostoli acceperunt Spiritum S. Matthæus fuit Apostolus; Ergo Matthæus accepit Spiritum sanctum.

Conclusio deducta ex vniuersali reuelata, & *subsumpta non reuelata*, sed *metaphysicè*, aut *physicè certa*, est etiam de Fide. Quia quod reuelatur de subiecto vniuersim sumpto reuelatur de quouis, quod sub sumitur sub illo, seu quod in eo continetur certè certitudine metaphysica aut physica. Hinc potest quis credere, infantem quem certò certitudine experimentali nouit à se legitimè baptizatum, esse in gratia: se verò extra gratiam, & sibi conscius sit peccati mortalis non retractati. *Ita Suarez*, *Tannerus*, *Lugo*, alijque, Con[illegible] *Ariagam*, *Coninck*, aliosque.

Dices, Conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis, quæ hic est propositio physicè tantùm certa.

Resp. Id intelligendum esse de conclusione quatenus deducta ex præmissis, non autem de conclusione tantùm materialiter spectata, & contenta in præmissis.

Deductam etiam ex vniuersali reuelata, & subsumpta solum certa *certitudine magna morali*, esse Fide diuina credibilem probabilius videtur. Quia certitudo magna moralis reuelationem sufficienter proponis, ad inducendam credendi obligationem. Hinc, quia reuelatum est, Filium Dei descendisse de cœlis pro omnibus hominibus, tenemur credere illud Symboli Nicæni. *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis*: licet non sit reuelatum nos existere, aut esse homines, sed solum certum certitudine magna morali, quæ est sufficiens applicatio reuelatio ad inducendam obligationem credendi.

Vt si Deus reuelaret, omnes vrbes Italiæ intra annum euertendas, possemus Fide diuina

uina credere Romam tunc euertendam, eo quod certitudine magna morali constet eam esse vrbem Italiæ. Ita *Tannerus*, *Amicus*, *Ouiedo*, *Lugo*, alij communius, Contra *Molinam*, *Ariagam*, *Coninck*, *&c.*

Adultus non potest Fide diuina credere se esse iustificatum per *susceptionem Sacramenti*: Quia de legitima eius susceptione non potest habere certitudinem, id est, excludentem omnem formidinem prudentem de opposito, qualis requiritur de existentia reuelationis ad prudens imperium assensus fidei, & ad obligationem credendi, vt docet *Lugo*, &c.

De propositione tantum *probabiliter reuelata* siue notitia tantum probabili reuelationis qualiter sentiendum, declarat Innocentius XI referendo hanc inter prohibitas Prop. 21. *Assensus Fidei supernaturalis, & vtilis ad salutem stat cum notitia solum probabili reuelationis; imò cum formidine qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.*

Actus Fidei *Iustificatiuæ* est supernaturalis, saltem *quoad modum* quo fit. Patet ex Scrip. *ad Philip.* vobis *donatum* est vt credatis: & *ex Tridentino*, si quis dixerit, sine *Spiritus sancti adiutorio* hominem credere posse sicut oporet vt iustificetur, anathema sit.

Est etiam supernaturalis quoad *substantiam*, sic vt secundum suam entitatem superet omnem naturæ exigentiam actiuam, & passiuam. Ita *Scotus*, *Suarez*, *& alij communius*, contra *Scocum*, *Caiet. & alios apud Ripaldam*. Prob. ex Scrip. CC. & PP. docentibus absolute actum Fidei esse domum Dei, & superares vires naturæ. Ratio est, quod actus Fidei sit dispositio ad gratiam supernaturalem in substantia, cui proinde debet proportionari etiam in substantia ipse actus.

Pia affectio credendi elicitur à speciali habitu credulitatis, estque *entitatiuè supernaturalis*: vti & iudicium *practicum prudentiæ* illam immediatè dirigens non tamen iudicium *speculatiuum* de credibilitate. Quia illa pia affectio &c. ex *Conc. Arausicano art.* 5. est initium Fidei, adeoque donum gratiæ: non autem iudicium istud speculatiuum, cum actum supernaturalem non dirigat, nisi remotè, & per accidens: vndè potest absolutè iudicium illud speculatiuum de credibilitate falsum esse.

CAPVT III.

De Fidei necessitate, habitu, infusione, subiecto, & de Heresi, infidelitate, blasphemia.

D*E his ex parte in* Tomo I. Part. I. Cap. I. & sequentibus.

Fides Dei vt existentis, & quidem sub ratione vnius primi principij, & vt *numeratoris*, est & semper fuit, necessaria necessitate medij, nec solum disiunctiuè in re, vel in voto, vt Baptismus, sed in ipsa re, siue actu formali. 1. Quia non est in quo alio actu æquali aut perfectiori dici possit fides illa contineri virtualiter, aut eminenter. 2. Quia nullum est fundamentum illud dicendi de Fide illa, sicut de Baptismo, quem ex Scrip. & PP. constat posse suppleri per dilectionem, martyrium, &c. non autem potest sic aut alio modo suppleri fides illa Dei, & remuneratoris.

Dices, Non est cur antecedenter ad istam fidem non possit Deus cognosci sub ratione solis *causæ primæ*, & sic amari super omnia actu iustificatiuo.

Resp. Amoreem Dei super omnia non esse possibilem ante fidem Dei vt *remuneratoris*, non quidem absolutè, sed ex hypothesi præsentis prouidentiæ, de auxilio ad Actum proximè iustificatiuum non dando, nisi mediante hac Fide remuneratoris, vt Scriptura declarat *ad Hebr.* 11. &c.

Et quidem probabile, *fidem explicatam Incarnationis, & Trinitatis*, post Euangelium sufficienter promulgatum vt toto orbe obliget, necessariam esse necessitate medij: Probabilius est tamen apud plures illam solùm esse necessariam in re, vel in voto contento in Fide remuneratoris, & in voluntate credendi omnia ad salutem nostram reuelata. Quia non apparet sufficiens fundamentum necessitatis vniuersalis credendi mysteria captu, & creditu adeò difficilia. 2. Quia possunt omnia Scrip. & PP. loca ei fauentia explicari, vel de necessitate præcepti, vel de necessitate in re, aut in voto, contra eos qui asserunt necessitatem in rei; vel de necessitate Fidei Christi, id est, ex merito Christi; vel de fide Christi implicita, vel explicita. 3. Quia ista fides de qua supra, multis est impossibilis, vt surdis, & mutis à natiuitate, educatis inter Barbaros, & valdè stupidis. Ita docet *Sotus*, *Medina*, *Suarez*, *Coninck*, *Ripalda*, Contra *Lorcam*,

cam, *Malderum*, *Valentiam*, *Sanchez*, *Granadum*, *Tannerum*, *Amicum*, qui sustinent istorum mysteriorum fidem necessariam esse necessitate medij: vnde patet saltem ad securitatem illa esse inculcanda, cum hanc necessitatem si à parte rei subsit, probabilitas supplere non possit.

Credenda sunt necessariò *necessitate præcepti* mysteria Trinitatis, Incarnationis, & omnia in symbolo contenta, & quidem hæc sunt explicitè credenda. Vnde est obligatio sciendi ista, & ex præcepto Ecclesiæ orationem Dominicam, præcepta Decalogi, Tria Sacramenta maximè necessaria ad salutem. De his *Confessarius*, & maximè Parochus interrogare debet pœnitentes, dum apparent valdè rudes, eosque instruere, aut instrui curare.

De Fide *externa:* Licitum est ex graui causa vti *veste infidelibus propria*, eorumque distinctiua, modo non sint ex sua institutione, seu vsu recepto, signa protestatiua falsæ religionis: Vti etiam potest *Ecclesiasticus* veste laicorum, non ex intentione simulandi se esse Laicum, sed celandi se esse Ecclesiasticum: Quia hoc non est simulare quod non est sed dissimulare quod est, in quo nihil est mendacij.

Inter Hæreticos licet tunc *vesci carnibus* ad occultandum suam religionem, quando hoc est necessarium ad vitanda grauia damna. Quia illud non est hæresim profiteri, nec Ecclesiæ præceptum obligat cum tanto incommodo: non tamen vti *cæremonijs* institutis ad professionem vel exercitium falsæ religionis, v. g. sumendo cœnam hæreticorum, assistendo eorum concionibus, quando princeps id imperat tamquam professionem falsæ religionis, &c. *De his alijsque plura practica, & particularia in hoc Opere infra* Tomo II. Tract. VI.

Datur *habitus Fidei* per se infusus, qui est principium elicitiuum assensus fidei, estque in intellectu, sicut habitus spei, & charitatis in voluntate. Constat ex *Trid. Sess.6. cap.7.* vbi ait, in iustificatione, hæc omnia simul infusa accipit homo, Fidem, Spem, & Charitatem: Quæ non possunt intelligi de *actibus* Fidei, &c. Cum hi actus iustificationem præcedant, ex Apost. ad *Heb.9. & ad 1. Corinth.13.* & ex communissimo DD. sensu, è quibus *Suarez, & Granadus* volunt esse de Fide. Et fauet ratio, quia connaturalius est vt homo in via constituatur in actu primo sufficienti ad actus supernaturales, & meritorios per dona permanentia, quàm per auxilia transeuntia: sicut in Patria eleuatur anima ad Dei visionem per lumen gloriæ permanenter, & habitualiter illi inhærens.

Vltra illum habitum *intellectualem*, à quo procedit immediatè actus Fidei, datur *in voluntate habitus piæ affectionis* per se infusus, vt actus Fidei fiat modo perfectiori, & magis connaturali: Est autem iste habitus virtus specialis Fidei subseruiens, distincta à studiositate, & obedientia. Quia pro obiecto formali habet specialem honestatem distinctam ab honestate, quam spectant aliæ virtutes, quæ relucet in eo, quod est intellectum suum *submittere primæ veritati*, aliquid, licet obscurè, reuelanti. Non est illa virtus Theologica, cum non habeat aliquam Dei perfectionem pro obiecto formali, sed virtus moralis Fidei subordinata, eiusque actum causans, non eum eliciendo, sed imperando ex pia, & antecedente voluntatis imperantis affectione.

Habitus Fidei non infunditur *prius tempore*, quam habitus *Charitatis*. Fauet *Trident.* docens in Iustificatione hominis infidelis simul infundi fidem, spem, & Charitatem vbi istud *simul* significat simultatem tempore, vt indicat etiam istud in *iustificatione*. Fauet etiam S. Thomas, docens fidem, & spem præcedere charitatem secundum actus, non secundum habitus: Vnde cum alibi contrarium innuit, intelligendus est, vti & August. de Fide actuali. Ratio est, quod saltem in eo qui peccauit peccato infidelitatis, dispositio sufficiens ad habitum Fidei, quæ debet esse expulsiua mortalis peccati infidelitatis, sufficiat ad habitum charitatis, cum hic sufficiat ad expellendum omne peccatum mortale, quod solum charitati repugnat. Ita docet *Scotus*, *Bonauentura*, *Lugo*, *Arriaga*, *Ripalda*, Contra *Caietanum*, *Sotum*, *Suarez*, *Valentiam*, *Vasquez*, quorum sententia probabilis censetur

Fides habitualis est, vi præsentis prouidentiæ, *principium radicale resurrectionis spiritualis* à statu peccati; quæ ratio est cur potius conseruetur in peccatore fideli spes, quàm virtutes morales: Quia nempe Deus hominem necdum à se totaliter siue finaliter auersum pro sua bonitate noluit destituere intrinseco iustificationis principio. Habitus etiam *piæ affectionis* credendi, quia est virtus Fidei subseruiens, ad eius actus saltem imperatiuè concurrens, cum habitu Fidei conseruatur in peccatore, licet sine charitate non infundatur.

Angelus, & Homo in prima sui creatione habuerunt fidem. Quia, cum essent viatores, debue-

buerunt se disponere ad beatitudinem per actus Fidei, & spei, &c. *Dæmones*, & cæteri *damnati* non habent fidem propriè dictam; quæ dicit assensum, quo credens se submittit testimonio Dei, & in eius obsequium captiuat suum intellectum: cum enim eis desint auxilia ad huiusmodi actus, habitus eorum actuum productiuus in eis esset superfluus. Habent tamen aliquam speciem *Fidei naturalis* ortæ ex euidentia motiuorum credibilitatis, de qua intellige, Dæmones credunt, & contremiscunr. *Iacob*.2. *v*.19.

Habent fidem iusti in *Purgatorio*, cum adhuc certo modo sint viatores, quibus proprium est ambulare per fidem ex *Apost*.2.*ad Corinth*.5. Non tamen *Beati in cœlo*, vbi ex *Apost*. 1.*ad Cor*. 3. remanet sola charitas, vt interpretantur Patres. Ratio est, quod imperfectio obscuritatis, & formidinis Fidei propriè dedeceat statum beatificum.

Dices, *Apost. ad Hebr*. 11. dicit; sine Fide impossibile est placere Deo: & Patres subinde lumen gloriæ fidem vocant.

Resp. Apost. ibi loqui de viatoribus, qui vi præsentis prouidentiæ non possunt se ad gratiam, & salutem disponere nisi per fidem. Patres autem lumen gloriæ subinde vocant fidem, sumendo fidem latè, pro quauis cognitione infallibili coniuncta cum firmissima adhæsione, qualem habent in cœlo Beati.

Fides habitualis supernaturalis, de lege ordinaria, non potest esse in *hæretico formaliter*. Patet 1. ex Apost. 1. *Tim*. 1 *v*. 19. vbi de Hymeneo errante in vnico articulo fidei dicit, illum *à Fide naufragasse*, id est, iuxta *Chrys*. totum Fidei habitum perdidisse. Patet 2. ex Trident. *Sess*. 6.*c*.5. vbi ait: infidelitate fides amittitur 3. Ex August. *Enchir*. *c*. 5. docente Hæreticos nomine tenus in Christum credere. *Peccatum infidelitatis* expellit etiam *habitum piæ affectionis credendi*, quæ est pars Fidei sumptæ moraliter vt est libera, & meritoria, & per quam præcipuè à voluntate imperante dependet: pertinacia enim hæretica, & formalis, cum pia credendi affectione simul non consistit.

Dices, Hæreticus non reijcit infallibilitatem diuinæ reuelationis, sed tantum negat illam existere in articulo particulari: ergo non caret pia affectione erga auctoritatem diuinam.

Resp. Et si *hæreticus* non neget infallibilitatem diuinæ reuelationis, sed solum eius existentiam de articulo à se reiecto, eo ipso tamen, quo negat hoc particulare obiectum esse *reuelatum*, *præsupposita eius sufficienti propositione*, vt reuelati, est iniurius diuinæ Auctoritati. Quia reuelationi sufficienter sibi propositæ non vult deferre cultum intellectualem supremum illi ratione suæ omnimodæ infallibilitatis summo iure debitum.

Hæresis propria, & Fidei repugnans est, *Error*, *& pertinax*, & conrra fidem in profitente Christianismum: Hinc tenens veritatem Fidei putans esse contrariam doctrinæ Ecclesiæ, aut cum voluntate non dissentiendi errori, licet oppositum definiretur, ibi præcisè sistendo, non est propriè hæreticus. Quia sic non habet iudicium erroneum contra Fidem. Pertinacia illa ad hæresim requisita ex S. August. *Epist*. 12. est formale constitutiuum hæresis, cuius materiale est error, & rectè definitur, obstinata voluntas non assentiendi reuelatis vt talibus sufficienter propositis. Dissentiens *reuelationi priuatæ*, est infidelis, & quidem infidelitate fidem pellente, non tamen hæreticus strictè, quia non reijcit reuelationem publicam, siue, ab Ecclesia propositam, ideoque subiectus non est pœnis hæreticorum.

Probabilius videtur errantem in Fide ex *ignorantia vincibili* esse formaliter hæreticum, vtpote ex neglectu imputabili, &c. vt diximus sup. *Tomo* 1. *pag*. 16 Oppositam tamen sententiam, quæ est benignior, probabiliter docet *Lugo* cum varijs. Quia etsi talis habeat errorem culpabilem, illum non teneret nisi opinaretur non esse difformem doctrinæ Ecclesiæ, quam pio credendi affectu in omnibus vult amplecti, & ideo affectat eam in quibusdam ignorare, ne cogatur suum errorem aut quodpiam vitium deserere. Vnde in eo non patet ista pertinacia sine qua heresis stare nequit. Ita *Durandus*, *Bannez*, *Suarez*, *Lugo*, Contra *Sotum*, *Lorcam*, *Sairum*, *Canum*, qui sic opponunt.

In alijs materijs peccatum ex ignorantia culpabili est eiusdem speciei cum peccato ex certa scientia commisso. Ergo etiam in materia Fidei.

Resp. alij, disparitatem esse, quod ignorantia, etsi grauiter culpabilis, tollat ab errore in materia Fidei *pertinaciam*, & negationem formalem infallibilitatis Dei aut Ecclesiæ, quibus error constituitur in esse hæresis, fidemque expellens: At verò ab actu in alia materia graui non tollit voluntarium, adeoque nec malitiam grauem, qua quoduis mortale pellit charitatem, quæ est cuiuis mortali opposita in quauis materia.

Dubium retinens circa mysterium *sufficienter propositum* vt reuelatum, siue positiuè iudicando non esse certum, siue negatiuè circa illud metu

metu errandi suspendendo assensum, est formaliter hæreticus. Quia vel formaliter per actum positiuum, vel æquiualenter per suspensionem assensus iudicat diuinam reuelationem, vel Ecclesiæ propositionem non esse infallibilem. Idem dicendum de eo, qui circa eiusmodi articulum *opinatur* opinione formidolosa, non de opinante opinione solum formidolosa permissiuè, sic enim infallibilitatem non negat. Ita *D. Thomas, Caiet. Suarez, &c.* & videtur certum ex *cap 1. de hæret.* vbi dicitur, *Dubitans de Fide est infidelis.*

In materia Fidei per *Propositionum censuram*, alia dicitur propositio *hæretica formaliter*, quæ opponitur reuelationi aliquo modo notæ, alia *materialiter*, quæ opponitur reualationi ignotæ, alia *erronea, & hæresi proxima*, quæ opponitur propositioni certæ certitudine Theologica; alia *hæresim sapiens*, quæ ex circumstantijs præbet occasionem suspicandi, quod profeeratur sensu hæretico; alia *scandalosa*, quæ præbet occasionem sinistrè agendi aut sentiendi; *temeraria*, qua temerè asseritur vt certum: quod est valdè dubium, vel contra; *impia*, quæ probabilitate carens fidelium pietati detrahit.

Infidelitas propriè dicta, nempè Deo aut Ecclesiæ negans infallibilitatem, & consequenter absolutè repugnans Fidei actuali, est maximum peccatum, quoad nocumentum: Quia tollit radicem omnis iustitiæ, nempè fidem; non maximum quoad malitiam, cum eo grauius fit odium Dei. *Triplex* est infidelitas nempè *Paganismus*, quo doctrina Fidei totaliter reijcitur. *Iudaismus*, quo admittitur in figura, seu vt est in veteri testamento, & reijcitur in veritate: & *Hæresis*, qua admittitur in figura, in veritate autem partim reijcitur, partim admittitur. *Apostasia* est defectio à Fide quæ præsupponitur suscepta per baptismum Ecclesiæ.

Ad fidem vi cogere non licet *Infideles* Ecclesiæ aut Christianis Principibus *non subiectos* temporaliter. Est S. Thomæ, & aliorum communis ex Apost. 1. *ad Cor.* 5. quid mihi de ijs, qui foris sunt: quem locum Chrysost. Augustin. & cum ijs Trident. *Sess.* 14. *cap.* 4. intelligunt ad nostrum sensum: Ratio est, quod Fidei susceptio, eiusque per Sacramenta professio debeat esse voluntaria, alioqui esset ficta, & sacrilega. Vnde ad eam cogere esset indirectè causare sacrilegia. Aliud est de *Hæreticis*, qui possunt cogi ad id, quod in baptismo promiserunt, habendo se permissiuè ad mala inde fortassis per accidens secutura: de his intelligi potest illud *Luc.* 14 Compelle intrare; vel de compulsione ex prædicationis Euangelicæ vi siue efficacia.

Imò etsi infideles Christianis Principibus temporaliter subiecti sint, ad fidem suscipiendam vi cogi non posse docent plures cum *D. Thoma*, contra *Scotum*, &c. Quia cum foris sint, ex Apost. & Trident. supra, Ecclesia in eos nullam habet potestatem: illa verò, quam habent Principes sæculares, est merè politica, adeoque non se extendit ad supernaturalia. Hinc Conc. Toletanum prohibet ne tales ad fidem cogantur, quod non faceret, saltem generaliter, si id per se, & directè licitum foret. Potest *Princeps* cogere suos subditos ad seruandam *legem naturæ*, quatenus conducit ad commune bonum Reipublicæ, non quatenus conducit ad ipsorum salutem, cuius ipsis inuitis procurandæ Principibus non ostenditur potestas à Deo data. Possunt tamen *indirectè* ad fidem inducere, verbi gratia, iustis tributis illos grauando, ad audiendum doctrinam sacram conuocando, aut domicilium in certa quadam ditione illis non concedendo nisi velint prædicationi aliquando interesse. Ita *Valentia* contra *Maiorem*.

Dices, iure diuino ipsi infideles tenentur fidem in Deum, & Christum suscipere. Ergo possunt compelli ad id quod tenentur.

Resp. neg. conseq. Quia Principis temporalis non est compellere ad supernaturalia, cum hæc non debeantur Principi, sed Deo, qui non reperitur in hoc talem sui iuris executionem illis demandasse.

Ius naturę prohibet *Libros hæreticorũ*, ijs quibus essent occasio ruinæ, vt rudioribus, quibus annumerat Syluius vnius, aut alterius anni Theologiæ auditores. Ius verò Ecclesiasticum in Bulla Cænæ omnibus etiam DD. Episcopis, & Cardinalibus eos prohibet, idque sub pœna excommunicationis, à qua tamen, & à graui peccato excusat paruitas materiæ, siue eiusmodi libros exiguo tempore apud se retinendo, siue in ijs paucas lineas legendo. In Germania vbi multi sunt hæretici viro docto aliquando non esse illicitum illorum libros legere ad refutationem tradit *Layman. De his plura infra* Tom. II. Tract. VI.

Blasphemia est verbum contumeliæ in Deum, vel in Sanctos sic vt redundet in Deum. Consistit vt hæresis in actu intellectus supponente prauum voluntatis affectum formalem aut virtualem Deum inhonorandi, à quo imperatur, & consummatur accidentaliter verbis, alijsque signis externis. *Enuntiatiua* seu hæreticalis blasphemia fit. 1. Deo aliquid tribuendo, quod ipsi non conuenit. 2. Illi negan-

do, quod illi conuenit. 3. Tribuendo creaturæ, quod Deo proprium est. Enuntiatiua *duplicem* continet malitiam moralem, scil. contra fidem, & contra religionem. *Simplex* vnicam, & fit imperatiuè, optatiuè, irrisoriè, Christum, eiusue mortem nominando irreuerenter v.g. in rixa, aut vehementi iracundia.

Non potest autem esse formalis blasphemia, nisi intellectus aduertat ad verba quæ proferuntur.

Virtuti Fidei *opponitur* etiam *Apostasia* quæ est defectio voluntaria à fidei veritate, vti, & obstinatio, & cæcitas mentis, quæ solet à passionum perturbatione prouenire.

Dona autem intellectualia Fidei, dictis contraria, sunt, sapientia, intellectus, scientia, consilium, quæ etiam Spiritus sancti dona nuncupantur. *De blasphemia, &c. plura practica infra* Part. III. Tract. V. cap. II.

De Spe Theologica.

CAPVT VNICVM.

De Spei natura, obiecto, peccatis oppositis, illius præcepto, habitu, necessitate.

QVomodo *actus spei per se, & ex suo obiecto, & sine amore sit bonus, & meritorius, tractatur in hoc opere infra* Tomo II. Part. III. Tract. I. Quęst. XXI. & seq. *de Attritione, Spe, Amore &c.*

Spes Theologica definitur, desiderium efficax boni supernaturalis, absentis, ardui, & probabiliter obtinendi. Huic respondet Spes *habitualis*, siue, habitus infusus per modum principij ad eliciendos actus Spei prædictos.

Materiale obiectum principale Spei Theologicæ est Beatitudo sumpta completè pro complexo ex obiectiua, & formali, Deo scilicet, & eius possessione, sic vt ille sit principale, hæc minus principale. Patet ex Scrip. 1. Tit. 2. Expectantes aduentum gloriæ Dei: Ex August. dicente, præmium virtutis erit ipse Deus.

Spei *materiale obiectum adæquatum* complectitur omnia siue supernaturalia: siue naturalia, quæ ad beatitudinem conducunt ad eamque obtinendam à Deo ordinatè peti, & meritò expectari possunt, qualia sunt, iuxta *S. Augustin.* omnia contenta in oratione Dominica: vnde Beatitudo est obiectum primarium, cætera pertinent ad secundarium, iuxta illud *Matth.* 9. quærite primùm regnum Dei.

Spes est *virtus Theologica*: quia immediatè attingit Deum vt obiectum principale, eiusque visionem vt minus principale, & vt applicationem principalis. Sic fides Theologica respicit vt formale obiectum principale primam veritatem, vt minus principale reuelationem exterius debitè propositam.

Bonitas Dei respectiua ad creaturas est obiectum *formale* Spei, vt est desiderium tendens in Deum vt nobis bonum; cum vt sit pertineat ad amorem concupiscentiæ, qui ex essentia sua respicit obiectum vt amanti bonum, non vt bonum in se, in quo etiam à charitate, siue amore beneuolentiæ distinguitur.

Amor concupiscentiæ inclusus in Spe, spectat quidem ad quemdam amorem proprium, cum per illum sperans sibi velit suum bonum proprium, & quidem summum; non tamen est vitiosus, sed ordinatissimus. Quia per illum homo se in actu exercito refert ad Deum, vt finem vltimum in eoque sistit. Neque est amor naturalis, quia per illum sperans amat seipsum non vt contentum intra limites naturæ, sed vt euectum ad finem supernaturalem, idque ex directione Fidei diuinæ, & ex motione gratiæ supernaturalis ad illum finem impellentis.

Sicut nobis *incerta* est salus nostra, ita ea ex parte *effectiuè* defectibilis est Spes nostra: Hæc tamen est *certissima affectiuè*, sicut fides nostra *cognitiuè*: Quia sicut hæc nititur testimonio Dei summè infallibili, ita illa nititur virtute Dei auxiliatrice infinitè efficaci per promissionem summè fidelem nobis addictam: quod sufficit ad medij, & Spei nostræ certitudinem, licet non ad infallibilitatem euentus, siue gloriæ æternæ.

Desperatio Spei opponitur per defectum, *Præsumptio* per excessum: hæc consistit in immoderantia Spei, qua quis inordinatè innititur, vel propriæ virtuti, præsumens obtinere beatitudinem viribus naturæ, vel diuinæ misericordiæ, præsumens eam obtinere sine bonis operibus. *Desperatio* consistit in deiectione animi aduersantis beatitudinem, vt consequentiam ob eius impossibilitatem, aut nimiam difficultatem, ad eam perueniendi.

Desperatio censetur *maius peccatum*, quàm *præsumptio*. Quia diuinæ bonitati minorem iniuriam facit, qui sperat aliquid quod sperare non debet, quod fit per præsumptionem, quam

qui

qui non vult sperare id quod ab ea sperare deberet, vti patet in exemplo optimi Principis, cui per talem desperationem maior iniuria irrogatur.

Habitus Spei expellitur, 1. Peccato infidelitatis fidem destruentis. 2. Per peccatum mortale desperationis, quod Spei, eiusque obiecto formali directè opponitur. 3. Per actus odij, & contemptus beatitudinis, aliosque similes Spei oppositos: non tamen per præsumptionem nulla infidelitate permixtam, nec per alia mortalia quæ obiectum formale Spei non destruunt.

Damnatio sua absoluta non potest *reuelari homini viatori de lege ordinaria*, sic nempè vt reuelationem credat, eiusque recordetur dum sperandum est. Quia Deus vi præsentis prouidentiæ vult omnes homines, quamdiù sunt in via Spe præmij æterni excitare ad virtutem, & peccatores Spe veniæ ad pœnitentiam. Atqui is, cui facta esset suæ damnationis reuelatio, habens se antecedenter ad eius deliberationes, non posset ista Spe excitari, ergo, &c.

Dices, Reuelationes suæ damnationis fuerunt Iudæ, & alijs in Scripturis factæ.

Resp. illas vel solum fuisse comminatorias, vel non creditas ab ijs ad quos pertinebant; sicut ab Antichristo reuelationes factæ in Scripturis de illius damnatione non credentur.

De potentia tamen absoluta non repugnat etiam iusto sic reuelari suam damnationem. 1. Quia nulla est repugnantia in tali reuelatione secundum se, nec etiam respectu Dei, cum non sit mala intrinsecè, nec vllius mali moralis causatiua, nisi per accidens ex malitia hominis: nec impeditiua vllius boni, ad cuius omissionem non possit Deus habere se permissiuè. 2. Quia potest reuelare omnia sibi nota, adeòque negationem gratiæ ad resurgendum, si peccet. Neque talis reuelatio esset iusto pœna propter culpam inflicta, sed mera pœnalitas supponens præuisionem culpæ finaliter, & liberè ponendæ. Ita cum *D. Thoma*, *Vasquez*, *Lugo*, *Ouiedo*, *& alij communiter*.

Supposita reuelatione damnationis antecedenter se habente licita esset *desperatio negatiua*, seu Spei omissio; Quia Spes reddita esset impossibilis: eo enim casu beatitudo cognosceretur esse impossibilis impossibilitate consequente, & certò non futura, adeòque non posset repræsentari vt possibilis, & probabiliter futura, quod tamen necessariò requiritur, vt aliquid possit esse obiectum Spei. Ita cum *D. Thoma*, *& communi Suarez*, *Mulderus*, *Amicus Ouiedo*, *Coninck*, *&c.*

Iuxta aliquos eo casu etiam licita esset *aliqua desperatio positiua* v. gr. volitio cessandi à prosecutione beatitudinis ex deiectione animi propter certam eius non futuritionem: Quia hæc volitio tunc nullo modo esset iniuriosa Deo, vt esset desperatio importans odium beatitudinis, eiusue contemptum, quæ est intrinsecè mala. Ita contra *Suarez* docet *Turrianus*, *Coninck*, *alijque*.

Effectus ex Habitu Spei, sunt 1. Desiderium beatitudinis tamquam ipsius actus primarius. 2. Amor & complacentia in ea sperata. 3. Gaudium de illa obtenta. *Dirigitur* spes 1. actibus fidei de beatitudine nobis summè bona, de infinita Dei misericordia, & de eius auxilijs numquam de futuris. 2. Testimonio bonæ conscientiæ de peccato mortali numquam, aut à pluribus annis sinceræ conuersionis ad Deum, non admisso scienter, & deliberatè: hoc testimonio maximè roboratur Spes, & morali certitudine firmatur. 3. Actu prudentiæ de necessitate aut honestate hic, & nunc sperandi, & quod certò saluabor si cooperer gratiæ diuinæ.

Remanet Spes in peccatoribus, qui non admiserunt peccata Spei opposita, vt est desperatio. Manet etiam in animabus *Purgatorij*, cum beatitudinem magno desiderio expectent per istius pœnæ tolerantiam. Remanet quoque in *Beatis* quoad habitum, & varios actus ab illo procedentes. Quia licèt non possint sibi sperare beatitudinem, vtpotè iam certò possessam, possunt tamen elicere actus amoris Dei vt sibi boni, gratulationis, & gaudij de beatitudine obtenta, & actus beatitudinis pro alijs viatoribus sperandæ, quo fit vt habitus Spei non possit dici in Beatis otiosus.

DE CHARITATE Theologica.

CAPVT I.

De Charitatis natura, obiecto formali in via, & patria, incremento, decremento, & amissione.

De *hac Charitate, eiusque Præcepto, in hoc Opere agitur præcipuè* in Tom. II. Part. III. Tract. 5. Cap. 1. & seq. *Item, vbi tractatur de Attritione* Part. III. Tract. 1. Quæst. 21. & seq. Pauca hic ad totius materiæ Complementum restant adijcienda.

Definitur *Charitas actualis*, amor amicitiæ, quo Deus propter se diligitur super omne bonum quod nō est Deus, hoc est, Deo propter se bonum velle. Hoc quoad bona Deo extrinseca maximè à nobis fit submissione voluntatis nostræ voluntati Diuinæ aliquid præcipienti, aut consulenti. Differt à Spe quod per hanc Deum nobis concupiscimus in hoc sistendo, secus in Charitate Deum diligimus propter seipsum.

Triplex est amor Dei super omnia, siue appretiatiuè summus: *Primus* appretiat Deum super omnia ipsi grauiter displicentia; *Secundus* super omnia ipsi venialiter displicentia; *Tertius* super omnia ipsi minus placentia. Primus amoris gradus excludit peccatum mortale, secundus etiam veniale, tertius omnem imperfectionem deliberatam, & hic cæteris est perfectior in quantum Deum super *plura* excellentius appretiat.

Primus tantum gradus, siue modus Deum amandi super omnia, est *Præcepti* suo tempore obligantis sub mortali, ac proinde est ad salutem necessarius, & sufficiens. Tertius est *Consilij* vti, & secundus: quamuis enim sit præcepti vitare omnia venialia: non est tamen præcepti illa vitare ex motiuo Charitatis, cum vitari possint ex motiuo aliarum virtutum, vt obedientiæ, timoris, iustitiæ &c.

Charitas habitualis, est habitus à Deo infusus, gratiæ sanctificanti inseparabiliter annexus, actuum amoris, iam explicatorum, elicitiuus: quia habitus ille Charitatis habet se per modum principij respectu actualis dilectionis.

Deus etiam amat homines *amore amicitiæ*. Quia licet ipsis velit bona non propter ipsos ibi sistendo, sed propter se vt finem vltimum: ea tamen non vult propter suam, sed propter ipsorum vtilitatem. Quod sufficit ad amorem amicitiæ, cui non repugnat relatio ad Deum vt finem vltimum: alioqui omnis amor amicitiæ erga creaturam esset inordinatus, cum, & hic vt perfectus sit vlterius in finem vltimum referatur.

Charitas habitualis *non est Spiritus Sanctus*, vt voluit Magister sentent. sed *Donum* Spiritus Sancti, vt patet ex Scriptur. 1. *Corint.* 13. *Roman.* 3. ex CC. & PP. præsertim August. de *Spir. & litt. cap.* 32. vbi ait, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos diligit, sed qua nos facit Dilectores suos.

Non sola bonitas, sed *singulæ Dei perfectiones intrinsecæ*, abstrahendo ab alijs, possunt esse obiectum formale actus Charitatis iustificatiui. Cum enim singulæ sint infinitæ, potest Deus propter singulas vt ab alijs præcisas amari super omnia amore supernaturali efficaciter excludente omnem affectum ad quoduis peccatum mortale, v. g. dum amatur præcisè propter solam infinitam sapientiam, aut iustitiam. Ita *Ariaga*, & *Ouiedo* contra *Gasparem Hurtadum* volentem amari debere propter omnes perfectiones nulla omissa, sed immeritò, cum amor ille sit in suo genere perfectissimus, quamuis non in omni genere. Datur enim amor alius alio perfectior etiam specificè, propter tendentiam essentialem ad plures aut pauciores Dei perfectiones quibus simul ad amandum mouemur. Per *beneficia* diuina ad illius amorem mouemur tantum vt motiuum extrinsecum, quod ad perfectiones Dei intrinsecas percipiendas deducit.

Non repugnat Deum esse obiectum formale dilectionis *supernaturalis* vt est auctor bonorum *naturalium*: & amoris *naturalis*, vt est auctor bonorum *supernaturalium*. Quia vtraque perfectio, qua nempè est auctor naturalium, & qua est auctor supernaturalium est Deo intrinseca, adeoque infinita, & supernaturalis, & vtraque potest proponi cognitione naturali, & supernaturali: Ergo vtraque potest amari propter se amore proportionato cognitioni, qua proponitur: adeoque naturali, & supernaturali. Et quidem quod amore naturali, patet. Quia nulla fingi potest probabilis ratio cur voluntas viribus naturæ non possit amare super omnia perfectionē sibi propositam vt super etiam amabilem. Ita *Ariaga*, *Ouiedo*, *Coninck*, *Ripalda*, *Lugo cum Scoto*, & *Gabriele* apud Ripaldā, contra *Caietanū*, *Bannez*, *Suarem*, *Ruiz*, &c.

Neque ideo *Baius propos.* 35. est damnatus, Quia docuit amorem Dei vt auctoris naturæ posse esse supernaturalem; sed quia docuit non posse esse naturalem: adeoque amorem Dei naturalem esse omnino impossibilem, vt fusius Ripalda, alijque.

Charitas actualis *Patriæ* differt à Charitate actuali *Viæ* etiam quoad *substantiam*. Ita Sanctus Augustinus dum ait *dilectionem Dei in altera vita fore comparabiliter maiorem illa, quæ nunc est: fore longè supra quam petimus, & intelligimus*: quæ indicant maiorem perfectionem non solum intensiuam, vt vult *Lorca*, sed substantialem, & specificam. Ita *Scotus*, *Gabriel*, *Caietanus*, *Capreolus*, *Ariaga*, *Coninc.* *Amicus*, *Lugo*, contra *Bonauent.* *Durandum*, *Suarez*, *Vasquez*, *Turrianum*, *Ouiedum*.

Neque

Neque obſtat, quod *Charitas Habitualis* ſit eadem ſpecie, & numero in via, & in patria. Quia cum hæc ſit proprietas coæua gratiæ Sanctificantis, quam conſtat eſſe omnino eamdem in via, & in patria, idem dicendum eſt de Charitate habituali, quæ cum det ſimpliciter poſſe, adeoque habeat ſe inſtar potentiæ, poteſt producere in patria actus ſpecie diuerſos ab ijs, quos producit in via. Adde, quod etiam in via eliciat actus ſpecie diuerſos, nempe aliquos nitentes vt motiuo formali ſola Dei ſapientia, alios ſola eius potentia, vt ſupra dictum eſt.

Homo iuſtus, ſiue, in ſtatu gratiæ, per *quoſuis actus* virtutum infuſarum etiam meretur phyſicum gratiæ, & *Charitatis augmentum*. Cum enim ius ad gloriam immediatè fundetur in gratia, quæ ideò ex Scrip. & PP. eſt Semen gloriæ, non poteſt iuſtus de lege ordinaria mereri ius ad phyſicum gloriæ augmentum, niſi mereatur ſimile augmentum gratiæ, & conſequenter Charitatis, quæ eſt illi inſeparabiliter annexa, vt docet *D. Thomas*, vel à gratia illa non diſtinguitur, vt vult *Scotus*.

Confertur autem iſtud gratiæ, & charitatis augmentum illo ipſo inſtanti, quo elicitur actus meritorius: Hoc clarè ſignificat Trid. dum ait *Seſſ.* 6. *cap.* 10. Iuſti de die in diem in iuſtitia bonis operibus creſcunt, & magis iuſtificantur. Nec aliunde aſſignari poteſt vlla probabilis ratio dilationis iſtius augmenti gratiæ, & Charitatis habitualis.

Continuatio actus meritorij auget eius meritum, minus tamen, quam eius repetitio, quæ importat nouam libertatis, & virtutis applicationem. Vnde non ſequitur, quod actus bonus continuatus per horam conſtantem infinitis partibus proportionalibus, ſit æquè aut magis meritorius, quam forent infinitæ repetitiones inſtantaneæ eiuſdem actus, vt obijciunt aduerſarij, qui eandem incurrunt difficultatem in augmentum pœnæ æternæ, quam volunt creſcere per continuationem actus mali, item in continuatione actus boni per aliquod tempus creſcentis in intenſione. Cæterùm quamuis actus naturales phyſicè cauſent intentionem ſuorum habituum, ſupernaturales illam cauſant tantum meritoriè.

Cum augmento Gratiæ, & Charitatis augentur *cæteræ virtutes infuſæ*, quę ſunt inſeparabiles gratiæ proprietates, ſicut Charitas, adeoque eam comitantur quoad infuſionem, conſeruationem, & augmentationem, vti fit in Charitate. Idem ex Tridentino *Seſſ.* 6. *capit.* 10. dicendum eſt de fide, & ſpe, quæ etiam ſunt proprietates gratiæ numquam exiſtentis ſine illis, licet hæ ſine illa per accidens ſubinde ſint in peccatore. Ita *Suarez Coninch*, *Ripalda* Diſputat. 128. Sect. 6. Contra *Vaſquez*, *Turrianum*, *Malderum*, qui volunt habitum fidei, & ſpei tantum creſcere per actus proprios, cuius contrarium colligi poteſt ex Tridentino *Seſſ.* 6. *cap.* 10.

Charitas habitualis cuiuſuis *Beati* v. gr. infantis à baptiſmo mortui, non excedit *intenſionis* charitatem cuiuslibet *viatoris*, ſed ſubinde exceditur, v. gr. dicti infantis exceditur à Charitate habituali S. Petri in via. Aliàs enim ſequeretur maximam partem gloriæ non eſſe coronam Iuſtitiæ, ſed donum gratuitum, quod videtur repugnare his verbis Matth. 6. *tunc reddet vnicuique ſecundum opera ſua*. Vnde probabilius eſt Beatos non habere intenſiorem gratiam, & Charitatem in patria, quam habuerint in via. Ita *Suarez*, *Azorius*, *Granadus*, *Malderus*, *&c.* Contra *Lorcam*, *Tannerum*, *alioſque*.

Charitas actualis Beatorum in patria eſt ordinariè in *eodem homine intenſior*, quam fuerit in via, non tamen ſemper. Prima pars patet, Quia Beatus in patria ſemper operatur ex tota latitudine ſui habitus, qui cum augeatur per actus omnium virtutum, ordinariè eſt intenſior actu intenſiſſimo, quem elicuit in via, 2. Pars probatur ex eo quod actus Charitatis non mereatur habitum gratiæ tot gradibus intenſum, quot conſtat ipſe actus. Ita *Suarez*, *Coninck*, *alijque*.

Gratia, & Charitas habitualis non poteſt de lege ordinaria *directè diminui*. Non enim per mortalia, Quia illam totaliter deſtruunt neque per venialia multiplicata, qui alioqui poſſent ita multiplicari vt illam totaliter deſtruant, atque ita fieri mortalia, quod repugnat. Ita cum *D. Thoma* docet ſententia communis, contra *Altiſſidorenſem*, *paucoſque*.

Venialia tamen minuunt gratiam *indirectè*. 1. Quatenus remouent abundantiam gratiarum actualium à mortali præſeruantium, & impediunt frequentiam ac feruorem Charitatis: 2. Quatenus intendunt habitus prauos inclinantes ad malum: atque ita diſponunt ad mortale, iuxta illud *Eccl.* 19. Qui ſpernit modica paulatim decidet: Hoc ſolùm volunt Auguſt., alijque PP. dum dicunt, multa peccata leuia facere vnum grande, id eſt, diſponendo ad peccatum graue ex cauſis iam dictis.

Certum eſt contra Iouin. & Caluinum *charita-*

ritatem in via amitti posse per peccatum mortale, quo perditur Gratia. Patet ex Scr ptur. *Ezech.* 18. cum auerterit se iustus &c. morietur, & ex Tridentin. *Session.* 2. *Canon.* 30. Ratio est, quod Gratia, & Charitas habitualis per se immediatè non firment in bono, nec habeant sibi infallibiliter annexa auxilia ad vitationem peccati mortalis efficacia.

Nec refert quod dicatur *Ioannis* 3. Natus ex Deo non potest peccare, scilicet in sensu composito, & sequendo motionem Charitatis, secus in sensu diuiso. Quando S. Augustinus alijque PP. dicunt Charitatem, quæ deseri potest non esse veram, solum volunt non esse veram comparatiuè ad firmam & constantem Charitatem. Sicut amicitia facilè mutabilis dici solet non esse vera amicitia.

Quæres, An actus Charitatis possit consistere cùm motiuo aliarum virtutum moralium circa idem obiectum.

Respondeo affirmatiuè vt cum idem opus fit ex Dei amore, & simul ex motiuo misericordiæ, obedientiæ, aut iustitiæ: quia hæc motiua suam etiam habent propriam honestatem, imò dum in eodem actu cum motiuo amoris concurrunt, illius meritum adaugent.

CAPVT II.

De Præcepto Charitatis Dei, Proximi, Correctione fraterna, Bello, duello & scandalo.

PRæceptum affirmatiuum Charitatis non obligat sub mortali, imo nec sub veniali, vt statim primo instanti vsus rationis, etiam sumpto moraliter pro spatio aliquot horarum, eliciatur amor Dei super omnia. Quia est moraliter impossibile, vt tunc habeatur sufficiens Dei notitia ad tam sublimem eius amorem: Obligat tamen & quidem per se, vt habita tali notitia non differatur diù, v.g. vltra annum integrum.

De hoc Præcepto fusius agitur huius Operis Tomo II. Parte II. Tract. 5. c. 1. *infra*.

Ordo Charitatis requirit, vt nos omnibus alijs præferamus in ijs quæ pertinent ad obseruantiam mandatorum, nostram sanctificationem, & salutem. Vnde non licet admittere vnum veniale quantumuis leue, pro obtinendo quantouis bono, aut impediendo quantouis malo: Quia, cum veniale quouis casu sit intrinsecè malum, & à Deo nobis prohibitum, non potest esse medium quod à nobis honestè ad vllum finem eligi possit, cum nullus finis possit honestare illud quod per se est inhonestum.

Possumus, non tamen tenemur, præferre *salutem* proximi propriæ *perfectioni*, & iuxta *Vekenum*, liberationi nostræ à pœnis Purgatorij. Ratio est, quod procuratio maioris perfectionis non sit præcepti, sed consilij, adeòque possit licitè omitti, & eius omissio ad bonum finem referri tamquam medium ex se non malum.

Correctio Fraterna ordinatur ad bonum correcti: differt à *iudiciali* pertinente ad iustitiam vindicatiuam, in eo quod hæc spectet bonum communitatis, illa bonum delinquentis, qui ex Charitate corrigitur. Est illa præcepti subinde grauiter obligantis, etiamsi subditum respectu Prælati, & Peccatorem ad sui ipsius correctionem; vt cum non potest aliter proximus efficaciter corrigi in re magni momenti, præsertim vergentis ad communitatis damnum aliquod graue ab illius malo exemplo.

Conditiones hæ requiruntur, vt præceptum correctionis *obliget*, 1. Moralis certitudo delicti ab alio commissi. 2. Probabilis spes fructus præualens iusto metui incommodorum ex ea monitione orientium. Quæ conditiones cum sæpè deficiant, rarò ij qui nullam habent superioritatem obligantur saltem grauiter ad correctionem, ad quam faciendam sæpè obligantur Superiores, etiam subinde de veniali, ex quo nasci potest graue damnum communitatis, & de peccatis ex ignorantia vincibili, & inuincibili admissis: Quia etiam hęc possint vergere in graue damnum communitatis.

Ordo Correctionis præscriptus *Mat.* 10. vt prius priuatim moneatur delinquens, quam deferatur ad Superiorem, est præcepti per se grauiter obligantis. Quia Charitas & Iustitia exigit vt non infametur proximus sine necessitate: subinde tamen per accidens inuerti potest & debet iste ordo, vt quando aliter vitari non possunt grauia damna & scandala aut quando Religiosus, vti in Societate, in hoc iure suo cessit.

Huius constitutionis in Societate iustitiam olim impugnarunt *Lorca* alijque perpauci, sed eam tuentur vt olim *Bonauentura*, recentiores communissimè, & quidem itavt *Duualius*, & alij negatiuam censeant esse temerariam, quod efficaciter probant auctoritate Pauli III. aliorum Pontificum, qui omnes Societa-

tis

tis Constitutiones approbarunt, ac præsertim *Gregorij XIII.* his verbis: Constitutiones Societatis, & statuta omnia Apostolica auctoritate approbamus, quibus addit: præcipimus in virtute S. obedientiæ, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne quis constitutiones Societatis Iesu directè vel indirectè impugnare audeat.

Bellum est dissensio hostilis, qua vna respublica contra aliam arma mouet. Supposita potestate illud indicendi, causæ iustitia, & intentionis rectitudine, est certò licitum: Ita omnes Catholici contra Manichæos aliosque, tam ex Scripturis *Luc.* 3. quàm ex Patrum sensu; quamuis licere bellum saltem inter Christianos perperam negent Anabaptistæ.

Potest *Princeps supremus* ad bonum Reipub. indicere bellum. *Causa iusta* belli est grauis iniuria Principi, aut eius subditis certò illata, & alia via irreparabilis. Potest bellum esse vtrimque iustum *formaliter*, vt cum vtraque pars putat se habere ius; non *materialiter* cum re ipsa, non possint dari iura in idem sibi repugnantia.

Licitum est in Bello *iusto* interficere hostes, etiam *innocentes*, non quidem per se, & directè, cum ius gladij solùm sit datum contra nocentes, sed per accidens, & *indirectè* vt cum sunt ita permixti nocentibus, vt hi non possint necari sine alijs innocentibus.

Licet etiam in Bello iusto, & ex causa rationabili, *ciuitatem dare in prædam*. 2. vti *insidijs*. 3. pugnare die festo aut Dominico. *Non licet* 1. Clericis manu propria pugnare. 2. Infideles ver. gr. Turcas aut Iudæos in Societatem Belli adsciscere. 3. Hostem fallere mendacio, sed benè alio stratagemate indifferenti.

Duellum, quasi duorum bellum, definitur duorum vel paucorum pugna ex condicto suscepta. *Licitum* est quando illud honestat causa rationabilis, vt est necessitas ad sui meram defensionem, vel auctoritas Principis, aut Ducis exercitus illud mandatis, aut permittentis ad bonum commune v. gr. ad retundendam hostium iactantiam, ad propriorum Militum animos excitandos necessarium, quale fuit duellum Dauidis cum Goliato quod in Scripturis laudatur.

Illicitum est duello certare, 1. Ad tuenda fortunæ bona, pro quibus non licet certo periculo exponere vitam, quæ est bonum Superioris ordinis. 2. Ex mandato etiam iudicis illud damnatis ad mortem imperantis. 3. Non licet prouocato sistere se in loco condicto prouocanti ex intentione se cum illo reconciliandi, & nullo modo pugnandi nisi ad vitæ defensionem cogatur, sic enim lex contra duellantes facile eluderetur. 4. Non licet ad virium ostentationem. 5. Ad veritatis indagationem. 6. Ad vitandam infamiam ex stulto mundanorum iudicio in recusando duello consistentem.

Pœnæ Ecclesiasticæ sunt, in duellantes, Excommunicatio, & priuatio sepulturæ in loco sacro: *Ciuiles* pœnæ sunt, Bonorum confiscatio, Exilium, Supplicium mortis iuxta leges infligendum.

Scandalum est, quod præbet occasionem peccandi: *Actiuum* est, quod procedit ab actu scandalizantis: *Passiuum* est, quod ab actiuo illo oritur: *Datum* scandalum, quod de se præbet occasionem peccati: *Acceptum* est, quod accipitur ex actione de se non nata illud causare, sed potius ex alterius infirmitate non rectè iudicantis. Certum est *scandalum actiuum* esse graue, & speciale peccatum *Matth.* 13. &c. Ratio est, quod sit intrinsecè malum, & Charitati repugnans, præbere se alteri causam peccati, siue hoc intendatur formaliter, siue solum interpretatiuè peccati alieni causam ponendo.

Peccatum scandali ad peccatum inductiui *duplicem habet malitiam*; vnam contra virtutem illam cui repugnat peccatum quod causatur, alterum contra Charitatem proximi: vtraque malitia est in confessione explicanda cum numero, & conditione personarum quæ in scandalum inducuntur.

Non censetur tamen in scandalum inducere qui alteri *determinato* ad graue peccatum suadet vt potius peccatum aliud leuius, siue *minus noxium* committat, si nequeat aliter à grauiori auerti; vti docet *Vasquez*, *Sanchez*, *Turrianus*, Contra *Caietanum*, *Laymann*, *Valentiam*, Quia sic non tam malum, quam recessum à maiori malo suadere censetur.

Quæres specialiter, Primò quinam sunt *Effectus* Charitatis quoad *actus internos?*

Resp. Tres communiter assignantur. 1. *Gaudium* internum de præsenti bono, cultu, gloria, propagatione diuini honoris in quocumque genere materiæ. 2. *Pax*, siue *conformitas* interna voluntatis nostræ cum diuina. 3. Consistit in *misericordia*, siue displicentia interna miseriæ alienæ ex motiuo Charitatis. Sunt etiam alij Charitatis effectus interni, verbi gratia *odium* cuiusuis mali quod Deo opponitur: *Tristitia* de eodem: Boni diuini desiderium, zelus, spes, & ad promouendum audacia. Horum enim singula à veræ Charitatis motiuo, & habitu procedunt.

Quæ-

Quæres 2. Quinam sint Charitatis *Effectus æterni?*

Resp. Assignari Charitatis effectus siue opera, *Septem corporalia*, & *Septem spiritualia*, quæ his duobus versibus aptè comprehenduntur, primo versu corporalia, secundo spiritualia.

Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.

Consule, Castiga, Solare, Remitte, Fer, Ora.

De Iure, & Iustitia.

DE præcipuis huius materiæ Quæstionibus tractatur in hoc Opere Tomo II. Tract. I. *De Possessione quomodo faueat dubitanti: Et præcipuè* Tract. V. cap. V. *De homicidio, mutilatione furto, rapina. Item, de contractibus in genere, & specie*, Ibid. cap. 8. & seqq. *De restitutione* cap. 14. *De iudice, aduocato, teste*, ibid. *Iuris Canonici, & ciuilis Regulæ, Ordo, Materiæ, & Auctores in singulis*, Tomo II. in fine. Pauca alia, presertim speculatiua, quæ porrò desiderari possint, ordine Scholarum consueto hic suppeditantur.

CAPVT I.

De Iuris, & Iustitiæ Natura, Diuisione, obiecto, subiecto, Dominio, Præscriptione.

IVs, pro lege, est præceptum permanens auctoritate legitima latum ad bonum commune. Diuiditur in *Ius naturale*, quod natura omnia animalia docuit, *Ius gentium*, quo gentes humanæ vtuntur, & in Ius *ciuile*, quod quisque populus sibi constituit, vel immediatè, & per se, vel mediatè per suum Principem, siue suæ communitatis legitimum legislatorem.

Ius sumptum *pro potestate*, est potestas legitima; hoc est, aliqua lege concessa, ad rem aliquam obtinendam, vel ad aliquam functionem, aut quasi functionem, cuius violatio iniuriam constituit: qualis explicatur per varios titulos iniuriam constituentes, si potestati legitimæ aliquid constituenti non satisfiat.

Ius in re, dicitur, quod adhæret rei sic vt res ipsa sit obligata, & pariat actionem realem, id est, ad rem à quocumque possideatur sibi vindicandam. *Ius ad rem* non obligat ipsam rem, sed personam ad aliquid tradendum, vel præstandum, adeòque solùm parit actionem ab ipsa persona, non autem rem sibi vindicandi.

Iustitia prout est virtus moralis, vna ex quatuor Cardinalibus, de qua hic, est voluntas ius suum cuique tribuendi constans, & perpetua, non quoad effectum seu durationem, sed quoad affectum extendentem se ad omne tempus. *Obiectum* eius *materiale* est iustum strictè, siue commensuratum iuri alterius; obiectum *formale* est honestas relucens in redditione debiti ad æqualitatem: omnis enim virtutis moralis motiuum formale est honestas relucens in eius obiecto materiali vt conformi commercio, regulæ, siue dictamini naturæ rationalis.

Differt igitur Iustitia ab alijs *virtutibus moralibus*, 1. Quod illa hominem ordinet ad alterum, aliæ verò, hominem ordinent ad seipsum: 2. Quod illa versetur præcipuè circa actiones externas, aliæ primariò, & per se circa passiones ordinandas. 3. Quod illa spectet *medium rei*, id est, æqualitatem cum iure alterius, aliæ medium *rationis*, quod petitur per ordinem ad conditionem personæ operantis, vt temperantia quæ variam præscribit potus, & cibi mensuram pro varia hominum complexione, & dispositione in particulari, quæ in omnibus non est eadem, aut æqualis, vt in obiecto iustitiæ.

Iustitia strictè dicta dari potest *patris ad filium* in ordine ad filij bona, vt est fama, & alia patris potestati non subiecta: datur etiam *filij ad patrem, Domini ad seruum*, si spectentur non formaliter qua tales, sed materialiter præcisè, quatenus sunt homines. Non datur iustitia *Dei ad hominem*: Quia omne ius hominis subest potestati ac dispositioni diuinæ: vnde si per impossibile Deus promissa homini non seruaret, peccaret tantum contra fidelitatem & veracitatem.

Diuiditur Iustitia in *legalem* seu generalem, & *particularem*: Hæc subdiuiditur in commutatiuam, & distributiuam: *Legalis* inclinat hominem, qui est pars communitatis, ad præstanda omnia, quæ sunt legibus constituta ad bonum commune. Est hæc virtus specialis, ab alijs distincta cum habeat pro obiecto formali honestatem specialem relucentem in eo, quod pars communitatis ei præstet, quod à parte qua tali debitum est ad bonum commune debitè conseruandum.

Iustitia *commutatiua* dirigit partes communitatis in commutationibus, & cœteris actionibus, quibus inter se communicant, vt in ijs

po-

ponatur æqualitas rei ad rem. *Distributiua* est, quæ totum benè disponit ad partes in ordine ad distributiones commodorum, & onerum communium, vt in ijs seruetur æqualitas proportionalis, id est, proportionis rei distribuendæ ad personarum dignitatem, aut aliam qualitatem. Vtraque dicitur Iustitia *particularis*, quia respicit bonum particulare priuatorum. *Legalis* à contrario dicitur generalis: Differunt in eo, quod commutatiua respiciat ius strictum, distributiua minus strictum. Iustitia *vindicatiua* inclinat Iudicem, & Principem in quibus ea residet ad puniendos malefactores pro ratione delicti commissi in foro præsertim externo.

Dominium est ius reale gubernandi, vel disponendi de re aliqua vt sua. Aliud est Dominium *Iurisdictionis*, quod est potestas gubernandi suos subditos, vel in temporalibus, & dicitur politicum, vel in spiritualibus, & dicitur Ecclesiasticum. Aliud est Dominium *Proprietatis*, quod est ius disponendi de re aliqua tamquam sua in proprium commodum: Subdiuiditur in *perfectum*, quod à Iuristis definitur ius perfectè disponendi de re corporali, nisi lege prohibeatur; à Theologis ius in re ad omnem eius vsum nisi lege prohibeatur; & in *imperfectum*, quod habet vel proprietatem rei sine emolumentis, & dicitur *directum*; vel emolumenta sine proprietate, & dicitur *vtile*. Tale habet vsufructuarius, eo quod v. gr. fundi, domus, aut alterius rei vsum, & fructum habeat sine Dominio, quod remanet penes illius rei Dominum directum.

Dominium *Altum* est Principis in bona subditorum ad bonum commune: *Bassum* est ciuium in sua bona subordinatum Dominio Alto Principis, aut Reipub. legitimæ.

Vt *acquiratur Dominium* rei, quæ antea nullius erat, sufficit sola eius apprehensio. Nam quod nullius est, occupanti iure conceditur; Si alicuius erat, requiritur titulus, & ordinariè traditio; quæ cum non requiratur iure naturali, iuxta quod sufficit mutuus consensus signis externis expressus, sed solum iure ciuili, non est traditio requisita in varijs casibus iure expressis, vti 1. in beneficijs Ecclesiasticis sola collatione, & acceptatione, etiam absenti, sine traditione. 2. Hæres sola additione hæreditatis fit aliorum bonorum Dominus, & Legatarius dominium rei legatæ determinatæ acquirit. 3. In donatione aut venditione facta Ecclesiæ, Ciuitati, aut Pijs locis.

Vsus est, ius vtendi re aliena, sine iure percipiendi eius fructum ab illius vsu distinctum. Hinc qui habet vsum v. g equæ, ea vti potest ad arandum, non tamen de eius pullo sibi vel alteri disponere.

Vsus-fructus est, ius rationabiliter vtendi re aliena salua eius substantia, & percipiendi fructus eius; quales in fundo sunt segetes, & in animalibus lac, lana, fœtus, pretium locationis &c. Non potest vsus fructus alteri *vendi* aut *donari* absque consensu proprietarij, sic vt alter propriè fiat vsufructuarius; potest tamen alteri vendi omnis eius vtilitas. Constituitur ordinatione, & dicitur legalis ex priuata dispositione, & inde conuentionalis.

Finitur vsus fructus, 1. Morte naturali vsufructuarij, 2. Morte ciuili, 3. Destructione rei, 4. Præscriptione, 5. Cessione vsufructuarij, 6. Si vsufructuarius in hæresim sit prolapsus, vt iura declarant.

Vsus Iuris latè, distinguitur à Dominio in rebus vnico vsu ad suum finem proprium: consumptibilibus, qualia sunt alimenta Imò de facto in Franciscanis à Dominio separatur.

Id conuincit Pontificum auctoritas, præsertim Nicol. III. qui ait, Franciscanos nihil posse sibi aut Ordini acquirere, & Dominium rerum ipsis donatarum, vel retineri à concedentibus, vel transferri in Pontificem. Idem manifestat ratio. 1. Quia non est cur repugnet talem vsum separari à Dominio. 2. Quia re ipsa separatur in singulis Religiosis cuiuscuis Ordinis, & in conuiuijs, vbi singuli habent vsum cibi ipsis appositi, non tamen Dominium, vt de illo in ordine ad alios disponant.

Ad obiectiones in oppositum de Ioanne XXII. alijsque.

Resp. Ioannes XXII. docuit quidem contrarium, sed tantùm vt Doctor priuatus. S. Thomas non aduersatur, solùm enim vult in mutuo non posse separari vsum à Dominio rei mutuatæ in ordine ad recipiendum aliquid supra sortem, scil. accipiendo pretium æquale sorti pro eius Dominio, & auctarium pro illius vsu. Donans Franciscanis priuat se propter Christum omni commodo rerum donatarum, ac proinde, etsi illis non det rei Dominium, sed solum vsum, non minùs meretur, quam donans alijs Religiosis, sed potius amplius, eo quod donet illis qui ex illo titulo, & suo instituto sunt pauperiores.

Possessio est, detentio rei corporeæ, corporis, animi, & Iuris adminiculo. Possessio *Facti* est actus possidendi: possessio *Iuris* est ius

ius insistendi rei vt suæ. Possessio *Naturalis* est qua res corpore, & animo retinetur, vt dum quis insistit corporali detentioni alicuius rei tamquam suæ: *Ciuilis* possessio est, qua res corpore, & animo retinetur. Dicitur *retinetur*, quia requiritur adminiculum corporis ad possessionem inchoandam, non ad eam continuandam, quia illa continuatur etsi alteri possidenda committatur.

Acquiritur possessio apprehensione *vera*, id est, manibus, aut pedibus, *ficta*, id est, traditione signi indicantis Titulum possessionis. *Amittitur* possessio voluntate possessoris, rapina, furto, diuturna absentia, vt si in quibusdam per decennium possessor, nec per se, nec per procuratorem insistat rei sibi vindicandæ.

Possessio *Bonæ fidei* adfert varia legitimi Iuris commoda: Quia 1. parit præscriptionem. 2. Ius in dubio rem retinendi, quia melior est conditio possidentis. 3. Tribuit possessori ius rem suam quamdiu possessionem retinet, contra inuasores etiam armis defendendi, ex iure præualente ratione Tituli possessionis.

Natura intellectualis omnis, & sola, est capax Dominij, seu potestatis moralis de re vt sua liberè disponendi. Deus habet Dominium omnium creaturarum perfectissimum, vtpotè fundatum in ratione primi principij, adeoque à se inabdicabile, & creaturis incommunicabile. *Angeli* habent Dominium suarum actionum liberarum. Homines insuper rerum externarum suæ potestati subiectarum. *Pueri* & *perpetuo amentes*, sunt capaces Dominij, saltem proprietatis: Quia quantum est ex natura sua, habent potestatem de rebus, vt suis disponendi, licèt per accidens impeditam ab vsu exercendo per se ipsos, quamuis per alios capaces eam exercere possint.

Filijfamilias, id est, subiecti patris potestati, habent plenum Dominium bonorum *castrensium*, id est, acquisitorum ratione militiæ, & *quasi castrensium*, ratione officij publici, v. g. aduocati, medici, &c. *aduentitiorum*, id est, acquisitorum v. g. inuentione thesauri, ratione operis extraordinarij, donatione, non intuitu Patris, solam habent proprietatem, non vsumfructum: *perfectiorum* verò, id est, ex bonis patris quouis modo proficiscentium, nec Dominium habent, nec proprietatem.

Egrediuntur filijfamilias è *Patria potestate*, 1. Per mortem patris naturalem aut ciuilem. 2. Per emancipationem coram iudice. 3. Per lapsum patris in hæresim. 4. Per promotionem filij ad certas dignitates. 5. Per matrimonium, & varijs locis per ætatem 25. annorum, & pro varietate legum particularium.

Potest homini competere Dominium in alterum hominem, non solum iurisdictionis, sed etiam proprietatis. Constat ex Scriptura approbante ius Domini in seruum *Exodi* 21. *Leuit.* 25. ad *Ephes.* 5. Vnde seruitus est tantum contra naturam hoc sensu, quod homo seclusis extrinsecis nascatur liber, non verò hoc sensu, quod Dominium in hominem sit contra legem naturæ. Dominium tamen hominis in hominem non est tam *plenum*, quàm in res alias ab homine distinctas: alias enim res potest absque vllius iniuria destruere, non hominem. Quia tamen Dominus habet ius in omnia serui externa opera, & in eius personam pro libitu retinendam vel alienandam, dicitur simpliciter Dominus sui serui ratione istius potestatis.

Homini non competit Dominium *suæ vitæ*, *& membrorum*; Ita *Lessius aliijque*, contra *Ledesma* &c. Quia vita, vtpotè substantia hominis, est fundamentum omnis Dominij, ideòque non cadit illa sub Dominium hominis, sed solius Dei, qui est principium omnis substantiæ.

Habet tamen homo *Dominium vtile* suæ libertatis, vitæ, ac membrorum: Quia eorum est custos à Deo constitutus, & velut vsufructuarius, ac proinde potest de illis in suam, & alterius vtilitatem disponere, etiam per venditionem. Est Dominus etiam *famæ suæ*: *Malderus*, *Lessius*, Contra *Caietanum*, *&c.* Quia per se loquendo potest seipsum ex causa rationabili infamare, licet per accidens subinde id non possit absque peccato, etiam mortali: quando nempè eius infamia redundaret in graue detrimentum tertij. *Malderus*, *Syluester* &c. putat esse mortale suam famam prodigere: solum esse veniale censet *Sotus*, *Nauarrus*, *aliijque*.

Quoad *Dominium in animalia*, &c. sic Theologi statuunt communiter.

Animalia fera, *& Syluestria*, quæ antea nullius fuerunt, vel si alicuius fuerint, naturalem libertatem recuperarunt, fiunt primò occupantis, siue in proprio fundo capiantur, siue in alieno: Non tamen animalia de se *mansueta*, *& domestica*, & fera vsu mansuefacta; hæc enim licet longius aberrent, quamdiu retinent consuetudinem redeundi, sunt sui Domini, eique restituenda si capiantur. Hinc supposita grauitate materiæ, qui alienas columbas occidunt, aut illecebris ad sua colum-

lumbaria alliciunt, peccant grauiter, & ad restitutionem obligantur, si ipsa materia sit grauis.

In *venatione*, si fera ab vno *vulnerata* sit adeò leuiter vt fugere possit, est alterius eam capientis: si tamen ita laqueo sit irretita, vt euadere non possit, naturalem amisit libertatem, adeòque non est alterius illam eximenti, sed illius qui laqueum posuit. Quia hic per suum instrumentum illam quasi manu apprehendit: vti etiam patet ex *l. in laqueum*, *ff. de acquir. Dominio*.

Licita est, simpliciter loquendo, *venatio in fundo alieno aperto*. Quia cum feræ non sint pars fundi, vt arbores, nec in eo amiserint naturalem libertatem, non pertinent ad Dominum fundi: adeòque nullius sunt, & consequenter, primò occupantis: nisi obstet Principis aut Dynastæ iusta prohibitio. Si iniusta sit venationis prohibitio ad nihil obligat.

Fodinæ salis, carbonum &c. sunt Domini fundi: Quia sunt fundi pars. Venas metallicas sibi seruant Principes pro necessitatibus publicis. *Thesaurus*, qui definitur vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, iure naturali est inuentoris, vti & iure communi si inueniatur in fundo proprio: si in alieno ex dimidio est inuentoris, & Domini ipsius fuit. Colligitur ex *§. thesauros*; *instit. de rerum diuisione* in iure ciuili.

Præscriptio, seu vsu capio, est acquisitio Dominij per continuationem possessionis temporis lege definiti. In rigore Iuris Cæsarei est eadem quę exceptio, quæ est oppositio qua actori litem intendenti, manente litis fundamento, quidpiam opponitur ad eius actionem repellendam donec exceptioni satisfaciat.

Legitima præscriptio transfert rei Dominium, etiam in conscientia, id est, sic vt tibi liceat rem retinere, quamuis finita præscriptione deprehendas eam prius fuisse alienam. Fit quidem hæc Dominij translatio cum alterius iactura, sed absque vllius iniuria. Eius honestas & iustitia fundatur in potestate Reip habentis ius disponendi de bonis priuatorum ad bonum commune, vti in præsenti casu, vt obuietur litibus, consulatur paci, & ne rerum Dominia ferè semper maneant incerta propter titulorum allegandorum varietatem quæ contingere potest post longum temporis decursum.

Dices, res quæ per *sententiam materialiter iniustam* alicui adiudicata est, non potest retineri post deprehensam sententiæ iniustitiam: Ergo nec per dictam præscriptionem, si res postea deprehendatur aliena.

Resp. Disparitatem esse, quod iudex sententiam ferendo non conferat ius, sed tantum declaret quis videatur ius habere: at Princeps legibus præscriptionis verè conferat ius præscribenti propter causas boni communis iam assignatas.

Conditiones ad præscriptionem legitimam requisitæ sunt, 1. Possessio ciuilis, & talis sufficit. 2. *Bona Fides*, quæ est credulitas, qua quis putat rem esse suam, aut saltem nescit esse alienam. Requiritur illa toto tempore quo currit præscriptio, sic vt interrumpatur desinente bona fide, quæ non desinit etsi post tempus præscriptionis deprehendas rem fuisse alienam vt dictum est. Quia tunc certus es rem legitimè factam esse tuam 3. Requiritur *Titulus*, in æstimatione iustus, sine quo stare non potest bona fides, non tamen reipsa iustus: quia hic per se transferret Dominium. 4. *Tempus* lege statutum quod varium est, scil. *Breue*, id est, 10. annorum; *longum*, vel longissimum, id est, 30. aut 40. annorum; vel *immemoriale*, id est, cuius initij non extat memoria etiam apud illos qui senes sunt, quorum memoria ad anteriora tempora magis extenditur.

Dubius an res sit sua, non est possessor bonæ fidei, adeòque non præscribit, nisi dubium superuenerit possessioni inchoatæ bona fide, cum persuasione, quod non obstante tali dubio sibi liceat illam retinere, ex eo quod sit melior conditio possidentis. Si verò dubitet, an sic possit eam retinere, eò ipso desinit esse possessor bonæ fidei: Cum non liceat operari ex conscientia dubia perseuerante, siuè non ritè deposita.

Mobilia priuatorum præscribuntur triennio: *immobilia* longo tempore. Contra Ecclesiam, Ciuitatem, Fiscum præscribitur tempore longissimo: *Seruitutes* merè personales, ordinariè præscribuntur vt res immobiles. Libertas à *Seruitute mancipij* pręscribitur saltem annis 20. *Beneficium Ecclesiasticum* sine titulo non præscribitur; cum titulo colorato præscribitur certo tempore. Quælibet *Debita* præscribuntur annis 30. Si res *hypothecata* bona fide possideatur à debitore, actio hypothecaria extinguitur post annos 40. si verò ab extraneo, post 10. annos inter præsentes. Res *fisci*, & *furtiuæ* non possunt præscribi præscriptione ordinaria; Res sacræ nullo modo præscribi possunt: Horum singula in iuribus fundantur, & ad Iuristas præcipuè pertinent.

CAPVT II.

De Contractu in genere, requisitis ad valorem illius, Promissione, Donatione, Deposito, &c.

Contractus est pactum mutuam obligationem pariens; *Pactum* autem est duorum pluriumue in idem consensus signis externis expressus. *De quo resolutiones particulares hic traduntur* Tom. II. Tract. V. cap. III. *& in reliquo decursu ibidem.*

Contractus *diuiditur*, 1. Ex parte modi quo perficitur in quatuor species: Prima perficitur *traditione*, vt mutuum. 2. *Scriptura*, vt emphyteusis. 3. Certa *verborum* formula, vt stipulatio. 4. Solo *consensu reciproco* exterius expresso, vt emptio &c.

Diuiditur 2. *in gratuitum*, & *onerosum*, hic vtrimque, ille ex vna solum parte obligat. 3. In contractum *nominatum*, qui habet in iure nomen specificum, vt emptio; & *innominatum*, qui caret nomine proprio, vt permutatio. 4. In contractum *bonæ fidei*, & stricti iuris: 5. In nudum, qui nullum à iure ciuili habet firmamentum quo pariat actionem in foro externo, vt simplex promissio acceptata, & in *vestitum*, qui habet eiusmodi firmamentum, vt emptio. *Pactum nudum* obligat in conscientia, quia licet ius ciuile illi non assistat ei tribuendo actionem, illud tamen non irritat, adeòque retinet vigorem, quem habet ex natura rei, inducitque obligationem in conscientia, ad quam sufficit consensus mutuus externis signis sufficienter expressus, quorum singula ex Textibus Iuris fusiùs confirmantur.

In Contractibus, *Error* vel *dolus*, qui non versatur circa rei substantiam, nec est antecedens, nullo iure contractum irritat, nec debet inde rescindi. Item, si error, vel dolus dans causam contractui non sit à parte contrahente, sed ab aliquo tertio, vel à propria simplicitate eius qui decipitur, Contractus est quidem validus iure naturæ, cum habeatur consensus substantialis, est tamen rescindibilis. Quod si in casu Doli aut Erroris circa rei qualitatem contrahens solum consentiat sub hac conditione, si non decipiar in rei qualitate, Contractus est iure naturæ nullus; quia non habetur consensus absolutus, sed solum conditionatus, ideòque conditione illa non subsistente, Contractus censeri debet inualidus.

Contractus *de re turpi nondum impleta*, non est absolutè validus, sed rescindi debet. Quia nemo potest teneri ex iustitia ad peccatum.

Impleto tamen opere turpi iure naturæ obligare in conscientia probabilius videtur: quia opus malum quatenus est vel ementi vtile, vel facienti laboriosum, est pretio æstimabile, licet non quà malum. Eiusmodi tamen contractus *iure ciuili* sunt inualidi, quo non obstante retinent vim obligandi in foro *conscientiæ*. Quia leges ciuiles, quando nihil obstat, ita sunt intelligendæ, vt non derogent iuris naturalis dispositioni.

Non esse tamen obligationem soluendi pretium etiam post opus turpe præstitum, docent *Nauarrus* C. 17. num. 4. *Durandus* in 3. d. 39. *Ioan. Medina* Cod. de restitutione: *Comitolus* responsionum moralium q. 5. *Ioan. Valerius* in differentijs vtriusque fori Verbo *promissio*: quos refert & sequitur *Diana* 1. Tom. 2. P. Tract. 2. Miscellaneo resolut. 40. dicens esse sententiam probabilem, & practicè tutam. Citat eosdem accuratè *Lugo* de iustitia Disp. 18. Sect. 3. N. 58. & 59. vnde non est sententia solius Nauarri, vti *Vasquez* indicare videtur.

Illi omnes, & soli *possunt contrahere*, qui habent liberam rei administrationem, quæ in contractibus præcipuè spectatur. *Infantes* in iure dicuntur qui sunt septennio minores, qui necdum expleuerunt annum pubertatis, id est, respectu masculorum 14. respectu fœminarum 12. *Puberes* verò qui illos annos expleuerunt, idque ex iuris dispositione constitutum est.

Pupilli sunt impuberes, qui desierunt esse sub patria potestate, siue emancipatione, siue morte parentis. *Minor* dicitur, qui nondum expleuit ann 25. *Maior*, qui eum expleuit: *Filius familias* qui est sub patria potestate. Pupillo datur tutor etiam inuito; minori datur curator, sed non illi inuito, sicut datur pupillo etiamsi sit inuitus.

Etsi contingat vt *Minor careat Curatore*, validè tamen contrahit tam ex parte sua, quàm ex parte alterius, tum ciuiliter, tum naturaliter: ei tamen, si læsus sit, conceditur restitutio in integrum. Minor *habens curatorem*, & pupillus pubertati proximus, contrahentes absque tutoris, aut curatoris auctoritate, validè contrahunt in suum commodum, non in suum incommodum: alterum sibi obligant ciuiliter, & naturaliter, se verò non ciuiliter: an autem naturaliter conuertitur vtrimque probabiliter: vnde licet in praxi sententiæ sibi magis fauenti se conformare.

Hinc

Hinc illud iuris axioma, *Contractus reciprocus non claudicat*, id est, obligat vtrimque, patitur exceptionem in contractu pupilli cum maiore.

Iuramentum non firmat Contractus iure naturæ inualidos; quia nequit illud firmari, quod in se non existit: inducit tamen, per se loquendo, obligationem seruandi contractum ex virtute Religionis. Confirmat quoque contractus inualidos iure positiuo, non directè illis propriè ac per se tribuendo vim obligandi ex iustitia, sed indirectè ex legum dispositione, tollendo remedium iuris, vi cuius contractus illi erant rescindibiles, quo sublato eorum obligatio redditur firma, & irreuocabilis etiam respectu fori externi. Ita *Molina*, *Conradus*, *Sa*, *& Sanchez* plures alios referens, Contra *Marianam*, *& paucos alios*.

Promissio formaliter est signum practicum exercitè declaratorium voluntatis efficacis se obligandi: per quod differt à simplici *proposito* solum dicente voluntatem faciendi, non ad id se obligandi. Differt à *Stipulatione*, quod hæc sit pactum vestitum includens certam verborum formulam; & à *Pollicitatione*, quod hæc non includat acceptationem, quam includit promissio strictè sumpta; & à *Donatione verbali*, quod hæc de se det ius in re, promissio autem solum ius ad rem concedat, vt promissarius possit de ea promittentem conuenire.

Si promissio sit *mere interna* homini facta, nullo iure obligat ex pacto, quia cum non sit exterius declarata non potest acceptari, quod necessarium est fieri vt promissio obliget. Neque obligat ex veracitate aut fidelitate, cum ex eo quod promissio interna non seruetur, nulla sequatur falsitas respectu hominis; quamuis obliget facta Deo, vtpote cordis, & actus interni inspectori. Promissio igitur etiam interna supra nudum propositum, addit radicem, & inchoationem obligationis; non ipsam obligationem.

Dices, Tota vis in contractibus oritur à voluntate interna, ergo per se illa obligat.

Resp. ab ea oriri radicaliter, & principaliter, non tamen totaliter. Promissio enim interna est quasi lex priuata, quam quilibet potest sibi imponere, sed directiua tantum, non alteri obligatoria. Ita *Sanchez*, *alijque communiter*.

Promissio *merè Externa* absque animo se obligandi, nullam inducit obligationem ex iustitia. Quia hoc onus non potest suscipi, nec ius in alium transferri absque aduertentia, & perfecto consensu ad alienandum requisitis: inducit tamen obligationem ex veracitate, & fidelitate. Verba quidem infamatoria sine intentione infamandi, imò inaduertenter prolata, habent suum effectum, scilicet læsionem famæ, secus verba promissoria, quæ præter intentionem prolata nihil efficiunt. Ita *Lugo*, *Sanchez*, *alijque*, contra *Turrianum*.

Externa etiam talis promissio non obligat iure naturæ *ante acceptationem*, 1. Quia omne pactum essentialiter est duorum aut plurium consensus. 2. Quia omnis promissio fit sub hac tacita conditione, si alter acceptet. Non obligat etiam iure ciuili, aut canonico, saltem regulariter, quod additur, quia sunt quædam pollicitationes iure ciuili irreuocabiles, quales sunt factæ Ciuitati, Ecclesiæ, &c. Ita fusius de his, *Sanchez Lessius*, *alijque communius*, contra *Sylu. & Molinam*, quoad ius naturæ.

Promissio *facta præsenti*, debet in *continenti* vel quasi in continenti acceptari: quia promissor, non potest prudenter censeri velle suum consensum tenere suspensum. *Facta absenti* debet acceptari coram nuntio verbis ad ipsum nuntium directis, vel litteris ad offerentem destinatis, vt sic eorum voluntates in rem eamdem moraliter concurrere cognoscantur.

Non acceptatur promissio validè *post reuocationem offerentis*, si promissionem nuncians habeat se merè vt nuntius: si tamen habeat se vt procurator, aut mandatarius, id est, sic vt habeat curam, non solum annuntiandi promissionem hic factam, sed illam istic faciendi coram promissario, nomine promissoris, valida erit acceptatio post reuocationem modò hæc nec nuntio, nec ipsi promissario innotuerit: si enim innotuerit acceptatio pro nulla habetur. Fundantur hæc in iure, *lege*, *si mandatum* 15. *ff. mandati*, &c.

Validè acceptat *pro absente*, 1. Qui ad id specialem habet commissionem. 2. Qui ita est sub promissarij potestate, vt non sit sui iuris, 3. Qui illius curam gerit, vt parens filij. 4. Qui ex promissione commodum reportat. 5. Quilibet priuatus pro Ecclesia.

Promissio facta absenti legitimè acceptata, etiam promissore vel promissario *ante ratificationem mortuo*, valida est: vnde non potest reuocari per hæredes promissoris, sed contra potest ratificari per hæredes promissarij; quia obligatio illa promissoris transit ad hæredes.

Simplex etiam promissio suæ naturæ relicta, le

legitimè acceptata, obligat ex iustitia, & quidem in materia graui sub mortali. Ratio est, quod per promissionem detur promissario verum ius ad rem. Potest tamen ex intentione promittentis solum obligare ex fidelitate, vel ex iustitia solum sub veniali, Quia obligatio promissoris, potest pro eius libitu limitari, cum ab eius voluntate dependeat. Ita *Nauarrus*, *Lessius*, *alijque communius*.

Inualidæ sunt iure naturæ promissiones quæ per se præbent *occasionem peccandi*, vt si volenti peccare promittas non ipsum accusare. Item, quæ tollunt *libertatem* de rebus suis disponendi, vt si promittas te non facturum aut non reuocaturum Testamentum; & similia quæ in iure dicuntur contra bonos mores, nempè ciuiliter.

Donatio est datio liberalis: *Antidotalis* donatio dicitur remuneratio ex gratitudine, inter *viuos* est absoluta, & irreuocabilis: *causa mortis* non est absoluta, sed conditionata, & reuocabilis. Donatio *perfecta* est, quæ fit cum rei traditione, *imperfecta* quæ fit solùm verborum officio. Donatio *pura* est quæ caret modificatione, secus *qualificata*, quæ est quintuplex, scil. donatio in diem, conditionalis, modalis causalis, & demonstratiua.

Vxor, *& filius familias*, *& minorennis*, regulariter loquendo, non possunt donare propria auctoritate, possunt certis casibus, v. gr. vxor potest dare de bonis proprijs vt de parapharnalibus, & de communibus facere largitiones moderatas; imò & extraordinarias ad sustentationem propriorum parentum, aut liberorum ex altero coniugio egentium: plus potest maritus, cum habeat bonorum administrationem: si tamen excedat cum notabili damno vxoris peccat mortaliter cum obligatione restitutionis.

Prælati Regularium possunt moderatas facere Eleemosynas, donationes in causas pias, & remuneratorias largitiones moderatas, non tamen in vsus profanos v. gr. ad ditandos parentes: quod si faciant in re graui regulariter, peccant mortaliter, & donatarij tenentur ad restitutionem: Quia bona Monasterij non sunt Prælatorum, sed Communitatis, quæ in eiusmodi largitiones nullo modo consentit, imò nec consentire potest, cum in hoc resistant Canones, & specialiter Bulla Clementis VIII. edita anno 1594.

Religiosi, quibus ratione officij v. g. *Procuratoris* competit aliqua administratio, *ordinariè* possunt modicas facere donationes; quia pro his præsumitur facultas ex tacito Superiorum consensu.

Donatio simplex, & liberalis inter *Coniuges* iure communi est inualida, & reuocabilis pro arbitrio donantis: firmatur tamen iuramento, & morte donatoris si res sit tradita ante illius mortem. Donatio *Patris* facta filio familias regulariter est inualida, matris valida, quia filius non est sub potestate Matris.

Donatio *Filij* facta Patri, & Matri de bonis castrensibus est valida. Donatio inter viuos *omnium bonorum* est inualida iure ciuili *l. 4. cod. de inutil.* Quia donatorem priuat potestate testandi. Item, donatio vltra 500 solidos, qui æquiualent 700. vel 800. scutis æstimando scutum 50. assibus nostratibus; sed hoc iure ciuili, & pro illo tempore quo tunc pecunia erat rarior.

Donatio *causalis* non subsistente causa *principali* propter quam fit, est inualida, adeòque donatarius tenetur ad rei donatæ restitutionem. Quia talis donatio non fit nisi sub hac conditione, si causa subsistat: secus si solùm deficiat causa *secundaria*, & impulsiua, quia eo casu stat absolutus donatoris consensus in substantiam donationis. *Ita Auctores communiter. Sed de donatione plura practica*, *& particularia traduntur infra* de Contractu Tract. V. cap. 9.

Depositum pro contractu, est contractus gratuitus quo quidpiam alteri custodiendum traditur donec repenti reddatur: sumptum pro re, est id quod custodiendum traditur, &c. *Sequestrum* est species depositi quo res litigiosa apud tertium deponitur; quod subdiuiditur in voluntarium, quod fit ex compromisso litigantium, & in necessarium, quòd fit auctoritate iudicis. *Precarium* pro re est id, quod precibus petenti, vtendum conceditur, quamdiù concedenti libuerit, pro contractu est ipsa concessio gratuita.

Culpa in prædictis, alia est *Theologica*, & est peccatum: alia *Ciuilis* seu iuridica, estque omissio diligentiæ, quæ ab homine adhiberi potest, quamuis ex sola inaduertentia absque omni peccato accidat. Culpa ciuilis *lata* seu crassa, est omissio diligentiæ ordinariæ; *leuis*, est omissio diligentiæ exactissimæ. Nulla ex his tribus culpis, vtpotè in sola omissione consistentibus est verus *dolus*, qui dicit malitiosam voluntatem nocendi, siue calliditatem ad nocendum vel decipiendum adhibitam.

Alia de Deposito practica vide infrà Tract. V. cap. 10.

CAPVT III.

De Mutuo, Vsura, Simonia, & Montibus Pietatis.

DE *his pleræque Resolutiones practicæ traduntur infra huius Operis* Tom. II. Par. III. Tract. V. Cap 10. 11. &c.

Mutuum est datio rei, pondere, numero, vel mensura constantis, vt statim fiat accipientis, cum obligatione tantumdem postea reddendi. Vnde *materia mutui* sunt solæ res quæ functionem in suo genere recipiunt, id est, quæ in eodem genere sunt ita similes, vt in commutationibus, & solutionibus vna alterius vice fungi possit, vt triticum, pecunia, &c.

Mutuator tenetur, tradere rem absque vitio occulto, & non repetere ante tempus præfixum. *Mutuatarius*, 1. Tenetur rem reddere tempore præfixo. 2. De omni casu rei fortuito. 3. Cum sit rei Dominus, rem absque graui mutuatoris damno restituere debet.

Vsura sumpta pro re, est lucrum ex mutuo; sumpta pro contractu, est mutuatio cum pacto lucri præcisè ratione mutui. *Lucrum* hic est aliquid pretio æstimabile, quod præcisè ratione mutui supra sortem, id est, summam mutuo datam, accipitur tamquam debitum ex iustitia, &c. *Realis* Simonia, siue externa est, in qua mutuator quouis signo externo intentionem vsurariam mutuatario declarat. Interna seu *mentalis* est, in qua illam non declarat, verùm vel vsuram intendit, vel de facto aliquid vsurariè accipit. *Aperta* vsura est, quæ solùm formalis mutui Titulum præ se fert. P*alliata* est, quæ falso alterius contractus Titulo, veluti pallio tegitur, vt si vendas carius præcisè ob dilationem pretij soluendi pro re vendita.

Illicitas esse vsuras constat ex fide, contra Iudæos, in *Concil. Viennensi* id definiente: sunt etiam prohibitæ iure Diuino *Luc.*6. mutuum date nihil inde sperantes: iure Canonico *lib.* 5. *&* 6. *decretal. Tit. de vsuris*, &c. denique iure etiam Naturali: Quia iniustum est in commutatione plus accipere, quam valeat id quod datur, quod fit recipiendo sortem cum actuario: quod dici nequit accipi pro vsu sortis, cum enim Mutuum sortis dominium transferat in mutuatarium, pro illius vsu aliquid exigere esset Mutuatario rei suæ vsum vendere: Aliud est de locatione, & concessione pecuniæ ad ostentationem, Quia istis contractibus non transfertur rei dominium, sed manet penes locantem, &c. sed in Mutuo manet penes Mutuatarium donec rem acceptam in æquiualenti reddat.

Nec refert quod Deus *Deuteronom.* 23 *&* 28. Iudæis permiserit vsuras respectu Gentilium; quia eorum bona sic accepta in Iudæos transtulerat. Ius Ciuile *ff. & Cod. de vsuris*, tantum approbat vsuras compensatoris laboris, aut damni emergentis: si fortè etiam vsuras lucratiuas probauerit, dicendum est, correctum esse à iure Canonico in quantum tales admiserit.

Illicitum est dare actuarium ratione *obligationis non repetendi* sortem ante certum tempus. 1. Quia cum ista obligatio sit intrinseca cuilibet mutuo in particulari, istud actuarium acciperetur præcisè ratione mutui, quod est iniustum. 2. Quia ista obligatio sufficienter compensatur per redditionem sortis cum facultate ea vtendi in perpetuum; pecunia enim, vti & quælibet res vendibilis, vetustate non decrescens, cum tali vtendi facultate tanti æstimatur post 10 annos, quanti tempore præsenti.

Ex varijs Titulis licitum est, citra vsuram, aliquid exigere supra sortem; 1. Ratione *damni emergentis*. Quia hoc non est aliquid accipere præcisè ratione mutui, sed ratione damni mutuo per accidens annexi, quod mutuans non tenetur subire gratis, ac proinde non est lucrum ex ipso mutuo acceptum. 2. Ratione *lucri cessantis*, quod mutuator probabilissimè percepisset ex sua pecunia negotiationi destinata si non fuisset in mutuum expensa: Patet tum ex ratione iam allata, tum ex eo quod pecunia pluris valeat vt est negotiationi destinata, quàm secundum se, vt agnoscit etiam S. Thomas. Quantitas actuarij hoc titulo dati determinatur iuxta æstimationem lucri sperati. 3. Ratione *periculi sortis*; pro hoc titulo citatur etiam *D. Thom. Opusc.* 72. *c.*10 & Innocentius X. in responsis datis à *Congr. de Propag. fide* ad missionarios Chinenses anno 1646.

Licita est *pœna conuentionalis* proportionata id est, pactum de actuario, si mutuatarius tempore præfixo non restituat: non tamen pactum *legis commissoriæ*, quo pignus eodem casu cadat in commissum, id est, fiat mutuantis. In vsura datur *paruitas materiæ*, quia non habet aliam malitiam, quam iniustitiæ, sicut datur in furto, alijsque ad iustitiam pertinentibus.

Vsurarius acquirit *Dominium* vsurarum, sed *debile*, id est, cum obligatione restituendi, quale Dominium transfert, etiam contractus

dolo, aut metu extortus. Ratio est, quod mutuatarius verè ac simpliciter earum dominium à se in mutuantem transferat, cum eas voluntate absoluta persoluat.

Ex *causa graui licet* petere mutuum sub vsura, ad hanc habendo se permissiuè, Quia quod in re petitur est aliquid licitum, quod autem illud detur modo illicito, oritur ex sola mutuantis malitia, quam mutuatarius non tenetur impedire cum suo graui incommodo, cum non possit pecuniam accipere modo licito sine vsuris quod erat in potestate concedentis.

Plura de Vsura, & ex professo de Simonia tractantur infra Tract. V. cap. 11. *de Vsura, &* Cap. 12. *de Simoniaca emptione ac venditione.*

Mons Pietatis intelligitur certus pecuniæ aceruus publicè deputatus, ad mutuandum indigentibus. *Purus* dicitur in quo nihil accipitur. *Mixtus*, in quo aliquid accipitur supra sortem ad montis indemnitatem conseruandam. Censetur igitur ille Purus in quo summa capitalis ex pia aliqua fundatione habetur, vt in Italia, vbi tantum exigitur paruum auctarium ad expensas in ministros &c. magnum verò requirit mons mixtus, in quo summa capitalis habetur ex pecunia ad censum, vt in Belgio locis pluribus.

Primò: *Liciti censentur illi montes Italici.* Patet 1. ex Bulla Leonis X. in *Conc. Lateranensi*, in qua Concilio approbante *Sess.* 10. absolutè declaratur, & definitur eiusmodi montes nullo modo improbandos, & pœna excommunicationis in eos decernitur, qui verbo, aut Scripto contrarium docere præsumpserint.

Patet 2. Quia in ijs accipitur tantum aliquid modicum, idque non præcisè ratione mutui, sed ad indemnitatem, & conseruationem Montium erectorum in fauorem mutuatariorum, quorum proindè est subire expensas pro illorum conseruatione necessarias. Plus exigitur ab eo qui sortem diutius detinet, non ratione carentiæ pecuniæ, sed ratione damnorum, & expensarum diutius factarum in eius gratiam. Hinc homo priuatus montem sua auctoritate erigens, solùm peccaret contra charitatem ratione scandali orti ex præsumptione vsuræ sine Titulo exactæ.

Secundò, *Liciti etiam sunt Montes Belgici*: Constat hoc 1. Ex consensu Archiepiscoporum, Episcoporum, ac DD. vtriusque Vniuersitatis Belgicæ. 2. Quia nihil in ijs accipitur nisi ad suam indemnitatem. 3. Quia ijs etiam aliqui similes sunt in Italia à Pontificibus approbati, teste *Nauarro*, *Filliucio*, &c.

Montes quidem Belgici plus exigunt à mutuatarijs, quia eorum capitale conflatum est ex pecunia ad censum, qui fundatur. 1. In communitate indigentium. 2. In iure quod illa communitas habet exigendi indemnitatem à mutuatarijs in quorum fauorem grauatur reditibus, in bonis eius dominio subiectis tum immobilibus, tum mobilibus, quæ possidet in se, vel inæquiualenti, scilicet in pignoribus. Omne autem lucrum est in commodum mutuatariorum, in quorum fauorem auctaria paulatim minuuntur. Sic possunt auctoritate principis grauari præsentes pro suis successoribus ad extructionem v. g. Pontis deinceps valdè vtilis futuri; quæ ratio prædicto etiam casu valere videtur.

CAPVT IV.

De Emptione, Venditione, Monopolio, Locatione, Emphiteusi, & Feudo.

De *Emptione, Venditione, & Simonia agitur infra* Tomo II. Tract. V. cap. 12. *Hic tantum quæ in singulis Speculatiua* sunt, vel non adiecta, præcipuè supplentur.

Licitum non est probabilius, *res nouas, & rara quantiuis vendere*, Et certum est, non licere mercatori vendere pretio infimo, sic vt occulta mercis diminutione illud pretium ad summum reducat: quia sic non ponitur æqualitas istius mercis, & pretij.

Licitum etiam non est, *vendere pluris supra dimidium*; quod fit quando excessum superat dimidium iusti pretij.

Non licet in foro *interno* pluris vendere, aut minoris emere quam res valeat, Quia alioquin etiam in hoc non seruaretur æqualitas inter mercem, & pretium. In foro *externo* ciuili, & canonico licet pluris vendere, & minoris emere citra, non supra dimidium, sed intra latitudinem iusti pretij hoc intelligendo.

Licet *pluris vendere* quam res in se valeat. 1. Propter officium mercandi. 2. Propter damnum ex venditione emergens. 3. Propter penuriam mercium, & multitudine emptorum. Propter rationes easdem aut similes, etiam rem minoris *emere* quam in se valeat pariter aliquando licebit.

In Venditione, *iniustum* est, 1. cogere indigentem vt à te emat summo pretio, & statim tibi *reuendat infimo*. Quia ista obligatio emptori imposita, est aliquid prætio æstimabile supra summum iustum pretium. 2. Emere Chiro-

rographa, id est, debita actiua in futurum minoris quam contineant. Quia in hoc committitur vsura palliata, aliquid accipiendo præcise ratione mutui virtualis.

Quando res est *absolute vendita*, etsi nondum tradita, nec soluta, emptori perit, eique fructificat, Quia re empta coempta sunt omnia in eius virtute contenta. Deinde, licet emptor nec dum sit rei Dominus, ad eum tamen pertinet omne damnum, & periculum: vnde cum sustineat incommoda, æquum est vt sentiat, & commoda. Leges in contrarium, qui fauent vsuris in solutionis dilatione fundatis, abrogatæ sunt iure Canonico.

Euictio est, rei suæ ab altero possessæ legitima recuperatio: differt à vindicatione, & condictione, quod prima sit actio realis, secunda personalis, & hæc euictio sit earum effectus.

Monopolium, seu conspiratio specialis Mercatorum vt soli, aut certo pretio aliquid vendant, grauiter repugnat charitati, & iustitiæ legali; non iustitiæ commutatiuæ, nisi summo iustum pretium excedant. Hoc enim secluso, nulli faciunt iniuriam, & ex causa rationabili licitum reddi potest auctoritate Principis. Ita *Petrus Nauarra*, *Molina*, *Lessius*, Contra *Couar. Syluestrum*, *& Valentinum*.

Locatio rem ad vsum pretio concedit, *conductio* accipit. *Locator* tenetur 1. Aperire vitia nociua rei locatæ, & ad damna si ea celauerit. 2. De rei euictione. 3. Ad expensas pro rei conseruatione, &c. *Conductor* tenetur, 1. Re vti iuxta boni vi arbitrium. 2. Pro ea conseruanda eam adhibere curam, quam vir prudens pro suis adhibet. 3. Soluere pensiones tempore suo: vterque sibi inuicem obligantur de dolo, culpa lata, & leui, non autem regulariter de leuissima, aut casu fortuito.

Quando contingit vt *res conducta casu fortuito* absque vlla conductoris culpa reddatur *inutilis*, non tenetur conductor soluere pensionem, nisi pro rata temporis quo re illa vsus fuit. *Sterilitas* tanta vt colonus nihil recipiat, illum liberat à pensione: si sterilitas sit parua hic non attenditur, si sit magna, dat ius minuendi pro ratâ pensionem. Similiter, si *vbertas* absque vlla coloni industria sit extraordinaria, dat ius augendi pensionem, quæ si sit pecuniaria soluenda est in fine anni si in fructibus, ijs collectis solui debet. Potest *conductor* ante tempus *expelli*, quando re conducta *abutitur*, aut per *duos annos* solutionem debitam non præstat.

Si eadem opera, labor, aut industria pluribus expacto pręstita æque singulis est vtilis, meretur à singulis integrum stipendium valori suo proportionatum. Quia vt supponitur, pro singulis seorsim susceptæ sunt obligationes ab inuicem independentes, vnde opera eius est æquiualenter multiplex in vtilitate, & valore.

Famulis debetur cum sustentatione stipendium iustum saltem infimum. Non licet illis vti occulta compensatione propter exiguitatem stipendij minoris iusto infimo, cum de eo conuenisse stipendio supponantur.

Emphiteusis est contractus quo quis rei suæ immobilis Dominium vtile transfert in alterum, retento sibi Dominio directo cum iure pensionis realis annuæ. Qui accipit Dominium vtile dicitur *Emphiteuta*, qui dat dicitur Dominus directus seu proprietarius.

Feudum dicitur, concessio rei immobilis sub onere fidelitatis, & obsequij personalis exhibendi domino directo. Differt ab *emphiteusi*; quod in hac debeatur pensio realis, in illo fidelitatis, & obsequium personale. Concedens dicitur Infeudator, Dominus fundi, & feudatarij: Accipiens dicitur feudatarius, vasallus, beneficiarius. *Regale* feudum confertur à supremo Principe cum Titulo, v. gr. Ducis; *non regale* nihil adfert dignitatis: *Ecclesiasticum* ab Ecclesiastico, Laicum à Laico confertur: *hæreditarium* transmittitur ad hæredes, gentilitium ad liberos, masculinum ad solos masculos, fœmineum etiam ad fœminas deficientibus masculis: Dicitur *Ligium* si fidelitas iuretur contra omnes, non Ligium si excipiatur Princeps supremus. Amittitur Feudum expiratione temporis concessi, neglectu obsequiorum, & crimine Foloniæ, id est, belli contra Dominum gesti.

CAPVT V.

De Censu, Cambio, Contractu Societatis, & Testamento.

DE *Testamento, &c. agitur plenè infrà* Tomi II. Tract. V. Cap. 13. *Hic supplentur ea quæ possint in singulis desiderari.*

Census est ius percipiendi pensionem annuam ex re, aut persona alterius: qui illud ius pendit dicitur Censuarius, qui emit dicitur Censualista.

Diuiditur Census, 1. In *reseruatiuum*, quo quis in alterum transfert rei suæ dominium, super eadem re sibi reseruato iure pensionis annuæ: & in *consignatiuum* quo solum ius pensionis consignatur. 2. In *realem*, *personalem*, & *mixtum*. 3. In *pecuniarium*, & *fructuarium*, hic in Belgio, & in Castella sublatus est à

Philippo II. ob nimium incrementum tritici, & aliorum fructuum. 4 In *perpetuum*, & *temporalem*: Perpetuus subdiuiditur in *irredimibilem*, & *redimibilem*, vel ab vno tantum, vel vtroque contrahente. Temporalis alius est ad tempus certum, alius ad incertum v. gr. qui vsque ad mortem censualistæ constituitur, & durat.

Licita est *emptio noui Census consignatiui*, *realis*, & *perpetui* tam redimibilis ex parte venditoris, quam irredimibilis. Patet 1. Ex approbatione Pontificum Martini V. Pij V. & Calixti III. 2. Ex eo quod sit vera emptio facta iusto pretio iuris veri præexistentis in Censuario, non quidem sub ratione Census, sed vt inclusi in pleno iure, quod habet Censuarius in rem suam, & omnia eius emolumenta. Ita *Couar. Molina*, *Lugo alijque communissimò*, *contra paucos*.

In *emptione Census* non datur pecunia præsens pro pecunia infuturum, vt in mutuo, sed emitur ius non ad certò recipiendam summam simul, & semel sine periculo damni, & molestiarum, sed ad pensiones successiuas per longa interualla, adeòque moraliter non sine periculo, incertitudine, & molestijs recipiendas, ideòque vsuram non inuoluit.

Et quamuis hoc ius sit ad pensiones *in infinitum*, non tamen æstimatur nisi pretio finito, sicut Dominium fundi frugiferi, quod continet ius ad annuos fructus in infinitum. Ratio est, quod pensiones successiuè in infinitum recipiendæ non augeant valorem illius iuris incremento æquali, sed proportionali in infinitum decrescente. Quia quantò magis crescunt in multitudine, tantò sunt in spe remotiori, & consequenter tanto magis decrescunt in æstimatione morali, adeoque non possunt facere ius valoris infiniti, sicut partes proportionales in infinitum decrescentes continuum actum infinitum constituere nequeunt.

Dices, idem esse emere ius ad pensiones; ac emere ipsas pensiones.

Resp. Disparitatem esse, quod ius ad rem, non nisi post longa interualla adæquatè recipiendam, non sit ipsa res, nec prudenti iudicio tanti æstimetur, propter lapsum, & incertitudinem diuturni têporis, & alia superius assignata.

Emptio Census personalis etiam perpetuis est licita. Patet 1. Ex vsu Belgij, Germaniæ, Galliæ à DD. Theologiæ, & Iuris approbato; & à Nicolao V. Pont. 2. Ex eo quod etiam hic interueniat vera emptio iuris percipiendi pensiones ex persona alterius ratione suæ industriæ, & aliarum qualitatum quæ censentur sufficienter frugiferæ ad fundandum tale ius iusto pretio æstimabile, cum istud ius possit donari, & à donatario iustè vendi. 3. Quia tale ius potest fundari super iumentum, & seruum, adeoque etiam super personam liberam, quod tamen ius vendi non potest ob defectuum pensionum; quia hoc leges vetant. Dum Martinus V. alijque Pontifices solùm approbant censum realem, per hoc personalem non improbant, quem Pius V. prohibuit non absolutè, sed ob speciem, & periculum vsuræ, & quidem prohibitione quæ hic, & in Germania recepta non censetur. Ita *Gabriel*, *Medina*, *Bannez*, *Valentia*, *Lessius*, Contra *Nauarum*, *Rebellum*, *Lugo*, &c.

Census *temporalis* incerti temporis, vt *vitalitius*, est licitus, modò ematur pretio iusto, per legem, aut prudentis arbitrium taxato. Quia cum vterque contrahens parem subeat aleam plurium, aut pauciorum pensionum, pro pluribus aut paucioribus annis vitæ, in eo seruatur æqualitas.

Licitus etiam est census Temporalis *certi temporis* v. gr. ad 20. aut 30. annos; Quia cum ius ad pensiones per longa interualla recipiendas non tantum valeat, quantum cumulus omnium pensionum simul, iustè emi potest minori pretio quàm valeant pensiones simul sumptæ; si tamen emeretur ad breue tempus, vt ad 2. vel 3. annos, vsura palliata censeretur vti colligitur ex fundamentis supra assignatis.

Census redimibilis tam ex parte ementis, quàm vendentis, sic vt emens post aliquos annorum pensiones possi vendentem cogere ad redimendum, videtur speculatiuè loquendo, licitus. Quia non apparet cur non possit fieri pactum retrouenditionis in hac emptione sicut in emptione aliarum rerum, & quare hoc pactum fieri non possit cum censuario in contractu censuali, sicut fieri potest cum vno tertio, & cum illo post initium censualem contractum: Non est tamen in praxi tutus, aut licitus. Quia est meritò suspectus de vsura palliata, ac proinde scandalo obnoxius. Census *irredimibiles* ex parte venditoris, saltem consignatiui, sunt quidem à Carolo Quinto in Belgio prohibiti, non tamen vsurari, nisi ex præsumptione fori externi, & ne bona maneant perpetuò onerata. Ita de his *Gabriel*, *Medina*, *Valentia*, *Lessius*, *Malderus*, Contra *Couar.* *Sotum*, *Aragonium* &c.

Cambium est permutatio negotiatoria pecuniæ pro pecunia. Ille à quo cambium petitur, dicitur Campsor, qui petit, Campsarius. Diuiditur in *Reale*, & *Siccum*; hoc cambium

siccum

sie cum est vera vsura solam speciem cambij habens, vt si tantum habeatur ratio distantiæ temporalis &c. Illud autem *Reale* est legitima permutatio pecuniæ seruata æqualitate inter datum, & acceptum. Diuiditur in *Manuale* seu minutum, quod est permutatio pecuniæ præsentis pro præsente, & *Locale*, quod est permutatio pecuniæ præsentis pro absente.

Cambium minutum est reale, & dicitur illud quod consistit maximè in monetę minutæ cum maiori commutatione.

Licitum est lucrum ex *cambio minuto* varijs titulis, scilicet, ratione lucri cessantis officij cambiendi, oneris quærendi, & habendi pecunias diuersi generis ad vtilitatem communitatis semper paratas, easque numerandi &c. Taxatur à Principe *valor monetæ* quatenns est mensura rerum venalium, non quatenus est commoda ad permutationem negotiatoriam, sub qua ratione vna species monetæ alteri sæpè multum præstat, licet sit æqualis in ratione pretij rei venalis. Ita *passim Theologi*, *Contra Ostiensem*, *& paucos alios*.

Lucrum ex cambio Locali, quo campsor hic prior accipit vt alibi restituat, est licitum, modò sit prudenti peritorum iudicio iustum. 1. Quia est approbatum à *Pio V.* apud *Nauarrum num.* 300 2. Quia accipitur iusto Titulo virtualis scilicet translationis, & locationis, qua campsor operam suam locat campsario ad transferendum eius pecuniam suscepto in se omni periculo: quod si hoc fiat asque omni eius incommodo, hoc tribuendum est eius industriæ, & bonæ fortunæ, qua non obstante potest lucrum accipere, ratione periculi, & laboris in se suscepti.

Cambium quod francofurtense dicitur, in quo campsor dat prior pecuniam campsario, vt ab eo eamdem recipiat in nundinis Francofurtensibus cum auctario, proportionato distantiæ temporalis, & localis, seclusis Titulis extrinsecis, periculi sortis &c. iniustum, & vsurarium esse censetur. Quia in eo nulla interuenit virtualis translatio, aut locatio operæ ad translationem, ac proinde campsor nullam campsario nauat operam pretio æstimabilem: vnde auctarium accipit præcisè propter distantiam temporalem inter dationem suæ pecuniæ & eius in æquiualenti receptionem, quod est vsurarium. Ita, vt dixi, seclusis Titulis extrinsecis, docet *Caietan. Sotus*, *Suarez*, *Valencia*, *Malderus*, *Lugo alijque communius*, Contra *Molinam*, *Lessium*, *Filiuc. Layman*, *&c.*

Cambium Bezuntinum, siue Placentinum, est quo campsor respondentem Bezuntij vel alibi campsario procurat, suum scil. factorem, qui tunc duas personas repræsentat, nempe respondentis campsarij, & factoris campsoris, & quatenus respondens campsarij debitum ex accepta à campsore pecunia sibi ipsi, quatenus factori campsoris, soluit solutione virtuali, nempe per acceptationem, & relationem in libros rationum, &c. Hoc, inquam, Cambium, licet vsitatum censetur plerumque siccum, & non subsistens: Quia cum contrahentes sciant totam solutionem sic fieri istis cambij, & recambij Titulis artificiosè quæsitis, aliud intendere non censentur, quàm lucrum ex mutuo, Cambij specie palliatum, ac proinde in praxi à Theologis plerumque omnino reijciendum censetur, vt de vsura merito suspectum &c. Et ita sentit *Sotus*, *Molina*, *Tannerus*, *Rod. Rebellus*, *& alij communius*, quamuis illud excuset *Syluester*, *Nauarrus*, *Salas*, *Diana*, &c.

Societas Negotiatoria, est conuentio conferentium aliquid ad commune lucrum, & damnum. Vt sit licita requiritur, 1. Vt fundetur in negotiatione honesta, 2. Vt seruetur æqualitas proportionalis lucrorum, & damnorum pro rata eorum, quæ conferuntur. 3. Vt sors fiat omnium, nisi lucri tantùm sit communio ex pacto instituta.

Dissoluitur illa Societas, 1. Socii renuntiatione, 2. Eius morte, aut egestate, 3. Elapso tempore, ad quod inita fuerat, 4. Cessante negotiatione.

Quando vnus è sociis confert solam pecuniam, & alter solam operam, potest fieri communio sortis, & lucri, 1. Sic vt in fine ex æquo diuidatur pro rata pecuniæ ab vno, & æstimationis operæ ab altero collatæ, 2. Sic vt conferens solam operam non sit particeps sortis, sed solùm aliquotæ partis lucri, cuius spes æquiualeat operæ ab ipso positiuæ, hoc enim vtroque modo seruatur æqualitas vtrimque requisita.

Contractus Triplex, est quo conferens in Societatem à socio assecuratur de sorte integra cum certo lucro, sed minore eo, quod ex negotiatione speratur. Vnde in eo sunt virtualiter tres contractus, scil. Societatis; assecurationis, & venditionis maioris lucri sperati. Hunc contractum esse licitum suadent, 1. Leges, & institutiones ei apertè fauentes, 2. Hæc ratio; est certò contractus ille triplex licitus si fiat diuisim cum diuersis; adeoque etiam cum eodem simul, & semel: cum per hoc nullam contrahat in iustitiam, nec mutet naturam, adeoque non transeat ad rationem mutui. Ita *Syluester*, *Gabriel*, *Maior*,

Maior, *Nauarrus vterque*, *Toletus*, *Lessius*, *Syluester*, *Abulensis*, &c.

Obiectiones contra contractum Triplicem ex sequentibus soluuntur. *Dominium pecuniæ* in eiusmodi contractu in Societatem depositæ non est penes solum negotiatorem, cum non possit de illa, sicut de mutuò accepta, per suo arbitrio disponere, sed teneatur eam vel æquiualentem suo, & deponentis nomine negotiationi applicare. Huic quidem soli perit, at non ratione demonij vt mutui formalis aut virtualis in ipsum translati, sed vi contractus assecurationis adiuncti. Hoc contrahendi modo pecuniam conferens non sentit lucrum, nullum potens sentire incommodum, quod non esset æquum, quando quidem patiatur damnum maioris lucri quod sperare potuit.

Secundò, Bulla Sixti Pontif. hunc contractum non prohibet vt illicitum iure naturæ, sed tantum vt Scandalosum ex præsumptione vsuræ palliatæ, quæ non interuenit si contractus in eo inclusi fiant seriò, verè, & non fictè, vnde in Germania, & Belgio, illa non habetur à pluribus pro recepta.

Sponsio, qua certantes de alicuius rei euentu sibi mutuicem aliquid spondent, dandum ei qui veritatem fuerit assecutus, est licita, si absit fraus, par sit vtrimque periculum, nec sit de re turpi &c. *Sortes* ex quarum euentu aliqua decernuntur, aliæ sunt *diuisoriæ* quibus de te communi disponitur, aliæ *electoriæ* quibus alijalijs præferuntur in ordine ad officia vel secularia, quæ licent, vel Ecclesiastica, quæ sunt prohibitæ *Consultoriæ* & diuinatoriæ sunt superstitiosæ.

Testamenta priuilegiata quoad solemnitatem sunt. 1. Militum in castris. 2. Facta coram Principe. 3. Belgica iuxta consuetudines varijs locis vsu receptas. 4. Ad pias causas, quæ deficiente solemnitate obligant in conscientia, modo adsint iure naturæ requisita ad translationem Dominij; ad profanas etiam causas valent in conscientia, sed validitate infirma per iudicem rescindibili, non firma, & irrescindibili; quo sensu exponendæ, & inter se conciliandę sunt Leges ac iuris vtriusque DD. in speciem pugnantes in his de testamentis priuilegiatis.

Testari prohibentur iure naturæ amentes: positiuo iure partim Ciuili, partim Canonico, impuberes, surdi simul, & muti, & prodigi, damnati ad mortem, carcerem perpetuum, aut exilium, hæretici, serui, filij familias, & vsurarij manifesti, &c. Testamentum de se *reuocari* potest à testatore validè, & licitè, 1. Per factum contrarium, vt si testator illud laceret. 2. Per alterum testamentum legitimum. *Ita habent iurium dispositiones*.

Per Testamentum *Hæredes institui* possunt, qui non sunt lege prohibiti, vt sunt hæretici, spurij, id est, orti ex parentibus inter quos tempore vel conceptionis, vel natiuitatis erat aliquod impedimentum dirimens, non legitimati, etiam deficiente prole legitima, non succedunt illi parentibus ab intestato, neque ex Testamento, nec vllam partem hæreditatis accipere possunt etiam in conscientia: secus naturales, id est, orti ex parentibus sic non impeditis? illi enim possunt à Patre institui hæredes si deficiant legitimi, & ascendentes; quamuis ei non succedant ab intestato, nisi ex sextante, succedunt tamen matri, tum ex Testamento, tum ab intestato pari iure cum legitimis: de quibus fusius iuxta leges Belgicas *Lessius de iure*, *& iust. Zypæus*, *alijque*.

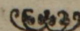
Reliqua de *Testamentis* in hoc Opere traduntur infrà *Tomo II. Part. II. Tract. V. cap. 13*.

Codicillus, est sequela & velut supplementum Testamenti. *Legatum* est donatio in Testamento præstanda ab hærede. Factum absolutè legatum debetur statim à morte testatoris: Factum sub conditione debetur ea impleta. *Fidei commissum* est, quod alteri ita relinquitur, vt illud non possit alienare.

Non potest Hæres ita legatis grauari vt hæreditas reddatur *inutilis*, alioqui potest detrahere Falcidiam, id est, quartam partem hæreditatis ex legatis detrahibilem, aut Trebellianicam, id est, quartam partem ex Fidei commissis detrahibilem, vt hæres habeat saltem quartam partem bonorum defuncti.

Si Legatum aut Fidei commissum sit ad *pias causas*, nec Falcidia, nec Trebellianica detrahi potest. Sola Parochi aut Confessarij depositio de vltima voluntate defuncti ad pias causas hæredem obligat in conscientia, dum constat de horum probitate. Ita *Layman hic*, *alijque*.

* * *

C A-

CAPVT VI.

De Restitutione, eius radice, Causis eam excusantibus, &c.

DE *Restitutione in ordine ad Praxim agitur accuratè in huius Operis* Tom. II. Part. III. Tract. V. cap. 14. *infra*.

Ne quid aliqua ex parte desit in materia tam necessaria, quędam hic ad omnimodam Theologi institutionem subijciuntur.

Ad notitiam fundamentalem *Obligationis restituendi*, sciendum est, quod illa oriatur ex iniustitia, quæ fit contra ius alterius. Ius autem alienum dicitur *mobile*; quod abdicari potest à Domino: Ius verò *immobile*, quod abdicari non potest, quale habet Clericus ne percutiatur. Quoad iura mobilia, non potest iniuria fieri volenti, potest quoad immobilia, vt fit marito consentienti in abusum suæ vxoris. Idem est de percussione Clerici, licet ipse in eam consentiat, vti patet ex iure Canonico *Cap. Contingit. de sent. excomm.* vbi ea percussio dicitur iniuriosa, etsi non violenta. His tamen non debetur satisfactio, quia consentiendo illam remiserunt.

Obligatio restitutionis oritur ex violatione solius *iustitiæ commutatiuæ*, non distributiuæ. Quia illa sola respicit ius strictum: distributiua enim solùm respicit ius fundatum in ratione partis alicuius communitatis, quòd non est strictum. Hinc, per se loquendo, non obligatur ad restitutionem qui confert beneficia aut officia digno relicto digniori. Dixi, per se loquendo, quia si factus sit concursus cum promissione digniores præferendi, tenetur ad restitutionem ex violatione iustitiæ commutatiuæ ortæ ex pacto præcedenti. Similiter si Princeps dignis prætermissis confert officia publica indignis, violat iustitiam commutatiuam, non aduersus dignos prætermissos, sed aduersus communitatem, cui strictè obligatur de dignis illi prouidere. Ita *Suarez*, *Lessius*, *Rebellus*, *Lugo*, *Malderus*, *alijque*, Contra *Caietan. Vasquez*, *Molinam*, *& Aragonium*.

Radices generales restitutionis, duæ assignantur, scilicet, iniusta acceptio, seu damnificatio, & res accepta, id est, res ex iustitia Domino suo restituenda. Ambæ concurrunt in fure detinente rem furtiuam; separantur in eo qui rem furtiuam emit bona fide, eamque nesciens esse furtiuam detinet absq; vlla damnificatione actiua est parte sua Domino illata. Pro iniuria *transeunte*, id est, non damnificante, nulla debetur restitutio, sed tantùm aliqua satisfactio, vt pro irrisione, verbis contumeliosis, &c. Obligatus Titulo rei acceptæ, 1. Ad nihil tenetur si res pereat. 2. Tantùm tenetur ad fructus extantes, & quatenus ex ijs factus est ditior. At verò obligatus Titulo *iniustæ acceptionis*, tenetur restituere rem aut eius æstimationem, quomodocumque perierit, 2. Omnes fructus ex ea perceptos. 3. Compensare omnia damna inde secuta. Vnde mensura restitutionis ratione rei acceptæ, est quantitas possessionis; ratione iniustæ acceptionis est quantitas alieni damni. Ita cum *D. Thomas*, *Layman*, *alijque*.

Possessor bonæ Fidei, vbi aduerterit rem non esse suam, tenetur Domino comparenti eam statim restituere, nec potest pretium à se pro ea datum exigere, nisi datum sit animo rem restituendi Domino suo, eiusque negotium vtiliter gesserit. Si bona fide rem *consumpserit*, aut alienauerit, ad nihil tenetur, nisi quatenus ex ea factus est ditior; si vendiderit, tenetur Domino comparenti, contractu venditionis rescisso, emptori pretium restituere, ei enim tenetur venditor de euictione, non tamen rei Domino si res vendita reperiri non possit, nisi quatenus ex ea factus est ditior. Quia Dominus rei non est Dominus pretij. Tenetur etiam fructus naturales, vt fœtus animalium, & mixtos, id est, partim à re, partim ab industria prouenientes, vt segetes; & fructus ciuiles, vt reditus &c. restituere, subductis expensis. Quia res quælibet Domino suo fructificat, non tamen fructus industriales. Rem alienam Titulo gratuito à fure acceptam tenetur, per se loquendo, Domino restituere, nisi certus sit fore, vt furi iustam ob causam reddita, Domino restituatur: quia in hoc casu Dominus non potest esse rationaliter inuitus.

Potest *emptor bonæ Fidei*, ad recuperandum suum pretium, *rem furi reddere*, licet sit moraliter certus eam Domino perituram: Quia secluso contractu aut delicto, nemo tenetur rem alienam cum proprio suo damno apud se conseruare vt restituatur suo Domino, quia ad id nullum habet ius.

Neque refert, quod emptor rem furi reddendo eam reducat in peiorem statum. Quia hoc non fit directè, & positiuè, sed tantum negatiuè, quatenus scilicet ad vitandum damnum proprium, rem desinit in meliori statu conseruare. Emptor tamen *malæ Fidei*, ratione iniustæ acceptionis, probabilius eo casu tenetur rem Domino suo restituere, vti docet probabilius, *Nauarrus*, *Lessius*, *alijque*, contra *Syluestrum*,

uestrum, *Alensem*, *Dianam*, & alios. De emptore bonæ Fidei assertionem nostram tenet *Nauarrus*, *Syluester*, *Vasquez*, *Lessius*, *Bonacina*, *Malderus*, *Turrianus*, *Lugo*, *&c.* Contra *Caietanum*, *Sotum*, *Medinam*, *Layman*, *Azorium*, *&c.*

Malæ Fidei possessor obligatur ad restitutionem rei si extet, & ad eius valorem si perierit, etiam fortuitò, & absque eius culpa; idque etsi apud Dominum per iniuriam alicuius tertij erat peritura; quia hunc præueniendo ipsius obligationem in se suscipit. Si tamen res casu perierit apud iniquum possessorem, eodem modo absque vllius iniustitia apud Dominum peritura, probabilius ad nihil obligatur in foro interno: Non enim ex re accepta, quia perit, non ex iniusta acceptione, res enim æquè erat peritura, adeòque ille non fuit efficax causa damni. Communiter tamen dicitur imponenda ei restitutio in foro externo in pœnam criminis. Ita *Nauarrus*, *Lessius*, & alij, contra *Paludanum*.

Fur ad nihil obligatur probabiliter, qui sciens, & volens rem alienam consumpsit eo loco, & tempore quo aliàs citram iniustitiam erat certò peritura: Quia in illis circumstantijs res Domino suo nullius erat pretio, ac proinde eius destructio non est illi damnosa: Secus si fur illam transtulerit in locum vbi erat seruanda: Quia tum erat alicuius pretij Domino suo. Ita *Vasquez*, *Amicus*, *alijque*.

Res quæ apud iniquum possessorem *meliorata* est, aut *fructificauit*, cum omni melioratione sua restituenda est, & cum omnibus fructibus non solùm perceptis, sed etiam percipiendis à Domino si rem suam habuisset: quia res Domino suo melioratur, & fructificat, ideòque cum his tanquam ad Dominum pertinentibus restitui debet.

Pro *debitorum solutione* seruandus est ordo iuris potioris. Hinc 1. Si res extat in specie reddenda est Domino. 2. Debita Titulo oneroso præferuntur debitis Titulo gratuito. 3. Debita certi creditoris præferuntur debitis creditoris incerti.

Causæ excusantes à restitutione traduntur infrà huius Operis Tomo II. Part. III. Tract. V. cap. 14. §. 4.

CAPVT VII.

De Iniuria in Corpus, & Famam, & de Furto, Iudice, Teste, Reo, Aduocato.

De *his agitur in hoc Opere infrà* Tract. V. *superius citato: hic pauca restant adijcienda.*

Occisio sui directa, licita non est vlla auctoritate humana. Quia illa repugnat charitati erga se, iustitiæ erga Rempublicam, & erga Deum, qui est Dominus vitæ humanæ.

Licet tamen ex iusta causa, v.g. ad vitæ conseruationem seipsum mutilare, & *indirectè* ad sui necem concurrere, vt abstinendo ab esu carnis humanæ aut idolo sacratæ, item ignem naui inijciendo, aut pulueri nitrato ad nocendum hosti &c. Debent tamen ista fieri ex causa graui, & conducente ad finem independenter à morte directè adhibita. *Sui interfector* iure Canonico priuatur Ecclesiæ suffragijs, & sepultura, nisi ante mortem dederit signa pœnitentiæ, vel dubium sit an à se ipso, aut alio fuerit occisus. Ita de naui incensa &c. *Lessius*, *Malderus*, *alijque*, quia ea ratione factum Sampsonis excusant.

Pro tuendis *fortunæ bonis magni momenti*, alioqui amittendis irreparabiliter, licitum est inuasorem iniustum in actu inuasionis defensiuè occidere. Quia bona illa honestæ sustentationi necessaria, reductiuè pertinent ad vitam tuendam. Idem in pari causa de defensione pudicitiæ, & honoris tradunt DD. communius.

Qui virginem corrupit, illa consentiente, non tenetur ad compensationem ipsi faciendam. Quia liberè consentiendo cessit iure suo; nec eius parentibus, quia nulla illis fit iniuria; etsi enim puella sit sub eorum potestate, sicut potest illis inuitis nolle nubere, ita & nuptias suas reddere difficiliores. Tenetur autem si per fraudem, metum, aut vim eam ad crimen induxerit, ad omnia damna inde ipsi puellæ; eiusque parentibus prouenientia; Quia corruptor eorum fuit causa iniusta: hæc si non possit compensare aliter quàm inito cum ea matrimonio, tenetur in conscientia eam ducere: & ad hoc determinatè obligatur si sub conditione copulæ matrimonij illi absolutè promiserit: Nisi fortè mala valdè grauia ex tali connubio sequerentur. Ita *Sotus*, *Vasquez*, *Diana*, *alijque* communius.

Adulter & adultera, si non fuerit proles ex copula secuta, solum tenentur ad satisfactio-

nem

nem honorariam si innotescat marito: Prole certò secuta vterque tenetur ad compensationem damnorum marito & legitimæ proli inde obuenientium, si fieri possit. In dubio tenetur pro ratione dubij, id enim æquitas postulat. Tenetur autem adulter ad prolem alendam ab anno tertiò exclusiuè, adultera verò vsque ad annum tertium inclusiuè, ex *l 9. Cod. de patria potestate*.

Licitum non est, *seipsum falsò infamare*, nec de vero crimine, ratione scandali, neque etiam de falso, vt si quis ad vitanda tormenta fateatur crimen veneficij quod non commisit, atque ita seipsum mendaciter infamet infamia grauissima in toto eius familiam redundante: quod fieri nequit absque peccato saltem veniali mendacij, & mortali detractionis, ideoque tenetur ante mortem id retractare.

Iustas ob causas *licita est reuelatio peccati grauis occulti*, 1. Ad petendum consilium vel auxilium. 2 Ad alterius correctionem idoneam 3. Ad auertendum malum commune. 4. Ad propriam defensionem. 5 Ad vitanda grauia tormenta. *Sine causa* verò mortale est illud vel vni aperire, etiam non nominata persona, sed sola eius communitate, v.g. religiosa. Quia per hoc iniustè fama aliena grauiter lædi æstimatur. Ita *Theologi communiter*.

Per *singula furta leuia* multiplicata tunc peccas mortaliter quando per ea intendis etiam a diuersis tibi comparare summam notabilem: Tunc enim singula furta sunt executio voluntatis mortaliter malæ circa rem totalem grauem. Imò etiam quamuis id non intendas peccas mortaliter, quando summam graues comples ad eam aduertens: Quia tum causas damnum notabile. Completa autem summa notabile teneris eam sub mortali totaliter restituere. Plus tamen requiritur ad summam notabilem quando per maiora interualla, aut à diuersis accipitur.

Compensatio occulta, quamuis rarò, aliquando tamen est licita; vt si debitum omninò certum absolutè non possit aliter obtineri, aut non nisi ægerrimè cum multis molestijs & grauibus incommodis, & sic vt creditor occultè sibi compensans prospiciat ne iterum à debitore idem debitum postea soluatur. Ita de debito certo *Theolog. communiter*.

Iudici licet, quando crimen est *notorium*, auctor autem *occultus*, inquirere de auctore in genere: accusatio sufficit ad interrogandos testes ab accusatore productos: ad reum autem de se ipso iuridicè interrogandum præ-requiritur vel semiprobatio per vnum testem, vel infamia, vel indiciorum sufficientia. Iudex tamen de vno crimine infamatum non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, nisi sit cum illo priori crimine connexum.

Iudex inferior, imò & supremus, debet iudicare secundum leges, nisi in aliquo casu particulari prudenter iudicetur Legislator aliud voluisse: quia alias periculum esset ne priuatis affectibus locus concederetur. Ita Iura communiter.

Tenetur iudex publicus se conformare regulæ iudicis duplici, quæ est, scientia publica, hoc sensu, quod non possit *contra* eam iudicare, non quod semper debeat *secundum illam* etiam quando habet *certitudinem de contrario*. Obstat enim Superior regula iuris diuini vetantis ne directè occidatur innocens. Tenetur quidem inferior obedire suo Superiori non euidenter mala præcipienti: sed Respublica non potest imperare Iudici vt eum damnet ad mortem, quem iudex certò & euidenter scit esse innocentem, & per calumniam oppressum. Quia alioquin eius præceptum esset manifestè iniustum. Vnde Respublica non imperat, vt iudex procedat secundum allegata & probata, nisi ex præsumptione veritatis, ac proinde, quando Iudici constat de contrario, præsumptio debet cedere veritati. Opposita tamen multorum *Thomistarum* sententia cum *Diu. Thoma* vt probabilis admittitur, Contra *Petrum Nauarrum*, *Adrianum*, *Panormitanum*, *Lyranum*, *Lessium*, *Syluium*, *Malderum*, *Lugo*, *&c.*

Si iudex *culpabiliter*, tulit sententiam iniustam, tenetur eam reuocare, & damna compensare. Si verò *inculpabiliter*, eam solum tenetur retractare si potest sine suo graui incommodo: *ita communis*.

De Iudice, *Teste*, *&* *Aduocato*, *& quando ad restitutionem teneantur agitur* Tomo II. Part. III. Tract. V. post cap. 14.

Acceptio personarum, qua dignior postponitur, est iniustitia mortalis ex genere suo; quia per eam violatur, vel iustitia commutatiua, vt in iudicijs, & distributionibus beneficiorum, & officiorum per concursum; vel distributiua & fidelitas in dispensatione bonorum communitatis. Hinc iuxta *Rebellum* est mortale in distributione locorum in *promotionibus Academicis* præferre minus dignum digniori, cum ista distributio fiat per oppositionem, siue concursum formalem.

Reus interrogatus, sed non iuridicè, non te-

tenetur aperire veritatem; tenetur si iuridicè, id est, à iudice legitimo cum præuia infamia, & semiplena probatione. Sunt tamen qui probabiliter dissentiunt quando agitur de capite, & est spes euadendi; Quia præceptum de positiuè dicendo verò videtur eo casu excedere vires conditionis humanæ. Certò ei licet infirmare auctoritatem accusatoris & testium, aperiendo occulta eorum crimina, fugere è carcere; eius fores effringere; non tamen inferre vim custodibus. Ita *Theologi communius*.

DE RELIGIONE

De Actibus illius.

CAPVT PRIMVM.

De Religionis virtute, Oratione, Horis Canonici, Votis, & Religioso statu.

DE *Horis Canonicis agitur hic infrà* Part. III. Tract. IV. cap. 4 *de Votis & Iuramento* Tract. V. cap. II. §. 3. *De superstitione & vitijs oppositis* Tract. V. cap. 1. §. 2. Hic principia, speculatiua præcipuè ordine supplentur.

Religio est virtus quæ debitum Deo cultum exhibet. Hinc obiectum eius *materiale* est Dei cultus, *formale* huius cultus specialis honestas.

Religionis *actus eliciti* sunt volitione cultus Dei: *imperati* sunt, ipsi actus diuini cultus, scilicet adoratio, oratio votum: sacrificium, & similes, qui sunt obiectum simul & effectus actuum elicitorum quibus constituuntur in esse virtutis istius speciei scilicet Religionis.

Officium Diuinum tenentur recitare Ecclesiastici, etiam Regulares secundum ritum Breuiarij Romani reformati, exceptis Ecclesijs & Conuentibus in quibus constat aliud officium recitari ex consuetudine 200. annorum, quibus licet tamen Romanum assumere. Omnes etiam obligantur legere Officium Defunctorum die animarum, & Litanias die Sancti Marci, & triduo Rogationum; non autem legere Officium Defunctorum ut notatur in rubricis, nisi vbi id vsu receptum est. Qui nulli Ecclesiæ est adscriptus, sed ordinatus Titulo patrimonij, probabilius tenetur ad ipsum Officium Romanum.

Reliqua practica de Officio siue Horis Canonicis traduntur infrà Tract. 4. cap. 4. *de Horis Canonicis*.

Votum est promissio Deo facta de meliori: ad huius valorem requiritur. 1. Voluntas se obligandi. 2. Aduertentia quanta requiritur ad mortale. 3. Libertas. 4. Ea rei promissæ notitia ut non erret circa eius substantiam, aut principale motiuum. 5. Rei promissæ possibilitas, & honestas. Vnde non potest esse materia voti res mala, res indifferens, & res bona quatenus melioris impeditiua. 6. Denique in vouente requiritur potestas se obligandi. Hinc vota professionis emissa ante annum ætatis 16. ipso iure sunt irrita.

Qui vouet rem *ab alterius voluntate* siue facto dependentem, tantùm tenetur, quantum in se est, procurare executione: non tamen tenetur iste alter exequi. Hinc liberi non obligantur votis parentum eos Religioni offerentium. Votum *conditionale* obligat purificata conditione etiam turpi, non antecedenter. Voti *impletio* facienda est statim moraliter, vel iuxta intentionem vouentis. Si tamen quidpiam pro nullo determinato tempore absoluta voueris, teneris illud exequi cū primū commodè poteris: sic tamen vt ad breue tempus illud differre non debeat mortale censeri.

Obligatio voti desinit. 1. Desitione materiæ. 2. Defectu conditionis adiectæ. 3. Irritatione, id est, ablatione obligationis voti ab alterius consensu dependentis. 4. Commutatione. 5. Dispensatione. Vnde pater potest simpliciter & directè irritare vota liberorum impuberum gubernationi familiæ efficientia, non alia, vt sunt votum castitatis, religionis, &c. *Prælatus regularis* potest irritare omnia vota à suis subditis emissa post professionem religiosam, excepto voto strictioris ordinis. Item, vota à suo prædecessore, imo & à seipso approbata. Non tamen vota Nouitiorum, quę suspenduntur ante professionem, per quam extinguuntur. Vnde si non emittatur professio reuiuiscunt, vti, & vota dimissorum è Societate ante ingressum emissa.

Potestas irritandi vota subditorum, etiam conuenit *Abbatissis*, cum ea potestas non sit iurisdictionis, seu gubernationis. Item, *Maritus* potest irritare vota vxoris repugnantia iuri, quod habet in eius corpus; quia in istis mulier viro est subiecta. *Pontifex* non potest irritare omnia vota Fidelium, cum eorum voluntates non habeat in omnibus sibi subiectas:

Po-

Potest tamen ex iusta causa cum ijs dispensare in votis de facto emissis, cum sit circa res sacras supremus in terris.

Quilibet potest propria auctoritate, etiam absque causa, vota sua *mutare in euidenter meliora*, si non sint vota reseruata: Hæc etiam reseruata potest mutare in votum religionis. Mutare autem inequale, aut in minus bonum potest solus Superior: Quia talis commutatio est partialis dispensatio, quæ est actus iurisdictionis Ecclesiasticæ, sed absque aliqua causa, nec licitè, nec validè fieri potest.

Persona in cuius fauorem facta est commutatio in æquale vel minus, potest, si velit, *redire ad prius votum*, non tamen, si propria auctoritate commutauerit in melius. Votum reale factum *vni Ecclesiæ*, & huius nomine ab aliquo acceptatum, non potest à vouente commutari in melius faciendum alteri Ecclesiæ, quia prior Ecclesia acquisiuit ius ad rem voto promissam per illam acceptationem. Si opus in quod facta est commutatio reddatur *impossibile* non tenetur ad prius votum redire.

Plura practica traduntur infrà de voto Tract. V. cap. 2. §. 3.

Status Religiosus, est status perfectionis per tria vota perpetua acquirendæ ab ecclesia approbatus. Ad eum requiruntur, 1. Vota substantialia, eaque perpetua castitatis &c. 2. Traditio sui à vouente irreuocabiliter facta Superiori. 3. Approbatio Pontificis ad talem statum in Ecclesia constituendum.

Solemnitas votorum, non est de essentia Religionis. Constat hoc ex Decretis Pontificum Pauli III. Pij IV. & ipsius Tridentini approbantium Societatis institutum, ac præcipuè ex Bulla Gregorij XIII edita an. 1584. quæ incipit *Ascendente Domino*, definientis, vota simplicia Societatis constituere verè ac propriè Religiosum, æquè ac facit professio. Quia illos, qui ea emittunt æquè ligant religioni, licet non æquè hanc illis obligent. Idem olim viguit in ordine S. Basilij, August. & Benedicti, quod doctè probat *Basilius Pontius* Augustinianus *l. 7. de Matrim. à C. 12. ad 22.* vbi dici, temporibus Apostolorum omnes Religiones solis votis simplicibus constitisse, & Religiosos votis solutos à suis Prælatis dimitti potuisse, vt fit in Societate, cuius proinde instituti modus non est nouus in Ecclesia.

Illa autem *solemnitas* voti religiosi *distinctiua Professionis* à quocumque voto simplici, consistit in forma quadam fouendi ab Ecclesia præscripta, & reddita efficaci ad varios effectus morales, qui sunt, 1. Vouentem adstringere religioni, vinculo vtrimque insolubili. 2. Inhabilitate ad matrimonium subsequens, & præcedens ratum dirimere. 3. Reddere incapacem omnis Dominij. 4. Soluere cætera vota simplicia. *Ex iure Cap. Scripturæ 4. de voto.*

Professio ipsa Religiosa, est emissio voti solemnis in Religione approbata. Ad eius valorem requiritur, 1. Ætas 16. annorum ex Trid. 2. Annus probationis integer. 3. Libertas à coactione, fraude &c. 4. Animus profitendi. 5. Consensus Superioris. 6. Vt profitens sit sui iuris, liber, &c. Eadem requiruntur ad valorem votorum *simplicium* Societatis.

Qui emisit professionem inualidam potest iuxta *Trident. Sess.* 15. *cap.* 10 reclamare intra quinquennium à die professionis, non post, nisi prius defuerit reclamandi potestas. Professio Religiosa ex Declaratione varia, delet omnia peccata ante commissa quoad pœnam, quod extenditur ad vota simplicia Societatis: De quo fusius *Suarez de Relig. Pellizarius &c.*

Pontifex dispensare potest in voto solemni castitatis Religiosæ; Quia tota vis, & solemnitas quam habet professio, est ab Ecclesia. Patet 1. ex Bonifacio VIII. & ex Bulla Gregorij XIII. 2. Quia Pontifices in hoc voto sæpè dispensarunt, vt cum Ramiro Rege Aragoniæ monacho alijsque apud Lessium, Malder, &c. & recentius cum Duce de *Ioieuse* Capucino. Non potest tamen dispensare cum monacho in sensu composito, quod solùm volunt *Innocentius* III. *Cap. cum ad monasterium* de statu Monachorum, & alij docentes rem Deo consecratam non posse desacrari. *Character Sacerdotalis* est indelebilis, & ideò initiatus Sacerdotio auctoritate Pontificia fieri nequit ex Sacerdote nō Sacerdos. Ita ex Theologis Societatis, alijsque docent plurimi de voto solemni, Contra *Sotum*, *Capreolum*, *Syluestrum*, *Estium*, *Syluium*, *& alios fauente is vt videtur D. Thoma quæst.* 189. *art.* 3.

Per votum *Obedientiæ* Religiosus obligatur, 1. Ad seruandam Regulam in sua religione receptam. 2. Ad obediendum Superiori, & quidem sub mortali dum vtitur his terminis; præcipio tibi in nomine Domini, in virtute S. Obedientiæ, aut similibus. In dubio præsumptio stat pro Superiore, adeoque illi obediendum est.

Per votum *Castitatis* tenetur abstinere ab omni actu castitate repugnante, idque sub mortali ex vi voti. Per votum *Paupertatis* tenetur nihil habere, & absumere, etiam

extra

extra suum monasterium, tamquam proprium, seu independenter à Superiore, & hoc etiam sub mortali peccato Sacrilegij in materia graui. Per se loquendo, illud censetur graue in materia voti, quod est graue in materia furti. Varia repugnant paupertati in vna Religione, quæ non in alijs, pro consuetudinum varietate. Religiosi professi successionis in hæreditates iure communi sunt incapaces, & monasteria eorum nomine ex iure Belgico.

Plura practica traduntur infra Deuoto Tract. V. Cap. II. §. 3.

CAPVT II.

De Beneficij Ecclesiastici Natura, Acquisitione, Amissione, Dominio, &c.

Ecclesiasticum Beneficium definitur, ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter aliquod officium spirituale auctoritate Ecclesiæ constitutum. Vnde eius defectu Castellorum capellaniæ, non sunt Beneficia, nec, per se loquendo, obligant ad Horas. *Seculare* beneficium est, quod secularibus, *Regulare* quod regularibus ex sua institutione confertur, vnde nec Seculare Regularibus, nec contra conferri potest absque dispensatione: in dubio præsumitur Seculare. *Simplex* dicitur, quod nullam habet præeminentiam, nec iurisdictionem, vt Canonicatus: *Duplex* quod hæc omnia aut eorum aliquid habet, vt Papatus, Episcopatus &c. *Titulare* quod in Titulum perpetuum confertur, vnde non potest auferri absque graui causa, tale ferè est quodlibet beneficium sæculare.

Olim Clerici per modum vnius communitatis simul in communi viuebant sub Episcopo sibi, & singulis necessaria distribuente, vnde tunc nullum habeant Dominium redituum sui Beneficij. Nunc habent Dominium bonorum patrimonialium, & quasi patrimonialium, id est, acquisitorum tamquam stipendium celebrationis &c. item illius partis prouentuum sui Beneficij, quæ ipsis est necessaria ad honestam sustentationem. Probabilius videtur eos etiam esse Dominos partis *superfluæ*, cum iura absolutè eis tribuant dominium fructuum sui Beneficij, nihil distinguendo inter partem necessariam, & non necessariam. Deinde, Pars illa non est quoad Dominum, Ecclesiæ in communi, nec Pauperum; ergo Beneficiatorum. Ita recentiores communiter. *Sotus*, *Couar. Azor*, *Molina*, *Lessius*, *Syluius*, *Vuigers*, *Malderus*, Contra plures *Canonistas* & Theologos antiquiores.

Clerici tamen *Beneficiati obligantur* sub mortali partem fructuum congruæ sustentationi superfluam Pijs causis applicare; non tamen ex Iustitia, sed ex Charitate, & obedientia, ex qua non oritur obligatio restitutionis in Beneficiarijs de ea aliter disponentibus, nec in eorum hæredibus: Quia eiusmodi obligationem Ecclesia numquam declarauit, nec imponenda est, nisi de ea constet, cum in dubio melior sit conditio possidentis. Vnde cum Concilia & PP. dicunt bona Ecclesiastica esse res Dei, Patrimonium Christi &c. loquuntur de illis ante eorum diuisionem, & de immobilibus, & mobilibus quæ sunt Ecclesiæ in communi, vt sunt vasa argentea, &c. Cum verò S. Augustinus, Hier. alij PP. expresse dicunt, Clericos esse fures aut Sacrilegos si illis vltra necessitatem vtantur; vel loquuntur de obligatione charitatis ad vsus Pios, vel per exaggerationem, qualiter *S. Hier.* loquitur etiam de Secularibus eleemosynas non erogantibus. *Ita plurimi hic apud Dianam*, *& fauet D. Thomas* Quæst. 185. Art. 7.

Ecclesiastica bona immobilia, & mobilia *pretiosa*, *alienari* non possunt sine iusta causa, & solemnitate. *Causæ iustæ* huiusmodi alienationis sunt, 1. Vrgens necessitas. 2. Pietas. 3. Euidens vtilitas *Solemnitas* ad eius valorem requisita consistit in his, 1. Debet ea de re tractatus fieri in Capitulo. 2. Debet accedere consensus maioris partis Capituli. 3. Debet interuenire consensus Episcopi, vel Pontificis, ac Regis, quibus deficientibus inualida est etiam in foro externo, nisi sit res modica, ac pertinens ad mensam Prælati, qui absque solemnitate potest alienare mobilia non pretiosa, & renunciare iuribus acquirendis, non tamen acquisitis. *Papa* non potest pro libitu alienare bona Ecclesiæ, cum non sit eorum Dominus, sed solùm administrator. Ita ex varijs *Iuris* Canonibus deducit prædicta *Lessius*, *Layman*, *alijque*.

Si Beneficiatus omittat Horas Canonicas post 6. menses à possessione, tenetur ad restitutionem, secus si ante: Tunc tamen peccat mortaliter contra Religionem, non contra Iustitiam; Quia non videntur fundatores voluisse obligare sub tanto onere. Horas negligens per 6. menses à possessione, Beneficio priuandus est. Habens plura Beneficia ad horas seorsim sufficientia plura peccata cōmittit, & te-

netur ad restitutionem fructuum, pro rata temporis, fabricæ, vel pauperibus loci faciendam: Potest tamen sibi retinere partem proportionatam officijs non omissis, v. g. Sacramenta ministrandi, Beneficio annexis, præsentiæ in Choro &c. *Ita docet Layman, alijque.*

Residentia, est assiduitas commorationis in loco beneficij animo præstandi alicuius seruitij Ecclesiastici. Ad eam tenentur habentes curam animarum ex præcepto diuino à Pontifice indispensabili: Possunt tamen ex causa Episcopi singulis annis abesse ad 3. menses, non vltra, aliàs per se loquendo, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem: Parochi verò per duos, Canonici possunt abesse per tres menses, sic tamen vt distributiones non faciant suas. Priuantur si absint diutius, primo anno dimidia parte fructuum: Secundò omnibus istius anni fructibus. Omnia beneficia de iure communi ad residentiam obligant, sunt tamen quædam ex fundatione aut consuetudine libera ab ista obligatione. Colliguntur prædicta ex *Tridentin. Session. 24. Cap. 12. alijsque.*

Beneficia acquiruntur 6. modis; 1. *Præsentatione* & *institutione*: Præsentatio etiam Laicis fieri potest & confert ius ad rem institutio à solis Ecclesiasticis. 2. *Electione* quę propriè locum habet in Prælaturis, & parit ius ad rem: 3. *Postulatione*, ad quam consentire debent duæ partes tertiæ: non tribuit ius ad rem, adeoque est reuocabilis: & *Confirmatione*, quæ est beneficij collatio in eum, qui electus, vel postulatus est. 4. *Collatione libera*, id est, quæ procedit ex mero conferentis arbitrio. 5. *Resignatione* in fauorem secuta collatione. 6. *Permutatione*, dum accedit Superioris approbatio.

Ius Patronatus est ius præsentandi aliquem ad beneficium vacans; tribus modis acquiritur, 1. *Fundatione*, seu donatione fundi, in quo ædificata est Ecclesia. 2. Eiusdem *Ædificatione*. 3. *Donatione* ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ. Ex his Titulis, possunt eiusdem beneficij plures esse Patroni, qui conueniant de præsentatione alternatim facienda. Tituli illi rectè exprimuntur hoc versiculo.

Patronum faciunt, ius, ædificatio, fundus.

Patronatus Ecclesiasticus conuenit personæ Ecclesiasticæ, Laicus personæ laicæ. *Iura Patroni sunt*, 1. *Præsentandi*. 2. *Honoris* in processionibus. 3. *Defensionis* Ecclesiæ. 4. *Alimentorum* in casu inopiæ. *Transfertur* hoc ius, 1. Successione hæreditaria. 2. Donatione. 3. Permutatione. 4. Venditione Domini cui annexum est ius patronatus.

Episcopus est *ordinarius collator* omnium beneficiorum suæ diœcesis, tam patronatorum, quàm liberorum; sæpè tamen ex priuilegio hoc ius competit alijs. *Pontifex* verò cum sit supremus Princeps & dispensator bonorum Ecclesiasticorum, est collator omnium Beneficiorum tribus modis, 1. Iure præuentionis, id est, quando alicui confert gratiam expectatiuam ad Beneficium primò vacaturum. 2. Iure concursus, id est, quando confert aliquod Beneficium vacans, etiam nulla interueniente Ordinarij negligentia. 3. Iure deuolutioni, id est, quando ex iuris dispensatione ob aliquam collatorum culpam ius conferendi ad Papam deuoluitur. Raro iure illo concursus vtitur Pontifex, ad vitandam confusionem; sed eius loco in varijs Ecclesijs sibi seruauit certos menses, cæteris Ordinario relictis.

Capitulum regulare, & sæculare, seclusis censurarum impedimentis, habent ius electionis, in qua seruanda est forma Canonica, iuxta quam vocandi sunt habentes ius eligendi etiam absentes; præsentium qui ob iustam causam accedere non possunt, exquirendum est suffragium.

Tribus modis fieri potest *electio*, 1. Per scrutinium, id est, collectionem suffragiorum, in qua necesse est, ut maior ac sanior Pars Capituli in eundem consentiat. 2. Per compromissum, id est, per potestatem eligendi uni vel pluribus commissam à Capitularibus. 3. Quasi per diuinam inspirationem.

Ad *capacitatem beneficij* requiritur, 1. Thorus legitimus. 2. Clericatus. 3. Ætas competens. 4. Cœlibatus. 5. Libertas à censuris. 6. Probitas, scientia &c. Dispensatio Pontificis illegitimos reddit capaces cuiusuis Benefici. Episcopus solùm potest cum illis dispensare ad minorès ordines, & ab Beneficia simplicia, quibus non est annexus ordo Sacer. Constant hæ ex iurium dispositione, De quibus non plura *infra Tomo II. Part. III. Tract. I. in fine, circa Ecclesiastica Munia, Beneficia, &c.*

Clericatus seu *prima tonsura* est necessaria, sic ut ea deficiente collatio Beneficij sit nulla. Ordo quem Beneficium ex sua institutiones requirit, debet suscipi intra annum, quod si beneficiatus omittat, peccabit mortaliter, poteritque ab Ordinario priuari Be-

ne-

neficio. Ad *Episcopatum* requiruntur. 1. Ætatis anni 30. 2. Subdiaconatus. 3. Vt eo suscepto intra tres menses fiat consecratio, sub pœna iacturæ fructuum, & Episcopatus si vltra tres alios menses negligatur. Ad *Abbatiam*, *Decanatum*, & similes dignitates requiruntur anni 25. saltem inchoati, vti ad Beneficium parochiale. Ad Beneficia *simplicia* requiritur Annus 14. saltem inchoatus: & ad Canonicatum Ecclesiæ *Cathedralis* ordo sacer, & annus 21. Vt monialis sit capax Abbatiæ requiritur vt habeat annos ætatis 40. & 8. annis à professione in monasterio laudabiliter se gesserit. Ipso iure vacant Beneficia per *matrimonium* validè contractum, & per *professionem*, id est, per vota religiosum constituentia: Vnde eorum resignatio ante finem Nouitiatus ritè facienda est.

Quæstiones aliæ circa acquisitionem, amissionem, permutationem Beneficij Ecclesiastici, traduntur in hoc Opere infra Tomo II. Part. III. Tract. I. *& præcidentibus de Simonia circa Beneficia Ecclesiastica, & alias res sacras agitur ex professo huius Operis* Tomo II. *Parte* III. Tract. V. Cap. 12. *in fine*.

Hæreses, & Errores.

Contra hanc Secundam Secundæ Theologiæ partem, recensentur cum suis Auctoribus, ac Refutatione, in fine Tomi I. huius Operis sub hoc Titulo, *Notitia Generalis* Dogmatum ab Ecclesia Damnatorum, ordine Alphabetico, sub his Titulis in particulari. *Concilium*, *Fides*, *Deus*, *Christus*, *Ecclesia*, *Euangelium*, *Apostoli*, *Hæreticus*, *Papa*, *Sacerdotium*, *Scriptura sacra*, *&c.*

Item *de Fide*, *Spe*, *Charitate supra* Part. II. pag. 134. Item, de Iustitia, &c. in Titulis *Bellum*, *Inimicus*, *Iniuria*, *Iudex*, *Iuramentum*, *Lex*, *Mendacium*, *Occisio*, *Restitutio*, *Simonia*, *Tyrannus*, *Vsura* supra *in Notitia Generali* inchoanti pag. 144.

Item, *de Iure*, *& iniuria*, *supra* Part. II. pag. 140.

TER-

TERTIÆ PARTIS PARS PRIMA DE INCARNATIONE VERBI DIVINI.

§. I.

Incarnationis conuenientia, necessitas, effectus, proprietates, &c.

DE hoc *Incarnationis* mysterio, Quærit D. Thomas in summa Par.3. Art.1. *An fuerit conueniens verbum diuinum incarnari?* Respondet affirmatiuè, vti & alij Theologi. Quia per Deum in carne visibilem cognoscuntur attributa diuina per se aliàs inuisibilia, v. g Dei bonitas, iustitia, sapientia, &c.

Neque *dicas* assumendo naturam humanam assumi etiam eius imperfectiones, adeòque peccabilitatem.

Resp. enim, posse assumi imperfectionem siue malum pœnæ, non assumendo malum culpæ, cum culpa à malo pœnæ separabilis sit & Dei infinitæ sanctitati repugnet.

Quærit idem art. 2. An *necessarium* fuerit Verbum Diuinum incarnari?

Resp. Non fuisse necessarium *simpliciter*. Quia potuit alijs vijs ac modis Deus finem suum assequi, fuit tamen necessarium *secundum quid*, scil. vt melius eum assequeretur, ad fidem, spem, charitatem, suique communicationem, & malorum remotionem. An sine peccato *originali* Verbum incarnatum fuisset, infra dicemus.

Purus homo non potuit satisfacere pro tota natura humana. Quia peccatum est malitiæ infinitæ.

Quærit art.4 An incarnatio facta sit principaliter ad delendum peccatum originale, an ad delendum peccata actualia?

Resp. Ad originale principaliter, quia peccatum illud est maius *extensiuè*, scil. ad omnes; quamuis actuale sit maius *intensiuè*, quia est magis voluntarium, vtpotè propria singulorum peccantium voluntate commissum.

Quærit art. 8. An *Vnio* Verbi sit idem quod assumptio?

Resp negatiuè. Quia natura diuina rectè dicitur vnita, non tamen assumpta. Nam vnio importat relationem, sed asumptio denotat actionem vel passionem Hinc Pater, & Spiritus Sanctus vniunt, sed non asumunt, Filius vnit, & assumit. Item, Natura Diuina est vnita, non tamen assumpta.

Quæritur vlterius. An vnio Verbi diuini ad humanitatem, facta sit in Natura siue essentia, an in Persona diuina?

Respondent cum *D. Thom. Quæst.* 2. *Art* 2. Theologi, factam non esse in Natura; sed in Persona. Quia Natura significat essentiam speciei, Persona totum habens naturam tamquam partem formalem, & sui perfectiuam: ideòque ad hanc dicitur immediatè facta vnio hypostatica, vnaque esse in Christo persona, vnumque suppositum.

Persona, *hypostasis*, *subsistentia* non distinguuntur conceptu intrinseco, sed tantum connotato.

Assumi potuit à Verbo hypostaticè natura *Angelica*. Item natura irrationalis v. gr. leonis asumi potuit in vnitatem suppositi, etsi ea non videret Deum. Potuerunt etiam asumi

duæ

duæ humanitates, aut vna humanitas cum natura Angelica. Non ideò tamen necessariò dicerentur illæ duo homines, sed vnus cum duplici humanitate, uti docent Theologi communiter.

Non potest hypostaticè assumi natura habens, & simul retinens *propriam subsistentiam*, uti nec ab humanitate Christi ea retinetur.

Quoad *Meritum Incarnationis*. Ne humanitas Christi, nec ipse Christo de facto illam meruit, etsi absolutè potuit per opera subsequentia. Nec Patres eam meriti sunt, aut potuerunt mereri de condigno: quamuis poterant mereri de congruo illius circumstantias ut fieret tali tempore &c.

Virgo etiam *Deipara* non meruit de condigno, sed tantùm de congruo *maternitatem* Christi. Ita de merito communiter Theologi.

Quoad *Gratiam in Christo*. Fuit in illo gratia habitualis, & eiusdem speciei cum gratia nostra. Illa de lege ordinaria magis augeri non potuit: quamuis potuerit absolutè. Ex vi istius gratiæ non potuit Christus dici filius Dei Adoptiuus: quia non erat Persona diuinitati extranea, quod requirit ratio adoptionis.

Fides non erat in Christo, ut illa dicit assensum obscurum rebus à Deo reuelatis præstitum; fuit tamen fides in Christo alio sensu multiplici.

Gratia excitans & adiuuans de facto in Christo non fuit: cum illa non eguerit: etsi ad actus supernaturales indiguerit concursu generali eiusdem ordinis supernaturalis.

Scientiam beatificam in hac vita habuit, quamuis non habuerit gloriam corporis nisi post resurrectionem. Per illam scientiam non videbat in Deo omnia possibilia: quamuis per illam videret quidquid nouit Deus scientia visionis, non tamen eadem charitate. Habuit etiam scientiam per se infusam supernaturalem à beatifica distinctam. Cognoscebat quoque cogitationes cordium, & futura contingentia ab hominum libertate dependentia, uti sæpiùs in Scripturis indicatur.

Voluntas in Christo duplex admittenda est, diuina scilicet & humana. Nec non liberum arbitrium tam quoad potentiam, quàm quoad actum. *Præceptum* etiam moriendi liberè acceptauit: quamuis non posset illud absolutè omittere, supposito quod præceptum fuerit absolutum: quod cum illius libera impletione fusiùs conciliant Theologi.

Meritum in Christo propriè fuit per varios actus, uti per actum amoris Dei qui sequebatur scientiam illius infusam.

Meruit sibi gloriam corporis, nominis sui exaltationem, impassibilitatem animæ, resurrectionem, ascensionem, aduentum ultimum, & quidquid in laudem illius factum est aut fit à creatura rationali. Non tamen meruit gloriam animæ, aut gratiam sanctificantem: quia necessariò illi competebant ratione vnionis hypostaticæ.

Fomes peccati à Christo aberat tam in actu primo quàm secundo. Vti & *ignorantia* positiua, aut *error* in intellectu: quia non consistebant cum statu corporis & animæ diuinitati unitæ. Nec refert quod in Scriptura aliquando dicatur quædam admirari: hoc enim non importat quod simpliciter ea ignoraret, se quod essent ipsius experientiæ insolita.

Christus fuit vere *Rex*, sicut habuerit regiam potestatem, & Dominium radicale in omnes res mundi in actu primo, quamuis in actu secundo illam non exercuerit, nisi in paucis. Hanc enim potestatem ratio filiationis Dei per vnionem ad Verbum verè importat.

Non rectè dicitur Verbum diuinum *prædestinatum* vt esset homo, sed benè esse prædestinatum siue decretum ut fieret homo: nempè per unionem ad naturam humanam.

Adorari potest *Humanitas* Christi eadem adoratione latriæ quoad substantiam adoratur ipsum Verbum diuinum. Sed cum hoc discrimine, quod Verbum ratione sui adoratur, Humanitas autem ratione Verbi sibi per unionem communicati.

Quo modo Imago Christi possit adorari, & imagines Sanctorum possint coli, traditur supra in Tomo I. Tractat. II. Cap. 12. pagin. 79.

§. II.

§. II.

Incarnationis substantia, vnio, meritum, motiuum, &c.

PRimò dicendum, per Vnionem hypostaticam duas esse in Christo naturas in Persona Verbi subsistentes, naturam scilicet diuinam, & humanam, sine vlla Naturarum, Voluntatum, aut Operationum confusione: remanentibus etiam post vnionem Proprietatibus vtriusque naturæ. Quod constat ex Concilio Calcedonensi sub Leone Magno anno 451. vbi definitur *Filium Dei vnigenitum in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inseparabiliter agnoscendum esse, numquam sublata differentia naturarum propter vnionem*, iuxta illud Ioannis primo. *Et verbum caro factum est.*

Secundò, Vnionem Verbi incarnati factam esse in Persona, sic nempe vt compositum resultans ex vtraque natura sit vna Persona, adeòque in Christo vnicum esse Suppositum. Vt definitum est in Concilio Ephesino sub Cœlestino Pontifice.

Tertiò; ex eodem dicendum, Humanitatem Christi fuisse propriè, physicè, & personaliter vnitam Verbo, & non tantum habuisse cum eodem coniunctionem extrinsecam, moralem, aut accidentalem per amorem, & concordiam voluntatum, & operationem rerum mirabilium, vt volebant Nestoriani.

Quartò, quoad Sanctitatem, & impeccabilitatem naturæ humanæ in Christo: Certum est inter Theologos; primò Christum de facto numquam peccatum qualecumque admisisse: & hoc de fide est ex illo *Petri 2. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.* Secundò certum est etiam Christum non potuisse peccare in sensu composito, id est, remanente vnione. Tum quia fuit beatus à primo conceptionis suæ instanti, cum beatitudine autem non consistit peccatum. Tum quia ex vi vnionis hypostaticæ communicatur humanitati Christi sanctitas Verbi infinita, exclusiua omnis peccati.

Porrò, Quæstio Theologica est, An potuerit etiam absolutè in sensu diuiso vnionis humanitas peccare: quod fieri non potuisse, docet communis consensus Patrum, & Theologorum apud Suarez hic *disp.* 32. *Sect* 2. & Vasquez *disp.* 61. *cap.* 3.

Quintò, Dicendum cum D. Thoma, & meliori parte Theologorum, Vnionem hypostaticam esse aliquid realiter distinctum à natura diuina, & humana. Ita docet etiam Scotus, Suarez, alijque communiter, Contra Nominales, & aliquos Recentiores, Quamuis ipse Occamus Princeps Nominalium ab illis in hoc dissentiat in Tertium, Dist. 1. quæst. 1. *Dico*, inquit, *quod vnio addat aliquid vltra extrema vnita, quia hic non potest euadi per negationes, & connotationes*. Rationem assignat Diuus Thomas, quia potest esse Verbum, & hæc Christi humanitas, sic tamen vt humanitas non sit vnita Verbo: ergo illa duo esse inter se vnita importat aliquid vltra humanitatem, & Verbum.

Sextò dicendum, Actiones Christi meritorias habuisse vim merendi, & satisfaciendi in actu primo extensiuè infinitam, siue valorem sufficientem ad præmium, & satisfactionem infinitam. Ita cum alijs Suarez hic *disp.* 1. *Sect.* 4. qui docet vim illam infinitam prouenire à Sanctitate increata Verbi, quæ cum sit infinita, & humanitati vnita, actiones Christi infinitè dignificat. Quantò autem persona est dignior, tantò maius præmium ipsius actioni, & obsequio respondet. Hinc sequitur Christum pro peccatis humani generis non tantùm condignè, sed etiam copiosè, & abundè satisfecisse. Et patet ex Apostolo ad Rom. 5. *Non sicut delictum ita, & donum ... vbi abundauit delictum, superabundauit, & gratia.*

Septimò, quoad causam siue motiuum cur debuerit Verbum diuinum incarnari; Dicendum, causam principalem fuisse Reparationem generis humani, & Dei gloriam ex ea prouenientem. Patet ex Symbolo Nicæno, *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlo.* Probabilis est sententia Scoti cum pluribus alijs, Christum venturum etsi Adam non peccasset, sed in carne impassibili, vt etiam in illo statu esset Caput, & causa meriti omnium electorum. Sed communior est opinio D. Thomæ, venturum non fuisse nisi dependenter à peccato. Quia Scripturæ passim insinuant peccatum, & maximè originale, fuisse motiuum principale Incarnationis.

Cæterum, cum peccatum mortale, contra Deum infinitæ dignitatis, sit aliquo modo malitiæ infinitæ, pro condigna illius satisfactione necessaria erat Persona dignitatis infinitæ qualis erat Christus cum esset homo, & simul Deus. Et hinc vlterius sequitur, nullam potuisse dari puram creaturam, quantauis supernaturali gratia ornatam, cui possibile foret pro peccatis humani generis ex rigore iustitiæ satisfacere.

Porrò supra Tom. I. Tract. I. c. 3. *demonstratur, quænam sit vera Christi Ecclesia in qua salus per eum possit obtineri, ex ipsius Christi promisso infallibili, Ecclesiæ Romanæ antiquitate, vnitate, amplitudine, sanctitate doctrinæ, & gloria Miraculorum, quæ in Ecclesia Romana, non alibi persistunt.*

§. III.

Communicatio Idiomatum.

Communicatio hæc Idiomatum est prædicatio recta proprietatum, & actionum humanarum Christi de Deo, ac viciſſim diuinarum de homine. Eſt certè maximi momenti talium prædicationum notitia in hoc myſterio admodum ſublimi, in quo ſi quis in docendo, aut prædicando propoſitionem aliquam imperitè proferat, ſummæ inſcitiæ facile redarguitur.

Dicendum igitur primò, Communicationem Idiomatum in Chriſto neceſſariò admittendam. Quia cum Verbum ſit vnitum Humanitati, ſequitur etiam naturam diuinam, & humanam vnitas eſſe in Verbo in vnitate perſonæ, vti ſuprà in §. 1. & 2. oſtendimus. Vnde fit vt de eadem perſona duæ naturæ, & earum proprietates in concreto prædicentur. Hinc reſultat in Chriſto duplex idiomatum prædicatio.

II Ex prima illa duplicis naturæ Communicatione in vnica perſona, vera eſt hæc propoſitio, *Verbum eſt Deus*, & illa, *Verbum eſt homo*. Item, quia Verbum eſt Deus, vera eſt illa propoſitio, *Deus eſt homo*, in qua etſi nomen Deus videatur ſupponere indeterminatè pro ſubſiſtente in natura diuina, non tamen verificatur niſi de Verbo.

Illa propoſitio, Deus eſt homo, differt ab his, *Ieſus eſt homo*, & *Chriſtus eſt homo*. Quia Deus, Ieſus, & Chriſtus ſignificant quidem ibi perſonam, ſed diuerſimodè, quatenus ſcilicet *Deus* ſignificat Verbum vt ſuppoſitum naturæ diuinæ, *Ieſus* vt ſuppoſitum naturæ humanæ, *Chriſtus* verò vt ſuppoſitum vtriuſque. Vnde etiam ſequitur primam iſtarum propoſitionum eſſe contingentem, & duas alias eſſe neceſſarias.

Vera etiam eſt hæc propoſitio, *Deus factus eſt homo*, non tamen admitti ſolet illa, *Homo factus eſt Deus*. Quia vox, *homo*, ſupponit pro perſona, in Chriſto autem nulla alia eſt Perſona præter Verbum, quod nunquam incepit habere diuinitatem, hinc propriè dici non poteſt, quod homo *factus* ſit Deus.

Altera eſt Communicatio Idiomatum ex *Proprietatibus* vtriuſque naturæ diuinæ, & humanæ. Hinc veræ ſunt *hæ propoſitiones*, Chriſtus eſt æternus, & temporalis, & finitus, & infinitus, &c. Nempe ratione diuerſarum naturarum, ſcil. diuinæ, & humanæ.

Dicendum non eſt ſimpliciter, *Chriſtum eſſe creaturam*, ſed tantum cum addito, ſecundum humanitatem.

Dici tamen ſimpliciter poteſt, *Chriſtum eſſe paſſum*, mortuum, ac ſepultum. Quia periculum non eſt quod de Chriſto ratione Perſonæ diuinæ propoſitiones iſtæ intelligantur.

Dicendum porrò, Etſi Prædicata quæ conueniunt naturæ diuinæ communicentur cum humana in propoſitionibus illis in *Concreto* expreſſis, non ideò quæ conueniunt Diuinæ dici poſſunt de natura humana in *Abſtracto*, aut contra. Vnde etſi ob vnitatem ſuppoſiti ſubſiſtentis in natura diuina, & humana rectè dicatur, Deus eſt homo, & Homo eſt Deus. Item certo ſenſu, *Deus eſt paſſibilis*, *Homo eſt impaſſibilis*, non tamen ideò dici poteſt, diuinitas eſt humanitas, aut diuinitas eſt paſſibilis, aut humanitas eſt diuinitas, aut humanitas eſt impaſſibilis.

Errant in his magnopere *Lutherani* dum docent, proprietates naturæ Diuinæ eſſe formaliter communicatas humanitati, vti dum dicunt, ſicut Verbum, ita & Chriſtum eſſe *vbique* vndè & dicti Vbiquiſtæ. Sed præter alia abſona, inde ſequeretur Chriſtum non potuiſſe ad alium, aliumque locum moueri, cum ſupponatur eſſe vbique. Atque ita nec natus fuiſſet in præſepio, nec ſuſpenſus in Cruce, nec fugiſſet in Ægyptum, nec è terris aſcendiſſet in cœlum, &c.

Quædam huc conducentia traduntur hic ſuprà de myſterio Trinitatis §. 1. & 2. pag. 13.

Hæreſes, & Errores.

Circa totam Incarnationis materiam declarantur variæ *Hæreſes* in huius Operis *To. I. Part.* II. *poſt Controuerſiam* X. §. 5. 135.

Item ſuprà in *Notitia Generali Hæreſum Verbo Chriſtus, &c.* pag. 148.

Porrò, Chriſtum pro omnibus etiam Reprobis mortuum eſſe, & oraſſe: Item pro omnibus gratiam, & auxilia ad ſalutem ſufficientia impetraſſe, fuſiùs probatur in eodem *Tom.* I. *Tract.* II. *pag.* 65. §. 2. Et de *Gratia ſufficienti*, Controu. 5. pag. 124.

TER-

TERTIÆ PARTIS PARS SECVNDA DE SACRAMENTIS.

De singulis Sacramentis in genere, & specie tractatur ex professo in huius Operis Tom II. Part. III à Tractatu II. vsque ad Tractatum V. qui est de Præceptis: & Tract. I. fusè de Attritione in Sacram. Pœnitentiæ. Item, de Sacramentis singulis contra Hæreticos, siue Sectas varias, in Parte I. Tract. II. cap. 11. pag. 67. pag. 72. pag. 78. & sequentibus. Cap. 3. &c. de Eucharistia, Missa, Communione sub vtraque specie, & Confessione Sacramentali, pag. 70.

Hic tantùm restant addendæ in singulis quædam Quæstiones præsertim speculatiuæ ad perfectum Theologiæ vniuersæ complementum, seruato materiæ consueto in Scholis decursu.

CAPVT I.

De Sacramentis in genere.

IN statu *Naturæ integræ*, siue *Innocentiæ* de facto nulla fuerunt Sacramenta. Est Theologorum sententia communis. Ratio est, quia Deus præuidit statum Innocentiæ in Adamo, & Eua breuissimo tempore duraturum; ergo non est credibile pro illo statu instituisse Sacramenta quorum nullus futurus erat vsus: cum etiam in Genesi vbi agitur de primorum Parentum creatione ac statu, talium Sacramentorum mentio non reperiatur.

Dices, matrimonium Adami, & Euæ vocari videtur Sacramentum *ad Ephes. 5.*

Resp. Sacramentum ibi latiùs sumi pro quouis signo rei sacræ; nec vllam sanctitatem per se tunc attulit matrimonium, nec posteà vsque ad Christum, vnde nec Sacramentum fuit, quod est signum suo vsu sanctificatiuum.

Sed *quæritur* porrò, An fuisset institutio, & vsus Sacramentorum in statu naturæ integræ si status ille *perdurasset?*

Resp. Probabilius illa non futura, etsi hominum genus *in eo statu perseuerasset*. Ita D. Thom. quæst. 61. art. 2. pluresque Theologi, quos citat, & sequitur *Amicus disp. 3. num. 14.* Contra *Suarez*, *Lugo*, *&c.* Probatur, quia licèt Deus possit velle quod est minus conueniens, v. gr. non creare mundum, quamuis creare fit bonitati eius conuenientius; ex eo tamen quod nunc sciamus Deum in isto statu daturum fuisse ordinariè homini alia dona spiritualia supernaturalia independenter à rebus corporeis, probabiliter inferimus illum ad hoc numquam vsurum fuisse Sacramentis illis sensibilibus.

Dices, Permanente in statu Innocentiæ toto humano genere potuissent aliqui in particulari peccare; ergo pro his fuisset institutum aliquod remedium, quo resurgerent, ergo aliquod Sacramentum: illi enim per peccatum excidissent iam è statu Innocentiæ, & incidissent in statum illi similem in quo nunc homines versantur.

Resp. Concesso ant. (cum gratis afferatur Adamo non peccante omnes homines confirmandos fuisse in gratia, contra auctoritatem *D. Thom. 1. part. quæst. 101. art. 2.* ac ferè omnium Theologorum) negando tamen consequentiam. Quia posset esse in illo statu remedium peccati absque Sacramento, nam &

Adam post peccatum sine Sacramento iustificatus fuit, & multi alij in natura lapsa, absque vsu Sacramenti per solum actum contritionis iustificantur, quale remedium potuisset, & lapsis illis sufficere.

In statu *naturæ lapsæ*, supposita voluntate Dei de illa saluanda per fidem Christi redemptoris *necessarium*, vel omninò conuenientius fuit *institui Sacramenta*.

Probatur, quia in hoc statu fides Christi redēptoris sine aliqua externa reuelatione facta per res corporeas haberi nequit: in statu verò innocentiæ Deus independenter à rebus corporeis, scientiam, aliaque doctrina spiritualia infundebat hominibus, sicut & Angelis, de hoc enim statu ait Apostolus ad *Roman.* 10. quomodo credent ei quem non audierunt? Ergo conuenientissimum erat vt cęremoniæ huic fidei obeundæ coniuncta esset singularis aliqua vtilitas obeuntis, vtilitas autem illa debuit esse non corporalis, quia res sacræ non debent ordinari ad quæstum aut commodum corporis; ergo vtilitas spiritualis, consistens in aliqua Sanctitate vsu Sacramentorum conferenda.

Tempus legis naturæ dicitur illud, quod fuit à peccato Adami vsque ad legem Scriptam, quæ data est per Moysen, non quod homines illo tempore nullam aliam legem, aut præceptum à Deo quàm ipsam naturam rationalem accepissent (statim enim post diluuium præcepit Deus hominibus *Geneseos* 9. ne carnem cum sanguine comederent, quæ erat lex positiua) sed quod nulla esset Dei lex scripta, hominesque regerentur solis naturæ legibus, paucisque præceptis diuinis, retentis per memoriam, ac traditionem.

Pro *iustificatione paruulorum in statu legis naturæ*, non requirebatur applicatio aliqua externa, quæ fieret verbo, vel facto, sed sufficiebat fidem ab alijs illis applicari actu interno. Ita post *Bonauenturam*, *Richardum*, *Dominicum Sotum*, *& alios*, *Vasquez*, Disputat. 165. Cap. 3. *& Hurtado*, Disput. 3. *difficultate* 4. *est quæ manifesta sententia S. Thomæ in* 4. Distinct. 16.qu.2.a.9. quæstiuncula 2 & in 3. parte qu.7. a.4.ad 2 Quia Patres, ex quibus soli habemus ea quę de iustificatione paruulorum in lege naturæ nouimus, non requirunt signum externum sed sola tali fide parentum aiunt eos solitos iustificari. *Gregor. lib.* 4. *moralium, cap.* 30. quod, inquit, apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij. Ita & Patres alij.

Dices, Fides adulti non potuit prodesse paruulo, nisi applicaretur; atqui hæc applicatio fieri debebat per cæremoniam externam circa ipsum paruulum, ergo &c.

Respondeo, negando minorem, applicari enim fidem huic paruulo, nihil est aliud quam per fidem determinari Deum ad dandum huic gratiam remissiuam peccati; vt autem determinetur ad hoc Deus, non est opus cæremonia externa, sed sufficit actus internus determinatè versans circa hunc paruulum, cum Deus actum internum videat, & ab eo possit moueri ad conferendum gratiam iustificationis.

Circumcisio, quæ fuit post legem Mosaicam, siue scriptam, per se, siue vi institutionis suæ, non habebat vim iustificandi, vt iam habet Baptismus, sed solùm instituta erat vt esset signum sensibile eorum qui erant de populo Dei. Ita *D Thom. quæst.* 70. *art.* 7. *Lugo disputat.* 5. *num.* 4. *Hurtado disputat.* 3. *difficultate* 9. *Lessius de Sacram. quæst.* 70. *artic.* 9. Contra *Scotum*, *Henriquez*, *Bonacinam aliosque*.

Sed *infantes masculi* Hebræorum communiter iustificabantur per Circumcisionem, sumptam *materialiter*, prout scilicet illa signo iustificatiuo legis naturæ successit. Circumcisio autem illa die octauo infantibus conferebatur. Ita *D. Thomas*, *alijque Scholastici*.

Vnde colligi potest, si ante diem octauum periclitaretur infans, non debuisse præueniri tempus Circumcisionis, sed fide v. gr parentum ijs applicata potuisse saluari, sicut fœminæ omnes, quæ non circumcidebantur: adultos verò iustificatos formaliter tantum per actum charitatis docet *Lugo hic disp.* 5. *num.* 73. *&c.* contra *Scotum*, *Durandum*, *aliosque*.

Baptismum Ioannis aliquo modo extraordinarium fuisse Sacramentum, non vt Baptismum Christi, docent communiter Theol. quia institutus à Deo, vt testatur ipse *Ioannes*, qui misit me baptizare, &c. scil. ad figurandum Christi baptismum. Quod saltem aliquid sanctitatis externæ causaret, quemadmodum ablutiones aliæ ante à Deo per Moysen institutæ, dubium non videtur, cum particularis fuerit Dei missio ad illum conferendum.

Septem sunt Legis nouæ Sacramenta, & neque plura, neque pauciora, contra Hæreticos recentiones, qui ferè præter Baptismum, & Eucharistiam, nullum agnoscunt. Probatur autem ex consensu totius Ecclesiæ tam Græcæ, quàm Latinæ in Concilio Florenti-

no,

no &c. *De quibus supra huius Operis* Tom. I. Tract. II. cap. 11.

Sacramenta illa *causant gratiam* & characterem in instanti sui *terminatiuo*. Quia isto instanti, non ante, habent completam significationem, & sunt totaliter in facto esse. Hoc porrò instans, ex communi Philosophorum doctrina de inceptione, & desitione entis successiui, dicitur *extrinsecum*, sufficitque ad causalitatem moralem, quæ non requirit actualem existentiam causæ dum causat effectum suum, scilicet gratiam in suscipiente.

Neque ex eo quod Sacramentum non causet gratiam, nisi quando totum est in facto esse sequitur, formam illius in præsenti expressam non posse verificari: Quia ad hoc sufficit moralis coexiuentia causæ, & effectus, siue quod producatur effectus immediatè postquam prolata est forma istius effectus causatiua.

Dices, quid si suscipiens Sacramentum in illo instanti extrinseco quo conferenda esset gratia moriatur?

Respondeo, non esse absurdum admittere Sacramentum illo casu carere effectu, cum desit conditio requisita ad operationem Sacramenti, nempè status viatoris pro illo instanti, quo Sacramentum debet operari: Adde, hunc casum esse moraliter impossibilem, aut pertinere ad diuinam prouidentiam non permittere vt posito Sacramento eo præcisè instanti moriatur.

Reuiuiscit Baptismus informis, & probabilius alia Sacramenta obijce remoto, ad *remissionem culpæ*. Colligitur ex verbis *D. Augustini*, Sacramentum, & in homine iusto, & in homine iniusto semper sanctum est, quod neque æquitate alicuius augetur, neque iniquitate minuitur. Et sanè aliàs iustificatio aliquando nec per Baptismum, nec per illius votum fieret, cuius oppositum ex Tridentino colligitur.

Reuiuiscit etiam ad *remissionem pœnæ*, quod necessariò admittendum est quando baptizatus sine attritione de venialibus statim moritur post Baptismum, cui vi Baptismi pœna post mortem remitti debet, testante *Florentino*, quod baptizati morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum Cœlorum, & Dei visionem perueniunt. Vnde etiam sequitur quod reuiuiscat ad remissionem *venialis culpæ*, sine qua numquam remittitur illius pęna: hæc tamen remissio habitualis venialium in reuiuiscentia fit sine sacramentali gratiæ infusione, cum obex venialium remissionem impediens, non sit etiam obex gratiæ.

Porrò, ex ratione D. Augustini pro Baptismo supra allata colligitur, quod ad omnem effectum reuiuiscant etiam *Sacramenta cætera informia*; quod in multis credibilius fit ex eorum initerabilitate, aut absoluta, aut saltem pro tempore aliquo, ne semel indignè suscipiens semper effectu illorum carere debeat. Reuiuiscunt verosimiliter ad *maiorem* gratiam in homine tunc *magis disposito*; sic enim fit in prima susceptione, adeòque conuenientius dicitur sic fieri in reuiuiscentia consequenti.

Dispositio necessaria ad reuiuiscendum pro Sacramentis merè *viuorum*, est status gratiæ. Pro Sacramentis *mortuorum*, si obex sit *negatiuus*, requiritur illa quæ ab initio suffecisset, adeòque saltem attritio: aliàs enim numquam se solis ad gratiam primam reuiuiscerent. Si ad obicem negatiuum accesserit peccatum post susceptionem commissum, opus est contritione vel confessione: cum nullum Sacramentum peccatis futuris tollendis subseruiat. Eadem opus est, si obex in susceptione fuerit *positiuus*, quale est peccatum prius natura vel concomitanter in susceptione commissum: non potest enim tale peccatum per istud Sacramentum remitti: Quia forma non videtur cadere super peccata, respectu quorum tunc impossibilis est retractatio.

Dum Sacramentum *mortuorum per contritionem vel confessionem reuiuiscit*, gratia confertur duplex, & quidem simul natura: licet enim contritio, & confessio priùs natura existant, non tamen priùs agunt, quàm reuiuiscat Sacramentum, eò quod huius effectus non prærequirat in suscipiente statum gratiæ, sed tantùm dispositionem in actu primò talem, vt peccatum remittatur; simul ex vi dispositionis, & Sacramenti reuiuiscentis.

CAPVT II.

De Baptismo, Martyrio, Confirmatione, Eucharistia.

§. I.

Baptismus, Martyrium, Confirmatio.

INstitutio *Baptismi* probabilius tunc primum fuit, cum Christus per discipulos baptizaret in Iudæa, vti refertur, *Ioan.* 4.

Obligatio tamen suscipiendi Baptismum tantum cæpit post aduentum Spiritus Sancti, quan-

quando Apostoli cæperunt promulgare legem Euangelicam: Ideo Iudæus ante Christi passionem sufficienter instructus de Doctrina, obligabatur quidem ad credendum in Christum, & Doctrinam eius admittendam vt veram: Non tamen ad deferendam legem Mosaicam; Quia necdum erat à Christo abrogata, imò, & à Christo tunc obseruata fuit.

Instituit Christus Baptismum inchoatiuè, & velut in exemplari, quando baptizatus fuit à Ioanne: Completè autem cum discipulos misit ad baptizandum. Primam partem tradunt Patres apud *Vasquez*, & *Suarez*, hic de hoc agentes. Secunda verò suadetur ex eo quod institutioni Baptismi nullum tempus aptius appareat.

Ad *valorem Baptismi* requiritur expressa inuocatio SS. Trinitatis, nec valet collatus in nomine *solius Christi*: nam *Matth. vltimo* expresse dicitur baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: idque declarat praxis Ecclesiæ tres personas semper exprimentis. Probabilius etiam est nunquam sic fuisse collatum: idque colligitur ex *Canone* 49. Apostolorum, vbi præcipitur inuocatio SS. Trinitatis.

Dices, in *Actis* Apostolorum dicuntur aliqui baptizati in nomine Christi.

Resp. ideò id dici, vel quia hoc nomen inserebatur etiam formæ Baptismi v. g. dicendo, & Filij Iesu Christi: vel dicendo in nomine Christi, idem esse, quod Baptismus in fide, & auctoritate Christi conferatur.

Martyrium est testimonium Fidei Diuinæ vel in se, vel in opere alicuius virtutis morte confirmatum. Requiruntur tormenta de se mortis illatiua, & causa supernaturalis: & prout Martyrium *adultis* proprium est, requiritur etiam acceptatio voluntaria.

Infantes per solùm Martyrium, sine Baptismo aquæ saluari possunt: vt patet perpetua traditione Ecclesiæ, quæ à temporibus Apostolorum infantes Christi causa ab Herode occisos semper vt veros Martyres coluit.

Neque *dicas* cum *Armacano*, infantes illos fuisse ante mortem iustificatos per *circumcisionem*: Cùm haud dubiè multi Ethnici Iudæis permixti fuerint, & multi ante octauum vitæ diem, quo fiebat circumcisio, interfecti fuerint. Neque hoc, si verum esset, vim argumenti nostri elideret; cum infantes illi non tantùm colantur vt Sancti, sed etiam vt Martyres, adeoque vt participes status gratiæ virtute Martyrij.

Martyrium in adultis habet vim remittendi omnem culpam, & pœnam ex priuilegio, & velut ex opere operato. Constat ex communi fidelium sensu, & verbis Christi apud *Matthæum*, qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam. Habet autem hanc vim etiam secluso actu charitatis, vt patet in pueris qui sine vllo actu per Martyrium iustificantur. Deinde, alioqui malè distinguerent Theologi tria baptismata: cum sic baptismus sanguinis non distingueretur à baptismo flaminis, siuè amoris Dei super omnia, qui vim iustificandi per se, & solitariè obtinet.

Dices, 1. Apostolus asserit, nihil prodesse Martyrium sine charitate.

Resp. Tò *sine* contrariè, non priuatiuè accipiendum esse, ita vt sensus sit, nihil prodest Martyrium, si habuero odia, dissensiones, cupiditatem vindictæ, &c. quæ Martyrij vim impediunt.

Dices 2. *S. Augustinus* docet, Martyrium sine Charitate non esse verum Martyrium, nec prodesse posse.

Resp. intelligendum esse de charitate, non quà Deus diligitur super omnia, sed quà fidelis quisque vniri tenetur cum vera Christi Ecclesia: explicari etiam possit in sensu supra assignato.

In adulto etiam requiritur, vt mortem acceptet ex *motiuo aliquo supernaturali*. Vnde qui mortem etiam ex Christi odio sibi illatam sustineret, ex solo vanæ gloriæ motiuo, non esset verè martyr, ex defectu motiui ad fidem, aut virtutem Christianam pertinentis.

Acceptatio mortis non debet esse necessariò *voluntas actualis*, sed sufficit *habitualis*, id est, præterita non retractata: Quia satis est quod verè mors fuerit volita. Debet tamen illa excludere omnem voluntatem se *defendendi*: alioqui Martyr non satis conformaretur Christo, qui instar Agni coram tondente se, obmutuit: Hinc milites, qui ex vera intentione, Religionem tuendi pugnantes occiduntur, non sunt verè Martyres. Ita Doctores communiter, & praxis Ecclesiæ, quæ merè tales martyribus non annumerauit: quinimò Phocæ Imperatori, & alijs tale Martyrij genus inducere volentibus semper restitit, teste *Baronio* in Notis ad Martyrologium Rom. ad diem 19. Aprilis.

In peccatore autem requiritur necessariò *aliqua pœnitentia*. Patet ex *Tridentino* docente ijs, qui actualia peccata commiserint, pœnitentiam quouis tempore fuisse necessariam ad iustificationem etiam per Baptismum obtinendam. Videtur tamen sufficere pœnitentia *virtualis* inclusa in voluntate moriendi pro Christo, concepta ex motiuo vniuersali

se-

repugnante cuilibet peccato mortali, cuiuscumque virtutis illud fuerit.

Ad *effectum Martyrij* non requiritur *Contritio* in peccatore sed sufficit *Attritio*: Quia hæc sufficit ad Baptismum, cui non cedit Martyrium quoad vim iustificandi, iuxta Patres, & nominatim Clementem Romanum *lib* 5. *Constitut. Apostol. cap.* 7. S. Cyprianum *Epistol* 73. S. Augustinum *lib.* 13. *de Ciuit. Dei cap.* 5. *&* 8: Quia, inquit, qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, dixit, & qui me confessus fuerit, &c.

Confertur gratia Martyrio respondens ex opere operato, non in instanti mortis *extrinseco*, quia tunc aliquis posset saluari, qui in vita nunquam habuisset gratiam habitualem: Nec confertur in *vltimo vitæ* instanti reali; Quia probabilius est non dari instantia realia indiuisibilia. Confertur ergo paulò ante mortem, quando Martyr eo adductus est, vt absque miraculo non possit amplius vti ratione, & sensibus, quia tunc Martyrium est moraliter consummatum, & Martyr posuit pro Christo quidquid in humana vita est summè æstimabile.

Quæstio est singularis, & maximi momenti ac solatij pro Missionarijs, & alijs qui inter hæreticos aut Infideles in periculis & ærumnis versantur: *Quæ & qualis passio ad verum Martyrium requiratur*

Resp. cum *Suarez* de Relig. &c. Primò, Martyr est cui Religionis causa mors immatura acceleratur miserijs, inopia, fuga, &c.

Secundò Martyrij palmam magna ex parte consequitur qui vsque ad mortem in tribulationibus, & laboribus pro Catholica fide constanter perseuerat.

Tertiò in omni proprietate, & veritate Martyrium consummatur, & ita solet Ecclesia eos colere, quibus, nauigatione, penuria, grauibus incommoditatibus ita corpus extenuatur, vt verè mors inde finaliter acceleretur. Horum singula probat fusè *Suarez* ex *S. Cypriano*, *Augustino*, *Chrysostomo*, *alijsque*.

Illos etiam qui in obsequio peste infectorum ex charitate vitam ponunt vt Martyres à Fidelibus haberi docet *Baronius in Martyrologio Romano*, de quibus fusè *Raynaudus*.

Idem tradit de vero Martyrio illorum qui hoc sæculo in persecutione Anglicana enecantur etsi persecutores alios fingant prætextus, *Baronius in suis Annalibus* vbi agit de S. Thoma Cantuariensi.

Paruulis siue pueris extra Martyrium, ante sufficientem vsum rationis necessarius est Baptismus reipsa susceptus: vt constat ex generali regula; Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. & Ecclesiæ traditione, quam hic ex S. Augustino, alijsque Patribus *Suarez*, *& Vasquez*, fusius adducunt.

Possunt *adulti* sine Baptismo *aquæ* per Baptismum *flaminis*, siue contritionis perfectæ iustificari. Constat ex Scriptura *Prouerb. c.* 8. ego diligentes me diligo &c. *Ioan.* 14. qui diligit me diligitur à Patre meo, Item ex *Patr. Ambr. August. Bernardo*, & alijs passim.

Dices, ex dicto generali Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua* &c. colligitur ipsum aquæ Baptismum omnibus ad salutem esse necessarium.

Resp. illud intelligendum de Baptismo in re, vel voto Baptismi incluso in contritione siue amore Dei perfecto. Cum autem Ananias dixit Paulo, *Baptizare*, *& ablue peccata tua*, non significauit Paulum non fuisse antea per charitatem iustificatum, sed tantùm iustificatum fuisse sub onere Baptismi postea suscipiendi.

Extra periculum mortis certò imminentis, non licet *Infantes infidelium* principibus infidelibus subiectorum baptizare. Quia Baptismus ille vel deberet exponi periculo prophanationis: vel deberent infantes illi abstrahi à parentibus; neutrum autem licitum est: Christus enim noluit religionem suam vi propagari, sed libero vel Baptizandorum, vel Parentum consensu. Neque satis est quod parentes infideles consentiant in Baptismum infantium suorum, nisi etiam eorum educationem Christianam promittant, aut congruè fieri permittant.

Dices, Parentes infideles abutuntur sua patria potestate nolendo prolis suæ Baptismum à Deo ad salutem institutum: ergo possunt ad hoc à Principe cogi.

Respondeo abusum patriæ potestatis circa *supernaturalia* non subiacere vindicatiuæ Principum potestati; nisi etiam repugnet legi naturali, aut bono Reipublicæ, quod non fit in casibus prædictis. Nec refert quod aliqui Principes tulerint leges spectantes ad supernaturalia. Quia id fecerunt ex commissione Ecclesiæ vel expressa, vel tacita, vel præsumpta: idque tantùm respectu fidelium subditorum.

Si tamen infantis Parentes infideles *mortui sunt*, Principes fideles curare possunt vt baptizetur infans & suo tempore in fide instituatur.

Infantes *Mancipiorum infidelium* possunt, & debent inuitis etiam parentibus baptizari, si subeant Dominis Christianis: Ratio est, quod

possint abstrahi à parentibus absque parentum iniuria, ad procurandam eis educationem Christianam, cum iure mancipij ad Principem pertineant.

Quæres, Quid si vnus parentum sit fidelis, an possit infans altero parente infideli inuito baptizari.

Respond. posse, si spes sit vt Christianè educetur. Et ita statuitur in iure, *Can. Iudæi, causa* 18. *quæst.*1. *& cap. ex litteris, de conuers. infidelium*.

Confirmationis Sacramentum, fuit à Christo immediatè institutum, idque in vltima cœna, Quod expressè docet *Fabianus Papa Epistol.*2. *cap.*1. his verbis: In illa enim die Dominus Iesus, postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, sicut à SS. Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt, Chrisma conficere docuit.

Ad *valorem* Sacramenti Confirmationis requiritur, vt Chrisma benedicatur ab Episcopo: ita vt nequidem ex commissione summi Pontificis censeatur simplex sacerdos validè Chrisma conficere. Neque contrarium benè infertur ex eo quod ex tali commissione possit simplex Sacerdos hoc Sacramentum ministrare: Quia hæc duo diuersa sunt. Ita cum *Sancto Thoma, Suarez, Henriquez, alijque communius*, contra *Scotum, Caietanum, Valentiam*, &c.

Materia proxima huius Sacramenti est, vnctio Chrismatis in fronte facta per modum crucis: & frons iniungenda est immediatè ipsius Episcopi manu; Quia hoc Sacramentum debet perfici per aliquam manus istius impositionem. *Forma* illa Græcorum, *signaculum donationis Spiritus sancti*, certò valida est. 1. Quia ante schisma Græcorum forma eadem vsurpata fuit. 2. Quia in secunda Synodo generali eadem forma tradita fuit, neque in Concilio Florentino, aut alibi ab Ecclesia reprobatur, quod pluribus confirmat *Amicus hic disp.*13. *num.*76. *alijque*.

De Confirmatione Practica traduntur infrà Par. III. Tract. 4. cap. 3.

§. II.

Eucharistiæ Sacramentum.

De *hoc Sacramento, Sacrificio Missæ; & Horis Canonicis, quæ sunt Practica traduntur infrà* Part. III. Tract. 4. cap. 4. & seq. Hic quæ porrò *speculatiua* sunt apponuntur.

Eucharistia non consistit in solis speciebus etiam vt connotantibus corpus, & sanguinem Christi: neque in solo corpore & sanguine, sed vtrumque intrinsecè importat. Quia vtrisque simul sumptis tantum conuenit esse signum sensibile sanctificans animam per modum cibi & potus spiritualis. Ita *Caietanus, Suarez, Vasquez, & recentiores communius*.

Species Eucharisticæ dicuntur Sacramentum tantùm, quia significant, & non significantur, *Gratia sanctificans* dicitur Res tantùm, quia significatur, & non significat. *Corpus* autem & *sanguis* Christi dicitur Res & Sacramentum; quia significant & significantur: hæc enim significantur per species, & spiritualem animæ refectionem significant.

Eucharistia dicit essentialem ordinem ad verba consecratoria, vt sui *causam*, non vt sui *partem*. Quando autem Florentinum assignat *verba consecrationis* pro forma huius Sacramenti, non est intelligendum de forma intrinseca & permanente, sed extrinseca, & transeunte, à qua scilicet species consecratæ denominantur constitutæ in ratione huius Sacramenti.

Eucharistia *sub vtraque specie* est vnicum specie Sacramentum: Quia sub vtraque specie ordinatur ad vnum & eundem finem, videlicet ad spiritualem refectionem animæ. Sicut enim ex cibo & potu corporali fit vnica perfectio corporalis, sic ex spirituali vnica refectio spiritualis constituitur.

Probabilius videtur quod *Aqua* vino mixta *immediatè conuertatur* in sanguinem Christi. Ita *recentiores* communius, contra *Thomistas*. Prob. 1. ex *S. Ambros. lib.*4. *de Sacrament. c.*4. Ante, inquit, verba Christi, calix est vino, & aqua plenus, vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur. Et *S. Damasc. lib.*4. *de fide cap.*14. sic ait, Nonne potest panem suum ipsius corpus efficere, & vinum, & aquam sanguinem? Prob. 2. ex vsu Ecclesiæ veteris, quæ multum aquæ solita fuit admiscere, vti etiam fecit Christus more regionis calidæ: Non est autem verosimile tunc aquam mutari in vinum. 3. Quia verius videtur numquam aquam vino mixtam conuerti in vinum: experientia enim constat posse illam etiam post longum tempus à vino separari. Hanc sententiam fusè propugnat Aresius Episcopus in libro de hoc specialiter edito.

Auctores antiqui agnoscentes tantùm *mediatam* conuersionem aquæ in sanguinem, scilicet post transitum aquæ in vinum, explicari possunt de præuio aquæ transitu in vinum, non physico, sed morali, eo quod aqua modica mixta vino, appareat esse vinum sensui externo.

In forma consecrationis pronomen, *hoc*, non

non demonstrat panem, nec speciem panis: alioqui enim falsa esset forma; falsum enim est quod panis, aut species panis sit corpus Christi, sed demonstrat id quod *continetur* sub specie panis, videlicet corpus Christi: non quidem sub explicita eius ratione; alioqui enim esset propositio identica; sed sub confusa ratione, *contenti sub specie panis in fine verborum*. Idem de pronomine, *hic*, in forma calicis cum eadem proportione dicendum.

Et vi verborũ solum Christi corpus immediatè, & directè ponitur sub specie panis; & solus sanguis sub specie vini; Quia id tantum requiritur ad illorum verificationem. Per *concomitantiam* autem ponitur etiam sanguis sub specie panis, & corpus sub specie vini: & sub vtraque anima, & diuinitas Christi, propter naturalem connexionem quæ est inter corpus, sanguinem, & animam, & eorum vnionem cum diuinitate prout in Christo existunt.

Quoad *passionem à causis extrinsecis*, Corpus Christi, prout existit in Eucharistia, non potest *naturaliter pati* ab agentibus extrinsecis, vt igne, aqua, ictu, &c. Quia cum agentia illa sunt corporea, non possunt habere alium influxum, quam quantitatiuum: non potest autem hic influxus recipi in subiecto indiuisibiliter exigente, qualiter ibi existit corpus Christi.

Effectus alios Eucharistiæ recenset *Tridentin. Sess.* 13. *Cap.* 13 videlicet, liberationem à venialibus,& præseruationẽ à mortalibus Et primum quidem causat ex opere operato, modò non inueniat in recipiente actualem aut habitualem effectum ad venialia: alterum autem mediantibus gratijs actualibus, quæ intuitu communionis prius factæ, dantur ad vincendam tentationem præsertim quæ in peccatum mortale inducat.

Sumptio vtriusque speciei simul non confert maiorem gratiam. Vnde, *Sacerdos sumens sanguinem* non accipit nouam gratiam ex opere operato: gratia tamen quæ datur in sumptione corporis, confertur etiam propter sumptionem sanguinis mox futuram, quæ cum sumptione corporis constituit vnicum Sacramentum. Ita Theologi communius, Contra *Alensem*, *Vazquez*, *Præpositum*, *Maratium*, *Lugo*, &c. Colligitur ex *Trid. Sess.* 21. *Cap.* 3.

Nec refert, quod Clemens VI. dans *Regi Galliæ* potestatem communicandi sub vtraque specie, dicat se illi id concedere ad maius augmentum gratiæ; Quia vel loquitur vt Doctor priuatus sequendo opinionem oppositam; vel certè intelligendus est de augmento gratiæ ex opere operantis, ratione maioris deuotionis quæ in sumptione simul calicis exercetur.

Sacrificium Missæ, sumptum formaliter pro actione sacrificandi, consistit essentialiter adæquatè in consecratione, vi cuius ponitur corpus, & sanguis Christi sub speciebus panis & vini. Quia per consecrationem vt talem immolatur hostia Deo, in quantum vi illius ponitur sub specie panis corpus Christi velut mortuum separatim à sanguine: & sub specie vini sanguis velut effusus. Vnde hæc corporis, & sanguinis, quantum est ex vi verborum, & separatio, dicitur à Patribus, Mystica quædam Christi occisio, & immolatio, qua vera illius in Cruce immolatio repræsentatur.

Neque ex eo quod Ecclesia curet vt nullo casu Sacerdos omittat communionem sequitur, eam esse de essentia sacrificij: hoc enim facit, quia est aliquod eius extrinsecum complementum, & velut consummatio quædam istius Sacrificij, quam proinde sacrificanti non liceat omittere.

Sacrificium illud est simul Lautreticum, Eucharisticum, Propitiatorium, & Impetratorium. Est *Latreuticum* in quantum offertur Deo in agnitionem supremi eius in omnes Dominij. *Eucharisticum*, in quantum fit in gratiarum actionem pro acceptis beneficijs. *Propitiatorium*, in quantum offertur in remissionem peccatorum, & satisfactionem pœnæ eis debitæ. *Impetratorium* denique, in quantum tendit ad beneficium aliquod impetrandum per illius sacrificij virtutem singularem à Deo illi annexam.

In quantum sacrificium Eucharisticum est *Propitiatorium*, habet vim remittendi peccata, & *pœnas temporales* peccatis debitas. Et has quidem pœnas saltem partialiter remittit *immediatè ex opere operato*, si nihil obstet ex parte subiecti: peccata autem mortalia tantum *mediatè*, mediantibus scilicet gratijs actualibus, quæ eius intuitu conferuntur, quibus peccator, pro quo sacrificium oblatum est, perducitur ad pœnitentiam. Quia verò istæ gratiæ non sunt semper efficaces, ideò non semper vi sacrificij remissionem mortalium consequitur is pro quo offertur. Quantum attinet ad *remissionem venialium*, probabile est Missæ sacrificium hunc effectum immediatè operari in eo pro quo oblatum est, si nullum affectum actualem aut habitualem erga ea retineat. Idque conforme est Tridentino *Sess.*22.*Cap.*1.asserenti per hoc sacrificium remitti ea quæ à nobis quotidie committuntur, &c.

Huius

Huius sacrificij virtus impetratiua est infinita in actu primo, siue quoad sufficientiam, quandoquidem contineat Christi merita. Non est tamen infinita in actu secundo, siue, non mouet actu Deum infinitè ad concedendum id quod petitur: alioqui enim postulatio esset semper efficax, & infallibilis, cuius constat oppositum.

Minor est vis *impetrandi* in actu secundo, quo *plura sunt beneficia* quæ primariò petuntur, & plures *personæ* pro quibus primariò postulantur. Quia alioqui Sacerdos stipendium accipiens non teneretur primariò Missam Deo offerre ad illud obtinendum, quod intendit qui stipendium dedit. Id autem non oritur ex defectu virtutis ad id sufficientis, sed ex libera Christi voluntate merita sua limitatè applicantis. Idem dic de virtute huius sacrificij ad *satisfaciendum* pro peccatorum pœna temporali.

Pro dispositione illius pro quo sacrificium offertur, vt *gratias actuales*, aliaue beneficia accipiat, non requiritur *status gratiæ*; vt patet ex eo quod istæ gratiæ sæpe dentur ad recuperandum gratiæ statum; hic tamen status gratiæ requiritur, ad remissionem pœnæ temporalis obtinendam; quia non est æquum, vt Deus aliquam pœnam remittat illi qui actu manet illius inimicus.

CAPVT III.

De Pœnitentia, extrema Vnctione, Ordine, Matrimonio.

§. I.

Pœnitentia, & extrema Vnctio.

P*Ractica de his fusè traduntur infrà, toto* Tractatu II. & sequentibus.

De lege Dei ordinaria *non potest peccatum actuale remitti absque* Pœnitentia. Est de fide ex Scriptura, vt *Lucæ* 13. *v.* 5. si Pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Et declaratur in Tridentino *Sess.* 14. *Cap.* 1.

Pœnitentia tamen formalis non est absolutè ad hunc effectum necessaria, sed sufficit *virtualis* inclusa in actu Charitatis. Patet 1. ex Scriptura hanc vim isti actui tribuenti. *Proverb.* 8. ego diligentes me diligo. Et *Lucæ* 7. remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. 2. Ex Bullis Pij V. & Gregorij XIII. damnantibus hanc Baij propositionem: Charitas perfecta, & sincera, quæ est ex corde puro, &c. potest esse sine peccatorum remissione. 3. Ratione probatur, quia vis contritionis ad delenda peccata, oritur ex actu Charitatis, quem includit aut præsupponit: Dicitur autem actus Charitatis pœnitentia virtualis, in quantum continet votum pœnitentiæ debitæ peragendæ, & de facto vi istius Charitatis pœnitentiam formalem imperat, dum peccata actu occurrunt memoriæ pœnitentis.

Neque obstant loca Scripturæ requirentia pœnitentiam formalem, quia intelligenda sunt de eius necessitate in re, vel voto; propter alia loca sat clara supra relata quibus vis iustificandi tribuitur actui Charitatis. Pro hac sententia loca etiam Patrum Chrysostomi, Hieronymi, &c. *Vasquez* hoc loco fusius adducit.

De potentia Dei absoluta potest remitti peccatum absque vlla pœnitentia seu formali, seu virtuali, per hoc solum quod Deus velit peccatori offensam remittere. Quia in eo nulla apparet implicantia: sicut homo homini quamuis non pœnitenti potest offensam remittere ex pietate Christiana.

Si *obijciatur S. Thomas* dicens id esse impossibile. Respondetur, intelligi debere de lege ordinaria, vti & Tridentinum, dum *Sess.* 6. *Cap.* 7. dicit iustificationem esse renouationem interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ; quia scilicèt in præsenti rerum statu illa voluntatis actualis renouatio in peccatore ad iustificationem requiritur.

Contritio non debet esse *intensiuè summa*, vt sufficiat ad remissionem mortalium extra Sacramētum. Vel enim deberet esse absolutè talis quod repugnat: Vel tantum respectiuè, quanta scilicet haberi potest hic, & nunc respectiuè ad præsens Dei auxilium: quod etiam dici non potest: alioqui enim peccator cum auxilio vt duo eliciens contritionem intensam vt duo iustificaretur, & eliciens intensam vt quatuor cum auxilio intenso vt quinque non iustificaretur, quod videtur esse ab omni ratione alienum.

Nec certus aliquis gradus intensionis requiritur in contritione vt iustificet extra Sacramentum: vt volunt aliqui recentiores post *Estium*, *Lupum*, *&c.* *Prob.* 1. ex Scripturis veniam promittentibus omnibus verè pœnitentibus: Vera autem pœnitentia non requirit certum gradum intensionis, sed sufficit quod sit appretiatiuè summa. *Prob.* 2. ex *Trid. Sess.* 14. *C.* 4. simpliciter tribuente contritioni vim iustificandi, dum Charitate perfecta est, hoc est, dum nititur motiuo Charitatis, nulla facta men-

tione intensionis istius actus. 3. Ex damnatis Baij propositionibus in hac materia.

Probatur idem ratione, 1. Quia Charitas habitualis, licet remissa, non stat cum mortali: ergo nec actualis. 2 Quia in certis casibus datur præceptum de iustificatione per contritionem procuranda: atqui non datur præceptum de re ignota, qualis est contritio cum tot, aut tot gradibus, quorum intensio à nullo potest dignosci, aut quot sufficiant designari.

Dices contra, S. Augustinus *Lib. de nat. & grat.* sic loquitur: Charitas inchoata, inchoata iustitia est. Charitas prouecta, prouecta iustitia est: Charitas perfecta, perfecta iustitia est: Ergo requirit Charitas gradus intensos.

Resp. non velle peccatorem necdum iustificari, cum incipit Deum diligere super omnia & tantùm tunc cum iam peruenit ad intensam Charitatem: sed solùm vult crescente Charitate, crescere vitæ iustitiam seu sanctitatem, quod bene consistit cum eo, quod ante illud incrementum homo fit verè iustificatus.

Contritio nullam temporis durationem exigit, vt iustificet peccatorem: Quia tota eius vis in eo consistit, quod sit perfecta conuersio ad Deum: ergo illo instanti quo habetur ista conuersio, iustificat peccatorem: idque apertè tradunt Scripturæ, & Patres; cum D. Thoma, & Theologis communiter.

Nec refert quod instantanea pœnitentia non sit quidem proportionata ad plenè satisfaciendum Deo quoad pœnam, aliosque effectus: est tamen porportionata ad recuperandam eius gratiam: sicut enim gratia Dei amittitur per instantaneam auersionem à Deo, ita conuenit vt recuperetur per instantaneam conuersionem peccatoris ad Deum.

Merita bonorum operum per peccatum mortificata *reuiuiscunt per pœnitentiam*. Colligitur ex Apost. *ad Hebr.* 6. non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri: & *ad Gal.* 3. tanta passi estis sine causa, si tamen sine causa. Ratio est, quod merita per peccatum non deleantur, sed tantùm impediantur: ac proinde sublato impedimento reuiuiscant; Cur autem potiùs peccata absolutè deleantur per actum Charitatis, quàm merita per peccatum, id refundendum est in Dei bonitatem pronioris ad miserendum, quam ad puniendum. Est Doctrina ita communis vt oppositam temerariam ac periculosam censeat *Suarez*, *Amicus*, *Bannez*, *& plures alij*.

Peccata semel remissa non reuiuiscunt per sequentia, siue quoad culpam, siue quoad pœnam. Colligitur ex Scripturis asserentibus peccata per pœnitentiam absolutè condonari. Idque disertè docet Gelasius Papa relatus *de pœnitentia dist. 4 c. vlt. his verbis*: Diuina clementia remissa peccata ad vltionem vlterius venire non patitur. Est cum D. Thoma communis, & certa, contra *Gratianum de pœnitent. dist. 4. Hugonem à S. Victore, &c.*

Scripturæ quæ sonant Deum recordari peccatorum remissorum, intelligendæ sunt de pœna eorum temporali, quorum videtur obliuisci, dum differt ea punire, recordari verò, dum ea punit mensura pœnæ actu infligendæ per sequentes lapsus impleta, vltra quam decreuit punitionem non differre.

Sacramentum Pœnitentiæ non potest esse *validum & informe* ex parte *absolutionis*, vt satis constat. Neque ex parte confessionis: Quia vel est formaliter integra, vel non: si primum sufficit ad valorem, & effectum Sacramenti: si secundum ad neutrum sufficit. Neque etiam ex parte doloris, quod magis controuersum est, quia non potest dolor sufficere ad essentiam huius Sacramenti, nisi pariter sufficiat ad eius effectum: cum enim hoc Sacramentum sit essentialiter reconciliatiuum, exigit dolorem qui sit sufficiens dispositio ad reconciliationem: Ita *Vasquez*, *Laymann*, *Coninck*, *Amicus*, *cum Gabriele*, *Adriano*, *&c.* Contra *Thomistas* plerosque quos sequitur *Suarez*, *Toletus*, *Valentia*, *Lugo*, *&c.*

Neque eadem est ratio Pœnitentiæ, & Baptismi qui potest esse validus, & informis. Quia Baptismus, pro dispositione ad effectum suum non includit aliquid requisitum ad suam essentiam: sicut includit hoc Sacramentum, videlicet dolorem de peccatis, quod de pœnitentia agnoscit *D. Thomas Dist. 23 q. 1. art. 4. q. 2.*

Confessio Sacramentalis est legitima accusatio pœnitentis de peccatis proprijs facta Sacerdoti, vt ab ijs absoluatur. Est *iure diuino* præcepta: vt constat, 1. Ex his Christi verbis, Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, quorum retinueritis retenta sunt. Hæc enim potestas retinendi peccata non posset ad vsum redigi, si non esset necessaria confessio. 2. Ex pluribus Concilijs, ijsque antiquissimis in quibus hæc veritas definita est. 3. Ex vnanimi PP. consensu apud Bellar. 4. Denique ex perpetuo vsu Ecclesiæ non solum Latinæ, sed etiam Græcæ; qui vsus numquam fuisset inductus, nisi confessio fuisset iure diuino præcepta. *De quo plura in Controuersijs hic supra* Tomo I Tract. II. c. VI. pag. 72.

Confessioni præcepto obligantur omnes, qui post Baptismum moraliter peccauerunt. Quandonam autem præcisè vrgeat extra mortis articu-

ticulum, aut graue eius periculum, difficile eſt determinare. Vnde merito Eccleſia præcepto ſuo determinauit, vt non differatur vltra annum.

Alia de Confeſſione traduntur infra ad praxim diffuſè Tomo II. Part. III. Tract. III. Cap. I. & ſequentibus.

Satisfactio Sacramentalis non cauſat gratiam ſanctificantem ex *opere operato*: Quia ante ſatisfactionem habetur tota eſſentia Sancramenti pœnitentiæ: Ergo & totus effectus gratiæ Sanctificantis: nec refert quod ſit pars Sacramenti, quia eſt tantùm pars integralis, non eſſentialis.

Illa tamen ſatisfactio *cauſat ex opere operato aliquas gratias actuales* aduerſus relapſum, Quia non tantum imponitur in vindictam peccatorum, ſed etiam in remedium, in eum autem finem opus eſt gratijs actualibus. Cauſat quoque ex opere operato aliquam remiſſionem *pœnæ temporalis* peccatis debitæ. Quia partialiter ſaltem in eum finem imponitur. Vt tamen iſtum effectum habeat, debet fieri in ſtatu gratiæ: Quia inimicus Dei indignus eſt, vt eius ſatisfactio ad illum effectum à Deo acceptetur.

Satisfacit tamen *obligationi* pœnitentiæ impoſitæ qui ſatisfactionem iniunctam implet in ſtatu peccati. Quia Confeſſarius imponens ſatisfactionem pœnitenti, hoc tantùm intendit, vt pœnitens opus in ſatisfactionem iniunctum exequatur, abſtrahendo à ſtatu gratiæ. *Ita communius*.

Extremæ Vnctionis Sacramentum inſtitutum fuit à Chriſto poſt reſurrectionem ſimul cum Sacramento Pœnitentiæ, cuius eſt quædam conſummatio, vt ait: *Trid. Seſſ.* 14. *in proemio de extrema Vnctione*. Itaque in loco *Iacobi* de hac Vnctione non habetur prima inſtitutio huius Sacramenti, ſed tantùm illius promulgatio. Et vnctio illa infirmorum, de qua *Marci* 6. fuit tantùm figura extremæ Vnctionis quæ poſteà inſtituenda, & ad vim Sacramenti eleuanda fuit.

Benedictio olei per Epiſcopum facta probabiliter non eſt de eſſentia huius Sacramenti; Quia, teſte Arcudio, Presbyteri Græci ex antiqua conſuetudine benedicunt oleum infirmorum: nec vmquam de hac re reprehenſi ſunt ab Eccleſia Latina: Et in hac ſententia dicendum eſt Florentinum, & Tridentinum pro materia huius Sacramenti aſſignare oleum ab Epiſcopo benedictum, quia iſta benedictio eſt ad minimum neceſſaria neceſſitate præcepti in Eccleſia Latina in qua à ſolis Epiſcopis ea exercetur.

Diſpoſitio ad hoc Sacramentum in *homine iuſto* requiſita, tantùm eſt intentio ſeu voluntas ſaltem interpretatiua illud recipiendi. Cenſetur autem hæc voluntas interpretatiua includi in vita Chriſtianè acta In illis autem qui ſibi conſcij ſunt peccati mortalis prærequiritur confeſſio, aut contritio, ſi deſit copia confeſſarij. Non poteſt alius quam *Sacerdos* eſſe miniſter extremæ Vnctionis: quod certum eſt ex Florentino, & Tridentino *Seſſ.* 14. *Cap.* 3. *& Can.* 4.

Cætera de hoc Sacramento traduntur infrà Tomo II. Part. III. Tract. IV. Cap. 6.

§. II.

Ordo, & Matrimonium.

ORdinem *eſſe verum Sacramentum*, de fide conſtat ex Concilio Calcedonenſi, Florentino, & Tridentino *Seſſ.* 23. *Can.* 3. Et fuſiùs probatur ſupra in Controuerſijs *Tomo I. Tract. II. Cap.* 11. *§.* 3.

Quamuis admittatur quod Chriſtus vſus fuerit *determinata* materia, & forma dum Apóſtolos ordinauit; non ſequitur, quod non reliquerit Eccleſiæ determinationem materiæ, & formæ in particulari. Quia non omnia quibus determinatè vſus eſt, ſunt propterea de eſſentia Sacramenti. Sic in conſecratione panis determinatè vſus eſt, vel azymo, vel fermentato pane: & tamen neuter determinatè neceſſarius eſt ad validam conſecrationem, cum admittamus Græcos in fermentato validè conſecrare.

Epiſcopalis Ordo iure diuino maior eſt ſimplici Sacerdote, non tantùm dignitate, ſed etiam ordinis poteſtate. Habetur de fide ex *Trid. Seſſ.* 23. *Can* 6. *& Can.* 7. item ex PP. apud *Bellar.* dicentibus Epiſcopos ſucceſſiſſe Apoſtolis: Presbyteros autem 70. Diſcipulis: illos poſſe generare Patres per ordinationem Sacerdotum: hos tantum filios per Baptiſmum, quæ cum alijs prærogatiuis fuſius demonſtrant.

Epiſcopus per ſe eſt ſolus Miniſter ordinarius cuiuslibet *ordinationis*. Ita expreſsè Florentinum in *Decret. de Sacram.* & quidem reſpectu Epiſcopatus, & Presbyteratus ſic eſt Miniſter, vt abſolutè nullus præter ipſum poſſit validè iſtos ordines conferre. Alios autem Ordines poteſt etiam ſimplex Sacerdos conferre, ex commiſſione ſummi Pontificis. *Reliqua de Ordine traduntur infrà ſuo ordine cum cæteris Sacramentis*.

Quoad

Quoad *Matrimonium*, illicita est in *Lege Euangelica Polygamia*, siuè pluralitas vxorum. Est de fide ex *Tridentin. sess.24. cap.2.* deduciturque ex *Matth.19.* si enim vt Christus illic asserit, mœchatur, qui dimissa priore vxore, alteram ducit, multò magis mœchatur qui priore retenta adiungit alteram vxorem.

In lege etiam *Naturæ* illicita fuit polygamia ab ipso initio mundi, iure saltem diuino positiuo. Patet ex prima Matrimonij celebratione *Genes.1.* vbi Deus primo homini vnicam dedit vxorem, dixitque vt vir adhæreret vxori, non vxoribus; essentque duo in carne vna, non plures, quibus dictis pluralitatem vxorum satis clarè exclusit.

Dices, In antiqua lege Sanctissimi Patriarchæ leguntur habuisse simul plures vxores.

Respondeo. Id factum esse ex speciali Dei dispensatione, qui potest saltem indirectè dispensare in iure naturæ, tribuendo ius aliquod, ex cuius defectu aliquid erat iure naturæ illicitum. Sic quamuis homicidium, vel occupatio rei alienæ sint iure naturæ illicita; potest tamen Deus vtrumque licitum reddere dando alicui ius in vitam, aut bona alterius, tanquam supremus eorum Dominus. Sic ergo potuit polygamiam lege naturæ illicitam, reddere Patriarchis licitam, diuidendo ius in plures vxores, quod ex natura rei vxor vna in corpus mariti totaliter obtinebat.

Matrimonium vt est *Sacramentum*, rectè definitur signum sensibile gratiæ Sanctificantis, quo vir, & mulier consensu perpetuo coniunguntur. Quod sit propriè Sacramentum fide certum est, 1. Ex *Florentino in Decret. de Sacrament.* recensente matrimonium inter septem legis nouæ Sacramenta: & ex *Tridentin. Sess.24. Can.1.* dicente anathema contrarium asserentibus. 2. Ex communi consensu Ecclesiæ. 3. ex PP. Ambros. Chrysost. Augustin. & alijs apud Bellarminum in Controuersijs, de Matrimonio: & hic suprà in *Tom.I. de eodem Sacramento contra Hæreticos modernos*, pag.84

Institutio huius Sacramenti facta fuit à Christo, vel in Cana Galilææ, dum præsentia sua nuptias honorauit *Ioan.2.* vel dum indissolubilitatem matrimonij stabiliuit *Matthæi 19.* vel denique post Resurrectionem, vti de tempore institutionis varij variè opinantur.

Matrimonij Minister non est Parochus, sed sunt ipsi contrahentes. Ita cum *Sancto Thoma Theologi communiter*. Colligitur 1. Ex *Florent. in Decret. de Sacrament.* vbi dicit, causam efficientem Matrimonij regulariter esse mutuum consensum per verba de præsenti expressum: atqui contrahentes ponunt consensum, & illo mediante efficiunt matrimonium: Ergo, & Sacramentum, quod non distinguitur ab ipso contractu eleuato adesse Sacramentale. Colligitur 2. efficaciter ex *Tridentin. Sess.24. Can.1.* definiente absque vlla exceptione matrimonium Christianorum esse Sacramentum: debuisset enim excipere matrimonium Clandestinum, si Minister huius Sacramenti esset Parochus. Et *cap.1. de reformat.* docet Clandestina matrimonia libero contrahentium consensu facta fuisse rata, & vera matrimonia quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit: Atqui matrimonia dicuntur rata ratione Sacramenti, vt declaratur Cap. *quanto de diuortijs:* Ergo Minister huius Sacramenti sunt ipsi contrahentes, non Parochus.

Neque refert, quod Euaristus Pontifex scribens ad Episcopos Africanos dicat coniugia aliter præsumpta quam cum benedictione Sacerdotali non esse coniugia, sed adulteria: Nam dicendus est loqui secundùm præsumptionem fori externi reputantis matrimonium illud esse inualidum, quod probari non potest. Tum etiam fuisse irrita matrimonia Clandestina, *Pontius de Matrimon.* pluribus argumentis probare conatur.

Mutuus contrahentium consensus necessarius est ad valorem Matrimonij. Ratio est, quod matrimonium consistat in contractu: de essentia autem contractus sit mutuus consensus. Porrò consensus ille debet esse verus, & non fictus. 2. Plenè deliberatus. 3. Signis exterioribus expressus, quia debet ab altero acceptari. 4. Liber à coactione seu metu graui cadente in virum constantem, nam hic metus inter impedimenta matrimonium dirimentia reputatur.

Consensus conditionatus ad valorem sufficit si conditio sit de præsenti, vel præterito, eaque subsistat. Si autem sit de futuro contingenti suspenditur valor Matrimonij vsque ad euentum conditionis, quem tenentur contrahentes expectare. Adueniente autem conditione probabilius videtur, quod matrimonium reddatur validum absque nouo consensu. In praxi tamen ad maiorem securitatem curandum est, vt renouetur consensus ille ad matrimonium requisitus.

Si *conditio* adiecta repugnet *naturæ* aut *fini* matrimonij, irritum est matrimonium, ex

ex Cap. *si conditiones, de conditionibus adiectis*. Si autem non repugnet, sed sit turpis aut impossibilis habetur pro non adiecta, *cap. eodem*. Id tamen intelligendum est secundùm præsumptionem fori externi: alioqui enim, si quis intendisset nullo modo contrahere nisi subsistente tali conditione, non valeret matrimonium defectu consensus debiti, & non completi.

Quando baptizatorum matrimonium est *consummatum*, *nullo casu dissolui potest quoad vinculum*. Est de Fide ex *Florentino in Decret. de Sacrament.* Et ex *Trident. Sess.* 24. *Can.* 7. Et ex perpetua praxi Ecclesiæ. Dixi, quoad vinculum; Quia quoad thorum, & cohabitationem solum potest per diuortium ex varijs causis.

Baptizatorum matrimonium *Ratum*, seu non consummatum dissoluitur per *solemnem professionem* in Religione approbata. Est de Fide ex *Trident. sess.* 24. *can.*6. Idem antea decretum fuerat ab *Alexandro III. cap. verum*, & *cap. ex publico, de conuersione coniugatorum*. Religiosa autem professio vim habet soluendi matrimonium ratum, non iure *naturali*, nec *diuino* sed *Ecclesiastico*: alioqui enim idem præstarent simplicia vota Societatis Iesu, cum verè, & propriè Religiosum constituant ex Pontificum declaratione.

Diuortium est separatio coniugum quoad thorum, & habitationem manente vinculo coniugij. Licitum est ob coniugis siue viri, siue fœminæ *adulterium*. Non sufficit tamen suspicio, aut etiam probabilitas, sed requiritur moralis aliqua certitudo adulterij commissi.

Licitum est diuortium, non tantùm ob adulterium sed etiam propter *alias causas*, ver gr. ob compartis sæuitiam, furorem, lepram, aut alium morbum contagiosum, apostasiam à fide, &c. Non potest tamen id fieri priuata auctoritate, sed opus est auctoritate legitimi iudicis Ecclesiastici. Patet ex *cap. finali, de conuersione coniugatorum*. Et *cap. illa, de diuortijs*.

Consensus mutuus coniugum sufficit ad separationem non tantùm quoad *thorum*, quod certum est, sed etiam quoad *habitationem*. Ad hoc tamen postremum opus est Ordinarij iudicio, & approbatione.

Moraliter certus de nullitate matrimonij sui non potest debitum petere, aut reddere. Qui autem contraxit cum dubio de valore matrimonij *manente dubio*, non potest debitum petere: tenetur tamen reddere comparti petenti quæ bona fide contraxit. Patet ex *cap. Dominus, de secundis nuptijs*. Quod si vterque cum tali dubio contraxerit, neuter potest petere aut reddere: Quia manente tali dubio exponerent se periculo peccandi.

Si quis *post matrimonium* bona fide contractum incipiat *dubitare* de eius valore, tenetur ad diligentem veritatis inquisitionem, & durante dubio non potest debitum petere: tenetur tamen reddere ob periculum faciendi contra ius alterius. Ita statuitur *cap. inquisitioni tuæ, de sentent. excommunicat.* Quod si post debitam inquisitionem nondum sint rationes sufficientes ad iudicandum matrimonium esse probabiliter validum, idem dicendum vt suprà, si autem tales adsint, potest etiam debitum petere, quia stat pro illo possessio bonæ fidei.

Qui tunc cognouit *consanguineam vxoris suæ* in primo, aut secundo gradu non potest debitum petere ob nouam affinitatem contractam, potest tamen, & debet reddere. Idem dic de coniuge obstricto castitatis voto, donec à voto suo liberetur. Qui autem contraxit matrimonium obstrictus voto suscipiendæ Religionis, aut Ordinis sacri, grauiter quidem peccauit sic contrahendo, & matrimonium consummando: sed post consummationem potest petere, & reddere debitum, quamdiu compars ius retinet illud petendi. Ita Doctores communiter.

Dispensatio non cadit in impedimenta *iure naturali dirimentia*, vt sunt error circa personam: ligamen prioris coniugij: amentia: impotentia ad copulam, &c. in quibus non potest etiam Papa dispensare. In ijs autem impedimentis, quæ solo *iure Ecclesiastico* matrimonium dirimunt: potest dispensare, non tamen licitè absque iusta causa. Et in hoc casu censenda est inualida dispensatio, vtpotè subreptitia; cum non sit præsumendum voluisse Pontificem facere, quod ei licitum non fuit.

Causæ legitimæ dispensandi hæ potissimum ab auctoribus numerantur. Extinctio magnæ litis, pax consanguineorum, euitatio scandali, conseruatio illustris familiæ in eodem semine, excellentia meritorum petentis dispensationem: & his deficientibus supplere potest mulcta pecuniaria proportionata in causas pias, aut bonum publicum.

Episcopus etiam ob grauem causam potest ex tacita Pontificis licentia post contractum matrimonium dispensare in prædictis impedimentis, si adsint sequentes conditiones.

1. Si

1. Si impedimentum sit occultum, matrimonium autem publicum 2. Si denunciationes aliæque solemnitates non fuerint culpabiliter omissæ. 3. Si bona fide initum fuerit matrimonium. 4. Si separatio non possit fieri absque scandalo. 5. Si nimis difficilis sit recursus ad Pontificem, aut eius Nuncium, aut alium habentem expressam dispensandi facultatem. Ita *Auctores communiter*.

Cætera Practica de Matrimonij impedimentis, reualidatione, dispensatione, etiam Pœnitentiaria Romanæ traduntur fusè infra Tract. IV. Cap. VIII. vsque ad finem.

Hæreses, & Errores.

Contra hanc Theologiæ Partem Tertiam de Sacramentis, adducuntur cum suis Auctoribus ac refutatione in fine Tomi I. huius Operis sub titulo, *Notitia generalis* Dogmatum ab Ecclesia damnatorum, ordine Alphabetico, pag. 144. & seq. sub his titulis particularibus, *Sacramentum, Baptismus, Aqua, Absolutio, Confessio, Contritio, Confirmatio, Eucharistia, Missa, Nuptiæ siue matrimonium, Ordo, Pœnitentia, Sacerdotium, Vnctio Extrema*.

Item, *suprà Part. II. Contr.* 10. *§.* 6. *pag.* 135. *De Sacramentis, & eorum effectibus*.

COL

COLLECTIO BREVIS

CONTROVERSIARVM THEOLOGICARVM MODERNARVM, quæ etiam in Belgio inter Partes varias in Scholis aut libellis præcipuè sunt agitatæ, & quarum materiæ suis locis hic annotatis tractantur.

DE PRÆDESTINATIONE, ET GRATIA. *An Prædestinatio sic facta sit, vt Deus ex massa damnata, ante omnem præuisionem meritorum, vnum elegerit ad gloriam, & alium in Massa damnata reliquerit. Et sic vt Doctrina opposita dici possit censurata? Vide suprà* Part.2. Controu.3. pag.120.

An etiam sic, vt aliquibus ex his Deus neget etiam gratiam sufficientem. Vide suprà Part.2. Controu.5. §.3. pag.124.

An rectè dicatur Christum pro omnibus non esse mortuum? Tract.2. cap.2. pag.65. 66. & seq.

An GRATIA quæ datur in statu naturæ lapsæ ad singulos actus salutares debeat esse per se, & intrinsecè efficax, & victrix, per hoc quod maior sit hic, & nunc delectatio gratiæ, quam concupiscentiæ oppositæ? suprà pag.63. & pag.128.

Et an porrò rectè, & propriè dicatur, in hoc statu non dari gratias merè sufficientes? supra pag.123.

Et hinc Gratiam quæ est sufficiens v.gr. ad conuersionem semper conuertere, quæ verò non conuertit non esse sufficientem?

Item, fieri non posse vt ex duobus gratia æqualiter interius exteriusque præuentis vnus conuertatur, alius minimè? Ibid.

De Libertate. *An libertas in eo solo consistat, quod voluntas ex aduertentia rationis se determinet ad agendum ex quocumque id oriatur principio?*

Et hinc rectè dicatur, maximam esse in Beatis ad Dei amorem quem in cœlo exercent libertatem? suprà pag.63. & alibi.

An potentia quam importat libertas requisita ad actus supernaturales Fidei, Spei, & Charitatis, sit naturæ, non gratiæ?

De Ignorantia inuincibili iuris naturalis. *An hæc in vllo detur: an si detur sit inexcusabilis, & quod fit ex tali ignorantia sit verè, & formaliter peccatum? Infrà* Tract.I. *sub initium, Principio primo.*

De Probabilitate. *An rectè, verè probabile cum dubio confundatur. Infrà* Tract.I. *Principio* 16.

An regulariter in dubio pars tutior eligenda? Infrà Tract.I. Princ.3. & seq.

An rectè dicatur, quod Probabilitas in nullo ferè casu sit recta regula conscientiæ ex ea vlterius formandæ. Infrà Tract.I.cap.2. *de probabilitate opinionum*, §.3 & seq.

De Charitate, & Attritione. *An omnes actiones nostræ liberæ aut morales sub peccato referri debeant in Deum per Charitatem aut perfectam, aut saltem per Charitatem imperfectam, siue per amorem beneuolentiæ prædominantem Dei propter se dilecti? Infrà* Tract. I.cap.3. q.21. §.2. & seq.

Hinc vlterius, an rectè asseratur, quod Attritio nulla ex timore gehennæ, seclusa omni tali Dei dilectione, sit dispositio sufficiens ad iustificationem etiam cum Sacramento siue Baptismi, siue Pœnitentiæ? Ibidem §.3.

Et quod in Sacramento ne quidem ad iustificationem sufficiat aliquis amor Dei propter se dilecti, nisi pœnitens habeat talem dilectionem Dei prædominantem, etsi non per se iustificatiuũ.

Et

Et quod actus v. gr. coniugalis sit peccatum quoties exercetur ex alio quouis motiuo quantumvis bono absque casta Dei propter se dilectione? Ibidem.

De Confessione, Absolutione, cæterisque. *An post integram Confessionem peccatorum non liceat Sacerdoti pœnitentem absoluere, nisi prius satisfactionem iniunctam expleuerit? Supra* Tom. I. Part. II. *post Controuers.* 10. *in fine* punct. 4.

An extra casum necessitatis, differenda sit Absolutio, nisi de interna pœnitentis conuersione sufficienti Sacerdos habeat iudicium moraliter certum? Ibidem punct. 6.

An peccatori habenti consuetudinem peccandi, etsi in cæteris dispositio, differenda sit Absolutio nisi adsit casus necessitatis, aut signa conuersionis omninò extraordinaria? Ibidem, *Et infrà* Tom. II. Part. II. Tract. I. Quæst. XV.

Et an dilatio illa sit necessario continuanda donec integra pœnitentis emendatio consequatur? Ibid. *supra* punct. 7. & seq. *item infrà* Tom. 2. Part. 2. Tract. 4. Cap. 5. *de Pœnitentia*.

An dici possit non satisfacere Parochianos qui Confessionem Paschalem instituunt apud Regulares: aut qui Dominicis, & Festis Missam non in sua Parochia sed alibi audiunt? Infrà Tract. I. cap. 3. Quæst. 23. & 24.

An Infantes non Baptizati cruciandi sint pœna ignis æterni? supra Tom. 2. Part. I. pag. 25.

An Pontifex *censendus sit fallibilis in quæstione Facti definienda, vt de sensu Auctoris, aut Sancti Canonizati gloria adepta? supra* Tom. I. Part. I. pag. 37. 40.

An sufficiat admittere propositionem à Pontifice *definitiuè damnatam, esse falsum in aliquo sensu fortè incomperto aut indeterminato? V. supra*, & pag. 67.

An Recentiorum *auctoritas in Moralibus quæstionibus condemnanda? Infrà* Tract. 4. Cap. I. in fine.

Sunt & aliæ Quæstiones aliquæ modernæ cum prædictis Controuersijs Scholasticis ferè connexæ, aut minùs communes, quæ etiam in huius Operis Indice generali suis locis facilè reperiuntur.

Decreta, & Bullæ Doctrinæ Theologicæ, maximè Modernæ, in Tomo præcedenti, & sequenti suis locis integrè expressè.

BVlla dogmatica Leonis *X. Pontificis, contra singulos Articulos Mart. Lutheri, &c. sequacium, &c. Supra in* Tract. 1. Tract. 3. Artic. 5. pag. 105.

Bulla *Martini V. Pont. damnans articulos* Ioannis *Vviclefi, &c.* Ibidem: pag. 107.

Decretum *Sixti V. per Calatinum Nuntium Apostolicum de sententia docente prædestinationem post præuisa merita; expressum ex parte suprà* pag. 205.

Bulla *integra Vrbani VIII. anno 1641. confirmans Constitutiones Pij V. & Gregorij XIII. contra Propositiones Michaelis Baij: suprà* Tom. 1. pag. 138.

Constitutio *Alexandri VII. & Innocentij X. contra Propositiones Iansenij, suprà* Tom. 1. pag. 141.

Decretum *Alexandri VII. Clero Gallicano de sensu ab Auctore ibidem intento, &c. suprà* Tom. 1. pag. 143. *Declaratio facta Deputatis Acad. Louan.* pag. 142.

Litteræ, *Postulatio, & subscriptiones Episcoporum Galliæ ad Innoc. X. Pontif. de Iansenij Doctrina, supra* Tom. 1. pag 54.

Bulla *Alexandri VII. de Immaculata Deiparæ Conceptione*, Tom. 1. pag. 141.

Decreta *in Gallia recenter circa Puncta quædam auctoritatis Pontificiæ: supra* Tom. 1. pag. 52. In Tomo 2. Tract. 1. & sequentibus *infrà*.

Decreta duo *integra* Alexandri VII. *prohibentis propositiones* 45. Tract 1. cap. 1. *post Principia practica*.

Decretum *integrum* Innocentij XI. *prohibens propositiones* 65. Ibid.

Bulla Cœnæ, *& Casus illius*, Tract. 4. Cap. 4.

Ex Decreto, *Decretalibus, Clementinis, Extrauagantibus, & extra corpus Iuris, Excommunicationes, & Casus Pontifici reseruati:* Ibid. §. 2. & seq.

Decretum Alexandri VII. *vetans censura notari sententiam docentem sufficientiam Attritionis ex metu gehennæ in Sacramento, &c. infrà* Tract. 1. Quæst. 21. §. 3. in fine.

Decretum Innocentij XI. *declarans in particulari Indulgentias abrogatas, & subrogatas*. Tract. 3. Cap. 7. in fine.

Facultates Missionum *aliæque declaratæ* Par. 3. Tract. 2. Cap. 5. §. 1.

Declaratio Sixti IV. *aliorumque contra impugnantes priuilegia Regularium*, Tract. 1. Quæst. 25.

Declaratio *Praxis, & Facultatis Pœnitentiariæ Romanæ, infrà* Tract. 4. Cap. 8. §. 5.

Declaratio, & Regulę Tridentini *circa Libros probibitos in quauis classe, in* Tract. 6. circa med.

Bulla Pij V. *exponens formam professionis Fidei pro conuertendis ab Hæresi, &c.* Tract. 3. Cap. 8.

Innocentij XI. Decretum *circa Communionem quotidianam: formam deferendi Eucharistiam, & confessionem venialium Sacerdoti non approbato, infra* Tract. 4 Cap. 4. §. 4. in fine.

Vide alia Diplomata singularia, & selecta ad calcem huius Operis apponenda.

TOMI SECVNDI PARS II.

R. P. RICHARDI ARSDEKIN

Soc. Iesu Sac. Theol. Professoris.

THEOLOGIA PRACTICA VNIVERSA,

COMPLECTENS BREVI AC CLARA METHODO, Actuum Humanorum Principia, Resolutiones Practicas, ac Modernas, etiam Pastorales, ac Regulares:

DE RELIGIONE, ET VIRTVTIBVS: DE SACRAMENTIS, & Censuris: De Iure, & Iustitia: De Peccatis, & Vitijs: De Legibus, & Præceptis, cum omnibus nouis Decretis, ac cæteris in omni Parte Theologiæ: Missionarijs etiam Apostolicis, ac Curatoribus Animarum apprimè accommodatis.

QVIBVS IN FINE ACCEDIT IVRIS CANONICI, CIVILIS, ALIARVMQVE Scientiarum Idæa, Regulæ, Auctores, ac Fori Ecclesiastici Praxis multiplex: Item, Scriptores Selectissimi Theologiæ, Controuersiarum modernarum, Interpretes Scripturæ, Historici Sacri, Concionatores, Ascetici, Scriptores moderni, ac singuli prædicti cum suis Scriptis in omni genere materiæ distinctè expressi.

Ac in Tomo III. sequenti, Apparatus Practicus pro omni prorsus Functione, etiam materiæ Concionum, Catechesis, Conuersationis, &c. Missionarij Apostolici ac Curatoris animarum.

VENETIIS, M. DC. XCVI.

Sumptibus Ioan. Iacobi Hertz.

SVPERIORVM PERMISSV.

INDEX BREVIS TRACTATVVM

Huius II. Theologiæ Partis, quæ est Operis tertia.

TRACTATVS I.

TRACTATVS II.

TRACTATVS III.

TRACTATVS IV.

THEOLOGIÆ PRACTICÆ AC MORALIS

TRACTATVS I.

De Actuum Humanorum Principis, & Conſcientia ex illis formanda, cum Reſolutionibus Particularibus ac Modernis in vario ac præcipuo genere Quæſtionum.

SVMMVLA Materiæ; & Ordinis huius Tractatus primi, *Laxitatis ac Rigoris damna in actibus humanis*. Ignorantia *inuincibilis*, *vincibilis*, *&c.* Conſcientia *Scrupuloſa*, *Dubia*, *practicè certa*. De probabilitate *opinionum informanda conſcientia*, *diffuſè*. *De Lege*, *Metu*, *Deliberatione*, *Conſenſu*, *&c.* Decreta *integra Alexandri VII. & Innocentij XI.*

Controuerſiæ generales Recentiorum de Probabilitate. *Controuerſiæ particulares modernæ, per Quæſtiones 25. in quauis materia ſelectiſſimæ*.

Reſolutiones ad munus Paſtorale *pertinentes*: *Quas ſequitur materia de* Relatione *Beneficijs*, *Decimis*, *Priuilegijs Fori*, *Canonis*, *&c. Ac de* Regularibus *eorumque Statu Votis*, *Conſtitutionibus*, *&c.*

SPECVLATIVA Principia de Actuum humanorum natura, libertate, bonitate, malitia, diuiſione, &c. Traduntur ſupra in prima ſecundæ c. 1. pag. 18. & ſeq.

CAPVT I.

Principia, ſiue Dictamina generalia, & Conſcientiæ directiua pro Reſolutionibus particularibus ritè formandis vitato Laxitatis ac Rigoris exceſſu.

De Laxitate, ac Rigore, eorumque damnis in vſu Principiorum moralium.

PRincipijs rectè formandæ conſcientiæ deo extrema ſummoperè obſiſtunt, quæ hoc potiſſimum tempore multum agitantur. Primum eſt, ſtudium nimiæ Laxitatis, alterum, ſtudium nimij Rigoris in Regulis morum vel ſtatuendis, vel applicandis. Vtriuſque damna, & incommoda hic paucis declarantur. Deinde traduntur Principia in quibus illa extrema deuitantur, & viæ mediæ ac ſecuræ inſiſtitur.

Damna, & Indicia nimiæ Laxitatis in vſu Principiorum formandæ conſcientiæ.

I*Ndicium* nimiæ Laxitatis eſt, receſſus ab obligatione quam Patres, aut probati Theologi, aut Fideles communiter admittunt,

tunt. Quod fit dum Theologus quispiam, aut curator animarum in casu particulari excogitat leues ratiunculas ad eximendum ab aliquo præcepto, à viris probatis vsu, & consuetudine passim recepto, vt est, abstinentia ab ouis in quadragesima; restitutio summæ notabilis per modica furta ablatæ, &c. Talis enim extendit immunitatem obligationis vltra limites à præcepto ex communi iudicio constitutos: in qua extensione indebita, Laxitas, vti Physica, ita, & moralis propriè consistit. Damnatur illa in Scripturis sub nomine *viæ latæ*; & de ea præscribitur Prouerbiorum c 22. v.28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui*.

II. Signum est Laxitatis, sectari singulariter opiniones carni, & sanguini, & cupiditati fauentes quantumuis tenui rationis, vel auctoritatis fundamento subnixas. Sic enim procedentes non se legi, sed potius legem sibi conformare student.

III. Indicium, & causa nimiæ in opinando Laxitatis, vti, & sæpè Rigoris, est affectatio inordinata Nouitatis. Sunt enim qui à via trita, sicut alij à detritis vestibus, abhorrent: neutrum est sinceræ modestiæ, aut moderationis argumentum.

IV. In hos etiam scopulos non rarò impellit, studium partium, siue contradicendi illis Auctoribus quibus ex causa aliqua minus afficiuntur: ideòque statuunt in partem illis oppositam sibi totis viribus incumbendum esse: quos animo iam præoccupato vel nimis laxos, vel nimis rigidos facilè imaginantur, vt habeant quod oppugnent. Vnde fit vt qui tales sunt, potius cæco voluntatis impetu, quàm rationum ductu ferantur; ideoque in alterutrum extremum facilè impingant.

Incommoda verò per hanc opinandi Laxitatem incurrunt maxima. I. Periculum eneruandi Leges siuè diuinas, siuè humanas, & ab earum scopo sæpius aberrandi. Si enim ad excutiendam legis, siuè præcepti obligationem, sufficeret leuis aliquis rationis, vel auctoritatis prætextu, rari essent qui ea seriò, & constanter implerent.

II. Illa via incurritur periculum non tantùm transgressionis materialis, sed etiam formalis, siuè malæ fidei. Qui enim id vnum agit, vt quærat leuia, & straminea obligationis effugia, arguitur ille non habere serium animum obtemperandi siuè in se, siuè in alijs quorum conscientias dirigit: vti de seruo pigro, & infideli in Euangelio exprimitur.

III. Qui alios docendo, affectant extremam in opinando licentiam, vereri debent ne se aliosque pedetentium in maiora præcipitia inducant. Sic enim natura comparatum est, vt qui audacter magis quàm fidenter plurimas legum obligationes pro leuibus, aut nullis ducunt, paulatim etiam in grauioribus eas immodicè laxent aut contemnant, iuxta illud. *Qui spernit modica paulatim decidit*. Neque verò existimandum est Hæreticos in materia fidei aut morum, aut alios qui ab instituto suo deficiunt, subitò sibi id faciendum censuisse; sed cum cœpissent primò in aliquibus iudicio suo fræna indebitè laxare, paulatim ad extremam errorum perniciem peruenisse. Sic de Manichæo refertur, qui negabat Deum substantiæ corporeæ auctorem esse, cum primò cuidam Christiano persuasisset, Deo indignum esse pulicem creare, animalculum tam vile, & homini molestum: hoc impetrato, vlterius progressus facilè persuasit, idem dicendum esse de musca, quæ pulicem parum excedit: & hoc concesso, idem sentiendum esse de passerculo, & sic gradatim obtinuit vt Christianus ille demum admitteret, Deum nec etiam elephantis, nec vllius animalis auctorem esse.

IV. Damna alia Laxitatis in opinando, eaque plurima præ alijs neruosa breuitate pridem perstrinxit Gosuinus NiKel Societ. Iesu Generalis agens de pernicie laxiorum opinionum in præcepto voti religiosæ paupertatis, in sua Epist.I. Instituti pag.540. Vt, inquit, „non omni probabilitatis specie careant istius„modi opiniones, an eas operæ pretium est pas„sim disseminare, vt error, & scrupuli paucis „eximantur, plurimis ingerantur? Neque eius „inscitiæ sunt omnes vt non satis intelligant „quàm incertò duci abducendos se commit„tant à recta, & regia via, cum in paupertatem „audent quidpiam eorum, quæ certis quibus„dam ratiunculis fieri impunè posse audiunt: „videntque stare ex aduerso, & contradice„re, non modò sapientum virorum consen„sum, & vocem; sed verò etiam Præposito„rum Generalium decreta, qui hasce com„mentitias, & noxias opiniones procul à So„cietate ablegarunt .... Et post plura inculcat cum *S. Augustino Serm.22.* de verbis Apostoli, *Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia*. Decreta Societatis de fuga laxarum opinionum, generatim patent ex Congregat. General. 11. Decreto 22. & sæpius alibi.

Hanc veri nominis Laxitatem multùm aduersati sunt alij viri sancti, & verè perfecti. Quæ tamen detorquenda non est ad illam *Benignitatem* opinandi, atque animas dirigendi, quam

quam viri maximè sancti semper præ oculis habuerunt. Vt de hac sana, ac probata *Benignitate* præteream innumeros, instat omnium erunt Constitutiones S. Dominici, Fundatoris toto orbe celeberrimi ac sapientissimi Ordinis Prædicatorum, in Glossa prologi ad litteram L. *Declaramus quod tria sunt præcipuè, quæ salutem animarum impediunt.... Tertium est austeritas in consilijs, & opinionibus, terrentur enim homines in tantùm, vt salutem propriam negligant; quapropter relaxanda est, quantum fieri poterit Rigiditas, & austeritas in consilijs, ac homines benignè tractandi sunt.*

Damna nimij Rigoris in vsu Principiorum formandæ conscientiæ.

NImius Rigor hic intelligitur, qui Leges, & Principia formandæ conscientiæ ita extendit vt obligationes indebitas, siuè passim incompertas hominibus imponat: moderatus enim rigor vtilis est.

Nocet Rigor ille plurimùm, I. Per repugnantiam cum lege Christi, grauiora scilicet Christianæ legis onera inducendo, quàm à Christo fuerint intenta, qui apertè pronunciat *Matth.* 11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Idemque de lege Christi declaratur 1. *Ioan.* 3. Mandata eius grauia non sunt.

Grauissima verò illa præcepta forent, sumpta cum alijs hactenus secutis, si accederet fortè obligatio in omnibus ferè quæ circa illa in quæstionem veniunt rigidiora, & tutiora ex præcepto sequendi, & exequendi. Quia quo rigidior est interpretatio, eò lex euadit grauior, nam per eam extenditur illius obligatio ad plurimos causas particulares de quibus incompertum est sub lege comprehendi.

II. Rigor ille tot præcepta multiplicaret, quot sunt opiniones, aut suspicione falsæ præceptum existere, quando verè non exi, stit in facto particulari. Illæ autem opiniones, dubia, & suspiciones sunt assiduò plurimæ.

III. Tot etiam noua onera per se iniungeret, quot sunt opiniones à parte rei falsæ circa interpretationem de mente, sensu, & obligatione legum singularum: tales verò opiniones esse innumeras nemo dubitat; cum nemo quantumuis doctus, de mente legis, & legislatoris sit interpres infallibilis. Similia incommoda sequi in officio iudicis, aduocati, & actoris etiam in materia iustitiæ facilè deprehendes.

IV. Nemo etiam auderet securè iudicio sui Confessarij, aut Parochi acquiescere, dum illum ab aliqua obligatione v. g. restitutionis, aut ieiunij hic, & nunc exemptum declararet. Quia rigidius, & securius esset etiam tunc obligationem subire, & exequi, cum possit Confessarius in iudicando errare: plura prætereo huiusmodi incommoda particularia consideranti obuia.

V. Si deniq; hoc onus sequendi rigidiora possim extaret, multum superaret vires imbecillitatis humanæ, atq; inde peccata formalia multiplicarentur innumera. Quia conijceret homines in moralem necessitatem committendi plurima peccata alias non committenda. Necessitas enim hæc manifestè coniungitur cum onere grauissimo vitandi omnes actus, & omissiones in quibus aliqua peccati formido appareret. Cum autem huiusmodi occasiones forēt innumeræ insistēdo tali rigori, fieri moraliter non potest, in hominū imbecillitate communi, & promiscua, quin inde peccata formalia magnoperè multiplicentur. Quanto enim frequētior occasio, & persuasio peccati tanto difficilior est resistentia, & inde lapsus crebriores.

Vnde vlterius colligitur, rigorem talem diuinæ legi non conformari, cuius finis est peccata in hominibus imminuere, potius quam ea multiplicari.

Quin, & nimio Rigori indulgendo, plurimæ etiam Hæreses, & errores in Ecclesiam inductæ fuerunt: Quales ex multis sunt hæ: Relapsos ad pœnitentiam non recipiendos. Baptizatos ab hæreticis necessariò rebaptizandos, vt voluit *S. Cyprianus*. Aliqua peccata esse irremissibilia ab vllo Sacerdote, vt *Armeni*. Item hæ: Non peracta pœnitentia confitentes absolui non debent, *Petrus de Osma*. Quilibet timor gehennæ facit hominem hypocrytam, & magis peccatorem, *Lutherus*. Motus concupiscentiæ etiam in voluntarij sunt vera peccata, *Caluinus*. Non licere carnibus vesci, *Manichæi*. Solos bonos esse in Ecclesia, *Donatistæ*. Non licere Ecclesiasticis habere possessiones *Vuiclefus*. Et neminem saluari nisi sit pauper. Episcopum peccantem hoc ipso amittere Episcopatum, idem *Vuiclefus*. Fidem amitti quouis peccato mortali, *Lutherus*. Illicitum: omninò esse Christianis iurare, *Vualdenses*, Item, Bellum gerere, *Anabaptistæ*. Illicitas esse secundas nuptias, *Nouatiani*. Illicitum Christianis coram Iudice petere reparationem iniuriæ, *Lutherus*.

Addi etiam possint dogmata quædam recentiora in Iansenio damnata quæ deprehendes in errorem impegisse per immodicum sentiendi rigorem. Scilicet hæc, Aliqua Dei præcepta etiam iustis esse impossibilia: Ad peccādū siuè

siue demerendum in hoc statu naturæ lapsæ non requiri libertatem à necessitate: Christum pro omnibus mortuum non esse, Eadem ratione damnatæ variæ propositiones Baianæ, exempli tantùm causa: Nullum esse peccatum ex natura sua veniale, sed sic mereri pœnam æternam: Omne quod agit peccator, vel seruus peccati peccatum esse: Omnia opera infidelium esse peccata. Hominem peccare damnabiliter in eo quod necessariò facit: & aliæ quæ singulas consideranti facile occurrent.

Damnati sunt etiam in hoc genere Libelli varij, vt à Clemente IX. Rituale Aletense &c. qui inducere volebant antiquam, vt aiebant, pœnitentiæ canonum seueritatem, aliosque sentiendi, & exequendi rigores.

Hæc, aliaque plurima, quamuis in nimio sentiendi Rigore consistant, non ideò illa minus erronea, & ad animarum noxam tendentia meritò semper censuit Ecclesia, quam omni æuo horum singula vehementer turbarunt. Vnde porrò patet Ecclesiam non tantum à nimia Laxitate, sed etiam à nimio Rigore posse perturbari, quamuis Rigor apud viros perfectos magis gratum nomen obtineat, sed qui in *obseruando*, non *opinando* præcipuè consistit.

Vt autem clarius appareat, per viam istius immodici rigoris, quanta Fidelibus obligationum moles, quamque portatu difficilis accrescere possit.

Notandum sedulò est, ab initio Ecclesiæ Christianæ, quàm leue censeri possit fidelium onus in legum numero, si cum præsenti conferatur. Vltra legem naturæ in Decalogo omnibus communem, Legum à Christo, & Apostolis latarum summula ferè consistebat in quinque præceptis Ecclesiæ, & susceptione quorumdam Sacramentorum. Quantum contra aliquos decertarunt Apostoli, ne vel vna lege circumcisionis, semel tantùm in vita, Christi fideles grauarentur? Ab illo autem tempore expende, quanta accesserit Legum, & præceptorum multitudo. 1. In quindecim vastis Tomis Conciliorum. 2. In tot voluminibus Bullarum Pontificiarum. 3. In omnibus Tomis siue Oceano iuris Canonici. 4. In tot vastis voluminibus iuris Ciuilis, cuius etiam Leges plerumque in conscientia obligare agnoscimus. His adde tot Leges particulares Antistitum in sua diœcesis, Principum in suo regno, aut territorio, Prælatorum Capitulorum, & Superiorum Regularium, pro omnibus personis sibi subiectis. Quanta hæc quamque multiplicia conscientiæ vincula ac grauamina.

Nunc porrò aduerte, nullam esse harum omnium Legum ac Præceptorum de qua in actionibus, & circumstantijs particularibus non possint centena obligationis dubia exoriri. Si ergo in his omnibus iudicandum esse in Rigore pro obligatione tamquam tutiori, quæ sæpè à parte rei nulla subest, inducerentur obligationes indebitæ multo plures quàm sit numerus omnium illarum legum ac præceptorum quæ supra recensui. Quàm immensa forent hæc fidelium grauamina, & conscientiarum vincula pro tota communitate hominum, ex illo Rigore orta, nemo non videt. Dixi, pro tota communitate hominum, barbaris, rusticis, plæbeis, &c. nam quod dentur aliqui viri perfecti, quibus nullus grauis est Rigor, huc non pertinet.

Vnde in prædictis valdè obseruandum est, hic Rigorem piæ ac studiosæ obseruantiæ, quæ ad voluntatem præcipuè pertinet, minimè improbari: Imò nec vllius *Auctoris* aut *Scholæ* doctrinam in particulari redargui, nam omnes in vitando illo extremo rigoris excessu qui hic solus exprimitur, libenter consentire existimo.

Ex his igitur omnibus tantùm intendo declarare, quantum Theologo incumbendum sit, vt in formandis, & applicandis Regulis siue principijs conscientiæ, & morum, vti à nimia Laxitate, ita etiam à nimio Rigore sedulò caueat. Huic nos documento insistentes, & ab vtroque extremo declinantes, viam mediam, tutam, ac probatam in sequentibus principijs ac Resolutionibus retinere studiosè conabimur.

Principium primum.

De dictamine Conscientiæ, & Ignorantia inuincibili.

Semper tenetur quilibet sequi dictamen suæ Conscientiæ, quamdiu, re examinata, nulla in oppositum dubitandi ratio occurrit. Hoc est. Si homo sine sua culpa absolutè iudicet hic, & nunc se obligari sub peccato ad aliquid agendum, vel omittendum: actu peccabit, si se isti iudicio non conformet; & non peccabit, si conformet; quamuis aliàs à parte rei contingeret actionem, aut omissionem illam aliqua lege esse prohibitam.

Ratio est, quia Conscientia nostra est proxima

xima regula voluntatis, deriuata à prima regula omnium actionum humanarum, nempè à Lege diuina, & æterna, vt docet *S. Thom.* 1. 2. *Quæstion.* 19. *Artic.* 3. Ergo qui agit secundum dictamen Conscientiæ, naturali regulæ, à Deo sibi constitutæ, se conformat.

Hinc fit vt omninò existimans se obligari ad ieiunium die Dominico, teneatur à cibis vetitis abstinere. Et contrà, iudicans non esse abstinendum à carnibus die Veneribus, non peccet si carnibus vescatur, quamdiu non potest ab illo errore se expedire.

Ignorantia inuincibilis.

SVnt quidam hoc tempore qui negent hoc Principium valere in actibus qui procedunt *ex Ignorantia inuincibili* iuris naturalis, vt si mentiaris ignorans mendacium esse peccatum, aiunt te per hoc à delicto non excusari. Hanc doctrinam tradidit Iansenius in suo *Augustino Tom. 2. de statu Nat. lapsæ lib. 2. c. 2.* illam suscepit cum paucis defendendam Sinnichius in *Saule Exrege lib. 1. cap.* 196. Eamdem fouere conatur alius recentior, sed quasi vmbram captans, ambigendo an talis ignorantia detur in rerum natura, credit tamen probabile eam dari, & à peccato non excusare.

Sed contra, ignorantiam illam dari, & à peccato formali excusare, probat inuicta ratio, communius auctoritas, & ipse S. Augustinus lib. 3. de libero arbit. cap. 19. *Non* inquit, *tibi deputatur ad culpam quod inuitus ignorans, sed quod negligis quærere quod ignoras.* Quin & ipsa ratio cum Augustino docet, in eo quod caueri non potest deesse voluntarium, sine liberum sine quo nequit peccatum admitti: caueri autem non potest malitia quæ sic ignoratur vt de ea nulla prorsus animam subeat cogitatio. Frustra autem opponitur, hanc ignorantiam in nobis ex libero Adami peccato profluxisse, nisi etiam velis nobis ad peccatum imputari ea quæ contra legem naturæ ex cecitate, amentia, aut concupiscentia ex peccato Adami profluente nolentes incurrimus: quod nemo sanè admiserit, qui nolit hinc in alium errorem deuolui, qui negat libertatem à necessitate ad peccandum requiri, quod in Propos. 3. Iansenij, & alijs pridem damnatum est. Nec vmquam ostendetur, cur minus à peccato excuset ignorantia inuincibilis iuris naturæ, & ex ea gesta, quàm ea quæ est iuris diuini, aut politiui, quæ pariter ex Adami peccato profluxit, quàm tamen aduersæ doctrinæ defensores à delicti reatu omninò eximunt. Suademus tamen, & nos à Deo postulari illuminationem cordis, &c. ad eam præueniendam.

Denique, si doctrina illa vera foret, sequeretur aliquando dari casum, in quo quidquid agas vel omittas necessariò statueris peccati reus. Vt si inuincibiliter iudices ad liberandum innocentem re hic, & nunc ad peierandum obligari; si peieres, formaliter peccas, quia ignorantia hæc à formali peccato non excusat, vt ipsi volunt: si non peieres, peccas contra conscientiam dictantem te nunc ad peierandum teneri.

Sequeretur secundò, aliquos Sanctos Patres qui ex inuincibili ignorantia errores aliquos in materia iuris naturæ docuerunt, vel operando secuti fuerunt, damnandos esse, si ante mortem errores illos debitè non retractarunt. Tertio, cum in quæstionibus iuris naturæ aliter in multis opinetur ac doceat tota Schola Thomistica, aliter tota Scotistica, necessariò alterutra tanta quanta est, in formali peccato continuò versabitur. Neque minus illis iniurius eris, si ignorantiam illam vincibilem affirmes, quasi tot, talesque istorum Ordinum viri integerrimi ad veritatem assequendam se non ritè disponant. Est tamen quidam recentior qui ostendit se hunc bolum tam crassum velut culicem facilè deglutire, quidni, & camelum.

Ex dictis satis liquet, Ea quæ fiunt ex ignorantia inuincibili iuris naturæ, nec esse homini libera, nec ad peccatum imputari posse: ac proinde doctrinam asserentium eam à peccato non excusare, principium esse dirigendæ conscientiæ non magis idoneum, quam sit istud: Aliqua Dei præcepta hominibus iustis volentibus, & conantibus secundum præsentes quas habent vires, sunt impossibilia; quod omninò damnatum est, ac supra refutatum Tom. I. Tract. II. cap. 2. §. 2.

Principium II. Ignorantia vincibilis.

COnscientia vincibiliter erronea non excusat absolutè à peccato operationem aut omissionem, quæ ex illa ignorantia procedit.

Ratio est, quia cùm sit in hominis potestate constitutum præuio veritatis examine errorem illum vincere, & deponere, operatio mala quæ inde sequitur, saltem in sua causa, est illi indirectè voluntaria, & ad culpam imputabilis. Potuit enim causam illius depellere, quam tamen amouere neglexit. Ignorantia

enim

enim *vincibilis* est quæ depelli potuit,& debuit, *inuincibilis* quæ pro hominis arbitrio vinci non potuit, vti cum D. Thoma tradit *Vviger.* 12. *Quæst.* 7. *Art.* 8. *Malderus*, *alijque Theologi*.

Hinc fit, vt quis peccet attestando rem falsam, quam putat esse veram, si ante à neglexerit veritatem inquirere: Item, vt delinquat omittendo Sacrum; etsi iudicauerit diem non esse Festum, si noluit in cognitione Festorum debitam curam adhibere. Et sic de cæteris.

Nota tamen, peccantem ex ignorantia vincibili non semper committere nouum peccatum formale distinctum à præterita omissione inquisitionis deditæ. Vt, si quis pridem sua culpa neglexerit inquirere, an tali die soleat esse ieiunium, & postea ignarus ieiunij isto die carnes commedat, non incurrit ille tunc nouum, & formale peccatum contra præceptum ieiunij, de quo ipsi illo tempore nihil in mentem venit. De ignorantia vincibili in punctis Fidei, an, & quomodo constituat hæreticum, vide supra de Fide *pag.* 35.

Conscientia perplexa, & scrupulosa.

QVi ita perplexus est, *vt vtrumque oppositorum iudicet esse peccatum, eoque errore nec per se, nec per alium expedire se possit, eligere tenetur quod ipsi minus malum apparet*. Quia in illo casu alia non suppetit via, bona fide conscientiam formandi. Vt si aliquis die festo solus assistens moribundo; existimet se peccare siue ægrum deserat siue sacrum omittat, debet eligere potius Sacrum omittere, si iudicet illud præceptum minus obligare, sicut verè minus obligat, quàm præceptum charitatis proximi.

Quod si nec hoc ipsum determinare possit, quid ex duobus appareat minus malum, *quidquid egerit peccatum non incurret*. Quia cum absolutè necessarium sit rem vel facere vel omittere, si sic constitutus peccaret, ex necessitate peccaret, quod omninò repugnat.

Licitum est operari cum conscientia scrupulosa, an aliquid sit peccatum, manente etiam scrupulo, dummodò iudicetur esse scrupulus, & tamquam talis contemnatur: Vt si cui soleat inhærere apprehensio peccati, si in die ieiunij moderato potu se reficiat.

Quia scrupulus consistit in vana apprehensione, & inde orta anxietate, ne ibi sit peccatum, vbi nullum subest. Atqui cum illa apprehensione consistit prudens iudicium, quod illa non obstante licitè operetur: ergo potest etiam manente scrupulo illum contemnere, & isti iudicio se conformare. Sic enim procedendo nulli se peccandi periculo exponit: quia cum scrupulus ex leui aut inani fundamento procedat, non tollit iudicium practicum, & ritè fundamentum de licita operatione.

Vt autem hoc iudicium magis in particulari fundetur, iuuat tam pœnitentem, quam eius Confessarium reflectere ad *notas*, & *signa* conscientiæ scrupulosæ. 1. Quod aliorum iudicijs acquiescere non audeat. 2. Quod ex leui apparentia iudicium de eadem re frequenter mutet. 3. Quod habeat reflexiones impertinentes circa innumeras rei circumstantias. 4. Quod aduertatur siue ab ipso, siue à Confessario, quod soleat in rebus suis esse nimis inquietus, anxius, & perturbatus. 5. Quod deprehendatur antea sæpius talia apprehendisse sine fundamento: etsi aliquando circa casus alienæ conscientiæ satis resolutè, & intrepidè procedat.

Remedia præcipua vt conscientia scrupulosi ad rectam normam reducatur. 1. Assuescere ad pellendum timorem scrupuli, contrarium audacter operari. sic enim clauus clauo pelli debet 2. Nihil iudicare mortale, nisi id certò sciat. 3. Cauere otium, & vagas cogitationes quæ mentem scrupulis infestant. 4. Eligere virum probum, & prudentem cuius iudicio firmiter adhærèat, nec illud apud se in examen inducat. 5. Aduertere quod possit se conformare communi iudicio, & consilio Theologorum, Quod scilicet, dum angit scrupulus nec suppetit aliunde consilium, possit se ad quam vult partem liberè resoluere, nisi certò illi constet esse peccatum. Item, quod ex Confessionibus præteritis nihil teneatur repetere, nisi certò sciat esse mortale, & se illud ritè confessum non esse: quod certò illi constare non potest quamdiu dubitat. Ratio horum est, quia periculum aliquod remotum peccati materialis, vel integritatis in confessione, non debet euitari cum tam graui incommodo hærendi in illa anxietate perpetua, alijsque malis quibus homo multum scrupulosus inuoluitur; cum ab illis difficultates etiam minores aliquando excusent.

Quinimò potest actus esse virtutis veræ, Deo gratiæ, ac meritoriæ prædictis modis scrupulis resistere. Quia possunt scrupuli plu-

rima

rima impedire bona, & plurima procurare mala tam in se, quàm in proximo, nisi illis resistatur. Imò ex his potest fieri, vt *maior sit scrupuli materia, scrupulis non resistere*.

Itaque tenentur plerumque illi perito Confessario acquiescere, & sua apprehensione postposita illius se iudicio conformare. Quod conforme est ipsi S. Augustino, qui Paulino suadet, vt istiusmodi *Intricationes animi* cum perito spirituali medico communicet. Et exploratum satis est, plerosque scrupulosos etiam doctissimos (quorum ipse aliquos noui) hoc vnico remedio potuisse curari.

Quin & ego addo, vt bonas illas, & ægras animas ad illam curationem efficacem magis impellam, *Tales volendo sic euitare peccata, in plura peccata incurrere*. Quod breuiter declaro. Illi ad innumera non præcepta tamquam ad vera præcepta, & peccata hærent. Et tamen obnoxij sunt fragilitati humanæ ad labendum, sicut sunt omnes homines. Ergo sic exponunt se frequentioribus formaliter peccandi periculis. Quia illis ex suis scrupulis centeni peccandi casus, & persuasiones occurrunt, à quibus alij homines iudicij recti, & non scrupulosi, sunt omninò immunes. Hoc saltem motiuum solidè consideratum debet illos, etiam ex suo genio, efficaciter adigere, ne dictum remedium respuendo, dum vitant stulti vitia, in contraria currant.

Cœtera quæ de his supra tradidi conformia sunt communiori Doctorum sententiæ apud *Nauarrum in prælud. num. 9. Sanchez 1 moral. cap. 10. Filliucium*, *Pesantium*, *Valentiam*, *Bresserum*, & alios qui hanc materiam latiùs tradiderunt.

Principium III. In Dubio quomodo agendum.

Qui operatur cum Conscientia practicè dubia, committit peccatum eiusdem speciei cum eo de quo dubitat. Dicitur autem *practicè dubia* quando pergit dubitare, non tantùm de bonitate obiecti, sed etiam de honestate suæ actionis hic, & nunc exercendæ. Exempli gratia, si quis dubitans an sibi licitum sit hic, & nunc in die festo studere, pergit nihilominùs studio incumbere, incurrit idem peccatum quod ex Festi violatione contraheret.

Ratio est, quia talis exponit se periculo peccandi, cùm non habeat determinatum iudicium quod operatio sua sit licita potiùs quàm illicita. Tenetur proinde actionem suam suspendere, donec re vlterius examinata dubium deponat, & licitam esse suam actionem ex prudenti ratione concludat.

Quibus autem Regulis homo in Dubio constitutus possit se resoluere ad dubium deponendum, & licitè agendum, ex sequentibus principijs magis in particulari intelligitur.

Principium IV. Dubitanti fauet possessio.

In *dubio melior est conditio possidentis*. Hanc *Regulam* plurimi Theologi intelligunt non tantùm de possessione alicuius rei, aut iuris, sed etiam libertatis, id est: Quando post diligens examen dubium adhuc perseuerat, licitum est homini quam velit partem amplecti modis infra explicandis. Quia per solum dubium nemo censetur de consueta possessione, & vsu suæ libertatis deturbari. Quod si è contra, possessio præcipiendi præsumatur stare pro lege, aut præcepto, non censetur homo possidere suam libertatem à legis obligatione solutam.

Ratio autem dictæ Regulæ siue axiomatis est, quod cuiuis licitum sit vti sua libertate quam à Deo accepit ad agendum, & non agendum, quamdiù post diligens examen non constat illum ea potestate esse priuatum: sicuti licitè retinet alia sua bona quamdiu non probatur ea alteri esse deuincta; hoc autem non satis probatur, quamdiu res intra dubium hæret.

Quod autem dicitur, *In dubio tutior via eligenda*, rectè notat cum alijs *Doc. Louanij Vigerus 1. 2. q. 19. art. 3. nu. 50.* Regulam illam sine limitatione acceptam non semper esse præcepti: & aliquando tantùm esse consilij docet *Nauarrus*, *Bonacina*, *Sanchez*, *Layman*, & plures alij.

Sed quia aliquando dubium est pro qua parte stet ipsa possessio, an pro lege, aut voto, aut libertate, &c. vt hoc resoluatur statui potest hæc Regula: In dubio, quid, vel quis sit in possessione, iudicandum est possessionem pro eo stare pro quo est præsumptio iuris: si verò dubitetur pro quo stet ipsa præsumptio, iudicandum stare pro eo qui onus probandi reijcit in alium, vt est Reus, cui sufficit crimen, vel obligationem negare, quàm Actor debet probare. Quod si præsumptiones sint ex vtraque parte, præualere debent validiores. Si verò sint vtrimque æquales, ita iudicandum est, ac si nulla præsumptio esset. Est autem ipsa *Præsumptio iuris*, suspicio quædam vero similitudinis à iure approbata, vt in dubio eam tamquam assensum verum, & pru-

& prudentem sequamur, donec veritas aliunde innotescat.

Addo hic vlteriores rationes, quibus ostenditur prædictum principium tam in materia Iustitiæ, quam omnium aliarum Virtutum locum habere, & in hoc eamdem esse de illis rationem.

Primò, Ideo in materia Iustitiæ potior est conditio possidentis, sic vt sequi quis possit partem minus tutam, rem sibi retinendo, quia ius dubium est vtrimque æquale inter possidentem, & non possidentem, & insuper pro possidente accedit quod ius actualis possessionis sit certum, adeoquè hoc potiori iure vincit ius dubium alterius non possidentis. Atqui eadem ratio æquè militat pro possessione libertatis in materia cuiuslibet alterius virtutis, vt in materia dubij præcepti, voti &c. Ergo eodem modo vtrobique procedendum est.

Minor probatur: Quia in dubio, v.g. præcepti, est æquale ius ex parte voluntatis vt non obligetur, & ex parte præcepti vt ei obedientia præstetur; & insuper supra hoc ius vtrimque dubium, ex parte voluntatis accedit ius certum possessionis suæ libertatis, qua per obligationem vtrimque dubiam priuari non potest: adeòque sua illi libertas integra, & ab obligatione immunis perseuerat. Alioqui deberet pro obligatione prorsus dubia, & quæ nullo modo probari potest, spoliari sua certa, & naturali libertate, & cogi ad subeundum totum onus, quod tunc subeundum esset, quando obligatio esset certa, & manifesta; quod non videtur æquum, aut rationi consentaneum. Ius etenim certum hoc est, Volenti imponere obligationem priuantem libertate incumbere onus istius obligationis probandæ, quæ numquam per dubium probari potest.

Secundò, Quia iudicandum est eodem modo in foro interno, quo in externo, quando externum non innititur alicui falsæ præsumptioni cognitæ, vti tradunt passim Doctores, etiam Iuris, cum *Baldo*, *Nauarro*, *Couar. Mart. Ledesma*, *Suare*, *Salas &c.* apud *Sanchez in præcepta lib.* 1. *cap.* 10. Atqui in foro externo, quando constat dubiam esse obligationem, nemo ad eam adstringitur, sed pro libertate, & iure possessoris iudicatur. Quia fauorabilior est causa Rei, quàm Actoris: & actore non probante plenè, reus absolui debet. Ergo idem in foro interno iudicandum est dum agitur de obligatione conscientiæ.

Hanc doctinam fusius tradunt Doctores plurimi apud *Sanchez supra num.* 11. 16. *&* 36. qui docent, Dubium an vouerit, aut iurauerit, aut tunc vsum rationis habuerit, ad nihil teneri: & solius Consilij esse hic sequi partem tutiorem. Et latius idem probat Suarez 3. *par. disput.* 40. *sect.* 5. *&* 6. vbi ait, incredibile sibi esse, quod in dubio iuris, & in omni dubio facti necessarium sit amplecti partem tutiorem: & *num.* 15. ait falsum esse, & sine fundamento, possessionem in sola iustitiæ materia suffragari.

Quædam quæ in contrarium adducuntur maximè depromi ex aliquibus locis Iuris non ritè explicatis, ostendit *Sanchez supra*, vbi ea dissoluit *nu.* 15. Cœterum in *iure* nihil frequentius occurrit quam huiusmodi *Regulæ*; In pari causa, possessor potior haberi debet. Semper in dubijs benigniora præferenda sunt. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius, quam tutius est. Cum sunt partium iura obscura, reo potius fauendum est, quam actori. Hæc enim in omni materia à periculo indebiti grauaminis, & formalis sæpius admittendi, hominem longius amouent.

Ad hoc *Principium* Theologo valde reflectendum est. Nam viam oppositam tenendo, imponeret ipse hominibus centies plura præcepta, quàm sint omnia præcepta quæ constat à Deo, aut Natura, aut Ecclesia, aut Republica illis imponi. Mirum hoc prima fronte videbitur, sed clarum esse demonstro. Quia circa quodlibet Præceptum aut legem, in actionibus particularibus possunt dubia centum, & multò plura varijs passim hominibus suboriri vt assiduè occurrunt plurima, etiam viris doctis. Si igitur illi vniuersi quoties dubitant, debeant obligationem certam subire, & tutius sequi, manifestum est quod debebunt centuplo plures obligationes particulares, & incompertas sustinere, quam sit numerus omnium præceptorum aut legum generalium certò obligantium. Porrò vt ex prædictis principijs particulares casus solidè deducantur, ad sequentia aduertendum erit.

Principium V. Dubium, an Lex sit lata.

Qui dubitat de aliqua Lege, an sit lata, vel de Voto, an sit emissum, resoluere potest se tali legi, aut voto non obligari.

Quia vt lex, vel votum obligationem inducant, debent sic proponi vt prudenter præsumatur ea verè existere: cùm autem in casu id præsumi non possit, dubitans manet in possessio-

sessio-

fessione suæ libertatis. Hinc, si cras sit ieiunium, & dubites an sit hora duodecima noctis, potes carnibus vesci. Quia non constat legem ieiunij pro illa hora esse latam, adeòque voluntas retinet possessionem sui arbitrij vt ista hora carnibus vtatur.

At si constet legem, aut votum existere, sed tantùm dubitetur an illis *satisfeceris*, ad satisfaciendum obligaris: Quia tali casu lex, & votum est in possessione. Hinc fit vt indubitatus Sacerdos plenè dubitans an Horas legerit, eas persoluere teneatur: Vti & alij casus particulares ab illo principio dependentes, quod tunc lex sit in possessione, & melior sit conditio possidentis.

Principium VI. Dubium, an casus particularis sit Lege comprehensus.

QVi certus est de Lege lata, sed dubius est an casus occurrens lege illa comprehendatur, rectè resoluit se quoad illum casum non obligari.

Quia præsumptio quoad hoc punctum est pro libertate, non autem pro lege, cùm post diligens examen maneat dubium, an in lege casus ille contineatur. Exempli causa, Præceptum est die Dominico abstinere ab opere seruili: dubium manet an pingere sit opus seruile; non teneor à pingendo abstinere.

Si autem constet casum lege contineri, sed dubium sit an illi *satisfactum*, teneris satisfacere. Hinc certus de peccato, dubius de confessione, ad confitendum tenetur: quia sic lex confitendi est in possessione.

Principium VII. Dubium, an Lex acceptata, aut abrogata.

QVando constat de Lege, sed dubium est an fuerit recepta, aut posteà abrogata, pergit illa dubitantem obligare. Quia pro lege, quam constat existere, stat præsumptio, & possessio iuris vt ei obtemperetur; ac proinde allleganti, eam ab initio non esse acceptatam, aut aliquando fuisse abrogatam, incumbit probatio illius quod allegat, quàm cùm dubius exhibere non possit, manet ea lege adstrictus. Quamuis in dubio de legis *Acceptatione* probabile sit eam non obligare, cùm plures doceant leges saltem ciuiles sine populi acceptatione esse inualidas, vti tenent plerique Canonistæ, *Ita Nauarrus, Azor. alijque citati à Layman. lib. 1. tract. 4. cap. 3.*

Principium VIII. De Fine legis cessante.

QVando constat finem adæquatum legis ex toto cessare, cessat etiam totaliter eius obligatio: vti cum communi docet *Suar. Couarr. Ariaga de leg. d. 27. sect. 6.* Ratio est, quia lex ordinatur tamquam medium ad procurandum bonum aliquod publicum, vel priuatum, vel malum auertendum: ergo quando obseruatio legis ad hæc nullo modo conducit cessat habere rationem talis medij.

Exempli causa: si lex lata sit vt nemo egrediatur ciuitate ob metum hostis, desinit obligare, si constet hostem procul abesse.

Hinc etiam inferunt aliqui probabile esse, apud *Arriaga supra*, aliosque. Cessante fine adæquato legis in casu particulari, probabile esse pro eo casu cessare legis obligationem. Quia quando ratio adæquata legis ex toto cessat, desinit etiam tota eius obligatio, ergo dicendum est illam in vno casu desinere, in quo adæquatus eius finis euanescit. Et hinc infertur, cessare in casu indiuiduo legem correctionis fraternæ, quando ex alterius admonitione nulla correctio speratur.

Principium IX. Dubius de Debito, De Solutione, & alijs.

QVi dubius est, post diligens examen, an aliquid alteri debeat, nihil tenetur soluere. Quia iniqua esset solutio certa pro debito incerto, vt habet consensus communis.

Verùm, qui *certus* est de debito, & tantùm *dubius est an persoluerit*, à solutione non eximitur, *Suarez, Vasquez, Dian. Part 2. Tract. 6. resolut. 49* Eo enim casu pro debito stat possessio. Si tamen ipse simul creditor de accepta solutione dubitaret, opinantur alij, debitorem ad nihil teneri, *Tanner. 1. 2. distinct. 2. quæst. 6. d. 4.* &c. Alij docent pro qualitate dubij ad partem obligari, *Layman, Dian. Part. 4. Tract 6. resolut. 32.* &c. quod haud dubiè tutius est.

Hinc si *depositarius*, aut *commodatarius* dubitet an culpa sua amiserit rem quam depositam aut commodatam accepit, non tenetur ad restitutionem pro ea præstandam. Quia vterque est in possessione libertatis, neque lex vlla resistit, neque culpa præsumitur, nisi casus sit talis in quo culpa interuenire solet: quod etiam docet *Scilder* de conscientia *pag 42.* & *Bardi pag. 594.*

Si *mutuatarius* aliquid mutuanti dederit supra

pra sortem, siue valorem rei mutuatæ, & dubium sit an gratuitò donauerit, non licet mutuanti illud accipere. Quia lex, pro mutuo nihil accipiendi, nisi gratuita donatione, est in possessione; non præsumitur autem donatio: vt etiam docet *Lessius*, *Bardi*, *alijque* contra *Caietanum*.

Dubitans an *Censum* debeat, non tenetur soluere, nisi creditor antea sit in possessiones exigendi: Quia alter est in possessione libertatis non soluendi, nec in tali dubio præsumitur censum deberi: ita etiam *Scilder* supra *pagin.* 464. &c.

Qui dubitat de *ætate*, *doctrina*, aut de alia simili conditione requisita ad *Ordinem* sacrum, aut aliquod Officium, non potest licitè illum Ordinem, vel Officium postulare. Quia Lex requirens talem conditionem est in possessione, & conditio non præsumitur postulanti inesse, nisi id ab eo probetur, quam dubius probare non potest. *Aliud* est de quibusdam conditionibus quæ quasi naturaliter insunt, vt innocentia, quæ præsumi solet. Hoc pluribus ritè confirmat *Scilder supra*, quamuis ex principijs à nobis nonnihil diuersis.

Principium X. Dubium Possessoris superueniens.

NIhil obest dubium superueniens bonæ fidei possessori. Quia, vt ex dictis colligitur, debet ei possessio fauere. Hinc si emisti equum bona fide, & postea dubites an fuerit Petro ablatus, retinere potes, si nihil certius occurrat. Contraxisti matrimonium bona fide, exoritur dubium de valore, post diligentem veritatis inquisitionem si dubium permaneat, licebit debitum coniugale reddere alteri parti bona fide petenti: licere etiam tibi petere, cum multis docet *Thom. Sanch.* & *Dicastillo de Iust. lib.2. Tract.2. disp.5. d.8. n.221.* & *Diana p.3. tr.3. resol. 15. citans* 8. *Auctores valdè probatos*, qui ibi apud eum videri possint.

Principium XI. Dubius de Legis Iustitia.

IN *dubio de sola Legis Iustitia subditus ei parere tenetur.* Quia legislator possidet Ius præcipiendi, à quo subditus per solum istiusmodi dubium non probat se esse exemptum. Quod verum esse, etiamsi contra legis iustitiam occurrant etiam rationes probabiles, docet hic *Suarez cum pluribus*.

Principium XII. De Legum interpretatione.

IN *Legum interpretatione, odia sunt restringenda, fauores ampliandi. Reg. iuris* 15. Hoc est, quæ odiosa & pœnalia sunt, non debent extendi vltra proprium, & rigidum verborum sensum: secus, quando leges gratiam aliquam largiuntur, & dubitatur de aliquo an verbis legis comprehendatur, iudicandum est potius eum comprehendi. Præsumitur enim legislator ad fauores quam ad pœnas esse propensior. Hinc in dubio an Censuræ verba te comprehendant, iudicandum est non comprehendere.

Ad hæc Principia reuocari possunt variæ iuris vtriusque Regulæ, quas circa finem huius 3. Partis simul collectas adduco.

Reliqua Principia de Legis aut Præcepti obligatione.

LEx à præcepto distinguitur, quod *Lex* definiatur, Recta agendorum ratio, à publica potestate communitati denunciata, cum voluntate eam perpetuò obligandi: *Præceptum* vero siue mandatum tendat tantum ad personas singulas, & cum illis extingui soleat.

I. Lex vt obliget, debet esse honesta, iusta, possibilis, pro communi vtilitate lata, constans ac perpetua. Hæc enim legis finem, & naturam constituunt.

II. Potestas Legis obligationem tollendi illius est, cuius est legem instituere: vt legislator, & illius in eadem potestate successor.

III. Tollitur etiam obligatio legis humanæ, per consuetudinem legitimè præscriptam in ea non obseruanda. Præscriptio illa compleri solet per decem annos in lege ciuili, per quadraginta in lege Ecclesiastica recepta.

IV. Vt lex sub mortali obliget, requiritur ad hoc intentio legislatoris, & materiæ capacitas. Hinc fit vt legislator possit rem grauem sub leui culpa præcipere.

V. Lege humana non censetur per se præcipi aut prohiberi *actus merè interni*: sed tantum quando actus internus requiritur, vt externus humano modo procedat. Inde fit vt dum hæresis anathemati subijcitur, non censeatur comprehendi hæresis merè interna, siue quæ non prodit in vllum actum externum, vt fusius infra Tract. VI.

VI. Finis siue intentio præcepti, non cadit sub præceptum. Hinc etsi ieiunium præcipiatur ad macerationem corporis, satisfit tamen

præ-

præcepto quamuis ex ieiunio nulla corporis maceratio sequatur.

VII. Qui ob solum Metum opus præceptum exequitur censetur tamen præcepto satisfacere. Vt si seruus piger adigatur ad Sacrum die festo audiendum, aliàs non auditurus.

VIII. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si de contraria veritate posteà constet. Quia præsumptio cedit veritati. Fundatur autem lex illa in præsumptione, cuius formale motiuum, & conditio intrinseca est præsumptio de alicuius rei veritate. Vt si lex instituatur ad euitandum aliquod malum, cuius periculum nullum esse, aut fore deprehenditur.

IX. Leges positiuæ ordinariè non obligant cum periculo vitæ, mutilationis, grauis infamiæ, aut grauis iacturæ bonorum temporalium. Hinc in tali periculo non obligamur ad præceptum Ieiunij Ecclesiastici, ad Sacrum in die festo, ad Confessionis integritatem, &c.

Dixi, *ordinariè*; nempè nisi ex neglectu legis maius Reipublicæ incommodum timeatur, quàm æstimari debeat periculum, aut iactura priuata. Item, nisi transgressio legis cessura sit in contemptum Potestatis legislatricis, aut Fidei, aut Religionis detrimentum. Quia vbi hæc concurrunt, ipsa lex naturæ exigit vt legis positiuæ obseruatio damno proprio præferatur. Hinc, non obstante graui periculo, illicita est comestio carnis die ieiunij, si in præcepti Ecclesiastici, aut Religionis contemptum illa postuletur. *Ex quibus Principijs facilè alia plurima in particulari deduces.*

Principium XIII. & XIV. De ijs quæ ex Metu fiunt.

I.

Metus alius est iustè incussus, alius iniustè. Item, Alius est metus cadens in *virum Constantem* qui etiam dicitur grauis, & probabilis; qualis est metus mortis, magni cruciatus, exilij, diuturni carceris, grauis infamiæ, amissionis magnæ partis bonorum aut fortunarum, aut aliorum his æquiualentium. Alius est metus cadens in *virum non constantem*, qui dicitur leuis, & vanus metus vtpotè qui oritur ex leuioribus causis, considerata simul personæ qualitate, sexu, ætate, &c. ex cuius dispositione, & imbecillitate metus potest iudicari grauior, qui in alijs meritò leuior censeretur.

I. Ad euitandum culpam formalem nullus metus censetur iustus, aut cadens in virum constantem, si propter illum aliquis in peccatum etiam veniale consentiat, sed sæpè in ordine ad euitandam obligationem ex promissione, aut contractu excusat metus cadens in virum constantem. Vt si quis ob talem metum, debitum incutienti remittat, aut illi promittat matrimonium.

II. Metus non tollit voluntarium: quia non solet tollere considerationem malitiæ, aut honestatis rei agendæ aut omittendæ: minuit tamen peccati malitiam, & pœnam: quia minuit in agendo libertatem.

III. Vis, & coactio propriè, & simpliciter dicta quæ membris exterioribus infertur, tollit ab illis actionibus omne voluntarium, omnemque culpam: & sic Patres dicunt per violentiam stupri animam nequaquam maculari.

IV. Contractus, & promissiones ex Metu qui ab *extrinseco* incussus non fuit, sed tantum ab *intrinseco conceptus*, omni iure valere censetur: Vt si spondeas Religionem profiteri, vt decretum iure mortis supplicium, vel in mari naufragium effugias, sponsione illa obligaris.

V. Promissiones verò, & contractus directè extorti per Metum grauem ab extrinseco prouenientem, valent quidem iure naturali, & ciuili, cum in illis non desit consensus absolutus: attamen secundum æquitatem arbitrio Metu passi rescindi possunt. Vnde si latroni grauem Metum ad hoc incurrenti pecuniam, aut equum promittas, potes à promisso liberari.

II.

Metus in violatione Præcepti negatiui.

N*Vllus Metus excusat à violatione præcepti naturalis negatiui prohibentis rem intrinsecè malam.* Hinc ob Metum mortis non licet vmquam mentiri; aut aliquo signo fidem negare. Repugnat enim rem esse intrinsecè malam, id est, à malitia inseparabilem, si possit in aliqua circumstantia honestari.

III.

Metus in violatione Præcepti positiui.

M*Etus grauis sæpè excusat à præcepto positiuo tam diuino, quàm humano.*

Hinc cum periculo vitæ, aut grauis infamiæ, non teneris obseruare integritatem Confessionis, aut explere votum, aut succurrere proximo in extrema necessitate corporali.

Verùm in *extremo* necessitate spirituali non obstante mortis metu, teneris v.gr.baptizare infantem certò moriturum, aut absoluere peccatorem moribundum, quando constat alia via non posse iuuari. Ad hæc tenetur etiam in *graui* necessitate Parochus, cui ea cura ex officio incumbit.

Principium XV. Violatio Præcepti indirecta *quomodo sit peccatum.*

N*On violat præceptum, qui ponit causam, siue actionem indifferentem, ex qua præter intentionem sequitur effectus malus, & æquè immediatè bonus, quando huius bonitas, illius malitiam elidit.*

Ratio est, quia talis non intendit directè effectum malum in se, vti supponitur. Neque illum intendit indirectè in sua causa, cum illius causam assumat tantùm in ordine ad effectum bonum, & solùm permissiuè se habeat ad effectum malum per accidens secuturum, quem non tenetur cum omissione æqualis boni, & suo incommodo impedire. Esset enim illa generalis, & frequens obligatio humano commercio nimis onerosa, vti fusiùs declarat *Sanch. in præcepta l. 1. cap. 7.*

Hinc I. Licita est Mercatori venditio gladij, etsi timeat indè secuturam iniustam alterius læsionem; aut vini, ex quo videt fortè alios inebriandos: si nequeat sine notabili detrimento gladium, aut vinum ementi negare.

II. Licitum quoque est Duci in bello iusto turrim hostilem euertere, etsi videat innocentes in ea conclusos eadem ruina inuoluendos esse.

III. Possunt famuli equum parare, & officia quædam alia remotiora præstare, licèt cogitent Dominum suum obsequio illo ad peccata vsurum. Quia ex omissione istius obsequii sequeretur ordinariè in famulos grauis indignatio, aut percussio, quæ efficitur malum ex eorum actione secuturum ipsis non imputetur.

IV. E contrà, ad peccatum imputatur effectus malus, qui præuidetur secuturus ex causa secundùm se indifferenti, quando non adest ratio proportionata, quæ causam illam poni requirat, vel quando actio hic, & nunc non habet alium vsum nisi malum. Quia agens tunc censetur iuxta morale iudicium hominum intendere istum malum vsum seu effectum. Hinc illicitum est apponere hospitibus cibum, quo videntur violaturi ieiunium quando ad hoc nullus vrget Metus incommodi grauioris: Non licèt etiam alium iuuare ad ascendendum per fenestram, qui præsumitur furtum, fornicationem, aut aliud graue peccatum intendere, & sic de cæteris. Confirmantur hæc ex propositione 51. ab Innocentio XI. reprobata, *Famulus qui submissis humeris, &c.*

Quæres: Quomodo possit Confessarius violationem præcepti *mortalem*, à *veniali* peccato discernere?

Respondeo: Peccatum mortale à veniali optimè discerni per Regulas sequentes. *Primò*, ex *grauitate materiæ* prohibitæ aut præceptæ colligitur grauis obligatio: materia autem *grauis* censeri debet quam prudentes solent multùm æstimare, siue in se, siue in ordine ad finem à legislatore intentum; v.gr.exercere opus seruile sine necessitate per notabilem partem diei festi, non autem per vnam horam. *Secundò*, si legislator vtatur verbis grauiter prohibentibus in materia non leui, v. gr. *mandamus*: *districtè prohibemus*, *vel præcipimus*: potest enim, si velit, & id declaret, materiam grauem leuiter prohibere. *Tertiò*, mortalis est violatio præcepti cui additur *grauis pœna*, aut *censura* Ecclesiastica, aut quando aliquid præcipitur, in *virtute* sanctæ obedientiæ. *Quartò*, ex parte pœnitentis; censentur Rudes mortaliter peccasse, quando ostendunt se dum peccarent rem grauiter apprehendisse, aut magnam conscientiæ turbationem; & remorsum habuisse, vix enim norunt hi rudes alio indicio formalem peccati sui malitiam explicare.

Regulæ porrò annotandæ, de Deliberatione *intellectus, &* Consensu *voluntatis ad mortale, aut veniale requisitis.*

I. A*D peccatum quodcumque incurrendum requiritur aliqua malitiæ moralis consideratio*, id est, ad eam aduertere, aut aduersionem debitam spontè non impedire. Hinc etsi intellectus satis aduertat rationem delectabilis, aut vtilis, & inculpatè nihil cogitet

tet de malitia suæ actionis, nullum omninò peccatum committet, quamuis actio illa longo tempore duraret. Ratio est, quia ad culpam requiritur libertas, nequit autem esse libertas sine rationis aduertentia, & deliberatione, liberatio verò nulla potest esse circa malitiam amplectendam quamdiu hęc non cognoscitur. Vt si quis in die ieiunij, nihil de præcepto cogitans, aduertit tamen cœnam sibi iucundam, & vtilem, nullum peccatum cœnando committit.

II. Si insit subiecto *duplex malitia*, & tantùm ad vnius speciei malitiam aduertatur, circa hanc solam peccatum admittet, non circa alteram. Vt si quis rem sacram furetur, & aduertat ad malitiam furti; non autem sacrilegij, solum furti peccatum committet. Quia non adfuit principium sufficiens de hac posteriori malitia deliberandi.

III. *Ad peccatum mortale* plena consideratio malitiæ grauis requiritur. Vel, consideratio malitiæ in genere, quando absque debito examine malitiæ leuis aut grauis ad agendum aliquis temerè se resoluit: Vel de his dubitans ad agendum procedit. Primùm ad mortale requiritur: quia cum peccato lethali dissolutio amicitiæ diuinæ, & pœna æterna debeatur, alienum est à recta ratione credere, tanto, & tam pleno supplicio hominem absq; plena, & perfecta consideratione obnoxium fieri. Secundùm etiam declaratur: quia qui sic, sine examine procedit, manifesto se peccati mortalis periculo exponit: Et tantumdem facit ac si diceret, sibi perinde esse siue Deum grauiter siue leuiter offendat.

Dixi in primo, *plena consideratio*, non enim sufficit ad mortale semiplena, & imperfecta consideratio malitiæ etiam in se grauis: qualem habent qui nondum à somno plenè excitati in motibus venereis, aut pollutione malitiam tantùm imperfectè, & confusè animaduertunt, quamuis hæc sufficiat ad veniale: plena autem consideratio comparatur cum ea quam habet de illis homo iam plenè, & perfectè à somno excitatus, & talis requiritur ad mortale. Et ita differentiam hanc, sæpè in praxi difficilem, explicat *Caietanus* in Summa, verbo, Delectatio, & *Vasquez* Disp. 107. Cap. 4.

IV. *Ex parte voluntatis*, ad peccatum mortale plenus, & perfectus voluntatis consensus requiritur: sicut diximus de perfecta consideratione ex parte intellectus. Et ratio eadem est, quia sine tali consensu non censetur incurri Dei inimicitia, & pęna æterna; cum etiam in commercio, & contractibus humanis infinities leuioris momenti, frequenter soleat consensus ille perfectus considerari. Hinc posita etiam plena consideratione intellectus, sine hoc consensu voluntatis dari nequit lethale peccatum. Quia vbi sunt plures iudices ordinati, sententia finalis spectat ad iudicem supremum. Ratio autem superior est in anima supremus Iudex, & consensus plenus ad mortale requisitus, est sententia finalis in tribunali conscientiæ. Ita etiam *D. Thomas*; *Caiet.* alijque hic cap.2: q. 15. art.4. Vt autem hæc in praxi, & actibus particularibus clarius discernantur, notandæ porrò sunt Regulæ sequentes.

V. Quando rei prauæ appetitum aduertens, *se ita dispositum sentit*, vt quamuis facile eam rem actu exequi posset, nō exequeretur metu peccati, signum habet ex quo iudicet, aut cōsensum nullum, aut tantùm imperfectum, & venialem adfuisse. Quia cum potentia executiua promptè subsit voluntati, talis dispositio indicat voluntatem nondum se ad consensum determinasse.

VI. Quando *motus prauus* in al quam rem tempore vix perceptibili insur..., cum primum occurrit eum rationi aduersari, voluntas curam adhibet illum expellendi, per hoc datur indicium iudicandi nullum fuisse consensum perfectum siue mortalem. Quia cum præcedere debeat consideratio, siue discursus intellectus de rei malitia, spatium temporis saltem breue ad deliberandum requiritur, cum consensus peccaminosus non possit esse indeliberatus.

VII. Non satis colligitur *consensus in peccatum* ex sola delectationis sensibilis perseuerantia post plenam illius considerationem. Quia appetitus sensitiuus quo delectamur, non est plenè subditus voluntati vt ipsa imperante statim desistat, sicut ipsi subiectus est motus manus, linguæ, & similium membrorum.

VIII. *Quando quis dubitat*, an dormiens, an vigilans, an sui compos, an ad alia vehementer distractus, aliquid voluerit, dixerit, aut fecerit, argumentum habet maximum non plenæ deliberationis, aut consensus perfecti ad mortale requisiti. Quia plenus vsus rationis non impeditæ, homines de suis actibus certiores reddere solet: adeoque si plenus ille vsus rationis tunc adfuisset hominem de sua actione dubium non reliquisset. Et hoc argumentum tanto certiùs est, quanto magis is qui dubitat, peccatum timere, & abhorrere solet. Sicut qui morbum multùm timet, etiam longiùs distans; facilius apprehendit se infici, quàm alius audentior infecto propiùs assistens.

Ex his principijs multùm lucis hauriet tam pœnitens, quàm prudens Confessarius, vt discernat peccata à non peccatis, mortalia à venialibus, reseruata à non reseruatis cum nulla censeantur reseruata quæ defectu deliberationis, aut consensus non sunt mortalia.

Principium XVI. De probabili, & quomodo Dubium à Probabili distinguendum?

VAldè accuratè notandum est; magnam esse differentiam inter dubium (de quo supra actum est,) & opinionem, siue sententiam probabilem quam differentiam non satis etiam nunc aliqui discernunt.

Dubium est suspensio iudicij circa rem propositam, sic vt nequeat intellectus affirmare ita esse vel non esse. Hoc autem oritur aliquando ex penuria rationis pro vtraque parte, vt cum dubitatur, an Stellæ sint pares, an impares: aliquando ex æqualitate aliqua rationum pro vtraque parte occurrentium, vnde fit vt intellectus nequeat se ad alterutram partem determinare, quamdiu æqualitatem rationum actu expendit: quamuis voluntas stante illa motiuorum æqualitate, aliquando possit aliunde intellectum ad vnius tantum partis assensum inclinare.

Opinio autem probabilis est, quæ nititur ratione, vel auctoritate graui, quamuis ex se non certa, ex qua scilicet homo prudens in rebus magni momenti concludere solet.

Vnde patet primò, opinionem dici probabilem *intrinsecè* quando pro motiuo habet rationes ab auctoritate distinctas: probabilem verò *extrinsecè*, quando sola auctoritas mouet ad assensum.

Patet secundò, Opinionem verò probabilem debere niti motiuis, *quæ per se sufficiant* vt intellectus possit determinari ad eliciendum pro vna parte iudicium prudens, quamuis incertum, & ineuidens, eo quod motiua istius iudicij non sint tam euidentia vt possint intellectum de rei veritate certum reddere. *In dubio* autem motiua tam sunt exigua; aut ex vtraque parte tam æqualia, vt si inter se conferantur, nequeant pro vlla parte assensum generare, aut conscientiam ad prudentem actionem per se dirigere.

Itaque *vlterius examen*, quod diximus adhibendum, dum conscientia hæret dubia, ad hoc plurimùm seruit, vt maioris momenti rationes inueniantur, quæ sufficiant ad formandum opinionem probabilem, qua possit homo se à dubio expedire, & ad operandum prudenter, & practicè resoluere.

Principium XVII. & XVIII. Operatio quando licita ex Opinione verè probabili, & minus probabili.

L*Icita est plerumque operatio, vel omissio quæ procedit ex opinione verè probabili.* Dixi *plerumque*, quia ad hoc quædam in sequentibus sunt obseruanda, & excipienda.

Ratio huius patet ex ipsa *definitione*, & natura opinionis probabilis, & ex communi hominum æstimatione. Nemo enim operationem illam vituperio dignam existimat, *quam ex graui rationis, vel auctoritatis fundamento licitam esse iudicauit*, quando post diligens examen ad maiorem veritatis certitudinem peruenire non potuit. Sic enim viri prudentes in rebus magni momenti procedere solent.

De communi illo Prudentium iudicio in omni genere hominum ritè dispositorum, patet primò ex communi consensu Doctorum, qui in hac sententia omni tempore conueniunt, quorum vltra centum, & sexaginta adferri possint qui in suis Scriptis eam tradiderunt, quibus tantum pauci sunt qui repugnant moderni.

Secundò. Idem consensus reperitur in tota Republicæ Hierarchia. Nam clarum est pleraque Principum, Superiorum, ac Magistratuum præcepta in imponendis gabellis, siue alijs obsequijs, & legibus, fundari sæpè in sola probabilitate de honestate rei hic, & nunc præceptæ. Quod si hæc non sufficeret, sequeretur illos non posse licitè præcipere vlla alia, quàm quæ omninò certò scirent obiectiuè esse honesta, & legitima: adeoque paucissima possent licitè præcipere. Quia ex illis quæ per se certò honesta sunt, pauca, vt obtineantur, præcepto indigent. Sequeretur insuper, *Subditos* non posse obtemperare quoties directè certum non esset, honesta omninò esse quę à Superioribus pręcipiuntur. Et sanè tutius esset in his omnibus non præcipere, & non obtemperare, si nullo modo possent licitè probabilitati de obiecti honestate se conformare.

Tertiò, in omni tribunali, nullus Causidicus, aut Aduocatus dubitat se honestè ac prudenter procedere, defendendo Causas propter rationes quæ probabile iudicium generant de earum iustitia, aut honestate.

Quartò, Medici omnes, si non habeant medicinas quas iudicant certò profuturas (quod *rarissimè* contingit) non dubitant ad hibere medicamenta, quæ iudicant probabiliter ad ægri

ægri sanitatem conducere, quamuis non sine formidine partis oppositæ. Neque sunt qui in hac praxi sceleris eos condemnent.

Quintò, Mercatores passim in suis contractibus, & nauigationibus, Artifices, & Agricolæ in suis Commercijs judicant se prudenter operari, quando probabilem tantum habent spem lucri, etsi nulla adsit certitudo lucri obtinendi, sed potius formido non leuis de opposito Hos verò omnes si in hoc imprudentes, & peruersi iudicij esse contendas, receptos orbe toto mores, & inditum passim hominibus rationis dictamen abolere necesse est.

Si igitur hæc probabilitas communi hominum iudicio ad prudentem operationem sufficiat in rebus illis, ex quibus etiam illorum fortuna, salus, & status dependet, quomodo eadem sufficiens non erit, vt actiones humanę prudentes, & moraliter honestæ, & rationi conformes censeantur? Quod latius exponitur paulò infrà inter Controuersias recentiorum Cap. 2.

Licitum est sequi opinionem verè probabilem, relicta etiam aliquando opinione opposita *probabiliori, & tutiori*: seclusa tamen certa iniuria, periculo proximi, vel lege, aut conuentione in contrarium, aut periculo grauioris mali, & ex causa, & alijs de quibus cap. 2. infrà. Hæc sententia est communis, & à longè maxima Theologorum parte semper recepta adeò vt pro ea cum S. Antonino, Maldero, Vuigers, supra centum Auctores citari possint, vt infra ostendam.

Ratio huius clara est, Primò, quia qui sequitur sententiam graui auctoritate, vel ratione non leuis momenti innixam, non agit temerè, sed prudenter procedit, agendo communi more hominum prudentium: Atqui opinio minus probabilis nititur auctoritate graui, vel ratione non leuis momenti; de tali enim sententia minùs probabili hic agimus: Ergo qui iuxta illam operatur, non agit temerè, sed vt solent procedere in suis rebus viri prudentes: prudenter autem operando nemo censetur peccare.

Secundò, Constat multò probabiliorem esse ex auctoritate Doctorum hanc sentẽtiam, quod liceat aliquando sequi minùs probabilem, minusque tutam, quàm opinionem, quæ id negat. Ergo omnibus expensis amplectendo opinionem minùs probabilem, reflexè sequor sententiam probabiliorem, quæ docet licitum esse sequi opinionem minùs probabilem.

Tertiò, quia esset onus parùm conforme infirmitati humanæ, si cuiuis sub reatu peccati incumberet in rebus agendis semper inquirere, Vtra duarum opinionum sit probabilior, & quoad omnia tutior. Imò sæpissimè cogerentur homines actionem rectè inchoatam interrumpere, quoties scil de nouo se offerrent aliquæ rationes, quæ *facerent* opinionem, quæ anteà videbatur minus probabilis, modò apparere probabiliorem. Rationes hæ fusiùs deducuntur infrà *Tract. I. Cap. 2. & sequentibus*.

Hinc etsi probabilius sit legem purè pænalem in materia graui obligare sub mortali, vti cum 19. alijs docet *Suarez*, licitè tamen sequeris opinionem contrariam cum *Nauarro*, & 7. alijs probatis auctoribus, sic sentientibus. Vndè similia resolues plurima.

Dixi suprà, *seclusa certa iniuria proximi aut lege, aut conuentione in contrarium, aut periculo grauis mali*, &c. Quia illa impediunt vsum opinionis speculatiuè probabilis, eo quod efficiant ne tunc possim habere iudicium practicè certum de honestate meæ operationis. Hinc licet mihi sit probabile feram esse non hominem quam video moueri in sylua, si tamen probabilius, aut etiam probabile sit esse hominem, non possum me licitè ad iaculandum in eam resoluere, ideoq; propter periculum grauioris mali, quod in adimenda hominis vita consistit.

Principium XIX. De Conscientia
Practicè certa.

Q*Vi operatur cum opinione verè probabili, potest reflexè sic procedere vt habeat conscientiam practicè certam; quod licitè operetur.*

Ratio est. Quia potest esse certus quod opinio, quà nititur, sit probabilis, id est, nitatur motiuis grauibus, ex quibus viri prudentes in rebus magni momenti operari solent. Atqui certus est quod prudenter agendo non possit peccare. Ergo practicè securus est si sic procedat, quod hic, & nunc operando peccatum non admittat. Illa enim conclusio est practicè certa, & secura, quæ ex præmissis certis ac indubitatis deducitur: Et quamuis de materiali honestate obiecti non sit securus, certus tamen est de formali honestate suæ actionis. Vndè si probabiliter ieiunus, iudices tibi hic, & nunc bonum esse communicare, hoc ipso practice certum est tibi licitum, & bonum esse ad Communionem accedere, etsi aliàs spectata rei exigentia, siue ex causa tibi non satis nota, communio illa prohibita foret.

Neque hoc est dictamen aliquod nonum, aut à Theologis excogitatum, sed ipsi naturæ rationali insitum, & iuxta quod procedunt passim homines nullis Theologiæ principijs, sed solo rationis lumine instructi, dum circa res per se non euidentes operantur, etsi ad ratiocinationem suam distinctè non reflectant. Sic agricola dum hæret incertus, an propter periculum pluuiæ liceat hic, & nunc in die Festo fænum, aut segetem colligere, adit suum Parochum, & ab eo resolutionem postulat. Parochus pro captu suo resoluit id licere, quamuis à parte rei periculum pluuiæ tam magnum non sit vt verè excuset. In hoc casu agricola determinat se vt credat Parocho, quamuis motiuum illi credendi multis de causis sit fallibile. Et tamen certum est, quod in hac agricolæ dispositione, liceat illi in die festo laborare; & hoc ipsum euidenter cognoscit: quia rationis ductu procedit ad hunc syllogismum, & conclusionem euidentem. Licitum est mihi omne obiectum quod post idoneum examen prudenter iudico non esse prohibitum. Atqui ego post idoneum examen apud meum Parochum, an tali die colligere fænum sit prohibitum, prudenter iudico illud non esse prohibitum. Ergo hic, & nunc mihi licitum est velle tali die fænum colligere. Hæc conclusio est vltimum dictamen conscientiæ, ex præmissis euidentibus, certum, & euidens, cui voluntas in operando se rectissimè conformat. Quod ex natura rei etiam vlterius declaratur. Si post operationem illam Agricola à quopiam interrogetur: quomodo ausus fuerit in die festo fænum colligere? Non respondebit, quia mihi certum erat pluuiam secuturam, aut Pastorem meum in hoc à vero non aberrare. Sed dicet, quia posito illo probabili pluuiæ periculo, & Pastoris responso, certò iudicaui, & conclusi, & tunc licitum esse fænum colligere. Ecce certitudo conscientiæ non ponitur in ipso obiecto circa quod agendum est, sed in euidenti, & vltimo dictamine conscientiæ de licita operatione hic, & nunc exercenda.

Porrò simili modo omnes passim homines, recti ac sinceri, quoties operationis malæ arguuntur; ex ipso rationis dictamine hanc excusationem tamquam legitimam depromunt: Omnibus vt potui consideratis, & motiuis non leuibus inductus, conclusi sic mihi faciendum esse; si erraui, non est mea culpa. Et in hoc, quoad forum internum conscientiæ, tam ipsi, quam alij non dubitant se prudenter acquiescere.

Huius principij euidentia ostenditur etiam à priori in ordine ad iudicium diuinum. Quia non habemus à Deo aliam Regulam proximam actionum nostrarum, quàm prudens dictamen conscientię nostrę: & secundùm hoc à Deo iudicabimur, non secundùm obiectiuam rei veritatem, à qua viri probi, & sancti sæpè aberrant, etiam dum meritoriè operantur. Ergo quando post debitum examē ex congruis motiuis prudenter iudicamus aliquid licitum esse, & hoc ipsum reflexe cognoscimus, inde nobis euidenter constat, illud Regulæ nobis à Deo constitutæ rectè conformari, ac proinde honestum, & licitum esse. Hoc autem est quod principium illud importat: ergo manifeste constat de illius principij euidentia.

Et hæc est vnica certitudo conscientiæ quæ ad operandum circa obiecta magis vel minus probabilia formari potest: & quæ rite elucidata facile amouet lapidem offensionis, siue suspicionis de modo minus solido illis procedendi: quod, & pluribus exponitur infra de Controuersijs generalibus, *Cap. 2. §. 1. pag. 35. & sequentibus.*

Principium XX. Quid in probabili de Administratione Sacramentorum.

IN Administratione Sacramentorum, non licet sequi sententiam speculatiue probabilem circa valorem Sacramenti, quando non deest potestas sequendi tutiorem.

Hinc illicitum est baptizare infantem in solo digito, vel aqua rosacea, aut niuali, quando aliter fieri potest: etsi speculatiue, id est, considerata ratione vel auctoritate, sit probabile Baptismum in digito validum esse.

Item, non licet moribundo conferre absolutionem probabiliter tantum valituram, quando certior impendi potest.

Ratio est primò, quia dignitas Sacramenti postulat, vt quis mere pro suo arbitrio non exponat se periculo conficiendi Sacramentum inualidum: nam hęc res est maximi momenti, & religionis materia dignissima. Inde fit, vt si sacramentum sit inualidum, transeat in rem profanam: ergo sequendo opinionem tantùm probabilem absque necessitate violat virtutem religionis, exponendo eatenus Sacramentum inualiditati.

Dices, tunc ministrum Sacramenti procedere prudenter, si præcise spectetur virtus religionis, vt fit in alijs materijs, dum sequimur sententiam probabilem: ergo hic idem dicendum est. Respondeo disparitatem esse, quod

quod in alijs materijs non agatur de rei valore, & quidem rei dignissimæ, sed tantùm de operatione nostra, vt fiat citra culpam formalem, etsi fortè non vitetur malum materiale. Longè autem maior oritur obligatio, dum periclitatur valor rei sacræ, quàm quando incurritur periculum rei tantùm materialiter malæ; quia licet opinio probabilis possit reddere actionem licitam, non potest tamen *Sacramentum facere validum*, si contingat requisita ad materiam, formam, aut valorem deesse.

Ratio est secundò, quia Sacramenta ordinantur ad singulare bonum suscipientium: ergo repugnat charitati conferre Sacramentum incertum; quando certum commodè conferri potest: etenim sic proximus exponitur, cum suo graui damno, præsenti periculo, ne priuetur gratia, & effectu Sacramenti, qui à vera materia, forma, & valore dependent: De quo periculo spectat ad Ministrum admonere suscipientem, si cum opinione merè probabili extra necessitatem Sacramentum sibi administrari desideret.

Ex dictis etiam patet, quam meritò ab Innocentio XI damnata sit propositio 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi sententiam probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conuentio, aut periculum grauis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum vtendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.*

Principium XXI. Quid possit in probabili Iudex, Aduocatus, Medicus, Ius incertum, &c.

RESpondeo ad primum: Quando circa ius litigantium opiniones sunt vtrimque diuersæ, tenetur Iudex sequi opinionem propriam, vel illam quæ ipsi, omnibus expensis, videtur esse probabilior. Ita docet *Sotus*, *Valentia*, *Bardi*, *Bannez*, *Thomas Sanchez*, *Scildere de* conscientia pag. 147. Contra *Ioannem Sanchez*, *Ouiedum*, *Salas*, & alios qui tradunt saltem licere Iudici sequi alienam opinionem contra propriam in materia ciuili, & quæstione iuris, nisi vbi lex, aut consuetudo id vetat.

Ratio cur Iudex teneatur sequi probabiliorem, hæc est. Quia non habet potestatem aliter iudicandi quam voluerit Respublica, aut alijs à quibus suam potestatem accepit: Atqui illi omninò censendi sunt voluisse vt iudicaret iuxta id quod omnibus expensis ipsis videretur probabilius. Hoc enim maximè expediebat, ne locus esset largitionibus, aut acceptioni personarum. Vix enim de aliqua causa litigatur, in qua vtrimque probabilitas aliqua non occurrat. Et hoc videntur Iudices promittere quando officium suscipiunt, vt colligitur ex Authentica ad legem, *Rem non nouam*, apud *Scildere supra*. Vnde etiam proscripta est ab Innocentio XI. *Propositio* 2. in Decreto quod post paucas paginas infra inferimus.

Quando autem vna pars non apparet altera iusto probabilior, debet Iudex vel rem inter litigantes ex æquo diuidere, vel, si diuidi nequit, aliter vtrique parti satisfacere. Nisi fortè alter litigantium vel sit possessor, vel sit reus, cui etiam contra actorem fauet possessio. Excipi etiam solent causæ quæ vocantur piæ, & priuilegiatæ, quales sunt causæ pro matrimonio, dote, libertate, pupillo, pro quibus iudicandum est, cæteris paribus, etiam contra reos: quia Ius positiuum ita disponit.

Respondeo ad secundum: *Aduocatus* potest licitè defendere causam quæ ipsi videtur minus probabilis, modo spes affulgeat fore vt ea causa Iudici probetur. Ita communius docent Theologi. quia per hoc nec clienti, nec parti contrariæ iniuriam facit, non magis quam si ipse cliens tali casu suam causam apud Iudicem ageret. Aduocatus enim controuersiam non definit, sed Iudici eam relinquit, quem meritò supponit, omnibus auditis, ex æquo & bono iudicaturum.

Respondeo ad tertium: *Medicus* tenetur adhibere suo ægro medicinam certam, relicta alia probabiliter tantum profutura, si certam ad manum habeat, & sine suo, & ægri incommodo adhiberi possit. Ratio est, quia primò Charitas ad hoc obligat, vt consideranti facilè patet. Secundò, obligat Iustitia, si sit Medicus mercede conductus: quia inter ægrum, & medicum intercedit hoc pactum saltem implicitum, vt applicet remedia quæ videntur securiora, & probabilius profutura. Hic ergo intercedit conuentio, quam supra *Princ.* 19. diximus posse obstare vsui sententiæ speculatiuè probabilis.

Quod si non inueniantur remedia certa, tenetur Medicus adhibere illud quid videtur ipsi securius omnibus spectatis. Hoc enim meritò importat tacita cõuentio qua quisque censetur pacisci cum suo medico: & ipsi Medici quando ægrotant idem volunt sibi ab alio præstari. Nec frustra addidi, *omnibus spectatis* tenetur enim Medicus considerare non tan-

tum suas rationes, & experientias[quæ nimis sæpè vltra communem potiunculam, & lanceolam parum procedunt) sed etiam auctoritatem, & experientiam aliorum peritiorum: hoc sanè studium, & hanc curam æger à medico quem conducit suo iure expectat.

Quando autem contingit *desperatam* esse vitam ęgri, nisi applicetur medicina de qua ęquè incertum est, an sit profutura, an nocitura, potest ea adhiberi, vt docet cum communiori *Thomas Sanchez*, *Layman*, *Bonacina*, *Scildere de conscientia*.

Respondeo ad quartum: Non licet homini priuato auctoritate propria occupare rem ab alio *bona fide possessam*, quamuis probabile, vel probabilius sit rei Dominium ad illum pertinere. Ita habet sententia communis, *contra Ioan. Sanchez disp.33. num.* 42. Ratio est: Quia bonæ fidei possessor iustè rem possessam defendit contra priuatum eam eripere volentem, non minus quàm sciens rem certò esse suam: quod verum est, etiam si inceperit dubitare an verè res esset sua: idque constat ex iuris Reg. 36. digest. de reg. iuris: *Bona fides tantumdem possidenti præstat quantum veritas, quoties lex impedimento non est*. Ergo priuatus propter ius suum probabile non potest bonæ fidei possessori rem eripere. Nisi enim hoc leges inhiberent, incertissima passim esset rerum possessio; & mutuis rapinis perpetuo obnoxia.

Docent plerique, idem dicendum etiam de Regibus probabile tantum ius habentibus ad inuadendum aliquod regnum, vel prouinciam. Contra tamen adferuntur Auctores non pauci. Res igitur decidi potest per iudicium; vel arbitros: quod si altera pars iudicio stare nolit, propter hanc iniuriam inuadi potest.

Principium XXII. Regulæ pro Opinionis delectu.

PRo notitia, & delectu opinionis verè probabilis, vt securiùs procedatur, magni momenti erunt Regulæ sequentes.

I. Si duo tresue Scriptores siue antiquiores, siue recentiores sentẽtiam doceant, quam alij passim censent improbabilem, non debet illa probabilis æstimari.

II. Etsi reperiatur auctor vnus, alterue, aut plures aliquid obiter asserere, quasi per transennam, sine vllo istius materiæ examine, per hoc non redditur sententia illa probabilis, pręsertim si alius, qui eam materiam ex professo tractauit, contrarium doceat.

Item, Quando Auctor aliquis cognoscitur solitus affectare opiniones nouas, singulares, aut laxiores, si in eo reperias sententiam quę prima fronte apparet paradoxa, siue à communi sensu plurimum discrepare, etsi alios pro ea citet, non rectè eam sententiam iudicas probabilem, nisi eam vlterius apud alios, non similes, examines. Prudenter enim suspicari potes, talem Auctorem pro suo genio magis nouitati, quam veritati studuisse.

Idem dicendum, quando pro sententia aliqua duos tresue Auctores citatos reperies apud aliquem Scriptorem, qui deprehenditur sæpè in citando parum esse fidelis: ideoque consulendi sunt alij vt formetur iudicium prudens de probabilitate istius opinionis.

III. Quando auctor doctus, & probus, non tantum vt veram docet, sed reflexè, & in terminis affirmat, sententiam aliquam omnibus consideratis esse probabilem, alijs id præcisè nõ negantibus, meritò credis certitudine morali, & humana illam esse talem; eumque ea de re Doctorum iudicia maturè examinasse; eòque magis si ipse sententiam contrariam doceat; tunc enim vel maximè apparet, illum ex priuato erga suam doctrinam affectu non iudicare.

IV. Quando auctor, qui solet esse in citando, & examinando valdè accuratus, adducit quatuor vel quinque probatos, aut magni nominis auctores pro aliqua sententia, prudenter iudicas illam esse probabilem. Meritò enim, & illius fidelitati in citando, & horum iudicio in asserendo fidem adhibere potes, cùm supponantur esse graues, & probati auctores. Quod alij etiam de paucioribus admittunt. An, & quando possit vnicus Auctor sufficere, dicam infra *de prob. opin. c.* 2. *§*. 4.

V. Notandum porrò pro ijs, qui libris destituuntur, pro quibus potissimum scribimus Quando à viro graui, cui meritò fidem negare non potes, tibi absque scripto serio affirmatur, sententiam aliquam esse probabilem, rectè & prudenter iudicas illam esse talem. Illius enim auctoritas respectu tui est omninò grauis, nec habes rationem dubitandi, quin de ijs, quæ ad probabilitatem requiruntur, sit ritè instructus, & informatus. Sic rusticus rectè credit, & acquiescit suo Parocho, aut Confessario, dum sententiam aliquam probabilem esse affirmat.

Prin-

Principium XXIII. An, & quomodo opiniones aliquando Probabiles, possint per Censuras aut aliter fieri Improbabiles.

DIcendum primò, Prælatos Ecclesiasticos tam Sæculares, quàm Regulares posse ob iustas causas suis subditis prohibere, ne certas Propositiones doceant, sustineant, aut in praxim externam deducant, etsi non desint alij probati Auctores qui doctrinam illam vt probabilem recipiunt.

Quia prælati respectu suorum subditorum habent iurisdictionem, vt in materia etiam indifferenti ferant leges eorum directioni conducentes, qualis potest esse abstinentia ab vsu doctrinæ, quæ prudenter iudicatur illis nocitura, etsi ea non sit alijs interdicta.

Dico Secundò, Huiusmodi prohibitio, aut censura, alios præter eorum subditos obligare non potest, quo minus doctrinam ab ijs prohibitam doceant; eamque in praxi sequantur.

Quia ista censura aut prohibitio, doctrinæ veritatem non attingit, sed tantùm vim habet alicuius præcepti vt alios ab eius vsu coerceat, præceptum verò Prælati vltra eius subditos extendi non potest.

Dico tertiò. Eadem ratio est de censura alicuius Doctoris, aut Academiæ, quæ istius tantum Facultatis Academicos ad obtemperandum obstringit: doctrinam verò per se non reddit improbabilem, sed vim habet priuatæ auctoritatis, qualem obtinent alij Auctores paris dignitatis, & eruditionis, qui de eadem doctrina suum suffragium tulerunt. Hinc sicut Sedes Apostolica (quæ sola in reliquam Ecclesiam magisterium exercet] aliorum sæpe Doctorum sententias damnat aut interdicit, sic ipsas Prælatorum aut Academiarum censuras non rarò grauiori censura castigat, & erroneas esse declarat, vt probant non pauca quæ præsto sunt superiorum temporum exempla.

Et hoc quidem Censurandi munus proprium esse Romano Pontifici, rectè docet Facultas Theologica Academiæ *Louaniensis* in Iustificatione suæ Censuræ editæ contra aliquas Propositiones de Prædestinatione, Gratia Christi, &c. *anno* 1588. *vbi pag.* 6. sic loquitur.

Et censuræ quidem illi nomen dedimus, non quasi damnationis auctoritatem nobis sumentes, quam Sacrosanctæ Apostolicæ Sedis propriam esse non ignoramus, sed Scholasticum tantùm ferentes iudicium sententiamq; nostram dicentes, aut vt verius loquamur non aliud quam fraternam correptionem interponentes, &c. At quomodo eadem iterum, & quidem sub nomine Censuræ, quamuis mandato Sixti V. pridem irritæ, nouis typis quasi rediuiua nuper lucem aspexit?

Itaque sciendum est, hoc modo opiniones, quæ aliquibus Auctoribus visæ sunt probabiles, aliquando fieri omninò improbabiles: nempè si constet illas, non ab homine tantùm priuato, sed ab Ecclesia, vel Pontifice aliqua Censura notatas esse, aut prohibitas omninò doceri, aut in praxim deduci.

Tales sententias in doctrina morali, non ita pridem ab *Alexandro VII.* & *Innocentio XI.* ritè proscriptas, ad communem vtilitatem, & doctrinam hic vna cum Decretis appono, vt omninò sciatur etiam in Missionibus, vbi occasiones occurrent, ab earum vsu, & praxi cauendum esse.

Censeo tamen easdem propositiones non fuisse certò, & practicè probabiles, imò varias ex illis, etiam ante prohibitionem, fuisse omninò improbabiles. Sed de his latius infra, vbi respondemus ad obiectiones moueri solitas contra veram, & practicam probabilitatem. Decreta ipsa integra Alexandri VII. & Innocentij XI. hic fideliter subijcimus.

ALEXANDRI VII.

Decreta duo contra Propositiones 45.

Feria V. die XXIV. Sept. M. DC. LXV. in Congregatione Generali S. Romanæ, & vniuersalis inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram Sanctissimo D. N. D. Alexandro diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentissimis ac Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalis, Inquisitoribus a S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

SAnctissimus D. N. audiuit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ disciplinæ relaxatiuas, & animarum perniciem inferentes; partim antiquatas iterum suscitari, partim nouiter prodire: & summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinent ibus

bus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Euangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens irreptura esset vitæ Christianæ corruptela. Quare ne vllo vmquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam esse definiuit, in animarum perniciem dilatari, seu verius peruerti contingeret; idem Sanctissimus D. N. vt oues sibi creditas ab eiusmodi spatiosa, lataque, per quam itur ad perditionem, via pro Pastorali sollicitudine in rectam semitam euocaret, earumdem opinionum examen pluribus in sacra Theologia Magistris, & deinde Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit: quia tantùm negotium strenuè aggressi, eique sedulò incumbentes, & maturè discussis vsque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super vnaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt

1. *Homo nullo vmquam vitæ suæ tempore tenetur licere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.*

2. *Vir Equestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

3. *Sententia asserens; Bullam Cœnæ solum prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare Facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in Consistorio sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.*

4. *Prælati regulares possunt in foro conscientiæ absoluere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.*

5. *Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

6. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proindè non denunciandus.*

7. *Modus euadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest illum absoluere absque onere denunciandi.*

8. *Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post Decretum Vrbani VIII.*

9. *Post Decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendij sibi retenta.*

10. *Non est contra iustitiam pro pluribus Sacrificij stipendium accipere, & Sacrificium vnum offerre, neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.*

11. *Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans vitæ periculum, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti Confessione exprimere.*

12. *Mendicantes possunt absoluere à casibus Episcopis reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.*

13. *Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniustè reprobato.*

14 *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.*

15. *Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius Pœnitentiam adimpleat.*

16. *Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.*

17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi Religioso vel eius Religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur.*

18. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Iudicem, a quo iniqua certè imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare.*

19 *Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam.*

20. *Restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Iudicis, eo quod sit pœna.*

21. *Habens Capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet.*

22. *Non est contra iustitiam beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente,*

non

non exigit illam pro collatione beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. *Frangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel ex inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subijcere præcepto.*

24. *Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimæ, adeoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.*

25. *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens commisi cum soluta graue peccatum contra castitatem, non explicando copulam.*

26. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.*

27. *Si Liber sit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet reiectam esse à Sede Apostolica tamquam improbabilem.*

28. *Populus non peccat, etiamsi absque vlla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura, & studium impenditur, interea idem Sanctissimus re maturè considerata statuit, & decreuit, prædictas propositiones, & vnamquamque ipsarum, vt minimùm tanquam scandolosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: ita vt quicumque illas, aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè, publicè aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontificè absolui.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione diuini iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus, cuiuscumque conditionis, dignitatis ac status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus Sanctæ Romanæ, & vniuersalis inquisitionis Not. &c. Loco Sigilli. *

Anno à Natiuitate D. N. Iesu Christi 1665. indictione tertia die verò 2. Mensis Octobris. Pontificatus verò Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Alexandri diuina Prouidentia Papæ VII. anno vndecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis vrbis, per me Carolum Molanum eiusdem Sanctissimi D. N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

Feria V. Dei XVIII. Mart. M. DC. LXVI. in Congregatione Generalis S. Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis, vt supra.

SAnctissimus D. N. post latum Decretum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt, examinatis sedulò, & accuratè vsque ad hanc diem infrascriptis alijs quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reuerendissimos DD. Cardinales aduersus hæreticam prauitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super vnaquaque ipsarum audiuit.

29. *In die ieiunij, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.*

30. *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.*

31. *Excusantur absolute à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter vnius diei conficiant.*

32. *Non est euidens, quod consuetudo non comedendi oua, & lacticinia in Quadragesima obliget.*

33. *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum supplere potest per quascumque eleemosynas, quas ante beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit.*

34. *In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.*

35. Vni-

35. *Vnico officio potest quis satisfacere duplici precepto pro die præsenti, & crastino.*

36. *Regulares possunt in foro conscientiæ vti priuilegijs suis, quæ sunt expressè reuocata per Concilium Tridentinum.*

37. *Indulgentiæ concessæ Regularibus, reuocatę à Paulo V. hodie sunt reualidatæ.*

38. *Mandatum Tridentini, factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confiteri quamprimum, est consilium, non præceptum.*

39. *Illa particula*, quam primum *intelligitur, cùm Sacerdos suo tempore confitebitur.*

40. *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis.*

41. *Non est obligandus concubinarius ad eijciendam concubinam, si hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* Regalo, *dum deficiente illo nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inuenitur.*

42. *Licitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus.*

43. *Annum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.*

44. *Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, eiusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

45. *Libri prohibiti, donec expurgentur, possunt retineri, vsque dum adhibita diligentia corrigantur.*

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decreuit prædictas Propositiones, & vnamquamque ipsarum, vt minimùm, tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat ac prohibet: ita vt quicumque illas, aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè, publicè aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, a qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi a pro tempore existente Romano Pontifice absolui.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione diuini iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus, cuiuscumque conditionis, dignitatis ac status etiam peciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus, Sanctæ Romanæ, & vniuersalis inquisitionis Not. Loco ✠ Sigilli.

INNOCENTII XI.

Decretum contra Propositiones 65.

Feria V. Die 2. Martij M. DC. LXXIX. In generali Congregatione S. Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. D. INNOCENTIO diuina Prouidentia Papa XI. Ac Eminentissimis, & Reuerendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam prauitatem generalibus Inquisitoribus, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatis.

SAnctissimus D. N. INNOCENTIVS Papa XI. prædictus, ouium sibi a Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubre opus in segregandis noxijs doctrinarum pascuis ab innoxijs a fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones, partim ex diuersis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim nouiter adinuentas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reuerendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam prauitatem generalibus Inquisitoribus subiecit. Quibus propositionibus sedulo, & accuratè sæpius discussis, eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis: Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè considerata, statuit, & decreuit pro nunc sequentes propositiones, & vnamquamque ipsarum, sicut iacent, vt minimùm tamquam scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas vel exhibendas, vllatenus approbare.

1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conuentio,*

tio, aut periculum grauis damni incurrendi, hinc sententia probabili tantùm vtendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. *Probabiliter existimo, Iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minùs probabilem.*

3. *Generatim dum probabilitate, siue intrinseca, siue extrinseca quantumuis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

4. *Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens ductus opinione minus probabili.*

5. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.*

6. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquennijs per se obligare præceptum charitatis erga Deum.*

7. *Tunc solùm obligat, quando tenemur iustificari, & non habemus aliam viam, qua iustificari possumus.*

8. *Comedere, & bibere vsque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.*

9. *Opus Coniugij ob solam voluptatem exercitum omni pœnitus caret culpa, ac defectu veniali.*

10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

12. *Vix in Sæcularibus inuenies, etiam in Regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem, vt malum Patris, sed vt bonum cupientis, quia nimirum ei obuentura est pinguis hæreditas.*

15. *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes diuitias indè ex hæreditate consecutas.*

16. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.*

17. *Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

18. *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, vt Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, vt peccaminosum per se non damno.*

19. *Voluntas non potest efficere, vt assensus fidei in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.*

20. *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.*

21. *Assensus fidei supernaturalis, & vtilis ad salutem stat cum notitia solum probabili reuelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.*

22. *Non nisi fides vnius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicita Remuneratoris.*

23. *Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum similiuè motiuo, ad iustificationem sufficit.*

24. *Vocare Deum in testem mendacij leuis non est tanta irreuerentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.*

25. *Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, siue res sit leuis, siuè grauis.*

26. *Si quis, vel solus, vel coram alijs, siuè interrogatus, siuè propria spontè, siue recreationis causa, siuè quocumque alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod reuera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quoduis aliud additum verum, reuera non mentitur, nec est periurus.*

27. *Causa iusta vtendi his amphibologijs est, quoties id necessarium aut vtile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

28. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare iuramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

29. *Vrgens metus grauis est causa iusta, Sacramentorum administrationem simulandi.*

30. *Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

31. *Regulariter occidere possum furem, pro conseruatione vnius aurei.*

32. *Non solùm licitum est defendere defensione occisiua, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

33. *Licitum est tàm hæredi, quàm legatario con-*

contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata soluantur, se taliter defendere, sicut & ius habenti in cathedram vel præbenda contra eorum possessionem iniustè impedientem.

34. *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa grauida occidatur, aut infametur.*

35. *Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in vtero est, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur, ac consequenter dicendum erit in nullo abortu, homicidium committi.*

36. *Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, sed etiam in graui.*

37. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.*

38. *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.*

39. *Qui alium mouet aut inducit ad inferendum graue damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

40. *Contractus Mohatra licitus est. etiam respectu eiusdem personæ, & cum contractu retrouentionis præuiè inito, cum intentione lucri.*

41. *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest creditor aliquid vltra sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab vsura excusari.*

42. *Vsura non est, dum vltrà sortem aliquid exigitur, tanquam ex beneuolentia, & gratitudine debitum, sed solùm, si exigatur tanquam ex iustitia debitum.*

43. *Quidni non nisi veniale sit detrahentis authoritatem magnam; sibi noxiam, falsò crimine elidere?*

44. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, vt suam iustitiam, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix vlla erit opinio probabilis in Theologia.*

45. *Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquàm pretium, sed dumtaxat tanquam motiuum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.*

46. *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motiuum dandi spirituale; imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sicut illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.*

47. *Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis vtiles ipsi iudicauerint, ad Ecclesias promouent, Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparatiuo pro positiuo, vel secundò locutione minus propria ponit digniores, vt excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus.*

48. *Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se nullam inuoluere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, vt contrarium omninò rationi dissonum videatur.*

49. *Mollities iure naturæ prohibita non est. Vnde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona & aliquando obligatoria sub mortali.*

50. *Copula cum coniugata consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.*

51. *Famulus qui submissis humeris scienter adiuuat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandum virginem, & multoties eidem subseruit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne à Domino malè tractetur, ne toruis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.*

52. *Præceptum seruandi festa non obligat sub mortali, sepposito scandalo, si absit contemptus.*

53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas eius partes, imò quatuor, simul à diuersis celebrantibus audit.*

54. *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia maior pars trahit ad se minorem.*

55. *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam corporis Domini manducationem.*

56. *Frequens Confessio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter viuunt, est nota prædestinationis.*

57. *Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.*

58. *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.*

59. *Licet Sacramentaliter absoluere dimidiatè tantùm confessos ratione magni concursus Pœnitentium, qualis ver.grat. potest contingere*

in

in die magnæ alicuius Festiuitatis, aut Indulgentiæ.

60. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio; dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.*

61. *Potest aliquando absolui, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.*

62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua vtilis aut honesta non fugiendi occurrit.*

63. *Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.*

64. *Absolutionis capax est homo, quamtumuis laboret ignorantia mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Iesu Christi.*

65. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse.*

Quicunque autem cuiusuis conditionis, status & dignitatis, illas vel illarum aliquam, coniunctim vel diuisim, defenderit, vel ediderit, vel de eis disputatiuè, publicè aut priuatim tractauerit vel prædicauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, nisi pro tempore existente Romano Pontifice absolui.

Insuper districtè in virtute Sanctę Obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi Fidelibus cuiuscunque conditionis dignitatis, & status etiam speciali, & specialissima, nota dignis, ne prędictas opiniones aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, vt ab iniuriosis contentionibus Doctores seu Scholastici, aut alij quicumque imposterum se abstineant; & ut paci & charitati consulatur, idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, vt tam in libris imprimendis, aut manuscriptis, quàm in thesibus, disputationibus ac prædicationibus caueant ab omni censura, & nota, nec non a quibuscumque conuincijs contra eas propositiones, quæ ad huc inter Catholicos hinc indè controuertuntur, donec a S. Sede recognitæ super ijsdem propositionibus iudicium proferatur.

Franciscus Riccardus Sanctæ Romanæ; & vniuersalis Inquisitionis, Notarius. Loco ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. Iesu Christi 1679. Indictione secunda, die verò 4. Mensis Martij, Pontificatus autem Sanctissimi D. N. Innocentii Diuina prouidentia Papæ XI anno tertio, supradictū Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, &c. per me Franciscum Perinum.

NOTA I.

PRopositionum istarum ferè singulas in *Operis huius* decursu tractari. Monet autem S. Congregatio accipiendam esse vnamquamque ipsarum, *sicut iacent*: sicut enim sufficere potest vna particula vitiosa vt aliqua propositio mereatur prohiberi; sic etiam aliqua particula adiecta, omissa, vel limitata, efficere posset ut eadem sic tota a se, vel a prohibitis diuersa.

NOTA II.

AD quæstionem quæ a pluribus mouetur. Quomodo supra prohibeatur *in virtute S. Obedientiæ, & sub interminatione Diuini iudicij* [quæ est formula peccatum mortale semper importans) ne quis opiniones prœdictas, aut *aliquam earum ad praxim deducat*. Quandoquidem aliquæ ex dictis aliquando materiam tantùm veniale continere possint, vt in propositione 8. comedere aut bibere ad satietatem, &c. & prop. 9. opus coniugij exercere, ob solam voluntatem: & prop. 27. de amphibologia in materia leui; & prop. 37: quando famulus surriperet rem leuem ad compensationem salarij, &c.

Respondendum videtur: In his, & similibus mortale illud peccatum non consistere in eo simpliciter quod quis aliquid istorum in praxim deducat, sed quod simul velit in eo huius Decreto prohibitionem aut declarationem contemnere, aut tamquam inualidam repudiare quod ad materiam leuem accedens constituit peccatum graue, & sic aptum prohiberi in virtute S. Obedientiæ, & sub interminatione diuini iudicij.

NOTA III.

SÆpius quæri: An inter prædictas propositiones variæ quæ sunt Copulatiuæ, censeantur censuratæ secundùm omnes partes istius copulatiuæ? Censurabiles enim essent etsi una tantùm pars esset falsa, aut illicita. Exemplum sit, in hac propr. 32. prohibita: Non solùm licitum est defendere defensione occisiua, quæ actu possidemur, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos *possessuros speramus*. Damnabilis enim erat ista copulatiua etsi primum membrum esset verum, imò & secundum, sed tantùm tertium membrum esset falsum.

Respondendum tamen videtur, Regulariter in similibus singula membra censurari aut prohiberi, nisi ex alijs signis constet de alia mente Legislatoris, vt fieri possit, si ex aliquo Auctore fuisset talis propositio verbatim desumpta, & priùs de illo solo membro ipse, aut alius fuisset accusatus, aut notatus. De puncto simili dum speciatim controuertitur, consuli solent probati Theologi, aut sacra Congregatio.

CAPVT II.

Controuersiæ Generales Recentiorum, de Probabilitate opinionum.

§. I.

Exponitur status Controuersiæ, & communis Auctoritas pro recto ac licito vsu Probabilitatis.

COntrouersia de licito vsu opinionis probabilis, relicta etiam probabiliori (quam supra definimus, & explicuimus) vix ante hæc tempora mota, aut nota fuit: de illo vsu passim antiqui dubitationem aut disputationem non instituerunt. Placuit tamen quibusdam, doctrinam illam, tanquam aliquibus Scholis modernis præ alijs propriam, multis modis insectari. Inter primos Scriptores Societatis nostræ extitit *Gabriel, Vasquez*, hic tamen disertè notat 1.2.*disp.62.cap.4.num.* 14. doctrinam illam in Scholis longè antè sua tempora communem fuisse. Ante illum idem notauit *Michael Salonius* Tom. 1. de iust. q. 63. art. 2. cont. 2. conclus. 4. asserens, Multos ac grauissimos Doctores ita sentire, ac maximè ex discipulis S. Thomæ. Et verò ante Societatem pridem eam doctrinam tradidisse reperitur ex Schola Thomistica *Barthol. Medina* 1. 2 q. 19. art. 6. concl. 3. Lud Lopez p 1. Instruct. c. 120 concl. 3. agens de Confessario absoluente iuxta pęnitentis opinionem minus probabilem. Franc. Victoria in summa de Confes. num. 177. Thomas Mercado de Contradict. l. 2. cap. 5. Dom. Sotus in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 5. ad 5. vbi resoluit, Confessarium licitè procedere cum omissione opinionis probabilioris, & magis tutæ. Barthol. de Ledesma in Summario de pœnit. diffic. 14. conclus. 5. Cui fortè inter antiquiores accenseri possit Petrus Ledesma in Summa p. 2. tract. 8. cap. 22. vbi ante concl 12. asserit etiam hanc sententiam tenere Medinam, & Orellanam, & multos alios Doctores, ac præcipuè discipulos Sancti Thomæ.

His consentiunt passim hodiè ex eadem Schola viri eruditione eximij, & nobis notissimi. Nec non ex Schola amplissima Doctoris Subtilis Scriptores celeberrimi, quibus non leuè pondus recentius adiecit auctoritas grauissima Reuerendissimi *P. Henrix*, vti & *P. Van Sichem* in Belgio Prouincialis, qui in Thesibus celeberrimis Louanij defensis 10. Septembris anno 1669. hanc de probabilitate doctrinam plurium testimonio solidè confirmat, & postremò thesi 33. adducit *Alexādrum Alensem* qui in sua summa Theologica sæpè sententiam probabilem, etiam minus tutam sequitur, ac proponit. Illam autem Summam iussu *Alexandri IV*. Facultas Parisiensis examinauit & appensis septuaginta duorum Magistrorum sigillis approbauit, ipseque Alexander IV. Pontificio diplomate confirmauit. Quomodo confirmauit securè, si sententiam probabilem, & minus tutam nunquam securè sequamur?

Vt verò rem hanc ex aliorum testimonio, ac disertis verbis summatim perstringam: *Barthol. de Ledesma* de Sacram. Pœnit. dist. 14. concl. 5. pronunciat hanc doctrinam esse verissimam, *& probari ex vsu vniuersali omnium* Stephanus Spinola opusc. de libera, & prudenti electione agibilium, in præfatione asserit esse, *Recentiorum omnium calculo, & vniuersali pænè populorum vsu confirmatam*. Hier. Garcias in Summa tract. 1. diffic. 5. dub. 2. n. 5. docet, *tam communem*, *& securam* esse istam conclusionem, vt solus Machado pro se allè-

get

get 45. recentes Auctores. Nec pauciores profert Pasqualigus Theatinus decisione 5. iudicans: Hanc sententiam esse *certissimam*, & in materia morali posse *demonstrari*. Neque hæc vnius Gentis, aut Scholæ vox est: Cum pluribus ex *Gallia* Ysambertus, ex *Hispania* Montesimus, ex *Italia* Bonacina, vno ore pronunciant, hanc esse *Communem Theologorum Sententiam*. Adeò vt Angelus Bossius Clericus Regularis Tom. moral. varior. ad tit. 1. in appendice, non dubitet affirmare: apud quoscumque doctos, & simul probos, in toto orbe Christiano nihil magis decantatum, quam licitum esse in operando sequi quamcunque opinionem probabilem, dummodo sit probabilis, etiam minus tutam, vbi non agitur de valore facti, vel de damno insequendo, &c. sed de sola honestate operationis.

Denique vt summatim procedam, pro hac sententia, quam ex *Bossio* iam expressi, adducere possim cum nostro *De Camps* in lib. de quæstione Facti, extra Scriptores Societatis, *Episcopos* decem, Doctores *Sorbonicos* quatuor nec plures ex illis nostro seculo de hac quæstione scripserunt. Adde ex alijs Ordinibus Religiosis simul sumptis Auctores omninò sexaginta. Et ex cæteris Orbis Christiani Doctoribus clarissimis, viginti duos. Quod si velimus omnium simul Auctorum etiam Societatis numerum inire; pro nostra sententia centum quinquaginta nouem adducit *Sarasa* in part. 2. nec pauciores pro ea recenset *Terillus* in quæstion. 22. qui vt fidus, & ocultatus sit testis, illos a se lectos affirmat, auctor eximie doctus, & religiosus, & pro illustranda re litteraria longiori æuo dignissimus.

Mirum sanè paucos Recentiores, qui contra probabilitatis vsum insurgunt ex toto Scriptoribus, vnum sibi vel alterum tanquam probabilitatis Auctores exagitandos suscepisse, ac si in cæterorum omnium Scriptis peregrini fuissent.

At voluenda illis erant saltem Pontificum oracula, ne nimis incautè per auctoris priuati atus su premæ Sedis auctoritas aliquid pateretur. Licitum esse amplectendi opinionem probabilem omissa tutiori saltem minus probabili, senserunt illi Pontifices, qui in voto solemni Castitatis de facto dispensarunt, scilicet, Alexander III, Honorius II. Cœlestinus III. Clemens II. &c. Qui tantùm est probabilis opinio quod Pontifex habeat potestatem dispensandi in solemni voto Castitatis. Hanc tamen sententiam sequi non dubitarunt, omissa tutiori quam docet D. Thomas, & plures alij, nimirum non posse Pontificem in solemni Castitatis voto dispensare. Tutius sane foret Pontificem, negando dispensationem, se non exponere periculo vsurpandi potestatem sibi indebitam, & Religiosum non collocare in periculo deinceps peccandi contra votum castitatis; quod fiet, & quidem in materia quæ est contra legem naturæ, si fortè probabilis opinio quam secuti sunt illi Pontifices à parte rei non subsistat.

Possim quoque hic adducere auctoritatem, & exemplum in luce Ecclesiæ notissimum, illorum Pontificum, qui non dubitarunt in matrimonio rato dispensare; quod tamen per Pontificem solui non posse, *opinionem esse probabilissimam, & eam Theologos communiter tenere*, affirmat Sanchez lib. 2. de matrimon. d. 14. num. 1. citatque pro ea Scotum, & Scotistas, pluresque alios, cum Domin. Soto, qui lib. 7. de Iust. q. 2. art. 5. eam habet ita certam, vt vix velit oppositam esse probabilem. Vnde manifestum est primò: Opinionem quam in dispensando secuti sunt Pontifices tantùm esse probabilem: secundò illam esse minus tutam, cum multò tutius foret non dispensare in matrimonio quod constat fuisse ratum & validum, & per omissionem dispensationis nullum erat periculum alicuius legis violandæ. Dispensationem verò in matrimonio rato concessisse reperitur Gregorius VII. Martinus V. Eugenius IV. Paulus III. Gregorius XIII. Pius IV. & Pius V. Idemque fecisse Adrianum VI. olim Louanij Doctorem fatetur Sinnichius in Saul. Exr. cap. 17. pag. 227. quamuis ipse Adrianus aliquando docuerit illam potestatem Pontifici non competere.

Neque dicas: Forte hunc, & alios existimasse sententiam minus probabilem quam in praxi sequebantur, fuisse reuera probabiliorem. Illud enim *forte*, non sorte, sed valdè imbecillum est effugium. Solent enim Pontifices in istiusmodi grauis momenti Resolutionibus etiam præcipuæ notæ, ac doctrinæ Theologos consulere. Quomodo ergo nisi temerè affirmabimus, neque hos, neque Pontificem ex illis sententiam magis, minusque probabilem cognouisse, & in hoc post maturam inquisitionem actu errasse?

Facile foret eandem sententiam probare ex iure Canonico Cap. *Laudabilem* de frigidis, & maleficiatis, vbi Cœlestinus III. naturaliter frigidis ad experientiam copulæ nuptialis, si frigi-

frigiditas prius probari non poterat, conceditur cohabitent ad triennium; atqui post copulam per biennium frustra attentatam, multò probabilius est *sub finem* trienni subesse impedimentum impotentiæ, adeoque matrimonium esse nullum; & multò tutius foret à thoro coniugali abstinere, & vtrimque castè viuere, idqne in materia iuris naturæ, in qua Pontifex nequit dispensare. Et tamen in casu illo coniuges licitè se mutuo tangunt, & copulam tentant, idque à Pontifice positiuè permittitur: non aliam certè ob causam, quàm quia vsque ad finem triennij manet probabilitas potentiæ ad copulam quamuis illa sit multo minor quàm probabilitas impotentiæ, appetente fine triennalis experimenti.

Declaratio huius Doctrinæ ex sacris *Litteris*, & sanctis *Patribus* maximè hic prolixa foret. Vt tamen vtrumque breuissimè conficiam, aliqua Scripturæ loca iuxta antiquorum Patrum & Doctorum expositionem hic adijcio.

Prouerbiorum 3. 5. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Locus hic ex S. Hieronymo sic habet. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Prudentiæ suæ, inquit, innititur, qui ea quæ sibi agenda vel dicenda videntur Patrum decretis præponit. Eodem modo interpretatur S. Dorotheus ser. 5. Item S. Antoninus 1. Part. Tit. 3. cap. 10. §. 10. Qui & addit locum Ecclesiastici, *Noli esse nimius iustus, qui perit in iustitia sua.* Quomodo verò, hoc sensu prudentiæ suæ non innititur, &c. si quis hoc æuo repugnat communi Doctorum consensui asserentium licitum esse sequi opinionem directè minus probabilem minusque tutam, iuxta modum quem ex illis supra ostendimus.

Rursus illud Christi Matth. 25. *Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, &c.* In quem locum *Hugo de S. Richardo*, sic appositè pronunciat. Si erramus, nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem deficere pœnitentem.

Adde si placet ex *Genes. cap.* 10. Quomodo Abimelech non peccauit formaliter vti patet ex contextu, abducendo Saram vxorem Abrahæ, &c.

Et 4. *Reg. cap.* 5. Elisæus rogatus à Naaman, vt curuante se Rege in templo Remmon, liceret & sibi Regem, sustentanti se incuruare &c.

Denique *Lib. Iudith à cap* 8. illa quæ egit Iudith circa Holofernem, in quibus iuxta Scripturas non peccauit.

Prolixum foret hic plura alia Scripturæ & Patrum loca recensere. Friuolum autem foret, porrò requirere, vt hi disertè profiteantur, se non nisi ex sententia minùs probabili, & incerta processisse; cum è contra ad ipsam operationem non nisi ex conclusione practicè *certa* processerint, agendo secundùm nostra principia superiùs explicata, pag. 84.

§. II.

Elucidatur ex dictis vlterius, Quo modo aliquis possit prudenter, adeòque licitè operari aliquando, ex sententia minus probabili, minusque in speciem tuta.

DEmonstratur via maximè clara, & facili; ex prudentia & honestatis talis operationis tam ex parte intellectus, quàm ex parte voluntatis. Quia vt voluntas prudenter intellectui imperet assensum intuitu assequendæ *veritatis*, quod est proprium bonum intellectus, non requiritur maior cura & perfectio, quam ab eadem voluntate exigitur in ordine ad proprium obiectum, quod est *bonum*. Atqui vt in electione proprij obiecti voluntas prudenter agat, necesse non est semper vt eligat bonum quod cognoscit esse præstantiùs, sed sufficit vt eligat illud quod verè bonum est. Ergo vt voluntas prudenter determinet intellectum ad assensum, non tenetur illum ad partem probabiliorem alligare, sed sufficit si ad partem minus probabilem suo imperio illum determinet. Sic enim magis promouet bonum intellectus, quàm si illum ab omni iudicio suspenderet: & cum magna spe obtinendæ veritatis sic procedit, cum supponatur pars illa, etsi minus probabilis, esse tamen verè, & certò probabilis, hoc est, illis motiuis innixa, quæ per se virum prudentem ad assensum meritò mouere possint. Nam etsi eligeret partem quæ apparet magis probabilis, non nisi etiam cum aliqua formidine illi assensum præbere possit, cum sic cuiuis assensui probabili intrinseca.

Et verò quis est qui illos peccati aut imprudentiæ arguat, qui etiam cum iuramento rite se determinant ad amplectendum vel tradendum doctrinam sui Magistri, vt Doctoris Angelici, etsi fortè quando ipsis in suis Magistris appareant aliquæ sententiæ oppositis minus probabiles, quia hoc magis conducit ad Doctoris alicuius præstantissimi doctrinam, & Scholam promouendam.

Declaratur vlterius hæc doctrina in ordine ad quæstiones morales. Quæstio sit, an licitum sit pingere in die festo, Probabilius est id non licere, minus probabile id licere. In hoc casu voluntas spectato suo fine, siue bono sibi proprio prudenter determinat intellectum ad probabilem assensum, quod liceat pingere in die festo. Quia sic ex vna parte plurimum promouet suum bonum, & libertatem in pingendo si velit, & ex opposita parte nihil patitur detrimenti; quia adhuc retinet suam libertatem etiam ad non pingendum, tamquam ad opus Consilij sub peccato non obligantis. Quod autem per hoc plurimum promoueat bonum suum patet, quia sic aufert à se obligationem abstinendi ab illo opere atque ita remouet periculum peccandi, cui aliàs subiaceret: & cui se vltro exponeret, si intellectum ad oppositum assensum determinaret, quæ etiam omninò ad prudentiam pertinent.

Quod si insuper reflectat, quàm incerta sit maior rei probabilitas in ordine ad determinatam obiecti veritatem: & quàm difficile sit motiua, omnia tam extrinseca, quàm intrinseca vtriusque partis æqua lance sic ponderare, vt maior probabilitas certò attingatur: item, quàm sæpe contingat id postea verius deprehendi, quod minus probabile apparebat, facile perfectò iudica it se non imprudenter agere, si opinioni, etsi minus, verè tamen probabili se conformet. Certum autem est, Deum neminem violatæ legis reum habere, qui prudenter iudicat illam hic, & nunc suæ actioni non aduersari, quod per opinionem etiam minus probabilem aliquando iusta ex causa fieri posse hactenus demonstratum est.

Quidquid huic demonstrationi *obijcietur*, non potest aliud concludere, quàm quod *perfectius* aget voluntas imperando assensum, & vsum partis probabilioris, quod tamen semper verum non esse ex dictis, & infra dicendis facile colligitur. Sed vt omninò verum id esset, quomodo sic inferes: Istud est perfectius, ergo numquam licebit voluntati imperare aut sequi sententiam minus probabilem, quia hoc est minus perfectum. Manifestum autem est nullum dari præceptum semper amplectendi perfectiora aut tutiora, aliàs opera quæ sunt Consilij sic in Præcepta verterentur.

Porrò, Radicem præcipuam, ex qua pullulant aliæ impugnationes huius sententiæ, conemur breuiter, & clarè detegere, hoc modo. Dicunt: *Prudentis est eligere tutius*. Hoc sanè non rectè: sed sic: Prudentis est eligere tutum, & Prudentioris vel Prudentissimi est, eligere tutius vel tutissimum. Ad omnem autem Prudentiam non datur præceptum; sed simpliciter ad operationem Prudentem, & hæc sola hic exigi potest: Nonne hoc manifestum? Nunc quæro vlterius: Quare electio opinionis minus probabilis in concursu probabilioris non possit esse tuta? Quia, inquis, *Opinio probabilior est tutior*. Rectene sequitur; Opinio probabilior est tutior; ergo probabilis non est tuta? Obedientia est melior quam victima, ergo victima non est bona. Nonne defectus huius sequelæ facile percipitur.

Progredior porrò, & inquiro: An opinio probabilior sit *absolutè tutior* minus probabili, vti supponis? Manifestum est non esse: sed tantum in hoc vnico tutior apparet, quod magis videatur attingere veritatem obiecti, etsi fortè in re eam nullo modo attingat. Aliunde verò electio opinionis minus probabilis est certò tutior: nempe ex eo, quod eligendo minus probabilem, in eximenda obligatione præcepti, vitentur pericula plurima formalis peccati, quæ passim fierent ex persuasione obligationis sub peccato circa innumera præcepta, forte etiam in re non obligantia. An ergo tutius non est vitare frequens periculum formalis peccati, quo Deus certò offenditur, quàm periculum aliquod materialis peccati, quo Deus certò non offenditur, & cuius periculum non tenetur homines quouis modo vitare, vt eligendo statum religiosum, vel abdicando officia, & beneficia, quod per se notum est? Et ob has considerationes in titulo addidi, *in speciem* minus tuta. Ex quibus satis patet, nihil obstare quo minus electio illa prudens, & tuta censeatur, præsertim cũ non sistatur in hoc iudicio *directo* de probabilitate obiecti, sed in conclusione *practica*, & certa de honestate actionis, quæ iam magis explicabitur.

Itaque ex his ita stabilitis de prudenti assensu partis minus probabilis circa honestatem obiecti, nunc vlterius facile ostenditur quomodo inde perueniatur ad *certitudinem practicam* de honestate nostræ actionis, & de ea conscientia omninò certa formetur. Nititur enim hoc euidenti syllogismo. Certum est hanc opinionem minus probabilem, v. gr. quod liceat pingere die festo, esse verè probabilem, adeoque verè prudentem. Supponitur enim niti motiuis ad fundandum assensum sufficientibus, nam aliàs probabilis non esset. Atqui prudenter agendo certò non possum peccare. Ergo certum est licitum mihi esse, pingere in die fe-

fto. Vtraque premissa est clara, ergo certa est consequentia in debita forma ex illis deducta. Atque hoc est vltimum dictamen certificans intellectum de honestate suæ electionis, & operationis terminatæ ad partem speculatiuè quidem minus probabilem, sed quoad honestatem operationis practicè certam. Nec alia certitudo directa ad operandum, in rebus vtrimque probabilibus, vlla ex parte inueniri poterit.

Ex his quæ deduxi existimo meritò posse obseruari: Inter hanc doctrinam, & illam quam tradunt alij qui eam studiosè oppugnant, valde modicum, & fortè nullum in re fore discrimen, si velint ad eam animo sat pacato attendere: 1. Docent illi ad formandam in praxi conscientiam, iudicium certum esse necessarium: idem admittit hæc sententia, quæ requirit iudicium vltimum certum de honestate actionis, vti iam in priori syllogismo ostendi. 2. Admittere etiam debent illi, opinionem minus probabilem fundare posse iudicium prudens de obiecti veritate, non obstante formidine quæ opinioni inest de opposito: nam hanc ipsam formidinem inuoluit definitio omnis opinionis verè probabilis, etsi motiuis ad prudentem assensum sufficientibus niti debeat. Quod si in formando de obiecti veritate prudenti iudicio illa formido obesset, nulla opinio, etiam probabilior, imò nec moralis certitudo sufficeret, quia hæc etiam aliquam formidinem, & fallibilitatem admittit. 3. Necessarium est etiam illos distinguere inter iudicium de veritate obiecti, & iudicium de honestate actionis: ad illud formandum illi, qui Probabilistæ vocantur, dicunt probabilitatem minorem posse sufficere, non verò ad iudicium practicum de honestate nostræ actionis. Certum autem, & alijs esse debet, quod iudicium prudens, & certum de honestate actionis possit consistere cum obiecti directi falsitate à parte rei: aliàs nec moralis quidem certitudo ad honestam, & prudentem actionem sufficeret. Nam falsitas obiectiua stare potest cum morali etiam iudicij certitudine, cum hæc quoque admittat aliquem gradum fallibilitatis.

Ex quibus patet, inter vtramque partem in re ipsa, & in praxi agendi, non subesse quantum prætendunt discordiam, sed potius in modo loquendi: atque in actionibus particularibus plerosque probabilitatis defensores nihil sibi licitum censere, quod alij non æquè in praxim reducunt.

Has igitur concordiæ mutuæ leges statuamus. Primò, vt dicatur vtrimque, ad licitè operandum requiri dictamen conscientiæ moraliter certum; in quo de facto Partes consentiunt. 2. Vt in operando, pro morali certitudine, non accipiatur maior probabilitas quod aliqui faciunt, qui volunt sic persuadere se non nisi certa complecti. 3. Vt minor probabilitas in concursu maioris, agnoscatur esse vera probabilitas distincta à dubio, quod iuxta prædicta, sic manifestè declaro. Si enim maior probabilitas semper tolleret minorem probabilitatem sibi oppositam, sequeretur etiam minorem probabilitatem sæpe tollere maiorem probabilitatem oppositam, quod neutra pars admittet. Statuamus enim maiorem probabilitatem inuoluere Sex gradus apparentiæ de veritate obiecti, & oppositam minorem probabilitatem, Quatuor gradus apparentiæ veritatis eiusdem obiecti. Si maior probabilitas debeat tollere illos quatuor gradus tamquam sibi oppositos, ergo etiam minor probabilitas, quæ constat quatuor gradibus, debet elidere quatuor gradus maioris probabilitatis sibi oppositæ, quæ sex gradibus constat; ergo tantùm relinquit duos gradus, qui soli non sufficiunt ad constituendum iudicium probabile de obiecti veritate. Ergo si nullo modo admittendum sit, quod minor probabilitas tollat oppositam maiorem, pari ratione admitti non potest quod maior probabilitas semper elidat minorem, & in intellectum ex ea parte tantum dubium relinquat. Quomodo verò quoduis iudicium, etiam minus probabile, à dubio distingui debeat, dilucidè ostenditur supra in *Tract. 1. in Princip.* 16.

Denique pro veritate, & vsu huius doctrinæ sufficiet adducere breuiter communem praxim Ecclesiæ, quæ clarè patet primò, ex iure Canonico in cap. *Laudabilem* de frigidis, & maleficiatis: Vbi coniugibus naturaliter frigidis, si id prius probari non poterat, conceditur experimentum triennale, in quo post copulam per biennium frustra attentatam, multò probabilius est subesse impedimentum impotentiæ adeoque matrimonium nullum esse, ac tutius à copula tentanda abstinere: de quo in §. præcedenti.

II. Idem manifestum est in eo, quod illicitum non sit se determinare ad formandum iudicium internum de Conceptione non immaculata Virginis Deiparæ, quamuis illa opinio iam apertè minùs probabilis censeatur.

III. Omni æuo Sancti Patres, & Ecclesiæ Prælati docuerunt, & inculcarunt, quod Religiosus, vt perfectus sit, debeat Prælato obedire in omnibus quæ manifestè non repugnant legi diuinæ, aut Ecclesiæ determinatio-

nationi. Ac proinde si Superior ordinet rem probabiliter licitam subditus debet obedire, etsi oppositum ipsi appareat in se probabilius, & tutius; quod etiam extendunt ad Ordinationes sub præcepto non obligantes. Certum autem est, præceptum vel ordinationem Superioris non reddere licita, quæ ex se essent illicita. Ac proinde alios etiam in agendo posse prudenter formare Conscientiam practicè certam circa ea quæ apparent directè minus probabilia, minusque tuta.

IV. Idem ostenditur in Pontificibus Romanis qui vt diximus in §. superiori, in praxi sæpè secuti sunt partem minus probabilem minusque tutam, dum dispensarunt in voto solemni castitatis, quod minus probabiliter licere, cum Diuo Thoma docent passim Thomistæ, & alij non pauci agnoscunt. Neque per hoc illi Pontifices opinionem minus probabilem reddiderunt certam aut probabiliorem. Nam S. Thomas qui postea vixit, & eorum gesta non ignorauit, contrariam docuit, & alij posteriores. 2. Pontifices plurimi, vt Pius V. Gregorius XIII. alijque varij dispensarunt sæpius in matrimonio rato, quod fieri non posse *S. Bonauentura*, *Scotus*, & Scotistæ communiter cum pluribus docent, & non pauci probabilius admittunt, & haud dubiè tutius opposito: De quo plura supra in §. 1.

V. Eadem doctrina declaratur recepta in materia Iustitiæ, in qua etsi opinio sit minus probabilis, quod res ad me pertineat, non ideo teneor illam alteri tradere pro quo stat opinio magis probabilis. Quia, inquiunt, non debeo præstare solutionem certam pro debito incerto. Quod non minus locum habere videtur, quando obligatio legis est incerta, & pro ea solutio siue executio certa exigitur, dummodò conscientia practicè certa formetur, iuxta normam supra assignatam.

Sed in prædictis semper obseruandum: Vsum opinionis minùs probabilis locum non habere, vbi agitur, non tantùm de honestate actionis, sed insuper de valore operis, vt in administratione Sacramentorum extra necessitatem, vel vbi intercedit certa alterius iniuria, aut lex, aut conuentio procedendi ex certioribus, vt in Iudice, ac iusta causa, & alijs, quæ magis declarantur infra in solutione obiectionum præsertim in §. 4.

Ex his patet, tam ratione, quàm praxi in omni genere hominum prudentissimorum, sententiam hanc, quam vocant benigniorem, semper locum, & vsum habuisse: & cum illa consistere viam prudenter formandi conscientiam in operando practicè certam, & securam.

Via veritatis obiectiuæ vnica est, & in tramite indiuisibili consistens, quam certò attingere paucis datum. Nonne igitur æquè laxitatis arguendus, tam qui ad sinistram per nimium sentiendi rigorem, quam qui ad dexteram per nimiam benignitatem ab hoc indiuisibili tramite declinat? Nonne æquè iniustum, ligare ad indebita, quam à debitis absoluere? Vt ergo laxi non simus, vtrumque caueamus.

§. III.

Dissoluuntur aliquorum Theologorum argumenta.

OBijcies primò. Qui sequitur opinionem minus probabilem, minusque tutam, incurrit maius periculum peccandi, quam si amplecteretur opinionem probabiliorem, ac tutiorem. Hoc verò existimari debet illicitum, vt quis sciens, volensque se violandæ legis periculo exponat.

Respondeo, negando antecedens, & id quod gratis supponit. Nego inquam. illum qui opinioni siue magis, siue minus probabili adhæret, iuxta prædicta, vllum peccandi periculum adire: Frustra igitur de maiori periculo disputatur, vbi nullum incurritur. Certus enim est se prudenter, adeoque licitè agere, quando procedit ex opinione quam constat esse verè probabilem, siue niti ratione vel auctoritate non leuis momenti: qui autem prudenter agit, non potest formaliter peccare, etiamsi contingeret obiectum circa quod versatur, esse materialiter malum, siue aliqua lege prohibitum. Nullum igitur hìc incurritur periculum peccati formalis: omne autem periculum peccati materialis semper euitare nulla lege iubemur, vti etiam ex resolutione, & dispensatione summorum Pontificum supra demonstraui.

Instat tamen iterum Vvendrochius hoc Syllogismo, vt ipse arbitratur, grauissimo, sed nullius ponderis, si rectè libretur. Ille, inquit, contra conscientiam agit, qui id facit quod conscientia iudicat non esse faciendum. At cum aliquis probabilius esse censet, aliquid esse illicitum quam licitum, vtique etiam probabilius esse iudicat fugiendum id esse, quàm faciendum. Ergo qui sic affectus operatur, procedit ille contra lumen ac iudicium suæ conscientiæ.

Respondeo, admissa maiori, falsam esse minorem quæ subsumitur, nec minus fallacem esse consequentiam quæ inde deducitur. Falsum, inquam est, quod probabilius censeat id sibi fugiendum esse, quam faciendum: imo certò statuit actionem suam, hic & nunc licite exercendam, dum probabili ratione, adeoque prudenter iudicat legem non obstringere, nec eam sibi satis innotescere. Itaque imperitè supponit VVendrochius hæc duo semper esse connexa: obiectum quocumque modo iudicari malum, siue lege prohibitum, & actionem quæ tendit in obiectum semper iudicari illicitam: cum tamen sæpe contingat legis prohibitionem tam imperfecto iudicio innotescere, vt prudenter concludere possim me illa non obligari.

Objicit idem tertiò, argumentum desumptum ex sequela in materia fidei periculosa. Si licet alicui, contra propriam opinionem quam iudicat probabilem, sequi alienam sententiam æquè aut minùs probabilem, eique tutò acquiescere: ergo etiam Hæreticus, qui eo deuenit vt veritatem Ecclesiæ Romanæ iudicet esse probabilem, poterit nihilominus suæ hæresi adhærescere, & immori; quam nempe ob auctoritatem suorum Ministrorum æquè, aut etiam minus probabilem esse decernit.

Respondeo, negando consequentiam. Quia Hæreticus ille non potest bona fide sistere in ista opinione probabili, quia potest, vlterius inuestigando notas veræ Ecclesiæ, veritatem fidei certò deprehendere: adeoque imprudenter acquiescit opinioni tantum probabili illius rei, in qua potest certitudinem attingere, dummodo in veritate inuestiganda moralem diligentiam adhibeat. Insuper, in materia fidei peculiare est, quod ipse error materialis, annexa habeat incommoda maxima, in carentia Sacramentorum, aliorumque mediorum ad salutem conducentium. In alijs autem actionibus merè ad humanos mores, & commercium pertinentibus, cum non detur via ad certam rei veritatem perueniendi quocumque studio inquiratur, prudenter acquiescit animus veritati probabiliter inuentæ, cum non possit morali diligentia veritatem certam, & indubitatam attingere.

Fateor autem in quauis materia, si cum morali, & moderata diligentia promptum sit ad certam rei veritatem penetrare, licitum non esse sistere in opinione tantùm probabili: atque ita consequenter assero, in die ieiunij fas illi non esse vesci carnibus qui ex diuerso pulsu campanarum probabile iudicat nondum adesse horam noctis duodecimam, si ex instrumento mathematico quod in promptu habet, certò possit horam noctis explorare. Nihil igitur ex hac sententia incommodi redundat, in quo vel ipse VVendrochius, vel eius asseclæ aliquam laxitatis, aut malæ fidei speciem redarguant.

Objicies quartò, cum *Sinnichio*, dictum Christi, *Ego sum veritas*, non autem dicit, ego sum probabilitas. Ergo non licet sequi opinionem merè probabilem.

Respondeo in simili forma: Dixit Christus, *Ego sum ostium*, non verò, ego sum fenestra. Ergo necesse est semper intrare per ostium, numquam per fenestram. Dico igitur, hanc obiectionem posse in ipsum auctorem retorqueri. Si enim ex eo quod Christus dixerit, *Ego sum veritas*, illicitum sit amplecti opinionem probabilem, nefas etiam erit sequi sententiam probabiliorem, aut moraliter certam; sæpe enim contingit illis non subesse veritatem, cum iudicium quod nobis apparet moraliter certum, possit falli, & omni veritate destitui.

Instat tamen ex auctoritate *S. Augustini* lib. de vtilit. credendi *cap.* 11. Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus auctoritati, quod opinamur errori. Ergo opinio ad nihilum valet nisi vt à veritate aberremus. Quia, inquit Sinnichius, opinantem latet veritas etiam dum adest, adeòque sic agit ac si veritas semper abesset.

Respondeo, *S. Augustinum* loqui de opinione longè diuersa à iudicio probabili, de quo hoc loco disceptamus, vti patet eius verba attentius expendenti eodem *cap.* 11. „Tria, inquit, alia hominum genera pro„fectò improbanda ac detestanda, primum „est opinantium, id est, eorum qui se ar„bitrantur scire quod nesciunt. Vbi disertè ostendit se agere de opinione quæ adiunctam habet æstimationem falsam, eorum scilicet qui putant suam *opinionem* esse *perfectam scientiam*, quod semper est erroneum: opinioni autem de qua hic agimus, nemo nisi fatuus eiusmodi persuasionem adiungit, cum agnoscant omnes opinionem esse assensum incertum, & à scientia omnino diuersum. Neque verum est quod adiungitur, *opinantem sic agere ac si veritas semper abesset*. Quia etsi ille iudicet se opinando posse falli, non existimat tamen suæ opinioni falsitatem actu subesse, imo probabile iudicat suam opinionem veritati conformem esse, seque cum probabili veritatis notitia pruden-

ter

ter procedere. Qua ergo veri specie dici potest, illum qui opinatur, falsitatem implicitè semper amplecti, atque ita agere ac si veritas omninò abesset?

Obijcies quintò cum *Mercoro*. Si licitum foret sequi sententiam merè probabilem, Adam, & Eua manducando pomum vetitum immunes fuissent à violatione præcepti diuini: quia poterant pro se obtendere sententiam probabilem, quæ docet legem pœnalem non obligare in conscientia, cum *Nauarro*, *Lessio*, *Valentia*, *alijsque*: præceptum autem primis parentibus impositum, prolatum est in forma legis pœnalis: *In quacumque die manducaueritis, moriemini*. Ergo excusandi sunt primi parentes à peccato formali, & posteri ab originali, si norunt sibi formare conscientiam artificio sententiæ probabilis.

Respondeo, negando illud Assumptum, quod plusculum præfert salis, quam scientiæ. Siquidem ignorat Adamum, & Euam nullam habuisse opinionem siue probabilem, siue improbabilem in primo illo statu innocentiæ, vt disertè docet *D. Thomas* q. 18. de veritate artic. 6. vbi sic concludit: Ex quo patet quod solum in eo primo homine nulla falsa opinio fuisset, sed penitus nulla opinio in eo fuisset, & quidquid cognouisset, secundum certitudinem cognouisset, in statu scilicet illo innocentiæ perseuerans. Quinimo tam clarè constabat illis de voluntate diuina, vt persuasio illa, qua pertrahente de fructu vetito comederunt, censeatur etiam formalis infidelitas, ex plurium Patrum sensu, vt tradit *Bellarminus* in Tomo 4. de amiss. gratiæ, & statu peccati cap. 6. Corruit igitur tota basis huius Machinæ contra vsum probabilitatis iam inde ab Adam, frustrà quæsitæ.

§. IV.

Obiectiones particulares contra vsum sententiæ probabilis in concursu sententiæ æquè aut magis probabilis.

NOnnulli modò sunt, etiam ex iilis qui docent licitum esse vsum prædictum sententiæ probabilis, qui tamen negant illum subsistere in concursu sententiæ oppositæ æquè, aut magis probabilis. Nos autem, principijs iam positis insistendo, omnino existimamus, & hic demonstramus, Doctrinam illam sic generaliter sumptam, veram non esse, ac solidis fundamentis destitui, vti patere poterit ex dissolutione, & explicatione principalis fundamenti istius sententiæ.

Opponunt igitur *Primò*: Maior probabilitas, vti, & probabilitas vtrimque æqualis, elidit oppositam probabilitatem minorem, aut etiam æqualem. Ergo non licet in operando sequi sententiam minus aut æqualiter probabilem in concursu sententiæ magis, aut æquè probabilis.

Respondeo negando assumptum, prout patet ex dictis §. præcedenti. Porrò pro maiori elucidatione dico, raro admodum hunc casum in praxi locum habere: quia valdè rarus est, & singulariter doctus, qui ex principijs intrinsecis potest sufficienter discernere, quænam ex duabus sententijs probabilibus sit probabilior, siue, an rationes sint verè tales quæ elidant probabilitatem sententiæ oppositæ. Quod à fortiori dicendum de sententia vtrimque æquè probabili. Videmus enim experientia assidua inter doctiores, id quod vni probabilius apparet, alteri minus probabile videri. Vnde patet quam esset ipsis etiam doctis onus intolerabile, sententiam magis probabilem inuestigare, & certò inuenire, anteaquam possint licitè operari. Cum igitur hoc sit tam incertum, difficilè non est iudicium de maiori probabilitate *suspendere*, & vni parti verè probabili se prudenter accommodare, desinente actu *Comparatiuo*, vt infrà pag. hacce.

Sed ponamus virum doctum rationibus vtrimque studiosè ponderatis, vnam partem iudicare probabiliorem, sic vt oppositam probabilitatem elidat. Vel id iudicat euidenter, vel tantum probabiliter. Si euidenter, sic vt oppositam probabilitatem totam manifestè elidat, & tollat, iam ea pars est illi moralirer certa, eamque sine dubio præferre debet.

Si autem iudicat esse probabiliorem, & oppositam probabilitatem elidere, iudicio tantùm probabili, adeoque incerto, potest prudenter iudicium illud suspendere, & iudicare se fortè errare, vti etiam inter doctos sæpè contingit; atque ita iudicium reflexum formare, se prudenter acturum etiamsi alteram partem quæ passim probabilis habetur, in operando sequatur. Et hoc locum habet etiam quando opinio apparet extrinsecè probabilior, quia adhuc non constat quod illa quæ maiori fulcitur auctoritate melioribus rationibus stabiliatur, cum alij has, alij illas præferant.

Rationes autem suspendendi iudicium de

maiori alterius partis probabilitatem, & sequendi aliam minus probabilem, possunt esse sequentes.

Primò, quia neque constat, neque credibile est extare præceptum generale inuestigandi, & sequendi partem probabiliorem, propter difficultates maximas quæ inde sequerentur in commercio humano. Quando enim postea occurreret noua ratio contra sententiam quæ antea videbatur probabilior, oportet rescindere contractum ex sententia probabiliori initum: reuocare consilium ex illa datum: resarcire restitutionem ob maiorem probabilitatem pridem factam, aut non factam, &c. vti notaui suprà Tract. I. Princ. 14. Imò ferè hæc præstanda essent quoties prodit nouus Auctor qui ostendit partem illam non esse probabiliorem: aut quando peritus Iudex in pari causa fert sententiam contra opinionem quæ tibi in agendo aut consulendo visa est probabilior. Certum denique est, nullum dari præceptum generale sequendi semper tutiora, vt in consilijs Euangelicis, & alijs innumeris ostendi potest.

Secundò, si pro sententia probabiliori daretur talis obligatio, sæpè tolleretur in Republic. omnis subordinatio, ac recta gubernatio. Dum enim Superior imperabit aliquid probabiliter licitum, & oppositum subdito videbitur esse probabilius, & rationes oppositas elidere, non licebit illi de maiori probabilitate suum iudicium suspendere, aut suo Superiori obtemperare conformando se illius sententiæ minus probabili, si illicitum sit in concursu probabilioris sequi sententiam minus probabilem. Quod quam perniciosum foret, & omnis disciplinæ laxatiuum nemo non videt: vti etiam insinuatum est suprà.

Tertiò, si per maiorem probabilitatem semper elidatur minor, sic vt non liceat dicto modo præscindere, & minus probabilem amplecti: Inde sequetur, non licere etiam sequi sententiam magis probabilem: Probatur sequela, ex dictis §. Superiori post medium.

Vbi *notandum*, illos Auctores huic doctrinæ non aduersari, qui nolunt licere sequi minus probabile vt tale, siue in eo sistendo: sed statuunt, suam cuique opinionem esse probabiliorem, aut verè probabilem non esse. Sic enim, aiunt, accedente insuper proprio iudicio aliundè de obiecti istius probabilitate, potest aliquando opinio quæ aliàs videtur minus, vel æquè probabilis intrinsecè, reddi probabilior respectu talis personæ: Vnde consideranti patet, illos qui sic procedunt potius in aliqua speculatione aut modo, quàm in re, & praxi dissidere à doctrina supra explicata, & vtrumque procedendi modum, si ita fiat, optimè consistere, & ad resolutionem practicè certam deducere.

Instabis: Quando pro vtraque parte apparent motiua æqualia, pro neutra parte sunt motiua sufficienter grauia vt eliciatur assensus directè probabilis. Ergo non potest intellectus vni parti prudenter adhærere.

Respond. disting. antecedens. In tali casu non sunt motiua sufficienter grauia pro vna parte, *stante in intellectu isto actu formaliter Comparatiuo istorum motiuorum*, transeat: desinente isto actu formaliter Comparatiuo, & intellectu considerante motiua vnius partis *Disparatè*, cum rationibus extrinsecis in ordine ad formandum iudicium vltimò practicum, nego: iuxta modum, & rationes ad superiorem obiectionem explicatas. Fateor etiam, excessum maioris probabilitatis posse in tantùm excrescere, vt minor probabilitas opposita tandem euanescat: sed de isto casu hic non agimus, vti supra sæpius monuimus.

Opponunt secundò: Prohibita est ab Innocentio XI. propositio hæc 3. *Generatim dum probabilitate, siuè intrinseca, siuè extrinseca quantumuis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*. Ergo non licet sequi sententiam probabilem relicta probabiliori.

Respondeo, negando consequentiam: quæ sic concludit: Non licet sequi *probabilitatem quantumuis tenuem*: Ergo non licet sequi vllam probabilitatem *quantumuis non tenuem*, relicta probabiliori. Vide quæso, an consequens illud in antecedente contineatur. Certè non magis quàm hic Pater præcepit filio (ob periculum lapsus) ne ambulet in extrema crepidine ripæ fluminis: ergo præcepit filio ne vspiam ambulet in ripa fluminis.

Dico igitur, nuspiam nos docere (vt ex ante dictis liquet) quod generatim liceat sequi sententiam probabilem: varios etenim excipimus casus, ver. gr. quo agitur de valore Sacramenti extra necessitatem, vel quo certa iniuria, periculum proximi, lex, aut conuentio in contrarium adest. Et ratio est, quia in similibus quamuis opinio quædam sit speculatiuè probabilis, non tamen est practicè talis.

Adde, dici non posse iuxta communiorem, & à nobis assignatam notionem probabilitatis, dari aliquam opinionem, *quantumuis tenuem*, id

id est, tenui prorsus fundamento subnixam, & tamen *à probabilitatis finibus non exire*.

Quinimò hæc doctrina ex superiori *obiectione* videri possit potius nouum robur assumere. Quia declarando licitum non esse operari ex probabilitate *quantumuis tenui*, satis insinuatur, probabilitatem *certam, & minimè tenuem* nullo modo improbandam esse: ad hoc enim limitatio illa deseruit. Quin etiam cautum fuit, ne actio ex illa ipsa tenui probabilitate censeretur reprobanda, nisi addendo, *quantumuis tenui*, & nisi dicatur, *generatim*, ac etiam *semper* cum ea prudenter agi. Vide an exceptiones illæ non potius firment regulam doctrinæ quæ oppugnatur, & superius exposita est.

Opponunt tertiò: Propositiones ab Alexandro VII. & Innocentio XI. prohibitæ, erant ante prohibitionem probabiles, quamuis oppositæ essent probabiliores, & tutiores; & tamen omnes, & singulæ prohibentur tamquam scandalosæ, & in praxi perniciosæ: ergo signum est, non licere sequi sententiam probabilem, relicta probabiliore, & tutiore: quia alioqui illæ propositiones non potuissent eatenus prohiberi.

Resp. primò, propositiones illas non fuisse certò, & practicè probabiles: quia, vt consideranti patet, non nitebantur motiuo graui, ex quo vir prudens, & circumspectus in rebus magni momenti concludere solet: & nos quoque in decursu huius Tomi illud ipsum de quibusdam ostendimus. Imò variæ earumdem propositionum, etiam ante prohibitionem, fuerunt omninò improbabiles: manifestè enim discrepant à Sacris litteris, Conciliorum, Pontificumque decretis, & Sanctorum Patrum, ac Theologorum placitis. Præterea responsum hoc nostrum supponunt apertè dicti Pontifices, præcipuè Alexander VII. in proemio Decreti sui: neque enim ea, quæ obiectio illa tantopere exaggerat, locum habent in propositionibus certò, & practicè probabilibus.

Resp. secundò, dissimulato antecedente negando sequelam: nam inde tantùm sequitur, opiniones, quæ sunt probabiles, reddi posse omninò improbabiles, si ab Ecclesia vel Pontifice prohibeantur omninò doceri aut in praxim deduci; vti etiam supra insinuatum est. Imò sententia quædam efficitur absolutè improbabilis, si quis etiam priuatus inueniat nouam, & solidam rationem, quæ manifestè elidat rationem oppositam. Ad probationem dico, opiniones quæ antea non sunt scandalosæ, reddi tales, dum incipit constare eas à Sacris Scripturis, alijsque de quibus in responso anteriori, alienas esse: prout constat præcipuè, dum Ecclesia aut Pontifex, præuio examine eas aliqua censura notat, & taliter notatas prohibet. Ex quo tamen vniuersaliter non rectè inferes propositionem illam antea non fuisse probabilem, & tutam, imò, & probabiliorem, imò & communem. Nonne sat notum est Philosophiæ peritis axioma Aristotelicum: *Falsa sæpè sunt probabiliora veris?* Nemo certè peritus supponit probabilitatem esse prædicatum obiecto intrinsecum, & inseparabile: norunt omnes illam se tenere ex parte nostri intellectus tali motiuo instructi, vti in omni Dialectica docetur.

Neque ex responsione hac posteriori inferas, similem prohibitionem obesse saluti fidelium, quin potius prodesse: quilibet enim tenetur, pro reuerentia legi diuinæ debita, allaborare, vt assequatur rerum agendarum veritatem, non tantùm speculatiuam, sed etiam (si fieri possit) obiectiuam, imò Deus subinde etiam ob materialia peccata homines punit, id est, ad hoc affligit, vt ipsi, ac præsertim Principes, & Prelati, ea non negligenter indagent, & extirpent; vti patet in Abimelech *Genes.* 20. &c.

Annotatio.

HInc æquo Iudici statuendum relinquo, quàm parùm recta sit hodie quorumdam in Schola vnius Auctoris præ alijs accusatio. Si nempe horum aliquis sententias aliorum aliquas etiam meritò impugnauerit, v.gr. Baianas aut similes, hoc ipsum in displicentiam non modicam trahitur, vti ex præteritis nimis notum est. Si è contra, aliquam aliorum Auctorum sententiam, postea improbatam, cum multis agnouerit probabilem, statim illi vni, non alijs, sententia ista imputatur, & adscribitur, quamuis etiam multis modis illam limitauerit, aut etiam contrariam tradiderit. Hoc, inquam quam rectum, & sincerum sit nihil statuo, sed æquo lectori in rebus passim modernis vtiliter considerandum committo.

Postremò congeruntur varia loca, partim ex iure Canonico, partim ex auctoritate Patrum, & Doctorum deprompta, quæ contra vsum sententiæ probabilis frustra intorquētur: eo quod non pertineant ad statum huius controuersiæ, in multis ab aliquibus non satis examinatæ, qui sępè inter probabile, & dubium non discernunt, & consilium amplectendi tu-

tutiora cum præcepto confundunt. Hæc autem summoperè cauenda sunt in hac quæstione, qua nulla est per Theologiam vniuersam ad praxim magis necessaria, ideòque hic paulò latius deducenda fuit.

§ V.

An, & quomodo assertio vnius Auctoris possit reddere sententiam probabilem, sic vt eam practicè liceat amplecti?

HÆc quæstio magna contentione vtrimque agitata, non adeò videretur peregrina, si illi qui sustinent partem negatiuam, satis attenderent quid alij affirment. Certum est primò: Non satis esse ad probabilitatem opinionis, quod contineatur in libro alicuius iunioris aut moderni Scriptoris, etsi non constet eam à Sede Apostolica reiectam esse vt improbabilem. Constat hoc ex propositione 27. ab Alexandro VII. damnata 24. Septemb. an. 1666.

Non sufficit etiam opinionem aliquam obiter aut ex incidenti traditam esse ab vno Auctore siue antiquo, siue recenti, præsertim si alij oppositam ex professo docuerint, præter alia superius annotata.

Dico tamen primò: Censeri debet opinio omninò probabilis quæ ab vnico Auctore multum perito, ac probo traditur, in re quam nemo omninò præter illum tractauit, si ipse iudicet eam non repugnare sensui communi, & alijs nihil in ea appareat quod absurdum iudicetur.

Et probatur: Quia quod nititur motiuo plerumque connexo cum veritate, illud meritò, & prudenter censetur probabile. Atqui Auctoris multum periti, ac probi assertio dicto casu est tale motiuum. Quia vir probus rarò mentitur, & pollens doctrina sæpius veritatem attingit, rarius in errorem labitur: Ergò illius assertio in casu prudenter censetur esse certò probabilis. Cumque solus rem ex professo examinauerit, nulla est opposita auctoritas, quæ elidat vim huius motiui, quod ab istius viri assertione, & iudicio desumitur. Et hæc ratio videtur non minus euidenter id quod assumpsi probare, quam vni artifici prudenter credendum in arte quam ipse vnus exercet, nisi constet ipsius resolutionem ex sinistro affectu procedere; quod de Auctore probo non præsumitur, nisi aliunde probetur.

Sed quid si Auctor ille in dicto casu tantùm dicat Resolutionem quam tradit, sibi videri omninò probabilem, non verò absolutè certam, & euidentem.

Respondeo, hoc etiam casu eam vt probabilem prudenter recipi posse. Id enim euincit ratio iam tradita, de ipsius asseueratione cum veritate potius quàm falsitate connexa: eoque magis quod facilè sit de probabilitate iudicium certum proferre; quod nempe assertio nitatur ratione vel auctoritate, non leuis momenti, quæ prudentem assensum mereatur.

Quæres, quid si Auctor ille, vel alij, tantùm asserant, sibi probabile videri assertionem aliquam esse probabilem?

Respondeo, quæstionem hanc, si termini penetrentur, nodum non habere adeò difficilem quàm aliqui apprehendant. Quid enim est aliquid probabiliter videri probabile, quàm omnibus expensis posse iudicari adesse sufficientem rationem vel auctoritatem, ex quibus mereatur determinatum assensum; Hæc autem si adsint, obiectum apparet reflexè saltem probabile, hoc est, mereri prudentem, & determinatum assensum, & intellectum non debere circa illius probabilitatem dubium, aut suspensum hærere.

Quod si contingat intellectum hærere, & sistere in solo iudicio de probabilitate probabilitatis partis minus tutæ, illicitum esse inde procedere ad operationem meritò docet *Card. Lugo* de fide disp. 1. sect. 1. *Honoratus Fabri* in Dial. de Opin. probabili citans *Bresserum* de conscien. lib. 3. cap. 5. *Merulam*, *Mastrium*, *Spinulam*, *Medinam*, 1. 2. quæst. 19. articul. 6. Quibus accedit *Baldellus* lib. 4. disp 10. num. 5. nec non P. *Ant. Terillus* in fundam. Theol. Mor. pag. 300. Non desunt tamen qui sententiam prædictis oppositam tradunt, & illis forte consentirent plures, qui negant requiri ipsum dictamen vltimum moraliter certum, vt quis absque formali peccato opinioni probabili se conformet, quam sententiam tenet *Vasquez* 1. 2. disp. 62. cap. 9. *Anton. Perez* certam 10 cap. 2. *Vericelli* Tom. 1. Quæst. Mor. Tract. 2. quæst. 11. num. 2. *Petrus de Tapia* in Catena moral. lib. 1 quæst. 8 art. 12. Neque D. Thomam aliter sentire de eo qui probabiliter, & cum formidine iudicat, sed tantùm de eo qui dubitat, censet *Barth. Medina* 1. 2. q. 19. art. 6. §. *si quis*: Sed illa opinio nobis in praxi laxior apparet, quia non tenuem, & incertam, sed solidam, & certam probabilitatem requirimus. His obiter notatis, ad quæstionem in titulo propositam

Dico secundò, Potest vnicus Auctor sententiam aliquam reddere probabilem, contra com-

communem aliorum opinionem, si rationibus in contrarium allatis solidè respondeat, & pro sua parte nouas adferat rationes, quæ tantùm habeant momenti, vt aptæ sint mouere virum peritum, & probum absque passione ad recedendum à communi, & nouam vnius opinionem recipiendum.

Probatur ratione satis euidenti: Quia in re morali consensus Auctorum communis non est adeò certus, quin absolutè falli possit: Supponimus enim rem non esse per se euidentem, aut à Deo reuelatam. Ergo fieri potest vt aliquis sagaci ingenio rem inuestigando latentem errorem deprehendat, eumque refutet, & vera solidaque ratione oppositam veritatem confirmet, ac in lucem proferat. Hoc si fortè aliquis reipsa præstiterit, noua illa vnius Doctoris sententia contra communem, digna erit vt probabili assensu ab intellectu benè disposito recipiatur. Et verò multæ de facto sunt sententiæ in Theologia, Philosophia ac Mathesi, quæ olim communi consensu receptæ, posteà, errore per nouum Auctorem sufficienter detecto, è Scholis euanuere. Quod etiam facilè deprehendes locum habere in ipsis qui communem hactenus de probabilitate doctrinam reijciunt. Non alia certè de causa, quam quia sibi persuadent suorum aliquem cœpisse detegere communem illum Casuistarum errorem, eumque solidè refutasse, & argumenta in lucem protulisse quibus opposita doctrina illi omninò præferri debeat.

De cætero, sufficere quandoque posse vnius Doctoris auctoritatem ad constituendum opinionem quam in praxi sequi liceat, tradunt auctores plurimi, quorum plerique multò minori quam nos limitatione vtuntur. Ex his viginti quatuor adducit *Vericelli* Tom. 1. Quæst. Moral. Tract. 2. singularium q. 5. inter quos est Angelus, Syluester, Sanchez, Vasquez, Molfesius, Pasqualigus, Rolandus, Villalobos, Clauis Regia, &c Accedit Thomas Hurtadus Resol. Moral. Tract 4. cap. 8. num. 911. Affirmans vnum Doctorem classicum sufficere quandoque ad constituendum opinionem probabilem, pro se adducens insuper Baldellum, Martinez, Bonacinam, Reginaldum, Curielem, Suarium, Pasqualigum, à quo refert alios innumeros in eandem sententiam citari decis. 630. His addit idem Hurtadus in Append. ad Tract. 10. c. 3. num. 33. Magistrum à S. Thoma, Pontium, Torrez, Malderum, Syluium, &c. Ex quibus saltem patet non esse peregrinum, incidere posse casum, quo possit aliquis, re debitè ponderata, se vnius Auctoris opinioni conformare, quamuis id rarissimè contingat quando plures auctores vtrimque concurrunt.

Ex dictis porrò colligitur, posse euenire vt nec quinque, nec decem Auctores sufficiant, vt opinio aliqua sit practicè probabilis. Quando præsertim plures, & melioris notæ Auctores communi consensu, & absque passione, aut partium studio pronunciant, istam opinionem absolutè, & in praxi esse improbabilem. Aut quando deprehenditur talem opinionem alicui Pontificum Decreto omnino aduersari. Sicut ex vtroque capite nunc improbabilis est sententia docens, absolutionem Sacramentalem absenti collatam esse validam, quam ante declarationem Clementis VIII. Auctores multi, & graues docuerunt. Quia in his, & similibus deficit tunc fundamentum prudentis assensus.

Hinc quoque manifestum est, probabilitatis defensores non metiri opinionis licitum vsum, aut probabilitatem, ex solo Auctorum numero. Multò minus passim docere, illud omne esse practicè certùm, quod est speculatiuè probabile, quod aliqui ipsis imperitè non affingerent, si Theologorum modernorum doctrinam communem satis intelligerent.

§. VI.

Qui & quales sint pauci recentiores Scriptores, qui communem de probabilitate doctrinam impugnant.

MAgno impetu in probabilitatis Auctores inter primos insurrexit *Montaltius* in suis Epistolis, quas vocat Prouinciales; *Vvendrochius* in Notis ad Epistolas Prouinciales, quibus disputationem de probabilitate annexuit; ac *Paulus Irrenæus* in suis Disquisitionibus. Sed quam parum felix fuerit horum trium conatus, euentus docuit. Montaltij Epistolæ Prouinciales condemnatæ sunt, ac legi aut retineri prohibitæ per Bullam Alexandri VII. datam 6 Septembris anni 1657. quæ etiam Louanij publicata fuit. Vvendrochij liber, cum opere dicti Montaltij, ac Irrenæi, flammis publicè traditus est decreto Regis Galliæ edito Parisiis 23. Septembris 1660. Decretum illud antecessit, contra hos triumuiros, Censura plurium Episcoporum, Doctorum, ac Professorum Facultatis Parisiensis 7. Septembris 1660. quæ declarat in eorum scriptis propugnari errores in Iansenio ab Ecclesia damnatos, eaquè passim scatere maledicentia, qua nulli hominum conditioni parcunt:

cunt: Ac proinde decernit Opus illud esse dignum pœna libellis famosis à Iure constituta.

Scripsit quoque *Vincentius Baronius* librum, qui inscribitur Theologia moralis, aduersus Probabilistas. Contra illos etiam stylum armauit *Thomas Hurtado* in suis Resolutionibus Moralibus. Sed quàm hi parum solidis nitantur principijs, vel inde satis prodiderunt, quod vterque in plurimas ex propositionibus ab Alexandro VII damnatis impegerint, vt apertè detexit *D. Nicolaus de Bois* in Tractatu pereruditо quo dictas propositiones elucidauit, & suis quamque Auctoribus adscripsit. His accessit gallicè Theologia quædam moralis edita sub nomine *Curatorum Franciæ*, quæ adeò ab ipso Controuersiæ statu aberrat, vt nec sibi nec prædictis Auctoribus satis cohæreat. Multa quoque contra probabilitatis vsum suo Sauli Exregi inseruit Eximius *D. Sinnichius*, sed ista D. Guilielmus le Maire fusè euentilauit. Inter Iurisconsultos pridem, Illustrissimus *Prosper Fagnanus* aduersus probabilitatis vsum calamum strinxit; Antonius quoque *Merenda* Iurisconsultus, in suo libro de Consilio eamdem doctrinam vehementer impugnat. Quamuis non videatur Fagnanus omni probabilitati absolutè aduersari, dum num. 448. sic resoluit: Auctoritas vnius grauis Doctoris, reddit opinionem probabilem, & est fundamentum sufficiens eam tenendi, & ad praxim deducendi, si in contrarium nullus occurrat Doctor, & vtrimque sint rationes, æquè probabiles.

Postremò, Benignam sententiam oppugnauit *Iulius Mercorus* Mantuæ Inquisitor in sua Basi Theologiæ Moralis, qui in hac Controuersia discutienda sedulus, & moderatus fuit nec in praxi à sententia communi multum recedere videtur. Adeò vt apud VVendrochium illi objiciatur, totum ex illius assertis efficaciter stabiliri, quod in alijs reprehendit, ac proinde illum in *Appendice de probabilitate*, ex professo impugnat. Sed nec VVendrochii doctrinam ferre potuit ipse Vincentius Baronius, quam insectatur part. 2. art. p. 340.

His æqua lance perpensis, facilè est iudicare, hos paucos Scriptores, nec omnes sibi constantes, nec inter se in oppugnando probabilitatis vsu cohærentes fuisse: Nec videri quempiam eorum habere conditiones à nobis supra requisitas, vt vnus Auctor nouus reddat opinionem suam probabilem contra communem aliorum sententiam.

Veniemus nunc ad particulares quæstiones, de quibus etiam in ordine ad praxim hoc tempore singulariter disputatur aut disputatum fuit, vt etiam de statu, & ratione controuersiæ vtrimque constare possit.

CAPVT III.

Controuersiæ ac Quæstiones maximè singulares, etiam modernæ, in vario genere materiæ moralis.

Summula materiæ Quæstionum huius Cap. 3. Quæst. 1. 2. 3. *Restrictio mentalis. Negatio criminis in iudicio. Carentia omnis attentionis in Horis Canonicis*. Quæst. 4. 5. 6. *Desiderium mortis, aut morbi alieni. Nauis incensio in pugna nauali. Necessitas qualis subueniendi proximo*. Quæst. 7. 8. 9. *Simonia ex pacto gratitudinis. Exercens copulam coniugalem sola causa sedandæ libidinis. Furta modica in ordine ad restitutionem*. Quæst. 10. 11. 12. 13. *Excusatio à ieiunio in causa non necessaria. Contrahens matrimonium cum voto castitatis. Inebriatio ad grandis mali præuentionem. Testamentum aliud priori substitutum*. Quæst. 14. 15 16. *Absolutio Consuetudinarij, item Recidiui; Sigillum Sacramentale in ordine ad officium, & prælaturam*. Quæst. 17. 18 19. 20. *Approbatio in vna diœcesi an valeat in ordine ad alias. Approbatio iniustè negata quid valeat. Peccata dubia in ordine ad confessionem. Communio sine confessione conscij mortalis*.

Quæst. 21. 22. 23. 24. 25. *Attritionis sufficientia ad Sacramentum, fusè. Amoris beneuoli necessitas. Parochiani obligatio in ordine ad Sacrum, confessionem, communionem in parœcia. Approbationis Regularium qualiter per Episcopum valeat restrictio, &c.*

QVÆSTIO I.

Quinam Auctores, & qua ratione docuerint licitum vsum Restrictionis purè, aut non purè mentalis, & de alijs eò pertinentibus?

Restrictio dicitur *purè mentalis*, quando nec verba secundùm se sumpta, nec simul cum circumstantijs externis sensum verum recipiunt, sed tantùm coniuncta cum alijs verbis quæ sola mente subintelliguntur. Vt si benè pransus dicam, me hodiè nihil comedisse, in mente intelligendo, nihil carnium.

Hanc

Hanc restrictionem illicitam esse docent plerique Auctores nostræ Societatis, vt *Layman* Lib. 4. Tract. 3. cap. 13. num. 7. *Corinck* de actib. supern. l. 1. disp. 10. dub. 3. *Card. Lugo* de fide, *Ripalda*, & passim alij: nec vllum vidi nostrorum Professorum multis annis quibus Louanij docui, qui illic contrarium tradiderit. Vnus fuit à pluribus annis P. Leonardus Lessius qui in Opere celeberrimmo quod edidit de Iure, & Iustitia lib. 2. cap. 42. dub. 9. num. 47. secutus est *Nauarrum*, & illos tantùm qui docent licitum esse aliquando, & iusta de causa, vti restrictione purè mentali. Neque ipsius doctrina in praxi diffidet à communi ac vera sententia, quæ agnoscit licitum esse vti restrictione non purè mentali, quando scilicet circumstantiæ externæ consignificant id quod in verbis prolatis non exprimitur: sed tantùm differt ab illis in explicatione, & probatione suæ sententiæ. Nam in omni casu quo *Lessius* docet licitam esse restrictionem mentalem, eo quod verba exterius prolata possint coniungi, & sensum integrare cum alijs verbis sola mente intellectis, alij admittunt eadem verba licitè proferri, eo quod sensum verum conficiant, non cum verbis sola mente occultatis, sed cum circumstantijs externis loquentis, aut interrogantis, & alia iusta causa, propter quam licitum sit verbis non exprimere, quod externis circumstantijs sufficienter importatur. Hanc autem iustam causam *Lessius* semper requirit, & hæc ipsa est circumstantia externa propter quam licitum sit verbis restrictis vti ex sententia communi etiam plurium qui Lessium vehementer impugnant. Vt si Confessarius interrogatus de Petro homicida dicat, Petrum confessum non esse homicidium: Alij dicent id licitum esse propter iustam causam, quæ facit vt persona confessarij loquentis æquiualeat his verbis, sic vt tibi debeam dicere; Lessius autem docet licere sic loqui, quia adest iusta causa vt sola mente intelligantur eadem verba, sic vt tibi debeam dicere.

Hinc patet quam iniquè aliqui Lessij doctrinam traducant tanquam in praxi perniciosam, & destructiuam commercij humani. Quod præ cæteris magno ardore, sed viribus exiguis contendit *Ioannes Barnesius* natione Anglus, Ordine Benedictinus, qui non tantùm Lessio iniurius, sed etiam Ordini suo rebellis fuit, contra quem infami libello debacchatus est, & carcere punitus. Alter Lessianæ doctrinæ hostis præcipuus est *Thomas Hurtado*, Ordinis Clericorum Regularium minorum in Resol. de vero Martyrio resol. 70. digress. 6. sect. 2. qui imperitè affirmat, nullum ante tempora Lesij restrictiones purè mentales defendisse, quod quàm apertè falsum sit mox patebit. His vtinam socium se non adiunxisset *Sinnichius* in suo Saule Ex rege l. 1. c. 104. §. 392. vbi contra Lessium præ cæteris, tamquam magnum Restrictionum mentalium patronum, vt loquitur, multa diffusè conglomerat, qui tamen, si alios Auctores studiosè expendisset, facile reperisset plures ante, & post Lessium, qui multò magis huic doctrinę patrocinati fuerunt.

Restrictiones siquidem purè mentales, quas Lessius paucis tradidit, pridem ex professo defendit: *Nauarrus* Commentario in Caput. *Humanæ aures*. Et in sua Summa Cap. 12. num. 8. 9. 14. 18. &c. Citat quoque Lessius pro licito earum vsu, se multò antiquiorem, *Syluestrum*, *Angelum*, *Adrianum* postea Pontificem, *Ioannem Maiorem*, deinde *Toletum*, & *Valentiam*, Quod si voluisset esse magnus restrictionum mentalium patronus, poterat in eandem sententiam adducere, *Paludanum*, *Capreolum*, *Almainum*, *Greg. Ariminensem*, &c. Quibus, ex recentioribus, accessere Pesantius, Rodriquez, Salonius, Philiarchus, Ludou. Lopez, Sayrus, Portel; Gazæus, Bonacina, Barth. Medina, & alij, qui vel vniuersim, vel in particulari casu resoluunt iustam ob causam licitam esse restrictionem, quam non aliunde quam ex verbis mente subintellectis conflatam, & probatam esse volunt.

Ex quibus facile colligas qui sint, & ab initio fuerint Auctores istius sententiæ: & quàm iniquè imputetur illa Scriptoribus Societatis, qui ad cæteros comparati exiguo prorsus numero eam tradiderunt. At, inquies, quorsum Societati præ alijs obtruditur doctrina tam inuidiosa? Malo ego huius causam ab alijs excogitari; qui libenter suum cuique relinquo.

Cæterùm restrictio, quæ est purè mentalis vti à nobis passim reiecta, ita nunc ab Innocentio XI. eo modo reprobatur qui exprimitur supra in propositione 26. Ratio est quia, & debitæ sinceritati, & commercio humano varijs modis meritò inimica reputatur, vt fusius cum alijs supra noster *Layman*, *Coninck*, *Azor*, *Rebellius*, *Ripalda de fide disp. 4. num. 68. Card. Lugo de fide disp. 4. sect. 5. num. 62.*

Qui & ritè ostendunt quo modo ex iusta causa licitè quandoque vsurpari possit restrictio illa *non purè mentalis*, quæ sita est in circumstantijs externis quæ verbis æquiualent, & cum

& cum ijs consignificant, & veram sensum efficiunt, vt hic supra explicui, addito exemplo v. gr. Confessarij qui de conspiratione Pœnitentis in Principem à Principe interrogatus possit dicere, nescio. Sunt tamen aliqui, sed pauci, moderni qui id licitum negent, sed volunt interrogatum à Principe præsertim non Catholico debere dicere, non posse se ad illud interrogatum respondere. Sed certum videtur responsum illud suspicionem non modicam ingenerare de confessione istius conspirationis, adeòque cum confessionis sigillo non consistere.

Quæres, An licitum esset *Missionario* inter Chinenses infideles more Gentis adhibere Idolo externam adorationem, sed intentione clam directa ad Deum vt repræsentatum in Imagine Crucifixi penes ipsum floribus contacta, aut propè idolum occultata.

Respondeo negatiuè: Nam in professione fidei ob grauia quæ redundant incommoda, omnis simulatio, restrictio, & æquiuocatio interdicta esse debet. Grauis est accusatio Thomæ Hurtado, & aliorum qui post illum hanc praxim quibusdam apud Chinas Missionarijs affinxerunt. Illam abundè detersit Decretum generalis Inquisitionis Romanæ editum Anno 1656. quod extat apud P. Theophilum Rainaudum de Missis Sinensibus, vbi fabulam illam apertè refutat. Extat quoque Louanij dum hæc scribo, testimonium authenticum Dominici Mariæ Sarpetri Ordinis Prædicatorum, qui præsens apud Sinenses Missionarium egit.

QVÆSTIO II.

An debeat censurari, aut improbabilis haberi hæc propositio, Reus, & Testis non obligatur ad mentem Iudicis respondere, si dubitent an legitimè à Iudice interrogentur?

Respondeo, Nullam saltem extare legitimam istius doctrinæ censuram: Illam disertè tradit apud *Dianam* Part. 3. Tract. 5. Resol. 91. Sotus, Bannez, Medina, Salas, Lessius, Henriquez, quibus addit Villalobos Tom. 2. Tract. 16. diff. 1. num. 6. Caietanum, Adrianum, Aragonium, Salonium, & alij alios. Et sequitur ex Principio à pluribus admisso, non teneri subditum obedire Superiori cuius dubia est iurisdictio aut potestas, eo quod in dubio melior sit conditio possidentis suam libertatem.

Porrò *Malderus* 2. 2. cap. 3. dub. 1. absolutè affirmat probabile esse, Reum non teneri crimen capitale fateri, si non sit in eo deprehensus, aut conuincendus, & spem habeat euadendi. Et minori limitatione *Petrus a Nauarra* l. 2. de rest. cap. 4. nu. 142. sic pronunciat: Piè & probabiliter existimo in causa criminali, præcipuè capitis, posse Reum in conscientia veritatem secluso mendacio contegere. Idem cum Reginaldo, Ioanne Sanchez, & Lessio docet Rodriquez, Spatarius, Portel, Salzedo, Peyrinus, apud *Dianam* Part. 2. Tract. 15. Resol. 27. Accedit *Cardinal de Lugo* de Iust. Tom. 2. D. 40. Sect. 1. num. 14. qui ait Turrianum immeritò hanc sententiam improbabilem dixisse. Multoque acrius in hoc Turrianum, & Texedam castigat *Diana* Part. 10. Tract. 13. *Texeda*, inquit, & *Turrianus* nimis audacter re gerunt in censurandis Doctorum virorum opinionibus ..... Opponitque, Texedæ iudicium grauissimum M. Serra 2. 2. quæst. 69. art. 1 dub. 1. Ego, inquit absolutè hanc sententiam ob auctoritatem auctorum citatorum, & argumenta facta, probabilem esse iudico: Eamdemque recentius *Franc. Bonæ Spei* admittit communiorem esse Theologorum doctrinam, *de iustitia* d. 4. dub. 3. num. 57.

Quæres porrò, An hæc sententia quam Auctores omninò probabilem agnoscunt, de Reo negante crimen capitale semiplenè probatum, intelligi debeat de solo periculo vitæ, an etiam de quouis damno multum graui, vt est exilium, triremes, grauis iactura bonorum, aut famæ? de Fide hic non agitur.

Respondeo, etiam in his casibus probabilem censeri à *Nauarra* l. 2. de restitut. cap. 4. num 127. referente etiam pro eadem Panormitanum, Syluestrum, Angelum, Armillam, &c. Illamque docet *Em. Rodriquez*, in Summa, ac probabilem asserit *Suarez*, *Sà*, *Lessius*, *Vega*, *& plures alij*. Non ita tamen vt aliquis horum existimet licitum esse mediante mendacio crimen contegere. Præmissis non obstantibus, arbitror doctrinam illam haud temerè tradendam populo præsertim rudiori, ob incommoda ea non satis intellecta facile secutura.

QVÆ.

QVÆSTIO III.

Quid censendum de sententia quæ tradit, non requiri attentionem internam, vt satisfiat præcepto recitandi Horas canonicas?

AVctoritatem sufficientem huic sententię conciliare nititur assertio variorum Scriptorum, qui censent attentionem internam non spectare ad substantiam Horarum ab Ecclesia præceptam: modò non exerceatur aliud opus externum quod per se excludat omnem attentionem internam. Non negant tamen interuenire peccatum veniale, aut etiam mortale si adsit grauis irreuerentia, aut contemptus officij diuini. Ita docet *S. Antoninus* P.3. Tit. 13. Cap.4. §.7. citans etiam Hostiensem, & Vmbertum. Item *Syluester* in Summa v.Horæ quæst.11. num.13. *Angelus* verb. Horæ n.27. Euagatio, inquit, quæ est aduertentis, & solum secundum actum interiorem, licèt sit temeraria, & grauis, non tamen est mortale, nisi propter contemptum. *Durandus* in 4. d.15. quæst 12 num. 6. *Valerius* in Differ. vtriusque fori v. Horæ differ. 1. vbi pro se citat plurimos. De hac quæstione agens *Herinx* Tract.de Relig. d.2 quæst 4 num 40.& referens non suam sed aliorum sententiam, Censeo, inquit, valdè probabile ab Ecclesia non præcipi attentionem internam, sed solum externam. Denique *Leander à SS. Sacramento* Tom.2. de Sacr. Tract 6.d.13. quæst. 13. citans insuper pro eadem Ioan. Medinam, Archidiaconum, Ægidium, Dianam: Sine metu, inquit, probabilem esse affirmo cum Lessio, Henriquez, Victorello, Layman.

Verùm, etsi hæc sententia spectata forte sola auctoritate probabilis alicui videri possit & idonea vt scrupulosis subueniat, qui facilè imaginantur se in recitatione Horarum nullam habuisse attentionem: existimo tamen spectata ratione illam non subsistere. Negari enim non potest quin Ecclesia diuinum Officium præcipiat prout est oratio siue precatio, non vt est sola verborum recitatio sine vlla mentis ad Deum eleuatione. Atqui oratio necessariò inuoluit aliquam mentis applicationem, vel ad sensum verborum, vel ad eum cui oratio persoluitur; nemo enim dicet illum orare Deum, qui sola voce recitans Psalmos Dauidicos curat sibi prælegi aliquam historiam, ad quam totam mentis attentionem conuertit. Ergo qui magna parte Officii diuini spontè caret omni prorsus attentione interna, non persoluit orationem quam præcipit Ecclesia; adeòque etiam inde reus est grauis peccati, propter officium diuinum non debitè persolutum.

QVÆSTIO IV.

An licitum sit, saltem probabiliter, in animo desiderare, aut à Deo postulare mortem, aut morbum alterius, si damna ab illo iniquè inferenda non possint aliter euitari?

REspondeo, non paucos esse qui eam doctrina admittunt, modò hæc duo accedant; *Primò*, vt illud desiderium non oriatur ex affectu inimicitiæ, quo alteri optetur malum vt ipsi malum est, sed tantùm ex desiderio propriæ, & alienæ incolumitatis, aut vtilitatis ab alio iniquè impediendæ, sine alia cooperatione externa. *Secundò*, vt damnum auertendum tanti sit momenti, vt possit cum alterius morte æquiparari. Et hanc sententiam docet *Sotus* de Iust. lib. 5 Quæst. 12. *Petrus Hurtado* in 2.2. Tom.2 de Char. Disp.153. Sect.4. item *Ioannes de la Cruz* in Direct Par.1. de homicidio Dub.3. *Zanardus*, *Conradus*, *Caietanus*, & ipse *D. Thomas* 2.2. Quæst. 76. Art.1. Corp. sic loquitur: *Si autem aliquis imperet vel optet malum alterius sub ratione boni, sic est licitum, nec erit maledictio per se loquendo ..... Contingit autem, malum aliquod dici imperando, vel optando sub ratione duplicis boni: quandoque quidem sub ratione iusti, & sic iudex, &c. quandoque verò dicitur aliquod malum sub ratione vtilis; puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel vt ipse melior efficiatur, vel vt saltem ab aliorum nocumento cesset.* Similiter idem in 3. d.30. q.1. art. 1. ad 4.

Ratio autem huius est, quia motiuum propriæ vtilitatis aut incolumitatis conseruandæ non est per se malum, & affectus mortis alienæ procedere potest non ex vindicta, sed ex motiuo honestatis, & iustitiæ, ne scilicet alter peccet, & Deum vlterius offendat grauia damna iniustè inferendo. Sic, si quis furorem amentis declinare non possit, licitum est hominis illius mortem optare: nulla in hoc desiderio intercedit inimicitia. Ex quo patet huiusmodi votum posse tendere in solam indemnitatem propriam, & ab omni vindictæ labe defæcari.

Decet tamen ab huiusmodi desiderio homines dehortari, ob periculum, ne dilabantur vlterius ad affectum inordinatum odij, aut vin-

vindictæ. Habent interea ex hac doctrina quod timeant viri potentes, ne iniqua vexatione, pauperum suspiria, & iustas ad Deum preces in se commoueant, nam desiderium pauperum exaudit Dominus.

Dices Doctrina hæc videtur proscripta ab Innocentio XI. in propositione 13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Respondeo, negando assumptum. Non enim admittunt Theologi prædicti probabilem sententiam tam indefinitam, vt continetur in propositione damnata, neque ob temporale emolumentum: moderationes adhibent (quemadmodum in principio insinuaui) magna dignas consideratione. Quæ omnes neque explicitè neque implicitè adhibentur in ista propositione: Non explicitè, quia tantùm cauetur ne fiat *ex displicentia personæ*; non implicitè, videlicet per hæc verba: *Si cum debita moderatione facias*, quia expresse dicitur (quod dicti Theologi non admittunt) fieri id posse *ob aliquod temporale emolumentum*, illud non exponendo vlterius, quod tamen necesse fuisset & quidem magis, quàm excipere affectum *inimicitiæ*: de hoc quin sit maius, dubitare nemo potest; aliud autem propriæ vtilitatis an, & quousque permissum sit intendere, non ita passim notum. Itaque si auctor quicumque propositionis damnatæ capere eam voluisset in sensu illorum Theologorum, vtique etiam vsus fuisset iisdem expresse modificationibus, quibus hi vtuntur: quod cùm non fecerit, signum est per hæc verba: *Si cum debita moderatione facias*, tantùm caueri, ne fiat cum immoderato ardore, vel periculo prolabendi in actionem externam: & propter hæc, aliaque, digna fuit illa prohiberi.

Cæterùm ex dictis manifeste sequitur, nequaquam licere filio expetere mortem patris sui ob hæreditatem opimam inde sibi obuenturam: Etenim parens inique non impedit vtilitatem illius, vtendo bonis suis quamdiu viuit. Præterea dedecet vel maximè hominem, optare mortem illi; à quo post Deum vitam accepit, emolumento quocumque temporali, quod inde consequeretur non obstante, &c. Vnde etiam damnata est ab Innocentio XI. Propositio 14. huic doctrinæ contraria.

QVÆSTIO V.

An in prælio nauali licitum sit militibus, ignem pulueri nitrico inijcere, & se mari committere, ne ipsi, cum naui, & opulenta præda in hostium manus deueniant?

RESpondeo, probatis Auctoribus videri id licitum esse, si hæ conditiones obseruentur: *Primò*; ne id fiat ea intentione vt quis seipsum directè occidat, sed ne hostis iniquus præda ditetur, & si fieri possit, propria vita seruetur. *Secundo*, vt nulla sit spes nauim, aut vitam aliter conseruandi, nec in eo statu sit vt de animæ salute desperetur. Hanc sententiam docet *Lessius* de Iust. & iure lib.2 cap 9 Dub.6. sed & probabilem censet *Marchantius*, *Trullench*, *Prado*, *Velasco*, *Vvigers*, de Iust. Tract. 2. cap.2. Dub.18. *Malderus*, & *Diana* Part.5. Tr.4. Resolut.26. & alibi: Contra plures qui existimant hanc esse directam sui occisionem, quæ numquam licita est.

At contrarium probatur, quia sine directa sui occisione licitum est adhibere ignem pulueri tormentario ad euertendam arcem aut mœnia hostilia, etsi quis videat se arcis ruina, aut alio modo interimendum, vt admittit *Caietanus*, & *Syluester* verbo bellum 2. Quæst. 3. Item in naufragio qui arripuit tabulam, qua possit vitam suam seruare, licitè eam concedit viro principi, aut etiam insigni amico, estò videat se fluctibus absorbendum, vt docet *Victoria*, alijque apud *Dianam* Part.5. Tr.4. Ref.24. Laudat quoque *S. Ambrosius* lib.1. de Offic.c.40. factum Eleazari l.1. Machab.cap. 9. qui vt turrim ligneam hostibus refertam, & elephanti impositam euerteret, elephanti se supposuit, eumque gladio confodit, cuius tamen lapsu ipse quoque obruendus erat.

Nec leue pondus huic sententiæ adijcit mandatum Philippi IV. Regis pijssimi, quo præcepit Ducibus nauium Indicarum vt si nequeant aliter hostes euadere, naues perforent, vt submergantur, ne præda tam opulenta in hostium potestatem deueniat, quibus suas vires contra Regem multum roborarent. Hoc verò Rex iustissimus haud dubiè non præcepisset nisi ea de re viros doctos ac sapientes consuluisset.

Vnde patet, etsi hæc sententia ob periculum abusus suadenda non sit, non esse tamen omninò damnandos, si qui, cum conditionibus initio appositis, eam improbare noluerint.

QVÆ.

QVÆSTIO VI.

Quæstio multum agitata est : An, & in qua necessitate teneatur diues ex superfluis sui status proximo subuenire?

RArò locum vllum habebit hæc quæstio, si per superflua, cum quibusdam, intelligas ea quæ non requiruntur ad meliorandum statum præsentem, aut acquirendum nouum, vt v.gr. ex mercatore fiat nobilis, aut ex Canonico Decanus, ex Decano Episcopus &c. Per superflua igitur hic intelligo ea bona, sine quibus præsens vitæ status in quo iam constitutus es, sat commodè ducitur.

Respondeo ad quæstionem: Primò, quemlibet grauiter obligari, ex superfluis statui præsenti, succurrere *graui* necessitati sui proximi. Hoc enim ad minimum requirunt Scripturæ illæ quæ grauiter exprobrant, diuitibus neglectum misericordiæ, in subleuanda fame, siti, & nuditate proximi.

Dico etiam secundò, grauiter peccare diuitem cui decretum esset ex superfluis suo statui, in *Communibus* pauperum necessitatibus nullam eleemosynam erogare. Hanc quoque assertionem probant eædem Scripturæ, & communior Doctorum consensus.

Sunt tamen aliqui Auctores qui negant in hoc casu grauem obligationem incumbere. Nec desunt alijqui pro hac subuentione nullum præceptum, sed tantum consilium admittunt. Pro hac doctrina adducit *Diana* Part. 2. Tract. 16. Resol. 26. Syluestrum, Alensem, Armillam, Paludanum, Gabrielem, Nauarrum, nec non D. Antoninum, Molfesium, Medinam, Toletum, & Malderum. Huc etiam adduci possunt illi qui negant incumbere grauem obligationem subueniendi in graui necessitate, vt est *Gabriel*, & *Alensis*, eamque doctrinam probabilem vocat *Malderus* apud *Dianam* loco citato. Quamuis illud sustineri videatur absque motiuo sufficienti, ob rationes supra assignatas.

Quæres, An probabile sit, in extrema etiam proximi necessitate præcepto subueniendi satisfacere eum, qui egenti mutuum concedit, cum obligatione reddendi si ad lautiorem fortunam perueniat? Doctrinam hanc in praxi probabilem absolute censet, & docet *Martinus Nauarrus* in Summa c. 24. n. 5. & fusius c. 17. n. 61. Adrianus postea Pontifex illius nominis VI. in 4. de Rest. pag. 64. col. 4. Couarruuias in Reg. Pecc. Part. 2. §. 1. n. 4. citans Almainum, & Medinam. Denique auctor recentior *Franciscus Bonæ Spei* approbat doctrinam illam vt rationi consentaneam, quando dicta necessitas moraliter certò præuidetur non nisi aliquo tempore duratura.

QVÆSTIO VII.

Quid sentiendum de opinione quæ docet, Non esse Simoniam, obligare se pacto expresso conferendi spirituale pro temporali ex gratitudine, alio titulo non inuoluente commutationem iustitiæ?

REspõdeo, opinionem illam esse improbabilem, presertim post damnatas ab Innocentio XI. Propositiones 65. inter quas Propositio 42. 45. & 36. fauere videtur isti opinioni.

Adde, nisi in quæstione sub mortali id prohiberetur, facilè eluderetur lex Ecclesiæ prohibens simoniæ vitium: tradens enim vel accipiens temporale occasione spiritualis, excusari sic semper posset ab omni peccato mortali, cum facile vltra æquitatem propria cupiditas impellat. Alia ratio, quæ communiter à Doctoribus adfertur, habetur infra Part. 3. Tract. 5. c. 12. in fine. Et pluribus hanc doctrinam confirmat Suarez *Thom. 1 de Relig. lib. 4. de Simonia cap. 45. n. 9.* Layman *lib. 4. Tract. 10. cap. vlt. §. 2.* Azorius, Filiucius, alijque reprobantes pactum illud, do, vt te obliges ex gratitudine daturum.

QVÆSTIO VIII.

An, & qui Theologi admittant, excusandum esse ab omni culpa etiam veniali, qui exercet copulam coniugalem ex sola causa sedandæ libidinis.

REspõdeo, plures id admittere, si copula illa sit moderata, & alios fines positiuè nõ excludat, vt est procreatio prolis, aut persolutio debiti coniugalis. Quamuis enim videantur aliqui moderni cum *Sinnichio* hanc doctrinam nouæ laxitatis accusare, pridem tamen pro ea *Sanchez* de Matrim. l. 9. d. 9. adducit plures, & præstantes Theologos, *Caietanum, Durandum, Richardum, Maiorem, Almainum, Nider Philiarchum, Anglezium, Palacios, Perezium, Nauarrum, &c.* Negari enim non potest quin vsus matrimonij institutus sit etiam ad sedandam libidinem, & ad vitandum hoc modo periculum incontinentiæ, vt colligi potest ex verbis Apostoli, *Melius est nubere quam vri.*

Sed *quæres porrò*: An vsus coniugij propter solam delectationem sit necessariò peccatum saltem veniale?

Respondeo, prohibitam esse partem negatiuam ab Innocentio XI. Propositione 9. Ratio est, tum quia delectatio non rectè statuitur homini causa integra exercendi illum actum, qui præcipuè ordinatur ad alios fines honestos quos excludit, per affectum illum immoderatum: Tum quia illa voluptas carnalis plurimùm perturbat corpus, ac destituit mentem sustinentis; vt proinde à ratione alienum omninò sit eam sic per se instar bruti appetere. Itaque, omissis aliorum opinionibus, tradunt hanc doctrinam, ad mentem illam Pontificis, *S. Gregorius Magnus* in Resp. ad 10. Interrog. Augustini Anglorum Episcopi, & l. Pastor. curæ P. 3. Admon. 28. *S. Augustinus* citatur pro eadem lib. de bono Coniug. c. 6. 10. 11. l. 3. contra Iul. c. 21. l. 1. de Nupt. & Concup. c. 4. *S. Petrus Damiani* l. 1. Epist. 15. & *S. Thomas* 4. Sent. d. 31. q. 2. a. 3. in Corp. Quos passim sequuntur Auctores nostræ *Societatis, vt Card. Toletus, Præpositus, Coninck, Tannerus, Amicus, Dicastillo, Henriquez, Fagundez, Sanchez*, alijque, qui accuratè citantur apud *Vuilhelmum Sandæum* in Confut. triumuir. ad Propositionem 9.

QVÆSTIO IX.

An, aut quomodo admitti possit, illum qui interpolatis vicibus per furta modica, & tantùm venialia ad summam notabilem peruenit, non obligari sub mortali ad totius summæ restitutionem?

VT autem illa furta sint tantum venialia, requiritur, vt dum minuta quantitas surripitur, non sit intentio progrediendi ad aliam, & aliam, quæ simul sumpta compleat summam notabilem: requiritur etiam, vt in illa vltima acceptione non aduertat surripiens se complere materiam grauem.

Respondeo igitur ad quæstionem, id simpliciter admitti non posse. Ratio est, quia qui grauiter læsit ius alterius, debet illud etiam sub graui peccato reparare: sicuti enim natura dictat non posse alteri inferri iniuriam ita quoque dictat eam si illata sit, esse compensandam. Iam autem ille de quo hic, grauiter læsit ius alterius, perueniendo eatenus ad summam notabilem; cum per hanc, licet paulatim acceptam, damnum verè magnum intulerit proximo rationabiliter inuito; adeoque moraliter illa furta minuta dici possunt vna summa totalis. Sic docent, & probant fusius nostri passim, *Suarez, Azor, Rebellus, Valentia, Salas* eosdem citans in *2.2. q. 88. d. 16 sect. 27.* Sanchez *l. 1 in decal. c. 4.* Reginaldus *Tom. 2. c. 1. q. 4.* Vasquez *Tom. 1. disp. 146. c. 2* alijque.

Dices primò, Summa notabilis simul, longe maioris æstimationis est, & magis vtilis ad vsus humanos, v. g. ad emendam pro opportunitate rem notabilem, quàm eadem summa accepta per partes post certa interualla, vti patet in censibus, & in solutione, quæ præstari debet diuersis terminis v. gr. post singulos annos pars tertia, vel quarta: ergo etiam lex naturæ magis prohibet acceptionem rei notabilis simul, quàm eiusdem per partes: Ergo is in casu non obligatur ad restitutionem sub mortali.

Respondeo, inde tantùm sequi, quando minuta successiue accipiuntur, eò maiorem quantitatem requiri ad materiam notabilem, quò maius est interuallum temporis inter singulas acceptiones: nos verò supponimus per minuta furta, & tantùm venialia ablatam esse materiam notabilem in ratione damnificationis, proportionate ad interuallum. Quod quidem si valde exiguum aut non adeò magnum sit, non requiritur ad materiam grauem maior quantitas, dum paulatim accipitur, quàm dũ simul; eo quòd tum illa eiusdem sit æstimationis aut æque plerumque vtilis ad vsus humanos: Aliud est dum interuallum multum notabile intercedit.

Dices Secundò, cum in qualibet acceptione surripiens non peccauerit nisi venialiter, non videtur obligari posse ad reparationem omnimodam sub graui peccato: pœna namque debet esse proportionata culpæ.

Respondeo Primò; subinde aliquis obligatur sub mortali ad restitutionem rei alienæ, qui antecedenter ne quidem venialiter peccauit, vt patet v. g. in eo, qui comperit se detinere summam notabilem alterius in se vel in æquiualenti: hic enim sine dubio peccaret grauiter, si eam non restitueret. Neque obligatio ista propriè est pœna, sed potiùs onus quòd vi damni inique illati oritur, non vt obligato male fit, sed vt damnificato satisfiat.

Respondeo Secundò, negando assumptum: ad obligationem sub graui restituendi summam notabilem, etiam per partes acceptam, sufficit, quòd quælibet eius pars ablata fuerit deliberate: nam sic æque læditur proximus (vti suppono) in bonis suis, quàm si eadem summa ablata fuisset simul. Ad peccatum autem mortale insuper requiritur, vt summam istam in-

intenderit auferens vel saltem præuiderit: Deus namque in irascendo seu puniendo respicit potissimum qualitatem voluntatis prauæ; in obligando ad compensationem; qualitatem noxæ alteri illatæ. Itaque pro magnitudine damni inique illati, grauis vel leuis obligatio necessariò exurgit, non pro magnitudine peccati: aliàs qui rem prauam alteri abstulisset cum peccato mortali, vel quia putabat esse magni valoris, vel quia habebat intentionem auferendi successiue plura vsque ad summam grauem, teneretur sub mortali rem illam paruam restituere, quod tamen à vero alienum est.

Ex dictis colligitur primò, illum de quo in quæstione, obligari similiter ad redditionem, etiam si quantitas sic accepta consumpta fuerit: nam manet tunc equidem verum, quòd intulerit proximo per iniuriam graue nocumentum; ad quod parum referre solet, siue res ipsa sic accepta consumpta sit, siue non. Si tamen ea extaret, teneretur is sub mortali ad restitutionem, non tantùm ratione iniustæ acceptionis, sed etiam ratione iniustæ detentionis quantitatis notabilis ex minutis conflatæ: proximus enim vtroque modo grauiter damnificatur.

Colligitur secundò, non exurgere obligationem magnam, quando illa minuta furta sic accepta sunt, vt in morali æstimatione vna summa totalis, aut notabilis damnificatio censeri aliquo modo nequeat; prout fit, dum inter quodlibet furtum, per se leue, spatium longi temporis intercedit. Quod etiam specialiter locum habere potest in talibus furtis leuibus domesticorum circa ea quæ aliàs in vsu communi sic consumerentur aut perirent vt Dominus leuem ex ijs iacturam sustineret, adeoque non censetur plerumque rationabiliter esse grauiter inuitus.

Cæterum sententiam prædictis oppositam tradiderunt multi; sed hanc rectiùs probari patet ex prædictis, vti, & ex ijs quæ habentur infra Part. 3 Tract. 5. cap. n. 7.

Quæres porrò: An licitum sit, non tantùm in *extrema*, sed etiam in *graui* necessitate *furari*, aut potius *surripere*, quantum necesse est ad subleuandum necessitatem.

Respondeo, partem affirmatiuam etiam pro *Graui* necessitate, prohibitam esse ab Innocentio XI. Propositione 36. Ratio est, quia licet alius teneatur per se proximo in graui necessitate subuenire, non tamen ex iustitia, vti tenetur in extrema necessitate. Colligitur hoc ex ipsa diuisione bonorum in principio mundi: illa namque à Deo ad vsum hominum condita, diuidi non potuerunt nisi hac conditione, vt quilibet in extrema necessitate ex illis accipere posset quantum necesse esset ad eam subleuandam: ex lege enim naturali obligatur homo vitam suam conseruare, quamdiu potest. Hoc autem non habet locum in quæstione, siquidem ibi non agitur de periculo saltem propinquo mortis.

Præterea, facultas surripiendi in graui necessitate, noxia valde foret generi humano: daretur enim occasio furandi, cùm frequenter fingerent sibi necessitatem grauem pauperes ad accipienda aliena, quale inconueniens non ita occurrit in facultate accipiendi in necessitate extrema.

Attamen censeo, illum qui tantùm per accidens incidit in grauem necessitatem, & aliunde potens est, vel erit pro re in necessitate ablata facile satisfacere, posse auferre quantum eo tempore indiget, cum voluntate compensandi prima opportunitate, si indigentiam manifestare nequeat absque notabili incommodo. Ratio est, quia Dominus esset irrationabiliter inuitus circa istam ablationem, in talibus circumstantijs, & citra suum singulare incommodum.

QVÆSTIO X.

An censeri ritè possit, illum excusari à ieiunio, qui posuit causam non necessariam v. g. lusum pilæ, aut etiam causam illicitam, ex qua prauidet secuturam grauem corporis defatigationem?

Partem affirmatiuam, saltem ab auctoritate, probabilem reddit consensus plurium Auctorum, qui tradunt sic defatigatum excusari à præcepto ieiunij post fatigationem ex tali labore contractam, adeoque posse comedendo vires reparare: quamuis videatur peccasse *in causa*, assumendo laborem cum ieiunio non consistentem. Tradit enim in primis *Pasqualigus decisione* 230 hanc esse doctrinam communem; idemque colligitur ex ijs quæ notat *Diana* Part. 10 Tract. 14. Resol. 11. & *Leander* de 5. præceptis Tract. 5 d. 8. q 156. denique *Syluester* idem docet V. ieiunium n. 24. Addit, inquit, Petrus de Palude, quod si peregrinatio non est necessaria, peccat illam aggrediēs indiscretè..., ea tamen aggressa, licet incompossibile ieiunium frangere, sicut infirmo ex sua culpa, durante infirmitate. Quibus in hoc accedit *Escobarius*, ac *Filliucius*.

Sed neque peccare contra legem ieiunij

ponendo causam defatigationis aliunde illicitam, ex qua præuidebatur secuturum impedimentum ieiunij disertè docet *Bonacina* Tom. 2. d. 2. q. 8. p. 1. n. 16. ac *Leander* supra agens etiam de labore quærendi concubinam, citatq; pro se *Medinam*, *Dianam*, *Filiucium*, *Petrum de Ledesma*, & alios. Existimant enim hi nihil fieri contra huiusmodi præcepta positiua, per hoc quod aliquis velit se ponere in eo statu aut circumstantia ad quam vis præcepti se non extendit; vt licitum est se transferre ad locum vbi ieiunium non obligat, etiam eo fine vt quis à ieiunio eximatur, & genio liberius indulgeat.

Verum his non consentio, quia existimo hæc præcepta non tantùm exigere vt quiuis non impeditus ea obseruet, sed etiam vt quis sine debita causa eorum obseruationi impedimentum non apponat. Quamuis admittam, impedimento iam illicitè posito, per ipsam comestionem subsequentem nullum peccatum admitti. Et idem est de violatione Festi per omissionem Sacri, quando aliquis labore illicito, aut crapula ita se grauauit, vt tempus Sacri somno aut infirmitati insumere necessariò debuerit.

Quæres porrò: An eximatur à ieiunio, qui noctu nequit dormire nisi sumpta cœna.

Respondeo talem non eximi, etsi magnam noctis partem cum notabili incommodo insomnem ducat, dummodò possit iuuari alio modo, nempe si differat refectionem vsque in vesperam, sumendo in prandio (quamuis præter vsum) solam collationem: Ecclesia enim permittit tantùm, cuiuis non impedito, vnicam cibi refectionem in die ieiunij, non determinando præcisè illius tempus. Sin autem tamdiu ieiunare nequeat absq; graui detrimento, tunc iuxta generalem intẽtionem Ecclesiæ eximitur à ieiunio. Ratio depromi potest ex D. Thoma in 4. d. 15. q. 3. a. 2. vbi docet, *Bonum statum virtutis consistere in conseruatione vitæ, & valetudinis, sufficienti ad opera quæ quis facere debet*. Et postea docet generaliter, *Omne id excusare à lege ieiunij, cum quo simul, & ieiunio prædictus status conseruari non potest*.

Plures quidem Auctores, quos adducit *Diana* P. 1. Tr. 9. Resol. 51. docent præfatum absolutè liberari præcepto ieiunij, adeòque non teneri in prandio ad solam collationem, ex eo quod nemo teneatur [vt ipsi dicunt] inuertere ordinem refectionis ab Ecclesia constitutum. Verùm hoc non tam est probare, quàm supponere vt certum id, de quo agitur in quæstione. Deinde negamus (vti prædictum) ordinem refectionis ab Ecclesia constitutum esse: solum ille habetur ex generali iam consuetudine, à qua recedere licitum est ob iustam causam. Sic mercatores, alijque in simili causa vt negotia sua peragere possint, differunt sæpè, & benè comestionem ordinariam in vesperum, sumentes circa meridiem tantum collationem.

QVÆSTIO XI.

An satis probabile videatur, ligatum voto simplici Castitatis, si contrahat matrimonium sine dispensatione, peccare mortaliter in prima tantùm petitione debiti, non sequentibus.

RAtio dubitandi est, quod consummato matrimonio per primam petitionem debiti, non possit amplius seruari castitas, ac teneatur alteri parti petenti debitum reddere, quod videtur non minus castitati aduersari quàm debiti petitio; ergo deinceps se habet erga coniugem ac si castitatem non vouisset, cũ iam sit in eo statu constitutus. In quo nõ possit castitatẽ seruare. Atq; hinc nõ pauci Auctores hanc sententiã docẽt, ac probabilẽ cẽsent apud *Mendo* in statera opin. dissert. 5. quæst. 21. &c.

Respondeo tamen, etsi forte dicta opinio à Doctorum auctoritate non sit improbabilis, nihilominus spectata ratione dicendum videtur, obstrictum voto castitatis si matrimonium contrahat, non posse aut prima vice, aut deinceps sine graui peccato postulare debitum coniugale, nisi prius voti dispensationem obtineat, vti nobiscum docet Card. *Toletus* lib. 4 sum. cap. 18. *Valentia*, *Henriquez*, *Em. Sà*, *Coninch*, *Reginaldus*, *Layman*, & alij passim Societatis auctores apud *Thom. Sanchez* lib. 9. de matrim. disp. 33. n. 5. Et probatur, quia votum castitatis includit obligationem præcepti negatiui, cum promittat abstinere ab omni actu venereo; præceptum autem negatiuum pro omni tẽpore, & statu durare censetur; ergo etsi tali voto adstrictus, ratione vinculi fortioris, ac iuris à comparte per matrimonium acquisiti, comparti petenti debitum reddere, non poterit tamen illud postulare, cum sit ipsi liberum ab hac postulatione abstinere nec ad eam per matrimonij vinculum adstringatur. Et confirmatur ex *Cap. Quanto, de iureiurando*, vbi declaratur iuramentum obseruandũ esse in quantum potest; cũ ergo castitas, ex parte vouẽtis seruari possit, saltem per abstinentiam à petitione debiti,

vrget

vrget ſemper obligatio voti vt ab eadem abſtineatur. Hinc qui in caſu debitum petijt, debet id diſtinctè in confeſſione explicare, cum ſit circumſtantia Sacrilegij, quæ continet malitiam ſpecie diuerſam.

QVÆSTIO XII.

Acenſeri poſſint, licitum eſſe inebriare aliquem qui decreuit magnum aliquod malum patrare, ſi nequeat alio modo impediri?

Reſpondet, cum alijs, Leſſius de iuſtitia lib. 4. cap. 3. dub. 4. num. 33. his verbis: *Hoc caſu videri licitum prouocare ad æquales hauſtus, & alterum inebriare, hoc eſt, potu conſopire.* Idque probat hac ratione: Licitum eſt ſuadendo alium inducere ad minus malum, vt impediatur à grauiori malo quod admittere decreuit, vt docet communior opinio: Sed in hoc caſu nihil aliud fit quàm ſuadere, & inducere ad talem ebrietatem vt grauius malum euitetur: ergo hæc inductio non eſt illicita. Fauet huic reſponſo *Caietanus* in 2. 2. quæſt. 150. art. 2. & *Syluester* in Summa, verbo *Ebrietas*, vbi docent non peccare eum qui per modum medicinæ neceſſariæ alium inebriaret ad corporis ægritudinem depellendam, quia is non tendit in potum vt delectabilem, ideòque non peccat contra temperantiam. Vnde inferendum videtur à fortiori idem licere ne anima in ſtatum multo deteriorem prolabatur. Repugnat verò huic ſententiæ *Layman* Tom. 1. Lib. 3. Sect. 4. num. 6. negans licere alium inclinare ad minus malum, ſi non ſit pars mali maioris ad quod alius ſe de facto determinau it. Reſponderi tamen poſſit minus malum ſemper in maiori eminenter contineri, ideòque non deſunt qui putant ſententiam illam probabilem iudicari.

Sed potiùs exiſtimo oppoſitum dicendum, præſertim de ebrietate formali. Moueor: quia formalis Ebrietas cenſetur eſſe intrinſecè mala, ac proinde numquam licita: cùm per eam homo contra naturam reddatur ſimilis bruto in actionibus ſuis, etiam dum vigilat. Dum dormit, ſimilis quidem eſt, at iuxta naturam: quia ſomnus tam vni, quàm alteri neceſſarius ad vitam conſeruandam, vtrique conſequenter naturalis cenſetur.

Dices, homo priuatur æquè vſu rationis per ſomnum ac per ebrietatem, ergo ſicut licitè poteſt etiam arte procurare illum, ita & poterit hanc procurare.

Reſpondeo, negando antecedens: per ſoporem enim ſic capitur quis mente, vt nihilominus queat ad eam quouis momento redire, nempè ſi expergiſcatur, aut ab aliquo excitetur, quod locum non habet in ebrio.

Inſtabis, minus malum eſt priuatio ad tempus rationis, quàm patratio v. gr. homicidij, ergo ad hanc auertendam licitum erit inebriare eum, de quo in quæſtione.

Reſpondeo, negando ſequelam: priuatio rationis quamuis ſecundùm ſe non ſit peccatum, tale tamen eſt efficere eam per intemperantiam, aut modum à natura alienum: nam per ebrietatem (vt ex ante dictis patet) redigimur ad talem ſtatum, vt pro aliquot horis abſolutè nec ſalutem noſtram operari, nec actionem vllam humanam, quantumuis neceſſariam, ritè exercere valeamus. Non ſunt autem facienda mala, vt eueniant bona.

Adde, quod ſcelus ab alio deſignatum, videatur in caſu impediri poſſe, offerendo illi potionem ſomniferam, abſque eo quod hoc aduertat.

QVÆSTIO XIII.

An qui Teſtamentum aut aliud inſtrumentum publicum, & legitimum amiſit v. gr. de ſua nobilitate, patrimonio, &c. poſſit priuatim aliud ſimul conficere?

Illum per hoc non peccare ſaltem grauiter, cum pluribus docet *Mendo* in Statera diſſert. 13. quæſt. 17. *Nauarrus* in ſumma lat. c. 17. n. 168. Et fauent alij qui admittunt non eſſe falſarium qui mutat Scripturam in aliqua re dummodò veritati innitatur, ita *Iulius Clarus*, *Alciatus*, *Menochius* de præſumpt. lib. 5. præſumpt. 20. n. 53.

Ratio eſt, quia neque hic intercedit dolus, neque vlli iactura infertur, ſiquidem aliud inſtrumentum illi ſimile, & legitimum antecedenter extabat, quod fortuitò amiſsum fuit, ac proinde nullum ius nouum ex ſecundo confertur: ergo noui inſtrumenti ſubſtitutio, cum nulli obſit, & proſit conficienti, non poteſt ex ea parte eſſe iniurioſa.

Fatendum tamen eſt; in foro externo illum fore puniendum qui tale inſtrumentum confeciſſe deprehenderetur; quia forum externum non præſumit illud inſtrumentum in locum alterius ſubſtitui, ſed de nouo ſubornari, ideòque actionem hanc tamquam per leges prohibitam puniret. Hìc autem agitur de foro conſcientiæ, in quo, ſecluſo

scandalo, aut alio incommodo extrinseco, asserunt hanc actionem nullam iniuriam continere.

Dixi in resolutione, non peccare, *saltem grauiter*; Quia non pauci in confectione, & vsu istius instrumenti admittunt incurri peccatum veniale contra veracitatem, siquidem illud proferens intendit vt falsò credatur esse instrumentum quod primò auctoritate publica confectum fuit. Alij verò aiunt illam deceptionem sequi tantùm per accidens, & præter intentionem conficientis nouum instrumentum, quæ per se non tendit ad deceptionem, sed ad conseruandum suas fortunas aut famam, alias sine sua culpa, sed casu fortuito amittendam, idque cupit fieri per illud instrumentum non tamquam primum, sed tamquam conforme veritati, & æquitati, quæ in eo continetur.

QVÆSTIO XIV.

Quid agendum in Missione, vbi rara est præsentia Pastoris, de absolutione Sponsi, qui ipso die Nuptiarum deprehenditur vagæ libidini assuetus, in confessione qua se ad Sacramentum matrimonij suscipiendum disponit?

Resoluere videtur contra alios passim nouus Auctor in sua *Methodo remittendi, & retinendi peccata* p. 115. differendam esse istius Sponsi absolutionem donec tandem ipso actu constet secutam esse vitæ emendationem, nisi fortè præbeat signa pœnitentiæ extraordinaria. Quia in consuetudinarijs vix reperitur conuersio vitæ repentina. Et quidquid ex illa dilatione sequetur turbarum, aut incommodorum, non poterit Pastori imputari.

Respondeo tamen, hanc dilationem non esse conformem communi praxi, aut sententiæ Doctorum passim receptæ ac probatæ, nisi præter subitaneam istiusmodi conuersionem, adsit in pœnitente specialis ratio cur de præsenti illius dispositione prudenter dubitare oporteat. Nam absque huiusmodi ratione imprudens est Confessarij dubitatio, dum pęnitens affirmans se ex animo, & seriò de peccatis dolere, firmumque habere propositum emendationis, ac paratum esse remedia in hunc finem à Confessario præscribenda amplecti. Neque præter hæc aliud à Tridentino ad legitimam pœnitentis dispositionem requiritur. Quod si aliquid horum in pœnitente minùs perfectum appareat, pro idoneo remedio non est statim differenda absolutio, sed proponenda sedulò alia motiua, quibus illa dispositio perficiatur. Si verò nihil istorum desideretur, quorsum cum tantis incommodis in tempus futurum, & incertum proroganda absolutio?

Si prætendis periculum relapsus: An non vides periculum illud dilata absolutione magis inualescere? Sic enim pœnitens aduertens se in pristino statu relictum, & nondum gratiæ restitutum multò facilius peccatis suis noua peccata accumulabit, sperans omnia simul vnica absolutione abolenda: qui si ab initio absolutus fuisset, maiorem cautelam adhiberet, ne nouo flagitio acceptum gratiæ statum amitteret. Quin & ipsa gratia Sacramenti, ad resistendum tentationi, maiores ei vires suppeditaret.

Denique praxis contraria, præsertim in casu proposito, manifestè aduersatur consilio Apostoli, qui pro remedio contra relapsum in libidinem hortatur 1. ad Cor. 7. *Si se non continent, nubant*; cum è contrario praxis illa nouitia præscribat, vt prius discant se continere, quam nuptijs pro incontinentię remedio vtantur. Quid verò aliud hoc est, quàm velle ęgrum prius à morbo integrè conualescere, quàm ipsi liceat pharmacum sanando morbo idoneum adhibere?

Huic omninò contraria videtur methodus absoluendi quæ traditur in Tridentino sess. 14. cap. 2. vbi docet, Christum voluisse lapsos in peccata se sistere tamquam reos in tribunali pœnitentiæ, *vt per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties de admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possint liberari*. Declarat igitur vniuersim, & sine exceptione, pœnitentes etiam relapsos posse toties ritè conuerti, & toties à Sacerdote absolui, quoties de peccatis verè pœnitentes ad ipsum confugerint. De hac autem pęnitentia sufficienti non potest aliunde certus esse Confessarius, nisi ex verbis, & testimonio ipsius confitentis, futuram vitæ emendationem toto animi affectu promittentis. In tribunali enim pœnitentiæ peccator non solum agit partes rei, sed etiam accusatoris, & testis: ideòque illi credendum, non tantùm quando se accusat vt reus, sed etiam quando affirmat vt testis se de peccatis dolere, & emendationem seriò proponere, nisi ex signis moraliter certis constet contrarium.

QVÆ-

QVÆSTIO XV.

Quid dicendum in communi de alijs Conſuetudinarijs qui more ordinario confitentur ſe ex prauo habitu in idem peccatum ſæpè relapſos fuiſſe?

RESpondeo, Etſi aliquando poſſit eſſe res conſilij vt talis benignè differatur, nihil tamen vetat ſine delatione tales abſolui, ſi ſincerè aſſerant ſe ex animo de peccatis dolere, ac ſpondeant emendationem, nec recuſent media congrua contra illam peccandi conſuetudinem; niſi apud eundem Confeſſarium eadem promiſſa nimis ſæpè fefellerint. Quamuis huic praxi noua quorumdam Methodus, & doctrina reclamet, de qua alibi. Interea aduertant illi, Sacramentum pœnitentiæ institutum eſſe propter hominem, non autem hominem propter Sacramentum, ac proinde Chriſtum male aliquali periculo exponi Sacramenti valorem, quam hominis Salutem æternam: hæc autem, dilata abſolutione, diſcrimen incurrit, ſiue ex morte improuiſa in ſtatu peccati, ſiue ex deſperatione pœnitentis non facile ad Confeſſarium rediturí, ſi experiatur poſt confeſſionem cum robore, & pœnitudine inſtitutam, ſe in eodem ſtatu relinqui, & abſolutionis beneficium fruſtra implorare.

Aduertant etiam, lucrum ingens ex merito, & fructu bonorum operum, & indulgentiarum, & Euchariſtiæ, quibus pœnitens priuatur, quamdiu in ſtatu peccati ſine abſolutione relinquitur. Denique huiuſmodi ſeueros animarum Curatores interrogo, An ipſi, aut alij Confeſſarij non ſint homines, qui poſſint ſubinde praua aliqua peccandi conſuetudine laborare? Id nemo inficiabitur. Quid in hoc caſu illis fiet? An abſolutio deneganda donec tandem forte ſe emendauerint? Interea remanebunt incapaces licite baptizandi, celebrandi, abſoluendi, & alia Sacramenta conferendi ſuo populo, cui tenentur inſeruire. Neceſſe igitur erit, vt vel gregem ſuum debito animarum ſubſidio deſtituant, vel illis per alios deſeruiant, vel certè vt abſolutionis beneficium quod alijs negant, ſibi velint ſine tali dilatione conferri. Vnicum his malis ſupereſt remedium, vt depoſito errore ac rigore noxio, iuxta legem charitatis, & iuſtitiæ, alios in tribunali pœnitentiæ eo modo tractent quo ſeipſos tractari cuperent.

Sed quid de *Recidiuo*, qui aliquoties promiſit emendationem, v. g. concubinam dimittere, nec tamen promiſſa vt potuit impleuit? Reſpondeo, talem dimittendum tanquam indiſpoſitum, niſi noua, & extraordinaria ſeriæ emendationis ſigna exhibeat.

Cæterum, vt ſupra dixi, non eſſe lege ordinaria differendam Conſuetudinarijs abſolutionem donec actu vitam emendent, docent tanto numero Theologi, vt ex ijs poſſim omninò triginta rectè lectos, & examinatos ex varijs Scholis proferre, inter quos eſt *Suarez* de Religione Tom. 2. Lib. 3. de Iuram. Cap 8. *Lugo* de Pœnit. Diſp. 14. Sect. 10. *Dicaſtillo* de Pœnit. Diſp. 10. num 575. *Syluius* celebris Doctor Duacenus 2. 2. q. 13. art. 2. ad 2. *Baſſæus* Tom. 1. verbo, Iuramentum, num. 2. *Leander* à SS. Sacramento Diſp. 7. Tract. 5. q. 34 *Candidus* Diſquiſ. de Pœnit. 24. Art. 27. Dub. 7. &c. Quibus accedit recens, & doctus auctor *Ioannes Boſco* de Pœnitent. Diſp. 7. Sect. 4. & ex eadem Recollectorum Schola Louanienſi *Guilielmus Herinx* qui præclaris meritis Inſulam Ipreniem decorauit.

QVÆSTIO XVI.

An poſſit verè probabile cenſeri, confeſſarium, qui in Sacramentali confeſſione nouit Pœnitentem ad officium vel prælaturam indignum eſſe, poſſe illi in electione gratuita, & ſecreta ſuum ſuffragium denegare?

PArtem affirmatiuam Auctores non pauci omnino vt probabilem in praxi ſuſtinere non dubitant. Docent eam cum *D. Thoma* quodlib. 5. q. 6. art. 14. *Paludanus* diſt. 31. quæſt. 3. *Sotus* de Secreto quæſt. 4. poſt concl. 4. *Petrus de Ledeſma* in ſumma cap. 22. dub. 3. poſt concl. 5. *D. Antoninus*, *Nugnus*, *Deza*, *Medina*, *Mar. de Ledeſma*, *Tabiena*, & *Syluester*, apud Thomam *Hurtado* Tom. 2. Tract. 12. cap 1. num. 1369. Pro eadem ſententia ferè quadraginta Auctores refert noſter *Sanchez* de matrim. lib. 3. diſp. 15. n. 2. Hos ſequitur apud *Dianam* 3. p. Tr. 4. Reſp. 76. *Portel*, *Nauarrus*, *Guttierez*, & alij quos recenſet, & ſequitur *Leander à SS. Sacramento* de Pænit. Tomo 1. Tract. 5. Diſp. 10. Quæſt. 84. Quia, cum ſuffragium ſit occultum, cenſent neque violari ſigillum confeſſionis, neque Sacerdotem priuari ſuo iure quod habet extra Sacramentum denegandi indignum ſuum ſuffragium. Quinimò aliqui apud *Sanchez* ſupra, docent ad denegandum teneri, ſi id iudicet bono publico expedire.

Nihilominùs, ſepoſita auctoritate iſtorum Theologorum, & conſiderato fine Sacramenti Pœnitentiæ, hanc opinionem vt per ſe pro-

babilem non admitto. Manifestum namque est confessarium non solùm obligari ad seruandum secretum, sed etiam non posse sic vti scientia confessionis, vt vsus cedat vel in apparens nocumentum pœnitentis; cùm sic ipsa confessio redderetur perquàm suspecta, & odibilis. In quæstione autem, vsus iste cederet in nocumentum pœnitentis: & per eum vsum sibi suspectum, æquè ac per fractionem sigilli, fideles retrahi possint à plena, & candida peccatorum suorum confessione.

Hinc pro regularibus vniuersim decreuit Clemens VIII. anno 1594. Ne superiores ea notitia, quam de aliorum peccatis in confessione habuerunt, ad exteriorem gubernationem vtantur. Non parum fortè conduceret, si idem pro Secularibus decerneretur. Intereà non licet nobis generatim sententiam dictorum Theologorum hic sustinere ob Decretum P. N. Claudij Aquauiuæ anno 1590.

QVÆSTIO XVII.

An rectè censeatur Regularem approbatum ab Ordinario ad confessiones sæcularium in vna diœcesi, validè posse vbique confessiones audire, sine approbatione Ordinarij istius loci in quo versatur?

PRo parte negatiua breuiter respondeo infrà Part. 3. Tract. 2. Cap. 2. pro qua nunc insuper adduco *Suarez* de Pœnitent. Disput. 28. Sect. 6. *Vasquez* Quæst. 93 Art. 3. Dub. 4. *Granadum* Disp. 5. num. 12. *Layman* lib. 5. Tract. 6. cap. 11. num. 8. *Lugo* Disp. 2. num. 29. vbi adducit Decretum Vrbani VIII. Et *Diana* Part. 10. Tract. 13. Resol. 23. vbi recenset Breue Innocentij X. in causa Angipolitana nouæ Hispaniæ, impressum Romæ anno 1648. in quo ad dubium nonum, negat Regularibus illam potestatem competere sine approbatione Episcopi diœcesani, cum clausula irritante priuilegia in contrarium.

Docent tamen pridem varij, Regularem in vna diœcesi approbatum posse vbique confessiones excipere, vt *Leander* de Murcia in c. 6. Regulæ S. Francisci q. 8. *Corduba*, *Præpositus Colossus*, quos refert *Diana*, P. 6. Tr. 7. Res. 59. *Bauni* 1. p. Tract. 4. qu. 4. & *Bruno Cassaing.* de Priuil. Regularium Tract. 5. cap. 11. Prop. 2. Sed ab his adeò generatim plerique iam, & meritò recedunt.

QVÆSTIO XVIII.

An Sacerdos Regularis manifestè idoneus, cui approbatio ab Ordinario iniustè negatur, possit validè in illius diœcesi confessiones excipere?

NEgatiuè resoluo vt infrà Part. III. Tract. II. cap. 2. Quia negatio approbationis non est approbatio, quam Tridentinum expressè requirit. Et ita docet *Suarez*, *Vasquez*, *Filliucius*, *Coninck*, *Mendo*, *Dicastilio*, *Lugo*, de Pœnit. Disp. 21. Sect. 3. num. 53. & plures apud *Dianam* Part. 8. Tract. 1 Resol. 85. Quia Tridentinum Sess. 23. Cap. 15. videtur in hoc derogare cuilibet iuri antiquo, & priuilegijs „ Regularium, dum asserit, Nullum Re„ gularem absque Episcopi approbatione pos„ se confessiones secularium deinceps exci„ pere, non obstantibus quibuscumque priuilegijs.

Pro parte affirmatiua stant Theologi non pauci, nec auctoritatis exiguæ, quos sequitur *Chassaing* de Priuileg. Regul. Tr. 5. cap. 11. & in eandem sententiam tam ille, quam alij adducunt Rodericium, Peirinum, Portel, Layman, Fagundez, Villalobos, Zanardum, Finellum, Cochier, Mirandum, Graffis, Angelum, & plures alios citat & sequitur *Leander* Disp. 11. Quæst. 83. Et hoc priuilegium vigere post Tridentinum supra citatum disertè docet *Nauarrus* in Manuali c. 27. num. 264. & alij moderni quos refert *Castropalao* hic punct. 18. §. 3. num. 9. Cum his sentit *Henriquez* asserens hanc sententiam sustineri à Doctoribus Salmanticensibus, & Complutensibus, & in Academia Parisiensi fuisse publicè propugnatam, & à Congregatione Cardinalium declaratam. Pro eadem doctrina refertur etiam *Diana* cum quindecim Auctoribus quos citat *Gamachæus* in Tom. 3. Tract. de Pœnit. cap. 18. & eandem fusè tuetur *Pelizarius* in Resp. Reg. Tom. 1. pag. 492.

Fundamentum huius resolutionis petunt primò, ex Clementina *Dudum de sepulturis*. Vbi decernitur Regularem ad confessiones Ordinario debitè præsentatum admitti debere. „ Si verò (inquit) ijdem Prælati Fratribus „ ad audiendas Confessiones, vt præmitti„ tur, electis eiusmodi licentiam exhibere „ recusauerint; Nos ex nunc ipsis vt confes„ siones, sibi confiteri volentium, liberè licitèque audire valeant gratiosè concedimus de plenitudine potestatis Apostolicæ. Nec admittunt

tunt huic decreto derogatum eſſet per Conc. Tridentin. Seſſ. 13. cap. 15. de reformat. dum ſtatuit, vt non poſſit Regularis audire con-„feſſiones ſęcularium.... niſi approbationem „obtineat: non obſtantibus priuilegiis, &c. „Quia vt docet *Nauar.* in caput. *Placuit.* de „Pænit. Lex poſterior generalis ſæpè limitatur per ſpeciale ius antiquum. Lex autem illa Tridentini poteſt cum dicta Clementina ſic conciliari, vt patiatur hanc exceptionem, Niſi Regulari manifeſtè idoneo, & præſentato approbatio fuerit iniuſtè negata. Nam hoc non eſt nouum in adminiſtratione Sacramentorum, & licentia petita, & non obtenta in certis caſibus pro conceſſa habeatur, vt patet in adminiſtratione Euchariſtiæ, & Extremæ vnctionis in eadem Clementina *Dudum*. Et in Extrauag. *Inter cunctas*. Vt ex Cap. *Licet.* de Regularibus. Nec credendum videtur (inquit) mentem Concilij fuiſſe, fruſtrare Regulares ſuo priuilegio pridem ab Eccleſia, & Iure conceſſo: aut ita fouere paſſiones quæ poſſint eſſe Prælatorum vt pro libitu valeant perſonas manifeſtè idoneas à functione tam neceſſaria impedire, vt loquitur *Peirinus* de Priuil. Minorum. Pro quibus refert *Bruno Chaſſaing.* ſupra pag. 224. ſpeciale Indultum in Conſtit. Clementis VII., Vt confeſſores „Ordinis Minorum ſemel præſentari alicui „Epiſcopo pro confeſſionibus audiendis (de „more) poſt vnam præſentationem non te-„neantur amplius præſentari, etiamſi ad aliam „tranſierint diœceſim.

Ita illi: noſtram verò ſententiam ſupra relatam, iudicamus in praxi ſequendam eſſe, præſertim poſt prohibitam ab Alexandro VII. (de confeſſione ſaltem annua) Propoſitionem 13. *Satisfacit præcepto annuæ Confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo iniuſtè reprobato.* Ratio enim cur hæc propoſitio prohibeatur videtur eſſe cum caſu propoſito à rationis paritate communis, de quo etiam infra *Quæſt.* 24.

QVÆSTIO XIX.

An rectè aſſeratur, Peccata negatiuè dubia non eſſe neceſſario in confeſſione exponenda?

PEccatum dicitur negatiuè dubium, quando non occurrunt rationes ſufficientes vt aliquis iudicet ſe peccatum aliquod lethale commiſiſſe, neque vt iudicet ſe non commiſiſſe: ſicut dubitamus, an arenæ maris ſint numero pares, an impares.

Contra partem negantem obligationem confitendi peccata negatiuè dubia ſæpiùs diſceptaui, propter communem ſenſum Doctorum, & conſuetudinem Fidelium talia peccata clauibus ſubijciendi, & adhuc pro obligatione illa ſententiam fero, eamque communiorem eſſe ſatis conſtat.

Nihilominùs conſultis Auctoribus qui recentius ſcripſerunt, negandum non videtur partem negatiuam cenſeri poſſe ſaltem ab auctoritate probabilem. Non admittunt huius ſententiæ aſſertores conſuetudinem illam communem confitendi peccata etiam negatiuè dubia vmquam fuiſſe obligantem, ſed tantùm piam, & pro maiori ſecuritate vſurpatam. Negant etiam ex natura rei pro delicto dubio ſubeundam eſſe obligationem certam, qualis eſt confeſſio peccatorum. Ad Tridentinum *Seſſio.* 14. *cap.* 15. reſpondent, tantùm requiri confeſſionem omnium peccatorum, quibus peccator ſe Dominum, & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Qui autem ſic dubitat de peccato, non meminit ſe Deum offendiſſe, neque poteſt interrogatus abſolutè dicere ſe peccaſſe, aut ſui peccati meminiſſe, aut illius veram & propriè dictam conſcientiam habere. Reliqua etiam argumenta quæ ſuadere poſſint iſtiuſmodi obligationem fuſius diſſoluit *Moia* Tract. 3. de Sacrament. Pœnit. Diſp. 1. Quæſt. 5. quamuis ipſe communiori ſententiæ adhæreat.

Adfertur autem pro parte negante iſtam obligationem, quando dubium de peccato commiſſo & non commiſſo eſt æquale, *S. Antoninus* apud Tabienam Verb. Confeſſio 2. nu. 12. cui ipſe *Tabiena* adhæret, vti & *Paludanus* vt videre eſt apud Henriquez ex eodem Ordine Prędicatorum lib. 8. de Euchariſt. cap. 45. lit. P. vbi agens de communi opinione obligante ad confitendum peccata dubia ante communionem, ſic ſubiungit., Addunt Paludanus, „Antoninus, & Tabiena id verum eſſe, quan-„do magis declinat id fuiſſe peccatum morta-„le, aut non fuiſſe illius confeſſionem: „aliàs in dubio æquali, vt non tenetur ad „votum, & onus præcepti, ita neque ad confeſſionem illius. Et hic nonnulli obſeruant; plures antiquiores qui obligationem illam aſſerunt, per *Dubium* intelligere iudicium probabile de mortali admiſſo, in eo merè ſiſtendo.

Inter Recentiores, qui negant extare præceptum confitendi peccata negatiuè dubia, recenſetur *Coninck* de Sacrament. Tractat. 2. Diſput.

Disput. 7. Dub. 8. *Iosephus de Ianuario* in Resolutionem Moral. Tom. 1. Resol. 2. *Petrus Marchantius* in Tribunali Sacrament. Tract. 4. Tit. 6. Quæst. 5. *Caramuel* in Theolog. Moral Lib. 2. Disput. 4. Art. 1. & in Theolog. Fundam. pag. 671. & pag. 691. contendit eam opinionem spectata ratione esse probabiliorem. *Angelus Bossius* censet eam esse probabilem Tom. 1. Num. 1754. Eamdem in casu æqualis dubij tradit *Philibertus Marchinus* de Sacrament. Ordinis Tract. 2. Part. 3. cap. 1. num. 17. Et probabilem iudicat *Martinus de S. Ioseph* in Monitis Confessar. Tom. 1. de Pœnit. Tract. 6. num. 1. Nec non *Ferrantinus* de Scandalo Quæst. 77. num. 31. vbi alios adducit viros doctissimos qui huic sententiæ vt probabili subscripsere, & inter alios addit Reuisores, qui ab ea doctrina prius alieni, posteà censuerunt posse permitti, vt ipse refert. Quibus adiungi potest *Leander*, de Eucharist. Tract. 7. Disput. 7. quæst. 11. & plures apud *Moia*, qui hanc quæstionem fusè tractat. Denique *Præpositus* in 3. Part. Quæst. 5. asserit hanc sententiam semper sibi visam esse speculatiuè probabilem cum Lessio, & alijs quibus eam communicauit. Refertque *Guimenius* in Vniuersitate Complutensi in disputationibus publicis illam inoffenso pede quotidiè defensari: & pro eadem Theses Louanij defensas citat *Caramuel* supra lib. 3. d. 4. art. 1.

Non iudico tamen consultum hanc doctrinam, non satis exploratam, indoctis proponere aut prædicare, qui inter conscientiam dubiam, & non dubiam satis discernere nequeunt, & facilè sibi persuaderent se habere dubiam, quando non habent omninò certam: quinimò si rem Consilij spectes, dubitandum non est, qui in his, & similibus, cuiuis in praxi consultius sit viam tutiorem capessere.

An & quomodo exponi debeant peccata dubia *positiuè*, habetur infra Part. 3. Tract. 3. cap. 2. §. 3.

QVÆSTIO XX.

An probabiliter doceant aliqui Recentiores, illum qui post confessionem ritè institutam tendit ad communionem, & recordatur peccati lethalis quod per obliuionem inculpabilem omisit, non teneri illud peccatum confiteri anteaquam communionem percipiat?

Communis sententia est illum teneri à communione recedere, donec peccatum sic prætermissum confiteatur, nisi obstet graue scandalum, aut infamia. Docent tamen non pauci ex Recentioribus talem non teneri etiam cum minori suo incommodo à communione recedere, modo peccatum illud post communionem tempore opportuno clauibus subijciat: Idque fusè defendit *Ferrantinus* Disp. 1. Quæst. 80. citans etiam *Henriquez*, & *Petrum Corneio*, quamuis teste *Thoma Hurtado* Tom I. fol. 105. Inquisitio Hispanica hanc illius sententiam expunxerit. Fauet tamen *Pasqualigus* quando per omissionem communionis amittendum esse Iubileum, citatur etiam *Præpositus*, & *Tamburinus* quando quis ad linteum communicaturus expectat, etsi possit sine tali infamia recedere. Verùm hoc in praxi non admitto, vbi neque infamia, neque aliud graue incommodum interuenit.

Ratio istorum auctorum est, quia talis non tenetur abstinere à communione ob defectum debitæ dispositionis, est enim in statu gratiæ, & peccatum illud est indirectè remissum per priorem confessionem in qua per obliuionem omissum fuit. Ergo non ostenditur vllum præceptum præmittendi nouam confessionem præcisè ratione communionis, modò peccatum illud posteà suo tempore semel directè clauibus subijciatur. Et hanc doctrinam probabilem censet *Fabri* Tomo 1. Apologetici pag. 384. Cùm eodem tamen monendum iudico, non esse eam in praxi proponendam, nisi in ordine ad Scrupulosos qui memoriæ suæ nimium diffidunt, & repetendis peccatis, ac confessionibus superuacaneam operam impendunt.

QVÆSTIO CELEBRIS XXI.

De Attritione, & Amore.

An Attritio concepta ex metu gehennæ sufficiat in Sacramento pœnitentiæ, sic vt non requiratur in Deum Amor beneuolentiæ.

§. I.

Proponitur status, & progressus controuersiæ.

HÆc controuersia, quæ omnes fideles concernit, antiquioribus parum dubia, mirum quantum plures nostro æuo Scriptores fatigat. Postquam enim grauiores de Gratia, & Libertate quæstiones circa annum 1642. Sedis Apostolicæ auctoritas præcidit, non multò post ex eadem radice hæ, aliæque disputationum reliquiæ pullulare cœperuut. Illis in lucem prouehendis primùm in Gallia manum admouit Montaltius, cui operam ibi commodarunt alij parùm opportunam. Apparuerunt breui tempore in Belgio doctrinæ istius Gallicanæ traduces in leui folio, edito nomine Parochorum Gandensium contra sufficientiam Attritionis ex solo metu gehennæ conceptam in Sacramento pœnitentiæ, cui accessit Facultatis Theologicæ Louaniensis approbatio. In huius doctrinæ gratiam, ad robur illi conciliandum, ad annum 1666. in lucem prodijt Dissertatio dogmatica Eximij P. Christiani Lupi, & Quæstio quodlibetica de Attritione Exim. P. Francisci Faruacques ex Ordine S. Augustini. Contra libellos illos scripsit accuratè R. P. Maximilianus Le Dent Soc. Iesu S. Theol. Louanij professor. Ad varias posteà Respublicas Eximij P. Faruacques prodierunt semper Responsa solide elaborata eiusdem P. Maximiliani Le Dent, & P. Ægidij Estrix S. Theol. ibidem Professoris, cuius demum Libellus vltimus, sine replica in hac scribendi alternatione etiam postremus fuit.

Status controuersiæ maxime versatur circa mentem Concilij Tridentini Sess. 14. Cap. 4. vbi ait Attritionem ex metu gehennæ, *ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere*. Contra vero pro Amoris beneuoli necessitate præcipue opponunt alij eiusdem Tridentini Sess. 6. Caput. 6. vbi requirere videtur, vt accedentes ad Sacramentum pœnitentiæ, *Deum tamquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiat*: negantque eam inesse vim attritioni ex metu gehennæ, vt possit per se voluntatem peccandi positiuè excludere. Sed de amore Dei beneuolo quem hi in Sacramento requirunt non parum laboratur, qualis ille debeat esse. Si velint sufficere amorem imperfectum, quæstio erit, an, & quomodo constet dilectionem illam esse efficacem, si non contineat amorem Dei super omnia: si admittant requiri amorem qui Deum appretiet super omnia, non satis capitur quomodo amor ille non sit perfectus: si concedant esse actum charitatis perfectæ, multò minus intelligetur quo pacto amor ille non iustificet per se, & extra Sacramentum: atque ita remissio peccati semper amori præuio, numquam ipsi Sacramento adscribenda erit.

Postquam hæc quæstio non tantum scribentium vtrimque calamos, sed etiam pœnitentium mentes non parum exagitauit, tandem ad Alexandri VII. supremum tribunal delata fuit. Vetuit ille in suo Decreto 5. Maij anno 1667. in virtute S. Obedientiæ, & sub anathemate Sedi Apostolicæ reseruato, ne quisquam auderet vlli parti censuram theologicam inurere: non tamen de rei summa lata est decretoria sententia. Hic singulas controuersiæ partes, & rationum vtrimque militantium momenta, pro commodo Missionariorum, in lucem proferemus, & quantum licet breui methodo resoluemus.

§. II.

An Attritio quæ concipitur ex solo timore gehennæ possit excludere voluntatem peccandi, & esse actus bonus, ac supernaturalis?

Item, quod eodem spectat, An detur præceptum referendi omnia opera in Deum ex puro motiuo Charitatis beneuolæ.

DOcent nonnulli, Metum illum gehennæ non posse animum cohibere à prauo affectu, quamuis illum retrahere possit ne in peccatum externum prorumpat. Sic sentit Lutherus in Disputatione Lipsica ecKio respondens; nec non scribens aduersus Leonis X. articulum 6., Sentio, inquit, perniciosum esse genus docendi, quo intuitu pœnarum, præmiorum, peccatorum, docentur pœnitere; his enim doctrinis, coercentur, quidem ab opere &c., Nec dissentit Iansenius Tomo 3. Libr. 5. Cap. 35. enumerans, inter fructus timoris gehennæ, quod quamuis à peccato animum non contineat, manum ta-

tamen, cæteraquecoercet membra, ne in facta proſiliant: *Ita illi*.

Exiſtimat quoque Exim. P.Lupus diſſertatione dogmatica pag.61. timorem ſeruilem à S.Auguſtino diſtingui *penes fœdum animum quo quis à conſpicuis peccatis ob annexi illis mali pœnalis metum abſtinet*. Nec minus ſentire videtur Auctor Tyrocinij Tr. 1.cap.6. & quidam alij in hac quæſtione. Verùm etſi doctrina hæc locum habeat plerumque in timore ſeruili pœnæ à iudice humano conſtitutæ, qui ſolum actus externos cognoſcit, & punit, non poteſt ſine erroris periculo transferri ad timorem gehennæ à Deo pro peccatis etiam internis infligendæ.

Dixi, *Exiſtimat quoque*, &c. quod refertur ad ſequentem expoſitionem S. Auguſtini, non ad Scriptores præcedentes. Nolim enim quis, niſi perperam, cenſeat me velle ſequentes præcedentibus conſociare, niſi merè in eadem chartæ pagella: quid quæſo in controuerſijs magis commune, & innoxium. Videre poteſt ille Scriptor candidus (cui doleo vni, præ omnibus, non placuiſse Modeſtiam noſtram, quam tamen ipſam omnes, & ipſa libri Cenſura ſingularem eſſe teſtatur) an non longè aliter in pagina ſua 7. de fide, viros minimè malos aſſociet Zuinglio, Eraſmo, Pelagio, & pluribus; quod nolim ego redarguere, vel lineola vnica perſtringere, nam, & ipſum Scriptorem, & operam meam, & typos pluris facio: imo potius quæ vel vmbram offenſionis ingenerare viderentur in ſequentibus elimino, aut elucido reliquam crambem illam apud alios Scriptores toties, & ad nauſeam pridem recoctam, videre volenti licet. Quin, & fideliter declarare poſſim Scriptori qui illam à quadriennio aut amplius ſuis inſeruit, me de Additis illius, tanto tempore prorſus non intellexiſſe niſi ſemel, & obiter, & ab homine vnico, idque vſque in hodiernum diem. Vnde vtrimque diſcamus *quam parui iſta fiant*, & quantò conſultius illa ſint illic omittenda, iuxta inſtructionem decreti Alex.VII. & Innoc. XI.

Reſpondeo igitur ad quæſtionem, & dico *primò*. Neceſse non eſſe vt deteſtatio peccati ex metu gehennæ annexam habeat voluntatem peccandi, ſiue ineſſicacem, ſiue conditionatè efficacem, ſi nempè abeſſet pœna gehennæ.

Probatur primò: Non ignorat pœnitens hunc actum, Peccarem ſi pœna abeſſet, à Deo prohibitum, æternoque ſupplicio plectendum eſse. Ergo poteſt ex metu iſtius pœnæ excludere iſtum affectum internum conditionatè peccandi, ſicut admittunt aduerſarij ex timore gehennæ cohiberi poſſe peccatum externum, quod ſæpè arduum ac difficile eſt.

Et verò quis audeat affirmare, quemlibet auerſantem furtum ex metu patibuli ſic eſſe conſtitutum, vt actu velit furari, ſi ſola infamia, aut alia leuior mulcta incurrenda foret; Neque ſatis alij oſtendent, cur deteſtanti peccatum ex metu gehennæ potius debeat adeſse voluntas peccandi, ſi pœnam non timeret, quàm illi qui auerſantur delictum ex Dei amore, debeat ineſse affectus admittendi flagitium, ſi actu Deum non amaret, vel ſi Deus nullum exiſteret.

Probatur ſecundò: Quia ſi dolor conceptus ex timore gehennæ ſibi neceſsariò adiunctum haberet prauum affectum admittendi peccatum, perperam verbi diuini præcones, perperam ipſe Chriſtus futura gehennæ ſupplicia peccatoribus intentaret, & ad eorum timorem incitaret Matth 2. v. 28. *Dico vobis, timete eum qui poteſt Corpus & animam perdere in gehennam*. Quid enim aliud hoc eſſet quàm homines ad peccatum inuitare, dum impelluntur ad timorem, quo non poſſunt per ſe ſine adiuncto peccato commoueri?

At, inquis, neceſſarium eſt vt metus cauſet inuoluntarium ſaltem ſecundum quid, circa illud quod ex metu agitur, vel omittitur.

Reſpondeo, metum efficere ſecundum quid inuoluntarium hoc ſenſu, quod voluntas minùs propensè feratur in id quod actu amat, & operatur, quam ſi metus mali per opus incurrendi non adeſſet. Vt dum quis, metu mortis à tempeſtate imminentis, merces quibus nauis grauatur proijcit in mare, metus damni euenturi ex mercium iactura facit, vt voluntarium in earum eiectione minuatur. Eodem modo fit in actu quo quis peccat, dum pœna ex peccato ſecutura animo obſeruatur: tunc enim actum peccaminoſum elicit minori voluntatis propenſione, & maiori cum lucta, quàm ſi animus eſset liber à timore pœnæ ex delicto incurrendæ. At verò ad peccatum fugiendum & deteſtandum, metus gehennæ potius impellit & inuitat, inſtar concupiſcentiæ quæ auget voluntarium; facit enim metus ille vt animus tanto propenſius ſe reſoluat ad fugam & deteſtationem peccati, quam nouit neceſsariam ad pœnam euitandam. Multum ergo abeſt vt metus barathri imminuat voluntatem auerſandi peccatum, aut annexum habeat affectum peccandi ſi pœna abeſset, cum homo fidelis non ignoret per hunc prauum

affectum ipsam pœnam quam metuit, incurrendam esse.

Vnde vlterius patet, illam *velleitatem* peccandi si possit impune, quam male supponunt aliqui cum timore gehennæ permanere, non maiorem habere connexionem vt permaneat cum odio peccati ex timore gehennæ, quam habeat voluntas furandi cum pœna patibuli à Iudice intentata: tantùm autem abest vt patibulum ad furta inuitet, vt fassuri sint ipsi latrones, numquam se magis sentire affectum à scelere alienum, quam dum patibulum oculis obseruatur.

Quod si illa vis insit timori, vt possit esse à prauo affectu seiunctus, quinimò voluntatem ab eo immunem reddere, sine fundamento solido statuit cum quibusdam Auctor Tyroc. Tr.1.Cap.6. ea quę ex solo metu fiunt non benè fieri. Nec iuuat quod existiment prauum huiusmodi affectum non oriri ex ipso timore, sed ex concupiscentia illi adiuncta, quæ nequeat sine charitate superari: ostendi enim non potest cur timor ille non possit esse adeo intensus, & efficax, vt voluntatem per se cohibeat quo minus concupiscentiæ obsecundet, vt magis ex sequentibus patescet.

Dico igitur *secundò*, dari potest fugaaut metus gehennæ tam perfectus, vt per se, & positiuè omnem peccandi voluntatem excludat.

Probatur ex Tridentino Sess. 14. cap. 4. *Illam verò Attritionem, quoniam ex gehennæ metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat &c. declarat donum esse Dei*, additque infra, *& ad gratiam disponere in Sacramento pœnitentiæ impetrandam*. Dum asserit Concilium, attritionem illam, si voluntatem peccandi excludat, ad gratiam in Sacramento percipiendam disponere, apertè supponit dari posse attritionem quæ istam voluntatem excludat; alias pro dispositione ad gratiam ridiculè nobis assignaret attritionem quandam quæ in rerum natura non reperitur. Nec minùs mirè damnaret Lutheri de attritione sententiam, quæ tantùm falsa fuisset in casu impossibili, scilicet in casu quo voluntatem peccandi excluderet, quam tamen censeret numquam per ipsam attritionem excludi. Quin & eadem ratione dicam, veram esse hanc sententiam Scripturæ; *si volueris seruare mandata seruabunt te*, etsi simul sustineam, impossibile esse homini seruare aliquod mandatum sine statu gratiæ.

Mentem suam rursus exponit Concil. *Sess. 6. Can. 8.* cum ait, per Gehennæ metum nos à peccando abstinere. Neque dicas intelligi metum amori adiunctum: agitur enim de metu qui dilectionem antecedit, nam illum eumdem metum c.6. docet sternere viam ad spem, & charitatem. Multò minus verba illa detorqueas ad abstinentiam *à peccatis externis*, nisi velis eadem licentia, *propositum non peccandi de cætero*, ad peccata tantùm externa non admittenda restringere, quod nullus sanæ doctrinę cultor admittet.

Eadem est S. Augustini (quem Aduersarij sibi Patronum vindicant) de hoc puncto mens & sententia, tum alibi sæpè, tum disertè in *Psalmum* 127. vbi agens de *verme qui non moritur, & igne qui non extinguitur*, subdit: Audiunt hæc homines, & quia vera futura, sunt impijs, timent & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem, continent se à peccato. Timent quidem, sed, non amant iustitiam: cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ. Hic aliud effugium non inuenit Lutherus, quàm vt rursus ad peccata externa recurrat. At dissentit illi doctrinæ Augustinus, qui per peccatum verum, & pœna dignum, non externum, sed internum intelligi cupit Sermone 19. de verbis Apostoli: *Deus cor interrogat, non manum*. Externum igitur & peregrinum est sensui S. Doctoris, quod existimauerit Timorem à peccatis tantùm externis, non verò ab internis coercere.

Ex his quæ hactenus diximus de Timore pœnæ à Deo infligendæ, simul constat, non dari præceptum referendi omnia opera in Deum ex motiuo Charitatis. Eadem enim est ratio de actibus aliarum virtutum quæ ex solo motiuo propriæ honestatis exercentur, vt Spei, iustitiæ, misericordiæ, &c: quos actus etiam per se honestos esse sequens assertio docebit.

Dico vlterius *tertiò*. Timor gehennæ, & inde conceptus dolor peccati, est actus per se honestus, & supernaturalis. Negauit hanc assertionem Lutherus, tum quia sensit omnem actum liberi arbitrij sine charitate peccatum esse, tum quia de dolore ex solo metu gehennæ expresè docuit, illum facere hominem hypocritam, & magis peccatorem. Docet etiam Iansenius timorem illum, culpæ obnoxium esse, si voluntas in eo sistat. Quamuis enim *Tom. 3. Lib. 5. cap. 21.* in titulo dicat timorem gehennæ secundum se bonum esse, sic tamen se explicat vt velit malum esse si in Deum actu per amorem non referatur. Si quis, inquit, in pœna fugienda

„da velut in termino hæreat, per quam tam„quam viam transire debuisset, non illa ti„moris, sed timentis culpa est. Horum verborum sensum exprimere videri possit Auctor qui *pag.* 179. tradit timorem quidem bonum, sed eum qui seruiliter timet in hoc „malum esse. Quia, inquit, non ideo il„le malus est quia vehementer timet pœ„nam, sed quia non vehementius timet „culpam; quod autem non vehementius „timeat culpam, non oritur ex timore pœ„næ, sed ex defectu charitatis, qui defectus „non timori, sed timenti imputandus est., Nescio ego (videat alius) quid aliud velint hæc verba, quam timorem siue charitate, tamquam socium indiuiduum secum trahere peccatum: aut qua ratione timorem illum bonum nuncupabimus, qui talis est, vtnumquam possit per se sumptus benè & honestè elici, aut se solo hominem rectè agentem denominare.

Dixi, *Nescio ego* &c. Caueo enim rigidissimè ne finam per me illum ad præcedentem vllatenus appropinquare: quamuis non videam cur approximatio illa hic displicere debeat vli sustinenti præcedentem in hoc puncto rectissimè censuisse.

Probatur itaque Thesis asserta, primò ex *Tridentino Sess.* 6. *Can.* 8. *Si* quis dixerit gehennæ metum per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus peccatum esse, anathema sit, Hunc autem *Verum & vtilem esse dolorem* Sess. 14. Can 5. disertè definit. Quid autem est actum aliquem esse bonum, & honestum, quam quod verus sit, & vtilis ad salutem. Vnde, & vlterius conficies dolorem ex metu gehennæ, dum voluntatem peccandi excludit, actum esse *supernaturalem*, cum à Tridentino Session. 14. Cap. 4. dicatur etiam esse *donum Dei*, *& Spiritus Sancti impulsus*.

Probatur secundo, ex mente S. Augustini „dilucidè expressa *Enarrat. in Ps.* 127. Timo„re, inquit, facit quidquid boni facit, non ti„more amittendi bonum illud, sed timore pa„tiendi illud malum: non timet ne perdat am„plexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mit„tatur in gehennam, bonus est & iste timor, „vtilis est.

Et verò argumentum ab ipso rationis luminis petitum demonstrat, maxime consentaneum esse naturæ rationali, à se amoliri æternum ac summum malum, quod per solam Dei offensam incurritur, & ad illud euitandum Dei offensam auersari, etsi actus ille hic & nunc abstrahat ab alio motiuo perfectiori.

Nec obstat, quod talis peccati fuga pro fine habeat amorem, & commodum proprium; Dari enim potest amor sui bonus, & ordinatus; ad quem Deus ipse nos hortatur. Eccl. 30. *Miserere animæ tuæ placens Deo*. Monet quoque frequenter vt intuitu præmij cœlestis operemur, quamuis & hoc ad amorem & bonum proprium referatur: vt Matthæi 6. *Primum quærite Regnum Dei*, *& iustitiam eius*. Et 1. ad Corinth. 9. *Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinet*, *& illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam*. Atque ad hunc finem in obseruanda Dei lege se respexisse profitetur Regius Propheta Psalmo 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem*, Nec refert quod Scriptura sæpe moneat, vt omnia opera ad Dei gloriam referamns; hortando enim vt connitamur ad motiuum perfectissimum, non negat dari alium finem in suo gradu laudabilem & perfectum.

Hæc haud dubiè facilè perspiciunt aduersarij. Sed vnum est quod hic præcipuè obtendunt, vnum quod hic perpetuo ingeminant: Tutiora semper, scilicet in hoc esse sequenda; tutissimam verò esse doctrinam, quæ statuit, vi præcepti omnia opera ex pura Charitate in Deum referenda.

Respondeo ego: Multò tutius esse in hoc non errare, & doctrinam eam alijs non prædicare, persuadendo toties admitti nouum peccatum quoties opera in Deum non referuntur ex puræ Charitatis motiuo, plerisque hominum maximè arduo ac difficili.

Suadenda omninò, & super omnia, est Charitas, sed maximè cauendum erroris periculum, ex quo cum detrimento animarum toties peccetur, quoties in operando charitas omittitur. Quæro enim, si prædicandum, quod tutissimum, cur ad singula opera actus Charitatis perfectissimæ non requiritur? Hæc certe Charitas operis bonitatem multò reddit securiorem.

Aio igitur Theologo præcipue inquirendum, quid tutius, sed quid verius: Displicet hoc? rationem cape: Quid enim sit *Tutius*, vt obligationem præcepti etiam incertam certò persoluere, quiuis etiam non Theologus facile nouit. Inquisitio autem fit non de notis, sed de ignotis: sic amicus amico occurrens non inquirit, vbi es? sed, qui vales? quia primum nouit, alterum gnorat: quid hoc lucidius? Placuit tamen

eidem

eidem scriptori hic irrito labore extra nostrum sensum aliquod verbulum arripere quo redargui possit: atque ita redarguendo procedere, ac si, *Non inquirere*, idem nobis esset quod, *non curare*: absit. Certè parens præsentiam filij sibi adstantis non inquirit, curat tamen plurimum: obuia sunt huiusmodi sexcenta: imò & nos ad maiorem elucidationem particulam, præcipuè, in calce prioris editionis apposuimus, & sæpius in decursu huius Operis, Tutius studiosè inculcari, ipse non ignorat: & tamen verbulum innoxium verbis bene multis vapulare debuit. Nota igitur benè, vtinam satis, breuiusculam, clarissimamque verbuli nostri rationem. *Si inquirendo attingat Theologis quid sit obiectiuè Verius, hoc ipso attinget quid sit tutius: non tamen è contra ex eo quod aliquid sciatur esse tutius inde constat esse verius.* Quis quæso perspicax hæc non videat, aut castigatione ista digna esse censeat: nisi qui singulari affectu Opus nostrum plusquam limitatissimum esse cupiat. Ita me sentire docet illa ipsa mihi chara *Securitas* & secura *Charitas*.

Retinenda igitur est firmiter prædicta annotatio in pluribus horum temporum cōtrouersijs, de attritione in Sacramento, de absolutione differenda, de vsu probabilitatis, & alijs, in quibus pro vulgari argumento ista securitatis species assumitur. Sic in simili notat etiam doctissimus *Nauarrus* verbo Confessio *num. 3. q. 2.* Licet, inquit, sit tutius statim [habita opportunitate] confiteri, quàm differre, non tamen est tutius tenere, quod sic obligemur, quia viri timorati haberent maximas occasiones peccandi. Sic quoque *S. Ambrosius* in Psalmum 118 Octon. 5. v. 6. *Sunt* inquit, *etiam in nobis qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora præcepta; quæ non possit humana conditio sustinere.*

Denique maximè tutum, & necessarium est necessitatem charitatis non extendere vltra limites Apostolicæ auctoritatis: damnauit autem Apostolico diplomate Pius V. & Gregorius XIII inter articulos Baianos hunc art. 6. *Non vera legis obedientia quæ fit sine charitate.* Et art. 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas qua mundus diligitur, aut laudabilis illa charitas qua per Spiritum sanctum in corde diffusa Deus amatur.* Hìc autem Baium non intellexisse solam charitatem perfectam, satis apertum est ipsum legenti *lib. 2. de peccat. meritis cap. 1.* Neque effugium quærendum, existimando aliquas Baij propositiones sustineri posse in proprio verborum sensu ab auctore intento, supra ostensum vbi eadem Bulla exprimitur Tom. I. pagin. 141. Vt tamen porrò plusculum satisfaciam Lectori candido vlteriorem hic elucidationem breuiter instituo.

Declaratur vlterius, ex prædictis, Non dari præceptum omnem actionem deliberatam referendi in Deum ex motiuo charitatis beneuolæ.

PRimò, quia iam ostensum est, dolere de peccato, vel ab eo abstinere tantùm ex motiuo timoris gehennæ non esse peccaminosum, siue cum peccato semper connexum. Atqui idem a fortiori valet in ijs quæ fiunt ex motiuo fidei diuinæ, spei beatitudinis, charitatis proximi, iustitiæ, misericordiæ &c. in illis sistendo, quod alij peccaminosum esse volunt. Ergo si rationes allatæ pro timore gehennæ vim habeant, idem probabunt de alijs actionibus iam commemoratis absque relatione in Deum propter se dilectum.

II. Idem satis apertè conficiunt decreta Pontificum, qui generaliùs doctrinam oppositam reprobarunt in Baij articulo 16. & 38. supra recitato: quibus accedere potest eiusdem articulus 25 *Omnia opera infidelium sunt peccata, & virtutes Philosophorum sunt vitia.* Atqui infideles qua tales qui Deum ignorarunt, non potuerunt operari ex motiuo Charitatis erga Deum. Ergo non necessariò peccabant agentes ex solo motiuo aliarum virtutum, vt iustitiæ, misericordiæ, temperantiæ, &c. Adde recentius Decretum Alexandri VII. quo vetat censurari doctrinam de sufficientia Attritionis ex metu gehennæ sine amore in Deum beneuolo in Sacramento Pœnitentiæ. Ex quo sic liceat argumentari: Si talis actus per defectum amoris esset peccaminosus, iam Pontifex consequenter declarasset, non esse censurandum qui diceret, dolorem sic peccaminosum ad Pœnitentiæ Sacramentum sufficere. Atqui hoc nullo modo dici potest. Ergo per hoc indirectè declaratur dolorem conceptum ex timore gehennæ per defectum amoris peccatum non inducere. Quo posito, idem de alijs actionibus ex suo motiuo moraliter honestis necessariò admittendum erit. Hæc sanè omnia studiosè considerata, mentem Ecclesiæ satis elucidare videntur.

Nunc vlterius in particulari, de hoc hominum cæterorum toto orbe sensus via clara demonstratur. Si ad singulos actus morales daretur tale amoris præceptum, illud esset præceptum *Legis naturæ*, siue dictamen homini-

bus

bus a natura insitum circa primum, & maximum mandatum dilectionis Dei: vti etiam admittunt, & inculcant qui illud exigunt. Atqui percurrendo omnes partes orbis, non est ex millibus vnus, qui ex sola naturæ luce sibi persuadet in omnibus operibus hanc sibi obligationem grauissimam sub peccati reatu incumbere. Ergo tale legis naturæ præceptum non rectè asseritur. Probatur minor a partium distributione. Omnes homines sunt vel fideles, vel infideles. Primò, Infideles, qui hominum partem magnam constituunt, præcepti istius singulorum operum in Deum referendorum notitiam non habẽt, cum Deum ipsum ignorent, aut in eum non credant. An ergo omnes illorum actiones, etiam virtutum moralium quatenus ad Deum non relatæ peccata sunt & pœnis a Deo plectenda? Horum certè actiones, & virtutes plurimas, vt misecordiam in pauperes eximiam, iustitiam admirandam, castimoniam etiam cum iactura vitæ defensam summis præconijs celebrat etiam populus Christianus, & Patrum, & Doctorum monumenta. Nonne magna foret præcepti istius ignorantia, actiones illas cum peccato semper coniunctas tantis laudibus dignas æstimare? Quinimo S. Augustinus de Romanorum infidelium eximia iustitia, & alijs virtutibus agens, asserit propter illas, cum cœlum mereri non possunt, orbis imperium Romanis à Deo concessum fuisse. An ergo opera illa, si defectu debiti finis forent legi naturæ aduersa, & pœnis a Deo plectenda, tanta laude, & tanto præmio digna censuisset?

Neque sufficiet dicere, opera illa ex Officio suo mala non esse, sed ex carentia debiti finis, siue relationis in Deum ex amore beneuolo. Nam quid hoc in praxi prodest, si nunquam per se elici aut exerceri possint absque peccato?

Nunc vlterius quæro, de quouis homine siue inter fideles siue infideles. Cur in homine iam primùm assecuto vsum rationis, primus illius actus moralis non possit esse obsequium, obedientia, aut gratitudo exhibita parentibus, aut misericordia erga egenos sine relatione in Deum, quem inculpatè nondum nouit? Actus illi ex officio suo mali non sunt, vt admittis: nondum etiam ex sua culpa, caruit ille notitia Dei, cum ante illos actus, quos supponimus primos post vsum rationis, nullam contra Deum culpam formalem admiserit. Quomodo ergo in illis actibus peccatum contrahetur? Idem a fortiori valet, si primus actus fuerit agnitio, & timor Dei quatenus tantùm est vindex peccatorum, sine perfectiori notitia bonitatis, aut alterius excellentiæ diuinæ. Quo pacto per illum primum actum, motiuo amoris destitutum, peccati reatum incurret: cum alia Dei attributa ad amorem beneuolentiæ necessaria nondum cognoscat? Quod si agnoscatur actum vel vnicum moralem absque amore Dei elici posse sine peccato, hoc ipso concidit totum illud præceptum naturæ quod prætenditur de singulis actibus humanis ex motiuo amoris beneuoli in Deum referendis, quod accuratè notandum est. Neque hic aut alibi prætendere possunt alij, talem non peccare, propter præcepti illius ignorantiam: nam ex illorum principijs, vel non datur ignorantia inuincibilis iuris naturalis, vel certè si detur a peccato non excusat.

Porrò, quantùm fidelium consensus illud naturæ præceptum vbiq; hactenus ignorauerit, patet vel ex eo, quod passim Ecclesiæ Prælati, Pastores, Confessarij, Ascetici, quamuis relationem talem omnium operum in Deum omni conatu, voce, & scriptis tamquam rem maximæ perfectionis, & consilij semper inculcauerint, non tamen sub reatu peccati proposuerint aut præscripserint: neque fidelium vsus obligationem talem agnouerit. Quod tamen vel maximè inculcandum foret in hoc negotio singulas ferè hominum actiones concernente, si præceptum tale subesse iudicarent. Cæterum nos, neminem impugnantes, per hæc aliud non optamus, quam vt omnes in singulis operibus amore beneuolo, Deo placeant, & si quando sic non amant, Deo con displiceant.

§. III.

Ostenditur Attritionem ex timore gehennæ, cum proposito de cætero non peccandi, & Spe veniæ, dispositionem esse sufficientem in Sacramento pœnitentiæ ad peccatoris iustificationem.

ILlis qui hanc doctrinam impugnãt accessit D. Laurentius Neesen in Theologia Christiana pag. 104 & Scriptor alius in Tyroc. Theolog. pag. 168. num. 120. quia existimat in pœnitentia qua peccator detestatur peccatum ex solo metu gehennæ, sine amore Dei siue iustitiæ, interuenire [vt loquitur) inuoluntarietatem saltem habitualem. Quantũ momenti habeant variorum rationes, & respon-

ponsa ad argumenta quæ proferemus, breuiter expendendum erit.

Primum itaque argumentum pro sufficientia huius attritionis in Sacramento Pœnitentiæ, desumitur ex Conc. Tridentino Sess. 14. Cap. 4. vbi declarat attritionem illam, *quæ*, vel ex turpitudine peccati, vel ex gehennnæ, & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ..... donum esse Dei, & impulsum Spiritus sancti. Et quamuis, inquit, sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit., Hic Concilium satis declarat attritionem ex metu gehennæ tamquam partem Sacramenti disponere ad gratiam in eo percipiendam, nec vllam facit mentionem charitatis aut alterius motiui, cum tamen profiteatur se velle hic tradere exactam & perspicuam doctrinam de requisitis ad Sacramentum pœnitentiæ. Ergo manifestum facit alium dolorem non requiri.

At, inquies, Concilium tantùm asserit attritionem illam *disponere* ad gratiam. Atqui dispositio sonat aliquid præuium, & extrinsecum, non verò partem intrinsecam Sacramenti. Respondeo, Concilium non dicere attritionem esse dispositionem in ordine ad constituendum Sacramentum, sed tantùm in ordine ad impetrandum gratiam; huic gratiæ attritio est extrinseca, etsi sit intrinseca Sacramento. In eadem forma retorqueo suum in Aduersarios argumentum, Dolor ex motiuo charitatis disponit peccatorem ad gratiam in Sacramento impetrandam. Ergo etiam ille dolor non est pars, sed dispositio Sacramento extranea.

Instabis primò. Non asserit Concilium attritionem *proximè* disponere ad gratiam. Ergo supponit insuper interuenire actum charitatis tanquam dispositionem proximè requisitam. Respondeo, inane videri, Concilium hic velle tradere accuratam de Sacramento pœnitentiæ doctrinam, & tamen prætermissa parte illius necessaria, & proxima, scilicet charitate, dispositionis tantùm remotæ meminisse: quinimò contrarium apertè prædicat, dum hic de charitate tantum silet.

Instabis secundò. Satis meminit charitatis, dum vult excludi voluntatem peccandi, quam attritio formidolosa per se sumpta nunquam eliminat.

Respondeo, hoc effugium à nubis supra satis præclusum esse in §. 2. nisi velis contra communem sensum tueri, ex sola consideratione ardentis rogi, aut patibuli, nunquam vinci affectum furandi. Maluit D. Neesen pag. 107. hoc ipsum admittere, quam dimittere doctrinam ex qua consequitur.

Instabis tertiò. Tridentinum loc. cit. statim subdit, Eodem timore concussos Niniuitas plenam terroribus pœnitentiam egisse, & misericordiam à Domino impetrasse. Atqui non impetrarunt misericordiam per solum timorem gehennæ absque actu charitatis, quæ iustificat extra Sacramentum. Ergo Trident. loco citato agit de timore charitate coniuncto.

Respondeo, hoc argumentum, quod visum est alicui recentiori inuictum, plus habere boni coloris, quam solidi roboris, in singulis enim membris satiscit. Ad Maiorem, dicuntur Niniuitæ eodem timore concussi, tantum genericè; non enim narrantur concepisse timorem ex metu gehennæ, sed ex euersione suæ ciuitatis intra 40. dies, quam Ionas prædicauit. Neque docet Concilium illos ex vi istius timoris ac pœnitentiæ misericordiam illam obtinuisse, quæ in iustificatione consistit, sed etiam potius, quæ sita est in suspensione sententiæ de vrbis euersione, quæ poterat per dolorem, & emendationem vitæ, ex solo temporalis pœnæ à Deo infligendæ terrore conceptam, impetrari: & ex hoc responso vel vnico tota vis concidit argumenti. Ad minorem, ipsi æquè aduersario incumbit solutio. Non enim poterant Niniuitæ obtinere gratiam iustificationis nisi per actum charitatis perfectæ, quæ iustificat etiam extra Sacramentum, quo tunc Niniuitæ carebant. Ergo contra tuam sententiam, cui sufficit in Sacramento charitas imperfecta, necessaria iam erit charitas adulta, & perfecta, qualis est ea, quæ iustificat extra vsum Sacramenti. Atque ita non magis argumentaris contra attritionem ex solo metu gehennæ, quàm aduersus attritionem, quam ipse requiris ex amore Dei beneuolo, sed non ita perfecto vt per se, & absque Sacramento peccatorem iustificet, qualis etiam cum metu gehennæ non sufficeret vt Niniuitas ad iustitiam perduceret. En quam facilè euerti possint machinæ illæ, quæ attritioni fatales credebantur.

Instabis quartò. Mentem *Tridentini* oportet diligere ex *Sessione* 6. *cap* 6. vbi ad pœnitentiam ab adultis ante Baptismum peragendam requirit, vt Deum tamquam omnis iustitiæ fontem diligere incipiant, & eadem est pœnitentia, quæ Baptismo, & absolu-

ſolutioni Sacramentali præmitti debet. Actus autem pœnitentis his verbis proponit. Diſponuntur; inquit, ad iuſtitiam; dum excitati diuina gratia, & adiuti, fidem auditu concipientes .... & diuinæ iuſtitiæ timore, quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo in ſpem eriguntur, fidentes Deum propitium fore: illumque tamquam omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea mouentur aduerſus peccata per odium aliquod & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam quam ante Baptiſmum agi oportet. Ita Tridentinum

Reſpondeo, Nihil hìc dici determinatè de amore beneuolentiæ, eaque imperfecta, quam aduerſarij ſaltem in Sacramento requirunt. Dico itaque Concilium dum ait, *omnis iuſtitiæ fontem diligere incipiunt*, loqui indeterminatè ſiue de amore concupiſcentiæ, qui in ſpe veniæ continetur, & Deum vt ſibi donum deſiderat, ſiue de quouis alio amore, qui peccati commiſſi deteſtationem contineat. Et quidem pro amore concupiſcentiæ determinatè facit, quod Concilium dicat peccatorem incipere Deum diligere, non alio modo, quàm tamquam *fontem iuſtitiæ*, ſiue iuſtificationis noſtræ quæ nobis bona eſt, & vt talis amore concupiſcentiæ diligitur, & deſideratur. Nihil ergo hic determinatè exprimitur de amore Dei propter ſe dilecti, quod poſſit parti aduerſæ fauere. Deinde dilectio loco citato expreſſa; æquè commodè intelligi poteſt de ea, quæ diſponit peccatorem ad iuſtificationem extra Sacramentum. Neque huic obſtat, quod addatur, *hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante baptiſmum agi oportet*, nam ante Baptiſmum neceſſe eſt tantùm diſiunctiuè præcedere vel contritionem perfectam, quæ extra Sacramentum per ſe iuſtificat, vel attritionem, quæ non confert iuſtitiam niſi cum actuali Sacramenti ſuſceptione. Porrò cum hæc attritio ex metu gehennæ debeat eſſe coniuncta cum ſpe veniæ a Dei clementia obtinendę, facilè admitto ſemper interuenire amorem concupiſcentiæ, quo peccator Deum vt ſibi clementem & propitium diligit: imò exiſtimo vix fieri poſſe quin erga ipſam Dei clementiam & bonitatem; veniam pœnitenti vltro offerentem, complacentiam aliquam habeat; ſed nego hanc ad valorem & fructum Sacramenti eſſe abſolutè neceſſariam, aut per ſe ſemper efficacem; aut ſufficientem.

His ita diſſolutis, Mens Tridentini pro attritionis formidoloſæ ſufficientia nouo ac validiſſimo argumento roboratur. Synodus Tridentina illum contritionis modum defendit, quem oppugnabat Lutherus; contra quem Tridentini Patres hos canones condidere. Atqui Lutherus impugnabat illam attritionem, quæ non erat ex charitate, ſed ex timore gehennæ. Ergo hanc attritionem aſtruit, & defendit Tridentinum, dum tradit attritionem ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam diſponere, idque proximè, cum hoc ipſum Lutherus negaret, & proximam diſpoſitionem ad gratiam in Sacramento obtinendam ſoli charitati attribueret. Sic enim de dolore peccati ex ſpe prœmij, aut timore pœnæ, quem fusè deſcribit, tandem pronunciat *Sermone 2. de Pœnitet.* Hæc autem contritio facit hypocritam, imò magis peccatorem, quia ſolum Timore præcepti, & dolore damni id facit. Et tales omnes indignè abſoluuntur, & communicantur. Et ſi liberè deberent, remoto præcepto, & minis pœnarum, confiteri, certè dicere ut ſibi non diſplicere eam vitam præteritam, quam ſic coguntur diſplicere confiteri; imò quò magis timore pœnæ, & dolore damni ſic conteruntur, eò magis peccant, & afficiuntur ſuis peccatis, quæ coguntur, non autem volunt odiſſe. Et hæc eſt illa Contritio quam ipſi vocant extra chariratem non meritoriam, alij vocant attritionem proximè diſponentem ad Contritionem, ſic enim ipſi opinantur, quam opinionem errorem ego iudico: *ita ille.*, Ex quibus manifeſtum eſt, Lutherum damnaſſe illam Attritionem quæ concipitur ex ſolo timore præcepti, & dolore damni, & pœnæ ſecuturæ, ac docuiſſe peccatores cum huiuſmodi attritione abſque charitate in Deum indignè abſolui. Vnde certum apparet Tridentinum agens contra dogmata Lutheri voluiſſe tradere doctrinam illis è diametro oppoſitam, ac proinde declaraſſe attritionem ex ſolo metu gehennæ honeſtam eſſe, & diſpoſitionem per ſe ſufficientem vt peccator dignè abſolui poſſit. Idque facilè eluceſcet conferenti hæc Lutheri verba cum decreto Tridentini quod in probatione prima adduxi ex Seſſ. 14. Cap. 4.

His rationibus informati aut conuicti agnouere Auctores plerique qui poſt Tridentinum ſcripſerunt, hunc fuiſſe Concilij ſenſum, & ſententiam, dum pro attritionis ſufficientia communi conſenſu ſuffragium tulerunt; quod minimè feciſſent, ſi

vel

vel in speciem existimassent Concilij mentem huic sententiæ refragari. Ex his sunt plures etiam ex Academia Louaniensi cum Tappero, Mercero, Cunero Petri, Stapletono, Lindano, Latomo, & alijs, quorum nonnulli, etiam rebus in Tridentina Synodo gestis interfuerunt.

Agnoscit, & ipse Alexander VII. in suo Decreto, ea de re dato 5. Maij anno 1667. quod mox infrà inseritur, hanc esse nostro tempore communiorem inter Scholasticos sententiam, eamque Apostolica auctoritate sic communiuit, vt sub grauibus pœnis vetuerit vllam ei Theologicæ censuræ notam inuri. Atqui Pontifex, & Ecclesia non satis saluti fidelium consuluisset, tantum auctoritatis hactenus attribuendo huic doctrinæ vnde valor Sacramenti, & iustificatio peccatoris maximè dependet, nisi hoc ipso agnouisset eam esse satis certam, & in praxi securam. Neque refert quod nolit etiam Pontifex censura notari sententiam quæ adstruit necessitatem charitatis, quia per se satis constat dolorem efficacem ex motiuo charitatis non posse in praxi obesse valori Sacramenti, & iustificationi peccatoris.

Nihilominus contra hæc rationum momenta maximè ex Tridentino deprompta, & communem Theologorum consensum ad Antiquitatis præsidium appellat pars aduersa, dum fidenter pronunciat: Antiquitùs nullum ferè pro hac doctrina de attritione formidolosa sententiam tulisse. An igitur illis qui ita sentiunt, nullus erit *Ioannes Fisserus* Episcopus Roffensis, qui pluribus annis ante coactam Tridentini Synodũ mortuus, contra errorem Lutheri de attritione ex metu sic scribit *Art. 5. col.* 308. Verùm si dixero, sine dolore qui ex charitate nascitur neminem ad suscipiendam absolutionem idoneum esse, quis iam de Sacramenti fructu securus esse potest, cum nemini certum sit dolorem ex charitate proficisci? Tutius est igitur vt dicamus fidem cum nonnullo dolore sufficere vt quis per Sacramenti susceptionem confidat se prorsus ab omni peccatorum reatu iam liberum esse factum. Vbi *dolorem nonnullum* apertè opponit dolori qui *nascitur ex charitate*.

Nullus etiam erit Ioannes a *Dauentria* qui ante decreta Tridentini anno 1537. in Exegesi contra Confessionem Augustanam ad Art. 5. prolatis Lutheri verbis quibus tradit pœnitentes ex timore præcepti, & dolore damni indigne absolui, post multa tandem contra Lutheri asseclas concludit: pag 30. *Sic absoluere non est irretire, quod vbique ferè nobis obijciunt aduersarij*. Nullo etiam loco erit *Gabriel Biel* Tridentino antiquior, qui ex sua, & aliorum sententia sic loquitur *in* 4. *Dist* 14. *Quæst.* 2. *Art.* 1. *Opin.* 3. Quandoque dispositio illa præuia non est sufficiens sed dispositio quasi a remotis, & hanc vocant Attritionem seu pœnitentiam informem, & illa non sufficit ad peccati remissionem: sed superueniens Sacramentum supplet imperfectionem illius Attritionis, & confert peccatorum remissionem, & gratiam. Explicat autem illius Attritionis insufficientiam sine Sacramento, per hoc quod non fiat propter Deum tanquam finem vltimum, sed propter amorem sui, quia peccata sunt inductiua pœnæ, aut impeditiua gloriæ.

Ignotus esse potuit *Ruardus Tapperus* nobilis Doctor Academiæ Louaniensis? qui suum opus absoluisse debuit ante Tridentinum, licet postea vulgauerit, cum Tridentini mentionem non faciat, sed solùm Florentini. Is autem ad Art. 4. Attritionem quam definiuit displicentiam peccati ex timore pœnarum pag. 111. apertè tradit idoneam esse dispositionem ad Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, ac si doctrina esset satis eo tempore communis. Et ne hic prolixior sim, videri potest in eandem sententiam Altissidorensis in 4. Tr de Sacram Pœnit. pag. 265. Heruæus in 4. Dist. 14. q 1. Et ante annos circiter trecentos Guido de Monte Rocherij Tract. 2. de Contrit. cap. 1. Denique non est cur Lutherum illam doctrinam coæuis sibi Theologis sine causa exprobrasse dicamus, si ante illum vix vnus alterue extiterit famosus istius sententiæ patronus, vti aliqui nobis persuasum cupiunt.

Quinimò ex ista paucitate Scriptorum, quæ prætenditur fuisse pro hac doctrina ante Tridentinum, breuiter eneruo omnem vim quam illi Moderni prolixè reponunt in eiusdem Concilij interpretatione ex historia Cardinalis *Palauicini*, contra sufficientiam attritionis formidolosæ. Nam si tam pauci ante Tridentinum pro illa sententia suffragium tulerunt, & tamen post cognita Concilij decreta, teste Alexandro VII. cœpit illa esse communior inter Theologos, quorum aliqui etiam Synodo interfuerunt, necessarium profectò est illos ex ActisConcilij omninò collegisse, pro Attritionis formidolosę sufficientia in eo absolutè pronunciatum fuisse.

Si quæras, quam sit certa aut euidens ista collectio? Dico Scriptoribus non paucis visam

esse adeò euidentem, vt non dubitauerint (ante decretum Alexandri VII) articulis definitis illam annumerare. Alij enim apertè pronunciāt doctrinam hanc pro attritione formidolosa a Tridentino declaratam esse Sess. 14. cap. 4. Alij oppositam videri Tridentino apertissimè repugnare, &c. Denique ipsa Generalis Inquisitio Hispaniæ hanc propositionem, *Confessio ex solo pœnarum metu facta, & non etiam ex amore Dei, nulla est, adeoque iteranda*, grauiter reprobauit, nō sine interminatione cēsuræ. Ego censuras siue illas siue alias minimè attingo, aut accepto, & aliud non addo, quam doctrinam pro sufficientia attritionis formidolosæ ex dictis videri adeò securam, vt amplius de ea prudenter dubitari non possit, ex fundamentis supra assignatis.

Sed nolim me, aut alios qui idem sentiunt propterea dici aut haberi *Hostes charitatis*, vt aliqui non maximè beneuola charitate exprobrant. Hortamur assiduò, consulimus, suademus, tota laterum contentione vbique prædicamus, vt quisque in quouis opere, & multo magis in Sacramento pœnitentiæ totis animi viribus ad Charitatem connitatur. Nec tantùm ad illam dilectionem dilutam, tenuem, & imperfectam quam alij requirunt, sed etiam vt Charitatem perfectam, imò perfectissimam, ac Seraphicam habere contendant. Quorsum ergo nos *Hostes charitatis*? Quia nolumus illos ad tartarum damnare, qui cum solo timore ac tremore iustitiæ diuinæ, aut cœlestis gloriæ amittendæ, aut gehennæ a Deo infligendæ, cum spe veniæ, & sincero emendationis proposito, ad pœnitentiæ Sacramentum accedunt. Hostes, inquam, sumus Charitatis, qui censemus non recedendum a veritate doctrinæ quam ipse Christi Vicarius Alexander VII. disertè pronunciat esse nunc inter Theologos communiorem, & non accedendum ad paucos qui hactenus viam aliam, & minimè tritam ingrediendam malunt. Ad pleniorem huius doctrinæ notitiam hic opportunè subijcio ipsum decretum in hac materia ab Alexandro VII. editum.

(∴)

Decretum S. D. N.,

Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. quo vetat Censura notari sententiam de sufficientia Attritionis ex metu gehennæ, alteramque de necessitate aliqualis dilectionis ad sufficientiam Attritionis, Feria V. die V. Maij M. DC. LXVII.

S. D. N. Alexander Papa VII. cum acceperit non sine graui animi mœrore Scholasticos quosdam acriùs, nec absque fidelium scandalo inter se contendere, an illa Attritio quæ concipitur ex metu gehennæ excludens voluntatem peccandi cum spe veniæ, ad impetrandam gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, requirat insuper aliquem actum dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, negantibus alijs, & inuicem aduersam sententiam censurantibus. Sanctitas sua enixè cupiens pacis vinculum inter fideles seruari, omnemque scissuræ fomitem extinguere, auditis votis eminentissimorum ac reuerendissimorum DD. Cardinalium aduersus hæreticam prauitatem generalium Inquisitorum, nec non Dominorum Consultorum, & Qualificatorum sacræ Congregationis eiusdem generalis Inquisitionis, hoc præsenti Decreto; in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis latæ sententiæ huic sanctæ Sedi reseruatæ, alijsque pœnis eiusdem sanctæ Sedis arbitrio taxandis, præcipit cunctis, & singulis fidelibus quocumque gradu, ac dignitate etiam Episcopali, & maiori imo, & Cardinalitia fulgentibus, vt si deinceps de materia Attritionis præfatæ scribent, vel libros, aut scripturas edent, vel docebunt, vel prædicabunt, vel alio quouis modo pœnitentes, aut Scholares, cæterosue erudient, non audeant alicuius Theologicæ censuræ, alteriusue iniuriæ, aut contumeliæ nota taxare alteram sententiam, siue negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in præfata Attritione ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter Scholasticos communior videtur; siue asserentem dictæ dilectionis necessitatem, donec ab hac sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum. Statuitque præterea Decretum hoc, seu illius exemplum ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum de Vrbe, & in acie Campi Floræ affixum omnes vbique existentes arctare, & afficere, ac si vnicuique personaliter fuisset intimatum.

Fran-

Franciſcus Siccardus Sanctæ Romanæ, & Vniuerſalis Inquiſitionis Notarius. Locus ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. Ieſu Chriſti 1667. *indictione quinta, Die verò* 7. *Maij, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & D. N. D. Alexandri diuina prouidentia Papæ VII. anno decimo tertio, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, & in acie Campi Floræ, ac in alijs locis ſolitis, & conſuetis vrbis, per me* Carolum Melanum *eiuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ, & Sanctiſs. Inquiſitionis Curſorem.*

QVÆSTIO XXII.

De varijs obligationibus Fidelium erga propriam Parœciam.

Obligationes præcipuæ, & indubitatæ.

PRimò, tenetur quilibet intra ſuam Parœciam à proprio Parocho Baptiſmum ſuſcipere, & non ab alio extra neceſſitatem: ideòque parentibus incumbit liberos ſuos illis baptizandos tempeſtiuè offerre.

Secundò, obligantur Communionem Paſchalem a proprio Paſtore percipere, nec ſatisfaciunt tunc alibi communicando, niſi cum illius facultate.

Tertiò, tenentur ſuo tempore extremam Vnctionem ab eodem procurare, vti & Viaticum, niſi ſit in loco vbi alteri illa adminiſtratio ex certo priuilegio conceditur, vti in Miſſionibus aliquando contingit.

Quartò, idem dicendum eſt de celebratione Nuptiarum. Ad eumdem non alios recurrere tenentur pro benedictione nuptiarum, & puerperij.

Quintò, ad proprium Parochum eiuſque Eccleſiam pertinent iura ſepulturæ, ac funeris ducendi, niſi quis in altera Eccleſia ſibi ſepulturam legitimè conſtituit, vti apud varios Regulares fieri contingit.

Sexto, de iure ordinario tenentur Parochiani ſuo Paſtori eiuſque Eccleſiæ frugum ſuarum, aliorumque fructuum Decimas perſoluere, aliaſque primitias, & oblationes, iuxta loci conſuetudinem. Quod ſi illa deficiant, aut non ſufficiant, debent Parochiani congruam ſui Parochi ſuſtentationem aliunde ſupplere, iuxta Apoſtolum docentem, adminiſtranti ſpiritualia debere temporalia ſuppeditari. Debent quoque parentes liberos ſuos in Doctrina Chriſtiana inſtruendos Parocho offerre, niſi id per ſe, alioſue ſufficienter præſtari curent.

His ita conſtitutis, quæſtiones ſpeciales in hoc genere aliquando controuerſas hic paulò latius deducemus.

An teneantur vllo Præcepto Parochiani diebus Dominicis, & Feſtis intereſſe Concioni in propria Parœcia, ſic vt non ſatisfaciat qui tunc ſolas Regularium Eccleſias frequentat.

HÆc controuerſia noſtro tempore magna partium contentione diſceptatur, aut diſceptata fuit. Agitur imprimis de Cleri ſęcularis templis, & officijs; litigatur de Regularium præcipuis munijs, ac priuilegijs. Diſceptatur denique de totius populi Chriſtiani immunitate a vinculo præcepti, quo ædes Parochiales ad verbi Dei prædicationem frequentare cogantur.

Hinc eſt quod hæc quæſtio ſæpius excitata, ſæpius ſopita, nuper Louanij, ex tenui ſcintilla, in nouum de repente litterariæ contentionis incendium eruperit. Fomitem huic contentioni ſubiecit Concionator in templo D. Iacobi, qui auditores ſuos admonuit de reatu peccati, quem illi incurrunt, qui in templo propriæ Parœciæ verbum Dei audire omittunt. Non leuiter offendit ea denunciatio pleraſque Regularium familias, atque extemplo contra hanc doctrinam excuſſa Pontificum diplomata ac decreta valuis affixerunt, ſuaque iura ac priuilegia populo præ roſtris exponere cœperunt. Contra hos prodijt ſine mora libellus inſcriptus, Obligatio audiendi Verbum Dei in parochijs, clarè demonſtrata. Huic Demonſtratori oppoſuit vir eximius ex ordine S. Auguſtini, Exhibitionem Canonum, quibus obligationem illam doctiſſimè oppugnauit. Non multò poſt tempore idem Demonſtrator ſub nomine Chriſtophori Philalethis repoſuit libellum quem inſcribit, Iuſtam defenſionem contra illam Canonum exhibitionem. Sed contra hunc Philalethem aperta fronte ſuam Canonum Exhibitionem nouo Reſponſo ſtabiliuit idem Exim. P. Chriſtianus Lupus ex ordine S. Auguſtini, edito menſe Decembri anno 1674. Verùm nec pedem è campo retulit Philalethes, qui pro ſua cauſa poſtea vulgauit, Deductionem Iuris Parochialis, &c. anno 1675. Atque ita mutuus partium, & argumentorum conflictus, ad huius cauſæ cognitionem omnium pænè animos ac ſtudia concitauit

tauit. Hic præcipua tantùm vtriusque partis argumenta breuiter proponens, causæ iudicium, prout debeo, alijs integrum relinquo.

Assertores obligationis confluendi ad Concionem propriæ Parœciæ pręcipuum causæ suæ momentum petunt ex verbis Concilij Tridentini Sessione 24. cap. 4 de reformatione. *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ suæ interesse, vbi id commodè fieri potest, ad audiendum verbum Dei*. Contendunt enim Concilium dum pronunciat, vnumquemque teneri, præcepti vinculum imponere voluisse, vnde inferunt nemini licere sic aliena templa frequentare, vt absit à concione suæ Parœciæ.

Respondent ex aduerso Regulares, per illa verba nullam importari obligationem conscientiæ, sed tantùm aliquam decentiam, & honestatem, vt aliquando ad verbum Dei audiendum quisque in propria parochia compareat, præceptum verò incumbere ne quis ex contemptu eam adire negligat. Idque confirmant primò, quia nulla veritatis specie dici potest, quod voluerit Concilium generaliter vnumquemque fidelium stricto pręcepto adstringere, vt verbo Dei audiendo intersit, multò minus vt debeant omnes in vnum Parœciæ suæ templum compingi, quod sæpè nec mediam gregis sui partem simul intra sua repagula complecti potest.

Confirmant secundò, quia Concilium disertè addit, *vbi id commodè fieri potest*, quo declarat fidelium opportunitati ac deuotioni relictum esse, siue Regularium, siue aliorum conciones frequentare. His autem neque commodum, neque opportunum est, relicto templo viciniori, aut concionatore aliquando præstantiori, aut magis forsan ad animæ suæ profectum accommodato, ad vnicum in tota vrbe præconem, & templum adstringi. Neque refert si dicas, liberum esse, vbi suæ obligationi in parochiali satisfecerint, alia etiam templa frequentare; nam hoc ipsum, cum plerisque nec commodum, nec integrum esse soleat, satis demonstrat illam obligationem neque verbis, neque mente Concilij consentaneam videri.

Confirmant tertiò, ex declaratione summi Pontificis Pij V. in Bulla, *Etsi Mendicantium*, data post Tridentinum anno 1567. 17. Kal. Iunij, quæ sic habet. Fratres mendicantes Missas, & diuina officia huiusmodi, etiam in diebus Dominicis vel Festiuis, etiam antequam Rector Parochialis Ecclesiæ celebrauerit, celebrare, & facere; & quando eis videbitur; etiamsi tunc in Ecclesia Cathedrali prædicatur, prædicare; ac etiam quoscumque vtriusque sexus fideles totius anni tempore illas, & illa, in Ecclesiis Fratrum huiusmodi audire possint; ipsique Christi fideles vllatenus desuper molestari, aut impediri per locorum Ordinarios, seu Rectores Parochialium Ecclesiarum, aut alios quoscumque vllo pacto, causa, vel occasione non valeant, seu debeant; sed præfati Christi fideles audiendo Missas, & alia diuina officia in Ecclesijs Fratrum, huiusmodi diebus Dominicis aut Festis, præcepto Ecclesiæ de illis audiendis satisfecisse censeantur. Ita hactenus Bullæ verba.

Declarationi adeò manifestæ nihil videbatur posse opponi. Non dubitant tamen aliqui contendere ipsum Pium V. in Constitutione sua, *Romani Pontificis, &c.* Diploma illud reuocasse.

Respondent Regulares, id nullam habere veri speciem. Siquidem in ea aliud non decernit quam, *Decretum Concilij Tridentini de Approbatione Regularium audiendi confessiones sæcularium præpositorum facienda, obseruari debere ab omnibus Regularium quorumuis Ordinum etiam Mendicantium: Non obstantibus Constitutionibus Apostolicis ac nostris litteris prædictis &c.* Hic reuocat Pontifex suam Constitutionem, quoad Confessiones sæculariũ, statuens non audiendas sine Ordinarij examine, & approbatione. Nihil hoc habet commune cum præsenti quæstione, quæ est de Concione, & Missa in Parochiali templo audienda. Adducunt tamen aduersarij aliam istius diplomatis reuocationem per Pij V. successorem Gregorium XIII. quæ incipit: *In tanta*. Sed hanc fuisse publicatam negat Auctor Analectorum cap. 13. affirmat fusè Philaletes in Obligatione audiendi, &c. cap. 5. pag. 33.

Constitutioni *Pianæ* addunt Regulares in eamdem sententiam alia Pontificum diplomata: & illud Pauli III. *Licet debitum*, anno 1549. concessum Societati Iesu, vbi decernitur, vt omnes Christi fideles in Sociorum Ecclesijs Conciones, Missas, & alia diuina officia audire, & Ecclesiastica Sacramenta recipere liberè & licitè valeant; *nec ad id proprias Parochiales Ecclesias accedere teneantur*. Huic verò Constitutioni ne dicas derogatum esse per Concilium Tridentinum, obstat Bulla Gregorij XIII. *Ascendente Domino*, data anno 1584. vbi de Apostoli-

cæ

eæ poteſtatis plenitudine dictę Societatis quęcumque priuilegia, facultates, exemptiones, immunitates, gratiæ, & indulta à prædeceſſoribus [inter quos diſertè Paulum III. nominat] conceſſa, approbantur ac confirmantur.

Accedit denique communis Doctorum, qui poſt Tridentinum ſcripſerunt, ſenſus & interpretatio, vt *Heſſelij* in Decalogum cap. 14. *Molani* ad Decal. Cap. 9. *Bonacina* Diſp. 5. Punct. 2. num. 27. *Suarez* Lib. 2. de Relig cap. 16. num. 6. *Azorij*, *Trullench*, *Molfeſij*, *Leandri* Part. 3. Tractat. 2. Diſp. 2. quæſt. 73. apud quem alios longo ordine citatos inuenies. Quibus addo Theſes in ipſa Academia Louanienſi præſente Doctore Baio, qui interfuit Tridentino, publicè defenſas anno 1580 & 1569 24 Martij his verbis. Etſi melius ſit audire ſacrificium Miſſæ in Parochia propria, quam aliena, ad has tamen conditiones Eccleſiæ præcepto non adſtringimur: & quamquam de Concione ſacra audienda *non habeamus expreſſum Eccleſiæ mandatum*, videndum tamen eſt ne piæ conſuetudini, vel legi naturæ contraueniatur. Ad extremum aduerte, Auctorem exhibitionis Canonum ſic Tridentinum interpretari vt *Parochiam propriam* intelligat prout opponitur alienæ Parochiæ, atque ita contra Eccleſias Regularium nihil omnino actum, aut cogitatum fuiſſe contendit.

Ex his alijſque concludit ille pro Regularibus, communem fidelium praxim ac conſuetudinem tam validis argumentis innixam, & vbique locorum tam diuturno vſu roboratam, omnem oppoſitæ probabilitatis, aut dubitationis vmbram diſſipare; nec aliam de verbo Dei in Parochia audiendo relinquere ſtricti iuris obligationem, quam illam quæ eſt legis naturalis, quando alicui in fide, aut moribus neceſſaria eſt inſtructio, quam alibi commodius adipiſci nequit. De his iudicare alterius fori eſt: hæc nobis expoſitionis, non defenſionis cauſa in his, & ſequentibus adduxiſſe ſufficiat.

QVÆSTIO XXIII.

An Fideles ſatisfaciant præcepto Eccleſię audientes Miſſam Dominicis, & Feſtis diebus extra templa Parochialia, v. gr. in ſolis Eccleſijs Regularium?

DE hac quoque quæſtione nouam litem ſuſcitarunt, ac partem negatiuam recèter ſuſtinuerunt quidam Paſtores, præſertim in vrbe Louanienſi. Contra hos Analecta Priuilegiorum pro Regularibus edidit Doctor eximius ex ordine Prædicatorum in eadem Academia.

Argumenta pro parte negatiua congeruntur in caſa Paſtorum ex iure tam antiquo, quàm nouo, & præſertim ex auctoritate Concilij Tridentini Seſſione 22. in decreto de celebratione Miſſæ: *Moneant* [Ordinarij] *etiam eundem populum vt frequenter ad ſuas Parochias ſaltem diebus Dominicis, & maioribus Feſtis accedant*. Quod referendum volunt ad Miſſæ auditionem, cum in maxima parte illius Capitis de Miſſa agatur.

Idemque volunt pridem conſtitutum à Sixto IV. Extrauag *Vices illius* de Tregua, & Pace. *Quod*, nempè, Fratres Mendicantes non „ prædicent, populos Parœcianos non teneri „ audire Miſſam in eorum Parœcijs diebus Fe- „ ſtis, & Dominicis, cum iure ſit cautum il- „ lis diebus Parœcianos teneri audire Miſſam „ in Parochiali Eccleſia, niſi forſan ex honeſta „ cauſa ab ipſa Eccleſia ſe abſentarent.

Reſpondent Regulares, ſemper honeſtam cauſam eſſe, maiorem deuotionem, aut commoditatem audiendi Miſſam in alijs Eccleſijs: adeòque per hanc clauſulam fidelium libertati relictum eſſe, vt eligant ſibi locum opportuniorem. Neque alia de cauſa prohibitum eſſe hoc *prædicari*, quam vt lites, & diſcordiæ, quæ ex tali prædicatione ſuſcitatæ fuerunt, deinceps ſopirentur. Sæpè enim ipſa doctrina integra, & intacta permanente, concordiæ cauſa, prohibetur eam publicè docere, aut prædicare.

Quod ſi quis pugnaciter vrgeat verbis allegatis vim aliquam ineſſe maiorem, quæ Parochianis præcepti vinculum imponat: Reponunt facilè Regulares, etſi talis obligatio verbis illis intenta fuiſſet, dudum illi derogatum eſſe per contrariam conſuetudinem toto orbe receptam; & per declarationem Clementis VIII. aliorumque Pontificum decreta, quæ mox in medium proferentur. Atque ita de

præcepto Missæ audiendæ tractantes docent *Barbosa*, *Portel*, *Nauarrus* citans S. Antoninum, ac Syluestrum, & in eamdem sententiam plures adducit *Cardin. Lugo*, & passim alij.

Iam verò contra obligationem frequentandi Missam in templo Parochiali proferunt Regulares aperta Pontificum diplomata: Omissis antiquioribus, manifestam aiunt esse declarationem Leonis X. sancitam 13. Nouembris anno 1517. „Nos auctoritate A„postolica tenore præsentium notum faci„mus, omnes Christi fideles vtriusque sexus, „qui (non contempto proprio Sacerdote Pa„rochiali) in Ecclesijs Fratrum Ordinum „Mendicantium Dominicis & Festis diebus „Missam audiunt, satisfacere pręcepto Eccle„siæ de Missa audienda, nec in aliquam labem „mortalis peccati, pęnamue incurrere: In con„trarium facientibus non obstantibus quibus„cumque &c.

At opponunt Aduersarij hanc Constitutionem Leonis reuocatam esse per locum ex Tridentino supra citatum, aut Bullam subsequentem Gregorij XII. Verùm supra ostendunt alij, ipsa Tridentini verba pro Missa Parochiali nullum præceptum importare, quo possit declarationi Leonis aduersari. Ad Constitutionem Gregorianam respondent, quod, neque meminit illa decreti Leonis, neque vllam continet clausulam qua illi derogatur.

Quin & hanc esse mentem sensumque Ecclesiæ, declarant ex posteriori Decreto Clementis VIII. edito 22. Decembris anno 1592. ad terminandam litem quam Parochi Duaceni Regularibus intentabant, & ibidem hoc tenore publicata fuit. „Præsenti nostro Decre„to sancimus, licere sæcularibus Christi fide„libus vniuersis, liberè Missas diebus Domini„cis, & aliis Festis audire in Ecclesiis tam fra„trum Prædicatorum, quam aliorum Mendi„cantium, nec non Collegii Societatis Iesu „iuxta illorum priuilegia, & antiquas consue„tudines.

At, inquiunt, in Decreto Clementis nulla extat mentio Tridentini, requiritur autem expressa mentio vt derogetur decreto Concilij Generalis. Sed contra primò, verba Decreti satis declarant Tridentinum nihil statuisse quod in hac parte aboleret Regularium priuilegia, sed potius ea post Concilium in suo vigore permansisse, dum in eo disertè declaratur, licere diebus Dominicis & Festis Missas audire in templis Regularium, *iuxta illorum priuilegia, & antiquas consuetudines*. Secundo, valida esse Pontificum indulta, etiam sine mentione aut clausula expresè derogatoria Concilij, declarauit sacra Congregatio in quæstione mota contra valorem Priuilegij cuiusdam, concessi Congregationi Oratorij S. Marię in Vallicella à Sixto V. ann. 1586. defectu clausulæ qua derogaretur Tridentino, cui priuile„gium illud erat contrarium. „Congregatio „Concilij censuit, si huiusmodi priuilegium „fuit, vt proponitur à Sede Apostolica conces„sum, vtique esse omnino obseruandum, quā„uis nullam derogationem, aut mentionem „Concilij Tridentini contineat. Refertur autem hæc declaratio in Compendio Priuil. Fuliens. Verbo, Absolutio, quoad sæculares §. 9. Idemque ex professo docet *Portel* in Addit. V. Trident. & Rodrig. Tom. 3. Quæstionum Regularium Quæst. 46. Art. 1. citans Archidiaconum, ac Innocentium. Neque volunt de hoc dubium moueri Vniuersitates, & Capitula dum de suis Priuilegijs agitur, quorum alias non pauca vacillarent.

Alia etiam via Clementinam hanc Constitutionem labefactare conantur, dum volunt eam agere de Missa libera, siue non præcepta, sic vt insuper aliam ex præcepto fideles in suis Parochijs audire teneantur.

Sed reponunt Regulares, istam expositionem ab omni veri specie abhorrere. Nullis enim opus erat priuilegiis Apostolicis, vt fidelibus præter Missam præceptam, alias pro arbitrio vbiuis locorum audire liceret: neque Pastores pro re tam friuola litem mouerunt. Omnem denique in hac parte, totaque controuersia dubitationem tollit Constitutio Leonis X. & Pij V. definiens omnes Christi fideles in Ecclesijs mendicantium Missam audientes per hanc Ecclesiæ præcepto satisfacere, vt supra retulimus.

At contra grauiori tono assurgunt aliqui, ac contendunt, ipsam absentiam à Sacro Parochiali coniunctam esse cum contemptu propriorum Sacerdotum, & Parochialium Ecclesiarum, quod in Bulla Leonis expressè prohibetur.

Hoc si ita esset, fateri oporteret, peccare non tantum populum, sed etiam alios, qui venerandos Pastores, & de suo grege benè meritos per Regularium priuilegia contemptui, aut ludibrio exponerent. At videant illi, ne se nimis facilè læsos putent. Non illico contemnitur qui alteri in omnibus non præponitur. Placent Regularium templa, mores, vel modestia; nec ideo displicent Pastorum Ecclesiæ, ritus, & officia. Habent hi suam gratiam, habent

Regu-

Regulares suam. Non sine causa in domo Dei mansiones multæ sunt, vt ea multorum pietatis se latius expandat. Si populi pietas, ad satisfaciendum Ecclesiæ præcepto, Parochialium templorum angustijs coercenda fuerit, mirum pluribus videtur, quorsum pro Regularibus omni æuo, tot populorum ac principum impensis, tam amplæ ædes toto orbe exstructæ, totque altaribus, ac paramentis exornatæ; An vt chorus tantum saxis caneret, & melius in vacuo templo Psalmus resonaret? Adeo denique plerisque apparet illa obligatio tam à populorum consuetudine, quam à Doctorum sententia abhorrere, vt præter plures quos contra eam adducit *Card. Lugo Barbosa*, & *Pasquilinus* etiam nouissimè *Leander* Tra. 11. de Præcept. Eccles. Disp 20. plusquam triginta Auctores classicos enumeret, qui si adeantur, æquo rerum æstimatori abundè satisfacient.

QVÆSTIO XXIV.

An satisfaciat præcepto annuæ Confessionis, qui quouis tempore, etiam Paschali, Regulari approbato confitetur?

NEgauit olim Ioannes de Poliaco, sed à Ioanne XXII. citatus, tam hunc articulum, quam alios suos errores reuocauit, vti patet ex Pontificis eiusdem *Extrauagante* inserta corpori Iuris canonici, *Vas electionis*, de Hæreticis. Vt verò ille Regulares contra tales insultus deinceps tutos redderet, Ordinem Prædicatorum, ac Minorum, & eos qui cum illis in priuilegijs communicant, ipsis Parochis, quoad potestatem omni tempore confessiones audiendi, æquiparauit. Eamdemque *Extrauagantem* insurgentibus de nouo dissidijs *Eugenius IV. Nicolaus V. & Sixtus IV.* innouauit.

Instauratæ nihilominus sunt nostro seculo antiquæ lites, quibus pridem opposita est noua Constitutio in Concilio Lateranensi sub Leone X. quæ incipit, *Dum intra*. In qua postea sic decernit: Possunt illi (Regula-
„ res) per Episcopos, & Prælatos super suffi-
„ cienti literatura examinari: Talibusque
„ præsentatis, admissis, vel etiam indebi-
„ tè recusatis confitentes, Constitutioni
„ quæ incipit, Omnis vtriusque sexus, quo-
„ ad confessionem dumtaxat, satisfecisse
„ censeantur

At lapsu temporis perrupit hos obices nouus aliquorum impetus, & in vrbe primùm Duacena Belgium inuasit. Sed illum valide repressit Clemens VIII. in Breui superiori Capite citato, quod decernit Seculares Christi fideles, *Priuilegiatis idoneis, & ab Ordinario approbatis peccata sua etiam quadragesimali, & paschali, & quouis alio tempore confiteri licitè posse*.

Instant tamen alij, acriterque contendunt hæc ita intelligenda esse, vt iuxta Caput, *Omnis vtriusque sexus*, omnis secularium confessio, & maximè annua, possit fieri Regularibus, tantummodò de licentia proprij Sacerdotis; alioqui vt Ecclesiæ præcepto satisfiat denuò iterandam; idque iuxta Decisionem quandam Martini V. quam refert *Maior dist.* 17.

Opponunt Regulares Bullam contrariam Alexandri IV *Non sine multa*: quam refert Bzouius ad annum 1257. n. 5. vbi expressè additur id fieri posse, *Sacerdotum Parochialium assensu minimè requisito*. Diploma verò Martini V. quo hæc licentia requiritur, receptum fuisse negat *Syluius* in Supplemento quæst. 8. art. 4. Quæst. 3. Quidquid de eo sit, respondent Regulares, limitationem illam ab alijs Pontificibus Martini Successoribus, & à generali Concilio Lateranensi sub Leone X. penitus ablatam esse, & priuilegia cum clausulis derogatorijs plenum robur accepisse.

Idque confirmant ex eo, quod quoties deinceps hæc controuersia mota est sacra Congregatio Interpretum Tridentini pro Regularibus sententiam tulerit. Inter alias extat illa quæ lata est pro Patribus Societatis diœcesis Lingonensis, ab Episcopo eius promulgata 22. Septembris 1624. Oratores semel approbati
„ ad confessiones secularium audiendas, pos-
„ sunt omnium confessiones audire, etiam in-
„ firmorum, quolibet anni tempore, etiam
„ Paschali, absque eo quod Parochi, & Cano-
„ nicorum licentia habeatur.

Postea anno 1644. cum turbæ fuissent concitatę à Burdegalensibus aduersus Regulares, de Confessione ac communione Paschali, & ab vtriusque administratione tempore quindenæ paschalis illos omnino prohiberi contendissent; Congregatio siue dubitatione Regularibus causam adiudicauit in hac forma:
„ Instantibus Regularibus ciuitatis Burdega-
„ lensis die 9. Iulij anno 1644. Sacra Congre-
„ gatio Em. Cardinalium Concilij Tridentini
„ interpretum, post maturam discussionem
„ censuit Archiepiscopum Burdegalensem nō
„ posse prohibere Regularibus habentibus pri-
„ uilegia Apostolica, vt à Dominica Palma-
„ rum vsq; ad Dominicam in Albis inclusiuè

ad-

administrare non valeant personis sæcularibus Sacramentum Confessionis. Et ne quid porrò contra hanc sententiam attentari possit, eam ad verbum suæ sanctioni quæ incipit, *Exponi nobis fecerunt* anni 1645. 7. Februarij inseruit Innocentius X. subdens: *Decretum præinsertum Apostolica auctoritate, tenore præsentiũ confirmamus, & approbamus, &c.* Similem decisionem Sacræ Congregationis, in lite à Salernitanis de eadem quæstione mota, refert *Fagnanus* ad Cap. *vtriusque sexus*. Iam verò, inquiunt Regulares, quid videri potest magis a ratione alienum, quam quod possit Episcopus, aut ipse Parochus cuiuis approbato potestatem dare, excipiendi annuam Confessionem qua præcepto satisfiat, & interea controuersiam moueri, an ad eundem effectum sufficiat a summo Christi Vicario facultatẽ Regularibus concedi, & vices proprias illis delegari? Nam vt docet *S. Thomas* Opusc. contra Impug. Relig. Cap 4. Sacerdos proprius non solùm est Parochialis, sed etiam Episcopus, vel Papa, ad quos etiam magis pertinet cura eius quam ad Sacerdotem..... Vnde qui confessus est Episcopo, vel habenti vices eius, confessus est proprio Sacerdoti.

Colligunt igitur ex Angelico Doctore, non debere Pastores, sibi tantum *Proprij Sacerdotis* nomen vindicare, sed per hoc intelligi etiam quemlibet cui supremus in terris Pastor suas vices delegauit. De hoc si quis fusius edoceri velit adeat *Rebuffum* in Cap. *Omnis vtriusque sexus*. *Calderinum* Concil. 37. *Maiorem*, *Gabrielem*, *Almamum*, *Viualdam*, *Gamacheum*, *Tsambertum*, & inter recentiores consulat *Chassaing*. Tract. 5 Cap. Prop. 3. & 4. qui plures adducit auctores qui in eo quem tradidi sensu *Proprij Sacerdotis* nomen vsurpandum docet.

Sed vt hi silerent vniuersi, pro sua reuerentia audiendus esset solus Clemens X. qui in Decreto quod incipit: *Superna*. edito anno 1670. litem omnem apertè diremit dum decernit, Religiosos ad Confessiones sæcularium semel simpliciter approbatos, posse in diœcesi Episcopi approbantis quouis anni tẽpore, etiam Paschali, & quorumcumq; etiam infirmorum confessiones audire, absque vlla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. Et eos qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint, Constitutioni, quæ incipit, *Omnis vtriusque sexus* quoad Confessionem dumtaxat satisfecisse censendos.

QVÆSTIO XXV.

An validè, aut licitè possit Episcopus Regulares ad sæcularium Confessiones absolutè Approbatos, propria auctoritate pro libitu ad nouum examen sub pœna suspensionis adigere, aut approbationes à Prædecessore legitimè concessas reuocare?

NOn desunt pauci ex multis Prælati, qui hanc sibi potestatem vindicarunt, & inde non modicas in sua diœcesi turbas concitarunt. Nituntur hi clausula Bullæ Pij V. quæ incipit, *Romani Pontificis*, vbi ita decernit. „Volumus eos (Regulares Mendicantes) qui „semel ab Episcopis suis præuio examine ap„probati fuerint, ab eodem Episcopo iterum „non examinari: Ab Episcopo autem succes„sore pro maiori conscientiæ suæ quiete exa„minari de nouo poterunt. Est quoque eiusdem tenoris constitutio *Vrbani VIII. Alias à nobis*, quæ legitur apud *Barbosam* lib 1. Iur. Eccl. Cap 43. Ex his, & alijs eiusdem formæ Pontificum decretis conficiunt, dictam potestatem Episcopo, saltem Successori, suo iure competere.

Verùm ex aduerso demonstrãt Regulares, per has Constitutiones, ad instituendum nouum examen, aut approbationem pro arbitrio successoris reuocandam, nihil omninò potestatis acquiri. Id enim iuris allegati Canones tunc tantùm Episcopo concedunt, quando constat examen *pro maiori conscientiæ quiete* illi necessarium esse. Requirunt igitur iustam causam, & defectum aliquem satis exploratum ex parte personæ approbatæ, qui Episcopi conscientiam meritò extimulet, non solam eius voluntatem, aut causam merè imaginariam. Quod si aliunde constare possit, personam antea absolutè approbatam, ad Confessiones excipiendas satis idoneam esse, non est iusta Episcopi inquietudo, nec subest causa legitima vt possit Confessarius ad examen reuocari. Cum enim habeat Sacerdos Regularis ad Sacramentum pœnitentiæ iurisdictionem à Sede Apostolica concessam, & approbationem Ordinarij à Tridentino requisitam, iam ipsi acquisitum est ius omni ex parte absolutum ad exercendum potestatem legitimè possessam: ac proinde ab illius exercitio absque legitima causa, solo prætextu pacandæ conscientiæ, sine iniuria deturbari non potest. Non enim habet se approbatio per modum gratiæ arbitrariæ; sed est legitima Iudicis sententia, quam non

potest

potest is qui eam tulit, aut alius, sine noua causa reuocare. Hinc non tantum iniustam sed etiam inualidam esse in casu nostro hanc approbationis ritè concessæ retractationem, docet *Card. Lugo* de Pœnit. Disput. 21. Sect. 3. num. 64. *Bossius* de Iubil. Sect. 3. Cap. 2. §. 4. *Portel.* V. Confess. Præsena. *Bordonus* Tom. I. Resolut. 36. numer. 8. *Leander* de Pœnitent. Tract. 5. disput. 11. quæstion. 8. *Lezana* Consult. 40. num. 1. vbi in eandem sententiam adducit Peyrinum, Suarez, Pasqualigum, Palaum, & plures ex antiquioribus.

Roboratur hæc doctrina ex pluribus Summorum Pontificum declarationibus ac Decretis, quæ vetant imprimis Episcopo Conuentum aliquem integrum propria auctoritate a confessionibus sęcularium audiendis suspendere, aut ad aliud examen absque noua causa compellere: imò etiam vllum Regularium in particulari à se absolutè approbatum ad hoc adigere, nisi noua causa, & ad confessiones spectans postea interuenerit.

Nec alia est ratio de Episcopo successore, nisi quod hic facilius possit dubitare, an approbatio, non à se, sed à suo prædecessore concessa, fuerit legitima, & persona ad confessiones excipiendas satis idonea. Constant verò ea quæ disserui de Episcopo approbante ex Bulla Pij V. *Etsi mendicantium* num. 41. & Bulla, *Romani Pontificis*, cum adiuncta Sacræ Congregationis declaratione, nec non ex alio eiusdem Congregationis Decreto, expedito 20. Nouembris anno 1615. quo statuitur Archiepiscopis, Episcopis, aliisque locorum Ordinarijs, ad quos Confessores approbandi ius spectat, Confessarios Regulares alias ab ipsis liberè approbatos, ab audiendis confessionibus suspendere post hac minimè licere, nisi ex noua causa, eaque ad Confessiones ipsas perinente, aut ob non seruatum Interdictum ab ipsis Ordinarijs positum. Eiusdem tenoris est Bulla Innocentij X. *Cum sicut accepimus*, data 16. Maij anno 1648. quæ decernit, Regulares alias liberè ab Episcopo præuio examine approbatos ad audiendas confessiones personarum sęcularium, ab eodem Episcopo suspendi non posse sine noua causa, eaq; ad Confessiones ipsas pertinente.

Quinimò, quoad Episcopum successorem *Gonzales* ad Regulam 8. Cancellariæ, refert Declarationem Cardinalium in hæc verba. „Episcopus non potest examinare approbatos a suo Antecessore, nisi post promotionem aliqua noua causa superueniat: quod „si data sit causa Successori dubitandi de capacitate antea approbati, non potest eum „de quo dubitat suspendere ante examen, „cum sit in possessione, sed debet illum ad „examen reuocare. Prætereo plura alia decreta, & decisiones, quas hæc controuersia mirum quàm sæpè renouata, pro Regularibus extorsit. Qualis fuit pridem illa contestatio inter Episcopum Brugensem, & Regulares suæ diœcesis; quos a prædecessore simpliciter approbatos, cum ad nouum examen adigere vellet, præcepit illi auctoritate Apostolica illustrissimus tunc in Belgio Pronuncius, vt Regulares a suorum priuilegiorum vsu non impediret, ac tergiuersantem ad grauem mulctam condemnauit, per sententiam datam 16. Augusti anno 1600. Donec tandem Episcopus destitit, & Regularium priuilegia agnouit per transactionem Concilij Regij diplomate Bruxellis expedito confirmatam.

Hanc litem è Belgio tunc præscriptam, Tornacum nuper reuexit Episcopus ex Gallia illi diœcesi impositus, qui suo edicto 24. Aprilis anno 1671. citauit omnes regulares ad confessiones sęcularium approbatos, ad subeundum nouum examen a die 20. mensis Maij, reuocans eo elapso omnes approbationes administrandi Sacramentum Pœnitentiæ, siue per suos prędecessores, siue per Vicarios generales concessas: sed conatus ille nouus maiorem molestiam, quam progressum habuit. Nec alibi huiusmodi procellæ pacatiorem exitum retulere.

Declaratur generaliter quas pœnas incurrant, qui concessa Regularibus priuilegia impugnant: aut qui violant debitam Episcopis reuerentiam.

AD demonstrandum Pœnas in hac parte ab Ecclesia constitutas, pauca tantùm ex multis Conciliorum ac Pontificum decretis in medium proferenda. Satis disertè eas pœnas ac censuras exprimit Bulla aurea quæ incipit, *Sacro Prædicatorum*, edita a Sixto IV. Kalendis Augusti anno 1479. quæ sic pergit. Inhibentes districtius ipsis locorum Ordinarijs sub interdicto ingressus Ecclesiæ, & suspensionis a regimine, & administratione suarum Ecclesiarum, ac Parochialium Ecclesiarum Rectoribus, & alijs quibuscumque, sub Excommunicatione latæ sententiæ; & priuatione earumdem Ecclesiarum Parochialium, & omnium aliorum Beneficiorum

Ec-

Ecclesiasticorum quæ obtinent, nec non inhabilitationis ad illa in posterum obtinenda, Pœnis, eo ipso qui contrafecerint Incurrendis, ne personis quibuslibet Ecclesiasticis vel sæcularibus, in genere vel in specie, directè vel indirectè aliquid inhibeant, præcipiant, ordinent, vel statuant, quo minus Ordines prædicti, illorum domus, & professores prædictis gratijs eis concessis liberè vti possint. Gratias autem illas prius recensuit, scilicet, Concessiones, indulgentias, & peccatorum remissiones, immunitates, exemptiones, facultates, priuilegia, & indulta spiritualia, & temporalia, qualiacumque sint, a Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus prædictis, & a nobis, aut alijs auctoritatem habentibus concessa.

Pœnas easdem renouat, & alias adiungit Leo X. in solemni diplomate quod incipit, *Exponi nobis fecerunt*, cuius authenticum apud Recollectos Burdigalæ seruatur. In quo postquam recitantur molestiæ modernis non dissimiles Regularibus, ac præsertim Recollectis illatæ, mandat Pontifex districtè Ecclesiæ Prælatis, alijsque, vt ipsis sua priuilegia integra, & inuiolata conseruent, atque ita pergit: Constitutiones prædictas, & dictorum Fratrum priuilegia eis inuiolabiliter obseruanda, sub pœnis & censuris in dicti Sixti prædecessoris inhibitione contentis, moneatis, & præcipiatis. Inobedientes verò, legitimis super hoc habendis processibus; censuras & pœnas prædictos incurrisse declaretis, & declaratos publicè nuncietis, aut nunciari faciatis, vt tales ab omnibus alijs euitari mandetis, & alia faciatis quæ in præmissis fuerint quomodolibet opportuna, inuocato etiam ad hoc quando opus fuerit auxilio brachij sęcularis. Reliquas verò personas tam Ecclesiasticas quam sęculares, cuiuscumque status aut conditionis existant, qui Rectoribus Parochialium Ecclesiarum in præmissis contra Fratres prædictos fauorem, auxilium, aut consilium præbere præsumpserint, per censuras Ecclesiasticas, & alia iuris opportuna remedia, monitione præmissa, districtius coerceatis, & vt a talibus in futurum caueant, prohibeatis.

Qui hæc cupit fusius deducta, innouata, extensa, legat diplomata Pauli III. *Cum inter cunctas*, anni 1545. Et, *Licet debitum*, anni 1549. Adeat Bullam Pauli IV. *Ex clementi*, anno 1557. Consulat Constitutionem Pij V. *Dum indefessæ*, anni 1571. Expendat Sanctionem grauissimam Gregorij XIII. in Bulla *Ascendente Domino*, anni 1584. vbi contra impugnatores Instituti, & priuilegiorum Societatis Iesu statuuntur plures pœnæ, ac censuræ Sedi Apostolicæ specialiter reseruatæ.

Nec est quod aliquis existimet se ab his censuris, & pœnis immunem esse, ex eo quod ipse interpretetur Apostolica priuilegia suo facto non aduersari. Aduertat ille per Canones Ecclesiæ legitimam priuilegiorum interpretationem soli Sedi Apostolicæ reseruatam esse. Id statuit pridem inter alios Clemens IV. in diplomate quod incipit, *Ordinis vestri*, quod alij postea Pontifices Paulus III. Vrbanus VIII. ac Clemens X. eodem tenore sanxerunt. Decernit autem Clemens IV. in his terminis, Ne Archiepiscopi, Episcopi, & Prælati alij, indulgentias, seu priuilegia vobis ab Apostolica Sede concessa, siue clara, quæ interpretatione non indigent, siue dubia contineant, de cętero interpretari præsumant, auctoritate præsentium districtius inhibemus, volentes, vt cum eius sit interpretari, cuius est concedere, super huiusmodi dubijs, & obscuris, dictæ Sedis iudicium requirant. Eandemque legem, ac legis rationem exhibent sacri Canones, vt illud Innocentij III. Cap. *Cum venissent*, de Iudic. Cum super priuilegijs Sedis apostolicæ causa versatur, nolumus de ipsis per alios iudicari. Rationem subdit Glossa 25. q. 1. Ipsi namque soli valent Canones interpretari, qui ius condendi eos habent. Denique postremus Pontifex Clemens X. prædecessorum suorum vestigijs insistens, in Bulla, *Superna magni*, anni 1670. decernit, fore irritum & inane quidquid secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Norunt scilicet vniuersæ Ecclesiæ Moderatores supremi [quod forte alij non æquè aduertunt] quam grauibus ex causis Religiosos Ordines Apostolicis indultis, ac priuilegijs muniendos esse censuerint. Non ignorant quanto labore, ac zelo in omni orbis parte Ecclesiam excoluerint, quanto Martyrum Sanguine, quam copioso Apostolicorum virorum sudore eam irrigauerint; quantis studijs, ac vigilijs pro Ecclesiæ propagatione, hæresum extirpatione, & animarum salute, non tantùm in Europa, sed in remotissimis Orbis regionibus omni æuo se totos impenderint, hodieque impendant. Illi sanè haud satis benè de Deo, & Ecclesia mererentur, qui horum priuilegia eneruare, functiones opprimere, animos infringere, sibi decorum esse existimarent.

Neq; minùs improbandi forent Regulares illi, qui religiosæ summissionis immemores, non dubitarent vltra Facultatum suarum limites cum Pastoribus, & Prælatis Ecclesiæ quasi ex æquo contendere. Pauci huiusmodi, Spiritu non sancto impulsi, sæpiùs improuidè destruunt, quod alij multo labore ædificant, dum ausu temerario vtriusque Cleri pacem perturbant. Degenerant certè illi à præclaro maiorum suorum exemplo, quibus nihil antiquius erat, quàm cum omnibus Ecclesiæ membris, præsertim cum Prælatis, & Pastoribus etiam priuatis, institutam à Christo pacem, ac harmoniam conseruare.

Quàm verò grauiter vniuersim delinquant, qui debitam Episcopis obseruantiam violare præsumunt, constat apertè ex Constitutione 26. Leonis X. quæ incipit, *Dum intra*: & sic pergit: Eosdem insuper fratres in virtute Sanctæ Obedientiæ monemus, vt eosdem Episcopos loco Sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita, & nostra, & Apostolicæ Sedis reuerentia, congruo honore, & conuenienti obseruantia venerentur. Ex quibus verbis grauis delicti pœnam colligit *Peyrinus* in dictam Constitutionem §. 24. num. 44.

Horum verò Episcoporum potestatem, & facultates amplissimas, præsertim in Missionibus, recensemus inferius Tract. 2. Cap. 5. vbi de varijs Missionariorum Facultatibus tractamus: item Tract. 3. cap. 4. §. 4. in fine, de potestate Episcoporum in casibus Pontifici reseruatis.

CAPVT IV.

De Religione.

RELigio *hic non sumitur pro Fide qua fusè Tomo 1. sed pro Virtute quæ Deo debitum cultum exhibet, de qua speculatiuè supra Tom. II. Part. I. pag. 52. hic practicè. Pertinet ad Religionem materia de* Votis, Iuramento, Blasphemia, Festorum obseruatione, &c. *quæ traduntur infra Tract. 5. ad 2. Præceptum. Et de* Horis Canonicis *infra post Sacram. Eucharistiæ, Missam, &c.* De Statu Clericali *infra ad Sacram Ordinis.*

Hic porrò traduntur Resolutiones Pastorales, &c. De Beneficijs *Ecclesiasticis*, Decimis, Asylo, Immunitate, Priuilegio *Fori, & Canonis, &c. item de* Statu Regulari, *eiusque votis, statutis, &c.*

RESOLVTIONES PASTORALES

De Pastoris Ecclesia, Persona, Residentia, Officijs, Iuribus, Decimis, Priuilegijs, Beneficijs Ecclesiasticis, &c. quæstiones in praxi, & Iure singulares.

QVÆSTIO I.

An Ecclesia Parochialis vna, possit duos simul Parochos habere?

REspondeo negatiuè. Quia etsi contingeret plures ad munia vnius Ecclesię peragenda præfici, ille tantùm esset Parochus qui suo nomine, & independenter ab illis curam illius Ecclesiæ administrat. Et constat ex iure Canonico, Cap. 1. de sponsa duorum, & Rotæ decisione 489 n. 3. Part. 1.

Sed *quæres?* An Episcopus non possit vnam Ecclesiam Parochialem habenti alteram conferre?

Respondeo, id posse quidem, sed post pacificam possessionem secundæ Ecclesiæ, statim vacat prima. Sic declarauit Sacra Congreg. Concilij, & tradit Barbosa in summa Apostolic. Decis. verbo, *Parochialis Ecclesia*. Collect. 552. num. 54.

Sed excipe apud eundem n. 12. Nisi per consuetudinem, quæ 40. annis viguerit, Ecclesiæ duæ tamquam vnitæ, semper vni, sic dispensatione, collatæ fuerint: ita etiam censuit S. Congreg apud Zerolam declar. 50.

QVÆSTIO II.

An censeatur Parochialis Ecclesia vacare si promoueatur illius Parochus ad Episcopatum titularem in partibus Infidelium, & in alicuius Episcopi Suffraganeum?

Respondeo negatiuè. Sic enim resoluit S. Congregatio Concilij, die 14. Decembr. 1601 quam refert Barbosa Collect. 552. his verbis. Parochialis obtenta ab eo qui à Sede Apostolica ad Episcopatum in partibus Infidelium existentem promotus est, ac eodem tempore alicui Episcopo in suffraganeum deputatus fuerit, non intelligitur vacare.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

An possit Episcopus dispensare, vt quis ante annum 25. inceptum, obtineat Parochialem Ecclesiam?

Respondeo negatiuè, cum communi. Quia Concilium generale Lateranense Cap. *Cum in cunctis. §. Inferiora*, requirit annum 25. saltem inchoatum: Episcopus autem contra Concilij generalis decreta dispensare non potest. Ita etiam Azor. Part. 2. Lib. 6. Cap. 5 q. 9 Nauarrus, Barbosa, alijque. Totidem anni requiri solent in Adiutore qui Parocho datur: item in eo qui ad concursum Parochialis admitti possit.

QVÆSTIO IV.

Si ad concursum, qui fieri debet pro conferenda Ecclesia Parochiali, vnus solus accedat tempore statuto, an debeat ille examinari, & si reperiatur idoneus Parochia illi conferri?

Respondet affirmatiuè ad vtrumque membrum Sacra Congregatio Concilij apud Nicolaum Garciam de Beneficijs Part. 9. Cap. 2. num. 214.

Notat tamen idem Garcia supra num. 220. quando Beneficium Parochiale esset valdè tenue, illud absque concursu conferri posse, ex eadem Congreg. Concilij.

QVÆSTIO V.

An in Parochialibus beneficijs quæ Regularibus conferuntur concursus institui debeat?

Respondeo negatiuè: Quia de his non loquitur Tridentinum vbi ad Beneficia curata concursum requirit. Et ita censuit S. Congregatio his verbis: Hoc decretum de concursu, non habet locum in Beneficijs Regularibus, quæ Regularibus conferri consueuerunt. Et de hoc Breue Sixti V. adducit Rodriguez in Priuil. Regul. Bulla 25.

QVÆSTIO VI.

An in Parochialibus iurispatronatus Laicorum requiratur examen per concursum, vnius aut plurium qui præsentantur?

Respondeo negatiuè, dum tantùm vnus præsentatur, sed tantum examinandus est ab Ordinario, & si fuerit capax admittendus. Patet ex Tridentino Sess. 24. Cap. 18. his verbis. Quod si iuspatronatus Laicorum fuerit, debet qui à Patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis, vt supra, examinari, & non nisi idoneus repertus fuerit, admitti. Vbi de requirendo concursu non fit mentio.

Quod si plures fuerint præsentati, tunc requiritur examen per concursum inter solos præsentatos. Sic expresse censuit Congreg. Concilij, apud Garciam; de Benef. Part. 9. Cap. 2 num. 256. affert etiam decisionem Rotæ 30. Iunij 1587.

QVÆSTIO VII.

Parochus tenetur de more facere Professionem fidei coram Episcopo aut saltem eius Vicario intra duos menses à die adeptæ possessionis. *Quæritur*, an si professionem illam omittat, incurrat pœnam amissionis fructuum?

Respondeo affirmatiuè, ex præscripto Concil. Tridentini Session. 14. de Reformat. Cap. 12.

Quæritur 2. an Ordinarius possit illi condonare fructus sic amissos?

Resp. negatiuè; Quia Ordinarius non potest dispensare in decretis Concilij, nisi in casibus sibi expressè permissis.

QVÆSTIO VIII.

Parochi tenentur ad Residentiam iuxta Trident. Session. 23. Cap. 1. de Reform. *Quæritur*, an qui tenuem habet Parochiam, aut si in ea habitent tantùm tres, quatuor, aut paucissimæ personæ, teneatur etiam ad Residentiam?

Respondeo in vtroque casu affirmatiuè. Quia tenuitas, aut personarum paucitas non tollit curam officio annexam, idque de secundo casu declarauit Congreg. Cardinalium apud Garciam de Benefic. Part. 3. Cap. 2. num. 179.

QVÆSTIO IX.

Si Parochus habeat duas Ecclesias vnitas, *Quæritur*, vtra erit, in qua debeat residere?

Respondeo, teneri residere in Ecclesia digniori: quod si dubitetur, quæ sit dignior, residendum est in ea quæ populum habet frequentiorem: si autem vna sit Ecclesia intra, & altera extra vrbem, oportet residere in ea quæ intra vrbem continetur. Ita casum hunc sæpius controuersum resoluit Castropalaus Tom. 2. Tract. 13. d. 5. Puncto 2. cum Garcia

De-

Declar.14.& Barbosa de officio Parochi Par.1. Cap.8. num.9 & 10. qui referunt sic etiam decisum esse a Sacr.Congreg.Concilij Tridentini.

Insuper addunt ex eadem Congregatione; si contingat duas Ecclesias ita videri pares, vt vna præ alia neque sit dignior, neque frequentior, liberum esse Parocho pro sua residentia quam velit, eligere.

QVÆSTIO X.

Quænam causæ Parochum a residendo excusent?

Respondeo cum communi: Illas causas excusare Parochum, quæ Episcopos a residentia pro tempore excusant, quæ tamen debent a proprio Episcopo in scripto approbari, vt disponitur in Tridentino Sess.23. de Reform. cap.1. Sic tamen vt ouibus suis ita prouideat, vt quantum fieri potest ex illius absentia nullum detrimentum accipiant.

Quatuor verò sunt causæ quæ solent excusare 1. Christiana charitas, vt est iuuare aliam priuatam Ecclesiam, lites dirimere, odia componere &c 2. Vrgens necessitas, vt est curatio suæ ægritudinis, fuga hostium, aut alterius grauis iniuriæ inferendæ. 3. Debita obedientia, vt si ipsi aliquod iustum obsequiū imperet Pontifex, eius legatus, aut Episcopus. 4. Vtilitas euidens Ecclesiæ aut Reipublicæ, vt si pro necessaria reformatione conferat se ad superiorem, vel Synodum &c. de quibus fusius Azor p.2.l.7.c.4. & Barbosa supra Cap.8.

Extra causas prædictas Tridentinum Sess. 23. Cap.1. indulget Parochis, vt per duos siue continuos, siue interruptos menses possint abesse, etiam ad honestam animi relaxationem, modo id fiat absque vllo gregis detrimento.

QVÆSTIO XI.

An attento nouo Iure Tridentini, possint abesse parochi studiorum causa, vt olim licebat per quinquennium ex Cap. fin. de Magistris &c.

Affirmant Nauarrus, Toletus, Valentia; & quidam alij. Sed probabilior apparet responsio negatiua, nec Episcopum posse illam facultatem concedere. Quia absentia ex causa studiorum, non videtur esse hoc tempore causa grauis, cum Parochi assumantur per concursum, adeòque censeantur satis habere doctrinæ pro suo officio. Et in hanc sententiam plures Concilij declarationes adducit Garcia Num.81. inter quas hæc est quarta Congregatio die 22. Februarij 1590. censuit Parocho causa studiorum non esse dandam licentiam, cum hodie per Concilium non admittantur, nisi per concursum magis idonei fuerint iudicati. Et ita docent Riccius, Gonzales, Sanctarel, Alzedo, Candidus, & Barbosa de Offic. Par. Part.1.cap.9. num.27. &c. Admittunt tamen plerique licere abesse ad docendum publicè Theologiam aut ius Canonicum in aliqua celebri Vniuersitate, gregi prouidendo.

QVÆSTIO XII.

An Episcopus possit obligare Parochos sub pœna excommunicationis aut suspensionis, vt doceant suos subditos doctrinam Christianam?

Respondeo, posse, vt doceant per se, vel saltem per alios: idque tam ex Iure diuino, quam ex Tridentino colligit Rodriquez Tomo 1. Summ. Cap.18 Sanchez lib.2. Summ. Cap.3. Castropalaus, Barbosa, Riccius in Decis.Curiæ Archiep Neapol. Part.1. Decis.22. vbi ait, de facto quemdam Parochum suspensum fuisse ab officio suo per sex menses, eo quod suos Rudimenta fidei non docebat.

Addunt non pauci, posse etiam Episcopum per censuras, & pœnas compellere pueros, & rudes capaces, vt ad rudimenta fidei capescenda accedant. Ita fusius Fagundez, Perez, Sanchez, Rodriguez, Palaus, Barbosa de Offic. Par. Part.1 Cap.15. N.6. contra Zerolem 1. p. praxis Episcop. Verb. doctrina Christiana.

QVÆSTIO XIII.

De alijs Parochorum Facultatibus

QVid potestatis, & priuilegij habeant Parochi circa dispensationem in Festis, & Ieiunijs, & de alijs eorum Prærogatiuis.

Primò, Parochus potest concedere suis Parochianis licentiam laborandi in diebus Festis ad tempus, & ex causa legitima, quando Episcopum, vel Ordinarium facilè adire nequeunt. Hæc est communis Doctorum sententia, quam tradit Suarez, Azor, Fagundez, Palaus, Machado, & Barbosa de Offic. Par. Part.1. Cap.16. num.6. Qui addit n.7. quando

causa

causa laborandi dubia est, Parochum posse mutare hoc opus seruile in aliam largitionem quæ cedat in opus pium.

Secundò, Parochus habet potestatem, ex iusta causa, & absente Episcopo, & eius Vicario, dispensandi in lege Ieiunij, vti admittunt passim Auctores, contra Tabienam, Butrium, & Hostiensem.

Tertiò, Probabile etiam est, Parochum posse, præsente Episcopo, iusta de causa, cum aliquibus in ieiunio dispensare: sic contra plures docent Caietanus, Durandus, Richardus, alijque, quos citat, & sequitur Leander Part. 3. Tract. 5. de ieiunio Disp. 10. quæst. 10.

Quartò, Docet idem Quæst. 12. cum Thoma Sanchez, Pasqualigo, Ioanne Sancio, alijsque, non solum Parochos, sed etiam eorum Vicarios posse ex legitima causa in ieiunio dispensare, nisi a Parochis id ipsis prohibeatur.

Quintò, Parochi habent præcedentiam ante Ordines Regulares in Processione, Funeribus, & actibus huiusmodi publicis, vt fusius ostendit Barbosa in Summ. Apostol. Decisi. Collect. 557. ex Constitut. Clementis VIII. quæ incipit. Decet Romanum Pontificem, & ex pluribus alijs Pontificum decretis. Addit idem *Barbosa*, Parochos certo modo gerere vices Episcoporum in cura animarum, quod tamen de iurisdictione fori externi, & pluribus alijs non intelligitur.

Ad hæc Parochorum priuilegia siue facultates, addi possunt aliæ quæ Theologi communius tradunt.

Primò, quod Parochus habeat iurisdictionem ordinariam in foro pœnitentiæ non tantùm circa omnes fideles, sed etiam circa Sacerdotes suæ Parœciæ, vt docent *Nauarrus*, *Barbosa*, *Suarez*, *Vazquez*, *Ægidius*, *Leander à SS. Sacramento*, affirmans esse omnium communem, *Part. 2. Tract* 67. *Quæst.* 5. Quia hæc iurisdictio non est contentiosa, adeòque non terminatur locis, sed personis.

Secundò, illos etiam extra suam diœcesim vbique posse audire confessiones suorum subditorum: Ita *Nauarrus*, *Syluester*, *Armilla*, *Gomez*. *Suarez*, *Lugo*, *Azor*, *Bonacina*, *Toletus*, *Couaruuias*, *Leander*, & plures citati apud *Barbosam* de Offic. Paroc. Cap. 19. n. 5.

Tertiò, Parochos posse vbique locorum audire Confessiones etiam extraneorum absque noua Episcopi approbatione, dummodò Parochus proprius non contradicat, quod vt probabilius tradit *Leander* supra *Tr.* 7. *Quæst.* 9. citans pro sua sententia dantium, Vasquez, Ochagauiam, Suarem, Ludouicum de S. Ioanne, & Arboledum. Negat verò *Barbosa*, *de officio Episc. Part.* 2. *c.* 25. *num.* 8. & *de Offic. Parochi Cap.* 19. *nu* 3. allegans etiam sic à S. Congregatione resolutum, cum Homobono *in examine Eccl. P.* 1. *Tract.* 5. *cap.* 4. *Quæst.* 15. Fagundez *cap.* 2. *n.* 35. Pisac. *in praxi Episcop. Part.* 2. *cap.* 1. *num.* 10. Squillante *de Priuil. Clericorum cap.* 1. *n.* 37.

Quartò, docent plures, Parochum posse exponere alium quemcumque Parochum ad confessiones suorum subditorum in sua Parochia audiendas. Ita *Leander* supra *Quæst* 12. & apud eumdem *Diana*, *Toletus*, *Suarez*, *Fagundez*, *Filiucius*, *Hurtado*, *Aegidius*, *& Candidus*; Contra *Guttierez*, *& Petrum de Leone*, quos hic breuiter retulisse sufficiat.

Quintò, Posse Parochos eligere sibi ad proprias Confessiones quemlibet Sacerdotem approbatum, communis est sententia Doctorum vti petebit ex sequentibus.

Eandem facultatem eligendi sibi quemlibet Sacerdotem approbatum, locum habere etiam in alijs Sacerdotibus sæcularibus, docent communiter tam antiqui, quàm recentiores, vt *Valentia*, *Emanuel Sà*. V. absolutio *Num.* 8. Fran. Suarez *de Pœnitentia Disp.* 27. *Sect.* 3. vbi hanc doctrinam fusè examinat, & probat, pro ea adducens ex antiquioribus Hostiensem, Raymundum, Astensem, Gersonem, Guil. de Monte Lugduno, Nauarrum, Caietanum & Sotum: Ostenditque *Suarez* ibidem, facultatem hanc non iure, sed consuetudine, consensu saltem tacito approbata, inductam esse: nec non voluntate proprij Sacerdotis posse reuocari: iniquibus autem illa consuetudo vigeat ad facti quæstionem pertinere. Valere illam in Belgio vsus videtur indicare, quantum quidem assequor: quo supposito, clausula illa quæ apponitur in Approbatione, *accedente consensu illorum quorum interest*, intelligenda esset in hoc casu de consensu illo per consuetudinem concesso, non contradicentibus illis quorum interest in sua Ecclesia.

Alia huc pertinentia inferius traduntur, vbi agimus de varia *Iurisdictione* in Absolutione, & singulorum Sacramentorum administratione: *Tract.* 2. *cap.* 2. *&c.*

CA-

CAPVT V.

De Beneficiis Ecclesiasticis, Decimis, Asylo, Immunitate, Priuilegiis Fori, & Canonis Personæ Ecclesiasticæ.

ARTICVLVS I.

QVæstio 1. An licitum sit, omissis dignioribus, ad Beneficia eligere, postulare, aut præsentare personam dignam quidem, sed minus dignam?

Respondetur, Ad Beneficia habentia curam animarum id illicitum esse sub graui delicto. Dignior autem dicitur, qui omnibus consideratis, speratur multò melius functurus isto officio pro quo instituitur electio.

Probatur hoc ex Concilio Tridentino Sess. 24. Cap. 1. de Reform. vbi declarat. *Omnes & singulos qui ad promotionem præficiendorum quomodocumque ius habent, mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis vtiles ipsi iudicauerint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus: sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curauerint.* Quamuis autem loco citato Tridentinum agat de Episcopatibus, nihilominus idem tenendum esse de Parœcijs satis patet ex eadem Sessione Cap. 18. post medium, vbi tam habenti ius patronatus Ecclesiastici, quam Episcopis præcipit, ex dignis præsentare, & eligere digniorem, vt fusius ostendit Lessius de iure & Iust. Lib. 2. Cap. 34. Dub. 14.

Hinc rectè ab Innocentio XI. Propos. 47. reprobatur sententia docens, *Tridentinum per digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparatiuo pro positiuo, vel digniores, vt excludat indignos, non verò dignos, vel tandem loqui tertiò, quando fit concursus.*

In cæteris Beneficiis non habentibus annexam curam animarum, vt in Canonicatibus, aut Capellis, sunt plures qui docent non videri peccatum mortiferum semel aut bis prætermittere digniorem, modò conferatur verè digno, cum Soto, Halensi, Angelo, Gabriele *in 4. distinct. 15. art. 9.* quos sequuntur plures recentiores. Quia in huiusmodi beneficijs id semel iterumue fieri, censent non cedere in detrimentum notabile Ecclesiæ, eò quod paucorum mediocritas aliorum virtute facilè compensetur: Nec fieri propriè iniuriam digniori, quia non est illi debitum stri-

cto iure; sicut debetur præsentato, vel electo. Hinc admittunt illi, quod si beneficium ex sua institutione habeat, vt debeat conferri digniori, vel per oppositionem, tunc semper esset peccatum mortale.

Quod si quis id sæpius faceret, aut rarò curaret vt digniores præferantur, in beneficijs etiam non curatis, censeretur grauiter peccare. Quia grauiter violaret fidelitatem Ecclesiæ debitam, eiusque bonum omitteret in re singularis momenti: sunt enim hæc beneficia ex fundatorum institutione non solùm stipendia ministeriorum, sed etiam præmia virtutum.

Dices, iura antiqua, atque etiam Tridentinum Sess. 7. Cap. 3 de Reform. tantùm requiri vt beneficia dignis conferantur, citans etiam Constitutionem Alexandri III. & Gregorij X. qui idem statuunt, vt habent etiam nonnulli Canonistæ.

Resp. Concilium, cæterosque hoc solum requirere, non vt collatio fiat absque graui peccato, sed vt illa non sit irritanda in foro externo, quod colligitur ex eo quod Concilium postea subdat, *aliter facta collatio omnino irritetur.*

Quæstio 2. An qui, prætermisso digniore, sibi vel alteri minus digno procurat beneficium, teneatur ad aliquam restitutionem digniori faciendam, vel etiam Ecclesiæ?

Resp. Communiorem esse Doctorum sententiam, talem ad restitutionem non teneri, dummodò ille sit verè idoneus, & beneficium non fuerit per oppositionem conferendum. Ita docet Scotus, Richardus, Adrianus, Sotus, Couar. Nauarrus *cap. 17. num. 72.* & plures alij, contra Paludanum, & Caietanum, qui tamen addit, eum non teneri, qui sibi procurat non intendens impedire digniorem.

Ratio est, quia primò non tenetur digniori, quia ille non habet ius strictum ad illud beneficium, sed tantùm ius aliquod largum, consistens solùm in aliqua maiori aptitudine, quod non fundat iniuriam propriè dictam. Secundò, non tenetur Ecclesiæ, quia hæc non censetur intendere collatores, & patronos sub onere restitutionis obligare ad procurandum semper maius illius bonum, neque illi censent se tale onus subire, cum frequenti perplexitate, quæ inde oriretur: vti in simili, ad restitutionem non obligatur œconomus Principis, qui operarios non optimos, sed tantùm idoneos conduxit.

Notandum denique circa valorem collationis beneficij, quod tradit Lessius *de Iustit.*

Lib.2.Cap.34. Dub. 16. Omnis collatio seu institutio facta præter formam Tridentini Sess. 24.Cap.18.&c. censetur subreptitia, & nulla; & collatio, si pertinebat ad Episcopum, deuoluitur ad Sedem Apostolicam: vti hoc postremum statuit Pius V. in Bulla, quæ incipit, *In conferendis Ecclesijs*, edita anno 1567. Vbi insuper decernit: Si Episcopus minus habilem, postpositis magis idoneis, post examen elegerit; possunt ij qui reiecti sunt à mala electione huiusmodi ad Metropolitanum, vel si elector Metropolitanus aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium, vt Apostolicæ Sedis Delegatum, vel aliàs ad Sedem Apostolicam appellare, & electum ad nouum examen coram appellationis Iudice prouocare, vt digniori detur. Intereà tamen electio prior executioni mandanda est, & prouisus non potest amoueri, nisi beneficium alteri debito modo collatum fuerit.

QVÆSTIO III. Quænam conditiones ex iure requiruntur, vt aliquis ad Beneficium censeatur idoneus?

Resp. Conditiones decem requiri. 1. Legitimus thorus: est enim illegitimus incapax Episcopatus, & cuiuscumque alterius beneficij habentis curam animarum, nisi per Pontificem cum eo dispensetur: est etiam incapax simplicis beneficij, sed in hoc plerumque potest Episcopus cum eo dispensare: ita habetur ex *cap.* 1. *de filijs Presbit. in* 6. 2. Requiritur Clericatus vel ordo præuius, ex *Cap. cum adeò* 17. *de rescriptis*. 3. Certa ætas ad singula beneficia necessaria: Ad Episcopatum 30. anni exacti. Ad alias Dignitates vel Personatus sine cura animarum, vt non sit minor 22. annis, quos requiri completos, indicatur ex Tridentino *Sess.*24.*Cap.*12. Ad beneficium Parochiale 25. anni inchoati: in qua ætate Episcopus non dispensat. Ad alia beneficia quæcumque requiruntur 14. anni saltem inchoati: Ita Trident. *Sess.* 23. *cap.* 6. *vt Nemo ante* 14 *annum beneficium possit obtinere*.

4. Requiritur Cœlibatus, sic vt omnis collatio beneficij facta iunctis matrimonio sit irrita, nisi cum mutuo consensu debito modo separentur. 5. Conditio est, vt non sit irretitus aliqua censura, vel irregularitate: aliàs non tantùm collatio, sed etiam electio, præsentatio, & postulatio in eius fauorem est irrita: quamuis probabile sit, illum qui est suspensus ab officio, vel beneficio, si in suspensione nouum beneficium obtineat, non teneri spontè dimittere ante sententiam Iudicis, ita censent *Lessius*, *Suarez*, alijque.

6. Morum probitas, vt scilicet non sit deditus grauibus peccatis, nec infamis: Collationem tamen factam criminoso non esse ipso iure irritam, sed irritandam, docet Nauarrus *in Cap. si quando*, *Except.* 16. 7. Scientia debita: talis autem scientia requiritur, quæ ad munus beneficio annexum ritè obeundum est necessaria, ita statuit Concilium Lateranense *Cap. Cum in cunctis*, *de Elect.* 8. Habilitas ex parte Corporis, quæ nempè necessaria est ad officium decenter præstandum, Trid. *Sess* 22 *Cap.* 4. Si tamen posteà debilitas superueniat per quam reddatur ineptus ad officium, non ideò priuari debet, sed si habeat curam animarum prouidere debet vt per vicarium administretur. 9. Intentio status Ecclesiastici, quæ si sincera sit; non vitiatur propositum resiliendi, si causa aliqua iusta inciderit, v.gr. si frater primogenitus moriatur, vel obtingat matrimonium magnoperè conducens ad conseruandum decus familiæ.

10. Vt non habeat aliud beneficium incompatibile: sic vt habens beneficium cum cura animarum, vel dignitatum, vel Personarum vel Officium, si secundum huius generis acceperit cum pacifica huius possessione primum vacare debeat. Eiusdem generis sunt Præbendæ vniformes sub eodem tecto, vt sunt duo Canonicatus, vel duæ Sacellaniæ ad eamdem functionem concurrentes in eadem Ecclesia, vt patet ex *Cap. litera* 9. *de Conces. præbendæ*. Quædam sunt alia incompatibilia beneficia, quæ simul quidem licitè retineri non possunt absque dispensatione, non ita tamen vt altero obtento aliud vacare debeat: de quibus fusius Lessius, alijque. Et plura de impedimentis præsertim ex irregularitate colligi possunt infra de Sacram. Ordinis in fine.

QVÆSTIO IV. Quibus modis Beneficia iam possessa amittantur?

Resp. Quatuor potissimum modis amitti. 1. Per mortem Beneficiati. Ratione verò diuturnæ absentiæ, non priuatur ipso iure, sed requiritur sententia, quæ tamen ferri non potest nisi absente prius citato. Quod si nesciatur vbi versetur post edictum trinæ citationis in Ecclesia ista publicatum, si vltra sex menses redire distulerit, poterit suo beneficio spoliari. Si verò sine tali citatione beneficium fuerit alteri collatum, reuertenti non oberit collatio ex *Cap. tuæ de Cler. non residentibus*.

Secundus modus est, ex dispositione Iuris, siue propter alterius beneficij incompossibilis consecutionem, de quo in Quæstione præcedenti: siue per professionem Religiosam: siue per contractum matrimonij: siue ob commissionem Criminis cui ex iure amissio beneficij

ipso

ipso facto annexa est, vt est Hæresis, Schisma, Sodomia sæpiùs exercita. Tertius, per sententiam iudicis. Quartus, per liberam resignationem. Adde, si quis per vim possessionem beneficij sit ingressus, *Cap. eum qui 18. de præbendis l. 6.*

Porrò vt resignatio beneficij sit valida, præter alia, requiritur vt illa fiat in manibus eius qui potest eam admittere: & vt resignatio ab eo actu admittatur, vt est Pontifex, vel Ordinarius collator, & fiat consensu Patroni, si sit iuris patronatus. Si Resignans sit infirmus, requiritur vt superuiuat ad 20. dies post factam resignationem: item vt capiatur possessio ante mortem resignantis: de quibus plura in *Articulo sequenti*.

QVÆSTIO V. Qualiter fieri possit Commutatio beneficiorum?

Resp. Illam fieri quando duo beneficiati vnum vel plura sua beneficia, Pontifici non reseruata, resignant in manus Ordinarij, vel alterius Episcopi auctoritate ad hoc præditi, cum conditione vt ille posteà vicissim alteri alterius beneficium conferat. Hoc aliquando exigente necessitate Episcopus instituere potest, sed vocatis illis quorum interest, vt Patrono, & Collatore in fauorem. Talis autem permutatio vt valeat, debet esse libera, id est, fraude, aut metu non extorta. Requiruntur etiam duæ postremæ conditiones supra de resignatione, vt suprauiuat ad 20. dies post factam commutationem, & vt ante mortem commutantis capta sit possessio, aliàs beneficium vacare censebitur.

QVÆSTIO VI. An licitum sit permutare beneficia inæqualia, adhibita fructuum compensatione, sic vt beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, cum tenui commutetur?

Resp. Talem compensationem per se non licere: potest tamen peti compensatio ob talem commutationem à Pontifice, propter incommodum temporale quod alter suscipit, spoliando se prouentibus amplioribus sui beneficij, quia talis compensatio non est pretium beneficij, aut prouentuum annexorum, sed sola conditio qua se indemnem conseruet, sine qua nollet se beneficio spoliare cum suo detrimento.

ARTICVLVS II.

An, & qualiter fieri possit Resignatio beneficij in gratiam tertij, & cum onere Pensionis?

RESpondeo ad *Primum*: Resignationem licitam esse, & Simoniæ labe carere, modò pensio sit moderata, & legitima auctoritate constituatur: vti docet sententia communis: & patet ex *Cap. ad quæstiones de rerum permutatione*. Ratio est, quia vti potest Pontifex titulo alicuius beneficij plures fructus annectere, ita potest eidem titulo partem fructuum detrahere, & alteri ius ad illos fructus concedere; vel etiam ipsi titulo imponere onus certam portionem ex fructibus soluendi; idque ad vitam resignantis: & in hoc casu, ad quem transit beneficium, ad eumdem soluendæ pensionis onus transibit.

Quæritur II. Quinam possint Beneficio Pensionem imponere ratione simplicis resignationis?

Resp. Id posse Pontificem, cum illi competat plenaria beneficiorum dispositio. Idem posse Legatum à latere docet *Rebuffus §. de resign. conditional. num. 12.* Huic tamen non est concessum vt admittat resignationes in fauorem tertij, vt idem tradit supra. An idem possit Episcopus, maior quæstio est. Affirmant varij si subsit causa iusta, v. gr. ad alimentum Parochi non valentis amplius seruire. Ita *Felinus*, *Olaradus*, *Immola*, *Gigas*, plures citans hic *Quæst. 6.* Negant tamen alij communius cum *Lessio Lib. 2. Cap. 35. Dubit. 15. num. 91.* Quia censent pensionum constitutionem per stylum curiæ Romanæ reseruari summo Pontifici. Ac proinde Episcopum, siue Ordinarium, id non posse, nisi quatenus id illi specialiter priuilegio, vel consuetudine concessum est. Stylus enim Curiæ ius constituit, quod peculiariter locum habet in pensionibus, quarum ferè totum ius in consuetudine situm est.

Pensio autem, vt à quocumque constituatur, debet esse *moderata*, ita vt beneficiario relinquatur quantum sufficit ad sustentationem, maximè si sit beneficium, coniunctum cum cura animarum: consuetudo autem est, vt non excedat tertiam partem fructuum, vt habet *Cacialupus Tract. de pensionibus Quæstion. 7.* Posset tamen Pontifex constituere maiorem.

Ad constituendam pensionem non est ne-

cessarius consensus Patroni, etsi beneficium sit iuris patronatus laicorum, vt aliqui requirunt. Quia id nullo iure cauetur: & per impositionem pensionis nullum fit patrono præiudicium, quia illius tantùm est præsentare instituendum, quod ei per pensionem non adimitur. Aliud est in permutatione, & resignatione quæ fit in fauorem, in qua debet ordinariè eius consensus interuenire: in litteris tamen pensionis debet fieri mentio & derogatio patronatus si sit Laicorum, vt habet stylus Curiæ, vt tradit *Gigas Quæst.* 24. non tamen si sit Ecclesiasticorum: Pontifex enim beneficia Patronatus Laicorum quàm Ecclesiasticorum difficilius onerat.

Denique pensio non est *perpetua* vti beneficium, sed morte pensionarij extinguitur, sicut vsus fructus morte vsufructuarij.

Quæritur III. Quomodo debeat procedere qui vult resignare in fauorem tertij sub onere pensionis?

Resp. Posse illos inter se de hoc tractare, non tamen absolutè concludere, sed tantùm sub beneplacito Pontificis futuro: aliàs absolutè concludendo simoniam admitterent. Quando autem coram Prælato habente potestatem comparent, debet beneficium in manus illius prius resignari, non cum pacto, sed cum deprecatione vt in illius tertij fauorem cedat. Postquam verò pensio per legitimam auctoritatem imposita est, tunc iure debetur & exigitur.

Quæritur IV. An licitum sit resignare vel conferre beneficium in Confidentiam, vt vocant Iuristæ?

Resp. Si quis resignet, vel procuret alteri beneficium in confidentiam, id est, confidens ipsum aliquando beneficium illud verb. gr. vel nepoti, vel amico suo resignaturum, modò nullam illi obligationem imponere intendat, non erit simonia: quamuis possint concurrere aliæ circumstantiæ quæ rem reddant illicitam. Ita cum alijs docet *Nauarrus Capit.* 23. *Numer.* 109. *Vivaldus de Simonia Num.* 28. *Hugolinus Tabula* 1. *Cap.* 22. *Lessius Lib.* 2. *Capit.* 35. *Num.* 16. Quia nullum hic intercedit pactum, vel aperta aut occultata conuentio vel intentio obligandi, quæ Simoniam constituant. Quod si talis intentio obligandi adesset, incurreretur Simonia mentalis, quæ tamen pœnas iuris non habet annexas.

Si verò aliquis beneficium alteri procuret, siue id fiat eligendo, præsentando, postulando, resignando in fauorem, siue conferendo, instituendo, confirmando, aut commendando, cum pacto addito vt ille qui beneficium istud accipiet, illud idem sibi, vel alteri aliquando resignet, vel relinquat, vel pensionem ex eo, vel fructus aliquos alteri præbeat, in singulis illis actibus erit Simonia externa confidentiæ, quæ pœnas iuris adiunctas habet. Constant hæc ex Bulla *Pij IV.* & præcipuè *Pij V.* quàm refert hic *Nauarrus Cap.* 23. *Num.* 110. in qua exprimuntur varij modi, quibus in foro externo præsumi debeat Simoniam illam esse commissam. In foro autem conscientiæ committitur duobus præcipuè modis: si quis alteri procuret beneficium, vt illud sibi, vel alteri aliquando renunciet: vel si procuret vt ex eo fructus vel pensio persoluatur.

Quæritur V. An Pensiones iam constitutæ possint postea vendi, aut redimi?

Prima sit, Pensio quæ datur Parocho seni non valenti amplius deseruire, vt se sustentet beneficio eius alteri collato. 2. Quæ Clerico pauperi ad sustentationem conceditur. 3. Quæ datur ad litem componendam. 4. Quæ attribuitur resignanti in fauorem alterius, vel beneficium suum cum altero vicissim commutanti.

Respondet *Toletus Lib.* 3. *Cap.* 92. *Lessius hic Cap* 35. *Dubit.* 22. *Caietanus Tom.* 1. *Opusc.* 31. cum pluribus Canonistis in Clementin. vnica §. *Eadem quoque* &c. Non esse Simoniam si ille qui aliquam ex his pensionibus debet, illam *redimat* præsenti pecunia, consentiente pensionario: additq; Toletus ad hoc opus non esse alia facultate. Ratio est, quia talem pensionem redimere, non est emere aliquod ius spirituale, sed extinguere aliquod onus temporale contractum, soluendi scilicet certam summam in pensionem annuam, per vnam summam totalem semel præstitam.

Dum tamen aliquis primò resignat beneficium sub onere pensionis annuæ, non potest sine Simonia iniri contractus, siue pactum vt pensio constituta redimatur. Quia onus inde resultans est pretio æstimabile, vti notat *Toletus*, *Lessius*, *Caietanus*, supra.

Aliquam etiam ex his pensionibus *emere*, aut *vendere*, non esse Simoniam, spectato iure antiquo, vt probabilius docet *Lessius supra* citans *Caietanum*, *Canonistas*, *&c.* Quia pensio v. gr. Parochi senis, non datur ad obeundum aliquod munus, aut officium spirituale, sed tantùm ad alimenta: ac proinde est merè temporalis concessa titulo gratitudinis aut misericor-

sericordię à talium bonorum dispensatore legitimo.

Idem, ob eamdem rationem, de reliquis eiusmodi pensionibus docet *Lessius* supra cum *Soto q. 7. art. 2.* quia eiusdem esse rationis quis videtur, vendi, & redimi.

De his tamen notat *Lessius*, vbi Bulla Pij V. de pensionibus est recepta, per illam pensionem euadere in rem spiritualem; quia peculiariter statuit, vt omnes pensionarij ratione pensionis teneantur recitare officium B. Virginis: qua ratione pensio redditur quoddam beneficium. Sed addit, hanc Bullam plerisque locis non videri receptam: quia à plurimis ignoratur, vel etsi sciatur non est vmquam in praxim deducta. Sed etsi Bulla illa Pij V. recepta alicubi non sit, tamen aliunde pensiones huiusmodi *vendi* non possunt absque Pontificis facultate: quia id stylo Curiæ est prohibitum, quamuis *redimi* permittantur, vti testatur *Toletus lib.5.c.92.*

ARTICVLVS III.

De Ecclesiasticorum Immunitate à vectigalibus, &c.

Dicendùm primò, Ecclesias, & personas Ecclesiasticas, & res illarum à vectigalibus soluendis exemptas esse. Patet 1. ex Iure Canonico *cap. Quamquam de censibus in 6.* vbi Bonifacius VIII. etiam *Excommunicat priuatas ipso facto, quæ talia ab Ecclesiasticis exigunt, & communitates subijcit interdicto, à quibus pœnis non posfint absolui nisi facta restitutione*. Ibidemque contrariam consuetudinem declarat esse corruptelam. Vnde etiam patet, hoc ius contra Ecclesiasticos vsucapi non posse. Idem quoque prius statutum fuit in Concilio magno *Lateranensi* sub Innocentio III. Horum singula, & bona exempta distinctius exprimuntur in *Bulla Cœnæ Domini*, vbi Excommunicantur omnes, qui absque speciali expressa summi Pontificis licentia imponunt collectas, decimas, talias, præstantias, aut alia onera personis Ecclesiasticis, aut eorum bonis, siue Ecclesiarum aut Monasteriorum ipsorum: aut imposita exigunt, aut à sponte dantibus recipiunt, aut his actibus quoquo modo cooperantur. Quod hic dicitur de *sponte dantibus*, intelligitur, quando exactor recipit ab eo qui ideò sponte dat, quia Ecclesiasticis sunt imposita, vel qui dat antequam exigantur, vti hic notat *Lessius*.

Patet etiam 2. ex *Iure Ciuili*, in Nouella Friderici Imperatoris, quæ incipit, *Item nulla*, de Episcopis & Clericis: *Nulla*, inquit, *communitas, vel persona publica, vel priuata, collectas, exactiones, angarias, vel perangarias Ecclesijs, vel alijs pijs locis, aut Ecclesiasticis personis imponere præsumat, &c.* Item in *Leg. Sancimus 2.* Cod. de sacrosanctis Ecclesijs, immunitas ista omnibus pijs locis conceditur.

Hæc Ecclesiasticorum exemptio à multis dicitur esse certa ratione iuris diuini. Primò, propter dignitatem status, quo rebus diuinis mancipantur, & consecrantur: ac proinde contra reuerentiam Deo debitam foret, quod Deo consecratum est, more prophano tractari. Secundò, quia sunt Patres, & iudices sęcularium à Deo constituti: in rebus maximis, quæ salutem æternam concernunt. Tertiò, quia Principibus, & populis per sacramenta, & doctrinam salutiferam maxima beneficia rependunt. Quin, & in antiquo Testamento *Genesis* 47. Ioseph in Ægypto cum totam terram in quintam partem fructuum fecisset Regi tributariam, excepit terram Sacerdotum, quibus & ex publico cibaria concessa. In nouo Testamento cum ab initio Ecclesiastici essent sub dominatu infidelium, sub Constantino Imperatore, & Iustiniano, & alijs deinceps cœpit maximè, lege lata, ista immunitas in praxim deduci.

Illam immunitatem à successoribus non posse reuocari, tradit cum alijs pluribus *Lessius cap.33. dub.5.*

Dicendum II. Bona etiam patrimonialia, & alia sęcularia, quæ ad Ecclesiasticos, Ecclesias, aut Monasteria deueniunt, sunt à Nouis tributis imponendis immunia. Ita Doctores communiter, *Syluester*, Ver. Immunitas, *Lessius* supra, alijque. Patet ex Constit. *Bonifacii* supra citata, vbi dicitur, non tantùm personas Ecclesiasticas, sed etiam *rem earum exemptas esse*.

Dixi autem, *à nouis* tributis: quia si anteaquam bona ad tales Personas, Ecclesias, vel Monasteria deuenirent, annexum habebant onus aliquod, certum & inuariabile, v. gr. censum, vel seruitutem Principi debitam, hoc etiam onus ab illis præstandum est: quia res quælibet cum suo onere transit; vti constat ex *cap. Cum non sit:* & *cap. Pastoralis, de decimis*.

Dicendum III. In certis casibus Ecclesiasticos prædictis tributis &c. non esse exemptos. Primò, si negotiationem exerceant: nam ex eo quod isto intuitu emunt, vendunt,

aut deferunt, vectigalia licitè exiguntur, vti patet ex *Cap. Quamquam* hic ab initio citato: quod Ecclesia concessit in odium negotiationis per Clericos, quos ea dedecet, ijsque prohibetur. 2. Si bona illa habebant prius onus aliquid inuariabile, quod supra excepimus. 3. Si contributio quædam facienda sit æquè primario in vtilitatem tàm Clericorum, quàm Laicorum V. g. reparatio aggeris ne flumen vtrorumque agros inundet. 4. Quando contingeret facultates Laicorum non sufficere ad succurrendum publicæ necessitati, posset etiam contributio aliqua Ecclesiasticis imponi, sed accedente Pontificis consensu, præsertim post *Bullam Cœnæ*, quem cōsensum etiam requirit *Innocentius III.* in Concil Lateranensi, *cap. Aduersus, de Immun. Eccles.* Si esset periculum in mora, sufficere consensum Episcopi cum Clero pro grauandis sibi subiectis, notat *Syluester supra*.

Pro reparatione viarum publicarum, pontium, murorum vrbis, & similium, quæ principaliter spectant ad communitatem, Clerici contribuere non tenentur, vt docent communiter Canonistæ: quamuis non desint aliqui Doctores præsertim iuris Ciuili, qui in his contrarium sustineant.

Dicendum IV. Gaudent exemptione prædicta à tributis, omnes Clerici in sacris ordinibus, & Beneficiati, & Religiosi, ac Religiosæ. Et saltem ex iure antiquo, Clerici etiam Minorum ordinum, & primæ tonsuræ, si non sint coniugati; vti colligitur ex *cap. Quamquam*, supra: & ex *Cap Finali* de Vita, & Honestate. Clericorum, &c. Sed ex consuetudine contraria, & diuturna, Clerici primæ tonsuræ, & minorum ordinum videntur hanc exemptionem amisisse, quando nec beneficium habent, nec vlli Ecclesiæ deseruiunt. Contra hos vt valeat illa consuetudo siue præscriptio, consensus Pontificis ob iustas causas datus præsumi debet.

Clerici illi coniugati neque iure Canonico, neque consuetudine sunt exempti à vectigalibus. Quia tantùm illis conceditur Priuilegium fori, & Canonis: & hæc duo non conceduntur nisi in casu quo duxerint virginem, eamque vnicam, & deferant tonsuram, & vestes clericales: quibus addit Tridentinum, *vt priuilegio fori non gaudeant, nisi ab Episcopo alicuius Ecclesiæ ministerio sint deputati*. Alias Clericorum immunitates vide infra *Part. III. de Sacramento Ordinis*.

ARTICVLVS IV.

De Decimis Ecclesiasticorum.

DICENDVM I. Certum esse Decimas certarum rerum in Ecclesia determinatarum Ecclesiasticis Iure, & ex iustitia deberi. Contra *VViclefum* asserentes Decimas non esse vllo iure Sacerdotibus debitas, sed esse meras eleemosynas, qui in Concil. *Constantiensi* damnatus est, etiam in hoc errore *Sess.* 18. Ratione etiam probatur, quia iure diuino, & naturali ministrantibus populo spiritualis sustentatio debetur. Decimas autem tales tam in antiquo, quàm in nouo Testamento Sacerdotibus attribui debere, passim ex Scripturis patet.

Quæstio est, An decimæ iure etiam diuino debeantur? Affirmant passim Canonistæ. Negat verò melius communis consensus Theologorum, qui docent illas nunc deberi tantum iure Ecclesiastico, sed antiquissimo iam inde a temporibus Apostolorum, vti patet ex Constit *Clementis Lib.7 cap.29. 38 &c.* Ita *D. Thomas Quæst.87. art.1. Hallensis, Henricus, Antoninus, Sotus, Nauarrus, Lessius Lib. 2. cap. 39 Dub.1.*

Hinc patet Parocho decimas ex iustitia deberi, & per actionem ex Canone posse eas à quouis earum possessore expetere; & contra fructuum non decimatorum destructorem actionem instituere.

Dicendum II. Personæ omnes, & solæ, quæ in spiritualibus subditæ ex manu Sacerdotis Sacramentum suscipere debent, ad Decimas persoluendas personali debito obligantur. Quia Decimæ præbentur tamquam stipendium pro isto ministerio, & cura quæ fidelibus exhibetur. Si quando Iudæi, aut alij non fideles ad Decimas adiguntur, id non fit ratione personæ, sed ratione prædiorum quæ inter fideles possident.

Episcopi, & Parochi non solent per se obligari ad Decimas: quia nulla consuetudine id constitutum ostenditur: quamuis à Pontifice ad hoc adigi possint.

Clerici tamen seculares non Curati debent ex proprijs noualibus, non tantùm ratione terræ, sed etiam personæ, Parochis suis decimas persoluere: non tamen ex Ecclesiasticis reditibus si quos habeant, quos Ecclesia vult illis integros relinqui.

Ad Decimas prædiales, tenentur etiam Monasteria, & pia loca, nisi vel Priuilegio, vel præscriptione, vel compositione, vel transa-

ctione exempta sint. Patet ex *cap. Nuper. de Decimis*, & alibi. Quod verò Priuilegio possint eximi patet ex *cap. Ex parte*, vbi dicitur, *Romanos Pontifices ante Innocentium III. ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concessisse*: nempe vt non soluerent decimas prædiorum quæ ab ipsis colerentur. Postea etiam quibusdam Ordinibus concessum est, vt de nullis prædijs aut alijs bonis ab ipsis possessis teneantur vllam decimam etiam Papalem persoluere.

De his in particulari, vti & gabellis, subsidijs &c. si opus fuerit, videri potest Bulla Pauli III pag. 45. Pij IV. pag. 50 Gregorij XIII. pag 181. pro S. I. vbi in hoc derogat dispositioni *cap. Nuper*, de Decimis. Item Eugenij IV. pro Monialibus Sallaræ, in Monum. Minorum fol. 40. pag. 2. Et eiusdem Eugenij pro Dominicanis, de quo in Supplem. Min. fol. 80. Item Clementis VII. pro Ordine S. Ioannis Hierosolymitani. Et alia pro Congregatione Canonicorum S. Saluatoris in Manuscript. fol. 63. Hæc & alia in hoc genere illis quorum interest sunt satis nota. Qui tantùm coloni sunt agrorum Religiosorum solent nunc ad Decimas obligari. Non item teneri Religiosos ex suis noualibus, id est, prædijs de nouo cultis, & antea non colebantur, cum ea modicum fructum ferant, hìc à Laymanno notatur.

Dicendum III. Decimæ prædiales soluendæ sunt illi Ecclesiæ Parochiali intra cuius limites prædia constituta sunt. Quia cum necesse fuerit sæpè Parochias diuidere crescente numero fidelium, oportuit etiam singulis terminos suos eo modo designare vt vitaretur confusio, & Parocho, eiusque cooperatoribus sustentatio prouideretur.

At quando fideles in vna Parochia Sacramenta percipiunt, in alia autem eiusdem diœcesis prædia habent constituta, non est iure communi determinatum vtri Parochiarum Decimæ prædiales debeantur; sed in hoc retinenda cuiusque locis consuetudo.

Decimæ quæ sunt mixtæ ex fructibus, & fœtu pecorum, debentur illi Parochiæ intra cuius limites pecora pascuntur, nisi consuetudo aliud obtineat.

Spectato iure communi, quarta pars Decimarum Episcopo debetur, vti olim Decimæ Leuitarum a Sacerdotibus iterum decimabantur *Numer.* 18. Sed hoc multis locis iam non obtinet, eo quod ipsis alijs titulis satis prouideatur.

Sed quandoque etiam hodie integræ Decimæ Episcopo debentur: si nempe ipsi sint Curati suæ Ecclesiæ Cathedralis, vel Parochialis, saltem per Vicarium. Vel si prædia intra Episcopi diœcesim nulli sunt Parochiæ attributa. Parochus non potest recusantem Decimas soluere, Ecclesia prohibere, cum non habeat iurisdictionem forensem; sed deferendus est ad Ordinarium, à quo post trinam Canonicam monitionem excommunicandus est, iuxta *cap. Omnes* 16. *q.* 1.

Dicendum IV. Ius Decimarum ab Ecclesiasticis personis acquiri potest per transactionem, interueniente Episcopi auctoritate. Potest etiam cum eadem Ius Decimarum vnius Ecclesiæ permutari cum iure aliarum Ecclesiarum.

At ius illud quatenus in *spirituali* titulo siue officio fundatum nequit vendi, aut permutari cum re *temporali*, absque labe Simoniæ: Vnde etiam patet illud qua tale Laicis nullo titulo, ne donatione quidem, posse competere.

Verùm *vtilitas* sola Decimarum, quę est ad fructus percipiendos, spectata rei natura, posset aliquando Laicis vendi, concedi, aut locari. Quia merè sub hac consideratione ius ad illos reditus est tantùm temporale, adeoque non datur nisi temporale pro temporali. Hinc Pontifex, vt supremus talium administrator, potest ex causa iusta ad Ecclesiæ bonum pertinente Laicis v. g. Principibus, reditus aliquarum Decimarum in perpetuum concedere, siue pro remuneratione beneficiorum, siue pro onere dotationis alicuius Ecclesiæ: sicut ab eo Ferdinandus Rex Hispaniæ, & Elisabetha, Regni Granatensis Decimas acceperunt.

Post Concil. *Lateranense* Episcopi Decimas personis Laicis in feudum perpetuum dare non potuerunt, quia contrarium illic irritum, vel irritandum redditur. Sed nihil obstat quin Episcopus Laico Decimas ad tempus aliquod concedebat ob causam iustam, & debita cum solemnitate. Quia hoc quod iure antiquo erat licitum, nullo postea iure est reuocatum, sed tantùm concessio in feudum perpetuum.

Dicendum V. Præscribitur ius Decimarum contra proprium Parochum ab Ecclesiasticis personis cum titulo, annis quadraginta. sine titulo tantùm præscribitur tempore immemoriali. Primum patet ex *cap. Ad aures*, *de præscript.* Secundum exprimitur in *cap.* 1. *de præscript. in* 6.

Si Parochus præscripsit legitimo tempore ius percipiendi Decimas ex aliena Parochia, non

non ideò censetur obtinuisse ius percipiendi Decimas ex noualibus. Quia illi fructus nondum existebant : non plus autem præscribitur, quàm possidetur. Laici per præscriptionem Decimas acquirere nequeunt, nisi illa sit fundata in præsumptione alicuius legitimæ concessionis factæ ab Episcopo, aut Prælato habente concedendi potestatem.

Vt ratione præscriptionis immunitas à soluendis Decimis probetur siue a Laicis, siue a Clericis, requiruntur quadraginta anni possessionis pacificæ, cum titulo, & bona fide: sine titulo autem requiritur tempus immemoriale, & vt aliunde Ecclesiæ, & Ministris suppetat congrua sustentatio : nam in ius commune Parochiæ magis, quàm possessori assistit.

ARTICVLVS V.

De Ecclesiarum Immunitate, Asylo, Priuilegio Fori, Canonis, &c.

Ecclesiæ Immunitas, siue *Asylum*, ratione cuius Rei ad Ecclesiam confugientes extrahi non possunt, legibus tam Canonicis, quàm Ciuilibus constituta est, vti in *Concil Arausicano* I. *Can* 5. statuitur, *Eos qui ad Ecclesiam confugiunt tradi non oportere, sed loci sancti reuerentia, & intercessione defendi.* Et hoc secundùm legis naturalis congruam æquitatem, non absolutè, sed supposita loci sanctitate, id exigentem.

Gaudent hac immunitate non tantùm Templa, & Sacella ad publicum sacrificij vsum deputata, sed etiam alia loca religiosa, vt Hospitale Episcopi auctoritate fundatum, & Monasteria, & ipsum Episcopi palatium. De Sacellis priuatis in quibus data est licentia Missam celebrandi id negat *Layman* cum quibusdam alijs.

Locum etiam habet in Ecclesia in qua nondum diuina officia celebrari cœperunt : etiam in interdicta, aut polluta : item in Ecclesiarum Cœmiterijs, in sacristia, in porticu, in turri, in tecto &c. Nec refert quod in illis locis Ecclesia non polluatur; quia immunitas est fauorabilis violatio odiosa adeòque magis restringenda.

Quoad *Crimina* a confugiente ad Ecclesiam commissa, extenditur hæc immunitas ad omnia quantumuis grauia, præter quædam ipsius Ecclesiæ constitutione excepta, quæ infra exponam.

Præter alias de Ecclesiæ Immunitate Canonicas sanctiones, inter postremas emanauit Constitut. Bullæ *Gregorij XIV.* data Romæ in Quirinali Kal. Iulij anno 1591. quæ incipit, *Cùm aliàs nonnulli*. In hac reuocantur Priuilegia quibusuis personis concessa extrahendi Reos ab Ecclesijs in casibus antea permissis, & omnia in hanc formam cum antiquis iuribus reducuntur, *Quatenus imposterum nemo ex Magistratibus Laicis Reum de Ecclesia aut loco sacro absque Episcopi Licentia extrahere præsumat, sub pœna excommunicationis latæ in Bulla Cœnæ contra violatores Ecclesiasticæ Immunitatis*. Reos verò omnes hac immunitate gaudere declarat, præter eos, qui illic peculiariter excipiuntur. Et quamuis aliqui dicant dictam Constitutionem non fuisse vbique vsu receptam, vt in regno Hispaniæ apud *Dianam*, aut contraria consuetudine fuisse abrogatam : hoc tamen vltimum cum alijs negat *Diana*, tum ob alia, quæ adducit, tum quia nulla talis consuetudo introducta est sciente summo Pontifice, qui reclamat quotannis in promulgatione Bullæ Cœnæ, & nouissimè in Bulla, *Romanus Pontifex*, data Romæ 5. Ianuarij anno 1641. Nec in hoc obesse potest consensus aliquis Clericorum, aut Episcoporum, quia non possunt isti priuilegio renunciare, aut consuetudini contra Canones consentire, de quo fusius *Diana Part* 6. *Tractat.* 1. *Resolut.* 29.

Casus autem *excepti* in Bulla Gregorij XIV. in quibus Reus Immunitate non gaudet, sunt sequentes, qui sunt strictè interpretandi, nec extendendi ad paritatem rationis, quia hæc exceptio ab Immunitate debet inter odiosas reputari.

Primò igitur excipitur *Hæresis*, formaliter sumpta pro delicto hæreseos : nam pro alijs delictis potest etiam hæreticus hac Asyli Immunitate gaudere

Secundò, Homicidium, aut *mutilatio* commissa in Ecclesia, aut cœmiterio, quæ scilicet sit deliberata, nec mera defensio. Quod non extenditur ad furantes in Ecclesia etiam res sacras, vel in eam cum furto, aut armis se recipientes, aut in ea sodomiam aut aliud enorme crimen committentes à prædictis diuersum. Quamuis in aliquo tali crimine à Pontifice impetrari possit, vt propter enormitatem Reus curiæ sæculari tradatur.

Tertiò, Homicidium proditorium: scilicet consummatum, per effectum mortis secutum. Nec extenditur ad homicidium factum per solas insidias: sed debet accedere simulata amicitia, non præcedente rancore, ex quo debuisset alius præcauere.

Quartò,

Quartò, *Assassinium*, hoc est, quando quis aliquem conducit ad alium occidendum, aut mercede conductus alium actu occidit. Quod plerique intelligunt tantùm de occisione hominis Christiani, non autem infidelis, cum Bulla vtatur voce, occisionis *proximi*.

Quintò Crimen *læsæ maiestatis* in personam Principis: quod intelligitur de illis, qui superiorem in temporalibus non agnoscunt. Quod & de Cardinalibus qui cum summo Pontifice faciunt quasi vnum corpus, suntque Principes Ecclesiæ intelligit *Peregrinus Cap.* 11. *num.* 1. Vnde cum alijs notat *Diana* per hoc ab Immunitate non excludi reos læsæ maiestatis, quia cadunt falsam monetam, vel qui fraudant vectigalia, vel qui se Regem fingit, vel qui coniurat de tradenda ciuitate. Quia in his offenditur quidem dignitas Regis, aut Principis, sed non persona, de qua disertè Bulla agit; Idque respectu illius qui est vasallus ratione originis, aut domicilij, vt notat *Diana*.

Sextò, excipiuntur *Latrones publici*, & *grassatores viarum*. Intellige, *publicarum*, & grassationem sæpiùs iteratam, nam qui semel iterumque deprædatus est, latro publicus non censetur, vti ab vna alteraue vice meretrix non dicitur publica.

Septimò, *Agrorum depopulatores*. Intelligenda est illa depopulatio tam de diurna, quàm de nocturna: quamuis enim in iure communi tantum excepta fuisset *nocturna*, Bulla tamen Gragorij illam limitationem non apponit, nec se refert ad ius commune, sed potiùs illud corrigit, vt notat hic *Paulus*, ac *Diana*. Et licet Incendiarij sint populatoribus similes, non sunt per hunc locum ab Immunitate illa exclusi, vti cum varijs docent idem *Castropalaus* hic *Punct.* 10. *nu.* 9.

In dubijs, an in casu particulari Reus gaudeat Immunitate, ad Episcopum pertinet decidere, aut ad Vicarium Capituli Sede vacante. Neque dum causa discutitur debet Reus in Ecclesia compedibus ligari, cum *cap. Definiuit.* 17. *Quæst.* 4. caueatur, ne Reis aliqua vis, aut nocibilitas, damnumue inferatur quin per 30. passus ab Ecclesia possint exire. Posse tamen à ministris Laicis adhiberi vigilias circa Ecclesiam ne Reus elabatur, docet hic *Castropaulus punct.* 11. *n.* 6.

In dilectis supra exceptis, in quibus Reus non gaudet Immunitate, non potest ille extrahi ab Ecclesia per Iudicem Laicum, sed debet accedere licentia Episcopi, non tantùm post prædictam Constitutionem Gregorij, sed etiam antea ex iure Canonico in *cap. Frater*, & in *cap. Definiuit* 17. *Quæst.* 4. quamuis Episcopus in delictis istis, satis compertis, non possit extrahendi licentiam denegare.

Rursus quoad Episcopum, & iudicem Ecclesiasticum, non potest reus in Ecclesiam confugiens ab illo Curiæ Laicali concedi, nisi per probationes in sua Curia euidenter constet, reum immunitate illa non gaudere. Dum reus in Ecclesia remanet, si aliunde viuere non possit, debet ab Episcopo siue iudice Ecclesiastico sustentari. Ita Doctores apud *Fanacium cap.* 19. *num.* 296. & *Dianam part.* 6. *Tract.* 1. *Resol.* 33.

Quæres 1. An Ecclesiæ suæ Immunitate gaudeant *ipsi Clerici*, sic, vt ab Episcopo inde extrahi inuiti non possint?

Resp. Affirmatiuè quamuis id neget *Abbas in Cap. inter alia de immunit. num.* 13. Sed contrarium pro Clericis declarauit sacra Congregatio die 23. Ianuarij 1617. & die 17. Augusti 1618. apud *Dianam*, exceptis casibus degradatione dignis. Additque idem, Sacerdotem delicti Reum, si cocta, & stola indutus, etiam extra Ecclesiam, precedente Cruce v. gr. funus comitetur, vel etiam sacrum Viaticum, aut extremam Vnctionem ad infirmum deferat, non posse a satellitibus capi: & si sic caperetur, non debere Episcopo interroganti de delicto respondere, sed posse capturæ suæ nullitatem opponere.

Quæres 1. Quid in hoc dicendum de Regularibus?

Resp. Si delicta commissa sint extra Ecclesiam, & Conuentum, illos gaudere Immunitate, a paritate resolutionis pro Clericis allatæ. Hinc Religiosus Apostata in Ecclesia, & domo Religionis diuersæ ab ea in qua apostatauit, potest Immunitatem sortiri. Nec desunt, qui putant idem dicendum de Ecclesijs, & Monasterijs in quibus Religiosus deliquit, eo quod hic casus in sacris Canonibus non excipiatur. Sed rectius cum alijs *Diana*, hæc opinio, inquit, licèt in rigore iuris probabilis, habet contra se contrariam praxim a summis Pontificibus approbatam: Et si admittenda esset, punitio, & disciplina regularis corrueret.

NOTA.

HAbent insuper Clerici Priuilegium *Fori*, & *Canonis*, quod scilicet non possint capi, aut puniri, nisi à Iudice Ecclesiastico: & quod non subsint legibus Ciuilibus saltem quoad vim coactiuam, sed tantùm directiuam. De his, & de *Functionibus* diuersis quæ Clericis prohibentur: & de *irregularitatibus* singulis quas Clerici incurrunt, agitur infra in Sacramento *Ordinis Tract.* 4. *Cap.* 7. *§.* 2. *&* 3.

De Spectantibus ad *Simoniam* in officijs, & beneficijs Ecclesiasticis, infra *Tract.* 5. *Cap.* 12.

De *Sacrificio Missæ* eiusque celebratione, præcepto, stipendio, &c. infra *Tract.* 4. *cap.* 4. *§.* 5. 6.

De *Officio Canonico*, eiusque modo, ac obligatione varia, *Ibidem Cap.* 4. *in fine*.

De cæteris Sacerdotis *Functionibus*, earumque *Praxi* omnimoda, in administrando, & assistendo, etiam ægris, & moribundis, cum *Materia*, & *Methodo* copiosa tradendi *Doctrinam sacram*, &c. in hoc Opere suis locis, & titulis, & infra in *Tom. III.* specialiter traduntur.

CAPVT VI.

De Regularibus Resolutiones singulares ad Praxim maximè pertinentes.

MAteria hæc quam suscepi admodum ampla est. De ea scripserunt integris Tomis *Suarez* de Religione, *Castropalaus*, *Pellizarius*, *Peyrinus*, *Portel*, *Rodriquez*, *Bordonus*, alijque. Nos hic quæstiones selectiores atque vtiliores fusius, alias breuius complectemur, quod Lector vt arbitror non parùm sibi commodum atque vtile experietur.

ARTICVLVS I.

De Nouitiatu Regularium.

QVæstio est, primò: Quid requiratur vt nouitiatus sit legitimus?

Resp. Requiri 1. Vt exercentur illi in ætate legitima. 2. In loco ad illum debito. 3. In Habitu religionis. 4. Cum debita certi temporis continuatione.

II. *Ætas* autem requisita est, vt habeat quatuordecim annos expletos: in fœmina sufficiunt anni duodecim: & hi anni in vtrisque debent esse completi de momento in momentum, vt iura loquuntur: nec malitia, siue maturitas rationis supplet ætatem. Patent hæc ex Clement. vlt. de Regularibus, cum Glossa V. ætate. Et ita docet Sanchez Lib. 5. in Decal. Cap. 4. n. 22. cum Paludano, Syluestro, Tabiena, Angelo, Azor, Lopes, alijsque. Licitum tamen est ante illam ætatem recipere ad probationem vitæ Religiosæ, sed non potest dici inchoare Nouitiatum nisi expletis prædictis annis pubertatis, vti pluribus ostendit Sanchez supra citatus.

Et quidem in Soc. Iesu quandoquidem ad Nouitiatum nemo admitti possit qui sit minor 15. aut maior 50. annis, & in hoc solus Generalis dispenset, ex ipsius Prouincialis Regula 36. admissio aliter facta erit irrita ex defectu potestatis in admittente. Docet tamen Sanchez supra n. 26. Si Prouincialis aliquem minorem aut maiorem ætate prædicta admitteret sub spe ratihabitionis sui Generalis, legitimum admissi Nouitiatum incipere posse à tempore ratihabitionis, dummodò ante vota religiosa tempus præscriptum expleatur. Quæ conformia sunt Congregationis Generalis VIII. Canoni 9.

III. De *Loco Debito*, Dicendum, Nouitiatum posse reddi irritum ex eo præcisè quod extra Monasterium peragatur: nisi id fiat cum legitima Superioris regularis licentia: Tunc enim censetur esse sub obedientia sui prælati: vti ostendit Azor. P. 1. l. 12. c. 2. q. 8. & c. 3. q. 7. Rodriquez Tom. 3. q. 15. art. 10. Emanuel Sà V. religio, num. 9 Castropalaus Tract. 16. d. 1. p. 12. alijque.

Posse autem aliquam partem Nouitiatus peragi extra Monasterium, etiam post Decretum Clementis VIII. quo statuitur Nouitiatum faciendum esse in aliquo ex Conuentibus designatis, docet Bordonus *De Profess. cap.* 4. *q.* 14. & probat etiam ex eo quod Nouitij Conuersi de facto exerceantur in Quæstuando in præ-

prædijs extra ciuitatem, quod supponit illos per plures dies illic commorari.

IV. De *Habitu Religionis*, quæritur, an ad essentiam Nouitiatus pertineat vt peragatur in Habitu Religionis susceptæ, sic vt in habitu seculari non peragatur.

Resp. Affirmatiuè regulariter loquendo, nempè, nisi aliter constituatur in Ordinis peculiari Regula à Pontifice, vel vsu approbata. Et hoc modo in Nouitijs Soc. Iesu, quæ nullum particularem habitum profitetur, nulla requiritur mutatio aut susceptio habitus, sed sufficit vt ille qui potestatem habet admittendi, signo externo sufficienter declaret voluntatem admittendi hic, & nunc hanc personam ad solitam probationem: ac simili modo consensum, & acceptationem suam declarante illo qui admittitur. Ita cum communi Pellizarius, & Peyrinus de R P.q. 3 c. 1. §. 4. num. 103.

V. De *Duratione*, quæritur, An sit de essentia vt duret per annum integrum non interpolatum.

Resp Affirmatiuè Regulariter. Et quidem quod debeat durare per annum integrum probatur ex *Tridentino Sess.25. Cap.15. de Regul.* id expressè statuente. Quod verò debeat esse annus continuus probat *Sanchez* supra Num. 31. ex Canonistis docentibus, quando in aliquo Decreto requiritur aliquod tempus, illud debere esse continuum. Et quia tempus continuum videtur necessarium vt Nouitiatus experiatur Ordinis austerirates, & difficultates, quas vix potest satis experiri per tempora interrupta, vti multò difficilius est ieiunare per plures dies continuos, quam per dies interpolatos.

Dixi, *regulariter*, quia ex Priuilegio Bullato Iulij II. concesso Minoribus, in casu quo aliquis annum probationis incœptum, interrumpat Religionem, & habitum deserendo, si postea ad eam redeat, potest tempus prioris receptionis habitus cum tempore posteriori computare iuxta Superiorum determinationem: neque fuisse huic Priuilegio per *Tridentinum Sess.25. Cap. 15. de Regul.* derogatum, ostendit Rodriquez Tom. 3. q. 15. art. 5 qui & refert multos viros Doctos huic sententiæ subscripsisse. Quamuis *Sanchez*, & alij relati à *Diana Parte 3 Tr.2.* oppositum doceant, quorum sententiæ praxis Societatis conformari solet. De hoc etiam pluribus agit *Bordonus Cap 4. de Profess. Quæst* 13.

Docent etiam Auctores apud supra citatos communius sequentia.

Valere Nouitiatum factum in continua corporis *infirmitate*, tum quia per illam patienter toleratam illius natura, & virtus satis explorari potest, tum quia ipse vicissim Religionis charitatem, & instituta etiam in eo statu potest satis perspecta habere, vti docet hic *Suarez*, *Nauarrus*, *Miranda*, *Sanchez*, *Rodriquez*, Contra *Bordonum*, de eo qui in ordine Minorum toto tempore Nouitiatus carnibus vesci deberet.

Non item valere Nouitiatum factum in *amentia* superueniente tempore non breui. Nec factum ab ingrediente *ficto animo*, etsi postea fictionem deponat, vt docet *Suarez*, & *Sanchez* de matrim Disp. 37. Num. 56. quamuis disertè notent, doctrinam oppositam esse omninò probabilem, & magis praxi accommodatam, cum Nouitiatus opere magis quàm intentione perficiatur: idemque tradit *Bordonus bic Quæst.* 16.

Nouitiatum tenere, etsi factum cum *impedimento occulto*, si hoc desinat ante professionem, sicut docet expresse *Portel de Dubijs Regularium verbo Nouitius*, *Num.* 52. de eo qui admissus fuit ab aliquo non habente admittendi potestatem: quamuis aliter sentiat *Sanchez*, *Nauarrus*, *Rodriquez*.

Dimissum è Societate Iesu post vota biennij, si iterum recipiatur, de rigore iuris non debere semper repetere Nouitiatum, quamuis contrarium in praxi soleat obseruari, docet cum pluribus *Pellizarius in Manuali Regul. Tract.2. Cap.1. Quæst.* 12. Et vniuersim, si quis iniustè eiectus fuerit, non debere Nouitiatum denuò inchoare tradit *Bordonus bic Quæst.* 12.

VI. *Impedimenta* substantialia admissionis in *Societatem* quinque enumerantur in *Cap.* 2. *examinis generalis*, & *in Parte* 1. *Constit. Cap.* 3. Primum, recessisse à gremio matris Ecclesiæ fidem abnegando, vel in errores contra illam sic incidendo, vt damnatus quis fuerit ob aliquam propositionem hæreticam, vel vt suspectus de hæresi per sententiam publicam declaratus, vel si infamis ob excommunicationem tamquam schismaticus extiterit: 2. Si homicidium aliquo tempore perpetrauerit, vel propter enormia peccata publicè infamis fuerit. 3. Si habitum sumpserit alicuius Religionis Fratrum vel Clericorum vitam aliquando cum illis agendo, siue emissa siue non emissa promissione: aut etiam cum vestibus monachalibus Eremita fuerit. 4. Si adstrictus sit vinculo matrimonij consummati, vel legitimę seruitutis. 5. Si patiatur infirmitatem vnde iudicium obscurari, vel parum sanum reddi soleat, aut si ad huiusmodi infirmitatem habendam dispositio notabilis appareat.

Horum

Horum singula admissionem in Societate reddunt inualidam, sic vt etiam vota, aut professio subsequens pro nulla haberi debeat; de quibus in particulari tractat *Castropalaus Parte* 3. *de virtute Religionis Disput.* 1. *Punct.* 8. §. 1.

Vbi, & agit idem de impedimentis secundarijs, quæ quamuis à Societate non omnino excludant, reddunt tamen personam minus idoneam, & admissionem lege ordinaria difficilem.

VII. Quoad *Potestatem Admittendi*, Prælatorum Regularium est admittere ad Religionem. Et in quibusdam Ordinibus, etiam Superiorum localium, de consilio tamen, & consensu sui Capituli. Varia sunt de hoc iura particularia, & Bulla Sixti V. quæ, & moderamen apponit prioris Bullæ ab eodem editæ, vti videre est apud Auctores prædictos. In terminis etiam Bullæ Sixtinæ, necessarium non est vt in admissione omnes Deputati concordent.

Iuxta Decretum eiusdem Sixti V. certæ Informationes admissioni Nouitiorum præmitti debent. Non tamen in casu quo admittendus sit notoriè dignus: nec si admittendus sit in partibus longinquis: & quid de hoc concessum sit Societati, deducit cum alijs *Pellizarius supra Tract.2. cap.3.*

Admissionis capax est Coniux innocens quando constat de alterius coniugis adulterio; vti & sponsi de futuro: sed non regulariter qui sub ea spe puellam deflorauit.

Non recipiuntur episcopi sine Pontificis licentia. Vti, & habens Votum Religionis illicitè acceptat Episcopatum, saltem sine Pontificis dispensatione.

Capax est admissionis habens Votum intrandi Ordinem alium etiam strictiorem: idque ex Prælati dispensatione vi Priuilegiorum concessa, vti fusius supra citati, tam de his, quàm de Decretis Clementis VIII. *Super receptione, & educatione Nouitiorum*, qui monent, videndum esse, an, & quo modo, aut qua parte in vnoquoque Ordine illa admissa fuerint, & in præsenti vsu recepta, de quo etiam *Salas*, *Valentia*, & *Reginaldus* apud *Baldelum Lib.* 5. *Disput.* 18. *Num.*25.

Subsunt Nouitij iurisdictioni Ordinis improbantur, quamdiu in Nouitiatu permanent. Non potest tamen illi præcipi in virtute obedientiæ. Nec subsunt pœnis latis contra Religiosos, nisi, & ipsi in specie exprimantur.

Validè confitentur Sacerdoti ab Ordinario approbato: sed non semper cuicumque Sacerdoti Ordinis sic approbato. Sufficit ad eorum Confessiones audiens approbatio siue deputatio Prælati regularis.

An Nouitij subiaceant *reseruationi* casuum, & censurarum quæ facta est à Prælatis Regularibus pro Religiosis Ordinis in quo probantur, variant sententiæ. Negant *Portel*, *Miranda*, *Azor*, *Vega*, *Naldas*, *Sa*, *Homobonus*, *Ledesma*, & alij cum *Diana* Part.3. Tract.2. Resol.4. Affirmat Corduba, Rodriquez, Layman, Lezana, & alij apud Dianam supra. Et hanc sententiam in Societate sustinendam esse ex varijs Decretis ostendit Pellizarius hic Tract.2. Cap 6. q. 12. qui, & notat, non solere à Prælatis pro solis Nouitijs casus reseruari.

VIII. *Priuilegia* quibus gaudent Nouitij sunt varia. 1. Gaudent illis Priuilegijs quibus fruitur Ordo in quo probantur. Quia in fauorabilibus veniunt nomine Religiosi, ex *Cap. Religioso §. quamuis de Sentent. Excom. in* 6. Et cum suo modo sustineant Religionis onera, æquum est vt participent Priuilegia, iuxta Regulam iuris 55. in 6. vti docet *Suarez* Tom.4. de Rel. Tract. 10. Lib.9. cap. 1. Molina, Azor, Diana; & apud ipsum plures cum communi DD. quamuis id neget *Rodriquez*, & *Portel*, *Verbo Nouitius*, nisi id in ipsa concessione Priuilegij exprimatur.

Possunt etiam Nouitij frui *Indulgentijs* quæ concessæ sunt aut conceduntur professis istius Ordinis, quia, iuxta dicta, Nouitij in fauorabilibus veniunt nomine Religiosorum. Ita *Portel* alios citans. In prima etiam habitus receptione obtinent indulgentiam plenariam à Paulo V. concessam, de qua infra.

Gaudent etiam Priuilegio Fori, sic vt non possint pro delicto conueniri coram Iudice seculari, præsertim si ante ingressum non cœpit cognoscere de delicto ab eo in seculo commisso. Ita Nauarrus, Molina, Azor, Sanchez, Lezana Suarez, ex Constit. Sixti V. *ad Romanum* apud Pellizarium, aliosque.

Sunt exempti ab *Ordinariorum* iurisdictione. Sunt immunes à *Gabellis*. Gaudent Priuilegio *Canonis*, sic vt ille qui percutit Nouitium suadente Diabolo, vt iura loquuntur, incurrat excommunicationem Canonis æquè ac si percuteret Religiosum professum. Si sint Illegitimi sustinent aliqui cum Rodriquez illos fieri habiles ad Ordines sacros. Sed ex aduerso docet *Sanchez*, & *Castropalaus*, per solam professionem Religiosam cessare irregularitatem cui illegitimi subij-

ſubijciuntur: Horum rationes elidere conatur *Pellizarius Tract. 2. Cap. 7. Quæſt. 7.*

Nouitij poſſunt retinere Beneficium Eccleſiaſticum ſæculare antea acquiſitum pro toto tempore Nouitiatus. Conſtat ex *Cap. Beneficium de Regul. in* 6. Et tenentur interea exhibere obſequia requiſita, quæ per ſe poſſunt, vti eſt recitatio officij Canonici, & per alios ea quæ per ſe præſtare nequeunt. Si autem beneficio annexum ſit ius eligendi, ad ſuffragium præbendum vocari debent; poſſuntque ſuum ſuffragium alteri committere, de quo *Perynus, Pellizarius, alijque.*

Obligatio ad ſoluendum *Debita* non tollitur per ingreſſum Tyrocinii: niſi tam re, quam ſpe ſint impotentes ſoluendi in ſæculo tempore non permaneant. Ita *Azor, Lopes, Leſſius, Sanchez, Diana*, qui & addit, ſi Nouitio ingreſſo non ſolutis debitis relinquatur aliqua hæreditas, legatum, aut donatio, monaſterium illa percipiens teneri eius debita ex ijs perſoluere.

Non obligantur ad *Vota* facta ante tyrocinij ingreſſum, vtpote pro illo tempore ſuſpenſa, etiamſi Ordinis obſequijs non repugnent. Nequeunt tamen ad ſacros Ordines admitti titulo paupertatis, vti poſſunt Religioſi.

Poſſunt exponi ad concionandum, etiam nondùm ordinati; etiam illi, qui nondum habent primam tonſuram, ſi ad hoc reperiantur idonei. Nam iura tantum ſimplici Laico actum concionandi prohibent. Colligitur hoc tàm aliunde, quam ex Indulto Pauli III. pro Societate apud Pellizarium *Tract. 2. Cap. 7. Quæſt.* 23. qui notat, hoc non obſtante, in Societate curari vt ſic expoſiti prima tonſura initientur.

Profeſſus tranſiens ad alium Ordinem, nequit eligi in Prælatum dicti Ordinis durante eius Nouitiatu: poteſt tamen in Prælatum prioris Ordinis à quo tranſijt; vti etiam ad dignitates Eccleſiaſticas extra Ordinem. Colliguntur hæc ex *cap. nullus de Elect. in* 6. & ex Tridentin. *Seſſ.* 14. *cap.* 10. *de Reformat.* & *Seſſ.* 25. *cap.* 21. *de Regul.* apud Peyrinum, Pellizarium, Suarez, &c.

Non poſſunt Nouitij de bonis ſuis ita elargiri Conuentui in quo probantur, aut toti Ordini, vt inde impediatur eorum libertas in ordine ad receſſum: poſſunt tamen Conuentui fieri donationes ab eorum parentibus, & amicis: & ex bonis Nouitij, quæ ad illius ſuſtentationem requiruntur: Ita præſcribitur in Trident. *Seſſ.* 25. *cap.* 16. *de Regul.* apud prædictos.

Requiritur in Nouitio *Renunciatio bonorum* iuxta Inſtituta ſui Ordinis: illa communiter facienda eſt intra bimeſtre proximum profeſſionim: non requirit ſolennitatem iuris ciuilis: vim habet tantùm à tempore profeſſionis; ante profeſſionem per Teſtamentum legitimum reuocari poteſt. Conſtant hæc ex Concilio Tridentino *Seſſ.* 25. *cap.* 16. *de Regularibus*, & fuſius deducuntur apud Sanchez Libr. 7. Moral. Cap. 2. Portel, Peyrinum, Lezanam, Dianam Part. 3. Tract. 2. Reſolut. 55. alioſque. De quibus nos plura inferius, de Paupertate Religioſa.

ARTICVLVS II.

De Profeſſione Religioſa.

PRofeſſionis Religioſę eſſentia diſtinctè exprimitur hac definitione, quod ſit: Contractus moralis, non merè humanus ſed ſacer, per quem homo voluntariè ſe tradit Deo in certa Religione legitimè approbata, idque per tria vota paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ interuenientе etiam Prælati regularis auctoritate dictam traditionem Dei nomine acceptantis.

Ad eſſentiam Religionis non requiruntur tria vota ſolemnia. Patex ex eo, quod qui in Societate Ieſu emittunt tria vota ſimplicia ſint verè Religioſi: ſic enim definit *Gregorius XIII.* in Bulla, *Aſcendente Domino* apud Pellyzarium, Layman, alioſque.

Qui in Ordinibus Militaribus caſtitatẽ non abſolutam, ſed tantum coniugalem vouent propriè Religioſi non ſunt. At verò milites S. Ioannis, & ordinis Teutonici, cum edant tria Vota ſubſtantialia, veri Religioſi ſunt. Ita quoad primam partem docet *D. Thomas* 2. 2. 186. *Art.* 3. *ad* 3. & cum alijs *Sanchez Lib.* 4. *Mor. cap.* 16. Quoad ſecundam *Nauarrus conſil.* 12. *Peringo, &c.*

Irrita eſt profeſſio Religionis, ſi addatur conditio ſtatui Religioſo repugnans, v. gr. vt poſſit aliquis retinere aliqua bona, tamquam propria: Ita *Abbas, Syluester, Leſſius, Sanchez, Lib.* 5 *Mor. cap* 4. *Num.* 92.

Religioſi non ſunt, qui editis Votis perpetuæ caſtitatis, ac paupertatis, obedientiam etiam vouent Epiſcopo, aut Confeſſario pręſtandam. Quia tali voto non ſubijciuntur ſpirituali iuriſdictioni Ordinis, imò nec Eccleſiaſticæ perſonæ efficiuntur, ſed vt ante erant, Laicæ

Laicæ permanent: Ita *Lessius de Iust. Cap.* 41. *Dub.* 10. *Num.* 10.

Summus Pontifex etiam in solemnibus Votis Religionis dispensare potest, vt aliquis Religiosus esse desinat. Cum enim Pontifex possit dispensare in Votis simplicibus, sequitur etiam posse in solemnibus, cum solemnitas Votorum ab Ecclesia sit inducta. Id docent plures Theologi, & exemplis confirmant, cum Nauarro Capitul. 12. Num. 75. quamuis aliter senserit D. Thomas, alijque.

Religiosus promotus ad Cardinalatum vel Episcopatum, obstrictus manet essentialibus Votis suæ religionis, licet quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientiæ, exemptus censeatur, idque per accidens, nam manet nihilominus sub obedientia summi Pontificis, capite omnium Religionum: Ita *D. Thomas communiter receptus in* 2.2. *Quæst.* 88. *Art.* 11.

Religiosus factus Episcopus, vel Cardinalis, saltem ex moralis honestatis obligatione, præscripta Regulæ seruare debet, quæ cum munere, ac dignitate sua consistere possunt, v. gr. vt habitum sui Ordinis ferat, retento saltem illius colore, quamuis quoad formam siue figuram possint se conformare Episcopis sęcularibus, ex indulto *Clem. VIII.* apud *Sanchez, hic Numer.* 12. *aliosque.*

Religiosus ad secularem Parochiam promotus, habitum suæ Religionis deferre, & alia præscripta Regulæ, quatenus cum munere, & laboribus eius consistere possunt, obseruare debet, etiam sub culpæ obligatione si Regula Ordinis ita obliget. *Laymau hic Lib.* 4. *Tract.* 5. *Cap. I.*

Religiosus dum Parochiam sęcularem administrat in plerisque Episcopo diœcesis subijcitur, verùm in ijs, quæ ad Regulam spectant v. gr. vt habitum gestet, videtur subiectus manere Abbati, vel Præposito Monasterij. Ita *Angelus Ver. Monachus, Rosella, Syluester, Sanchez, Lib.* 6. *Moralium Cap.* 6. *Num.* 36.

Professio in Religione duplex est, alia expressa, seu verbo, seu scripto: alia tacita v. gr. si quis post annum probationis, professorum habitum proprium triduo gestauerit, aut intra triduum, post annum probationis exactum, exerceat actum proprium professorum, v. gr. in capitulo suffragium ferat, aut si quis anno continuo habitum in Religione gestauerit, in qua nulla patens distinctio est inter Nouitiorum ac Professorum habitum, talis anno exacto censetur tacitè professus, nisi protestetur sibi non esse animum propterea Religionē profitendi. Hanc tacitam professionem valere etiam post Tridentinum monent *Rodriquez, Miranda, Sanchez Lib.* 5 *Moral. Cap.* 3. *Num.* 36.

Metus grauis, & iniustus, ipso iure infirmat professionem Religiosam, vt nulla exinde obligatio oriatur, v. gr. si Nouitius incarceratus fuit, propterea quod discessum petierit. Imo quandoque etiam metus reuerentialis, si nimirum alia concurrant, quæ difficulter homo à se repellere possit. V. G. si minentur Consanguinei nihil amplius subsidij præbendum, si è Religione egrediatur. Ita tradit fusius cum alijs *Sanchez Lib.* 4. *Disp.* 7. *Num.* 7. *Coninch, & Lessius de Iust. Lib.* 2. *Cap.* 17.

Post Quinquennium à die professionis non auditur Religiosus in externo foro, si dicat professionem suam ob metum, vel aliud impedimentum irritam fuisse: prius enim reclamare debebat. Certum est ex *Tridentino de Regular. Cap.* 19.

Licet alicuius professio ipso iure irrita fuerit, tamen subsequente expressa vel tacita ratificatiône, coram Prælato, ijsque quorum interest, facilè conualescit. Ita cum alijs *Nauarrus Lib.* 3. *Consil.* 41. *de Regularibus.*

Qui generatim vouit, se Religionem ingressurum, debet moralem diligentiam adhibere vt in aliquo Ordine suscipiatur, idque spectata intentione vouentis masculi: solum intentionem habere censetur ad monasteria suæ nationis: fœminæ solum ad vicina monasteria, propter commoditates cognatorum. Quod si quis in ordine laxiore non recipiatur, non tenetur ad strictissimum v. gr. Capucinornm, vel Carthusianorum, si affirmet, vel ex circumstantijs (puta quia est homo delicatus) colligi possit non fuisse ipsi mentem etiam ad tales Religiones se obligandi. Quia in generali promissione non veniunt ea, quæ quis verisimiliter in specie promissurus non fuisset: Nec adigendus est vt fiat Laicus in Monasterio, si affirmet, vel ex circumstantijs colligi possit, intentionem Voti non se extendisse ad hunc casum, vti iam dictum. Et ita docet ipse *D. Thomas* 2.2. *Quæst.* 88. *Art.* 3. *Caietanus, Arragonius, Sotus, Azor, Valentia, Rodriquez Sanchez, &c.*

Qui certam Religionem vouet, etsi in vno Monasterio repulsam ferat, debet alia Monasteria eiusdem Ordinis adire, si spes sit suceptum

ptum iri. Secus est, si ingressum certæ Religionis, & Monasterij ex causa speciali vouerit, videlicet cum dependentia ad certum locum, & non in sensu diuiso, videlicet per se qualicumque loco. Ita fusius post *D. Thomam cit. Quæst 88. Art. 3 ad 3. Caietanus, Sotus, Azor, Sanchez, Suarez de Relig. Lib. 4. de Voto Cap. 8. Num. 8*

Qui Religionem vouit, peccata contra Religionis virtutem, si se impotentem reddat ad Monasterij ingressum, contrahendo v. gr. ingentia debita; vel commitendo crimen ex quo inhabilis fiat ad admissionem, *Layman hic, alijque.*

Qui vouit se professurum in Religione laxa, potest eligere strictiorem: Peccat ingrediendo Religionem laxiorem sine dispensatione, quia minus præstat quam promiserat. Valida tamen est professio, quia alterum Votum solemne, in quo personæ traditio fit, & Religioni ius in ipsam acquiritur derogat priori simplici Voto per quod nullum tale ius strictiori Religioni acquisitum erat. Constat ex *D. Thoma* 2. 2. Quæst. vltim. Art 8. ad 3. *Caietano* ibidem, *Nauarro, Sanchez, & alijs communiter.*

Votum ingrediendi, & experiendi Religionem strictiorem quisque commutare potest in Votum profitendi laxiorem. Ratio, quia Votum perseuerandi in laxiori melius est, & plus obligans, quam Votum tantùm ingrediendi, & experiendi strictiorem. Ita *S. Antoninus Par. 2. Tit. 11. Cap. 2. §. 8. Syluester Ver. Votum, Sanch. alijque.*

Mendicantes non possunt transire ad alium Ordinem non mendicantium (excepto Carthusianorum) sub excommunicatione Papæ reseruata: Et licet cum licentia Papæ, aut Ordinis transeant, tamen non habent vocem in Capitulo, nec Administrationes, nec Prioratus, aut officia consequi possunt. Habentur hæc ex Extrauaganti communi, *Viam ambitiosæ*, & ex *Clementina* 1. de Regularibus.

Austeritas Ordinis attendenda non est secundum institutum Regulæ, sed secundum Obseruationem præsentem, in tantùm, vt professus in strictiore Ordine, vbi non seruatur Regula, possit transire ad laxiorem, in quo seruatur Regula, nisi spes sit reformationis futuræ prioris Ordinis, aut si in Prouincia Monasterium eiusdem Ordinis sit, in quo seruatur Regula, & ad quod transferri poterit. Ita *Rodriquez, Sanchez, Lessius, Layman, alijque.*

Canonici Regulares transire possunt ad ordinem Monachorum, sed non vice versa. Quia Religio Monachorum austerior est. De quo *Nauarrus in Caput Statuimus* 19. q. 3. *de Regularibus, &c.*

Quod si quis ab vno Ordine ad alium transire velit, & non recipiatur, vel receptus iterum ante Professionem egrediatur, debet redire ad suum Ordinem: Quia non simpliciter ex Ordine dimissus est, sed sub conditione, vt alium ingrediatur, ac profiteatur. Ergo hoc non secuto, redire debet: de quo *Sanchez, supra num. 30. & in Compendio Priuil. Soc. Iesu Apostata §. 11.*

ARTICVLVS III.

De Paupertatis Religiosæ varia obligatione.

Religiosus absque consensu Prælati expresso aut præsumpto nullam rem pretio æstimabilem accipere, retinere, absumere, permutare, aut alteri donare potest. Hæc enim obligatio in Paupertatis Religiosæ Voto inuoluitur, vt nihil possideat proprium siue ad propriam dispositionem. De consensu Prælati præsumpto docent *Suarez*, & *Lessius*, Religiosum excusari à mortali si præsumatur affectus Prælati rem libenter concessuri si rogaretur. Quia tunc censetur rem habere ex superioris voluntate saltem virtuali. Atque hinc si Superior sit inuitus tantùm quo ad modum, venialiter quidem peccari, sed non contra Votum Paupertatis tradit *Suarez, Sanchez*, & *Layman Lib. 5. Tract. 5. capitul. 7.*

In Societate Iesu Scholastici, & Coadiutores temporales, qui post biennium probationis, Vota simplicia emiserunt, possunt retinere, & acquirere Dominium radicale bonorum tàm mobilium, quàm immobilium, vt est hæreditas, &c. Sunt tamen priuati iure actuali de illis disponendi pro suo arbitratu.

Si autem de facto inter viuos aut mortis causa de bonis suis disponant absque Superioris consensu, valida videtur illa dispositio, quamuis sic disponentes peccent contra Votum paupertatis. Ratio horum est, quia illi retinent Dominium bonorum suorum, donec illis se abdicent per professionem solemnem, quamuis restringantur quoad vsum iuxta institutum Societatis à pluribus Pontificibus confirmatum vt à Gregorio XIII. Ascendente Domino, Ita Sanchez Lib. 7. Mor. Cap. 18. alijque.

Pec-

Peccant etiam generatim Religiosi qui rem aliquam pretio æstimabilem sine Superioris sui consensu expresso, tacito, aut præsumpto, accipiunt, retinent, occultant, absumunt, permutant, aut alteri donant. *Ita cum communi Antoninus, Syluester, Nauarrus, Mendoza, Azor, Valentia, Lessius, Sanchez, Lib. 7. Moral. Cap. 19.*

Sufficit tamen consensus ille *tacitus*, quo Prælatus sciat subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibeat cum facile possit: Tunc enim plerumque approbare censetur. Ita *Sanchez* ibidem: qui, & addit *Num. 70.* Si Prælatus Religioso donet, aut res ab alio donatas illi permittat, vt numismata benedicta, vicunculas, rosaria, sciens subditum ad proprium vsum ijs omnibus non indigere spectata earum qualitate, hoc ipso tacitè concedi facultatem ea alijs siue domesticis, siue externis donandi. Et domesticos pro tunc alia venia non indigere deducit *Lugo* de Iust. Disp. 3. Sect. 8.

Vsus solus rerum non absumptibilium potest esse contra Votum Paupertatis v. gr. librorum ad notabile tempus, quod tamen rarò ascendere ad mortale, notat *Sanchez supra, & cap. 20. Num. 6.*

Si Religiosus parcius viuendo aliquid reseruat, non sibi acquirit, sed Monasterio manet, cum sit dominij incapax, ideoque nihil sibi proprium acquirere seruando potest, aut alijs donando. De quo *Sanchez sup. Lib. 7. cap. 19. num. 33.*

Quidquid Religiosus Contractu, donatione, vel hæreditate acquirit, Monasterio acquirit: Monasterium autem non obligatur ex contractu vel delicto Religiosi, nisi quatenus consensum præbuit, vel aliquod inde commodum accepit. Ita *Nauarrus Com. 2. de Regul. num. 62. Azor 1. 2. cap. 11. Quæst. 2. alijque, & colligitur ex cap. quod quibusdam de Fideiussore.*

Administratores, & Oeconomi Religionis, plus dare non possunt, quam Ordinis Regula, Consuetudo, vel Superioris voluntas permittit. Constat ex *D. Thoma 2. 2. q. 32. Art. 8. alijsque.* Vnde si quis ab illis vltra potestatem concessam acceperit, furti particeps censetur.

Prælati Regulares contra Votum paupertatis, & aduersus Iustitiam peccant, si bona Conuentus aliter expendant, aut donent, quam Ordinis Regula, aut consuetudo permittit. Quia Prælati non sunt bonorum communium Domini, sed solum Administratores. Ita cum communi *Nauarrus hic num. 11. & 23. Abulensis, Molina, &c.*

Quanta materia ad transgressionem Voti paupertatis requiratur, ita definiri solet sicuti in furto, præsertim filiorum à parentibus honestis, quod latitudinem aliquando maiorem admittit: de quo *Nauarrus, Azor, Sanchez, alijque.*

Tridentinum Concilium *Sess. 25. cap. 2.* videtur prohibuisse, ne Religioso designentur stabiles reditus instar cuiusdam peculij, quamuis dependentis à Prælati voluntate, licet alij DD. non sine probabilitate negent id Tridentino Concilio aduersari. Ita enim docet *Nauarrus Comment. de Regul. num. 18. & alibi, Sanchez, Sà, Beia, Lud. Miranda, & alij* Contra *Lopez, Lessium, Azor, Rodriquez, Molinam, Tom. 2. Disp. 276.*

Prælatus Religioso licentiam dare non potest res absumendi in vsus vanos, aut illicitos, sed tantùm expendendi ad vtilitatem Monasterij, publicam, vel priuatam. Nam Prælatus subdito maiorem facultatem conferre non potest quam ipse habet: cum autem is bonorum Monasterij Dominus non sit, sed tantùm Administrator, ideò ea arbitratu suo, atque inutiliter expendere non potest, sed tantùm in eiusdem Ecclesiæ seu Monasterij necessitatem, vel aliquam vtilitatem. De quo fusiùs *Nauarrus supra, num. 23. Syluester Ver. Religio, Miranda, Tom. 1. Quæst. 28. Art. 9. Valentia, Molina, Sanchez, Lib. 7. Moral. cap. 19. num. 30.*

Etiam Abbatissæ Monialibus suis subditis licentiam dare possunt accipiendi, expendendi, retinendi, quæ iusta sunt. Excipit tamen *Sanchez* sup. num. 44. Nisi consuetudine, vel constitutione Ordinis Abbatissæ potestas sit restricta.

Religiosus si rem aliquam donatam absolutè acceptet in fauorem alterius, non interueniente licentia Prælati, peccat contra Votum paupertatis: secus tamen, si se habeat tantùm vt intercessor, eleemosynarius, internuncius. Ratio prioris est, quia in hoc casu Religiosus ius aliquod pretio æstimabile sibi vsurpat si accipiat pecuniam suo arbitratu distribuendam, ita vt à dante reuocari non possit. In posteriori autem reuocari potest, & de re nulla nomine suo disponit. Ita *Turrianus, & plures apud Sanchez supra cap. 30. num. 3.*

Si Monacho hæreditas aut legatum relinquatur ea lege, vt ad ipsum, & non ad Monasterium pertinere debeat, explicari debet, voluisse testatorem, vt ad Monachum pertineat cum consensu Prælati: Quare si Prælatus consensum neget, corruit legatum, vel institutio-

tio. Ratio, quia dispositionem qualemcumque ita interpretari oportet, potius vt valeat quam vt pereat, & perplexitas verborum secundùm præsumptam voluntatem testatoris ordinanda est. Adde quod verba testatoris debent intelligi secundum conditionem personæ, cui aliquid datur: atqui Monachus hæreditatis aliter capax non est nisi quoad vsum dependentem à voluntate Prælati. Monachus tamen legatum sibi relictum potest Monasterio resignare. Quia conditio illa à testatore apposita erat in gratiam Monachi, quiuis autem fauori suo renunciare potest. Ita *Angelus* Ver. Monasterium n. 1. Syluester Ver. Religio Quæst. 5. Rodriquez, Molina, Bartolus, Sanchez Sup. Cap. 17 num. 4.

Si testator expresserit, non aliter se relinquere Monacho, nisi vt habeat rem independenter à Prælati consensu, irritum est legatum: sed in dubio non est præsumendum id adiectum fuisse, vt conditionem propriè dictam, sed vt modum, qui si impossibilis sit pro non adiecta habetur. Ita *Bartolus, Syluester, Molina, Rodriquez supra, contra paucos.*

ARTICVLVS IV.

De voto Religiosæ Castitatis.

CAstitas Religiosa rectè definitur, Virtus qua Religiosus per Votum promittit abstinere ab omni delectatione venerea tam illicita quam licita per connubium: siue sit Votum solemne, siue simplex, quale emittunt Religiosi Societatis post biennium probationis, & dirimit matrimonium subsequens ex Gregorio XIII. Const *Ascendente* Domino.

Hinc pro breui resolutione casuum plurimorum. *Omnis* actus venereus, qui in sæculari est peccatum vnicum contra castitatem, idem actus in Religioso est peccatum duplex, scilicet intemperantiæ contra Castitatem, & sacrilegij contra Votum quo se ad seruandam Castitatem adstrinxit.

Non dari in Religiosis, nec in alijs, in delectationibus venereis omninò deliberatis paruitatem materiæ, quæ excusat à mortali, communior est sententia, apud *D. Thomam 2. 2. Quæst. 154. Art. 4. S. Antoninum Part. 2. Tit. 5. Cap. 1. num. 9. Syluestrum V. delectatio, Lessium, Lib. 4. Cap. 3. numer. 59. Azorium Part. 3. Libr. 3. Cap. 25. Rebellum, Baldellum, Sanchez*, qui retractauit sententiam suam oppositam ex *Armilla, Soto, Nauarro, &c.* cum eam docere nobis interdictum sit à P. Generali Claudio Aquauiua die 24. Aprilis 1612. Decreto quod incipit: *Quia nonnullorum opinio, &c.*

Votum Castitatis Religiosæ irritat sponsalia de futuro. Ita *Suarez*, alijque ab ipso relati de Relig. Tom. 3. Lib 9. Cap. 7. Num. 8. Imò dissoluit sponsalia de præsenti, aut matrimonium ratum, & non consummatum vti probatur ibidem: ergo à fortiori dirimit sponsalia de futuro.

Non tamen dirimit Votum illud matrimonium ratum, & iam consummatum. Est certum, & constat ex illo Matth. 12. *Quos Deus coniunxit, homo non separet.*

Dices, inde non sequitur, quod per Vota solemnia non possint separari ex constitutione Ecclesiæ, quæ non *hominem* sed Deum repræsentat.

Resp. Ecclesiæ non competere potestatem diuinam in illis in quibus ipsum ius diuinum repugnat, vti hic repugnare docet S. Gregorius Lib. 9. Epist. 39. & ipsa praxis Ecclesiæ in oppositum.

Votum Religiosæ Castitatis inhabilitat ad matrimonium subsequens: etiam quoad Scholares approbatos Societatis. Vota tamen simplicia, etiam formati, in eadem non dissoluunt matrimonium ratum præcedens, vti cum alijs fusius ostendit *Pellizarius Tract. 4. cap. 3. Sect. 2.* & *Suarez de Rel. hic num.* 13. addens etiam, vsu semper seruatum, vt nemo ligatus vinculo matrimonij rati in Societatem recipiatur.

Qui est Religiosus, & simul Sacerdos violans Castitatem, Sacrilegium non nisi vnicum committit, ideoque sufficit illum confiteri, se esse ligatum Voto Castitatis. Si tamen Religiosus cum Religiosa peccaret duplex Sacrilegium, & in confessione exprimendum admitteret.

Vt Violatio Castitatis Religiosæ cadat sub Reseruationem à Superiorem factam, requiritur vt ea sit mortalis non tantùm per relationem ad intentionem; & prauum affectum delinquentis, sed etiam ex ipsa grauitate operis externi, quod per se censeatur mortale in genere luxuriæ: ita *Pellizarius, Diana*, & alij communiter. Debet etiam esse lapsus carnis plenè voluntarius, & opere consummatus: Per hoc opus consummatum non tantùm intelligitur fornicatio, aut quæcunque alia copula illicita, sed etiam quæcumque pollutio perfecta voluntate procurata, etsi non perueniatur ad actum vlteriorem siue copulam, quam fortasse peccans intendebat: Ita *Suarez de Relig. To. 4. Tract. 8 Lib. 2. Cap 18. Lezana, Diana alios citans Part. 3. Tract. 2. Resol. 118.*

Hinc delectationes morosæ, imò tactus, aspectus, aut complexus venerei, & deliberati, etsi sint peccata mortalia non sunt tamen casus reseruati. Quia illa propriè, & rigidè non veniunt sub nomine lapsus carnis opere consummati, si non accedat pollutio, & aliquo modo intenta. Imò hic benè notandum, quod tradit *Sanchez de Matrimon. Lib. 9. Disput. 45. num. 29.* Si dantem culpabilem causam pollutioni pœnituerit legitimè causæ datæ anteaquam subsequatur, vacare in se culpa pollutionem postea subsequentem. Vnde sequitur etiam à reseruatione vacare.

Quando Confessarius dubitat, an casus particularis in hoc genere sit reseruatus pœnitentem ab eo rite absoluit, modò non sit confessarius supine negligens, & ignarus. Ita cum communi docet hic *Suarez*, *Filliucius*, *Bonacina*, *Lugo de Pœnit. Disput. 29. Sect. 2.*

Plura de peccatis tam in alijs, quam in hoc genere reseruatis, vide in hoc Opere infra de Absolutione Tract. 2. c. 3.

De ipsius verò peccatis contra Castitatem in particulari, & quando sint mortalia, aut venialia, vide ibidem, *Part. III. Tract. V. Cap. VI. in Luxuria.*

Quæstio singularis est, An cum Religioso dispensare possit Pontifex, ad contrahendum matrimonium eo modo, vt habita prole, teneatur relicta vxore iterum ad Religionem redire. Respondet cum Tabiena, & Abbate, *Sanchez* de Matrimon. Lib. 8. Disput. 8. Num. 9. Id posse fieri tantùm in casu quo vxor in hoc consentiret, vel per fornicationem præberet iustam causam diuortij perpetui. Quia absque his conditionibus de essentia matrimonij est vt sit perpetuum. Vbi recte notat *Sanchez*, causam talis dispensationis debere concernere publicam vtilitatem, qualis esset præclaræ alicuius Familiæ conseruatio per nouæ sobolis generationem.

***

ARTICVLVS V.

De Obedientiæ Religiosæ obligationibus.

EX vi voti Obedientiæ, Religiosus obligatur ad omnia, quæ Prælatus præcipit conformia Ordinis Regulis, & constitutionibus, siue res præcipiatur expresse, siue implicite. Quod si Prælatus in imperando addat: In virtute sanctæ Obedientiæ, vel forma æquiualenti, obligatur subditus ad obediendum sub mortali. Si verò alia aut nulla simili forma vtatur, censetur tantùm obligare sub veniali, quod saltem in Societate vsum habere notant ex ea Auctores varij. De his in communi *S. Thomas. 2. 2. Quæstio. 104. Lessius*, *Layman*, *Pellizarius*, *Sanchez Lib. 6. Moral. Cap. 1.* Imò raro Superiores ex parte sua sub culpæ obligatione præcipere aliquid censendi sunt, nisi vtantur verbis, in virtute, &c. aut similibus. Quod de consuetudine in Societate testatur porrò *Alphonsus Rodriquez exercitij perfectionis Part. 3. Tract 6. Cap. 3. Sanchez Lib. 4. Moral. Cap. 4. Vasquez 1. 2. Tom. 2. Disp. 158. Cap. 3. Numer. 24.*

Si Prælatus præcipiat Religioso verb. gr. Episcopatum, aut Instituta austeriora quàm Regula Ordinis requirat; non tenetur illi in hoc obedire. Ratio, quia Prælatus nihil præcipere potest nisi quod directè, vel indirectè pertinet ad Regulam. De quo S. Thomas 2. 2. Quæst. 104. Artic. 5. in corpore, & Dist. 44. Part. 2. Artic. 3. qui illic triplicem obedientiam distinguit: *Indiscretam*, si quis obediat contra legem Dei, vel regulam Ordinis: *Imperfectam*, si quis obediat tantùm in his ad quorum obseruationem se Voto obedientiæ expressè, vel implicitè obstrinxit. *Perfectam*, si quis obediat in omnibus, quæ non sunt contraria legi Dei, aut Regulæ, quam professus est. Debere semper obedire vbi manifestum non cernitur peccatum, ad perfectionem Obedientiæ, non ad Votum pertinere tradit *Layman ex D. Bonauentura, & D. Thoma 2. 2. Quæst. 104. Art. 5. in corpore.*

Probabile est, quod Prælatus Ordinis, propter Votum Obediendi in omnibus, quæ iusta sunt, etiam *actus internos* præcipere possit; licet consuetum non sit, nec consultum, vt talia sub peccato præcipiantur. Ratio conclusionis, quia Prælati possunt irritare Vota interna suorum: Ergo habent gu-

gubernatiuam potestatem in actus internos. Deinde Religiosi possunt vouere internos Actus, & sub obligatione promittere: Ergo sunt capaces vt imperentur. Ita *Suarez lib. 4. de Legibus Cap. 12. alijque contra plures*.

Quæ ex genere suo *indifferentia* sunt, à Prælato bono fine v. gr. ad mortificandum propriam voluntatem præcipi possunt. Ita *Caietanus in D. Thom. in q. 186. art. 5. ad 4.* Contra *Mirandum T. 1. manualis q. 26. art 9.*

Si Ordinis Regula sub culpa non obligat, eius transgressor non peccat contra Votum obedientiæ. Quia Votum obedientiæ intelligitur de ijs tantùm, quæ continent propriè præceptum. Nihilominus potest superior propter trāsgressionem pœnam imperare, cum obligatione eam suscipiendi ex obedientiæ Voto, quamuis non semper ita obligare soleat. Ita cum communi *S. Thom. 2. 2. Quæst. 186. Art. 9. ad. 1. Sanchez, Valentia Tom 3. Disp. 10 Quæst. 4. Punct. 5.*

Religiosus in Ordine Prædicatorum aut Societatis Iesu transgrediens meram Regulam bono aliquo fine, non peccat: v. gr. si extra tempus loquatur cum socio vt mæstum consoletur: quia Regula per se non obligat sub peccato. Paratus tamen esse debet, qui ita Regulam transgreditur, pœnam subire, quippe etiam ob defectum non culpabilem coram Deo inferri potest ob regularem disciplinam conseruandam. Ita *D. Thom. Sup. art. 9. Valentia, Sanchez, Vasquez 1. 2. Disp. 158. ca. 3. n. 16.*

Sin verò Regulam violet ob torporem, aut libidinem, peccat saltem venialiter. Imò si quis frequenter transgrediatur, & hoc modo Religiosam disciplinam grauiter perturbet, mortaliter peccat: Vti tradit, & explicat *Sanchez* libr 4. Moral. Cap. 4. numer. 18.

Regulares professi non tenentur acceptare Nouam Regulam, seu arctiorem viuendi modum, quem nec explicitè nec implicitè professi fuerunt. Ratio, quia Religiosi per Votum obedientiæ non transtulerunt omnem voluntatem in superiorem, vt qualibet ipsis imperare possit: sed ea solum, quæ ad obseruationem Regulæ, quam profitentur directè, vel indirectè spectant. Nec ex communiori, summus *Pontifex* potest cogere Religiosum ad arctiorem viuendi rationem, quam prima Instituti forma postulat. Quia *speciale* obedientiæ debitum, quo Religiosi erga summum Pontificem adstringuntur ex Voto eorum prouenit, quod erat secundum proprium Regulæ institutum. Sed vt Episcopatum accipiant, possunt cogi, cum vt alij Clerici, summo Ecclesiæ Pastori subiecti sint. Ita communius *Syluester, Sanchez, Lessius Lib. 2. Cap. 41. numer. 76. Azor. Tom. 1. Institut. Moral. Lib. 13. Cap. 11. Quæstion. 19*

Si tamen strictior obseruatio necessarium medium videretur ad substantialium Votorum in tali Ordine obseruationem Regularibus auctoritate Prælatorum imponi potest, licet eam expressè non vouerint. Quia talis obseruatio indirectè pertinet ad Regulam quando sine illa Regula in suo vigore conseruari non potest, consequenter cum Religiosus Regulam profitetur, implicitè etiam se obligat ad ea omnia sine quibus status Religionis suæ conseruari nequit. Ita supra citatus *Syluester, Sanchez, Lessius*, aliique.

Si appareat Regulæ ac disciplinæ temporis diuturnitate collapsæ Reformationem necessarium medium fore ad Ordinis conseruationem, Prælatus, cum Capitulo, multòque magis Summus Pontifex ad acceptandam reformationem omnes professos compellere potest. Ita *Vasquez supra Cap. 4. Num. 25. Azor Tom. 1. Lib. 13. Capit. 11. Quæstion. 19. Sanchez supra Cap. 2. num 35. cum alijs ab ipso citatis.*

In Societate Iesu vltra tria Vota substantialia Religionis, sunt & alia Vota sex quæ à Professis emittuntur, apud Suar. aliosque.

Primum est, Votum solemne obedientiæ Pontifici circa Missiones quaslibet, etiam sine viatico amplectendas, intellige, si hoc sit necesse. Non excludit tamen hoc Votum excusationem iustam personæ designatæ, modo parata sit ea non obstante parere, si præcepto formali mandetur.

II. Votum simplex non permittendi, quantum in se est, relaxationem paupertatis sui Instituti, scilicet, suffragando ad illius mutationem: Non violatur autem per actiones particulares Superiorum aut aliorum aliqua vltra limites paupertatis indulgendo, aut vsurpando.

III. Votum non procurandi dignitates intra Societatem, quod etiam est simplex. Violatur hoc votum per quamlibet actionem externam in ambitum talem influentem: idque etiamsi ambitus ille per alium exerceatur: intellige vtrobique, si actio externa sit sufficienter manifestatiua ambitionis. Violatio talis reddit cuiusuis Prælationis in Societate incapacem. Non violatur procurando sibi

N 2 non

non auferri dignitatem iam acquisitam, apud citatos.

IV. Votum non acceptandi dignitates extra Societatem, quod etiam est simplex, & intelligendum de actione externa, vt supra. Vetat omnem talem ambitum directum, imò & indirectum iuxta *Sanchez lib.6. Moral. cap.17* Contra *Pellizarium* in manuali Tract.4.cap.5. Sect.5. Additur in formula: *Nisi coactum obedientia eius qui mihi præcipere potest sub pœna peccati*. Per hoc solus Pontifex passim intelligitur, non Generalis, non Congreg. Cardinalium etiam Sede vacante: sub hoc Voto non contineri ipsum Papatum docet hic *Suarez Cap.9. Num. 14.*

V. Votum etiam simplex, denunciandi ambientes. Intellige, quaudo ambitio est mortalis contra Votum prædictum, & quando est moralis certitudo delicti, etiamsi non possit à denunciante probari. Non obligat hæc denunciatio si ambitus sit tantùm volitus sed non incœptus: vel si sciatur tantummodò alios velle pro aliquo id ignorante ambire: vel si constet denunciationem faciendam fore frustraneam. Denique vi huius voti denunciandi sunt tantum Professi ambientes, vti contra *Sanchez* docet *Suarez*, *Castropalaus*, *Pellizarius hoc citans in manuali Tract.4. cap.5. Sect. 5. n.305.*

VI. Votum simplex, audiendi consilium Generalis &c. si in Episcopum professus eligatur. Non obligat hoc Votum ad consilium positiue petendum, sed audiendum: nec ad sequendum, in casu quo meliora consilia aliunde suggeruntur.

VII. Est votum simplex omnibus commune, scil. ingrediendi Societatem, quod fit post tyrocinium, & diuersum est à tribus Votis substantialibus Religionis: per hoc enim vouens obligatur ad acceptandum in Societate gradum sibi postea à Generali offerendum siue professi, siue formati. Votum hoc non violaret qui iam promotus ad gradum studeret ascendere ad Superiorem, vti censet *Pellizarius supra Sect.7.*

De aliis Constitutionibus ad Regulares particulariter pertinentibus.

COmmodissimum est summatim cognoscere alia *Constituta* minùs communia ad Religiones varias in particulari pertinentia, & apud quos *Auctores* illa resoluantur. De his habent singuli ferè Ordines Regularium Scriptores sui Ordinis proprios, qui in suum Institutum, Leges, normamque viuendi Tomos ac Tractatus integros diffuse conscripserunt, quos infra adducemus, quales sunt Tractatus hic sequentes.

Primò, De obligationibus variorum quoad particularium Regularium sui Ordinis obseruantiam: quoad Sacramentorum frequentationem quoad Ieiunij, Clausuræ, Chori, & Missarum obligationem.

Secundò, De probationibus Regularium, quoad absolutionem reseruatorum: stipendia Missæ: libros imprimendos: claustra monialium: Appellationem à Prælati sui correctione: alienationem bonorum sui Ordinis: Abstinentiam à Negotiatione, & ab actibus Forensibus, siue iudicialibus, & alijs iure communi prohibitis.

Tertiò, De Pœnis latis contra Regulares iure communi. Item, quoad Censuras, Excommunicationes, Suspensiones, Reseruationes, Interdicta, & pœnas Priuatiuas respectu Regularium in particulari.

Quartò, De Regularium Priuilegijs, quoad vsum singulorum Sacramentorum: quoad Immunitatem suarum Ecclesiarum, & Conuentum: quoad Sepulturas, Indulgentias, Confraternitates, Priuilegium Canonis, Exemptionem ab Ordinariorum iurisdictione, & à Foro sęculari, Decimis, & Gabellis.

Horum singula, vltra ea quæ hic de illis tradidimus, difusè tractantur apud Auctores ab initio hic citatos, vt est, *Suarez* de Religione, *Pellizarius* in Manuali Regularium, *Castropalaus* in suo Opere morali de virtute Religionis *Part.3. Peyrinus*, *Bordonus*, *Portel*, *Diana*, & alij qui ab illis in quæstionibus particularibus adducuntur.

Bullaria quoq; extant particularia Decretorum Pontificiorum, aliorumque, in quibus continentur singula, quæ circa Ordines in particulari hactenus constituta fuerunt. Præter alios Ioannes Baptista Confertius Flor. Sacræ Theologiæ ac Iuris Canonici Doctor, edidit vno volumine in quarto, *Collectionem* Priuilegiorum, &c. Sacr. Ordinum Mendicantium, & non Mendicantium iuxta sacri Concilij Trid. reformationem, summorum Pontificum nouissimas confirmationes, & innouationes.

In hac Decretorum Collectione in particulari cótinetur Tractatus de Mari Magno Priuilegiorum, & Bulla Aurea, Sixti IV. alijsque Constitutionibus ac Litteris Apostolicis, earumque validitate pag. 280. De Priuilegiorum derogatione: de Priuilegiorum Conseruatoribus: de Regularium exemptione; de illorum Foro competenti; de Appellatione

tione à ſententia Prælatorum Regularium : de Bonis locorum Regularium alienandis : de Prælatorum electione, & poteſtate: de Præſcriptione Regularium actiua, & paſsiua : de tempore, & qualitate Ordinandorum: de verbi Dei prædicatione : & deputatione ac præſentatione ad Confeſſiones audiendas: de Eccleſiis, Domibus, ac locis per Regulares recipiendis : de diuinis officiis ac Miſsis: de Sepulturis: ac Præcedentia in proceſsionibus ac funeralibus publicis, &c. Denique de Monialibus Regularium regimini ſubiectis, earumque clauſura, ac cæteris Inſtitutis: nec non de Confraternitatibus vtriuſque ſexus : Item, de Tertiariis etiam ſexus vtriuſque, qui ab initio Ordini SS. Franciſci, & Dominici nunc diuerſis aliis annectuntur: quarum aliæ ex Conſtitutione Pij V. ad tria Vota Regularia, & clauſuram obligantur: aliæ in parentum, affinium, propriiſue domibus degunt, & virginitatem ſiue cœlibatum per Vota tantùm ſimplicia Deo offerunt. De prædictis, inquam, ſingulis variorum ibi Pontificum Diplomata in proprio tenore expreſſa exhibentur.

RESOLVTIONES
Singulares

AD *Hæreſim, & partes Hæreticorum, & Infidelium vbique pertinentes, nec non variarum Miſſionum Naualium, Caſtrenſium, &c.* Traduntur ſeorſim infra per integrum *Tractatum Sextum*.

TRACTATVS SECVNDVS DE SACRAMENTIS IN GENERE, ET ABSOLVTIONE SACRAMENTALI

Pro Sacramento Pænitentiæ.

Summula: Materia, & Forma Sacramentorum. Intentio Ministri, & suscipientis. Effectus Sacramentorum, & modus illos causandi. Character Sacramentalis, &c. De Patrum, & Recentiorum auctoritate.

De Absolutione Sacramentali. De Iurisdictione in quouis genere. Approbatione Confessarii Reseruatis Pontifici, Episcopo, Superioribus Regularium, Priuilegiatis: & de Missionariorum in his, aliisque potestate peculiari Sequitur Tractatus de Confessione: & posteà de singulis Sacramentis in specie.

CAPVT VNICVM.

De Sacramentis in Communi.

Acramentum in communi, est signum sensibile gratiæ iustificantis, à Deo institutum, vt sanctitatem causet. Numerum Sacramentorum esse septenarium, &c. probauimus suprà in Controuers. Part. 1. Tract. II. cap. 6. 11. An & quæ fuerint Sacramenta in statu naturæ integræ, legis naturæ, &c. Traditur suprà Tom. II. Part. I. pag. 58.

Ad essentiam Sacramenti pertinent materia, & forma, & debita vtriusque coexistentia. Essentialis etiam est institutio Christi, & intentio Ministri, & in adultis plerumque intentio quædam, & dispositio suscipientis. Quæ omnia cum aliis hùc pertinentibus per paucas assertiones elucidanda erunt.

§. I.

Quæ, & qualis esse debeat materia, & forma Sacramentorum.

Dico primò, Sacramenta nouæ Legis (quæ in vsu consistunt) constant rebus vt materia verbis vt forma: præter Matrimonium, quod

quod perfici potest nutu, scripro, aut alijs signis quæ verbis æquiualent.

Ratio est, quia materia Sacramenti v. gr. ablutio infantis in Baptismo, est res ex se indeterminata vt sit signum, & causa gratiæ sanctificantis: ergo debet ea in ratione talis signi determinari per verba, quæ ex sua institutione vim habent aliquid determinatè significandi; & quæ à Christo assumpta sunt vt simul cum certa materia intrinsecè constituant signum causatiuum gratiæ sanctificantis. Dixi, hoc intelligendum de Sacramentis, *quæ in vsu consistunt*, propter Eucharistiam, quæ post Consecrationem seruatur, & permanet Sacramentum, etsi verba Consecrationis pridem desierint.

Contra hanc assertionem objicit *Scotus in* 4. *Dist.* 16. *Quæst.* 1. In Sacramento Pœnitentiæ sola absolutio Sacerdotis significat gratiam, & remissionem peccatorum, non autem pœnitentis Confessio; ergo Confessio non est pars huius Sacramenti, sed tantùm conditio extrinseca ad absolutionem prærequisita.

Respondeo negando antecedens: quia voluit Christus ad constituendum Sacramentum Pœnitentiæ assumere totam formam externam in Iudicio requisitam, ad hanc autem formam non tantùm spectat sententia Iudicis, sed etiam declaratio delicti, quæ sita est in Confessione Pœnitentis. Idque probatur ex Tridentino Sess. 14. Cap. 3. *Sunt autem quasi materia huius Sacramenti, ipsius pænitentis actus, qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque, & perfectam peccatorum remissionem ex diuina institutione requiruntur, hac ratione Pænitentiæ partes dicuntur.*

Dico secundò; Materiæ, & formæ coniunctio, & coexistentia physica non est necessaria ad valorem Sacramenti, sed tantùm moralis, ita scilicet vt communi iudicio censeatur forma cadere supra materiam. Hinc validus est Baptismus, etsi paulò ante vel post ablutionem infantis pronuncietur forma, *Ego te baptizo*, &c. Valet etiam absolutio, etsi vno vel altero die post Confessionem proferatur. Forma autem Consecrationis requirit vt hostia sit præsens, & sensu perceptibilis à Sacerdote pro eo tempore, quo proferuntur verba Consecrationis. Ratio huius diuersitatis petitur ex eo, quod in vno Sacramento præ alio faciliùs, in maiori temporis aut loci distantia, intelligatur forma materiam determinare, & cum ea constituere vnum signum sacramentale, quod ex diuersa signi natura, & morali æstimatione iudicari debet.

Dico tertiò: Sacramentorum omnium materia, & forma à Christo determinata est, quæ saluo Sacramenti valore, quoad substantiam mutari nequeunt.

Probatur conclusio ex Trident. Sess. 21. Cap. 2. vbi dum declarat in Ecclesia fuisse perpetuo potestatem, vt in Sacramentorum dispositione ea statueret, & mutaret, quæ magis expedire iudicaret, expressè addit, *salua eorum substantia*: Ergo non habet Ecclesia potestatem aliquid immutandi in materia, & forma, cùm hæc ad Sacramentorum substantiam pertineant, vnde colligitur ipsius Christi potestate subliniori ea constitui debuisse.

Contra obiicies: Ante Tridentinum materia Matrimonij erat consensus contrahentium signis vtrimque expressus, absque Parochi, & testium præsentia: Atqui post Tridentinum talis consensus sine præsentia Parochi non est materia sufficiens in Sacramento Matrimonij: ergo Ecclesia potuit alicuius Sacramenti materiam immutare.

Respondeo, admisso ant. negando consequentiam. Ecclesia enim isto casu non immutauit formaliter materiam in Sacramento Matrimonij à Christo institutam, quæ fuit traditio potestatis in mutua corpora per contractum validum, & legitimum: Ecclesia autem tantùm statuit, vt traditio illa clandestina non esset amplius valida in ratione contractus, atque ita deesset conditio requisita, vt comprehenderetur sub materia à Christo instituta, qui pro materia Matrimonij non quemlibet contractum, sed omnino validum sufficere voluit.

Porrò quanta materiæ aut formæ mutatio Sacramentum inualidet, de singulis infra dicetur.

Hac thesi sic constituta, corruit gemina hæresis, vna Lutheri negantis certam verborum formam à Christo in Baptismo, aliisue Sacramentis constitutam: altera Caluini asserentis verbum in Sacramentis debere esse non consecratorium, sed concionatorium, sic nempe prolatum, vt possit fidem in audientibus excitare, cuius vnius actu, & exercitio vult omnes etiam baptizatos iustitiam adpisci. At Caluinum erroris hic arguent ipsi infantes baptizandi, quibus necesse erit Caluinistam per septem annos Baptismi verba inclamare, antequam iis rationis vsu carentibus, vnum fidei actum extundat.

§. II.

De intentione Ministri, ac suscipientis, & qualis ad valorem Sacramenti requiratur.

DIco primò: Intentio Ministri essentiam Sacramenti necessariò ingreditur.

Probatur ex principio generali. Illud est de rei essentia quo sublato, cæteris permanentibus, tollitur rei essentia. Sed sublata Ministri intentione, manentibus rebus, & verbis, perit essentia Sacramenti; ergo illa Sacramenti essentiam ingreditur. Minor patet ex Trident. Sess. 14. Cap. 6. vbi de Sacramento Pœnitentiæ docet, etsi reliqua adsint, nihil fieri, si Sacerdoti desit animus verè absoluendi. Hinc etiamsi Sacerdos super Hostiam aut calicem formam Consecrationis debite pronunciet, si careat intentione consecrandi, nihil efficiet: & sic de cæteris.

Obiicies primò: Nihil intrinsece requiritur ad constituendum quoduis compositum præter materiam, formam, & vnionem, qua inter se copulantur. Ergo nec ad Sacramentum aliud desideratur quam materia, & forma, & debita vtriusque coexistentia.

Respondeo, Intentionem Ministri se tenere ex parte formæ, nam ad formam Sacramenti non instituit Christus verba quocumq; modo prolata; sed simul cum debita intentione conficiendi Sacramentum.

Obijcies secundò: Intentio Ministri aliquando est peccaminosa: ergo non potest esse pars Sacramenti, quæ gratiam causare debet.

Respondeo neg. consequentiam: quia Sacramentum non causat gratiam aut Deum mouet, vt est actio Ministri, sed vt est actio à Christo instituta, etsi per malum Ministrum malè exerceatur. Sicut Deus inclinatur ad præstandam gratiam propter eleemosynam iussu Domini concessam, etsi famulus ex mala intentione illam distribuat.

Obijcies tertiò: Ergo valor Sacramenti erit suscipienti incertus, si pendeat ab intentione in Ministri pectore recondita, & hominibus ignota.

Respondeo negando sequelam: Habebit enim certitudinem moralem, quam Christus voluit sufficere in Sacramentis, non ab Angelis, sed ab hominibus humano more administrandis, quibus nihil est faciliùs quàm actioni externæ intentionem internam adiungere, nisi eam ex sacrilego animi decreto vltrò cohibeant, quod vix de aliquo ministro, nisi bipedum nequissimo, præsumi potest.

Dico secundò, intentio suscipientis est etiam de intrinseca essentia Sacramenti, quod confertur adulto, præter Eucharistiam, ita *Lugo hic Disp. 2. Num.* 141. cum communi Doctorum sententia. Huius ratio fundatur in argumento quo superiorem thesim stabiliuimus.

Dixi, *Sacramentum quod confertur, confertur adulto*, quia in paruulis, cùm sint rationis expertes, intentio nulla requiritur. Addidi *præter Eucharistiam*, quia ad eius essentiam, & valorem sola requiritur intentio Ministri conficientis Sacramentum, non verò suscipientis.

Sed hic vlterius queritur, qualis debeat esse illa intentio Ministri ad Sacramenti valorem requisita? Pro resolutione

Dico tertiò: Requiritur in Ministro intentio saltem faciendi id quod facit Ecclesia, id est, vt intendat saltem confusè actionem externam Sacramenti ponere ob illum finem aut effectum quem Christiani communiter per eam actionem obtineri volunt.

Probatur ex Trid. Sess. 7 Can. 11. requirente in terminis intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, contra Lutherum, Caluinum, aliosque Sectarios, qui volunt sola actione externa perfici Sacramentum, etsi Minister ostendat se tantùm ioco verba proferre. Verum qui sic operatur non agit more Ecclesiæ, quæ effectum Sacramenti seriò intendit, sed more Lutheri aut Caluini, quibus per tales iocos gratia tantùm iocosa debetur.

Quia verò inter Theologos considerari solet triplex intentio: Primo, *actualis*, quæ actu existit quando conficitur Sacramentum: Secundò, *habitualis*, quæ est voluntas præterita, & nondum retractata: Tertiò, *virtualis*, quæ est quidem præterita, sed persistens in aliquo effectu à se posito: Quæritur; Vtra harum ad conficiendum validè Sacramentum sufficiat.

Dico quartò: Non sufficit in Ministro intentio habitualis, sed requiritur saltem virtualis.

Prima pars probatur: Ideò requiritur aliqua intentio, vt actio Sacramentalis sit voluntaria, & humano modo à Ministro exerceatur: Sed intentio habitualis, quæ neque in se, neque in suo effectu ampliùs existit, non potest actionem præsentem reddere voluntariam: cùm nequeat vllo modo

eam

eam causare, & efficere vt à voluntate dependeat. Ergo nullo modo sufficit ad Sacramentum.

Hinc, etsi heri volueris infantem baptizare, & hodiè contingat te inaduertenter aquam illi inspergere, & formam pronunciare, nullo modo validum erit Sacramentum.

Dices, Sufficit in Sacerdote intentio habitualis vt alteri applicetur fructus sacrificii: ergo eadem sufficiens erit vt conficiatur Sacramentum.

Respondeo neg. consequentiam: quia intentio habitualis, quæ nullo modo amplius existit, potest esse causa obiectiua mouens Deum vt alteri applicet fructum sacrificij, sed non potest esse causa physica, à qua in præsenti profluat actio Sacramentalis.

Secunda pars pro intentione virtuali sic probatur. Quia per intentionem virtualem actio Sacramentalis dependet à voluntate Ministri: hæc enim est causa cur actio illa exerceatur.

Si quæras, quomodo possit intentio virtualis causare actionem præsentem, cum ipsa actu præterierit?

Respondeo, non omninò præteriisse, vel enim relinquit aliquem effectum ex quo præsens actio procedit, vel certè (quod verius puto) post illam perseuerat volitio quædam actualis tam tenuis ac remissa, vt agens per actum reflexum non possit illam in se percipere, mentis præsertim acie in res alias distracta. Neque enim necesse est, vt actus omnes quos elicimus, reflexè aduertamus: alioquin & ipsos actus reflexos percipere oporteret, & in hos iterum per alios actus intendere, continua serie in infinitum progrediendo, quod dici nequit. Huius inaduertentiæ experimentum habemus in illis, qui ex arte fides pulsant, aut qui aliquid describunt, aut legunt, quibus existimo inesse actum voluntatis tenuem, ac remissum, quo in singulos fidium tactus, & scriptionis apices actu feruntur, etsi ad singulos quos eliciunt actus ipsi non reflectant. Constat enim illas actiones à voluntate dependere, cùm possint pro eius arbitrio cohiberi, aut continuari.

Simili igitur modo dicetur Sacerdos habere intentionem virtualem consecrandi hostiam, qui cum voluntate celebrandi perrexit ad templum, accessit ad altare, & Sacrum legit, etsi neque in his actionibus, neque dum actu consecraret vllam aduerterit se consecrandi intentionem habere.

Dico quintò: In suscipiente sufficit intentio habitualis declarata ad valorem Sacramenti. Dixi, *ad valorem*, quia hic non agitur de dispositione requisita ad fructum Sacramenti percipiendum, de illa in singulis Sacramentis agetur.

Colligitur assertio ex Cap. Maiores, & ex Concilio Arausicano I. Can. II. vbi dicitur *Obmutescens baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet*. Atqui in eo, qui sic obmutuit, sola est intentio habitualis, quia tantùm est voluntas præterita non retractata, ergo, &c.

Ratio huius est, quod intentio suscipientis non debeat actiuè causare actionem Sacramentalem, sed sola intentio Ministri: suscipiens autem ad confectionem Sacramenti tantùm passiuè se habere solet. Hinc, si aliquis delirans, antea petiit v. gr. Baptismum, aut Eucharistiam debet ei in vitæ periculo conferri, quamuis in isto statu nullam videatur habere suscipiendi Sacramenti intentionem actualem aut virtualem.

Quæres, An fides, & probitas Ministri requiratur ad valorem, aut fructum Sacramenti?

Respondeo negatiuè: Ac proinde validum, & fructuosum est Sacramentum collatum à Sacerdote impio, aut etiam in hæresim prolapso, si suscipiens ex parte sua sit ritè dispositus.

Probatur ex Trident. Sess. 7. Cap. 6. & 7. vbi declarat Sacramenta semper conferre gratiam non ponentibus obicem. Collata autem ab hæreticis Sacramenta esse valida, & non iteranda definiuit Ecclesia contra S. Cyprianum, qui olim contrarium errorem tuebatur:

Neque refert quod hæretici non sint vera membra Ecclesiæ. quia administrando Sacramenta non agunt tamquam membra, sed tamquam instrumenta externa, quorum ministerium placuit Ecclesiæ vsurpare, vt subueniret fidelium necessitati.

(∴)

§ III.

§. III.

De Effectibus Sacramentorum, & modo quo causantur.

DIco primò: Omnia Sacramenta nouæ legis causant gratiam ex opere operato. Dicitur gratia, aut alius effectus, causari ex *opera operato*, quando confertur ex vi operis externi procedentis ab alio quam à suscipiente Sacramentum, sicut fit in Baptismo infantium. Dicitur autem gratia causari ex *opera operantis*, quando datur ex vi actus interni meritorii qui elicitur ab ipso operante.

Thesis hæc asseritur à Trident. Sess. 7. Can. 8. Et patet ex eo, quod Sacramenta agant non tantùm vt opus Ministri, sed multò magis vt opus Christi, qui voluit suo nomine per Ministros Sacramenta conferri, vt ex suis meritis actu positis operentur. Vnde sicut eleemosyna collata à famulo dicitur opus operatum Domini, sic Sacramentum rectè nuncupatur opus Christi volentis illud suo nomine administrari.

Vbi aduerte, præter gratiam sanctificantem, annexas esse singulis Sacramentis gratias actuales ordinatas ad finem Sacramenti suo tempore obtinendum, verbi gratia Baptismus præstat auxilia ad alia Sacramenta postea digne suscipienda; Confirmatio ad constantem fidei Professionem, & sic de cæteris.

Dico secundò, Sacramenta conferunt æqualem gratiam æqualiter dispositis, & maiorem pro maiori suscipientis dispositione.

Probatur ex Trideut. Sess. 6. Can. 7. vbi cùm dixisset Baptismum esse causam instrumentalem iustificationis, adiungit, quod iustitiam accipimus vnusquisque, secundùm propriam cuiusque dispositionem.

Dices: Ex illa assertione sequeretur illum, qui in susceptione Sacramenti omittit maiorem dispositionem, grauiter peccare; quia liberè opponit obicem maiori augmento gratiæ.

Respondeo negando sequelam: quia suscipienti non est præceptum, vt ad illud maioris gratiæ incrementum se disponat, cum Tridentinum ad susceptionem Eucharistiæ statum gratiæ tantum requirat: Est tamen hæc res consilii, & magno hominibus solatio, quod pro mensura deuotionis cum qua ad hos gratiæ fontes accesserint, certò sciant se vberiorem meritorum copiam relaturos.

Quæstio celebris est; An Sacramenta gratiam causent physicè, an tantùm moraliter? Pro causalitate physica stat firmiter Schola Thomistica, *Suarez*, *alijque*. Partem his oppositam sustinet *Vasquez*, *Lugo*, ac plerique recentiores, pro breui resolutione.

Dico tertiò, Sacramenta causare gratiam tantùm moraliter, id est, mouendo tantùm obiectiuè Deum vt *ipse* in anima gratiam physicè operetur.

Et probatur primò: Quia nihil cogit asserere gratiam in Sacramentis aliter produci quàm extra Sacramenta: At extra Sacramenta producitur gratia physicè à solo Deo; ergo etiam in Sacramentis; gratiæ enim natura, & excellentia exigere videtur, vt à solo Deo physicè procedat.

Probatur secundò: Quando contingit sublato obice Sacramentum præteritum reuiuiscere, tum demum animæ gratia infunditur. Atqui illa gratia non potest à Sacramento physicè produci, cùm amplius non existat dum in animam gratia recipitur: Ergo vti in illo Sacramentum ad efficientiam gratiæ moraliter tantùm concurrit, ita in cæteris fieri meritò concludes.

Obiicies cum Thomisticis; Perfectior est modus causandi physicus quàm moralis; ergo dignitas Sacramentorum illum sibi vindicare debet.

Respondeo neg. consequentiam: Eximia enim perfectio est, quod Sacramento exhibito, tamquam Christi syngrapho, debeat Deus per se gratiam causare, sicut quamtumuis magna sit excellentia Matris Dei, illa tamen non requirebat vt Deipara Christi animam per se crearet, vti omnes admittunt.

Instabis cum *Suare*, Patres frequenter dicunt Sacramenta operari, producere, efficere in nobis gratiam, quod propriè dici nequit de causa morali.

Respondeo Patres eodem loquendi modo asserere, Passionem, & Sanguinem Christi in nobis gratiam operari, ad quam constat, ea tantùm moraliter concurrere, mouendo Deum, vt suam nobis gratiam largiatur.

§. IV.

§. IV.

Quid sit Character Sacramentalis.

RESpondeo, Characterem Sacramentalem esse signum quoddam spirituale, in anima indelebile, & ab aliis distinctiuum, quod in eadem persona non iteratur. Tria sunt Sacramenta, quæ Characterem Sacramentalem imprimunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo.

Constant hæc ex Concilio Florentino, & Tridentino Sess. 7. Can. 9. contra Vvicleffum, & Calvinum. Et de hoc Charactere videtur esse illud Augustini, *Tract. 5 & 6. in Ioannem;* „ Si baptizatus Charitatem non habet, Chara„cterem quidem impositum habet, sed desertor „ vagatur.

Ratio cur illa Sacramenta Characterem imprimant, est tantùm voluntas Christi: cuius motiuum fuisse videtur, tradere signum perpetuò distinctiuum personæ ad certum statum à se cooptatæ. Per Baptismum enim assumihomo in Christi familiam, per Confirmationem in militiam, per Ordinem in ministerium quod in alijs Sacramentis locum non habet, quæ ad succurendum necessitatibus in vita occurrentibus instituta sunt, ideòque possunt sæpius iterari. Illa autem tria, cùm significent statum aut potestatem permanentem, nequeunt iterari, aut eorum Character in hac vita deleri. Imò, ex communi Theologorum sententia, manet etiam post mortem Character ille in Beatis ad Christi gloriam, & in damnatis ad eorum confusionem sempiternam.

Opponunt quidam Nouatorum, Characterem hunc præsertim in Ordine ac Confirmatione superfluum, & fictitium esse, ex eo quod illius antiqui Patres non meminerint.

Sed vt paucis respondeam, Etsi illius mentio apud Patres non extaret (quod minimè admitto) satis tamen constat, eam doctrinam tam ex Conciliis, quam ex communi Theologorum consensu recipiendam esse. Neque enim omnia illico repudianda sunt, quæ disertè in Patrum Scriptis non exhibentur.

***

Annotatio de Sanctis Patribus, & Theologis modernis.

ATque hic in ordine ad alias hoc tempore quæstiones obiter notandum. Inanem esse hodie strepitum quorumdam Scriptorum, ac si actum esset de *Sanctorum Patrum* auctoritate, si quis asserat, aliqua magis esse Theologis recentioribus, quam priscis Patribus, & Scriptoribus cognita, & explorata. Quæro ego, An non potuit D. Thomas, longo post Patres sęculorum interuallo, legere, & intelligere easdem Scripturas, eadem Concilia, aliaque veterum monumenta, ex quibus, exempli gratia S. Augustinus aut S. Ambrosius suam scientiam hauserunt? An non potuit idem exhaurire ipsius Augustini volumina; & alia insuper plurima quæ postea per sex septemue integra sęcula illis accessere. Non potuit tamen è conuerso S. Augustinus, aut vllus Patrum nouisse omnia quæ post suum obitum per decem, & amplius sęcula hactenus in lucem prodierunt: qualia sunt quæ sancita fuere in Concilio Florentino, & in Lateranensi, & in Tridentino circa varias quæstiones tot sæculis exortas, circa reseruationes, concessiones, ritus, facultates, reformationes, nouarum legum institutiones, & antiquarum declarationes: præter innumera Pontificum Diplomata, & decreta tanto temporum interuallo constituta. Neque enim vasti tot Conciliorum Tomi qui nunc extant, neque integra Bullarum Apostolicarum volumina, neque totum Corpus Iuris Canonici ac Ciuilis, neque amplissima Scholasticorum Operum Bibliotheca, Doctoris etiam Angelici, Subtilis, Seraphici studio, totque sęculorum præclaris elucubrationibus locupletata, ad S. Augustini, aut primorum Patrum conspectum vmquam peruenerunt. Hæc tamen haud dubiè vniuersa Theologis modernis ad varias Resolutiones subsidium prębent amplissimum.

Cur ergo piaculum erit tam grande, tamque inuidiosum si quis dicat, Recentiores Theologos ex his aliqua posse certius deducere, quàm ex Antiquorum scriptis resolui possint? Ac si post elucrabata veterum Scriptorum volumina omnes scientiarum fontes exhauriissent. Hoccine est, *Hæreticorum more Patres aspernari? aut modernos Scriptores ipsis præferre?* Fuerunt sane sine controuersia antiqui Patres, & S. Augustinus inprimis, prima & suprema Ecclesiæ luminaria, sic tamen secuturis sæculis suam lucem communicarunt,

runt, vt propriam illis non abstulerint. Horum Patrum splendori si quis detraheret, meritò ipse obscurus, & nullo nomine dignus reputandus esset. Verùm longè aliud est S. Augustino aliquid detrahere, aliud illis modernis non assentiri qui conantur omnibus eius Scriptis auctoritatem definitiuam vindicare, aut ea Pontificum decretis opponere, aut indamnatæ ab illis doctrinæ quasi patrocinium adsciscere. Hisce conatibus si quis obsistat, illum quilibet æquus iudex, & ipse S. Augustinus suæ auctoritatis, & doctrinæ sincerum assectam, & defensorem meritò agnoscet.

Quantum verò commodum habeant in Republica Christiana singuli, in foro tam interno, quàm externo, ex varijs Theologorum etiam Recentiorum Scriptis in omni quæstione studiosè elaboratis, vel hinc facilius æstimabis: quod nemo prudens non maximi faciat in promptu habere plurimos doctos, & sinceros Consiliarios, quos in qualibet sua difficultate, & quæstione conuocare, & consulere possit; illosque fidos, & nulli contendentium parti addictos. Nonne etiam ipsis passim Principes Ecclesiæ, Theologos adhuc spirantes adeòque Recentes in vnum congregare, & singulorum opiniones exquirere gaudent pro grauissimarum Causarum decisione? Hoc tanti momenti priuilegium singulis etiam priuatis per Theologorum recentium diuturnas in omni genere Elucubrationes, & Scripta communicari, non leue certè orbi Christiano commodum & beneficium reputari debet.

Hos Recentiores ab accusatione promiscua *Benignitatis indebitæ defendit Patrum, & Doctorum auctoritas.*

FRustra agunt qui his promiscuè affricare conantur labem indebitæ laxitatis, aut inde inuidiosa nuncupatione Probabilistas vocitare non dubitant.

Si qui hinc inde Scriptores moderni in hoc genere sanioris doctrinæ orbitam excesserint, ideone alij auctores solidissimi in communem inuidiam vocandi? An quia etiam ex antiquis Scriptoribus aliqui exorbitarunt, ideò Antiquorum cœterorum auctoritas aspernanda? Quo itaque nisi ad Te, qui Recentiores abijcis, recurrendum erit? Sed neque ad Te iam dabitur recursus, cum in numero Recentiorum vel maximè existas. *Quo* ergo demum *ibimus*, *vt verba vitæ æternæ habeamus*? Non omnis igitur in animarum directione doctrinæ benignitas, illicò laxitatis odiosæ insimulanda est.

Audiamus de hoc Ecclesiæ tam Latinæ, quàm Græcæ Patres antiquissimos, maximeque eximios. Prætermitto cœteris *D. Gregorium Magnum Pontificem Romanum*, qui ante mille annos Confessarios instruit his verbis *lib.*1.*Ep.* 142. Dilecti, inquit, & venerabiles Fratres si ad Christum reuocare contumaces vultis, exuite omnem vel leuissimam acerbitatem: induite paterna viscera, vt nemo timeat sub oculis vestris nudare vlcera sua, vt recipiat sanitatem. Excipite peccatores in spiritu lenitatis, audite in omni patientia, vt sibi certò polliceantur, in scelerum naufragio patere tutissimum indulgentiæ vestræ portum: in qua videlicet compassione necesse est, vt talem se qui præest, exhibeat, cui subiecti quique occulta sua prodere non erubescant, &c.

Accedit Ecclesiæ Græcæ Doctor, & Lumen eximium *S. Ioannes Chrysostomus* ante annos mille ducentos, *Hom.* 43. *in Matth.*23. ad illa verba, *Alligant onera grauia.* Tales, inquit, sunt nunc Sacerdotes, qui graue pondus venientibus ad Pœnitentiam imponunt, qui dicunt, & non faciunt, & sic dum pœna Pœnitentiæ præsentis fugitur, contemnitur pœna peccati futuri. Si enim fascem super humeros adolescentis, quem non potest portare, posueris, necesse habet, vt aut fascem reiiciat, aut sub pondere confringatur: Sic & homini cui graue pondus Pœnitentiæ imponis necesse est vt aut pœnitentiam tuam reiiciat, aut suscipiens eam sufferre non possit, & scandalizatus amplius peccet: Deinde etsi erramus modicam Pœnitentiam imponentes, nonne melius est, propter misericordiam rationem dare, quam propter crudelitatem. Vbi enim pater familias largus est dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, vt quid Sacerdos eius austerus? Ita *S. Chrysostomus* ore aureo contra ferreum quorumdam suo etiam tempore in pœnitentibus absoluendis rigorem.

Confirmat insuperabiliter hanc praxim ipse *S. Augustinus* Ecclesiæ Latinæ Doctor præclarissimus, *Tract.*16. *in Ioannem.* Veni, inquit, columba te vocat, gemendo te vocat. Veni (ò peccator) veni, noli timere. Et vobis dico Fratres mei (Sacerdotes) gemendo vocate, non rixando, vocate orando; intelligant quia doletis illos, non dubito quia si videbunt dolorem vestrum confundentur & reuiuiscent, &c.

Prætermitto cæterorum Doctorum torrentem, qui horum, & Ecclesiæ vtriusque Græcæ, & Latinæ Doctrinam, & praxim secuti sunt, cum *S. Bernardo Sermone* 23. in Cantica, Oporter,

tet, inquit, peccatorem recurrere ad Sacerdotem, tanquam ad sinum matris, &c.

Ex his patet hanc fuisse Ecclesiæ tam Græcæ quam Latinæ praxim probatissimam, & nunc viri illi viuerent, totis viribus pro ea decertaturos.

Inter Doctores Academiarum maximè eximios in hoc genere, nomine laxonis aut probabilistæ obscurari non fero auctoritatem Scriptorum celeberrimæ in nostro Belgio Academiæ Louaniensis, in qua & ego altiorum studiorum primordia posui.

Docuit pridem cum communi, licitum esse sequi aliquando sententiam minus probabilem, minusque tutam, Ioannes Malderus præcipui nominis Doctor Louaniensis, & Antuerpiensis Episcopus, in 1.2. Disp. 86 cuius verba refero. *Dico tertiò; Licet aliquando sequi minus probabilem, relicta probabiliore, etiamsi probabilior fuerit tutior ..... Dico quartò, subditus debet parere superiori præcipienti opus, quod secundùm probabilem sententiam licet, etiamsi secundùm probabiliorem subditi, idem opus non sit licitum .... Dico quintò: Confessarius tenetur absoluere pœnitentem, habentem opinionem probabilem, secundum quam ab eo opere proponit non abstinere, quod secundùm probabiliorem ipse confessarius tenet non esse licitum.*

Quam celebris sit Auctor ignorat nemo, *Ioannes Vviggerus* S. Theol. Doctor Louan. 1. 2. quæst. 19. art. 6. sic docet. *Dico quartò, quando ex vtraque parte sunt opiniones probabiles, quorū vna est probabilior, & altera minus probabilis, possū in actionibus moralibus sequi minus probabilem, modo verè, & absolutè probabilis sit, relicta probabiliori, non tantùm quando minus probabilis tutior est, vel quando ab operante habetur vti probabilior; sed etiam quando est minus tuta, & habetur ab operante tamquam minus probabilis*. His addit ibidem. *Dico quintò: interdū contingit, quando in operando teneamur sequi sententiam probabilem prætermissa probabiliori, aut æquæ probabili, quamuis etiam hæc per se loquando esset tutior, semotis omnibus extrinsecis*.

Consentit Ioannes Molanus Louan. Doctor Tract. de virtut. cap. 1. num. 16. 17. 18. Item doctrina Thomæ Leonardi Louaniensis Doctoris, l. 2. de hominis institutione c. 7. pugnantis pro vsu licito probabilis opinionis etiam in illa materia, & denique concludentis, alioqui secuturum, *quod in pertinentibus ad legem naturæ homines semper tenerentur sequi partem tutiorem, etiamsi opposita longè esset probabilior, &c. Quam autem, inquit, hæc omnia sint absurda nemo non videt*.

Eadem in Louaniensi Schola sæpiùs sunt propugnata. Iacobus Pontanus S. T. Doctor Louan. die 2. Decembr. 1650. hæc propugnauit: *prudenter agis sequendo sententiam probabilem, etiam relicta probabiliori, & tutiori, nisi charitas obstet, & iustitia*. Moderationes huius generis censeat adhibendas Theologi communiter.

Gerardus van Vverm. S. Theol. Doctor Louan. die 30. Maij 1653. Thesim dedit hanc: *Licitum est operari iuxta sententiam probabilem; imò iuxta minus probabilem relicta probabiliori, & tutiori*.)

Nec minus docet Libertus Fromondus S. T. Doct. die 10. Iunij 1653. Iacobus Pontanus S. T. D. die 6. Nouemb. 1659. & die 2. Aug. 1663. rursumque Lib: Fromondus die 16. Ian. 1637. Guilielmus Tasselon S. T. D. die 14. Nouemb. 1639. Andreas Laurent. S. T. D. die 3. Augusti 1654. Guil. Mercerus die 9. Nouemb. 1630. Christianus Beusecum S. Th. Doct. Louan. die 1. Martij 1640. sic posuit: *Probabile est quidquid vel ab vno famoso Doctore ex professo docetur, modo tanquam improbabile ab alijs non reijciatur; imò omne dictum Confessarij non clarè falsum pœnitenti respectu vulgi Fidelium*.

Andreas Laurent. S. Th. Doct. Louan. de 29. Iulij 1654. *Liber est à peccato, qui sequitur opinionem vnius Doctoris, absque eo quod eam expendat, & postea reperit falsam. Inter opiniones probabiles vna non est securior, & tutior altera*. Horum singula non assero sed recenseo.

Cum his vide suprà pag. 91. aliarum Academiarum, & Scholarum Auctores toto orbe probatissimos. Hos si Moderni tamquam Nouos aspernentur, videndum illis est quo loco seipsos præ illis nouissimos, reponere debeant.

Verùm, sapientia & veritas non veterascit: alias iunior fuisset illa in Antiquis, & senior in Nouis. Æquè igitur in se antiqua est veritas siue ex Antiquis, siue ex Nouis hauriatur, quamuis in illis magis veneranda: hinc prouidè in persona sponsæ mater Ecclesia, *Noua, & vetera seruaui tibi*.

DE ABSOLVTIONE SACRAMENTALI

In Sacramento Pœnitentiæ.

Cum varijs tam Missionum, quàm aliorum singulorum Facultatibus, Priuilegijs, & Casibus reseruatis.

Otestatem Ordinis, & Absolutionis in Sacramento Pœnitentiæ à Christo institutam esse, & penes Sacerdotes in Ecclesia Romana inuiolabili successione permanere probauimus suprà in Polemicis *Part. I. Tract. II. pagin.* 72. *&* 81.

Hic autem scientiam ad illius muneris vsum proximè requisitam tradere intendimus, idque ante alia Sacramenta, quoniam præ cæteris, Sacramenti Pœnitentiæ assiduus est in Ecclesia vsus; plurima ad praxim necessaria hic simulconnexa fusius, & opportunius trad untur.

CAPVT I.

De Iurisdictione requisita ad Absolutionem Sacramentalem

IVrisdictio generatim, est facultas alicuius habentis auctoritatem publicam in alios in ordine ad eorum regimen aut gubernationem. Diuidirur *primò* ratione status, in iurisdictionem Ecclesiasticam, & Ciuilem: *secundò*, in Contentiosam, ad quam pertinet in proprio tribunali leges condere, præcipere, & punire: & voluntariam, ad quam præcipuè pertinet legitimare, dispensare, beneficia, & officia conferre, & Sacramenta administrare.

Tribunal siue forum in quo exerceatur iurisdictio sortiri oportet vel ratione domicilij aut habitationis, vel ratione certi delicti, vel contractus, vel rei, aut possessionis constitutæ In certo territorio, vel aliquando ratione originis. Iurisdictio contentiosa differt etiam in hoc à voluntaria, quod illa extra territorium exerceri non possit, hæc aliquando possit. Item, quod iurisdictio contentiosa etiam in inuitos exerceatur, voluntaria autem non, nisi volentibus confertur, quia beneficium non datur inuito. Viuentium in Defunctos nulla datur iurisdictio.

Disputant Theologi, an Episcopis competat sua iurisdictio iure diuino, an Ecclesiastico. Nos hic in ordine ad praxim statuimus *primò*, Pontificem Romanum immediatè à Christo accipere Iurisdictionem siue potestatem ligandi ac soluendi in omnes Christi fideles, etiam in hæreticos per Baptismum Ecclesiæ mancipatos. *Secundò*, Episcopos, & quoslibet alios Præsules, ac Sacerdotes, omnem quam habent iurisdictionem mediate à Christo, immediatè a Pontifice deriuare, qui potest illam conferre, auferre, limitare: his positis.

Dico primò; Vt Sacerdos legitimè consecratur possit validè a peccatis absoluere, præter potestatem Ordinis, requiritur etiam potestas Iurisdictionis, & in plerisque Approbatio Ordinarij. Nam sine his Ordo tantùm confert Sacerdoti potestatem absoluendi remotam, absque determinatione ad certas

per-

personas, quas possit tamquam suos subditos absoluere. *Iurisdictio* enim Confessarij est potestas, quæ in foro conscientiæ in alterum tamquam subditum obtinetur.

II. In tribus tamen casibus quiuis Sacerdos iurisdictionem obtinet, vt à peccatis absoluat, ex perpetua Ecclesiæ consuetudine. Primò, in articulo mortis ab omnibus peccatis validè absoluit. Secundò, Si Confessio sit de mortalibus a quibus anteà pœnitens absolutus fuerat. Tertiò, Si Confessio de solis venialibus instituatur. Cum hoc tamen discrimine, quòd secundam, & tertiam facultatem Ecclesia auferat Sacerdoti excommunicato, denuntiato, & notorio percussori Clerici: primam autem omnibus relinquat, ne quis in extremo articulo huius Sacramenti beneficio destituatur. Adde insuper, quòd Sacerdos simplex non approbatus, non debeat à Prælatis permitti vt absoluat a peccatis venialibus extra necessitatem ex Decreto Innocentij XI. circa Communionem quotidianam, *in fine*.

III. Dico secundò. Iurisdictio in foro Pœnitentiæ, alia est *Ordinaria*, quæ ratione officij, quo fungitur, alicui competit. Alia est *Delegata*, quæ non vi officij, sed ex Ordinarij concessione alicui communicatur. Iurisdictionem Ordinariam habet Summus Pontifex in omnes Christi fideles: Episcopus, & eius Vicarius in omnes ad suam Diœcesim pertinentes. Prælati regulares exempti in suos subditos: Parochi in omnes, qui in sua parœcia habent domicilium, vel quasi domicilium.

Ad constituendum in aliquo loco *Domicilium*, vel quasi domicilium; & animus, & factum requiritur. Animus consistit in proposito permanendi in loco ad tempus anni non exiguum, factum in actuali habitatione.

Qui in duobus locis Domicilium habet, censetur habere duas Parochias, ideòque potest in alterutra pro libitu Sacramenta suscipere. Si tamen habeat quasi Domicilium in Diœcesi à loco propriæ habitationis diuersa, non poterit Ordines sacros suscipere ab alio quàm Episcopo proprij domicilij.

IV. *Vagabundi*, qui nullibi versantur cum animo magna anni parte permanendi, vbique forum sortiuntur; ac proinde possunt cuiuis Parocho exposito confiteri.

Peregrini autem, qui suum alibi habent domicilium, dum absunt à sua parochia, possunt alteri Sacerdoti exposito confiteri, & Eucharistiam suscipere, etiam tempore Paschali: idque ex tacita Ordinariorum voluntate, communi consuetudine confirmata, vti hic testatur *Layman*, alijque. Tenentur tamen testimonium annuæ Confessionis, & Communionis suo Parocho id postulanti exhibere.

V. Dico Tertiò. Qui habet ordinariam iurisdictionem à peccatis absoluendi, potest eam alteri Sacerdoti delegare. Delegatus autem non potest alterum subdelegare. Ratio huius est, quia delegato tantùm conceditur facultas exercendi iurisdictionem quoad suam personam; ergo si alteri eam committat, suam facultatem excedit: Sicut vsuarius ius habet vtendi re ad vsum concessa, sed non alteri eius vsum concedendi: hoc enim ius ad proprietarium pertinet.

Excipe primò, nisi specialiter delegato concedatur vt possit subdelegare, vti communiter fit in delegato Pontificis, accedente partium consensu. Nisi fortè personæ delegatæ specialis industria electa esse videatur, vti fieri solet in causis grauioribus v. gr. matrimonialibus, quas Curia Romana ferè solis Episcopis, vel eorum Officialibus committere solet.

Excipe secundò, nisi alicui demandata sit vniuersitas causarum, ita vt quasi ordinario munere fungatur in causis omnibus certi generis, aut certo loco iudicandis. Hinc resoluit *Henriquez*, alijque, si Episcopus Parocho, vel Prouincialis suo Guardiano deleget facultatem absoluendi subditos à casibus reseruatis illos posse hanc facultatem alteri delegare ad certum casum reseruatum, vel ad certam personam absoluendam.

VI. Si alicui committatur vicarium Officium, cui iurisdictio annexa est, v.gr. officium Parochi absentis, vel nondum in Sacerdotem consecrati, potest ille Vicarius vnam vel alteram causam alteri subdelegare, sed non integram officij executionem. Nisi fortè alicubi consuetudo, & consensus Parochi delegantis permittat id non minùs a delegato quàm ipso Parocho præstari.

VII. Dico quartò: Ad iurisdictionem alteri conferendam non sufficit ratihabitio in futurum sperata: Neque consensus pro præsenti rationabiliter præsumptus, si dum absolueret, reipsa non adfuit. Ratio horum est; quia ad valorem Absolutionis requiritur vt Sacerdos eam conferens habeat actualem iurisdictionem in pœnitentem; in vtroque autem casu, tempore Absolutionis deest actualis iurisdictio, quæ non habetur sine alterius consensu per signum externum cognito, & declarato. Ac proinde Sacramentum pœnitentiæ,

cùm

cùm fuerit semel inualidum, non potest per subsequentem consensum conualescere. Aliud est in cæteris Sacramentis, ad quorum validam administrationem consensus Ordinarij non requiritur, excepto Sacramento Matrimonij.

VIII. Confessarij Ordinum mendicantium accipiunt iurisdictionem in foro conscientiæ, non ab Episcopo, sed a Summo Pontifice, accedente Prælatorum suorum consensu, ad absoluendum omnes Christi fideles sæculares intra limites sibi præscriptos. Ille autem consensus in Missionibus, & itineribus ordinariè pro concesso supponitur, vbi non obstat alia aliquorum Ordinum consuetudo.

IX. Dico quintò. Facultas audiendi Confessiones, aut absoluendi à casibus reseruatis, per mortem concedentis non expirat. Ratio, quia facultas illa est gratia, & beneficium actu concessum: gratiam autem, & beneficium Principis decet esse mansurum *Regul. Iur.* 16. *in* 6. Vndè in praxi videmus Sacerdotem in cooperatorem à Parocho assumptum, eo defuncto pergere in administratione Officij, quamdiu à nouo Parocho non remouetur.

X. Facultas autem delegata ad iurisdictionem contentiosam in foro iustitiæ, morte delegantis extinguitur, si delegatus ea iurisdictione nondum vti inceperit. Ratio, quia iurisdictio delegata ad iustitiam, habet rationem mandati, non autem gratiæ, & Beneficij, mandatum autem expirat morte mandantis, quando non inuoluit gratiam in fauorem alicuius tertij absolutè concessam.

XI. Sacerdos cum iurisdictione tantùm dubia illicitè absoluit, nisi vrgente necessitate: adiecta tunc conditione, *in quantum possum*, & admonito pœnitente vt iterùm confiteatur alicui certam iurisdictionem habenti. Expedit autem, vt tali casu pœnitens veniale aliquod adijciat in quod absolutio certò cadat validè, & directè, in cætera saltem indirectè.

XII. Si tamen ex ratione verè probabili resoluat se iurisdictionem in peccata pœnitentis habere, licitè absoluere tradit Suarez, Præpositus, Lugo de Pœnit. Disput. 19. num 49. Ratio, quia sic est practicè certus de actione licita: & plerumque Pontifex pro eo casu facultatem, & iurisdictionem impertit. Id enim præstat Pontifex primò, quando error communis coniunctus est cum titulo colorato siue præsumpto: verbi causa, dum aliquis passim putatur esse Pastor, qui verè talis non est ob censuram vel alium defectum, vel si Parochus exponat Sacerdotem non approbatum, qui publicè approbatus existimatur. 2. Quando aliquis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide absoluit, & nescit potestatem suam esse reuocatam, vti cum plerisque docet *Siluius*, *Nauarrus*, *Vasquez*, *Sanchez*, *Malder. Diana part.* 1. *tract.* 13. *resol.* 1. 3. Quando pro iurisdictione Confessarij satis alijs constat stare *Doctorum* sententiam verè probabilem. Nam in his casibus propter communem pœnitentium vtilitatem Ecclesia confert iurisdictionem, & supplet occultum eius defectum, si aliquis fortè subesset, vti docet *Suarez*, *Card. Lugo*, *Diana Part.* 3. *tract.* 4. *res.* 22. &c.

Quæres, An in partibus hæreticorum Missionarij etiam Regulares habeant iurisdictionem aut facultatem administrandi Pastoralia, vt est Baptismus, Extrema Vnctio, Matrimonium?

De hac quæstione, quia facilè non est aliquid breuiter, & vniuersaliter pronunciare, Ex multis quæ ad manum sunt Pontificum Decretis tantùm profero Bullam Vrbani VIII. quæ incipit, *Saluatoris*, missam ad Clerum, & Religiosos missionarios in Prouincijs confœderatis. Quam etiam Alexander VII. recentiùs confirmauit per Breue datum die 20. Septembr. 1656. In prædicta Bulla §. 1. concedit Regularibus vt simul cum Sacerdotibus sæcularibus Sacramenta Pastoralia administrare possint, sine aliqua restrictione ad casus necessitatis, vel dependentia ab illis, sed æqualiter.

Et §. 2. vt nullus ex sæcularibus Sacerdotibus aliquem Regularium, neque aliquis Regularium aliquem Sacerdotum sæcularium in obeundis munijs Ecclesiasticis vel administrandis Sacramentis impediat, sed pariter mutuo amore concurrant in salutem animarum procurandam. *Apud Veiuys*, *fol.* 47.

Sic enim Pastores annuent Regularibus tamquam socijs, vt mutua ope trahant secum Apostolicum rete ad salutem animarum in procelloso Missionum mari expansum, sed sedulò cauendum ne hoc rete vllibi per trahentium discordiam rumpatur.

* * *

CA-

CAPVT II.

De Approbatione Confessarij.

I. Constat ex Trident. Sess. 23. Cap. 15. de Reformat. Approbationem Ordinarij requiri in Sacerdote, vt validè possit audire Confessiones sęcularium; etiam Sacerdotum, non tamen Regularium; possunt enim hi confiteri cuiuis Sacerdoti, etiam non approbato, quam Prælatus illis secundùm leges sui Ordinis constituit. Quia cùm Tridentinum de solis Sęcularibus mentionem faciat, non censetur in hoc circa Regulares aliquid innouasse.

II. Qui constituitur Parochus, aut obtinet beneficium, cui animarum cura annexa est, non indiget alia Approbatione. Si tamen Parochus officium illud aut beneficium reliquit non poterit sine noua Approbatione Confessiones excipere.

III. Non licet Episcopo Sacerdoti idoneo sine iusta causa Approbationem denegare, *Vasq. Bonac. Sanc. Lugo.* Ratio est, quia *Approbatio* non est gratia arbitraria, sed est testificatio authentica de aptitudine personæ, vt illi ad Confessiones audiendas iurisdictio conferatur, ergo cum Sacerdotes ad illud munus sint ordinari, non possunt sine iniuria ab eo repelli, si debita doctrina, & prudentia instructi inueniuntur.

IV. Si tamen Sacerdos idoneus etiam iniustè reprobatus fuerit, non potest validè à peccatis absoluere. Quia negatio iniusta Approbationis non est Approbatio, Tridentinum autem ad validam à mortalibus absolutionem Ordinarij Approbationem requirit, *non obstantibus*, inquit *Priuilegijs*.

V. Docent tamen Theologi non pauci vt *Nauarrus*, *Layman*, *Diana*, &c. Si Regulares manifestè idonei repellantur, posse nihilominus ex vi Clementinæ *§. Statuimus*, ad Confessiones audiendas exponi. Quia clausula derogatoria generali (qualis est illa Tridentini) non tollitur priuilegium speciale clausum in corpore iuris, si ob specialem rationem exceptum videri possit, de quo fusiùs *Diana Tom. 2. Tract. 2. resolut. 24.* Derogationem Vrbani VIII. in oppositum annotat Lug. de Pœn. Disp. 22. n. 29. Et quoad confessionem Paschalem id reprobat Alexand. VII. in Proposit. 12. Ex cuius reprobatione sequitur etiam, iuxta dicta Part. 3. Tract. 1. Quæst. 18. in fine, talem Regularem tempore Paschali non posse exponi ad audiendum sęcularium Confessiones.

VI. Potest Episcopus, si clara, & iusta subsistit causa, Approbationem semel a se concessam reuocare, aut si res id postulat nouum Sacerdotis approbati examen instituere. Quia ius habet, vt animarum sibi commissarum saluti securiùs consulat. *Suarez*, *Lugo*, *&c.* De his Tr. 1. & approbatione iniustè negata, reuocata, & cagitione suprà inter Quæstiones singulares, *Quæst. 24. pag. 121. & seqq.*

VII. Regulares debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt. Quia quoad hunc actum illius subditi censentur.

VIII. Cùm approbatio non sit actus Ordinis, Episcopus potest illam conferre per Vicarium, vel alium quemuis deputatum.

IX. Examen in ordine ad Approbationem non est absolutè necessarium, modò aliundè de Sacerdotis aptitudine ad Confessiones audiendas ab Ordinario prudens iudicium formari possit. Hoc praxis, & ratio satis confirmat.

X. Approbatio concedi potest cum restrictione ad certum genus personarum, certum locum, & tempus, quando iusta causa occurrit, etsi id neget *Vega*.

XI. Non videtur modò probabile ab vno Episcopo approbatum, in quauis alia Diœcesi sine noua approbatione validè absoluerè Decretum Vrbani VIII. in oppositum extat apud *Card. Lugo de Pœnit. Disput. 21. Sect. 2. num. 29.* Non enim tenetur Episcopus stare iudicio cuiusuis alterius Ordinarij pro sua Diœcesi, in qua possunt esse difficultates alijs non communes. Si tamen Episcopus tantùm ostendat se esse contentum aliorum Approbatione, Sacerdos alia non indigebit; sin minùs inualidè absoluet. De hoc plura supra Tract. 1. Quæst. 17. circa pag. 108.

Quæritur porrò pro Missionarijs: An Parochus, aut alius, ob magnum populi ad se concursum, possit ad audiendas Confessiones sibi adsciscere alium Sacerdotem non approbatum.

Respondeo negatiuè, vti docet *Sancius*, *Fagund. alijque* ex declaratione Cardinalium. Quamuis contrarium tradant nonnulli cum *Ledesma*, apud *Dianam p. 3. Tract. 4. Resolut. 146.* Possunt tamen alios Parochos in cooperatores aduocare.

Formula Approbationis quando in scriptis conceditur, hæc ferè esse solet.

N. Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopus Diœcesis N. Dilecto nobis in Christo [*no-*

minatur approbatio) salutem in Domino. Vt per Diœcesim nostram, de consensu eorum quorum interest, Verbum Dei prædicare, ac Christi fidelium Confessiones excipere, eosque mediante salutari pænitentia in foro conscientiæ à peccatis suis (*additur aliquando)* etiam à casibus nobis reseruatis, absoluere liberè ac licitè possis, & valeas, Tibi facultatem, & licentiam per præsentes (*additur aliquando)* ad reuocationem nostram duraturas concedimus, & elargimur. Datum, &c. addito sigillo, nomine Ordinarij, & Secretarij.

CAPVT III.

De Impedimentis Absolutionis per Reseruationem, Censuram, &c.

§. I.

Horum Declaratio.

I. SCire debet quiuis Sacerdos tam sæcularis quàm regularis, etsi sit approbatus, & ad audiendas Confessiones legitimè expositus, varia esse peccata mortalia, à quibus non possit absoluere ratione Censuræ, aut reseruationis annexæ. Tenetur proinde Sacerdos antequam Confessarij munus exerceat, sibi comparare notitiam talium peccatorum, censurarum, ac reseruationum, & in promptu habere praxim in illis pœnitentem dirigendi, & ad alium pro absolutione remittendi: quæ omnia in eius commodum pro instituta breuitate hìc exponemus.

II. Peccata mortalia (quæ sola reseruantur) alia sunt reseruata Summo Pontifici, alia Episcopis, alia variorum Ordinum Prælatis respectu suorum subditorum quæ ipsi, præcipuè ex suis Constitutionibus, scire debent.

III. Quando in Confessione occurrit peccatum, quod scitur esse illis reseruatum, remittendi sunt vel ad illos, vel ad alium, qui noscitur habere potestatem à tali peccato absoluendi: suadet tamen charitas vt ipse potius Confessarius Superiorem accedat, vt veniam absoluendi ab eo obtineat, tacita tamen persona, & peccato quod in Confessione audiuit.

IV. Si Superior adiri non possit, & in præsenti sit causa vrgens v. gr. periculum infamię aut scandali ex omissione Confessionis, aut Communionis, poterit inferior confessarius à reseruatis absoluere, admonito pænitente de onere se postea Superiori sistendi. Quod etiam fieri potest etiamsi illud peccatum censuram reseruatam annexam haberet. *Reginal. Angel. V. Confession. num.* 10. *alijque.*

V. Peccat Superior, qui absque legitima causa difficilem se præbet Confessario petenti facultatem absoluendi ab aliquo casu reseruato: quia reseruationem reddit magis grauem, & odiosam, quam Ecclesia velit.

VI. De Confessario ad Regularium Confessiones deputato constat, si Superior ei facultatem neget, posse illum pro ista vice pænitentem absoluere, si ipse iudicet facultatem illam concedi debere: de quo adfertur declaratio Clementis VIII. & Bulla Vrbani VIII. apud *C. Lugo de Pœnit. Disp.* 20. *Sect.* 4. Idem licere si facultas negetur viro religioso pio, docto, ac prudenti, etsi non sit ex designatis Regularium Confessarijs, vt probabile tradunt 7. Auctores apud *Quintan. Tract.* 3. *Sing.* 11. Nota etiam ex *Suare, & Diana, p.* 3. *t* 2. *Resol.* 26. Regulares posse pro vna vice à reseruatis absolui sine suorum Superiorum facultate, plures pro hoc vix reperio.

VII. Certum tamen est, quando ex casu reseruato, graue malum communitatis, aut aliorum scandalum timetur, posse Superiorem negare Absolutionem, donec Pœnitens per se, Confessarium præbeat Superiori sufficientem notitiam ad illud malum euitandum: quod si nec modo, nec aliter velit remedium adhibere, ob hanc culpam, tamquam ad Absolutionem indispositus, repelli debet.

VIII. Qui ignorat peccatum suum esse reseruatum, aut Sacerdotem carere potestate absoluendi, si interim bona fide confitetur, validam suscipit Absolutionem: tenetur tamen errore cognito comparere coram alio, cui peccatum illud non est reseruatum. *Reginal. Busen. Præpositus*, alijque.

IX. Si Confessario verè sit probabile peccatum pænitentis non esse reseruatum, valebit Absolutio, etsi à parte rei reseruatum fuisset, vti patet ex adductis à *Diana p.* 9. *t.* 9. *res.* 29.

X. Qui confitetur Sacerdoti habenti potestatem ordinariam, aut etiam delegatam ad absoluendum à reseruatis, & sine sua culpa oblitus est exponere peccatum aliquod reseruatum, potest postea illud confiteri Sacerdoti inferiori, & ab eo validè absolui. Quia in priori Absolutione sublata est reseruatio per Sacerdotem, qui potuit illam auferre. *Præpositus Mæratius, Busen. Diana par.* 4. *t.* 4. *Resolutio.* 124.

XI Si post debitum examen Cōfessarius positiue dubitet, an pænitens lapsus sit in mortale

reser-

reseruatum, cùm probabile si peccatum de quo sic dubitatur non habendum pro reseruato, poterit pœnitentem ab eo absoluere. Idem dicendum etsi dubium sit negatiuum, id est in quo pro neutra parte rationes occurrunt, probabiliter docet *Suar. Hurt. Henriquez Filliuc. Bonac. Card. Lugo de Pœnitent. Disput. 19. Sect. 2.*

Quæstio est singularis, quàm proponit, & resoluit Card. Lugo de *Pœnit. D. 20. Sect. 8. Num. 122.* his verbis: Quando facultas conceditur vt Pœnitens eligat Confessarium, qui pro hac vice possit eum à Reseruatis absoluere, vel Confessario datur Licentia audiendi illum, & absoluendi hac vice à Reseruatis; tunc siue facultas concedatur Confessario, siue Pœnitenti, admitterem posse absolui à commissis similibus post licentiam concessam: atque etiam à commissis post habitam notitiam facultatis concessæ: quia concessionis verba non significant limitationem &c. Vbi specialiter notanda est vltima restrictio, quæ supponit verba concessionis non significare limitationem, quam sine dubio aliquando significant, & declarant: & restrictio altera, *de peccatis similibus*, siue in eadem specie malitiæ. Cum illo sentit *præpositus in Part. 3. Quæst. 9. Dub. 3. Num. 22.* Citaturque *Vgolinus*, *Barbosa*, aliique latius.

XII. *Censuræ* variæ Absolutionem variè impediunt. Quoad censuram *Suspensionis*, illa non impedit à *percipienda* Absolutione Sacramentali. Suspensio enim est censura qua Clericus prohibetur ab vsu Ecclesiastici Officij, vel Beneficij, vel ab vtroque simul; perceptio autem absolutionis non est vsus Officij, aut Beneficij. Inualide tamen confertur Absolutio à suspenso non tolerato tam quoad Ordinem, quàm quoad iurisdictionem; & ipse conferendo contrahit insuper irregularitatem. Si autem sit suspensus toleratus, probabile est ei licitum esse absoluere, si se non ingerat, sed ab alijs ob vtilitatem propriam ad hoc requiratur. Ita *Henriquez Layman hic c. 4. num. 17. Bonacina d. 3. p. 4. num. 4.*

XIII. *Interdictum* quoque Absolutionem Sacramentalem non impedit in foro interno, imò neque Administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, Baptismi, & Confirmationis: exceptis ijs, qui interdicto causam dederunt, etiam consilio, auxilio, fauore. Cum enim omnes Clerici soleant in eodem loco subesse Interdicto, non potuerunt ob communem vtilitatem ea Sacramenta omnibus prohiberi.

XIV. *Irregularitas* non est censura, nec obicem ponit in ordine ad suscipiendam Absolutionem Sacramentalem. Sed est tantùm impedimentum Canonicum in ordine ad susceptionem sacrorum Ordinum, aut vsum susceptorum: quod aliquando ex delicto ver. gr. ex homicidio, aliquando tantùm ex defectu naturali v. gr. ex carentia sinistri oculi, vel ex defectum natalium prouenire potest. Tollitur autem ab habente potestatem non per Absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma; *Dispenso tecum in irregularitate quam ob hanc N. causam incurristi*. Irregularitates singulæ, cum earum expositione tractantur infra cum Sacramento Ordinis §. vltimo.

XV. *Excommunicatio* verò cum sit censura, per quam quis priuatur Communione Ecclesiæ; impedit valorem Absolutionis, & licitum vsum aliorum Sacramentorum tam pasiuum, quàm etiam actiuum, nisi aliquando excuset ignorantia inuincibilis, vel metus mortis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, &c. Nam censura, cùm sit quasi Lex Ecclesiastica, non obligat cum tanto rigore; & incommodo. Casus ex quibus incurritur excommunicatio, referuntur capite sequenti.

XVI. Quando autem Confessarius facultatem habet absoluendi à peccato reseruato quod annexam habet excommunicationem, debet pænitentem primò eximere à vinculo excommunicationis, & postea à peccato absoluere. Quia cùm peccatum soleat esse Pontifici reseruatum ratione tantùm excommunicationis annexæ, debet hæc prius esse sublata, vt Absolutio à peccatis validè conferatur.

Formula Absolutionis à Censura in foro conscientiæ hæc communiter vsurpari solet: *Ego te absoluo à vinculo v. gr. excommunicationis, suspensionis &c. quàm incurristi propter hanc causam N.* (si sit excommunicatus additur) *& restituo Te Sacramentis Ecclesiæ, & Communioni fidelium* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, Amen.

Quæres, A quo possit ferri Censura, & quis modus requiratur?

Resp. Censuram ferre potest solus Superior Ecclesiasticus, habens in foro externo iurisdictionem siue ordinariam, siue delegatam. Vt censura lata sit *valida*, præter legitimam ferentis iurisdictionem, debet seruari substantialis ordo iudicij, quando non à iure, sed ab homine fertur censura per sententiam parti-

ticularem. Primò itaque requiritur vt citetur Reus, & moneatur sub comminatione censuræ: quia aliàs non est contumax, nisi recuset obtemperare. 2. Necessaria est à parte rei iusta causa de qua reus sit conuictus: vel causa quæ etsi non subsistat, à parte rei tamen satis probata fuit secundùm allegationes fori externi: & in hoc casu etiam innocens debet censuram obseruare in foro externo ad scandalum euitandum.

Vt autem censura sit *licita*, monitio Canonica debet esse triplex, vel ob iustam causam vna tribus æquiualens. 2. Debet ex scripto recitari. 3. Exprimi debet causa censuræ. 4. Reo petenti exemplum Scripturæ intra mensem tradi debet, alioqui ipse Iudex à diuinis officijs suspenditur.

Sed quia Confessarius nihil horum in praxi scire, aut exequi poterit; nisi in particulari cognoscat qui casus, aut peccata sint reseruata, & qualem ex iure censuram habeant annexam, ea hic ad breuem, & distinctum ordinem contrahemus.

§. II.

Quinam Casus censeantur Episcopis reseruati.

QVinque Casus enumerat Lezana, verbo, *Casus reseruati num.* 2. qui communiter dicuntur Episcopales. Nempe, peccatum habens de iure annexam pænitentiam publicam, aut excommunicationem maiorem, aut irregularitatem, nec non peccatum incendiarij, & publica blasphemia. Docet tamen cum alijs ibidem Lezana ex solo iure communi nullum esse casum Episcopis reseruatum. Casus igitur Episcopales potius erunt illi, qui vel ex consuetudine, vel expressa eorum voluntate illis reseruantur.

In Belgio ab Archiepiscopo Mechliniensi expressè reseruantur casus sequentes. Raptus Virginum. Homicidium. Incendium deliberata voluntate procuratum. Simonia. Sodomia. Hæresis. Apostasia. Incestus cum consanguineis, aut Sanctimonialibus. Iniectio manuum violenta deliberato proposito cum læsione in Parentes. Sortilegium. Adulterium notorium. Addunt, & omnia delicta habentia excommunicationem maiorem annexam; ac quæ sunt prædictis grauiora. Casus hi omnes reseruantur etiam ab Episcopis Antuerpiensi, Gandensi, Borgensi, Iprensi, & Ruremundano. Nam Pastorali ad vsum totius illius Prouinciæ edito inseruntur. Iprensis insuper reseruat sibi Casum Sacrilegij; & Mechliniensis peccatum carnis Complicis opere completum; sic vt Confessarius complex non possit ab eo absoluere. Hunc etiam Complicis casum Antuerpiensis modò reseruat. Prædictos casus omnes, vt memoriæ promptius occurrant, Theologus noster sic nitidè expressit:

Incestus, Raptus, Sodomita, & notus Adulter,
Incendens, Perimens, Percussoresque parentum,
Sortilegus, Sectator, Apostata, & impius Emptor:
Sacrilegus seruatur Ipræ. Complexque Malinæ,
Nunc etiam Aduaticæ Complex fert vincula Mitræ.

In his, vbi actu reseruantur, pro absolutione recurrendum est ad Episcopos, aut alios quos ipsi ad Casus etiam Episcopales approbant, aut designant. An verò Ordines Mendicantes vi suorum priuilegiorum possint hodie in Belgio à casibus Ordinario reseruatis absoluere, disputat cum quibusdam alijs Franciscus Bonæ Spei de Pænit. *Disp.* 10. *num.* 48. vbi pro parte affirmatiua citat nouem Recentiores, qui illam probant, tum quia, inquiunt, prohibitiones factæ ante Vrbanum VIII. anno 1628. sunt tantùm pro Italia: tam quia hæc Vrbani VIII. prohibito, tantùm est, ne Regulares absoluant in vim priuilegiorum illis ante Tridentinum concessorum, vel post confirmatorum; est autem, inquiunt, priuilegium Pauli III. & Pauli V. vni Ordini, cum quo alii Mendicantes communicant, concessum de nouo, & non solùm in confirmationem, post Tridentinum, absoluendi ab illis casibus: tum denique, aiunt, quia Bulla Cænæ, & decreta S. Congregationis, Mendicantium priuilegia desuper reuocantia, non sunt in Belgio promulgata. Verùm ipse Bonæ Spei *supra*, negatiuam sententiam sustinet, maximè ob specialem Vrbani VIII. declarationem, quam citat, & Alexandri VII. censurantis oppositum inter Propositiones sibi à Regularibus diæcesis Andegauensis propositas 30. Januarii 1659. His adde eiusdem Alexandri propositionem 12. inter prohibitas anno 1665.

***

§. III.

§. III.

Expositio breuis maximèque commoda, Casuum Episcopis reseruatorum.

IN gratiam Curatorum huius Diœcesis, aliorumque, adiungo præcedentium Casuum expositionem, non nisi compendiosam, & communem, qua multum imminui potest solicitudo in discernenda actionum particularium reseruatione, dum in Pœnitentiæ tribunali occurrunt: ne aliquando accipiantur Reseruata pro non reseruatis aut contra, cum magno Pœnitentis, & Confessarij incommodo sed saluo in his singulis Maiorum iudicio, sicubi aliter sentirent. Procedam autem eo ordine quo Casus illi superius recensentur.

Raptus virginum est ablatio, qua fœmina talis violenter; contra suam voluntatem, aut eorum sub quorum potestate erat, de vno loco trahitur ad alium, siue ad copulam tantùm carnalem, siue etiam ad ducendum in vxorem. Vnde sequitur primò, non incurri hunc casum reseruatum, si puella absque violentia, tantùm pretio, aut blanditiis inducta sequitur sollicitantem: quia sic non est propriè raptus. Si tamen vis adhibeatur, quamuis ipsa non sit inuita, sed inuiti sint parentes quibus subest, aut curator, aut sponsus, tunc verè est raptus, & hic casus incurritur. 2. Si quis vim puellæ intulit, sed à loco suo non abduxit, non est raptus; sed stuprum, ex sententia communiori. 3. Raptum hunc etiam non incurrit sponsus, qui virginem sibi legitimè desponsauit, si volentem per vim inuitis parentibus abduxit ex domo paterna, & rem cum ea habuit, si nullo alio modo sponsam sibi debitam habere potuit. Quia, licet grauiter peccauit eam sic deflorando, & abducendo, hoc tamen in iure non censetur raptus, eo quod ex desponsatione ius illi competebat, vt sponsam sibi ad nuptias haberet. Ita Doctores passim, qui citant etiam responsum Alexandri III. in capite *cum causam*, de raptoribus, id non esse propriè raptum, neque etiam matrimonio impedimentum præbere. Casum raptus non euadit, qui per alios virginem ad se rapi curauit. Nota denique, etsi puella rapta iam esset restituta, & omnia vtrimque redintegrata, non posse tamen adhuc raptorem absolui, nisi ad Episcopum recurrat, quia equidem casum reseruatum rapiendo antea incurrit.

Homicidium, est voluntaria; & iniusta hominis occisio. Non reseruatur homicidium casuale, siue casu aliquo commissum non etiam factum in furore, amentia, aut ebrietate plena, rationis vsum auferente: neque etiam patratum sine aduertentia, & consensu sufficienti ad peccatum mortale. Voluntas interna occidendi quantumuis absoluta, & mortalis, etiamsi arma fuerint ad occidendum parata; & insidiæ structæ, non secuto affectu, non reseruantur. Si quis volens alterum occidere, sclopi glande, aut gladio, alioue instrumento eum grauiter vulnerauerit, peccatum non est reseruatum, si mors postea inde secuta non fuerit. Qui occidit iniquum aggressorem vitæ, aut fortunarum suarum, cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit casum reseruatum: neque famulus qui in hoc Domino suo cooperatur. Incurrit autem hanc reseruationem qui alteri vitam aufert per venenum, aut maleficium: item, qui procurat abortum fœtus animati: quia is verè homicidium committit. Idem dicendum de eo qui ad alterius mortem, quantumuis occultè causam efficacem posuit effectu secuto. Sed non incurrit miles, qui in bello iusto etiam innocentem occidit, volens tantùm hostem occidere.

Incendium, quod fuit deliberata voluntate procuratum. Hinc ad incurrendum hanc reseruationem non sufficit, ex negligentia, aut temeritate incendio causam præbuisse. Neque incendium ab alio malitiosè positum extinguere nolle, etsi id possis: aut etiam ponendum non impedire. Quia etsi tales grauiter peccent, non sunt tamen propriè incendiarii. Videntur tamen hanc reseruationem incurrere, qui incendium efficaciter mandant, aut ad hoc alios adhibent: quia hoc est verè incendium voluntarie procurare. An verò idem sit de illis qui consilio, vel auxilio remotè concurrerunt, non satis colligitur ex illis verbis, incendium deliberata voluntate procuratum, cum plerumque vbi tales comprehendendi sunt, addi soleat: qui etiam consilium, vel auxilium impenderint. Cæterum excommunicatio, & reseruatio Pontificia in *cap. tua nos, de sent. excom. in sexto*, dicitur lata in incendiarios qui postquam sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi. Quam publicationem non existimo hic ad reseruationem Episcopalem requiri.

Simonia, est quælibet studiosa voluntas emendi, aut vẽdendi pretio temporali aliquid spirituale, aut spirituali annexum: &c. Vt hæc

censeatur reseruata, debet voluntas illa prodire in actum externum, & simoniam complere. Signum simoniæ completæ inter alia est contractus vtrimque initus. Videtur omnis simonia externa, & completa hic reseruari. Cum autem in tali simonia non detur leuitas materiæ, tantum contingit illam non reseruari ex actus imperfectione, aut ex ignorantia. Simonia realis in beneficio Ecclesiastico est etiam Pontifici reseruata. Quibus verò in casibus peccatum simoniæ in particulari committatur, reperies deductum infra de Præceptis cap. 12.

Sodomia, est congressus contra naturam, & strictius sumpta, est congressus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Non incurrit hunc casum seruatum qui in se procurat pollutionem, etiam adhibita opera alterius cuiuscumq; sexus per solos contactus manuum, aut aliorum membrorum sine congressu carnali. Incurritur autem certò si duo eiusdem sexus inter se commisceantur, masculus cum masculo, aut fœmina cum fœmina, qui est modus admodum turpis, & præposterus, & ad generationem non ordinatus Sunt qui existimant, per casum Sodomiæ non reseruari copulam præposteram viri cum muliere, vt si maritus cum vxore extra vas debitum commisceatur, quia tunc non est illa identitas sexus, quam ad Sodomiam propriè dictam requirunt, quæ maiorem habet deformitatem. Verius tamen videtur Casum illum pro vera Sodomia reputandum esse, & sic eam appellat Caietanus *in summa ver. Sodomia*, item Emanuel Sà *ver. Luxuria*. Lessius *lib.* 4. *cap.* 3. *dub.* 13. Couarru. *de sponsal. p.* 2. *cap.* 7. Certum est hunc casum reseruatum incurri per peccatum bestialitatis, qua homo cum quacumque bestia commiscetur: etiam ex hoc capite, quod hoc peccatum sit grauius, quam Sodomia quæ cum homine committitur: item per concubitum cum Dæmone in corpore assumpto. Certum denique est, hunc casum non incurri inter coniuges si modus congrediendi sit præposterus, sed non extra vas in homine ad copulam ordinatum. Inter alias pœnas Sodomitæ, si fuerit Clericus, omni priuilegio clericali, officio, beneficio, dignitate priuatus degradatur, & brachio sæculari traditur, apud Nauarrum *cap.* 27 *num.* 249.

Hæresis, est error intellectus Fidei Catholicæ contrarius, ab eo qui Christum profitetur, cum pertinacia assertus. Ex hac definitione patet, illum non incurrere Casum reseruatum hæresis, qui est Iudæus aut Paganus, qui in Christum non crediderunt: quia illi non dicuntur hæretici, sed infideles. Censetur ille *cum pertinacia* errorem asserere, qui sciens illum esse contra fidem Ecclesiæ Catholicæ, nihilominus illi assentitur, eumque asserit.

Incidunt igitur in hunc Casum omnes illi, qui hæresim, quam in corde latentem habent, aliquo signo exterius sufficienter manifestant, siue verbo, siue scripto, etiam nutu. Idem est de illis qui hæreticis tantùm implicitè adhærent, credendo pertinaciter vera esse quæ illi docent, quamuis in specie nesciant quid illi teneant. Incidunt etiam qui in aliquo articulo fidei positiuè dubitant, sic vt parati non sint dubium deponere si melius instruantur; quia tales non habent, nec habere volunt illum assensum firmum, quem fides ex sua ratione formali requirit. Non incidunt tamen qui dubitant ex ignorantia, vel ex infirmitate, ex eo quod dubitationem subortam ab imaginatione sua expellere nequeant, etsi non desit voluntas per meliorem instructionem eam repellendi.

Non censentur hac reseruatione comprehendi, qui solum, spe lucri, aut alia passione victi, aliquid exterius fecerunt in fidei præiudicium, vt imagines Sanctorum deponere, aut eas male tractare. Quia quamuis grauiter peccauerint, non deposuerunt tamen fidem internam, nec habuerunt errorem intellectus, qui ad hæresim requiritur, vti patet supra ex illius definitione. Neque comprehenduntur qui interius in animo adhæserunt aliquibus erroribus v. gr. Lutheri, aut Caluini, si errores illos nullo plane signo exteriori manifestarunt. Tum quia hæresis illa in ordine ad reseruationem non censetur completa: tum quia Ecclesia actus merè internos iudicare, & punire non solet, vti passim docent tam Theologi, quam Canonistæ. Idem iudicandum est de illis qui hæreticorum conciones audiuerunt, modo in animo fidem sat firmam retinuerunt: quia etsi grauiter peccauerint, si se hæresis periculo exposuerint, per hoc tamen hæretici non fuerunt.

Per hunc Casum non reseruatur Episcopo lectio librorum hæreticorum: reseruatur tamen Pontifici tam hæresis, quam librorum hæreticorum lectio, retentio, impressio, *in Bullæ Cœna Art.* 1. De quibus plura, & alia ad hæresim pertinentia reperies infra, *Part.* 3. *Tract.* 4. *Quæst.* 12. Item, praxim Hæreticos Ecclesiæ reconciliandi, *Part III. Tract. III. c.* 8.

Apostasia, est defectio a fide, a religione, vel ab ordine. De Apostasia à Fide quomodo reseruetur iam diximus: nam hæc ab Hæresi tantùm ferè differt in eo, quod illa sit totalis defectio à Christo, hæresis verò ab aliquo, vel aliquibus punctis fidei. Apostasia à Religione dicitur, quando professus quouis modo, Religionem approbatam deserit sine licentia cum intentione non redeundi ad illam, vel aliam, sed ducendi vitam laicalem, vel clericalem in sæculo. Dixi, professus quouis modo, quia ad apostasiam non requiritur in omnibus professio solemnis. Apostasia ab Ordine dicitur, per quam Clericus in sacris constitutus deserit habitum clericalem vt more Laici viuat: vel tali animo constitutus in Minoribus, cum beneficio, non defert insignia clericatus. Dixi, vt more Laici viuat, quia Clericus etiam in sacris constitutus, si habitum dimittat sine causa, etsi grauiter peccet, imo ipso facto beneficio excidat, ex *Constitut. Sixti V.* non censetur tamen apostata, quamdiu habet animum habitum clericalem resumendi. Non incurrit etiam hanc reseruationem Clericus qui cum beneficio gerit quidem habitum, & tonsuram, sed cum animo dimittendi, & more Laico viuendi cum beneficio. Quia quamuis interius sit apostata, non ponit actum externum qui ad reseruationem requiri solet. Extat etiam pœna excommunicationis contra eum qui Apostatam recipit, occultat, aut defendit.

Incestus, cum consanguineis, aut Sanctimonialibus: quamuis incestus genericè sit carnalis commixtio cum consanguinea, aut affine vsque ad quartum gradum, hic tamen reseruatur tantùm incestus ille qui committitur cum consanguineis, non verò cum affine, quod bene notandum. Porrò ad incestum proprie dictum requiritur à Theologis vt sit commixtio perfecta, siue in vase a natura ad copulam ordinato. Hinc reseruatio hæc non incurritur, si quis habuerit cum consanguinea tactus impudicos, aut effusionem seminis extra vas naturale, quia quamuis per hæc valde grauiter peccetur, non sunt tamen incestus, vt patet ex definitione supra. Ob eamdem rationem, non subiacet huic reseruationi attentatio, & conatus copulam consummandi cum consanguinea, si in re copula non sit secuta, vt inter impuberes, aut alios qui per ætatem seminare nequeant.

Vt incestus cum Sanctimoniali censeatur completus, & reseruatus, requiruntur eadem quæ diximus de consanguinea. Per Sanctimonialem intellige quamlibet in Ordine aliquo approbato professam: quod si hic incestus admittatur intra septa Monasterij, incurritur etiam excommunicatio Pontifici reseruata per Gregorium XIII. anno 1575.

Iniectio manuum violenta, deliberato proposito, cum læsione in parentes. Hæc itaque reseruatio non incurritur vbi non concurrunt hæc tria, violentia, animus deliberatus, & corporalis læsio parentis. Per *Parentes* hìc non tantùm intelligitur pater, & mater, sed etiam auus, & auia, & superiores ascendentes, vt satis patet ex *l. appellatione parentum, ff. de verborum signif.* Verius autem existimo non comprehendi respectu viri, patrem, & matrem, auum, & auiam suæ vxoris: vti nec nomine patris vitricum, aut nomine matris nouercam, nisi reseruans declarauerit se velle nomen Parentum ad illos etiam extendere, qui constat reseruationem strictè interpretandam esse; & in dubio, de illa facta non præsumi. Per iniectionem manuum intelligitur etiam ea læsio quę fit per pedes, brachia, & alias corporis partes; nam nomen manuum non exprimitur vt alia membra excludantur, sed quia manus sunt ordinarium instrumentum percussionis, & læsionis. Neque requiritur, vt læsio fiat per manum aut pedem immediatè, sed sufficit fieri mediatè per baculum, lapidem, sclopum, aliudue instrumentum. Neque necessarium videtur vt læsio sit grauis, quia læsio etiam leuis facta cum deliberatione, & violentia, respectu parentum censetur grauis iniuria, & reseruatione digna. Ab hac etiam non excusat quod parentes malè agendo læsionem illam meriti fuerint. Quia ad filium aut filiam minimè pertinet parentes etiam meritos punire.

Excusatur tamen ab hac reseruatione, qui parentem læsit in se immodico furore sæuientem, aut mortem intentantem, si tantùm fecit quod necessarium erat ad sui defensionem, & periculum fuga, aut alio modo vitare non potuit. Item, qui ex subita iracundia posuit actionem qua parentem lædendum minimè putauit: aut qui lædere quidem voluit, non tamen actu læsit. Hunc casum non reperio inter Pontificios, sed soli Episcopo reseruatum.

Sortilegium, est superstitiosa quædam diuinatio, quæ fit per sortes ad aliquid futurum, vel occultum cognoscendum: vt si quis ex iactu, & dispositione aleæ velit diuinare de alicuius vita longa, aut breui, de successu itineris, aut alterius negotij. In his grauis ma-

litia est, & merito reseruata, quando sic fiunt vt sortibus illis vis aliqua diuina inesse credatur ad reuelandum occultos rerum euentus. Sortes illæ aliquando dicuntur consultoriæ, ex quibus quasi consulitur quid in hac, vel illa re ambigua agendum sit, vt, an eligendus hic aut ille status, an ineundus hic aut ille contractus, & sic de alijs actionibus suis, aut alienis. Possunt tamen aliquando sortes illæ sine peccato, adeoque sine reseruatione adhiberi, quando non ob virtutem quasi adiunctam sortibus, sed mere vsurpantur ad tollendum dubium, quod video alio modo non auferendum: vt si ad aliquod iter, vel expeditionem profecturus, nesciam quos ex multis mihi socios adiungam, ne cogar continuò dubius hærere, decernam illos eligere, qui ex vrna calculos tantùm albos extrahent, seposito in alijs ex hoc electionis modo scandali periculo. Sortes etiam aliæ sunt diuisoriæ, in quibus si non collocetur virtus aliqua quasi diuina, vel commercium cum dæmone, vsurpari possunt sine peccato, siue ad hæreditatis diuisionem, siue ad litis compositionem, cum partium consensu. Quia nihil creditur illis inesse virtutis, nisi liberam determinationem, siue contractum illorum qui ad rem illam ius habent, vt sit illius in quem sors ceciderit. Aliæ sunt species superstitionis, veneficium, maleficium, incantatio, &c. quæ in nomine sortilegij non comprehenduntur, de quibus agitur infra Part. III. Tract. V Cap. 1.

Adulterium notorium. Hinc non comprehenditur quodlibet adulterium, etiamsi sit completum, & perfectum. Hinc à quouis adulterio occulto potest per se absoluere Parochus, aut alius ad hoc Confessarius legitimus. Tantum igitur per hunc casum reseruatur Episcopo adulterium, quod ad aliorum notitiam deuenit, etsi non sit omninò publicum, aut in iudicio probatum. Vnde hoc peccatum, cum in se completum, & exterius notorium esse debeat, facilè a quouis adulterio occulto discerni potest. Hic addo, quod de his in *Synodo Antuerpiensi tit. 5. de Sacram. Pœnit. cap. 7* decernitur, vt a casibus Episcopo reseruatis, quando crimina notoria non sunt, absoluere possint omnes Pastores, & Superiores Ordinum qui externorum Confessiones audire solent.

Complex, est hic persona quæ in actu carnali cum Confessario illo peccauit; quam proinde per hanc reseruationem, idem Confessarius non potest validè ab isto peccato absoluere. Potest tamen absoluere eandem personam, aut aliam, pro eo tempore quo tantùm cum alio suo Confessario carnaliter peccauit. Peccatum hoc complicis, prout verba sonare videntur, vt censeatur reseruatum, non requirit vt copula interuenerit, sed tantum vt fuerit peccatum carnale externum omninò graue ad copulam adducens, quales essent tactus grauiter impudici, aut alij actus externi, & prout externi, mortaliter peccaminosi ad copulam tendentes. Tam detestabile, & noxium est hoc peccatum, vt meritò vocetur incestus sacrilegus, vtpotè inter patrem, & filiam spiritualem: ideòque secundùm antiquos canones pro pœna talis copulæ decreta fuit peregrinatio 22. annorum, ex præscripto Cælestini Papæ, vt habetur Tom. 1. Concil. fol. 157.

Ex præmissa Expositione casuum *Episcopalium*, facilius etiam discernes, quomodo procedendum sit circa Casus sequentes *Pontifici* reseruatos, dum circa illos actiones particulares occurrunt. Porrò, quando a casibus Pontifici reseruatis possint etiam *Episcopi* absoluere, reperies infrà Cap. 4. in fine.

CAPVT IV.

Casus, & Excommunicationes Pontifici reseruatæ:

§. I.

Reseruata in Bulla Cœna Domini.

PRima est, Excommunicatio in Hæreticos cuiuscumq; Sectæ: eorumdem fautores, libros ipsorum legentes, tenentes, aut imprimentes; atque in schismaticos.

Secunda in appellantes ad futurum Concilium, ac eorum fautores.

Tertia, in Piratas, & eorum receptatores, atque fautores.

Quarta, in eos, qui naufragorum Christianorum cuiuscumque generis bona etiam in littoribus inuenta surripiunt.

Quinta, in imponentes noua pedagia, & gabellas, vel augentes.

Sexta, in falsificantes litteras Apostolicas, aut Supplicationes à quocunq; auctoritatem habente signatas, aut falsò fabricantes litteras Apostolicas.

Septima, in deferentes arma, aut alia vsui bellico idonea ad Turcas, aut alios Christiani nominis inimicos: vel ad Christianæ reipub. statum

statum pertinentia ijsdem in damnum Christianorum annunciantes.

Octaua, in impedientes eos, qui victualia, & alia necessaria ad Romanam Curiam conuehunt.

Nona, in eos, qui ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, sua, vel aliorum opera, & sine iurisdictione vexant in Curia commorantes.

Decima, in eos, qui lædunt Romipetas, ac Peregrinos in Vrbe morantes, vel abeuntes.

Vndecima, in offendentes S.R.E. Cardinales, & alios Prælatos.

Duodecima, in lædentes eos, qui per se, vel per alios recurrunt ad Romanam Curiam pro suis negotijs.

Decimatertia, in eos, qui à grauamine, vel futura executione literarum Apostolicarum appellant ad potestatem laicam.

Decimaquarta, in eos, qui impediunt, & prohibent expeditiones literarum Apostolicarum, aut aliarum expeditionum ad gratias impetrandas.

Decimaquinta, in Iudices sæculares, qui Ecclesiasticam libertatem tollunt, aut in aliquo perturbant.

Decimasexta, in eos, qui impediunt Prælatos, ne sua iurisdictione vtantur, quique illorum, vel Delegatorum iudicia eludentes ad Curiam sæcularem recurrunt, aut contra illos decernunt, atque in his præstantes auxilium.

Decimaseptima, in vsurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcunque Ecclesiarum iurisdictiones, vel etiam fructus sequestrantes.

Decimaoctaua, in imponentes decimas, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesijs, Monasterijs, aut eorum fructibus.

Decimanona, in Iudices sæculares, qui se interponunt in causis capitalibus, seu criminalibus contra Ecclesiasticas personas.

Vigesima, in occupantes terras Ecclesiæ Romanæ, & illius iurisdictionem vsurpantes.

§. II.

In Decreto, & Decretalibus Papæ reseruata.

PRima est, Excommunicatio in percussorem Clerici, vel Monachi, lata in cap. Si quis suadente Diabolo 17.q.4.

Secunda est, lata à Delegato Papæ in eum, qui rei iudicatæ parere contemnit: illa enim post annum transactum manet reseruata Papæ Cap. Quærenti, de officio Delegati.

Tertia est, excommunicatio promulgata ab Episcopo in eos, qui literas Apostolicas falsas habentes, nō distruunt eas, aut non resignant intra viginti dies, postquàm hæc contracta fuerit, recurrendum est ad Summum Pontificem pro Absolutione: Cap. Dura de crimine falsi §. Adijcientes.

Quarta est, lata in sacrilegos, qui violenter Ecclesiam confregerint, eamque spoliare non dubitauerint: Cap. Conquesti, de sentent. excommunic.

Quinta est, qua Papa excommunicat Clericos, qui cum excommunicatis a se, communicant in diuinis, illorumque Absolutionem sibi reseruat: Cap. Significauit, de sent. excommun.

Sexta est, lata in incendiarios, qui postquam sunt per Ecclesiæ sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sedem Apostolicam sunt mittendi. Cap. Tua nos, de sent. excomm. in sexto.

Septima est, lata in eos, qui in personis, aut bonis suis grauant illos, qui sententiam excommunicationis, suspensionis, aut interdicti in aliquem tulerit: ab ea enim per Sedem tantùm Apostolicam tales absolui posse, si in ea sententia spatio duorum mensium perseuerauerint, habetur ex Cap. Quicunque eodem tit. & libro.

Octaua est, lata ibidem Cap. *Eos qui*, in illos qui post Absolutionem a priore excommunicatione reseruata a Papa obtentam, sub conditione comparendi coram ipso Papa, vel satisfaciendi parti læsæ, talem conditionem negligunt implere tempore debito.

Nonam omitto, contra inferentes violentiam S. R. E. Cardinalibus item Episcopis in Clement. *Si quis*, de Pœnit. Quia continentur etiam in Bulla Cœnæ.

§. III

§. III.

In Clementinis, & Extrauagantibus Excommunicationes reseruatæ.

PRima habetur in Clementina I. de Hæreticis, *§. Verum*, contra Inquisitores, vel eos, qui ipsorum vices gerunt, seu loco ipsorum, ad illud officium gerendum deputantur; si in vsu eiusdem officij ita deliquerint, vt odij & cæterorum ibi positorum obtentu, contra iustitiam, & conscientiam suam, omiserint contra aliquem procedere, vbi fuerit procedendum super huiuscemodi prauitate; aut obtentu eodem, prauitatem ipsam, aut impedimentum officij imponendo, eum super hoc præsumpserint quoquo modo vexare.

Secunda est, in Clementina, *Religiosi*, de Priuilegijs: lata contra Religiosos, qui præsumpserint Sacramenta Extremæ Vnctionis, aut Eucharistiæ ministrare, vel Matrimonia solemnizare, sine parochialis Presbyteri licentia speciali; vel excommunicatos à Canone, præterquam in casibus, ipsis à Pontifice concessis, absoluunt, &c.

Tertia est, lata in Clement. Cupientes, *§. sanè*, de pœnis, in Religiosos ac in Clericos sæculares violantes Constitutionem Bonifacij, Cap. 1. de sepulturis, in sexto, ne aliquis Clericus sæcularis, aut Religiosus inducat quempiam ad vouendum, iurandum, vel fide interposita, seu alias promittendum, vt apud eorum Ecclesias sepulturam eligat, vel iam electam vlteriùs non mutet.

Quarta habetur in Clement. Grauis, de sentent. Excomm. lata in violantes interdictum per vnum ex quatuor actionibus ibi positis.

Quinta excommunicatio est in Extrauag. Prima inter communes, de sepulturis, lata in lacerantes, & exenterantes corpora defunctorum hominum, vt conseruentur, vel vt decoquantur, vt ossa possint in alia loca transferri.

Sexta, in Extrauag. 1. Commun. de Simonia, contra eos lata; qui dant vel recipiunt aliquid ob ingressum Religionis per modum pacti, & conuentionis.

Septima, in Extrauag. 1. de Regularibus, in qua Martinus IV. prohibebat, ne Religiosi mendicantes ad aliam Religionem transeant, excepta Carthusiensi, absque Sedis Apostolicæ licentia speciali.

Octaua, lata in Extrauag. Commun. de simonia, quam ij incurrunt, qui simoniæ peccatum committunt; intellige autem de simonia reali consummata, id est, in qua de facto datum, & acceptum est temporale pro spirituali.

Nona est in Extrauag. Communi, Graue nimis, de Reliquijs, & Venerat Sanct. lata à Sixto IV. in præsumentes affirmare, illos qui credunt, aut tenent, beatissimam Virginem, ab originali peccato fuisse præseruatam propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, vel etiam eos, qui Conceptionis officium celebrant; vel Conciones audiunt eorum qui ipsam sine macula peccati conceptam esse prædicant, vel libros talem doctrinam continentes pro veris legunt, tenent, vel habent; vel alicuius peccati reatum incurrere. Vbi idem similiter excommunicat eos, qui affirmant hæresim esse, vel peccare mortaliter eum, qui docuerit, aut asseruerit beatam Virginem in peccato originali conceptam esse.

§. IV.

Aliæ Excom. reseruatæ, extra Corpus Iuris, & Bullam Cœnæ.

PRima est, à Leone X in Concilio Lateranensi lata in Prædicatores, qui contrauenerint ijs, quæ ibidem prohibentur, quorum primum est, vt Euangelicam veritatem, & sacram Scripturam, iuxta Doctorum Ecclesiæ declarationem pertractent nihilque adijciant contrarium, aut dissonum sacræ Scripturæ. Secundum est, vt tempus præfixum futurorum malorum, vel aduentus Antichristi, aut certum iudicij diem prædicere non præsumant. Tertium, ne illa futura quasi specialiter reuelata dicant, aut alienas, inanesque diuinationes asseuerent. Quartum, vt à Prælatorum, aliorumque Superiorum detractione abstineant.

Secunda Excommunicatio, habetur ex quodam proprio motu Pij V. qui incipit, Regularium personarum, lata in fæminas, quæ ingrediuntur in Monasteria Carthusiensium, & aliorum virorum vitam regularem agentium.

Tertia, ex eiusdem Pontificis Constitutione, quæ incipit, *Intolerabilis*, lata in eos, qui committunt crimen Simoniæ, confidentiæ beneficialis; vt censentur tum alij, quorum ibidem mentio est, tum ii, qui beneficium recipiunt ab aliquo, sub confidentia, quod illud posteà eidem restituent, vel alteri dabunt, vel fructus eius, aut eorum

rum partem, aut pensionem eidem, vel alteri soluent.

Quarta est, quam Concilium Tridentinum Sess. 22. Cap. 11. de Reform. fert in quoscunque siue Clericos, siue laicos, qui præsumunt vsurpare quacumque arte, aut modo, bona, res, iura, fructus, reditus, aut iurisdictiones alicuius Ecclesiæ, vel beneficij sęcularis, montium pietatis, vel aliorum piorum locorum; vel impedientes, ne percipiantur ab eis, ad quos iure pertinent. Has omnes, earumque explicationem fusius tradit. *Suarez Tom. 5. in 3. Part. Disp. 21. & 22. Bonac d. 2. qu. 5. p. 3. Layman lib. 3. Tract. 5. p. 2. c. 5.*

Sunt & aliæ censuræ in posteriorum Pontificum Bullis reseruatæ, vt in Bulla Vrbani VIII. contra eos, qui de gratia, & libero arbitrio sine specialis Sedis Apostolicæ licentia tractatus edunt. Et in Bulla Alexandri VII. contra eos, qui quouis modo contra piam sententiam de Immaculata B. V. Conceptione, eiusque Festum seu cultum aliquid publicè vel priuatim, voce vel scripto loqui, tractare, disputare ausi fuerint, vel argumenta contra illa adferre, & insoluta relinquere. Et quædam his similes censuræ, quæ in alijs controuersijs emanarunt. Vt sunt variæ excommunicationes recentiores Pontifici reseruatæ, contra docentes, aut defendentes certas Propositiones siue damnatas in Bullis dogmaticis, siue prohibitas in particularibus Decretis, nec non contra legentes, imprimentes &c. certos libros ac libellos à Sede Apostolica prohibitos. Prædictis casibus Pontificijs multum accommodari poterit Expositio supra tradita de singulis casibus Episcopalibus.

Annotatio, de potestate Episcoporum circa prædicta.

AD leuandum necessitatem recurrendi ad Pontificem in quouis casu circa tot delicta per adiunctam excommunicationem ipsi reseruata, statutum est in Conc. Tridentino vt Episcopi à casibus Pontificijs saltem occultis possint absoluere, iuxta tenorem verborum ipsius Concilij quæ sic habent Sessione 24. de Reform. Cap. 6. *Liceat Episcopis in irregularitatibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus (excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum) dispensare, & in quibuscunque casibus occultis, etiam Apostolicæ Sedi reseruatis, delinquentes quoscumque subditos in Diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absoluere. Idem, & in Hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantùm, & non eorum Vicarijs sit permissum.*

Ex his summatim facilè colliges, à quibus, qualiter, & per quos in casibus Pontificijs possit Episcopus in foro conscientiæ absoluere, aut dispensare. Per casum vel delictum occultum non debet casus ille tantùm intelligi qui ad nullius notitiam exterius peruenit, sed ille qui à paucis scitur, & facilè possit tergiuersando celari: ex illis enim minus timeri potest scandalum, aut publica incommoda: vti etiam videtur intelligere Nauarrus *ca. 27. num. 255*

Conceditur etiam in casibus prædictis peculiaris potestas Episcopis, quando non datur recursus ad Sedem Apostolicam, vt si impediat periculum mortis, aut grauis morbi, si sit pauper, aut mulier, aut puer, aut alteri seruiens, aut itineris laboribus impar.

CAPVT V.

Pro Facultate absoluendi à Reseruatis, Censuris, aliisque casibus, ad quos possit Confessarius recurrere?

AMpliorem cæteris in hoc genere facultatem, quantum est ex vi officij, habent Episcopi in sua Diœcesi, sed quia multa sunt ad quæ facultas eorum ordinaria se non extẽdit, Priuilegia sibi ampliora à Sede Apostolica aliquando procurant.

Idem dicendum est de Vicarijs generalibus. Idem de variorum Ordinum Prælatis, & aliis personis, quibus Sedes Apostolica particulares facultates concessit.

At sciendum est, facultates omnes Ordinis non necessariò cuiuis eius membro competere, sed tantum eas obtinere, quas eorum Prælati singulis respectiuè permittunt aut communicant: qua in re grauiter offendent subditi, si suas facultates aut ignorent, aut excedant.

Cauendum insuper, ne Sacerdos aut laicus sine vlteriori examine, statim existimet subsistere quaslibet facultates, aut priuilegia, quæ in quouis auctore aut libro notata, aut olim concessa reperiuntur. Sicut enim quibusdam aliqua dantur de nouo priuilegia, ita etiam quædam antiqua in posteriorum Pontificum Decretis nõ rarò reuocantur aut restringuntur: quorum singula non nisi à viris prudentia,

tia & doctrina probè instructis satis discerni valent: ideòque in sequentibus pro communi vsu ac scientia viam recurrendi commodissimam ac tutissimam aperiemus.

Vt igitur Confessarii, præsertim in Missionibus, cognoscant Facultates in iis concedi solitas, & sciant pro quibus casibus, & indultis, & ad quos recurrere possint, hic subiiciam seriem variarum Facultatum, & indultorum, quæ Sedes Apostolica quibusdam personis in variis regnis, ac prouinciis elargiri solet: prout inueniuntur à sacra Congregatione de propaganda fide ex Regulis à sua Sanctitate approbatis digesta, & apud probatos Auctores recensita, vt quædam fusiùs apud Vericelli in *quæst. mor.* Non quod asseram singulas quas recenseo Facultates talibus personis, aut officiis semper aut necessariò annexas esse, sed quod illis potissimùm ab Apostolica Sede pro rerum exigentia liberè concedi aut annecti soleant.

§. I.

Facultates Missionum.

Pro Episcopis in Hibernia, & alibi concedi solitæ, & quibusdam alijs infrà exponendis.

PRimò, Absoluendi ab hæresi, & apostasia à Fide, & à schismate, quoscunque etiam Ecclesiasticos, tam Sęculares, quàm Regulares. Non tamen eos, qui ex locis fuerint vbi S.Officium exercetur, nisi ex locis missionum in quibus impunè grassantur hęreses, deliquerint, nec illos qui iudicialiter abiurauerint, nisi isti nati sint vbi impunè grassantur hæreses, & post iudicialem abiurationem illuc reuersi, in hæresim fuerint relapsi, & hos in foro conscientiæ tantùm.

Secundò. Tenendi, & legendi libros prohibitos Hæreticorum, ad effectum eos impugnandi, & alios quomodolibet prohibitos, præter opera Caroli Molinei, Nicolai Macchiauelli, & libros de Astrologia iudicaria principaliter, aut incidenter, vel aliter quouis modo de ea tractantes, ita tamen vt libri ex ipsis Prouincijs non efferantur.

Tertiò. Dispensandi in tertio, & quarto gradu simplici, & mixto in contrahendis, in contractis verò cum hęreticis conuersis etiam in secundo simplici, & mixto, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.

Quartò. Dispensandi super impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proueniente.

Quintò. Dispensandi super impedimento criminis, neutro tamen coniugum machinante, & restituendi ius petendi debitum amissum.

Sextò. Dispensandi in impedimentis cognationis spiritualis, præterquam inter leuantem & leuatum.

Septimò. Hæ verò dispensationes matrimoniales, videlicet, tertia, quarta, quinta, & sexta, non concedatur, nisi cum clausula, dummodò mulier rapta non fuerit, & si rapta fuerit, in potestate raptoris non existat; & in dispensationibus tenor huiusmodi facultatem inseratur, cum expressione temporis ad quod fuerint concessæ.

Octauò. Dispensandi in irregularitatibus, ex delicto occulto tantùm prouenientibus, excepta ea, quæ ex homicidio voluntario contrahitur.

Nonò. Dispensandi, & commutandi vota simplicia in alia pia opera, exceptis votis Castitatis, & Religionis.

Decimò. Absoluendi & dispensandi in quacumque simonia, & in reali dimissis beneficiis, & super fructibus malè perceptis, iniuncta aliqua eleemosyna, vel pęnitentia salutari arbitrio dispensantis, vel etiam retentis beneficiis, si fuerint Parochialia, & non sint qui Parochiis præfici possint.

Vndecimò. Absoluendi ab omnibus casibus reseruatis, etiam in Bulla Cœnæ.

Duodecimò. Dispensandi cum Catholicis super fructibus bonorum Ecclesiasticorum malè perceptis.

Decimotertiò. Dispensandi cum eisdem Catholicis, vt possint retinere bona Ecclesiastica, & fructus ex illis percipere, accepta ab illis promissione, de stando iudicio Ecclesiæ circa eorum restitutionem cùm fieri poterit, illis interim admonitis, vt de dictis fructibus faciant eleemosynam, iudicio Confessarii in vsum Religionis, cuius ante hæresim, & schisma erant bona, si adsit illa Religio, sin ibi minùs in pauperes Catholicos, & memores sint, bona illa esse reuera Ecclesiæ.

Decimoquartò. Dispensandi quando expedire videbitur super vsum carnium, ouorum, & lacticiniorum tempore Quadragesimæ.

Decimoquintò. Celebrandi Missam quocumque loco decenti, etiam sub dio, sub terra, vna hora ante Auroram, & alia post meridiem, bis in die, si necessitas vrgeat, si tamen in prima Missa non sumpserit ablutionem,

nem, & super Altari portatili, etiam fracto, aut læso, & sine Sanctorum Reliquijs, & præsentibus hæreticis, aliisque excommunicatis, si aliter celebrari non possit, & non sit periculum sacrilegii, dummodò inseruiens Missæ non sit hæreticus, vel excommunicatus.

Decimosextò. Concedendi Indulgentiam plenariam primò conuersis ab hæresi, atque etiam fidelibus quibuscunque in articulo mortis saltem contritis, si confiteri non poterunt.

Decimoseptimò. Concedendi Indulgentiam plenariam in Oratione Quadraginta Horarum ter in anno inducenda, diebus beneuisis, contritis, & confessis, ac sacra Communione refectis, si tamen ex concursu populi, & expositione sanctissimi Sacramenti nulla probabilis suspicio sit sacrilegii ab hæreticis, & infidelibus, aut Magistratum offensum iri.

Decimooctauò. Concedendi singulis Dominicis, & aliis diebus Festis decem Annorum Indulgentiam iis, qui eius concionibus interuenerint, & plenariam iis, qui præuia Sacramentali peccatorum suorum Confessione Eucharistiam sacram sument, in Festis Natalis Domini, Paschatis, & Assumptionis Beatissimæ Virginis.

Decimononò. Lucrandi sibi easdem Indulgentias.

Vigesimò. Singulis secundis feriis, non impeditis Officium nouem Lectionum, vel eis impeditis de immediatè sequenti, celebrando Missam de Requiem, in quocumque Altari etiam portatili, liberandi animam secundùm eorum intentionem à Purgatorii pænis per modum suffragii.

Vigesimo primo. Deferendi sanctissimum Sacramentum occultè ad infirmos, sine lumine, illudque sine eodem retinendi pro eisdem infirmis, in loco tamen decenti, si ab hæreticis, aut infidelibus non sit periculum sacrilegii.

Vigesimo-secundo: Induendi vestibus sæcularibus, si aliter vel transire ad loca eorum curæ commissa, vel in eis permanere non poterunt.

Vigesimo-tertio. Recitandi Rosarium, vel alias preces, si Breuiarium secum deferre non poterunt, vel diuinum Officium ob aliquod legitimum impedimentum recitare non valeant.

Vigesimo-quarto. Communicandi prædictas facultates duobus Sacerdotibus tantùm in qualibet ciuitate, & oppido insigni, vel Conuentu Regularium Theologis tantùm, aut in aliquo Collegio bene instructis, & præsertim tempore sui obitus, vt Sede vacante, sint qui possint supplere, donec Sedes Apostolica certior facta, quod quamprimum per delegatos, aut vnum ex eis fieri debebit, alio modo prouideat.

Vigesimo-quinto. Delegandi simplicibus Sacerdotibus potestatem benedicendi paramenta, & alia vtensilia ad Sacrificium Missæ necessaria, vbi non interuenit Vnctio, & reconciliandi Ecclesias pollutas aqua ab Episcopo benedicta, & in casu necessitatis, etiam aqua non benedicta ab Episcopo.

Vigesimo-sexto. Conferendi Ordines extra tempora, & non seruatis interstitiis, vsque ad Sacerdotium inclusiuè.

Vigesimo-septimo. Dispensandi super defectu ætatis vnius Anni ob operariorum penuriam, vt promoueri possint ad Sacerdotium, si aliàs idonei fuerint.

Vigesimo-octauo. Consecrandi olea cum quinque saltem Sacerdotibus, non tamen extra diem Cænæ Domini, nisi necessitas aliud vrgeat.

Vigesimo-nono. Et prædictæ facultates gratis, & sine vlla mercede exerceantur, & pro eorum Diæcesibus tantùm concessæ intelligantur ad septennium. Sic etiam habent variæ Formulæ sæpius pro Pontificis arbitrio concessæ, & à probatis Auctoribus relatæ, vti & sequentes.

§. II.

Pro Vicariis Apostolicis Hiberniæ.

Accommodari his solent aliquando à Sede Apostolica eædem facultates, & gratiæ, quæ Episcopis in prædicta formula attribuntur, pro locorum consuetudine, omissa facultate 25. 26. 27. 28. vti habet praxis libera Congreg. de Propag. fidei.

§. III.

Pro Superioribus Regularium ibidem:

Concedi his quandoque postulantibus solent etiam Facultates supradictæ: sed omissa 14. item 25. 26 27. 28 & 24. ex parte mutata, hoc modo: Communicandi prædictas facultates duobus Sacerdotibus suę Religionis in quolibet Conuentu, aut Monasterio existente in ciuitate aut oppido insigni, Theologis tamen, aut in aliquo Collegio bene instructis, &c.

§. IV.

§. IV.

Pro alijs quibusdam Missionarijs.

EXtant, & aliæ facultates his minores quas aliquando idonei quidam Missionarij, à sacra Congregatione, aut Apostolico Nuncio impetrare solent. Tales sunt ex facultatibus supra recensitis 1.2.5. in foro tantùm interno, & 10. absoluendi, & dispensandi in simonia, sed cum varia restrictione. Item 16. 17. 19. 20. 21. 22. 23. Quibus additur potestas dispensandi, cum pauperibus tantùm, in 3. & 4. gradu consanguinitatis, & affinitatis simplici, & mixto, & in 2. 3. 4. mixtis, non tamen in 2. solo quoad matrimonia futura. Item in impedimento publicæ honestatis, & cognationis spiritualis, præter leuantem, & leuatum; modò in prædictis mulier non fuerit rapta, aut saltem in potestate raptoris non existat. Insuper benedicendi paramenta, & alia vtensilia ad Sacrificium Missæ, vbi non interuenit Vnctio: quibus & alia subindè adduntur.

§. V.

Pro Regno Angliæ.

CVm in eo Regno non sint Episcopi, alijs Prælatis, & idoneis quibusdam Missionarijs concedi solent omnes facultates, quas supra recensuimus pro Superioribus Regularium, & pro quibusdam Missionarijs in Hibernia: immutato nonnihil articulo de communicatione facultatum, & ablata restrictione ad Art. 19 hoc modo: Administrandi omnia Sacramenta etiam parochialia, Ordine & Confirmatione exceptis. Sic enim ea facultas pro Anglia à S. Congr. exprimi solet.

§. VI.

Pro Prouincijs Hollandiæ, & confæderatis.

EX ordinatione sacræ Congregationis pro Episcopis titularibus Hollandiæ easdem facultates concessas reperio quas supra adduxi in formula pro Episcopis Hiberniæ. Nisi quod tertia facultas in illis Prouincijs, ad pauperes restringatur: & decima ex parte mutetur, & in 24. potestas communicandi has facultates relinquatur huic Episcopo exercenda in Sacerdotes idoneos, sine restrictione prout secundùm conscientiam opus esse iudicauerit.

Alij in Hollandia Missionarij impetrare solent facultates similes iis, quas Missionarijs quibusdam Angliæ, & Hiberniæ concedi declarauimus.

NOTA.

PRo Missionarijs Regularium quædam singularia Pontificum Diplomata, ex quibus ampliora in hoc genere Priuilegia depromuntur.

Innocentius IV. in Bulla 20. quæ incipit, *Cum hora vndecima*, Missionarijs Regularibus per vniuersum mundum maiora quædam Priuilegia adiecit. Quæ etiam Nicolaus III. in Bulla sua 2. confirmauit, excipiens dispensationem aut commutationem in votis vltramarinis, continentiæ, & castitatis, quæ Innocentius saltem expressè non excepit.

Sixtus IV. in Bulla quæ incipit, *Apostolicæ seruitutis*: Et Pius II. in Bulla, *Dum leuamus* pro Missionarijs Ordinis Prædicatorum varia Priuilegia concedit.

Leo X in Bulla 3. *Alias felicis*, prædictis adiecit Facultates Innocentij IV. aliasque, restringẽdo Confirmationis administrationem ad Episcopos, si in Prouincia reperiri commodè possint.

Adrianus VI in Bulla, *Exponi nobis*, Missionarijs Ordinis Minorum ad instantiam Caroli V. varias facultates indulsit.

Paulus III. in Bulla, *Licet debitum*, & in alijs, varia elargitur pro Missionariis Societatis Iesu.

Clemens VIII. in Bulla, *Dominici gregis* anno 1604. Missionariis Ordinis Carmelitarum Facultates admodum amplas concessit.

Hæc diplomata integrè recensita reperiuntur in *Bullario*, & apud *Rodericium* de priuilegijs Regularium, & citantur in compendio Priuilegiorum variorum Ordinum.

Vbi aduerte, propter Communicationem Priuilegiorum inter Ordines Religiosos, posse Missionarios vnius Ordinis ex alterius Facultatibus iuuari, prout traditur in Mari magno Minorum Sixti V. & in B. Aurea, & in *B. Dudum* Leonis X. ac recentius in Bulla 19. Clementis VIII. in quibus omnibus quid pro singulis valeat, & vigeat, Ipsis notum esse solet,

§. VII.

§. VII.

Facultates Ordinariæ quæ quibusdam Regularibus aliquando conceduntur, etiam extra Missiones, breuiter explicatæ.

I. A*bsoluendi quoslibet à quibusuis peccatis etiam Sedi Apostolicæ reseruatis*. Intellige *quoslibet*, non prohibitos per sua Priuilegia confiteri extra suum Ordinem, absque suorum superiorum facultate. Intellige etiam ex parte *Absoluentis*, approbationem Ordinarij, & cętera requisita; nisi putando is peregrinatur, veniam concedente Ordinario si adsit, & Curato non repugnante in sua Ecclesia.

II. *Et specialiter, absoluendi ab omnibus casibus, peccatis, & censuris etiam reseruatis in Bulla Cœna Domini*. Hanc habes integrè expressam supra cap. 4. §. 1. Quando censura fertur in eos, qui præsumunt aliquid facere vel attentare, non comprehendi eos qui ex metu, & absque notitia sat libera id fecerunt, docent passim Theologi. 2. Si excommunicatio lata sit in patrantes, docent etiam non extendi ad mandantes, nisi id alio modo exprimatur. De his, & seq. pluribus agit Lezana, verbo, Bulla Cœnæ, & ex parte Diana, & recentius Chassaing.

III. *Dispensandi super Irregularitatibus Casus dictæ Bullæ consequentes, modo pœniteat, & de cętero velit abstinere. Exceptis tamen Censuris, & Irregularitatibus quæ continentur in Constitutione Sixti V. de promouentibus, & simoniacè promotis ad Ordines*.

IV. *Absoluendi Relapsos qui communiter habentur Catholici quoties in hæresim inciderint, nisi essent notorij, & communiter pro talibus haberentur, & agnoscerentur; pro quibus tantum semel absoluendis priuilegium concedi solet*.

Nota, Hæc omnia tantùm valere in foro conscientiæ, & monendos esse pœnitentes, hanc absolutionem ipsis non prodesse in foro externo. Hinc caueri solet, vbi censura est publica, vt Confessarius non absoluat nisi consulto suo Superiore.

V. *Concedendi vsum Librorum prohibitorum, qui tamen non sunt editi ad stabilienda dogmata hæreticorum*, hoc est, qui ex professo id non agunt vt hæresim aliquam probent vel introducant, quales censentur libri Erasmi, exceptis aliquibus eius Colloquijs, item Ludouici Viues, Bodini, & Vvesenbecij Quales porrò, & sub quibus pænis Libri prohibeantur tradimus infra Tract. 5. Quæst. 12.

VI. *Dispensandi cum illis qui contraxerunt cùm impedimento criminis, &c Et cum adultero Coniuge petendum debitum, qui consanguineam carnaliter cognouit*. Vbi notat Castropalao, illum qui sic cognouisset consanguineam coniugis, sed cum ignorantia iuris, aut pœnæ, hoc est, non sciens id ab Ecclesia ita specialiter prohibitum esse, aut sub pœna tam graui, eam pœnam non incurrere, & posse sine dispensatione debitum petere. Scienter verò sic delinquentem, statim incurrere hanc pœnam priuationis nulla expectata iuris sententia, aut declaratione criminis, docet hic *Sanchez*, aliique communiter.

VII. *Commutandi omnia vota, etiam iurata in alia pia opera, dum adest causa rationabilis, sine qua commutatio nulla esset*. Debet hæc commutatio fieri in aliquid æquale, vel quasi æquale, nam si fieret in aliquid notabiliter minus, esset ex ea parte dispensatio, non commutatio. Exempla operum in quæ aptè fieri possit votorum commutatio, habet varia Sanchez, Medina, Leander, & nos de votis infra, alijque.

Excipiuntur tamen vota vltramarina, Sanctorum Petri, & Pauli in Vrbe, S. Iacobi in Compostella, perpetuę Castitatis, & Religionis.

Dixi, *perpetuę castitatis*, quia communis sententia docet, votum Castitatis temporale non esse reseruatum: nec votum de non nubendo, de non polluendo, vel de statu Ecclesiastico assumendo. Quia hoc vltimum non est votum castitatis promissæ, sed posteà promittendæ in isto statu: reliqua autem non sunt Vota castitatis perfectæ, & completæ, qualia debent strictè intelligi nomine voti in reseruatione.

Inter hæc quinque vota reseruata, non censentur comprehendi vota conditionalia, vel pœnalia; exempli gratia votum castitatis, aut religionis sub hac conditione, si ab hoc morbo conualuero; aut in pœnam, si fornicatus fuero: adeòque talia vota, etiam post impletam conditionem possunt commutari, quia neque absolutè, neque ex virtute religionis sunt emissa, vti docet *Toletus*, *Sanchez*, & passim alij. Reseruatum quoque non esse votum fœminæ assumendi habitum siue vitam earum quas vocant Deuotas aut Beatas, quia non est status religionis aut castitatis perpetuæ disertè docet *Sanchez*, *Henriquez*, *Fagundez*, & alij apud *Leandrum* de voto *Tract.* 1. *Disp.* 7. §. 3 *Quæst.* 47.

In his cauetur, *ne commutatio voti fiat in præiudicium tertij*. Quod si promissio non sit illi tertio specialiter facta, & ab eo acceptata, non cen-

censetur illi ius acquisitum, adeòque tale votum potest commutari. Plura de voti commutatione fusiùs tractat *Layman* de voto Cap. 8. *Suarez* de Rel. alijque. Hæc de facultate magis ordinaria, nec omnia pro instituta breuitate hic proferenda.

Sunt etiam nonnumquam Regulares, & alij qui ex priuilegio Pontificio magis speciali possunt ex causa in votis dispensare, non iniungendo aliud opus, vt fit in commutatione, Absoluere etiam eos qui ignorantes perpetrata Simonia, beneficia Ecclesiastica possident: & dispensare in fructibus malè perceptis, modò illa beneficia relinquant. Ac dispensare cum iis in foro conscientiæ, qui post simplex votum castitatis matrimonium contraxerunt, quoad petendum debitum, monito tamen pænitente, vt si coniugi superuiuat, votum seruet. Sunt & alia altioris potestatis priuilegia. Verùm hæc ad communem vsum recensere sufficiat, vt qui pro huiusmodi casibus remedium quærunt, faciliùs sciant ad quos posint pro auxilio recurrere.

Porrò, Modum in his procedendi, & absoluendi, & pænitentiam idoneam iniungendi colliges ex praxi Litterarum Pœnitentiariæ Romanæ quarum normam integram damus, & explicamus infra Tract 4. §. 5. in fine.

§. VIII.

Summula Casuum aliquorum à quibus etiam Priuilegiati absoluere nequeunt.

CVm sit admodum difficile retinere omnes Casus Pontifici reseruatos, & discernere concessos à non concessis: hìc conor breui compendio colligere Casus per priuilegia ordinaria non concessos, qui longè pauciores sunt, ideòque multò faciliùs memoria retineri possunt, ne in illos impingatur.

Priuilegiatus etiam approbatus non potest absoluere à mortalibus subditos aliorum Ordinum, nec eorum Apostatas, nec Moniales illis Ordinibus subiectas, sine licentia legitimi Superioris, cui subsunt.

Neque potest absoluere, & dispensare in Censuris, & Irregularitatibus quæ continentur in Constit. Sixti V. de Promouentibus, & simoniacè promotis ad Ordinem sacrum.

Neque Hæreticos illos absoluere qui post hæresim semel publicè abiuratam, rursus in eam relapsi sunt; neque qui sunt hæretici notorii, & pro talibus communiter habiti.

Neque concedere vsum Librorum prohibitorum qui ad stabilienda dogmata hæreticorum editi sunt: nec alios prohibitos, nisi fortè suis ex priuilegio particulari

Neque dispensare, aut commutare vota quæ dicuntur vltramarina, aut ad limina Apostolorum in Vrbe, aut ad S. Iacobum in Compostella, neque Religionis, aut Castitatis perpetuæ. Neque alia vota, quorum commutatio cedit in præiudicium tertii.

Qui priuilegium siue facultatem accipit ab Episcopo circa Casus ipsi reseruatos, per hoc non intelligitur illi concessa facultas circa Casus Pontificios, in quibus Episcopi absoluunt per accidens ratione necessitatis, & difficultatis reccurrendi ad Sedem Apostolicam.

Non possunt Priuilegiati concedere sæcularibus in Ieiunio verb. grat. in quadragesima, vsum carnium, ouorum, aut lacticiniorum: de priuilegiis particularibus Missionum hìc non ago.

Quando habent illi priuilegium rehabilitandi in irregularitatibus, non intelligitur ea quæ incurritur per homicidium, bigamiam, mutilationem, & defectum natalium, aut, vt dixi, ratione Ordinum Simoniacè collatorum, aut susceptorum.

Nequeunt absoluere Nominatim excommunicatum; aut notorium percussorem Clerici aut alia reseruata, quæ adducta sunt ad forum contenciosum.

Absolutio Priuilegiati non est pro Foro externo, sed tantùm pro foro conscientiæ: nec absolutis illa proderit vt eximantur, si quando in foro externo accusandi aut puniendi sunt, de quo etiam absoluentem illos monere conuenit.

Denique in his omnibus non agimus de Priuilegiis particularibus, aut extraordinariis quæ Pontifex; aut ad hoc legitimus Superior, aliquibus personis concedere, aut adimere potest pro suo beneplacito. Hæc saltem sub vnum aspectum studiosè exposita multum meminisse iuuabit, quamuis difficilè sit singula sat distinctè exprimere: quænam insuper alia sint à quibus illi absoluere non posint, singuli ex suis priuilegiis facilè cognoscent.

***

§. IX.

Casus quos Regularium Superiores sibi reseruare possint.

QVoniam reseruatio Casuum debet esse prudens, & moderata; & deceat eam maximè versari circa peccata externa, grauiora, & opere cosummata: hinc Clemens VIII. statuit à Regularibus reseruari posse Casus qui hìc sequuntur.

1. Apostasia à Religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiua à Monasterio egressio. 3. Veneficia, incantationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus Monasterij. 6. Lapsus carnis voluntarius opere consummatus. 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio, vel vulneratio, seu grauis percussio cuiuscumque personæ. 10. Falsificatio manus, vel sigilli Officialium monasterij. 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à Superioribus ad inferiores, vel contra.

Plures Casus non vult reseruari, sine consensu Capituli generalis pro tota Religione: vel Capituli Prouincialis pro Prouincia. Priores vndecim Casus nostri & Ordines plerique actu reseruant.

Nota Porrò

REseruari in Societate casus sequentes ex Congregationis V. Decreto 67. 1. Periurium, & falsum testimonium in iudicio, vel extra. 2. Furtum, & vsurpatio, siue appropriatio alicuius rei contra votum paupertatis in ea quantitate quę efficiat peccatum mortale. 3. Lapsus carnis voluntarius, & quidquid est contra votum Castitatis, quòd quidem in actum externum prodeat. 4. Inobedientia expressa, qua quis asserit, se nolle parere. 5. Seditio in Superiorem, & diuisio à Capite, in graue nocumentum Societatis: 8. Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres. 7. Impedimentum excludens à Societate reticuisse in examine, vel in eo mentitum esse; vnde graue aliquod incommodum oriri posit. 8. Acceptio seu missio literarum absque licentia expressa, quæ scilicet acceptio, & missio contineat rationem peccati mortalis.

Casus illi vndecim communes à Clemente VIII. supra expressi, ad hos versiculos memoriæ causa aptè rediguntur.

Sortilegus, Proprius, Nocturnus, Apostata, Furtum,
Luxurians, Lædens, Falsarius, Impediensque.
Scribentem ad Patrem monachum, Periurus, Abortus.

TRACTATVS TERTIVS DE CONFESSIONE ET SATISFACTIONE

In Sacramento Pęnitentiæ.

Summula: *Post hæc, sequitur singulariter, de Indulgentiis, & Iubilæis, ac Decreto Innocentij VI. de Indulgentijs abrogatis, & subrogatis: specialiter de Indulgentiis Missionum & acurata Praxi Hæreticos reconciliandi Ecclesiæ, Professionis Fidei, &c.*

CAPVT V.

De Præcepto Confessionis.

I Onfessio Sacramentalis, est peccatoris accusatio secreta de suis peccatis, coram Sacerdote proprio, vt ab eo Christi nomine absoluatur.

II. Quæstio hic est, An Confessio Sacramentalis præcepta sit iure diuino, an Ecclesiastico, quinam, & quo tempore ad eam obligentur.

III. Dico primò, Confessio peccatorum præcepta est iure diuino. Probatur ex verbis Christi *Ioan 20. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*: ex quibus confitendi præceptum colligit Trid. Sess. 14. Can. 5.

Dices, verba Christi tantum conferunt potestatem absoluendi, nullam verò memorant aut imponunt obligationem confitendi. Respondeo, hoc ipso quo tribuunt Sacerdoti tamquam Iudici in foro conscientiæ potestatem non tantùm absoluendi, sed etiam retinendi peccata, imponere simul præceptum Confessionis sine qua ea potestas exerceri non possit, cum nequeat Iudex ferre sententiam sine causæ cognitione.

IV. Hoc Præceptum non obligat lapsum in mortale vt prima opportunitate confiteatur. Ratio, quia præceptum confitendi est affirmatiuum, quod pro omni tempore non obligat, vti fit in præcepto negatiuo.

V. Incumbit tamen peccatori præceptum diuinum Confessionis Sacramentalis in articulo mortis: imò in graui eius periculo v. gr. in difficili partu, in periculoso morbo, prælio, &c. Ratio est, quia peccator in tali casu exponeret se probabili periculo numquam explendi præceptum confitendi, quod lapsis in peccatum mortale à Christo impositū est.

VI. Dico secundò, Ex præcepto Ecclesiæ omnes Christi fideles postquam ad annos discretionis peruenerunt, tenentur omnia mortalia saltem semel in anno confiteri. Probatur

ex

ex Concil. Lateranensi sub Innocentio III. vbi disertè præcipitur annua Confessio, quam Christus per se ad certum temporis spatium non determinauerat.

Ab hoc præcepto non excusantur impuberes, id est, qui septimum annum nondum attigerunt, si verè aduertant se mortale peccatum admisisse: nam illa aduersio per se satis indicat ipsos ad annos discretionis peruenisse. Huius rei exemplum extat apud S. Gregorium de puero quinquenni, qui in blasphemijs mortuus, ac propterea damnatus fuit.

VII. Quod si Confessarius aduertat puerum nondum satis essecutum esse vsum rationis ad discernendam peccati malitiam, data tantùm Crucis benedictione eum dimittat. Si tamen de eius capacitate dubitet, poterit eum sub conditione absoluere; imò id facere debet, si eum in articulo mortis constitutum inueniat. *Diana Laym. Lugo Disp.* 15. *sect.* 7. Quia tunc pro salute æterna irreparabili viam tutiorem eligere oportet in administratione Sacramenti.

VIII. Dico tertiò, Tempus annuæ Confessionis instituendæ computari solet ordinariè à Paschate ad proximum Pascha, propter Communionem paschalem tunc occurrentem: ita vt lapsus in mortale post paschalem Confessionem non teneatur, saltem ex præcepto Ecclesiæ, ante sequens Pascha confiteri. Constat hoc ex praxi Ecclesiæ, quæ non solet à fidelibus amplius exigere, apud *Suar. Vasq. Coninch. d.* 5. *dub.* 6.

IX. Verùm, qui intra annum v.g. in vltimo Paschate confessus non fuit, tenetur postea proxima opportunitate confiteri, vti probabilius docet *Suar. Vasq. Lugo. Contra Sylu. Laym. Dian.* Ratio, quia tempus paschale non constituitur tamquam terminus ad obligationem finiendam, sed ad eam magis vrgendam, vti fit in termino statuto pro solutione debiti, aut census annui.

X. Hinc, qui præuidet sibi in proximo Paschate impedimentum confitendi obuenturum, tenetur Confessionem anticipare; cum præceptum illud extra Pascha absolutè possit impleri. *Laym. Bus. Lugo Disp.* 15. *Sess.* 6. *n.* 182.

XI. Si is, qui tantùm post Pascha confitetur, sola venialia exposuerit, & posteà in decursu anni incidat in mortale, ad aliam Confessionem ex præcepto obligabitur. Quia Ecclesia pręcipit vt Fideles quolibet anno peccata mortalia semel confiteantur, si in ea inciderint, quod dicto casu sine noua Confessione factum non fuisset.

Vnde etiam patet, hoc Confessionis annuæ præcepto non comprehendi eum, qui toto anno sola venialia admisit: vti agnoscit cum alijs *Scotus* apud *P. Terillum* de consc. probab. *quæst.* 22. *p.* 360. Cum tamen is præceptum Communionis paschalis explere teneatur, consultum est vt ante illam se Sacerdoti de more sistat.

XII. Non satisfacit huic præcepto, qui nouit se inualidè absque debita dispositione Confessionem potuisse. Ecclesia enim præcipit susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ, talis autem confessio, & Absolutio cum sit inualida, non est Sacramentum. *Suarez, Layman, Lugo*. Contrarium tamen probabile putat *Fagund. & Diana part* 3. *tract.* 4. *Resolut.* 120. quod tamen admittendum non est, quia non consistit cum Decreto Alexandri VII. prohibente Prop. 13. *qui facit Confessionem voluntariè nullam satisfacit præcepto Ecclesiæ*.

Quæritur Primò, Pro Missionarijs inter hęreticos, An illi qui ab hæresi conuertuntur, in prima cōfessione exprimere debeant, quod non expleuerint pręceptum annuæ confessionis paschalis? Certū enim est hæreticos, cùm sint baptizati, Ecclesiæ præceptis subiacere.

Respondeo negatiuè. Quia dum confitentur se, eo vsque vixisse in hæresi, sufficienter exponunt se illa Ecclesię præcepta tanto tempore non obseruasse. Sicut qui confitetur se verb. gr. duobus annis vixisse in continua fornicatione, non debet exprimere tactus venereos, & alia, quæ solent communiter fornicationem comitari.

Sed *Quęritur Secundò*, Quid si singulari contemptu & ludibrio hæc Sacramenta, aut Ecclesiæ præcepta insectati fuerint, & alios ab explendis abstraxerint.

Respondeo, hæc peccata distinctè confitenda, quantùm fieri potest. Quia illa non sunt omnibus hæreticis communia, adeoque in hæresi vt sic non ita inuoluuntur, vt hac exposita illa etiam intelligantur in Confessione explicari.

CAPVT II.

De Integritate Confessionis.

§. I.

Qualis, & quando requiratur?

I. INtegritatem Cōfessionis requirit, & describit Trid. *Sess.* 14. *Cap* 5. sitam in eo, vt postquam diligenter te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus, & latebras exploraueris,

, cõfitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confesfa, eorumque numerum, & circumftantias faltem, quæ fpeciem mutant. Ratio additur, quia fine diftincta peccatorum cognitione non poteft Confesfarius iudicium Sacramentale debitè exercere, neque pro menfura delictorum pœnitentiam idoneam imponere.

II. Integritas confeffionis alia eft *Materialis*, quando pœnitens omnia mortalia fecundùm numerum, & fpeciem confitetur; & hæc integritas non eft ita necesfaria, quin pœnitens aliquo cafu ab ea poffit excufari. Integritas alia eft *Formalis*, quando pœnitens omnia mortalia quantum hic, & nunc poteft ac tenetur, in confeffione exponit, etfi contingat aliqua efse omifsa; & ab hac integritate Formali pœnitens nunquam excufatur.

III. Qui ob iuftum impedinentum aut obliuionem peccatū aliquod in confeffione prætermifit, tenetur cesfante impedimento illud explicare. Quia huius Sacramenti inftitutio requirit vt in eo omnia mortalia femel *directè* clauibus fubijciantur: *eft communis Theologorũ*.

IV. Qui aliquo cafu, vel morbo, linguæ vfu deftituitur, abfolui debet fi nutu, alioue figno abfolutionem poftulauit, aut dolorem de peccatis oftendit. Quia tale fignum eft confeffio peccatorum faltem in genere, à præcepto autē confeffionis integræ ac diftinctæ neceffitas excufat. Quod etiam verum eft, etiamfi fignum illud abfente Sacerdote editum fuifset, & poftea præfenti ab alijs renunciatum: *Ita Theol. communiter*.

V. Sed quid fi moribundus, fuperueniente Confesfario, nullum fignum dederit, aut dare poffit? Refpōdeo, etfi communior opinio affերat fic abfolui non pofse; probabilem tamē, ideòque hìc in praxi fequendam efse fententiā, quę docet talem fub cōditione abfoluēdū efse, dummodò folitus fuerit aliàs *Chriftiano* more viuere, & Sacramanta frequentare. Ratio eft, quia per tales actus vitæ Chriftianæ fufficiēter is indicat fe etiā in mortis articulo pænitentiæ Sacrementum poftulare, hęc autem poftulatio, externa quædam confeffio eft: Et hanc tenent fententiam *Homob. Mo'fefus Tambur. Phill. Seruitus*, & modò plurimi pasfim Theologi recentiores.

VI. Diligens confcientiæ examen ante Cōfeffionem requiritur, diligentiæ autem quantitas moraliter æftimanda eft pro varijs circumftantijs. Vnde minorem adhibere poteft ille, qui frequenter confitetur, quàm qui rarius. Si quis verò poft talem diligentiam adhibitam, memoriam non habet commiffi peccati mortalis ritè confitetur, modò fcienter nullum ex reliquis reticeat.

VII. Qui non in fpecie, fed folùm in genere recordatur, fe mortaliter peccafse, hoc ipfum in confeffione explicare debet, cùm hæc fit fufficiens, imò necesfaria materia Sacramēti.

Sed *Quæftio* eft, An qui fic tantùm in genere confefsus eft, teneatur *poftea*, fi recordetur, declarare diftinctum numerum, & fpeciē peccatorum mortalium, quàm in alijs confesfionibus determinatè non expreffit, fed tantùm confusè, & genericè; Refpondet Leander *Part.1.* de Sacramentis *pag.* 148. probabiliter pęnitentem illum ad hoc non teneri, & in eandem fententiam adducit Card. de *Lugo* de Pœnit. *Difp. num.* 577. & ante illum *Fabium* in fuo Scrutinio Sacerd. *Tract.* 4. *pag.* 499. Ruftici, inquit, qui bona fide confeffi funt Curato non debitè interroganti, fatisfecerunt præcepto confeffionis, nec tenentur iterum confiteri ipfa peccata. Ratio eorum eft, quia peccata illa iam priùs, faltem confusè fuerunt directè fubiecta clauibus, adeòque directè remifsa, ergò non eft obligatio ea poftea magis diftinctè confitendi.

Sed contrarium videtur tenendum cum *Nauarro, & communi* aliorum fententia, Quia etfi peccata illa directè remiffa fuere, nondum tamen expletum eft præceptum exponendi diftinctè fpeciē & num. cognitum peccatorum mortalium: quod *Nauarrus* ait *Omnis de Pœnit. & Remiff.* fed etiam Diuina, & Euangelica confirmata à *S. Thoma* & alijs, & declarata in Conc. Trid. *Seff.* 14 *de Pœniten. Can.* 7.

VIII. Extra mortis periculum, nunquam abfolui debet qui de nullo peccato in fpecie fe accufat: fi quis autem tam fit rudis, vt ab eo Confeffarius ne veniale quidem in fpecie extorquere poffit, dimittendus eft fine abfolutione donec inftruatur, iuxta praxim communem bonorum Confeffariorum

IX. Si pœnitens inchoatam Confeffionem coram Sacerdote perficere non poffit, interdum abfolui debet, V. C. fi propter ignotum idioma non omnia poffit explicare; aut fi in phrenefim incidat. Tenetur tamen poft, ea fi poffit omiffa mortalia exponere.

X. Tēpore peftis, naufragij, periculofi prælij, &c. fi Confeffarius multorum integras confeffiones excipere non poffit, licitum eft omnes fimul voce, vel figno confitentes audire, & abfoluere: *Ita Theol. communiter*.

XI Non tenetur aliquis peccatum confiteri, cum graui periculo animæ, famæ, corporis &c. Ratio, quia tunc pofitiua lex de cōfeffionis integritate meritò cedit iuri naturali charitatis

tatis propriæ. Intellige alius si confessarius adiri non possit, vel confessio sine graui incommodo differri.

XII. Si fama complicis grauiter lædenda sit apud Confessarium, nec facile possit alius accedi, reticeri debet peccatum, vel saltem circumstantia, aut executio peccati, quatenus necesse est, vt complicis peccatum tegatur, cum onere alteri postea cõfitendi quod omissum est. Quia præceptum naturale, non infamandi alium, prævalet præcepto positiuo integræ confessionis. Ita *Valent. Bannez*, *Præpositus*, *Nauarrus c. 7.* quamuis contrariam sententiam sequi liceat, quæ communior est cum *Suar. Vasq. Lugo*, &c.

XIII. Qui duos confessarios habet, quorum vni priùs mortalia, alteri postea solùm venialia confitetur, non peccat contra debitam Confessionis integritatem. Imò quandoque id rectè fit, quo pœnitens maiori libertate vti possit, si ordinario Confessario, apud quem hactenus bonam opinionem seruauit, confiteri nimia verecundia impediatur. Ita *Nauarrus in Man. cap. 21. Bonac. Leander*, *&c.*

Per accidens tamen fieri potest, vt talis etiam mortaliter peccet, si ea ratione exponat se periculo facile labendi in mortalia, & ea nunquam efficaciter emendandi; quod eiusmodi hominibus accidere solet, qui de industria Confessarios imperitos, vel quibus ignoti sunt, adire solent, & alios a quibus iuuari possint tantùm cum leuioribus accedunt.

XIV. Mentiri ex proposito circa materiam mortalem, & confessioni necessariam, est peccatum mortale: Ratio, quia vel negas te peccatum mortale commisisse, quod hic, & nunc fateri deberes, & tunc confessio non integra est, sed sacrilega: vel affirmas, te mortale peccatum fecisse, quod non fecisti, & tunc grauiter decipis Confessarium, non sine graui irreuerentia Sacramenti.

Quod si mentiatur circa peccatum veniale, vel aliam materiam, quem hic, & nunc confiteri non tenetur, peccat solùm venialiter; Consentiunt TT. communiter.

§. II.

Quomodo species, & Circumstantiæ peccatorum exponendæ?

XV. Quoad peccatorum distinctionem, Illa censentur esse *Specie diuersa*, adeòque necessariò distinctè exponenda, quæ sunt contra distinctas virtutes, v. g. fornicatio quæ peccatum est contra castitatem, differt specie ab adulterio, quia hoc est etiam contra iustitiam, propter ius, quod maritus habet in corpus vxoris, ac proinde pœnitens debet dicere; Habui copulam cum persona coniugata: & si ipse sit coniugatus, id exponere tenetur. Item, si peccauit cum persona religiosa, aut habente votum castitatis, aut ipse sit Sacerdos, aut Religiosus, id exponere debet: Quia peccatum hoc habet distinctam speciẽ malitiã cõtra virtutem castitatis, & religionis.

Eodem modo, si furatus est rem sacram, aut alium occidit in templo, singula distinctè exponenda sunt: Quia præter peccatum iniustitiæ: inuoluunt malitiam sacrilegij speciè distinctam.

Et eadem ratione aliorum peccatorum diuersa specie malitia distinguenda, & exponenda erit.

XVI. Circumstantiæ non mutantes speciem; sed tantùm peccatum *notabiliter aggrauantes* intra eandem speciem, sunt illæ quæ faciunt vnum peccatũ mortale æquiualere pluribus intra eandem speciem, v. g. furtum 100. florenorum respectu furti 10. flor. Tales circumstantias non esse plerumque necessariò confitendas, satis probabilis, & tuta sententia est apud *Syluestrum*, *Nauarrum*, *Vasquez*, *Reginal. Bonac. Lugo de Pœnit. Disp. 16 Sect. 3. Leandrum de Sacram. Pœn. Disp. 8. quæst. 4.* adducentem cum D. Thoma supra 50. Auctores, & pro opposita sentẽtia Auctores 40. Ratio colligitur ex Tridentino *Sess. 4. cap. 5.* vbi declarans necessitatem confitendi omnia mortalia, *& eorum circunstantias*, expressè addit, *quæ speciem mutant*: ergò satis insinuat circumstantias non esse confitendas quæ speciem non mutant. Imò hoc ipso quo dubitatur, an Christus talem confitendi legem voluerit inducere, pœnitens deobligatur; ex illo principio, lex in dubio legis latæ non obligat, vt ostendimus supra *Tract. 1. princip. 5. sub initium.*

Hinc, qui furatus est simul centum florenos, satisfacit, dicendo commisi furtum mortale. qui simul de aliquo crimine pluribus æqualibus detraxit, commisi grauem detractionem, &c. Quia furtum v. g. decem, aut centum florenorum manet intra eandem speciem furti mortalis, etsi vnum sit multò grauius altero.

Si tamen Confessarius interroget de quantitate peccati, pœnitens debet eam explicare; imò consultius est, vt id semper sponte sua faciat. Quin, & hoc necessarium videtur, si circumstantia talis inuehat censuram, vel reseruationem, vel peccatum supra modum ordina-

dinarium sic augeat, vt eius declaratio faciat ad necessariam pœnitentis directionem, restitutionem, &c. Vti multi prioris sententiæ amplitudinem meritò restringunt.

§. III.

Quæstiones singulares de Specie, & Circumstantijs in Confessione exponendis.

I. AN Sacerdos simul Religiosus qui peccauit contra castitatem teneatur exprimere circumstantiam illam, quod etiam sit Religiosus?

Respondet cum pluribus affirmatiuè *Sanchez, Villalobos, Diana, &c. Contra* varios. Qui valdè probabile censent votum solemne castitatis, quod emittitur in professione religiosa esse eiusdem speciei cum eo voto quod continetur in Sacerdotio, ideòque prædictum satisfacere, dicendo, violaui in tali re votum castitatis.

II. An persona habens tantùm votum simplex castitatis debeat circumstantiam voti explicare si contra castitatem peccauerit?

Resp. Affirmatiuè, quia peccat contra virtutes diuersas, nempè contra temperantiam, & contra religionem ratione voti, quo sibi ab actibus contra castitatem interdixit: atque hinc fit tali casu vt v. gr. persona quæ dicitur *Deuota* debeat dicere se esse talem, nisi id aliunde confessario innotescat, de quo si dubitet, interrogari illa debet.

III. An circumstantia Coniugii explicanda sit à coniuge qui cum alia peccauit: & quid si alia etiam sit coniugata?

Resp. explicandam esse circumstantiam coniugij proprij, & insuper aliam esse coniugatam, si coniugata fuerit: neque satisfacere dicendo, commisi adulterium. Quia alterius speciei peccatum est frangere *fidem* quam alteri dedisti, & alteri cooperari vt frangat fidem quam alteri dedit.

IV. Quid si persona illa interius tantùm peccauerit delectatione morosa?

Resp. tunc etiam debere circumstantiam *sui coniugij* explicare, quamuis de hoc dubitet *Castrop. Hurt.* Ratio est, quia fides coniugalis explicanda, vt ostendimus; sed hæc extendit se etiam ad excludendas delectationes, & cupiditates efficaces internas circa alias personas à coniuge distinctas; ergo huius violatio casu exprimenda est.

V. An circumstantia sponsalium exponi debeat, si sponsus aut sponsa cum alio peccauerit?

Resp. cum *Sanchez de Matrim.* à sponso non esse exponendam, sed bene à sponsa. Quia licet vterque ob fornicationem alterius possit à contractu resilire, communi tamen iudicio onus, & dedecus ex peccato sponsi respectu sponsæ censetur leue, huius autem valdè graue; redditurque multo deterior quam fuerit ante contractum sponsalitium. Quia tamen etiam de sponsa idem probabiliter docet *Diana* &c. quod de sponso, non erit necessarium confessario interrogare tali casu an pœnitens sit viro desponsata, etsi de eo dubitaret.

VI. An si res vna prohibita sit pluribus præceptis, diuino, & humano, Ecclesiastico, & ciuili, id debeat in confessione distinctè exponi?

Resp. negatiuè, nisi diuersa præcepta fecerint rem illam materiam necessariam diuersarum virtutum. Quia diuersa illa præcepta non mutant speciem peccati, nam ex communi vsu, & æstimatione neque confessarii neque pænitentes solent interrogare an v.gr. furtum admissum sit lege humana vetitum, ex qua æstimatione colligendum est, quænam censeantur specie morali differre, vt hic notat *Lugo*.

VII. An qui Horas Canonicas omittit habens obligationem Ordinis, & beneficii, debeat vtramque confiteri?

Resp. affir. quia obligatio Ordinis spectat ad virtutem Religionis, obligatio beneficii ad virtutem Iustitiæ, adeòque omissio illa habet duplicem specie malitiam ratione duplicis præcepti, ac proinde vtraque circumstantia in confessione explicanda est.

VIII. Si vigilia incidat in diem Quadragesimæ, aut Festum in Dominicam, an teneatur illam circumstantiam confiteri qui Ieiunium violauit, aut Sacrum omisit?

Resp. negatiuè, quia duplex præceptum non facit rem illam materiam duplicis virtutis, sed tantùm religionis, nam ideò iubemur ieiunare, aut Sacrum audire in honorem Sancti, quia in honorem Sancti id imperat Religio vt honoretur Deus: tenditque ad eandem honestatem v. gr. religionis, aut temperantiæ.

IX. An debeat in confessione specificari qualitas detractionis v.gr. quod dixerim alterum esse furem, aut proditorem: an sufficiat dicere, detraxi in re graui?

Resp. Sufficere si dicam, detraxi in re graui. Quia fama quamuis in re diuersa est tamen eiusdem speciei in genere moris: detractio autem accipit suam malitiam ex eo quod lędat fa-

famam aut honorem proximi, sicut furta lædunt fortunas: ergo sicut furta sunt eiusdem speciei in ratione furti siue fiant in hac vel illa materia, ita de fama dicendum est.

Et idem locum habet in contumelia, & iudicio temerario: Quia honor qui læditur per contumeliam, & bona existimatio quæ aufertur per iudicium temerarium in quacumque materia fiant, sunt eiusdem speciei in genere moris, ob rationem iam assignatam de furto, & detractione.

X. An exprimenda sit circumstantia Superioris in iniurijs mortalibus contra eius honorem.

Resp cum *Lugo* alijsque diuersis potius affirmatiuè. Quia circumstantia Superioris in casu superaddit specialem malitiam, quia natura docet Superiores in speciali honore habendos. Atque idem docet *Bonacina*, contra *Lugo*, si quis Sacerdoti detraxerit, aut contumeliam intulerit, non item si Diacono aut Subdiacono.

XI. An furtum rei non sacræ in loco sacro, v. g. crumenæ in templo, sit sacrilegium in confessione necessariò exprimendum.

Resp. negatiuè, nisi res commodata sit loco sacro, aut in eo deposita, vti admittit *Lugo*, *Less. Couar.* & plures alij. Quia factum illud non repugnat peculiariter sanctitati loci, aut ex natura rei, aut aliunde. Quia res quæ aufertur nullam habet specialem connexionem cum loco sacro, sed tantùm generalem, quod sit peccatum, quod non sufficit ad specialem malitiam contrahendam contra Religionem.

§. IV.

Quomodo distingui debeat Numerus peccatorum.

PRo distinguendo peccatorum *Numero* dicendum, Actiones peccaminosas per se consummatas, & completas debere in Confessione distinctè enumerari: vt si quis cum eadem plures copulas consequenter habuit, vel si Sacerdos in statu peccati mortalis continenter plures Confessiones audiuit, debet earum actionum numerus exponi ex sententia communiori. Secùs, si actiones non sint per se consummatæ, sed tantùm referantur tamquam pars, aut dispositio ad aliud peccatum consummandum. Hinc verba inhonesta, oscula, & tactus libidinosos qui præcedunt fornicationem, & ad eam complendam referuntur, non debere seorsim ex primi infrà §. 5. dicemus. Idem dicendum de pluribus vulneribus quæ alicui infliguntur antequam occidatur.

Actus peccaminosi *merè interni* censentur numero distingui, quoties fuerunt moraliter interrupti, id est, notabili tempore cessarunt, vel retractati sunt, & iterum inchoari cœperunt. Exempli gratia: Si quis per vnam vel duas horas inhæsit turpi cogitationi sine interruptione, est tantùm vnum numero peccatum; si autem durante illo tempore verbi gratia tertiò cessauit integrè ab illa cogitatione, & iterum tertiò resumpsit, censetur tria peccata commisisse in confessione distinctè explicanda. Item, si quis habuit toto die voluntatem rem notabilem furandi, quam vesperi retractauit, & iterum eodem die vel sequenti eandem voluntatem resumpsit, tenetur se accusare, quod bis voluerit furari.

Quando contingit de mortalium certo numero non constare, exprimendus est ille, quem iudicas probabiliorem, addendo v. g. te peierasse decies plus minus. Quod si postea deprehendas numerum fuisse maiorem, non teneris iterum confiteri, nisi numerum à te expositum notabiliter excesseris. *Fagundez*, *Hurt.* *Sanchez*, &c.

Quod si nec probabilem numerum assequi valeas, exponenda est duratio consuetudinis peccandi, & frequentia lapsuum per diem, septimanam, mensem, aut annum, quantum potes probabili coniectura eam in mentem reuocare. *Diana*, *Filiuc. Hurt. Lugo*, &c.

§. V.

Quæstiones porrò singulares de numero peccatorum in confessione explicando.

I. AN qui successiuè, & continenter plures aureos vni alteri clam abstulit, aut in pluribus punctis grauiter detraxit, aut conuitia plura congessit, satisfaciat dicendo, semel furatus sum, semel detraxi, semel conuitiatus sum.

Resp. Affirmatiuè, quoad expositionem numericam. Quia singulæ istæ actiones sunt moraliter *partes* vnius furti, vnius detractionis, vnius conuitij. Sicut qui die ieiunij incipit carnes comedere, etsi aliquid sumat ex pluribus ferculis, non tenetur aliud dicere quàm, se semel comedisse carnes: accedentis nimirum voluntas erat comedendo suo appetitui satisfacere, non restringendo ad vnum aliquod ferculum.

II. Quid dicendum de eo qui initio intendit alicui aureum vnicum auferre, aut in vno puncto detrahere, aut conuitiari: & postea occasione noua inuitante ad plura furta, aut conuitia continenter perrexit?

Resp. talem teneri singulas actiones numero distinguere. Quia peccatum quod initio intendit facere, per se consummatum est absque secundo peccato, cum eius intentio in primo aureo auferendo complete steterit, & non nisi ex noua determinatione ad secundum perrexerit, adeòque nouum voluntatis actum liberum addiderit, numero à priori distinctum.

III. Quid si prædicta furta aut detractiones fiant successiuè, sed continenter contra diuersas numero personas?

Resp. in casu diuersas personas facere vt furtum singulorum aureorum sit diuersum numero peccatum. Quia furtum factum à singulis est per se actio consummata, & completa, sic vt non compleatur per furtum factum ab alio sequente, eo quod illa non coalescant, siue damnum quod infertur Petro, non augeatur per damnum quod infertur Paulo.

IV. An debeat exprimere numerum, qui in vno impetu, sed tamen successiuè plures homines occidisset, aut pluries cum eadem peccasset?

Resp. affirmatiuè, quamuis *Zanardus* cum paucis contrarium putet probabile. Ratio responsionis est, quia hæ actiones sunt inter se physicè, & moraliter distinctæ, & per se sufficienter consummatæ, absque eo quod referantur ad aliud vlterius peccatum consummandum.

V. Quid de Confessario qui in mortali plures confessiones continenter audiuisset, aut pluribus Eucharistiam ministrasset?

Resp. numerum singularum absolutionum quantum fieri potuerit, exprimendum: Quia absolutio Sacramentalis singulorum est actio externa per se sufficienter consummata: quãuis contrarium non sit improbabile apud *Diana*, & *Lugo*: & multo magis probabile, & commune est, illum qui sic Eucharistiam pluribus consequenter ministrat, vnicum peccatum admittere.

VI. An debeant seorsim, & distinctè exprimi inhonesta desideria, tactus & oscula quæ copulam carnalem immediatè præcedunt, aut quæ eam sequuntur?

Resp. non debere distinctè exprimi quando sic copulam præcedunt, vti docent Auctores communiter. Nisi fortè quis accessisset cum voluntate tangendi tantum, & postea concepisset nouam voluntatem pergendi vlterius. Quia illa referuntur tamquam dispositio ad actum principalem, & sic sunt aliqua copulæ inchoatio.

An autem debeant exprimi istiusmodi tactus, & complacentiæ inhonestæ copulam immediatè subsequentes magis dubitatur. Debere exponi affirmat *Suar. Vasq. Coninch* aliique. Probabilior tamen videtur sententia negatiua cum *Nauarro Salas*, alijsq; quos sequitur *Lugo* hic Disp. 16. Dist. 11. Quia neque ex intentione agentis, neque ex natura rei referuntur ad nouam copulam, sed potius ad priorem tamquam eius accessorium, sicut refertur delectatio, & gaudium quod habetur de aliquo peccato iam commisso. Vix enim contingit quin qui ver. g. occidit inimicum, aliquanto post de facto suo gaudeat.

VII. An qui vnico actu v. g. explosionis bõbardæ occidit sex, aut decem, aut plures homines, exponat sufficienter in confessione numerum peccatorum dicendo, vno ictu occidi multos homines, eorum numerum non exponendo?

Resp. affirmatiuè *Card. Lugo supra nu.* 41. Quia cum nec in Tridentino, nec alibi preceptum reperiatur, necessario explicandas omnes numero malitias in vno eodemque actu contentas; non debent fideles ad explicationes adeò plerumque intricatas, & scrupulis obnoxias obligari. Non sufficit tamen dicere, feci homicidium, quia promius est hoc de vnico homine occiso intelligi.

VIII. Quid de desiderio occisionis plurium, aut etiam copulæ cum pluribus?

Resp. *Lugo ibid. num.* 135. Qui vnico actu interno voluntatis desiderat plures occidere, aut cum pluribus copulam habere, si omnes fuerunt personæ eiusdem rationis, non coniugatæ, non Religiosæ, &c. sufficiet in confessione dicere, semel desideraui occidere plures, semel cum pluribus personis liberis copulam optaui: ob rationem supra assignatam.

IX. Quid de eo qui vnico actu multis simul grauiter detraxit?

Respondetur, ex eadem ratione apud *Card. Lugo supra num.* 134. non esse necessarium vt numerus personarum ea detractione læsarum in confessione exponatur, vt si detraxit alicui familiæ vel sæculari, vel religiosæ in qua plures sunt personæ, vel pauciores, sufficiet dicere detraxi grauiter cuidam familiæ. Quod si in tali familia aliqua sit persona valdè eximia aut aliud mutans speciẽ, non pertinet ad expositionẽ numericam, de qua nunc agimus.

X. Quid

X. Quid de ſcandalo graui pluribus præſentibus exhibito?

Reſp. cum *Lugo ibid. n.* 136. Qui vnico actu grauiter peccaminoſo pluribus præbuit ſcandalum, aut peccandi occaſionem, non obligatur in confeſſione exprimere numerum perſonarum circumſtantium, modo dicat, ſemel fui multis occaſio peccandi malo meo exemplo in materia graui. Nec eſſe neceſſe in caſu exponere diuerſam qualitatem perſonarum quæ in ſcandalum contra ſolam charitatem inducuntur, docet *Lugo Diſp.* 16. *Sect.* 4. *n.* 107. Contra *Sanchez*, *Bonacinam*, alioſque.

§. VI.

Quæſtiones aliæ ſingulares de Confeſſione in diuerſa materia reſoluuntur.

Quæritur 1. De pecc. dubio.

AN in confeſſione neceſſariò exponenda ſint peccata commiſſa, de quibus pœnitens Dubium habet poſitiuum an ſint mortalia?

Reſpondeo affirmatiuè, exponendo dubia tamquam dubia, hoc modo, Dubito an plene conſenſerim delectationi moroſæ; Dubito an comedendo ſemel violauerim ieiunium &c. Eſt hęc communis Theologorum ſententia, contra paucos qui paſsim reijciuntur. Et probatur ex Trident. Seſſ. 14. cap. 4 docente confitenda eſſe peccata omnia quorum conſcientiam habemus; de peccatis autem dubijs conſcientiam dubiam habemus, ergo vt dubia ſunt confitenda: eſtque hæc quædam quaſi traditio, & praxis communis fidelium.

Eodem modo, ſi quis ſciat ſe quidem mortale peccatum admiſiſſe, ſed tamen dubitet an illud confeſſus fuerit, remanet obligatio peccatum illud in confeſſione manifeſtandi. Quia cùm conſtet de lege confitendi mortalis & tantùm dubitetur an illi ſatisfactum fuerit penes legem manet poſſeſsio iuxta *Principium 9 initio huius Partis Tract.* 1. explicatum. Sed magis diſputatur, an eadem ſit obligatio confitendi, quando peccata ſunt tantùm negatiue dubia, quam à pluribus negari fusiùs oſtendimus inter Controuerſias particulares *Tract.* 1. *Quæſt.* 69. huius Partis pag. 109.

Sed *quæres*: Quid ſi aliquis habeat *probabile iudicium* ſe non peccaſſe mortaliter, aut peccatum admiſſum à ſe in confeſsione manifeſtatum fuiſſe, etiamsi de oppoſito formidinem aliquam experiatur?

Reſpondeo; in tali caſu nullam eſſe confitendi obligationem. Quia cùm iudicium probabile nitatur motiuis non leuibus, poteſt illi prudenter acquieſcere, iuxta Principium 15. Tract. 1. ſupra traditum. Si enim talis à Confeſſario interrogaretur, an tale peccatum admiſerit rectè reſponderet, ſe illud non commiſiſſe, etiamsi de eo formidaret, nam de ijs quæ homines prudenter affirmant, rarò iudicium certum habere poſſunt.

Hinc ſi quis habeat prudens, & ſatis probabile iudicium, ſe de more ante confeſsionem conſcientiam diligenter examinaſſe, etiamsi poſtea oriatur formido de aliquo peccato prætermiſſo, poteſt ſatis probabiliter iudicare ſe peccatum illud cum cęteris expoſuiſſe, ac proinde ad illius confeſsionem iterandam non amplius obligabitur.

Quær. 2. Conf. dimidiatio.

AN in Miſsionibus vbi eſt vnicus Confeſſarius, & maximus populi concurſus in die ſolemni v.gr. Paſchatis, liceat audito vno vel altero peccato pœnitentem abſoluere, vti fit in naufragio, ſi aliàs nequeat populo ſatiſfacere?

Reſp. Negatiuè, etiamsi foret in die Iubilæi, aut Indulgentiæ plenariæ. Quia in dicto caſu non eſt ſufficiens neceſsitas dimidiandæ confeſsionis, & maximè inde abuſus ſequerentur.

Quær. 3. Conf. abſentis.

AN qui ob metum Hæreticorum non poteſt ad Confeſſarium accedere, vel qui in carcere aut cuſtodia clauſus detinetur, poſsit ſaltem per Litteras, vel fidum internuntium Sacerdoti abſenti peccata ſua Sacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere?

Reſpondeo Negatiuè, quamuis aliqui Theologi id rectè fieri aliquando docuerint. Nam Clemens VIII. eam doctrinam ad minus falſam, temerariam, & ſcandaloſam damnauit, & ſub pęna excommunicationis eam doceri, aut in praxim deduci vetuit anno 1602. Neque iuuat ſi dicas illum tantùm declaraſſe id fieri illicitè, non autem inualide: non enim rectè prohiberetur talis abſolutio tamquam omni caſu etiam in morte illicita, ſi foret probabile illam aliquo caſu validam eſſe.

Eodem modo inualida eſſe abſolutio, etiamsi confeſsarius præſentis confeſsionē audiuiſ-

diuisset, & postea absentem per litteras absolueret.

Sed, *quæres*, quid si aliquis per litteras, vel nuntium Sacerdoti absenti confessus fuisset, & postea ad illum in periculo mortis Sacerdos accurreret, & præsentem absolueret, sine alia confessione.

Respondeo validè absolui. Non enim simpliciter absentis confessionem, sed simul eiusdem absolutionem Pontifex damnauit. Quod confirmatur ex eo quod si alii testentur, absente Sacerdote, aliquem moribundum dedisse signa contritionis, aut confessionem petiisse, possit Sacerdos superueniens illum iam sensibus destitutum absoluere. Quamuis autem hoc ipsum aliqui negent, non repugnare tamen cum decreto Clementis rectè docent *Lugo*, *Auersa*, & plures alii. Idem habemus ex testimonio Petri Lombardi olim Primatis Hiberniæ, qui tradit consultum à se de hoc casu Clemente VIII. respondisse, sibi propositum non fuisse damnare seu prohibere ne incidente simili casu Sacramentalis absolutio impendatur. Et hoc Lombardi testimonium eius manu subscriptum, & Sigillo munitum in nostro Archiuio Louanii seruatur.

Quær. 4. Conf. in scripto.

AN valida, & licita esset confessio illius, qui, ob verecundiam valdè magnam, in scripto traderet suam confessionem Sacerdoti præsenti tacitè legendam, & antea, aut postquam legatur cum debito dolore diceret, Accuso me de peccatis ibi descriptis?

Communis sententia admittit validam, sed negant aliqui licitam esse. Docet tamen *Leander* de Pœnitent. Tract. 5. pag. 156. citans *Benzonium*, aliosque, probabilius isto casu ex causa confessionem talem, & validam, & licitam esse. Quia pœnitens sic implet præceptum confessionis etiam vocalis, siquidem ore & voce fatetur peccata ibi integrè, & distinctè scripta esse sua, & de illis cum dolore, & proposito emendationis se accusat, quod ad confessionis integritatem solum requiritur. Probat etiam id *Benzonius q.* 5. ex facto D. Basilii, & D. Ioannis Eleemosynarii, qui, inquit, mulieribus, de peccato verbo manifestando valdè erubescentibus, mandarunt peccata scribi in charta, qua lecta remissionem peccatorum eis misericorditer contulerunt, siuè procurarunt.

Hanc doctrinam accuratè examinat, & confirmat Matthæus de *Moya* in Selectarum quæstionum parte altera, edita anno 1678. pro ea insuper adducens Scotum *in.* 4 *Dist.* 17. *q. vnica ad finem*. Sotum, Suarem, Vasquez, Coninck, Cardinalem de Lugo *de Pœnitent. Disp.* 15. *Sect.* 5. *num.* 77. & plures alios, qui non dubitant id ex causa, etiam talis, siue tam magnæ verecundiæ, licite fieri posse.

Quæritur 5. Denunciatio solicit. &c.

AN teneatur Pœnitens Denunciare Confessarium si ab eo ad turpia solicitetur, &c.

Resp. affirmatiue idque ex natura rei quando existit inde graue periculū ruinæ spiritualis siue Confessarii, siue alterius, quod potest impediri à Prelato competenti cui Denunciatio facienda est: ad hoc enim obligat præceptum charitatis: neq; Pœnitens, vti Confessarius; sigillo Sacramentali adstringitur.

Valde autem arcta est in hoc genere obligatio ex vi præcepti Ecclesiastici in Bulla Gregorii XV. vbicumq; nota, & recepta est, quæ sic habet. *Qui personas, quæcumque illæ sint, ad inhonesta, siue inter se, siue cum aliis quomodolibet perpetranda in actu Sacramentalis Confessionis, siue ante, vel post immediatè, seu occasione vel prætextu Confessionis huiusmodi, etiam ipsa Confessione non secuta, siue extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque vbi confessiones Sacramentales audiūtur, seu ad Confessionem audiendam electo, simulantes ibidem Confessiones audire, solicitare vel prouocare tentauerint, aut cum eis illicitos, & inhonestos sermones siue tractatus habuerint, &c. Mandantes omnibus confessariis, vt suos Pœnitentes, quos nouerint fuisse ab alijs solicitatos moneant de obligatione denunciandi, &c.*

Prædictis Bullæ clausulis singula huc pertinentia accurate exponuntur; quæ insuper fusè elucidantur à *Diana* in Tractatu de Denunciatione Confessarij solicitantis Part. 4. Tract. 5. Resol. 31. &c. etiam iuxta Edictum Hisp. Inquisitionis. Vbi notat, perinde esse siue solicitatio fiat circa fœminam, siue circa masculum: Item, denunciandum si in confessione præbeat chartam solicitationis postea legendam: sed non æque si ad domum pœnitentis litteras solicitantes mitteret, ex vi huius decreti.

Quæstio est è conuerso: Quando debeat Confessarius obligare Pœnitentem ad alium rite denunciandum de aliquo crimine ex confessione cognito?

Auctores passim quæstionem hanc non simul, sed sparsim in variis materijs tractant. Præ cæteris multa de Denunciationis obligatione,

tione, & potestate habet *Layman Lib.* 3. *Tract.* 3. *Part.* 2. *cap.* 4. sed maximè agit de Denunciatione charitatiua, & iudiciali.

Resp. De Confessarii obligatione, rem illam reduci posse ad hos casus.

I. Obligandus ad Denunciationem est Pęnitens, si etiam extra confessionem ex charitate vel iustitia teneatur Denunciare alterius crimen v. gr. hæresim, vel conspirationem, vel aliud grauiter aliis noxium aliter non impediendum. Si nolit ritè Denunciare, incapax est absolutionis.

II. Si intellexerit Confessarius in confessione malum valdè graue vni tertio, vel alicui communitati obuenturum si non fiat à Pęnitente Denunciatio illi qui potest impedire, citra damnum multò maius quod Pœnitens Denunciando incurrere.

III. Si ipse Pęnitens non possit aliter quam Denunciando euitare periculum proximum grauis peccati, v. gr. vt potestatem habens non permittat talem personam ad se accedere.

IV. Peculiare est in casibus reseruatis, quod Confessarius debeat remittere Pęnitentem ad Denunciandum siuè manifestandum seipsum Superiori: imò, & suum complicem si nequeat aliter consulere graui infamiæ, aut damno communitatis.

Sed quæres, An in his, aut casu reseruato aliquando teneatur ipse Confessarius vices Pœnitentis supplere.

Resp. Casum vix posse occurrere quo ad hoc absolutè obligetur. Ita *Sanchez Lib.* 2. *in Decal.* 3. *num.* 14. *Castropalao Tom.* 1. *Tract.* 4. *Disp.* 4. *P.* 5. *§.* 2. *num.* 4. Ratio, quia vel Pęnitens potest per se Superiorem accedere, vel non potest: si possit, non extremè in hoc indiget Confessarii charitate: si non possit v. gr. in graui infirmitatis periculo, alioue graui accedendi impedimento durante: & tunc casus non est Confessario reseruatus, adeòque potest eo titulo, sine recursu absoluere; onus enim se præsentandi est personale.

Quær. 6. Conf. Regularium.

QVam potestatem habeant Confessarii ordinarii, aut deputati Societatis, aut aliorum Ordinum respectu suorum Religiosorum in ordine ad absoluendum à peccatis, & censuris.

Resp. Confessarios illos circa Religiosos pro quibus deputantur, habere omnem potestatem quã habet Confessarius ordinarius circa externos, præterquã circa casus in Ordine reseruatos. Vnde sicut externos potest absoluere à peccatis, & censuris Sedi apostolicæ reseruatis per iura aut per speciales constitutiones, ita potest suos prædictos Regulares, præterquam à casibus Bullę Cœnæ regulariter loquendo quando scilicet illa potestas non esset Ordini concessa, sicut aliquibus concessam constat magis vel minus limitatè. Non enim censentur sæculares in hoc melioris esse conditionis, quàm Regulares vti docent Theologi communiter.

II. Quoad hæc notandum, Eamdem, nec maiorem inesse potestatem Confessariis, qui Societate deputantur sexto quoq; mense pro Nostrorum confessionibus generalibus, aut particularibus excipiendis tempore renouationis votorum. Ita enim habet praxis, & Superiorum declaratio.

III. Quoad omnia, quæ circa votorum commutationes, dispensationes, & similia possunt Confessarii Regularium circa externos, possunt etiam Confessarii eorum ordinarii circa suos Regulares Pœnitentes, nisi illis ea limitentur vel in Priuilegiis, vel à Superiore, qui eos designauit, vel à quo facultatem illam acceperunt.

Has, & ampliores facultates quas habent Superiores, & Confessarii variorum Ordinum respectu suorum Regularium, reperies in compendio Mendicantium, verbo, Absolutio ordinaria, &c. & in Constitutionibus Prædicatorum cap. 46. & 47. & in Bulla dicta, Mare Magnum, Sixti IV. De quibus fusius *Suarez* de Relig. Li. 2. *Quintanaduennas*, singularium Tract. 3. Sing. 19. &c.

Quęres porrò, An Confessarii Superiorum Societatis, & aliorum Ordinum possint cum ipsis dispensare, in ieiuniis, in Horis Canonicis, & aliis Ecclesiæ præceptis?

Respondeo affirmatiuè, si ipse Superior eam facultatem illis committat. Quia non debent esse deterioris conditionis, quam sui subditi, qui ipsum in promptu habent, & in illis possunt ad eum recurrere. Ita fusius *Sanchez de Matrim. Lib.* 8. *Disp.* 3. *alijque.* Et idem de Episcopis docet ibidem, cum *Syluestro, Paludano, Gabriele, Angelo, Tabiena, Enriquez, Gomesio, alijsque.*

CA-

CAPVT III.

De Confessione inualida, & quomodo iteranda, & validanda.

I. Confessio inualida est ob defectum confitentis. *Primò*, si requisito dolore careat. 2. Si inter confitendum peccet; puta, quia temerè, vel per crassam ignorantiam omittit peccatum mortale, aut de quo rationabiliter dubitat, num sit mortale, nisi in hoc casu bona fide arbitretur se à confitendi obligatione immunem esse. 3. Si exiguam valde conscientiæ discussionem instituens, conijciat se in probabile periculum omittendi mortale. Vnde cum talis Confessio formaliter integra non sit, tota est repetenda.

II. Contritio, siue attritio ex supernaturali motiuo, quæ requiritur in Sacramento ad iustificationem, debet se extendere ad omnia mortalia, saltem virtualiter. Nisi enim hoc dicatur, consequens erit nihil repugnare, quo minus vera contritio, aut attritio consistat cum actuali effectu ad peccatum mortale; quod ne probabiliter quidem dici potest.

III. Qui ob ignorantiam non mortaliter culpabilem, peccatum confiteri omisit, non tenetur postea integram Confessionem repetere, sed tantum exponere mortalia omissa; totam verò repetere tenetur, si ignorantia fuit mortalis. Ratio prioris est, quia in Confessione ille fuit valide absolutus. In posteriori autem à nullo peccato absolutus fuit, quia Confessio erat inualida.

IV. Confessio etiam fit inualida, ideoque repetenda ob defectum aliquem Confessarij; *Primò*, si iurisdictione omninò caruit, vel impeditam habuit per suspensionem ab officio, excommunicationem denuntiatam, aut contractam ob Clerici notoriam percussionem. *Secundò*, si verba absolutionis substantialiter vitiauit. *Tertiò*, si absoluendi intentionem, nec actualem, nec virtualem habuerit.

V. Si Confessarius ob surditatem, distractionem, vel somnum, aliquod peccatum mortale non intellexit, videtur nihilominus valida esse absolutio: dummodo Pœnitens bona fide egerit, & culpa in solo Confessario resederit. Ita *Henriq. Layman*, *Diana*, *&c. contra Nauarr. & Syluestrum*. Ratio: quia essentia, & effectus huius Sacramenti consistere potest sine integra, & specifica peccatorum explicatione, si ea sine culpa pœnitentis intermittatur. Nihilominùs si pœnitens id postea resciat, debet iterum peccatum illud clauibus subijcere; quia semper manet obligatio omnia mortalia Sacerdoti indicandi secundum speciem, & numerum, vt in omnia directe absolutio feratur.

VI. Addo contra scrupulos, tametsi contingat absolutionem Sacerdotis, ob aliquem eius occultum defectum inualidam esse, rarò id grauiter obfuturum pœnitenti inculpate defectum illum ignoranti; in proxima enim Confessione valida ab illis peccatis indirectè absoluetur.

VII. Pro faciliori praxi Confessionis repetendæ: Si Confessio, quæ ob defectum pœnitentis, vel Confessarij inualida fuit, denuò instituatur apud eumdem Sacerdotem: non est necessarium, peccata omnia secundùm speciem, & numerum repetere, modò Confessarius statum pœnitentis adhuc recordetur, saltem confusè, vt conuenientem illi pœnitentiam imponere possit. Ita *Vasq. Sà*, *Layman*, *Dian. P.3.t.4.* Probatur ex praxi; si enim Sacerdos audita Confessione aduertat, pœnitentem non satis dispositum esse, & attritum, interdum differt absolutionem in alterum diem: si eum contingat interea speciei peccatorum distinctè non recordari, non ideo exigere solet, vt Confessio tota repetatur, sed tantum vt de peccatis illis verus dolor, cum emendationis proposito eliciatur. Ratio, quia antea Pœnitens præcepto diuino de integritate Confessionis satisfecit, ideoque solum defectum, v.g. contritionis, supplere tenetur.

VIII. Denique, tametsi Confessarius nec statum peccatoris talem recordetur, sed id tantùm, quod sibi sic confessus fuerit, eumque iam recte dispositum absoluat, peccat quidem Confessarius, cum non recte munere suo fungi possit in imponenda congrua pęnitentia, &c. nihilominus absolutio erit valida, & Pęnitenti fructuosa.

IX. *Quæstio* est, Quid agendum cum Pęnitente, qui confitetur omnia peccata; sed non vult deserere occasionem proximam peccandi v.gr. dimittere suam ancillam cum qua experitur se continuò relabi in peccata carnis: 2. Cum eo, qui pergit præbere publica scandala: 3. Cum eo, qui non intendit restituere bona aut iura inique possessa.

Respondeo, neminem horum posse absolui nisi hortatu Confessarij eò adducatur vt seriò proponat, ac fideliter promittat se satisfacturum suæ obligationi.

Quod si Pœnitens non possit implere suas obligationes, v. gr. restituere pecuniam, aut

aut resarcire alterius famam, aut inire gratiā cum inimico, nisi post aliquot menses, aut forte post vnum annum, non ideo tam diu differenda est absolutio, si Pænitens omnino spondeat, quantum est ex parte sua, se satisfacturum obligationi quamprimum id erit in ipsius potestate. Quia cum talis Pænitens sit ritè dispositus ad absolutionem, ius habet vt ea tamdiu non differatur, in tanta incertitudine vitæ humanæ, & damnationis æternæ periculo: Vt cum *Suar.* Disp. 32. Sect. 2. fusius ostendit *Reimakers*, & *Franciscus Iaceps* in sua Defensione contra aliquos modernos.

Quæritur, An ergo semper illicitum sit differre absolutionem pęnitentis sufficienter dispositi?

Respondeo, Sæpe licitum esse eam differre, imo aliquando expedire saltem ad tempus non diuturnum, quando Confessarius prudenter iudicat illam dilationem, præ cæteris remedijs, multum pænitenti profuturam. Vt si videatur non satis perfectè se examinasse pro Confessiône plurium annorum, in quibus grauia peccata, & varias satisfaciendi obligationes contraxit. Vel si teneatur deserere occasiones peccandi, restituere rem alienam, aut inimico reconciliari, & Confessarius probabilius credat pænitentem iam voluntate bona dispositum, accepta absolutione promissa non præstiturum, maximè si prius eadem promisit, nec tamen expleuit. Vel si semper reincidat in eadem mortalia sine vlla emendatione post priores confessiones secuta. Denique si ipse pænitens, etsi ritè dispositus, pro suo profectu spirituali prudenter petat, aut consentiat vt absolutio ad breue tempus differatur. Ita in his habet praxis peritorum Confessariorum, estque ea conformis Rituali Romano, quam etiam fusius tradit *Dicastilio* Tomo 2. de Sacramentis, & alij communiter.

De cætero, quo modo non sit differenda passim absolutio Relapsis, Consuetudinarijs, & quibusdam alijs, contra nouam quorumdam doctrinam, ostendi supra *Part. II. de controuersijs modernis §. 7. Puncto 6 pag. 107.*

Quæritur porrò, Quid agendum cum Rudibus quando in magno confitentium concursu deprehenduntur ignorare mysteria fidei, vt eorum confessio non sit inualida?

Respondeo, si ignorent necessaria necessitate *medij*, puta, Deum esse vnum in natura, trinum in personis, hominum Creatorem, Remuneratorem, & Redemptorem, de his, & absolutionis Sacramentalis virtute breuiter instrui debent, antequam absoluantur. Si verò ignorent tantùm ea quæ sunt necessaria necessitate *præcepti*, vt sunt reliqua quæ in Symbolo Apostolorum continentur, modò de sua negligentia doleant, & proponant emendationem, poterit Confessarius eos absoluere, sed obligando vt postea sedulam curam adhibeant, vt in necessarijs fidei mysterijs instruantur.

Quæritur secundò, Quando ex defectu mortaliter culpabili peccatum aliquod lethale, vel numerus mortalium, vel alia circumstantia ad valorem necessaria in Confessione prętermissa fuit, an præter illam Confessionem repeti debeant aliæ etiam Confessiones intermediæ, quæ postea bona fide institutæ fuerunt, sed sine memoria aut mentione prioris defectus?

Respondeo Negatiuè. Quia cùm ex naturali, & inculpabili obliuione defectus ille in Confessionibus sequentibus expositus non fuerit, manent semper validæ, & peccata in illis declarata legitimè remissa fuerunt, *Nauar. Syluest. Vasq. Reginal. Ioan. Sancius apud Dianā P. 3. Tract. 4. Resol.* 108. qui innuit hanc resolutionem à Confessarijs bene notandam, quia multis in earum repetitione molestijs eos liberat.

CAPVT IV.

De Sigillo Confessionis.

Sigillum Sacramentale est **obligatio** iuris diuini ad seruandum secretum quouis casibus in ijs omnibus, quæ in ordine ad absolutionem Sacramentalem exponuntur.

Quæritur hic *Primò*, & quæ, & quanta sit obligatio huius secreti: *Secundò*, ad quos se extendat. *Tertiò*, quando, & quomodo singulos obstringat.

I. Dico *Primò*, secretum huius Sigilli grauiter obligat ex iure naturali, diuino, & humano: habetque malitiam iniustitiæ, & sacrilegij.

Probatur primùm: quia jure naturali tenemur præstare fidelitatem, tueri famam proximi, & alteri non facere, quod nobis fieri nolumus. Probatur secundum: quia Confessio est iuris diuini, ergo & secretum Confessionis sine quo hæc redderetur odiosa, & inutilis: qui enim præcipit finem, censetur præcipere media sine quibus finis obtineri, & conseruari nequit: Tertium patet ex

Capi-

Capite *Omnis vtriusque*, vbi de hoc secreto perpetuum in Ecclesia fuisse præceptum declaratur, & eius transgressori pęna perpetuæ inclusionis decernitur. Grauitas præcepti patet ex eo, quod in eius violatione dari paruitatem materiæ cum plerisque neget *Malderus Baldellus*, *Diana Part. 5 Tract. 5. Resol. 8.*

Dices, Peccatum veniale est materia leuis: ergo eius reuelatio non potest esse graue peccatum, cum non possit ea pęnitenti grauiter nocere.

Resp. negatiuè consequentiam. Quia etsi non multùm lædat pęnitentem, nocet tamen grauiter Sacramento, cuius vsus redderetur odiosus, si vniuersim liceret leuia etiam delicta ex Confessione manifestare.

II. Dico secundò, Confessarius non obstante Cõfessione, potest ea notitia vti, quam habet aliunde, dummodò hanc altera non adiuuet, & scandalum absit. Exempli causa, si Confessarius ob indicia extra Confessionẽ habita, potuerit Caium furti accusare, & Caius furtum postea illi confiteatur, potest nihilominùs illum accusare. Ratio est, quia sic non vtitur cognitione Sacramentali, sed tantùm indicijs ante, vel post Confessionem aliunde acceptis.

III. Hinc, etiamsi aliquis extra Confessionem dicat, hoc tibi committo sub Sigillo Confessionis, & Confessarius acceptet, non oritur hinc obligatio Sigilli Sacramentalis, sed tantùm secreti naturalis, quod ad auertendum grauius malum aliquando reuelari potest.

IV. Dico tertiò, sub Sigillum non tantùm cadunt peccata Confitentis, sed etiam complicis; item circumstantiæ peccati, quas taceri pęnitentis interest, E. C si quis dicat, se illegitimè natum, sacros Ordines malè suscepisse &c. Ratio, quia etiam per huiusmodi notitiam pęnitentibus odiosa redderetur Confessio.

V. Confessarius violat Sigillum Confessionis; si generatim dicat, Titium sibi confessum esse peccatum mortale, casum reseruatum, aut peccatum aliquod veniale in specie. Sin verò in genere dicat, Titium sibi confessum esse venialia, aut bene confessum esse, non referat secretum Sigilli Sacramentalis.

VI. Violati Sigilli reus est Parochus, qui sine consensu pęnitentis, litteras ei dedit deferendas ad Vicarium Episcopi, vel alium priuilegiatum, quibus significet se latorem harum à peccato reseruato absoluere non potuisse.

VII. Si Pęnitens ob indispositionem non absolutus, cum aliis petat schedulam in testimonium factæ Confessionis, tenetur Confessarius eam illi tradere. Nam alijs concedendo, & huic negando, indirectè reuelaret eum fuisse dispositum ad absolutionem.

VIII. Si quis merè ficte ad Confessionem accedat, quia v. gr. aliàs pęnam, aut infamiam incurret, certumque illi sit ad Sacram Communionem accedere, illi neganda est à Confessario schedula, ne eius simulationi ad Communionem sacrilegam cooperetur.

IX. Licitum non est cum ipso pœnitente extra Confessionem loqui de peccatis solùm in Confessione auditis. Quia res illa pudorem iniicit, & exprobationem continere solet: nisi tamen ipse pęnitens licentiam tribuat, quam tribuere censendus est, si ipse prior de peccatis illis sermonem inducat.

X. Si quæras, quomodo ergo Confessarius de peccato interrogatus respondere debeat?

Respondeo, Confessarium interrogatum, an sciat, vel audierit peccatum pęnitentis, non debere tergiuersari, sic vt pęnitentem reddat suspectum: sed respondere debet, etiam cum iuramento si opus sit, se nihil scire de peccato illo; scilicet vt hominem priuatum, cui id reuelare liceat. Quia id circumstantię Confessarij consignificant, & verba eum interrogantis cum tali circumstantia, & sensu accipi debent.

XI. Si contingat Confessarium, proprium peccatum confiteri non posse, nisi reuelet alterius peccatum in Confessione auditum, suum reticere tenetur. Quia præceptum Sigilli Sacramentalis strictius obligat, quàm præceptum confitendi omnia mortalia; hoc enim solùm est affirmatiuum.

XII. Cessat obligatio Sigilli Sacramentalis si pęnitens veniam dederit loquendi alteri de peccato extra Confessionem: per hoc enim Confessio non redditur odiosa. Debet tamen licentia illa esse expressè declarata; neque sufficit venia præsumpta; talis enim præsumptio pænitenti periculosa, & odiosa esse posset.

XIII. Si grauis error in foro Pęnitentis admissus fuerit à Confessario, qui posteà corrigendus est, debet Pęnitens facere ei potestatem agendi secum de peccato: si eam facere detrectet, probabile esse posse Confessarium ea non obtenta de peccato loqui, & sic errorem corrigere. Quia tunc propriè non loquitur extra Confessionem, sed perficit eam, quæ priùs inchoata, & imperfecta erat, vt loquitur *Suarez*, *Layman*, *alijque contra Sanchez*, *Reginaldum*, *Bonacinam*.

XIV. Præter Confessarium etiam aliæ perso-

personæ obligantur Sigillo, ad quas vel immediatè, vel mediate peccati cognitio ex Sacramento peruenit: vt Laicus, qui adstans confitentis peccatum audiuit, vel Interpres, vel alij quibus Confessarius malitiosè peccatum reuelauit.

XV. Si Confessarius cum licentia pœnitentis alteri peccatum reuelauerit, non videtur hic teneri Sigillo Sacramentali: nisi tamen peccatum reueletur ob causam spectantem ad absolutionem Sacramentalem, vt docet *Vasquez, Hurt. Layman de Confes. cap.* 14. *nu.* 18. *contra plures*: quia huius scientia non oritur ex Confessione, sed ex licentia ab ipso pœnitente facta.

XVI. Pœnitens non tenetur Sigillo Sacramenti, teneri tamen potest interdum lege secreti naturalis, ne quid ex Confessione manifestet, quo vel suæ, sine causa, vel Confessarij rectæ famæ detrahat.

XVII. Si plures conspirarunt in necem Confessarij, & Titius vnus ex conspiratoribus propositum hoc confiteatur, licitum est Confessario sibi consulere declinando insidias, licet sciat socios conspirationis indè suspicaturos, Titium peccatum suum confessum esse. Ratio est apud *Layman, hic num.* 21. quia fuga hæc per se nullum peccatum manifestat, sed solam peccati Confessionem, peccatum enim socij illi anteà cognitum habuerunt: ita contra aliquos Syluester. *Henriq. Laym. Coninck Disp.* 9. *Dub.* 4. quibus addit *Moya* infra citandus, Sotum, Candidum, Thomam Sanchez, Fagundez, Th. Hurtado, Leandrum à SS. Sacramento *To.* 1. *Tract.* 5. *Disp.* 10. *Quæst.* 68. *&* 69. exprimentes etiam casum quo sciuit Confessarius Vino à se consecrando aliquos miscuisse venenum, posse à celebrando abstinere: strictior tamen pluribus est *Moya* qui addit, nisi aliundè ipsi pœnitenti periculum mortis immineret.

XVIII. Confessarius nullo modo violat Sigillum, si hominem ob publica, & manifesta latrocinia supplicio affectum commendet, quod de commissis peccatis ritè confessus fuerit. Quia, inquit *Layman* peccatum non reuelat, quod supponitur omnibus esse notissimum, sed solam Confessionem peccati.

XIX. Confessarius notitia, quam habet ex sola Confessione, vti non potest in externa gubernatione, administratione Sacramentorum, &c. v. g. Parochus Sacramentum Eucharistiæ, Extremæ Vnctionis, Matrimonij assistentiam, ijs negare non potest, quorum impedimentum antea ex sola Confessione intellexerat. Quia Sigillum hoc obligat, ne ipsi etiam Pœnitenti peccatum a Sacerdote extra Confessionem exprobretur, aut in memoriam reuocetur. *Coninck, Diana, &c.*

An vnquam in suffragio occulto, & gratuito licet ea notitia vti, vide suprà *Tract.* 1. *Quæst.* 16. Et partem negatiuam pluribus pro ea citatis, recenter confirmat P. Mat. dei *Moya* in Select. quæstionum parte altera *d.* 3. *ad Tractat.* 3. *de Pœnitent. Quæst.* 3. *in appendice*.

XX. Si Confessarius, non ex confessione complicis, sed extra Confessionem ex fidei relatione peccatum Pœnitentis intellexerit, non tantùm illum speciatim examinare potest, sed etiam debet; si tamen peccatum neget, absoluere eum tenetur. Cogitare enim debet, eum alteri confessum esse, vel ob periculum iam confiteri non posse, vel alios mentitos fuisse: siquidem *in Pœnitentiæ foro credendum est confitenti, sicuti contra se, ita, & pro se*.

XXI. Quòd si Confessarius extra Confessionem certissimè cognouerit, Pœnitentem alicuius criminis reum, quod nondum expiauit, puta, quia oculis suis vidit furantem, audiuit blasphemantem, adeòque ex omnibus circumstantijs colligat, eum ritè dispositum non esse, absolutionem illi negare debet, ob honorem Sacramenti. *Layman, alijque*.

XXII. Posset etiam Confessarius violare Sigillum Confessionis, exponendo Pœnitentiam alteri impositam, v. g. Coronam D. Virginis vel aliam, quæ solet pro peccato mortali imponi. *Diana part.* 5. *Tract.* 11. *Resol.* 13. Sic enim indirectè reuelat graue fuisse peccatum expositum.

XXIII. Notandum denique est, posse casum interuenire, in quo Confessarius possit, & debeat obligare Pœnitentem ad manifestandum Complicem extra Confessionem, si ob graue Damnum priuatum aut publicum Pœnitens ad hoc aliundè obligetur. *Lugo Disp.* 16 *num.* 420. &c.

Quæres hinc porrò. Quid agendum, si quis confiteretur peccatum occultæ conspirationis in graue damnum, & iniuriam alicuius personæ, aut Reipublicæ, etiam Hæreticæ.

Respondeo, negandam illi esse absolutionem, nisi præstet promissionem firmissimam ab illa conspiratione penitùs abstinendi; eamque pro viribus impediendi. Vndè patet Confessionem Sacramentalem non tantùm Rei-

publ.

publ. non esse noxiam, vt aliqui calumniantur, sed etiam maximè vtilem ac salutarem.

Plurima notatu dignissima de rigida obligatione Sigilli Sacramentali nuper deduxit vir doctissimus *D. Nicolaus du Bois* in gemino Tractatu de ea materia conscripto.

Postremò, singulariter notandum est Decretum quo Inquisitio Romana Vniuersalis anno 1682 omninò prohibuit, ne quis publicè aut priuatim doceat, aut defendat, licere vti scientia ex confessione acquisita cũ grauamine Pęnitentis, quamuis secluderetur quæcumque eius reuelatio, & quamuis multò maius grauamen eiusdem Pęnitentis ex non vsu sequeretur: mandans etiam vniuersis Sacramenti Pœnitentiæ Ministris, vt à tali doctrina in praxim deducenda prorsus abstineant.

CAPVT V.

De Satisfactione.

Satisfactio Sacramentalis, est aliqua compensatio iniuriæ Deo illatæ, à Confessario iniuncta. Vt autem huius Satisfactionis essentia, & necessitas intelligatur

I. Dico primò, Satisfactio hæc est pars Pęnitentiæ, quæ ad eam requiritur, non necessitate Sacramenti, sed tantùm præcepti. Probatur, quia Trident. *Sess.* 14. *cap.* 6. docet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem esse quasi materiam huius Sacramenti. Et quamuis Satisfactio sit pars tantùm integralis, non potest ad Sacramenti complementum sine peccato omitti.

Dices, Antequam ponatur Satisfactio siue impleatur Pęnitentia, totum Pęnitentiæ Sacramentum existit; Ergo Satifactio non est pars Sacramenti Pęnitentiæ.

Respondeo negando consequentiam, quia inde tantùm sequitur non esse partem essentialem sicut est anima aut corpus respectu hominis, cum quo consistit esse partem Sacramenti integralem, sicut est pes, aut brachium, sine quibus tota hominis essentia subsistere potest.

II. Dico secundò; Ad Satisfactionem necessaria est in satisfaciente, post remissionem culpæ, opus aliquo modo pęnale, & actus liber, ac supernaturalis: quamuis *Vasquez* pœnalitatem non requirat.

Probatur autem prima pars, quia Trident. *Sess.* 14. *cap.* 8. docet nos satisfaciendo pati pro peccatis, & ipsas Satisfactiones vocat, pœnas satisfactorias. Probatur secunda pars, quia satisfactio debet moraliter procedere à satisfaciente, quod solùm fit per actum voluntatis liberum, aliàs non distingueretur à satispassione, quam merè aliunde inflictam sustinemus.

III. Peccat Confessarius mortaliter, si absque causa pro peccato mortali Pœnitentiam nullam iniungat *Suarez*, *Reginaldus*, *Tom.* 1. *lib.* 7. *num.* 12. Venialiter tantùm peccat, si ob peccata venialia leuis Pœnitentia esse iniungenda, *Lugo*, *Diana*, *Part.* 5. *Tract.* 6. *Resol.* 44.

IV. Sacerdos, quatenùs commodè fieri potest, debet pro qualitate peccatorum conuenientes satisfactiones imponere: tepidis orationem, iniustis eleemosynam, intemperantibus ieiunium, aliamue corporis afflictationem.

V. Pœnitens non potest non admittere Pęnitentiam si iusta sit. Sacerdotes enim vi clauium non solùm absoluere, verùm etiam ligare possunt. Quare, cùm Sacerdos habeat potestatem obligandi Pœnitentem, vt opus pœnitentiæ impleat, Pænitens ille obedire tenetur. Contrarium sensit *Caietanus*, *Nauarrus*, *& alij*, si velit verb. gr. in Purgatorio satisfacere.

VI. Obligatio implendi Pęnitentiam ex genere suo grauis est: à graui peccato excusat materiæ leuitas, vt si quis exiguam Pęnitentiam, aut pęnitentiæ partem sine contemptu non impleat. Addit *Suarez*, eum qui Pęnitentiam grauem ob sola venialia peccata impositam omittit, non peccare nisi leuiter, durum enim esset obligationem satisfaciendi pro culpa leui posse per se grauem fieri, & pęnæ æternæ reatum inducere.

VII. Quamuis in Tridentino moneantur Confessarij, vt Pęnitentiam peccatis proportionatam iniungant: casus tamen aliqui sunt, in quibus leuiorem, quàm peccata merentur, imponere possint. 1. Infirma Pœnitentis dispositio, vel corporis, vel animi; ob quam timetur eum impleturum non esse maiorem Pœnitentiam. 2. Magnitudo contritionis. 3. Tempus Iubilæi, vel alterius Indulgentiæ Plenariæ. Cùm enim per illam Pænitens satisfaciat pęnæ debitæ, non restat alia obligatio, quà ~~m~~ vt acceptet Pęnitentiam leuiorem, quæ se habeat per modum medicinæ contra reliquias peccatorum.

VIII. Plus valet modica Pęnitentia à Sacerdote imposita, quàm magna spontè suscepta. Quia illa, non hæc, vim habet Sacramentalem.

IX. Sa-

IX. Satisfacit præcepto Confessarii Pænitens, etsi opus Pœnitentiæ impleat in statu peccati mortalis: fructum tamen Satisfactionis non consequitur, quamdiu priorem statum non dimittit: Deus enim eius Pænitentiam ad Satisfactionem non acceptat: Obice tamen remoto acceptari docet *Nauarrus*, *Suarez*, *Tolet. Diana*, *Part.* 3. *Tractat.* 3. *Resolut.* 85.

X. Si Pœnitens oblitus sit, qualis Pænitentia sibi imposita fuerit, non obligatur vllam pro ea implere: quia præceptum incognitum non obligat: confitendum tamen erit, si mortalis negligentia interuenerit. Quòd si fiat impotens implendi Pęnitentiam iniunctam v. gr. ieiunium ob superuenientem infirmitatem, non tenetur eius loco aliam persoluere: sic enim fit in alijs præceptis ver. grat. Missæ, aut ieiunij: Ita *Lugo*, *Vasquez*, &c.

XI. Non potest Pœnitens suam Pœnitentiam commutare in aliud opus etiam euidenter melius, vti docet *Sanchez*, *Con. Lugo*, qui contrariam opinionem, quam *Diana* dicit probabilem, iudicat esse temerariam: Quia Pænitentia procedit à voluntate Superioris, aliter quàm votum.

XII. Pænitentia imperata, & acceptata, ob causam mutari potest ab eodem Confessario, vel ab altero audita eadem Confessione, modò peccata non fuerint reseruata: Ratio est, quia omnes Sacerdotes, vti Vicarij Christi, in ordine ad eas personas, & peccata, in quæ iurisdictionem habent, æqualiter iudicant, ac proindè Pænitens potest vtriuslibet iudicium ac sētentiam amplecti. Imò probabile est, apud plurimos id fieri posse, tametsi priora peccata non repetantur in Cōfessione quæ alteri de nouo instituitur, iuxta *Nauarrum*, & *Dianam*, qui pro ea opinione 14. Doctores adducit. Spectata tamen ratione, in hoc casu peccata repetenda existimo, quantum necesse est vt cognoscatur, qualis tunc fuerit status Pęnitentis: cùm Confessarius incognita causa, & statu Pænitentis, in commutanda Pænitentia idoneus iudex esse nequeat.

Quando Pænitentia est enormis aut irrationalis, potest ea tolli per prudentis Confessarij solam declarationem etiam extra Cōfessionem: quia alias ab initio quà talis non obligabat: *Lugo*, &c.

Quæres primò: Quanta pænitentia videatur esse proportionata pro vno mortali ordinario?

Respondeo iustam satis pænitentiam esse v. gr. coronam 5. decadum, vel aliam huic æquiualentem: vel quæ ad minùs adæquet vnam ex paruis horis Canonicis verb. gr. tertiam, sextam aut nonam; vt est communis opinio. Quamuis consultum sit imponere grauiorem illi qui non videtur aliter compescendus v. gr. à frequenti pollutione, aut alio simili. Non debet tamen hæc quantitas Pænitentiæ crescere æqualiter crescente numero peccatorum, quasi necessè foret iniungere pro 10. mortalibus 10. coronas, sed hoc relinquitur determinandum iudicio prudentis Confessarij.

Quæres secundo: Quomodò possit hæc proportio seruari cum hæretico recenter conuerso, vel maximo peccatore, qui tota vita grauissima peccata accumularunt?

Respondeo, optimam esse praxim, vt illis prospiciatur de Indulgentia Plenaria, qualem plerique Missionarij Hæreticis primò conuersis ex priuilegio possunt elargiri. Secundò, in partem pænitentiæ iniungendo illis opera aliàs præcepta v gr: Sacra quæ audire tenentur diebus Dominicis, & Festis, ac quędam ieiunia quæ in Ecclesia occurrunt: hęc enim aliquando in Pænitentiam esse posse iniungi docet *Suarez*, *Vasquez*, & 4. *alij cum Laym. hic t.* 5. *t.* 6. *cap.* 15.

Quæres tertiò: An Confessarius possit aliquando in se suscipere explendum onus Pænitentiæ quod Confitenti iniungit, aut alias illius obligationes?

Respondeo ad primum, & præcipuum, cum *Suarez de Pœnit. Disp.* 34. *Sect.* 4. *num.* 17. Confessarium posse onus illud Pænitentiæ iniunctæ in se suscipere ex causa rationabili, qualis est Pænitentis in explendo infirmitas, vel corporalis, vel spiritualis: tamen expedit tunc saltem partem aliquam à Pænitente expleri.

Idem potest in restitutione famæ, aut correctione fraterna debita, à qua pænitens vehementer abhorret. Sed rarò ad hoc ex charitate obligari, nec debere ad hæc se nimis facilem præbere, docet *Suarez ibidem*.

* * *

CAPVT. VI.

De Indulgentijs.

INdulgentia est remissio pœnę temporalis extra Sacramentum per applicationem satisfactionis Christi, & Sanctorum. Alia est *Plenaria*, alia *Partialis* tantùm, vt est vnius anni, carena, aut quadragena. Dum autem conceditur Indulgentia v.g. vnius anni, aut septem annorum, sensus est tantam remitti pœnam peccatorum, quanta deleretur per Pœnitentiam vnius, aut septem annorum secundùm Canones pro peccatis olim imponi solitam, vti infra num.10. exponitur.

Pro fundamento sequentium resolutionũ; Quæritur *Primò*, in quo sita sit vis Indulgentiarum: *Secundò*, quis habeat potestatem eas concedendi, & quid ad earum valorem, & fructum requiratur, &c.

I. Dico *Primò*: Extat in Ecclesia Thesaurus infinitus Satisfactionum ex passionibus Christi, & Sanctorum, qui potest per Indulgentias fidelibus applicari. Probatur ex Clem. VI. Extrauag. *Vnigenitus*, vbi id disertè declaratur. Ratio huius petitur ex infinito pretio, & valore Passionis Christi qui nunquã potest exhauriri; ergo semper restat noua satisfactio quę possit per Indulgentias Christi nomine concessas in homines dispensari.

Dices, Si Passio Christi infiniti valoris posset ad Indulgẽtias per se sufficere, ergo irrogatur illi iniuria addendo Satisfactiones Sanctorũ.

Respondeo, volenti non fieri iniuriam, Christo autem gloriosum est passiones superfluas Martyrum aliorumque Sanctorum sua causa toleratas ad pœnæ remissionẽ alijs prodesse, cum etiam illæ ex virtute Passionis Christi suum valorem deriuent.

II. Dico *secundò*. Habet Ecclesia Christi potestatem ex Thesauro illo Indulgentias fidelibus elargiendi ad tollendum reatum, non culpæ, sed pœnæ temporalis.

Probatur hæc potestas ex promissione generali Christi Matth.16.v.19. *Quodcumque solueris super terram, erit solutum, & in Cœlis*. Atqui vnum ex vinculis quæ possunt remorari hominem à consecutione gloriæ cęlestis est reatus pęnæ temporalis in hac, vel in altera vita persoluendæ etiam post susceptam Sacramenta, vti fusius ostendi supra Tom.1. in Cõtrouersijs Part.2. de Purgatorio. Ergo Ecclesia potest per Indulgentias illa pęnæ temporalis vincula relaxare.

Dices, Verba Christi ad summum concedunt potestatem remittendi illam pęnam viuentibus *super terram*. Ergò Ecclesia excedit suam potestatẽ concedendo Indulgentias pro defunctis in purgatorio.

Respondeo negando antecedens: quia illis verbis non significatur eum qui absoluitur debere esse *super terram*, sed tantùm illum qui actu absoluit, qualis est Christi in terris Vicarius, & alii quibus ille in concedendis Indulgentiis facultatem aliquam communicat.

III. Ad Indulgentiæ *Valorem*, requiritur causa rationabilis, & proportionata quantitati Indulgentiæ, iuxta prudentem concedentis æstimationem, quæ peti non debet ex sola operis difficultate, sed etiam ex bonitate finis, qui per opus illud intenditur. Ita *Suarez, Con. Fil Bonac. Disp.6.q.1 p.1.* Ratio est quia Pontifex huius Thesauri non est Dominus, sed Dispensator.

IV. Cùm Indulgentiæ sint gratiæ, non expirant morte concedentis: nec ante notitiam reuocationis, vt notat *Sà*, & si concedantur sine temporis limitatione, censendæ sunt esse perpetuæ.

V. Possunt moribundi plures Indulgentias Plenarias ob plures titulos cõcessas simul lucrari, verb.gr. quia habent plura rosaria, vel grana, cruces, &c. quibus sunt applicatæ; vel titulo Religionis, Confraternitatis, &c. modò non requirant, vt certa opera pro speciali necessitate applicentur. Idque fieri etiamsi aliquarum non recordentur, docent *Lugo*, *Diana*, & *alij* contra *Rodriquez*, *Trullum*, *&c.*

VI. Si quis sæpiùs repetat opera præcepta verb.gr. eodem die sæpiùs legat Rosarium, vel visitet Ecclesiam, probabile est toties lucrari Indulgentias concessas pro isto opere; nisi addita sit restrictio: quia fauores sunt ampliandi, ita *Henriq. & Rodriq.* Sed probabilius docet *Lugo*, non posse passim præsumi illam se concedentis voluntatem.

VII. Potest quis plures Indulgentias ad diuersos fines concessas, vno, & eodem opere lucrari, si opus sit æquè vtile ad finem vtriusque Indulgẽtiæ, nec intra idem tempus possit iterari, v.gr. hodiernum ieiunium, vel Communio. Ita *Præpos. & Layman.*

VIII. Non lucratur Indulgentiam, qui omittit aliquid, quod secundùm probabilem sententiam non est necessarium ad eam obtinẽdam, si à parte rei id quod omittitur ad valorem sit necessarium. Ratio, quia bona fides, aut communis error non supplet hìc de-

fe-

fectum, aut valorem. *Suarez*, *Sanch. Bonacina*, alijque: Quamuis contrarium velit esse probabile *Diana*, Par.10. Tract.11. Resp.34.

IX. Non impeditur effectus Indulgentiæ, primò, si modicum tantùm omittas v.gr. ex oratione, eleemosyna, aut ieiunio requisito. 2. Et si in opere præstito defuerit intentio lucrandi Indulgentias, vti probabiliter docet *Bonacina*, *Salas*, *aliique*, contra *Suarem*. 3. Etsi opera, quæ persoluisti verb.grat.ieiunium, aut Sacrum fuerint aliundè ex Ecclesiæ præcepto debita, vti docet *Laym.* Sed in his quando potes, tutiùs sequeris oppositum ne fortè Indulgentię valor impediatur, quamuis alias non parui momenti sit spem habere probabilem obtinendæ Indulgentiæ.

X. Quando conceduntur Indulgentiæ v.g. centum aut mille dierum, aut annorum, per hoc nō designatu. totidem dies aut annos auferri ex Pœnis Purgatorij, sed æquiualet totidem diebus aut anni Pœnitentiæ peragendæ ex præscripto sacrorum Canonum, qualis erat pęnitentia 40. dierum in pane, & aqua pro eo qui periurium sciens admiserat, vt patet ex Cap. *Quicumque* 9. q. Indulgentia igitur v.g.40.dierum, tantum tollit durationis Purgatorii quantum talis Pœnitentia 40. dierum in pane, & aqua; quanta verò sit illa duratio nulli, nec Pontifici notum est.

XI. Episcopi ex iure communi concedere possunt vnius anni indulgentias pro die anniuersario Dedicationis templi, & alio tempore ob iustas causas 40. dierum, possuntque hanc potestatem alteri delegare.

XII. Non possunt tamen pro defunctis Indulgentias concedere. Quia eorum potestas in hoc restricta est ad suos subditos. *C. Quod autem de Pęnit. & Remiss.* Ita *Laym. de Indulgent. Cap.* 4.

XIII. Hic denique benè notandum, Auctores non paucos docere, illum qui ignorat indulgentiam, nihilominus eam lucrari, si opus pro quo concessa est, exequatur. Ita Card. de *Lugo de Pœnit. Disp.* 27 *num.* 8. Sanctarellus, Villalobos, Molina, Layman, Salas, quos refert, & sequitur Diana 4. *Part. Tract.* 4. *Resol.* 24. *& alibi*, Leander à SS. Sacramento *Tom.* 1. *Tract.* 5. *de Sacrament Disp.* 14. *quæst.* 37. Quod etiam probat *Moya* in Tomo postremo selectarum quæstionum, *Disp.* 4. *quæst.* §. 2. Quia Pontifex annectens Indulgentiam certo operi, non solet communiter exprimere quod intentionem tanquam conditionem requirat: nec ad remissionem pęnę per se necessaria est notitia, & acceptatio, vt patet, inquiunt, ex Indulgentia Cruciatæ pro articulo mortis, & animabus Purgatorij, quibus Indulgentia applicatur sine earum notitia. Sed quamuis hæc illorum doctrina possit esse incitamento vt bona opera frequenter exerceantur, non potest tamen de Indulgentia reddere securum si alia sit mens concedentis: nam probabilitas sententiæ non potest indulgentiæ valorem supplere.

Quæres, An Indulgentiæ datæ alicui Templo expirent, si fabrica sit diruta: aut si templo ab Hæreticis occupato aliud Sacellum sub eodem titulo alibi erigatur, vel assumatur.

Respondeo ad primum, Indulgentias non expirare, si in loco fabricæ dirutæ aliud templum ædificetur. Quia moraliter censetur eadem Ecclesia: Ita *Suarez*, *Bonacina*, *Layman. hic lib.* 5. *Tr.* 7. *cap.* 3. *num.* 5. Quòd si templo Superioris auctoritate destructo, alio loco nouum ædificetur sub eodem titulo ac patrono, probabile etiam est Indulgentias pariter cum templo aliò transferri, nisi pręcisè ratione loci Indulgentiæ ab initio concessę fuissent. Ita *Suarez*, *Bonacina*, *Layman*, *supra*, *S. Antoninus* 1. *part. Tit.* 19. *Capit.* 1. *apud Dicastilium de Purg. Numer.* 118.

Respondeo ad secundum, quando loco templi ab Hæreticis occupari Sacellum alibi sub eodem titulo assumitur, probabile esse Indulgentias templo concessas in Sacello perseuerare. Eadem enim videtur esse ratio de Sacello vicariè assumpto, & templo alibi ędificato. Quia tamen res hæc dependet ab eo, an intentio Pōtificis fuerit Indulgentias illas vni loco alligare, vel etiam ad alium locum extendere, consultissimum est à sua Sanctitate pro nouo loco nouas Indulgentias postulare.

De Iubilæo.

QVæ de Iubilæo dubia sunt breuiter resoluam iuxta probabiliorem Theologorum sententiam. Habet autem Iubilæum, vltra quamlibet Indulgentiam Plenariam, annexas multas facultates quoad absolutionem à Censuris, casibus reseruatis, commutandi vota, item effectum certiorem, ob causam magis vniuersalem, longiorem durationem ad duas saltem septimanas, &c.

Probabilius videtur idem Iubilæum posse bis obtineri, si quis opera præscripta bis perficiat, vt semel in prima, & semel in secunda septimana qua durat Iubilæum, vt docet Lezana, Reginaldus, Diana, & nouissimè

Gobat de Iubilæo Cap. 15. contra Card. Lugo & Layman.

Non potest aliquis auctoritate propria vnum ex operibus pro Iubilæo præscriptis commutare in aliud apertè melius; id potest Confessarius tantùm quando adest impedimentum impotentiæ, vt carcer, morbus, iter, nauigatio, &c. nam Bullæ communiter dicunt, *qui nequeunt*.

Quæstio singularis est: Quando aliquis neglexit omnia opera pro Iubilęo pręscripta prima, vel secunda hebdomada, sed tandem ipso vltimo die noua pietate, & pænitudine ductus, accedit ad Confessionem & Communionem pro lucrando Iubilæo; an possit tunc Cōfessarius omnia opera, quorum iam tempus effluxit verbi gratia ieiunia commutare in alias pias actiones, eumque reddere participem Iubilæi, & omnium eò pertinentium?

Respondeo probabile esse id posse fieri, vt docet Filliucius Tract. 8. Num. 268. Sanctarellus Cap. 7. Dub. 1. Diana Part. 5. Tract. 12. Resol. 26 & post illos Gobat Tract. 3. Cap. 17. Quia ille sic constitutus haberet veram impotentiam intra illud tempus opera præscripta peragendi.

Hinc etiam probabiliter resolues, pro eo qui omnibus peractis, vltima Dominica Iubilæi non potest communicare, quia manè inaduertenter soluit ieiunium naturale, posse per Confessarium communionem in aliud opus commutari: quamuis id neget *Lugo* hic num. 119.

Ieiunium quod pro tribus diebus requiritur ad Iubilæum, de et obseruari intra eandem septimanam, sic vt probabilius sit non sufficere prima septimana semel, & secunda bis ieiunare: imo nec intra eandem septimanam verbi gratia pro die Mercurij ieiunare die Iouis sine necessitate, & auctoritate Confessarij. Nam Bullæ expressis verbis requirunt *Feriam quartam, sextam, & Sabbathum alterius ex duabus hebdomadis.* Contrariam opinionem quam tenet Bonacina, Naldus, Palaus apud Dianam, vocat falsam *Lugo* hic Disp. 22. Num. 205.

Qui nullam potest dare Eleemosynam, non tenetur eius loco aliud peragere. Sufficit eleemosyna etiam valde modica, iuxta Bullas recentiores, quæ sic habent, *Qui eleemosynas pro arbitrio suo fecerint*. Qui exercet gratis aliquod opus misericordiæ corporalis, vt visitare, & solari ægros aut captiuos, videtur satisfacere conditioni eleemosynæ erogandæ: nam illa opera esse propriè eleemosynam docet S. Thomas 2. 2 Quæst. 32. Art. 3. Videtur etiam perinde esse quo tempore intra duas septimanas detur eleemosyna; & quamuis plerumque in Bulla Iubilæi eleemosyna ponatur vltimo loco, ille ordo non est curandus, vt docet hic Gobat Cap. 30 in fine.

Per Bullas Iubilæi ordinarias, primò, datur facultas eligendi quemlibet Confessarium sed debet is esse approbatus ab Ordinario loci: & liber à Censura Ecclesiastica. 2. Tali Confessario datur potestas absoluendi à quibuscumque censuris; sed tantùm pro foro interno. Et hæc absolutio probabiliter potest dari à Sacerdote approbato cui non confiteris: Potest etiam conferri post elapsum tempus Iubilæi, quando intra Iubilæum alia opera perfecisti, sed ex obliuione, vel ex iusta causa eo tempore non petijsti absolutionem à cēsuris: vel quando ipsa absolutio ex iusta causa debuit differri. Et idem valet de absolutione à casu reseruato post tempus Iubilæi elapsum? Ita Filliucius, Cardinalis Lugo de Pęnit. Disp 20. Num. 99.

Tertiò, datur facultas absoluendi à Casibus Reseruatis, etiam in Bulla Cænæ: nec excipitur hæresis nisi id exprimatur.

Quartò, potestas *commutandi* omnia vota in alia pia opera, votis Castitatis, & Religionis dumtaxat exceptis: sic enim verba Bullæ sonare solent. Non præbent tamen potestatem in vntis *dispensandi*. Nec commutandi vota in præiudicium alicuius tertij, quando iam sunt acceptata, *Suarez*, *alijque*. Per votum castitatis supra exceptum, intelligitur votum absolutum castitatis perpetuæ, & perfectæ, iuxta ea quæ dixi supra P. III. Trac. I. in fine de Facultatibus ordinarijs quorumdam Regularium.

Qui omisit lucrari Iubilæum in sua Diœcesi aut Patria, durante tempore in ea constituto, potest illud lucrari alio loco, in quo tempus præscriptum nondum effluxit: imo probabiliter in sua Patria, si ante ignorauit Iubilæum ibi publicatum fuisse, vti tradit cum alijs *Diana* Part. 3. Tract. 4. Resol. 151.

Quando durante Romæ Iubilæo Anni Sancti singulis 25 annis, suspendi solent extra Vrbem aliæ Indulgentiæ Plenariæ, non intelligitur illa suspensio de constitutis in mortis articulo quo minus possint lucrari alias Indulgentias plenarias; ita contra Layman, & alios, docet cum alijs Lezana, & Bonacina ex Declaratione Vrbani VIII. anno 1625. Neque suspenduntur Indulgentiæ aliæ

pro

pro defunctis, etiam in Communione generali, vt docet Cardinalis *Lugo*, alijque. Neque Indulgentiæ concessæ particularibus personis v. gr. Personæ Regis, aut alicuius Religiosi, vt habet Sanchez, Filliucius, Diana, Bonacina, & Lugo adducens declarationem Vrbani VIII. Neque concessæ ab Episcopo, aut alio quam à Pontifice, Sanchez, Diana, Bonacina; Lugo Disp. 20. Sect. 8. Neque cessant aliæ Indulgentiæ non plenariæ, vt docet Nauarrus apud Zerolam, pro qua sentētia refert *Pellizarius* declarationem Vrbani VIII. Quia, inquiunt, etsi postremæ Bullæ dicant, *Durante Iubilæo omnes & singulas Indulgentias suspendimus*, alij tamen Pontifices ante Clementem VIII. addiderunt *plenarias*, & sequentes Bullæ dicunt se procedere, *exemplo Prædecessorum*.

Propter similem causam disputatum est, an per postremum Iubilæum Anni Sancti concessa fuerit potestas, aut suspensa ea quę datur Regularibus priuilegiatis, absoluendi à casibus Pontifici reseruatis. Quam quæstionem ex professo recenter tractat P. Georgius *Gobat* de Iubilæo Cap. 48. qui omnes particulares indulgentias, earumque vim, aut reuocationem, præ cęteris accuratissimè prosequitur.

De Indulgentijs Com. generalis quæstiones singulares.

I. AN quando Societas intra eandem vrbem habet duas Ecclesias, Indulgentia Communionis generalis vtrobique obtineri possit?

Respondent affirmatiuè qui hanc quæstionem tractarunt pauci, *Hautinus de purgatorio*, *Quintanaduennas* in Appendice Tract. 1. *Gobat* de indulgentijs Capit. 25. Num. 198. inter alias plurimas rationes allegans Declarationem P. N. Mutij Vitellefchi Societat. Generalis.

II. An in Sacellis, Oratorijs, & Capellis Collegiorum aut Domorum Societatis posiit hęc Indulgentia obtineri?

Respondet affirmatiuè, *Quintan. ibidem Dub. 6. pag. 272.* affirmans ita censuisse viros doctos ea de re consultos, & inter alios Iacobum Granadum, Matthæum Rodericum; Ferdinandum de Mendoza, Ioannem de Pineda, &c. Quia illa sacella, capellæ, & oratoria cum principali eiusdem loci Ecclesia vnam Ecclesiam constituunt, quod pluribus argumentis ibidem fusius confirmat.

III. An in Ecclesijs Seminariorum Societatis vbi variarum Nationum Alumni degunt, posiit hæc Indulgentia validè ac licitè celebrari?

Respondet *Quintan. ibidem*, id probabilissimum videri. Quia illæ sunt verè Ecclesiæ Societatis. Et quia illa Seminaria sunt simul Collegium, Domus, & habitatio Religiosorū Societatis, vti alia eius Domicilia, quod ibidē fusius declarat: quamuis de Ecclesia principali res hæc certior habenda.

IV. An posiit hæc Indulgentia Com. Gen. à Societate celebrari in Ecclesia sæculari, & quid ad hoc requiratur.

Resp. ad I. affirmatiuè. Constat hoc ex tenore concessionis qui sic pergit: *Christi Fidelibus qui aliquam Societatis Iesu, vel quamcumque aliam sæcularem Ecclesiam vbicumque existentem, vna ex Dominicis cuiuslibet mensis, &c. visitauerint, & ijs Dominicis in prædictis Ecclesijs Eucharistię Sacramentum sumpserint, &c.*

Ad secundum, pro Ecclesia sęculari in particulari deligenda, requiritur designatio Superioris principalis Societatis istius loci vbi Ecclesia sęcularis deligitur, & consensus Ordinarij, &c. vti exprimitur in hac Concessionis clausula: *Et quoad Ecclesias sæculares de licentia Ordinariorum locorum, illarumque Rectorum consensu agitur, &c.* Circa hæc plurima in particulari fusè elucidat *Quintan. suprà, Appendicis Dub. 7. & 8. pag. 277. &c.*

CAPVT VII.

Indulgentiæ quædam Missionibus propriæ.

NOta, Vt aliquis gaudeat priuilegijs Missionarij, requiritur vt legitimo Superiori Missionis titulo destinetur ad terras infidelium, vel hæreticorum: non sufficit autem vt quouis modo in terris illis Pastoris aut Sacerdotis munus exerceat. Praxis hic habet vt Sacerdotes idonei, qui è Belgio v. gr. in Hiberniam transeunt, pro quibusdam Missionariorum facultatibus ad Internuntium recurrant.

Primò itaque, Missionarij Regulares profecturi non tantùm ad infideles, sed etiam ad partes hæreticorum v. gr. Hiberniam, Angliam; aut Hollandiam, lucrantur plenariam omnium peccatorum Indulgentiam, quando per celebrationem Missę aut sacram Synaxim itineri primò se accingunt: & iterum quando

do ad Missionis suę locum peruenerunt. Concessit Paulus V. in Bulla edita an. 1606. §. 12.

II. Possunt ijdem Missionarii post Concionem suis Auditoribus concedere Indulgētias 18. annorum, & dierū 221. Item per Quadragesimam Feria 2. 4 & 6 largiri Indulgentias 156. annorū; vti patet ex Bullis Gregorii IX. Alexandri IV. Nicolai IV. quæ citantur in Comp. Minorum de Indulg. fol. 242.

III. Habent etiam plurimi Indulgentiam Altaris priuilegiati, id est, vt quoties legunt Missam pro defunctis, toties liberent vnam animam è purgatorio: vti variis concessit Vrbanus VIII. & pro suis sępius obtinuit, & obtinet Præpositus Generalis Societatis.

IV. Possunt concedere singulis quos ad fidem converterunt, præmissa Sacramentali confessione, Indulgentiam plenariam. Idem Vrbanus VIII.

V. Regulares in Missionibus possunt fidelibus communicare, & publicare easdem Indulgentias quas habēt in partibus Catholicorum. Ita expressè declarauit Vrbanus VIII. in Bulla, *Saluatoris*, data pro Clero, & Religiosis Missionariis in fęderatis Belgii Prouinciis die 5 Maii 1626. Et postea confirmata ab Alexandro VII. per suum Breue 20. Septembris 1656. vbi sic habetur §. 17. *Quoad publicationem Indulgentiarum, poterunt Regulares, & Patres Societatis illas publicare quas Ordines, & Societas habet, & hactenus habuit vbique terrarum, &c.*

VI. Possunt etiam concedere Indulgentias Confraternitatum, & easdem in Missionibus instituere; vti in eadem Bulla declaratur §. 18. his verbis: *Quoad institutionem Confraternitatum, & Sodalitatum permittet Vicarius Regularibus, & Patribus Societatis, illas quæ à Sede Apostolica approbata, & ab Ordinibus assignatæ sunt: ita tamen vt nemo astringatur, & teneatur ad particulares Confessarios, vel ad Sacramenta ab illo Ordine solum percipienda.*

VII. Refertur concessio Vrbani VIII. anno 1626. facta Missionariis Ordinis Minorū, vt possint per Hiberniam concedere omnibus existentibus in gratia plenariam Indulgentiā in omnibus Festis primæ, & secundæ Classis, & in mortis articulo, modò semel in anno plenariam vitæ suæ confessionem instituant: Hanc si durat participant Patres Prædicatores, & alii quibus competit priuilegiorum communicatio, nisi specialis restrictio accesserit.

VIII. Concessum est insuper Missionariis Societatis in Anglia, Hibernia, & Scotia anno 1580. 3. Aprilis vt omnes Catholici pro prima vice qua sacram Eucharistiam de eorum manibus acceperint, lucrentur Indulgentiam plenariam.

Item, semel singulis mensibus in Templo, aut Sacello Patrum Societatis Die Dominica ab ipsis designanda communicando, omnibus Christi fidelibus cōceduntur Indulgentiæ plenariæ pro viuis, aut defunctis, sic vt possint animam à purgatorio liberare, vel sibi plenariam Indulgentiam lucrari. Et hæc Indulgentia singulis septennijs à Sede Apostolica renouari solet. Quando Societas habet duas Ecclesias intra eandem Vrbē posse hanc Indulgentiam vtrobique obtineri, cum *Hautino*, & *Quintanaduenna*, existimat & deducit *GOBAT* de Indulgentijs *cap. 27 nu.* 198. vti supra dictum *pag.* 173.

IX. Omnes Christi fideles verè Pœnitentes, & confessi, aut propositum habentes confitendi temporibus à Iure constitutis, qui visitauerint Ecclesias, & alia pia loca Societatis in diebus Natiuitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Corporis Christi, nec non diebus Veneris, & Dominicis totius anni, ac Quadragesimalibus vsque ad octauā Paschæ, & inibi semel Pater, & Aue recitauerint, & Verbum Dei, si in illis prædicetur, deuotè audierint, septem annos, & totidem quadragenas de iniunctis eis Pęnitentijs consequentur. Paulus III. in Compend. Priuil. Soc. §. 24.

In Festo autem Circumcisionis quemcumque locum ad hoc designatum, vbi aliqui Societatis habitauerint, visitātibus, & quinquies Pater, & Aue recitātibus pro Ecclesiæ exaltatione, &c. conceditur Indulgentia plenaria in forma Iubilæi à Gregorio XIII. ibidem pag. 188. & à Paulo III. pag. 49.

Gregorius XV. in Bulla quæ incipit, *Pietatis*, concedit Societati vbiuis locorum pro docentibus, discentibus, & promouentibus in Catechismis doctrinam Christianam, Plenariam Indulgentiam semel in anno Die Festo ab Ordinario designando, in loco vbi doctrina Christiana traditur, ritè confessis, & S. Eucharistia refectis. Item, Indulgentiam plenariam in mortis articulo, corde contrito saltem nomen Iesu inuocando. Item, sumentibus SS. Eucharistiam singulis mensibus Indulgentiam 7. annorum & totidem quadragenas. Qui verò curabunt vt alij pueri, famuli, &c. ad Catechesim accedant, ducentos dies Indulg. lucrantur. Et qui in diebus stationum Vrbis Catechesim docuerint, aut discent, lucrantur Indul-

gen-

gentias stationum; quibus & aliæ in citata Bulla adijciuntur.

Paucas pro notitia Fidelium Indulgentias, easque ex certioribus recensui, quas tamen omnes decretis Apostolicis cõformari cupio. De cætero Curatores animarum tam sæculares, quàm Regulares in Missionibus plures habent Indulgentias suo vel Ordini, vel Ecclesiæ attributas prout eas à Sede Apostolica obtinuerunt.

NOTA.

VT securius, & maiori cum notitia tam in prædictis, quam in reliquo Indulgentiarum omnium vsu procedatur, commodum sane singulare me facturum arbitror, hîc inserendo ex Romano exemplari postremum Sacræ Congregationis Decretum à Romano Pontifice moderno probatum, & mandatum inuiolatè seruari anno 1678. ex quo authenticè, & in particulari colligi poterit, quænam Indulgentiæ sint abrogatæ, aut reprobatæ, & inde veræ, & propogatæ facilius discerni; in quo passim plurimi dubijs maximis implicantur.

DECRETVM

De Indulgentiis recenter editum anno 1678.

DElatæ sæpius fuere ad Sacram Congregationem Indulgentijs, Sacrisque Reliquijs præpositam, indulgentiæ quædam confictæ, & omnino falsæ, quæ per diuersas orbis Christiani partes circumferuntur: aliæ verò examinandæ, quæ adhibito studio inuentæ sunt vel Apocryphæ, vel à Romanis Pontificibus reuocatæ, vel nullæ, quod datum ijs tempus præterijsset: quarum quidem plurimæ, cum non facilem cognitionem habeant Christifideles, harum rerum minus peritos fallunt, quispe Indulgentiæ, Remissionisque peccatorum suorum consequendæ frustrantur. Quam ob rem eadem Sacra Congregatio vehementer cupiens huic malo magis in dies serpenti occurrere, Animarum profectui, & Indulgentiarum dignitati consulere, plures illarum singulari diligentia colligi, & in Indicem referri curauit.

Tales in primis sunt illæ, vt asserunt, concessæ à Ioanne II. & Sixto IV. recitantibus Orationem charitatis Iesu Christi Domini nostri, Precor te, pijssime Domine, &c. Ab Vrbano II. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, vt vulgo dici solet, Compagnolæ, & Sanctæ Victoriæ, ab Eugenio III. Reuelationi de plaga in humero Iesu Christi factæ S. Bernardo, ab Innocentio III. Archi-Confraternitati, & Ordini Redemptionis, à Bonifacio IX. visitantibus Capellam Sancti Nicolai de Tolentino in eius Festo. A Ioanne XXII. osculantibus mensuram plantæ pedis Beatæ Mariæ Virginis. Ab Alexandro VI. imagini Beatæ Mariæ, vulgo dictæ Lagheti, A Leone X. gestantibus Funiculum Sancti Francisci, primum in Vrbe impressæ, deinde Mediolani anno 1663 suas tamen habent (& veras Confratres Archi-Cõfraternitatis Cordigerorum Sancti Francisci) recitantibus salutationem Angelicam ad pulsum horologij, & imagini conceptionis Mariæ Virginis Immaculatæ in circulo depictæ cuius pedibus luna subiecta est, A Pio IV. vel Pio V. Principi Senarum, A Clemente VIII. dicentibus Orationem, ò Magnum Mysterium, & Ecclesiæ Sanctæ Mariæ, quam vocant, Montis Serrati, Auennione impressæ, cum alijs pro Animabus Christi Fidelium defunctorũ, impressæ Matriti 20. Iulij 1606. A Paulo V. cantantibus hymnum, te Matrem Dei laudamus, te Mariam Virg. confitemur &c. Vel si die Sabbati intererint cum idem canitur: Et Coronis, Rosariis, imaginibus, & numismatibus, quæ Medalias appellant, ab eo benedictis, Federico Cardinali Borromæo supplicante Anno 1611. dum Ecclesia Romæ in honorem Sancti Caroli ædificaretur: & ab eodem Paulo, & Gregorio XV. dicentibus, *Sij lodato il Santissimo Sacramento*, Laus Sanctissimo Sacramento. Ab Vrbano VIII. in honorem eiusdem Sacramenti, precibus Cardinalis Magalotti: & Sacerdotibus, celebrata Missa, dicentibus, Aue Filia Dei Patris, Aue Mater Dei Filii &c. A Clemente X. recitantibus mane, meridie, ac vespere consuetam Antiphonam, Angelus Domini, &c. & in fine, Deo gratias, & Mariæ: Ac demum aliæ à nonnulis Romanis Pontificibus tributæ, vt aiunt, Coronæ Mysteriorum Passionis Domini nostri Iesu Christi prece Magni Ducis Etruriæ.

Talis Indulgentia Sodalitatis Sancti Nicolai, quã repetita quinquies Oratione Dominica, & Salutatione Angelica, vnam liberari animam quolibet die à Purgatorij pœnis affirmant. Tales aliæ Perusij Confraternitatis Sanctorum Sebastiani, & Rochi, & Romæ Societatis Sancti Bernardi ad columnam Traiani: tales demum aliæ Crucesignatorum Sancti Eustorgi Mediolani, Arimini, & Bononiæ.

Eius generis sunt, & illæ concessæ, vt aiunt, Cappellæ Rosarij in Ecclesia Sancti Antonij de Rouigo, seu Rodigij, vel Ecclesiæ Sanctissimæ Trinitatis Bergomi, aut Sancti Petris Montis Todoni in die Inuētionis Sanctissimæ Crucis: vel gestantibus funiculum Sancti Francisci de Paula: vel celebrantibus Missas Sancti Augustini, aut alias quinque in honorem quinque festiuitatum Beatæ Virginis, vel recitantibus Officium Sanctæ Franciscæ Romanæ, aut Antiphonam, ò Passio magna &c. in memoriam Passionis Iesu, aut Rosarium Sanctæ Annæ (quod congregatio Sacrorum Rituum non probat) aut orationem, quæ impressa cum imagine Sanctæ Annæ circumferri solet, Aue Gratia plena, &c. (quæ Oratio prohibetur, aut Officuim Conceptionis Beatæ Virginis Immaculatæ, quod asserunt à Paulo V. probatum fuisse, aut orationem, Deus, qui nobis in Sancta Syndone, &c. (excipitur Indulgentia centum dierum anno 1671. concessa precibus Ducissæ Sabaudiæ ad annos 25. cunctis in illius ditione degentibus) aut aliam, Aue Filia Dei, &c. post communionem recitandam, vel aliquo cospicuo signo venerantibus SS. Eucharistiæ Sacramenri Nomen; Indulgentiæ rursus 80000. annorum veteri de Tabula exscriptæ, quam in Basilica Lateranensi asseruari affirmant, pro dicentibus Orationem illam verè piam. Deus qui pro Repemptione mundi, &c. Tum quæ impressæ fuerunt Papiæ anno 1670. sub hoc titulo, sommario delle Indulgenze concesse dalla Sātità di nostro Signore Papa Leone X. all'Imagine della concezzione della gloriosa Vergine Maria; vel Pisauri sub nomine B. Ioannæ, anno 1608. euulgatæ, vel Barlettæ, seu Baruli à Recitantibus quasdam, non sane malas orationes, lucrandæ, vel Parmæ à visitātibus per quadragesimæ dies Ecclesias Tertij Ordinis S. Francisci, vel Pistorij, & Rastallæ à recitantibus Orationem, Aue Sanctissima Maria, Mater Dei Regina Cæli, &c. Et aliæ in peculiari libro impresso descriptæ, quibus frui dicunt deuotos Seraphicos, & Benefactores.

His annumerandæ sunt, quæ Crucibus Carauacensibus tributæ dicuntur, vel Coronæ seu Stellario Conceptionis Virginis Immaculatæ, quod ex duodecim globulis precarijs constat, vel granis, crucibus, & Coronis Aloysiæ ab Ascensione Hispaniæ Monialis Ordinis S. Claræ, vel mensuræ altitudinis Iesu Christi Domini nostri, vel imagini, aut mensuræ vulneris lateri eius inflicti; vel orationi, ut aiunt, in sepulcro Domini nostri repertæ, & Indulgentiæ, vt aiunt, innixæ reuelationi factæ Sanctis Brigittæ, Mectildi, & Elisabet, vel B. Ioannæ de Cruce, & concessæ, vt asserunt, granis; quæ aliquod ex tribus granis tetigerint extātibus penes Romanum Pontificem, Hispaniarum Regem, & Ministrum Generalem Fratrum Minorum Obseruantiæ S. Francisci.

Omnes verò, & singulas iam dictas Indulgentias Sacra Congregatio partim esse confictas, & plane falsas declarat, partim apocryphas, vel ex alio capite nullas, quæ nemini suffragari possunt; easque in futurum vllo loco, vt veras publicari, & lucrandas Christi fidelibus proponi vetat; foliaque, & libros, vbi sic proponuntur, seu asseruntur, omnino præcipit aboleri, nisi prædictæ Indulgentiæ fuerint diligenter expunctæ; nec ideo tamen vult alias, quas hoc decretum non continet, pro veris, & legitimis, tacitèque probatis haberi.

Ac demum omnes Indulgentias concessas ante Decretum Clementis VIII. latum die 9. Ianuarij 1597. Coronis, granis, seu calculis, crucibus, & imaginibus Sacris, vel ante breue Pauli V. quod incipit, Romanus Pontifex &c. editum 23. Maij 1606. personis Regularibus quarumcumque Religionum, & Ordinum, etiam Mendicantium, vel ante constitutionem 115. Clementis VIII. cuius initium, Quæcumque &c. & 68. Pauli V. incipientem; Quæ salubriter, &c. habitas per aggregationem, vel aliam communicationem ab Archi-Confraternitate vlla, Ordine, Congregatione, Societate etiam Iesu, Capitulo, vel Cœtu quocumque, vel ab eorum Officialibus, Superioribus, alijsque personis, vel persona etiamsi eorum, vel eius mentio specialis, & indiuidua facienda esset, nisi fuerint deinde Romani Pontificis auctoritate innouatæ, aut confirmatæ, nullius esse roboris, & momenti pariter declarat.

Porrò Summa Indulgentiarum pro Cōgregationibus Doctrinæ Christianæ, Confraternitatibus Sanctissimæ Trinitatis, & Redemptionis captiuorum, nominis Dei, Rosarij B. Mariæ de mercede captiuorum, Mariæ de Monte Carmelo, Cincturiæ S. Augustini & S. Monicæ, nisi ab eadem Congregatione recognita, non permittuntur.

Indulgentias verò Stationum Vrbis, quæ à Romanis Pontificibus singulari quodā beneficio vel communicatæ sunt, vel communicabuntur interdum aliquibus locis, ordinibus, aut personis, diebus tantùm stationum, in

in Missali Romano descriptis suffragari posse declarat: semel autem dumtaxat in die Plenariam Indulgentiam in certos dies Ecclesiā visitantibus concessam, vel aliud pium opus peragentibus lucrifieri.

De quibus relatione facta per Secretarium ad Sanctiss. cuncta Sanctitas sua probauit, & inuiolatè seruari iussit. Datum Romæ 7. Martij 1678. Aloysius Cardinalis Homodeus. Loco ✠ Sigilli, Michael Angelus Riccius Secretarius.

Die 12. mensis Martij 1678. supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Curiæ in acie campi Floræ, ac alijs locis solitis, & consuetis Vrbis, per me Rochum de Stephanis SS. Domini nostri Papæ Curs. Laurentius Segnus Magister Cursorum.

Annotatio ad præcedentia.

HIc accuratè obseruandum, *Primò*, cuius Temporis, Loci, aut Personarum, Indulgentiæ sint abrogatæ, ne aliæ quæ apparere possint illis similes, pro reuocatis accipiantur. *Secundò*, obseruandæ sunt clausulæ exceptiuæ, quæ circa finem adduntur: *Nisi fuerint deinde Pōtificis Romani auctoritate innouatæ, aut confirmatæ:* Item. *Nisi ab eadem Congregatione recognita non permittuntur.* Possent enim ex illis quædam à sancta Sede denuò confirmatæ, aut ritè recognitæ, suum valorem, & robur obtinuisse.

Edita est pridem Bulla à Sixto V. *anno* 1606. reuocans Indulgentias Regularibus pro ipsis concessas, & nouas earum loco substituens, quas accuratè refert, & explicat *P. Matthæus* de *Moya* in selectarum Quæstionum parte altera recentiori, *Disp.* 4. *Quæst.* 8. Plura si quis scire velit de hoc Auctore, virtute pridem, & doctrina celebri, & Serenissimæ Hispaniarum Reginæ Mariæ Annæ à sacris Confessionibus, consulere poterit recentem Tractatum à Daniele Campfordo diligenter elaboratum.

CAPVT VIII.

Praxis, & forma Hæreticos Ecclesię Catholicæ reconciliandi.

PRimò, Si hæreticus, qui cupit reconciliari Ecclesiæ, habeat iustam causam dubitandi, an fuerit inter hæreticos validè baptizatus, debet ante omnia Baptismus illi sub conditione conferri, cum hac forma, Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine Patris, &c.

Secundò, Si Sacerdos, qui hæreticum reducit, non habeat facultatem extraordinariam, quæ requiritur ad absoluendum ab hæresi, debet eum remittere ad Episcopum, vel alium qui tale priuilegium habet, vt ab hæresi, & excommunicatione illi adiuncta absoluatur.

Tertiò, Debet instrui in punctis fidei, præsertim contentis in Symbolo Apostolorum, & in præcipuis Articulis, in quibus antea dissidebat ab Ecclesia Romana; quos inuenies explicatos supra Tom. I. in Parte II. controuersiarum fidei.

Quartò, Ante Confessionem Sacramentalem debet ab eo exigi Hæresis abiuratio, nuncupando professionem Catholicæ fidei iuxta formulam in Tridentino præscriptam, quam pro Confessarij commodo in huius cap. fine subijciemus.

Si is, qui reconciliatur, fuerit tantùm occultè hæreticus, sufficit dictam fidei Professionem aut æquiualentem occultè præstare, cum vera contritione de sua hæresi, & firmo proposito non relabendi, ita Thom. à Iesu de Conuers. Gent. l. 8. pag 2. Quòd si fuerit publicè hæreticus, requiritur abiuratio publica, verb. grat. præsente aliquo populi cœtu in sacro, aut Concione: nisi tamen grauis damni periculum à publica abiuratione excuset.

Quintò, Debet instrui de modo examinandi conscientiam in ordine ad Confessionem generalem suorum peccatorum, quod commodè fiet proponendo ipsi præcepta Decalogi, vt à nobis inferiùs explicata, aut in alia forma breuiori. Vt verò exponat admissa contra præcepta Ecclesiæ, vt est omissio Sacri, ieiunij, &c. sufficit explicare spatium temporis, quo in hæresi versatus fuit, ex hoc enim illa satis intelliguntur. Hæc autem Confessio fieri debet, & Pęnitentia idonea iniungi, antequam ad sacram Communionem admittatur.

Sextò, priùs absolui debet à vinculo excommunicationis, quam per Hæresim incurrit, quàm ipsi conferatur absolutio peccatorum. Excommunicatio enim impedimentum est absolutionis Sacramentalis ab hęresi, & cęteris peccatis.

Postremò, Post absolutionem ab excommunicatione, hæresi, & peccatis, admonendus est (nisi prudentia aliud dictet) manere irregularitatem, & incapacem esse ad Ordines sacros, & beneficia Ecclesiastica, nisi accedat dispensatio Pontificis, vel alterius cui ille dispensandi potestatem commisit.

Potest

Potest denique Confessarius, si habeat Missionarij priuilegium, hæretico sic conuerso in prima Communione pro maiori animæ solatio Plenariam peccatorum Indulgentiam largiri, vt suprà notatum est.

Forma Professionis Fidei pro illis alijsque ex Tridentino, & Bulla Pij IV.

EGo N. N. firma Fide credo, & profiteor omnia, & singula, quæ continentur in Symbolo Fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet.

Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem, &c. Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesię obseruationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sẽsum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione sacrarũ Scripturarum, admitto: nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè, & propriè Sacramenta nouæ Legis à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licèt non omnia singulis, necessaria, scilicèt Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque, & approbatos Ecclesię Catholicę Ritus in supradictorum omnium Sacramentorum administratione recipio, & admitto. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector; & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, & propitiatorium Sacrificium pro viuis, & defunctis: atque in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus, & Sanguinem vnà cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis in Corpus, & totius substantiæ vini in Sanguinem: quam Conuersionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantùm specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Cõstanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari: Similiter, & Sãctos vnà cum Christo regnantes venerandos, atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre; atque eorum Reliquias esse venerandas: Firmissimè assero Imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, & Magistram agnosco: Romanorumque Pontifici B. Petri Apostolorum Principis Successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac iuro: Cætera item à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Cõciliis, ac præcipuè à sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, ego pariter damno, & anathematizo. Hanc veram Catholicam Fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti spontè profiteor & veraciter teneo, eandem integram inuiolatam vsque ad extremum vitæ spiritum constantissimè (Deo adiuuante) retinere, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantùm in me erit, curaturum, Ego idem N. N. spondeo, voueo, ac iuro. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia.

Praxis disponendi ad actus in Contritione perfecta requisitos.

I. COnsidera N. seriò, & cum intimo animi sensu, te grauiter offendisse, & toties offendisse infinitam Dei maiestatem, tuum Creatorem, Redemptorem, & Iudicem supremum, qui eodem momento quo peccabas poterat te detrudere ad æterna inferorum supplicia, in quibus hac ipsa hora, & per infinita annorum millia sine spe veniæ ardere debuisses, vt alii innumeri, *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur*.

II. Ex altera parte expende, Paternam Dei Misericordiam, Bonitatem, & Benignitatem infinitam, qui te tamquam Filium prodigum expansis in Cruce brachiis, ad Pęnitentiam adducit, & inclinato Capite ad osculum æternæ pacis, & amoris admittit, dicens: *Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat*. Quia Rex aut Princeps subditum, & mancipium suum læsæ maiestatis reum tam benignè absolueret, & ad suam aulam, & gratiam

tiam admitteret? O Pater misericordiarum! O Deus totius consolationis meæ.

Actus breuis Contritionis perfectæ cum spe veniæ, & proposito emendationis, &c.

DOmine Iesu Christe, Creator, & Saluator meus. 1. Doleo medullitus ex toto corde, & ex tota anima mea, quod ego ingratus toties offenderim, & tam grauiter offenderim infinitam maiestatem, & amabilissimam bonitatem tuam? & ideò doleo vel maximè, quia Tibi Deus meus peccando displicui, quem propter teipsum, & tuam infinitam bonitatem, & excellentiam super omnia diligo, & amo, & amplius amare desidero in æternum. 2. Proinde firmiter statuo ac propono, me non amplius Te offensurum; sed omnes peccandi occasiones pro viribus deuitaturum: me insuper de noxis meis ritè confessurum, & Pænitentiam, quæcumque iniuncta fuerit, expleturum. 3. Vt verò nunc animo contrito, & humili peccatorum meorum veniam suppliciter efflagito, ita firmiter spero ac confido, ab infinita bonitate tua, per merita sanctissimæ Passionis, Sanguinis, ac Mortis tuæ, ea mihi remittenda: præstandam etiam gratiam qua vitam meam emendem, & in sanctissimo seruitio tuo vsque in finem perseuerem.

Forma integra Absolutionis, vt est in Rituali Romano expressa.

MIsereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitã æternam, Amen. *Deinde eleuata manu pergit.* Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus, Amen.

Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo ab omni vinculo, excommunicationis, suspensionis (*suspensionis circa laicos omittitur*) & interdicti in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Passio Domini nostri Iesu Christi, merita B. Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris; sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium æternæ vitæ, Amen.

Nota; In absolutione Heretici in foro interno addi solere: Ab omni vinculo excommunicationis, quam per hæresim incurristi, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & Communioni Fidelium.

Praxis varia ad facilem Confessarij directionem: item Remedia & Documenta Pœnitenti suggerenda contra singulas Peccatoru m species, traduntur infra Tractatu 6. in fine.

TRA-

TRACTATVS QVARTVS DE SACRAMENTIS RELIQVIS ET CENSVRIS.

Summula materiæ. Præter singula Sacramenta, quæ suo ordine sequuntur, cum Quæstionibus singularibus, & Modernis, Ad Sacramentum Eucharistiæ *in fine apponitur de* Missæ Sacrificio, *& Singularibus eo pertinentibus. Item,* De Horis Canonicis, *cum* Rubricarum *Romanarum in Horis ac Missa notitia singulari. Ad Sacramentum Ordinis, Irregularitates, censuræ, &c. Ad Sacramentum Matrimonii Praxis* Dispensationum, *etiam in Pœnitentia Romana. De* Censuris *singulis in particulari, &c.*

CAPVT I.

De Baptismo.

Controuersiæ de Baptismo cum Hæreticis Anabaptistis traduntur suprà Tomo I. pag. 83. De alijs singulis circa Baptismum erroribus agitur Tomo I. pagin. 146.

De Baptismi prima Institutione, de tempore quo cœpit obligare, de Baptismo per *Martyrium*, & cætetis ad verum Martyrium pertinentibus traduntur supra pag. 61. De *Circumcisione* veteris Testamenti an fuerit verum Sacramentum, & Baptismo æquiualens, resoluitur suprà Tom. II. Part. I. pag. 59.

CAPVT II.

Ad Baptismi Sacramentum singulariter, & practicè pertinentia.

§. I.

De eius materia, forma, & vnitate.

I. Baptismus definitur in Catechismo Trident. Part. 2. Cap. 2. Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Proprium enim Baptismi est homini primam gratiam, & vitam spiritualem conferre, vt qui nascitur filius iræ, & mortis per peccatum originale, incipiat per Baptismi gratiam renasci in sortem, & adoptionem filiorum Dei, iuxta illam Christi sententiam Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Præceptum tamen Baptismi suscipiendi omnibus commune non nisi post Resurrectionem suam euulgauit Matth. vl. *Euntes docete omnes gentes, baptizan-*

tes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ita cum communi D. Thom. q. 66. Art. 2.

II. Ex his colligit Eccleſia materiam Baptiſmi remotam à Chriſto conſtitutam eſſe aquā elementarem, prout vſibus humanis inſeruire ſolet: materiam verò proximam eſſe ablutionē corporis, quæ per aquam exercetur. Quod ſi contingat aliquid horum deficere, vt vel aqua non ſit naturalis, vel non idonea ad corporis ablutionem, Baptiſmus erit inualidus, defectu materiæ à Chriſto requiſitæ, quam ſuprà de Sacramentis in genere, oſtendimus pertinere ad eſſentiam Sacramenti, & à nullo poſſe immutari.

III. Hinc in ordine ad praxim, Dicendum primò, aquam per mixtionem alterius corporis deſinere eſſe materiam Baptiſmi, quando in toto mixto plus extraneæ ſubſtantiæ quàm aquæ continetur: quod colligi debet ex odore, ſapore, denſitate, alijſque accidentibus, quæ ſenſuum experimento percipiuntur, vti habet ſententia communis cum D. Thoma Quæſt. 66. Ar. 4. Et probatur ex eo, quod inter homines tale mixtum non ſoleat pro aqua vſuali haberi aut vſurpari, quando autem mixtio non eſt adeò notabilis, non deſinit aquæ nomen, & vſum retinere.

Vnde inferes primò, etſi non ſufficit lutum validè tamen per aquam lutoſam Baptiſmum conferri: Secundò, non ſufficere aquam artificialem, qualis eſt aqua roſacea, aut alia, quæ ex floribus aut herbis diſtillatur, quia magis habet floris, quàm aquæ ſubſtantiam: Tertiò, idem dicendum de ſale reſoluto, de ſaliua, ſudore, aut lachrymis: non autem de tenui cereuiſia, quam probabilius eſt aquę naturam non amittere. Nihil proindè horum adhibendum eſt, niſi infantis ſine Baptiſmo morientis neceſsitas cogat.

IV. Dicendum ſecundò, aquam accidentaliter tranſmutatam nō eſſe materiam Baptiſmi quamdiu non eſt idonea ad abluēdum, ſecùs quando poteſt ablutioni ſeruire. Hinc aqua in glaciem, aut niuem concreta tunc tātùm poteſt eſſe idonea materia Baptiſmi, quādo aliqua ex parte reſoluta corpus humectare, & abluere poteſt. Quod autem aqua ſit calida, colorata, aut turbida, nihil obſtat valori huius Sacramenti, quamdiu manet vera aqua, & corpori abluendo accommodata.

V. Dicendum tertiò, Quoad partem corporis abluendam, Baptiſmum certò validum eſſe, ſi caput, pectus, vel ſcapulæ abluantur, cùm hæ ſint præcipuæ partes corporis. Verùm ſi tantùm manus aut pes abluatur dubius eſt Baptiſmus, ac propterea extra neceſſitatem illicitè ſic confertur. Quod ſi collatus ſit, poſtea debet ſub conditione repeti. Idem ſentiendum de infante pelle adhuc ſecundina circumdato; vel ſi ſoli capilli abluantur, ita vt corporis pars non tangatur. *Coninck, Laym. Diana, Part. 3 Tract. 3. Reſol. 1. 3.*

VI. Sed *quæſtio* eſt, quę Quantitas aquæ poſſit ad Baptiſmi valorem ſufficere?

Reſpondeo, quamlibet ſufficere quæ ſeruiat ad ablutionem ſenſu humano perceptibilem vt docet hìc *Hurtado Diſput 1. Diffic. 6.* Contra *Suarem, Valent.* &c.

Dices, qui manè ſe aſperſit aqua benedicta verè dicit ſe hodie non lauiſſe; ergo ad moralem ablutionem non ſufficit quæuis aquę ſenſibilis aſperſio aut ablutio.

Reſpondeo neg. conſequentiam: quia affirmans in caſu ſe non lauiſse, id non intelligit de quauis morali ablutione, ſed de illa in qua ſolent homines aqua liberaliùs affuſa manus ac faciem abluere, vti ipſæ circumſtantiæ ſignificant.

VII. Forma Baptiſmi in occidentalibus Eccleſijs hæc vſurpatur: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.* Sumitur ex Matth 28. *Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. Ratio huius inſtitutionis eſt: quod cùm Baptiſmus ſit introitus in Eccleſiam Chriſti, oporteat in eius ſuſceptione expreſſam fidei Chriſtianæ profeſſionem facere per Dei vnius, & trini inuocationem.

VIII. Debet in forma Baptiſmi perſona altera à baptizante exprimi, vt appareat diſtinctio perſonarum baptizantis, & baptizandi; cùm nemo à ſeipſo baptizari poſſit, *Cap. debitum*, de Baptiſmo. Obeſſet etiam valori omiſſio vocum, *In nomine Patris &c.* Ratio huius, eſt Chriſti inſtitutio.

IX. Accidentales mutationes formæ Baptiſmi, etſi valorem nō impediant, adminiſtrationem illicitam reddūt, excepto neceſſitatis caſu, v. gr. ſi omittas, *ego*, aut tranſpoſitio fiat, *te ego baptizo*. Item, ſi aliqua perſona tranſponatur, v. gr nominando Filium ante Patrem: ſi modica verborum interruptio fiat, aut ſi ſuperflua addantur, v. g. Ego Ioannes te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filij, & Spiritus ſancti.

X. Si dubium rationabile ſit de valore collati Baptiſmi, repeti debet ſub conditione, hac forma, *Si non es baptizatus, ego te baptizo in nomine, &c* Idque locum habet, tàm in dubio *iuris*, verb. grat. ſi Doctores diſcrepent, an valeat Baptiſmus tali modo collatus, quàm in dubio *facti*, ſi abſolutè incertum ſit, vtrùm fuerit collatus Baptiſmus, ver. grat. ſi infans expoſi-

positus sit nulla ipsi adiecta schedula aut signo quo Baptismus ei collatus fuerit: imò si signum illud non sit satis certum praxis hîc habet vt talis iterum sub conditione baptizetur.

XI. Faciliùs sub conditione repetitur Baptismus in infante quàm adulto, eo quod adultus per fidem, & actum contritionis saluari possit, etiamsi Sacramentum] Baptismi non acceperit.

Quæres primò. An moderni hæretici dum conuertuntur, debeant sub conditione baptizari.

Respondeo negatiuè regulariter. Si tamen dubium sit, v. g. an adhibita fuerit aqua rosacea, vel an alius aquam applicuerit, alius formam protulerit, sub conditione baptizari debent.

Quæres secundò: An licitum sit Sacerdoti occulte baptizare filium hæretici de vita periclitantem, si dubitet an valide baptizatus fuerit, vel ad Baptismum posteà suscipiendum superuicturus?

Respondeo affirmatiuè, imò recte faciet, si sub specie alicuius solatij aut medicinæ præbendæ ad tale ministerium sibi aditum procuret, quantumuis parentes inuitos esse cognoscat.

Quod si talis puer vel adolescens sit filius Anabaptistæ, absolute baptizandus erit, cùm illa Secta soleat suos ante annum ætatis trigesimum baptizare; nisi aliundè constet puerum alia via ad Baptismum peruenisse.

In Baptismo per obstetricem collato quid agendum sit ex præscripto Pastoralis Mechliniensis, vide hic infrà §. 3. num. 7.

De Baptismo in partibus Hæreticorum plures quæstiones resoluuntur infrà *Tract.* 6 *Quæst.* 28.

§. II.

De dispositione suscipientis Baptismum.

I. AD valorem Baptismi non requiritur fides, aut alia bona dispositio suscipientis, sed sufficit libera voluntas, quamuis habita ob peruersum finem. Quia conueniens fuit Sacramentum hoc ita à Christo institui, vt quantum moraliter fieri posset, sciretur vtrùm homo suscepisset Sacramentum, quod non fieret, si multùm dependeret ab interna dispositione.

II. Ad obtinendam tamen gratiam sanctificantem in Baptismo requiritur bona suscipientis adulti dispositio, conueniens sancto ritui Sacramenti quod suscipitur, quia Sancta sancte tractari debent. Et quidem ad Baptismum in adultis requiritur fides supernaturalis, tamquam fundamentum iustitiæ Christianæ: deindè Pœnitentia, vt colligitur Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et Marci vltimò: *Qui crididerit, & baptizatus fuerit, saluus erit.*

III. Verumtamen opus non est vt contritio hominis baptizandi perfecta sit, sed sufficit attritio ex supernaturali motiuo concepta. Est enim hoc Sacramentum per se institutum vt hominem iustificet.

IV. Peccata ante Baptismum commissa non sunt materia absolutionis post Baptismum conferendæ. Quia potestas clauium non extendit se nisi ad subiectos iurisdictioni Ecclesiasticæ, & respectu eorum actuum, qui tempore iurisdictionis committuntur, soli autem baptizati sunt subditi Ecclesiæ. Ac proinde ab adulto baptizando nulla peccatorum Confessio Sacramentalis exigi debet.

V. Extra casum necessitatis non debet Baptismus sine solemnitatibus conferri, etiamsi per vnum aut alterum mensem expectandum sit, v. g. dum Patrini adueniant: habenda interim est cura, ne infans sine Baptismo decedat. Quod si infans, ob periculum mortis, sine solemnitatibus, & cæremonijs baptizatus fuerit, solent illæ posteà suppleri.

§. III.

De Ministro Baptismi.

I. QViuis homo ratione præditus validè baptizat. Nititur hæc assertio institutione Christi, quam vsus Ecclesiæ, & traditio ostendit. Ratio verò institutionis est summa Baptismi necessitas.

II. Peccat grauiter extra necessitatem baptizans, cui id de iure, & ex officio non competit. Peccat itidem ille, cui iure & ex officio competit baptizare, si extra necessitatem non solemniter baptizet, nam Canones ob honorem Sacramenti seuere præcipiunt, vt Sacerdos solemniter in Ecclesia baptizet, nisi tamen obstet alicuius personæ infamia, aut damnum notabile inde secuturum.

III. Parentes grauiter peccant, qui offerunt prolem baptizandam alieno Parocho sine

ne licentia proprij. Quia Ecclesiæ ordinationi cum violatione alieni iuris aduersantur: Nisi constet speciale priuilegium interuenire.

IV. In casu necessitatis hic ordo obseruandus est; vt præsente Sacerdote aut Episcopo non baptizet Diaconus: præsente Diacono non baptizet Clericus inferior; præsente Clerico non Laicus; præsente viro non fœmina, denique præsente fideli non hæreticus aut infidelis. Etsi hic ordo peruertatur, ita vt præsente Sacerdote alius seu Clericus, seu Laicus baptizare præsumat, erit peccatum sacrilegij mortale, similiter si infidelis baptizet præsente fideli. Circa Clericos verò Sacerdote inferiores, marem item, & fæminam, non videtur esse culpa plusquam venialis, imò nulla erit, si causa subsit.

V. Minister Baptismi debet esse vnicus; quare si alius materiam apponat, alius formam proferat, nihil efficitur. Quia tali casu forma, ego te baptizo, est falsa, cum illam proferens non baptizet aquam applicando. Quod si simul plures Ministri materiam, & formam super vno homine baptizando absoluta intentione simul absoluant, singuli vere conficiunt Sacramentum tamquam causæ totales. Ratio est, quia vnius actio alterius actionem non impedit, & vterque verè baptizat.

VI. Requiritur etiam in Ministro intentio baptizandi saltem confusa more Ecclesiæ, vt de Sacramento in genere probatum est.

Si contingat Ministrum baptizare marem quem putat esse fæmellam, nihil oberit valori Baptismi. Quia intendit baptizare infantem sibi præsentem. *Bonacin. P.4. num.26. &c.*

VII. In homine apud hæreticos baptizato possunt suppleri cęremoniæ; sed non est moris; ne fortasse rudis populus existimet nos hæreticorum Baptisma debita forma collatum tamquam minùs validum improbare.

Quæres Primò: An Parochus baptizare debeat infantem quem obstetrix affirmat se, apparente mortis periculo, ritè baptizasse, Negat *Sotus, Victoria de Castro, & plures alij*, asserentes solummodò supplendas esse ceremonias, quæ solent in publico Baptismo adhiberi.

Respondeo tamen, in tali casu infantem iterum à Parocho sub conditione baptizandum esse, si præter obstetricis testimonium aliam certitudinem non habeat de Baptismo validè administrato. Confirmatur hæc responsio auctoritate Pastoralis Mechliniensis, in quo vniuersaliter id fieri præscribitur, his verbis; *Conditionalis baptizatio facienda est circa infantes, qui ab obstetricibus baptizati esse referuntur*. Idemque disertè docet *Molanus & Syluius in 3. Part. quæst.66. Art.9. Dub 2.*

Et fauet ratio: quia etsi obstetrix posteà interrogata, ostendat se callere formam, & ritum baptizandi, potest tamen prudenter dubitari, an ex acceleratione, aut turbatione animi inter strepitus, & clamores parentum, domesticorum, in ipso baptizandi actu errorem aliquem admiserit, quales aliquando interuenisse historiæ non paucę testantur.

Et idem ordinariè dicendum videtur, quādo infantes ab alijs laicis, siue viris, siue fęminis in simili casu domi baptizantur; cùm res tanti momenti magnam exigat cautelam ac securitatem. Dixi, *ordinariè*, quia non assentior illis qui id vniuersaliter requirunt. Inueniuntur enim viri Laici in hoc non minus docti ac periti, quàm sint aliqui Clerici, & Sacerdotes.

Quæres secundò: An infans, qui ante partum videtur moriturus, possit in matris vtero ab obstetrice, vel alio quopiam baptizari?

Respondeo affirmatiuè, si v. gr. obstetrix adeo perita sit, vt manu in matris vterum inserta infātis corpus aliqua ex parte aqua perfundere possit, adiecta verborum forma consueta: Ita docet *Suarez & 6. alij apud Dianam Part.1.Tract.15.*

Idem dicendum est, quando matre prægnante subito extincta, possit in eius corpore aditus aperiri, & per illum in prolem adhuc viuentem aqua infundi.

Quęres tertiò: An Ministro illicitum sit sub peccato mortali baptizare Aqua non benedicta in Baptismo solemni siue publico? Nam in priuato mortale inde non contrahi plerique agnoscunt.

Resp. Culpam lethalem inde non committi; quamuis contrarium docere videatur *Bonacina* de Bapt. Dist.2 Quæstion. 2. Part. 7. Num.19. & *Nugnus* Quæst. 71. Art.4. Conclus. 2.

Ratio est, quia etsi aqua benedicta vtendum tradant etiam Patres antiqui, nullum tamen extat formale præceptum de præmittenda baptismalis aquæ benedictione. 2. Ex grauitate materiæ censeri solet grauis vel leuis omissio alicuius ritus in celebratione Baptismi solemnis. Atqui materia grauis non videtur omissio illa benedictionis, cum solum

lum ad maiorem decentiam illa addatur ad aquam per se ad valorem Baptismi sufficientem. Probant hæc à paritate rationis in ritibus aliorum Sacramentorum *Granadus*, & alij apud *Quintanaduenas de Sacramento Baptismi Quæst Sing.* 22.

Quæres quartò: An Parochus qui Baptismum pluribus annis inualidè administrauit, siue ex malitia, siue ex ignorantia, teneatur cum graui detrimento bonorum, vitæ, aut famæ hunc valoris defectum ita propalare vt Baptismi illi iterari, aut suppleri possint?

Respondeo affirmatiuè, quod plurium Theologorum auctoritate confirmat *Layman* Lib. 1. Tract. 3. Cap. 3. Num. 2. agens de obstetrice inualidè baptizante, & disertius pluribus citatis, *Quintanaduenas* Tract. 1. Quæst. Sing 19.

Ratio est 1. quia ex communi principio Theologorum, salus animæ perdenda preferenda est vitæ corporali: ergo multo magis salus tot innocentium defectu Baptismi perdenda. Nam moraliter certum est aliquos ex illis infātibus morituros ante annos discretionis quibus possint per cōtritionem perfectam saluti suæ consulere. 2. Quia ex illis inualidè baptizantis qui ad Sacerdotij, & Confessarij munus peruenerint inualidè etiam consecraturos & absoluturos indubitatum est, ex quo etiam alijs fidelibus nocumentum obueniret grauissimum.

§. IV.

De Patrinis

I. AD munus Patrini tria requiruntur: 1. Vsus rationis (non certa ætas) 2. Vt Patrinus in Baptismo sit ipse baptizatus, & Patrinus in Confirmatione sit confirmatus, alioqui inualidè suscipiet munus Patrini, & non contrahet cognationē spiritualem. 3. Requiritur intentio formalis gerendi munus spiritualis Patris secundùm consuetudinem Ecclesiæ, nec sufficit infantem materialiter tantùm tenere.

II. Religiosi Patrini esse non debent; ne ob spiritualem cognationem nimia familiaritas cum secularibus, præsertim fœminis, contrahatur. Excipe tamen, si Religiosus sit Episcopus, aut si contraria consuetudo Prælatis non contradicentibus id alicubi permitteret.

III. Parens non debet propriam prolem suscipere, ne contracta cognatione spirituali cum coniuge debitum petere non possit. Nec decet vt duo coniuges alienam prolem suscipiant, potest tamen consuetudine honestari. Vnde *Coninck* monet duos coniuges suscipientes alienam prolem non contrahere cognationem spiritualem, alioquin talis susceptio ipsis grauiter prohibita esset.

IV. Patrinus vnus esse debet, siue mas, siue mulier, vel ad summum duo, mas, & fœmina. Constat ex Trident. Sess. 24. Cap. 4. de Reform. Vbi Parochus obligatur vt nomen baptizati, ac patrinorum in librum diligenter referat, eosque moneat de cognatione spirituali contracta inter ipsos, & baptizatum, & illius patrem; ac matrem: nec non inter baptizantem ac baptizatum, & huius patrem ac matrem tantùm.

V. In priuato Baptismo non est opus patrino: non enim videtur Ecclesia parentes voluisse ad hoc obligare, cùm in necessitate vix idoneus eligi possit. Si tamen adhibeatur, contrahet cognationem spiritualem, eo quod patrinus non adhibeatur tantùm ob maiorem solemnitatem, sed etiam propter obligationem instruendi puerum in rebus fidei.

Alij tamen negant à Patrinis in priuato Baptismo cognationem spiritualem contrahi, *Sotus*, *Sanchez*, *Maratius &c.*

VI. Solent in quibusdam Germaniæ locis Catholici esse Patrini filijs hæreticorum baptizante illos Ministro hæretico indebita forma, in nomine Sanctissimæ Trinitatis. Neque consuetudo videtur improbanda, quia Patrini officium est vt externa susceptione profiteatur quod hominem modò spiritualiter genitum suscipiat in curam suam tanquam spiritualis eius nutritius, & pædagogus, id autem præstare potest Catholicus, etiamsi infans ab hæretico baptizetur.

Quæres: An etiam ad Baptismum infantis Catholici apud Sacerdotem Catholicum liceat admittere Patrinum hæreticum?

Respondeo negatiuè, cum communi Doctorum. Si tamen timeretur grauis indignatio amicorum, etiam hæreticorum, aut aliud grauius incommodum, probabile est talem patrinum sine crimine posse admitti, qui etiam contrahet cognationem spiritualem, ita docet *Castrop. Layman*, *l.* 5. *Tract.* 2. *Cap.* 9. *Diana Par.* 9. *Tract.* 7. *Resol.* 31.

CA.

CAPVT III.

De Sacramento Confirmationis.

CONfirmationem verum esse Sacramentum à Christo institutum, & in primitiua Ecclesia vsurpatum, probatum est supra in Controu. Part. 1. cap. vlt.

I. Materia remota Sacramenti Confirmationis est Chrisma ex oleo, & balsamo confectum, atque ab Episcopo benedictum. Colligitur ex Concilio Florentino in Decreto Eugenij, ex perpetuo Ecclesiæ vsu, & traditione, quæ testatur Chrismatis confectionem semper Episcopo reseruatam fuisse.

II. *Forma* huius Sacramenti est: *Signo te signo Crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

III. *Effectus* Confirmationis est augmentū gratiæ sanctificantis: insuper actualis gratiæ auxilium ac robur tempore opportuno conferendum ad fidem constanter profitendam.

IV. Conuenit vt adulti peccati mortalis sibi conscij, ante Confirmationis susceptionem sacramentaliter confiteantur. Licet enim nullum præceptum extet, adeòque contritio sufficiat, tutiùs est tamen confiteri ad remouendum obicem gratiæ quæ à Sacramento confertur.

V. Subiectūm capax huius Sacramenti est omnis, & solus homo baptizatus. Ratio congrua est, quia sicut natura quos generauit conatur perficere, ita Deus & Ecclesia, quos generauit per baptismum, ad perfectiorem gratiæ statum adducit per Confirmationis Sacramentum.

VI. Olim infantibus statim post Baptismū Confirmationis Sacramentum conferebatur. Verùm hodie in plerisque Ecclesijs consuetudo est vt non nisi rationis compotes confirmentur. Ratio, partim vt Sacramentum maiori cum vtilitate suscipiatur, vtpote concurrente actuali fide, & reliqua dispositione suscipientis, partim vt absit periculum repetendi.

VII. Perpetuò amentes, vti & infantes in mortis periculo vtiliter, & rectè confirmantur, vbi id est in vsu. Quia huiusmodi cum fructu spirituali, & sine irreuerentia Sacramentum Confirmationis suscipiunt, sicut & Baptismum. Est enim tantùm per accidens quod numquam sint spiritualiter militaturi.

VIII. Hodie non satis constat præceptum suscipiendi Sacramentum Confirmationis, seclusо contemptu &c. Est tamen peccatum saltem veniale satis graue sine causa aliquem ordinare qui confirmatus non est, cùm Ecclesiarum consuetudo repugnet.

IX. Minister ordinarius huius Sacramenti solus Episcopus est. Colligitur ex Act. 8. & 10. & traditur in Concilio Florentino. Potest tamen Pontifex ex plenitudine potestatis suæ committere simplici Sacerdoti potestatem ministrandi hoc Sacramentum.

Quæstionem hinc mouet *Card. Lugo.* Respon. Moral. Lib. 1. Dub. 7. An Abbas cui conceduntur functiones Episcopales, excepta dumtaxat collatione Ordinum, consecratione Ecclesiæ, & Altarium, possit conferre Sacramentum Confirmationis? quod aliquando in Sacra Congregat. controuersum fuit.

Respondet, audita sententia sacræ Congregationis Gregorium XIII. die 13. Martij anno 1574. respondisse, non comprehendi in ea concessione collationem huius Sacramenti: Quia in generali concessione non intelliguntur ea quæ sunt specialiter reseruata, & de quibus facienda est specialis mentio: non solet autem concedi hæc facultas soli Sacerdoti sine causa vrgenti, vti colligitur ex *Capi. Peruenit. Distin. 95.* & ex Decreto Eugenij in Concilio Florentino, & fusius ostendit *Suar. Part. 3. Tom. 3. Disp. 36. Sect. 2.*

X. Ad ceremonias pertinet, 1. Benedictio Chrismatis. 2. Adesse debet Patrinus ex præcepto obligante sub mortali, nisi adsit grauis causa: debet is esse diuersus à patrino Baptismi, nisi necessitas aliud postulet. 3. Recitantur orationes cum impositione manus super Caput. 4. Frons Chrismate vncta vitta ligatur, quæ circumfertur donec Vnctio sit siccata: vbi scilicet non est consuetudo, præsertim inter hæreticos, statim post collatum Sacramentum frontem abluendi (si fieri possit) in fonte Baptismatis: postquam frons lota, & Vitta deposita est, ea comburi solet, saltem non debet ad profanum vsum adhiberi. 5. Episcopus confirmato leuem alapam infligit. 6. In C. *vt ieiuni* Dist 5. de Consec. mouentur Episcopi vt ieiuni hoc Sacramentum ministrent, & non nisi ieiunis. Ex rationabili tamen causa aliter fieri posse monent DD. communiter.

Quæres primò. An liceat Matrimonium cōtrahere, Professionē Religiosam emittere, vel Eucharistiam aliaue Sacramēta suscipere vel ministrare, ante susceptionē Confirmationis.

Respondeo affirmatiuè, iuxta sequentia cum *Suarez hic Disput. 38. Sect. 1.* Hæc obligatio,

gatio, inquit, non habet locum respectu quinque Sacramentorum, nam Baptismus necessariò antecedere debet, & licet respectu Eucharistię regulariter sit melius vt Cõfirmatio antecedat, tamen hic ordo non est in præcepto vti ex vsu Ecclesię constat, &c. Consonat *Granadus* hic Tract. 4. Disp. 2. de Conf. & *Zambranus* Cap. 2. Disp. 3 Num. 2. Nulla, inquit, erit culpa, si Eucharistia vel alia Sacramenta præter *Baptismum*, & *Ordinem* ministrentur ante Confirmationem. Idem dicendum de Professione Religiosa, vti, & Matrimonio, cum nec matrimonium, nec tria vota in Religione nuncupanda, eorumque obseruatio, à Confirmationis susceptione aut effectibus dependeant.

Quæres secundò: Quanta sit obligatio Episcoporum vt conferant suis subditis Sacramentum Confirmationis?

Respõdeo, grauem illis incumbere obligationem vt ex parte sua præbeant subditis opportunitatem vt hoc Sacramentum suscipiatur, vti docet *Suarez in 3. P. q. 72. Disp. 38. Sect. 2. Syluester v. Confirmatio, &c.* Quia cùm sint Pastores, tenentur gregem suum pascere, non tantùm in rebus ad salutem absolutè necessarijs, sed etiam in ijs, quę conducunt ad singularem eius vtilitatem, maximè inter hæreticos, vbi necesse est ad constantem fidei confessionem hoc Sacramento roborari. Hinc etiam Parochis incumbit, pueros in catechesi de huius Sacramenti virtute edocere, & suo tempore Episcopis confirmandos offerre.

Quæres tertiò: An liceat cuicumque in aliena Parœcia, aut Diœcesi confirmari?

Respondeo, quoad primam partem de Parœcia affirmatiuè. 1. Quia nullum extat præceptum quo minus aliqui in aliena Parœcia eiusdem Diecesis confirmetur. 2. Quia cum administratio Confirmationis spectet ad proprium Episcopum, etiam Titularem, quoad hoc iurisdictionem habet vti in singulas Parœcias, ita in singulos Parochianos suæ Diecesis, etsi in parœcia propria non existant.

Ad secundam partem de Diœcesi, respondetur, Nemini licere confirmari in aliena *Diœcesi* absque licentia sui Ordinarij. Probatur ex communi sententia cum *Suario, Bonacina, Filiucio, Reginaldo, alijsque apud Leandrum de Sacramentis, Tract. 3. d. 2. q. 9.* qui docent absque graui peccato non posse Episcopum in aliena Diœcesi sine consensu proprij Episcopi, confirmare. Ergo nec subdito licet Confirmationem in aliena Diœcesi suscipere: nisi Ordinarij sui Dimissorias exhibeat.

In hanc rem multum auctoritatis, & lucis adfert Declaratio Cardinalium quæ extat apud *Bellarminum in Tridentinum Sess. 7. de Sacram. fol. 64.* quæ sic habet. *Omnes, etiam Prælati exempti, etiam iurisdictione Episcopali, si sint intra fines Diœcesis, tenentur accedere ad Episcopum Diœcesis pro Confirmatione, si verò non sint in Diœcesi aliqua, adeant quam maluerint.*

Ritus omnes in administratione Confirmationis, & reliquorum Sacramentorum, traduntur infra in fine *Tom. III. huius operis.*

CAPVT IV.

De Sacramento Eucharistiæ.

Realem Christi presentiam in Sacramento Eucharistiæ, Transmutationem panis, & vini, Communionem Laicorum sub vnica specie, &c. contra Sectarios accuratè probata inuenies supra *T. I.* in Controuersijs Fidei Part II. Cap. 3. 4. & 5.

Porrò ad Quæstiones alias, & principia hic præmittenda.

Dico breuiter primò; In Consecratione ex vi verborum sub speciebus panis constituitur Corpus Christi, & per concomitantiam etiam Sanguis, anima, diuinitas, aliaque ipsis vnita: vti & in Calice constituitur solus Sanguis ex vi verborum, & reliqua per concomitantiam. Constant hæc ex Trident. Sess. 13. Cap. 3.

Dico secundò. Christus existit totus in toto, & totus in singulis partibus hostiæ consecratæ: sic nempe vt nulla pars sensibilis hostiæ siue diuisæ, siue coniunctę sit tam exigua quin totum Christum contineat. Probatur ex Trident. Sess. 13. Cap. 3. vbi id negantibus de Partibus diuisis anathema dicit Can. 3.

Dico tertiò: Statuitur Christus sub speciebus Eucharisticis non per nouam productionem, vt aliqui Theologi volunt, sed per adductionem, id est, per nouam tantùm præsentiam qua corpus eius existens in cœlo simul in altari sub speciebus Sacramentalibus collocatur. Nihil enim aliud ad hoc videtur esse necessarium.

Dico quartò; Accidentia siue species panis, & vini remanent in Eucharistia extra subiectum, sic vt color, & sapor, & alia, quæ in hoc Sacramento sensu percipimus, in Corpus Christi tamquam subiectum non recipiantur. Ita colligitur ex Cõcilio Constantiensi sess. 8. contra Vvicleffum id negantem: Non enim sunt illa in substantia panis iam destructa, neque in Corpore Christi, quod in Eucharistia est gloriosum, & passionis expers. Probabilius etiam est, contra Thomistas, reliqua accidentia

dentia non recipi in quantitatem, quæ fortè à substantia non distinguitur.

Dico quintò: Desinit Christus esse sub speciebus consecratis, quando species sic immutantur, vt desineret forma panis, & vini, si illic loco Christi adessent. Hinc in stomacho speciebus Eucharisticis per calorem naturalem destructis præsentia Christi euanescit. His principijs ita constitutis ad resolutiones practicas propiùs accedamus.

§. I.

De Materia, & forma Sacramenti Eucharistiæ.

I. MAteria huius Sacramenti est panis, & vinum: vti patet ex institutione Christi: *Matt.* 26. & *March.* 14. Panis ille necessitate Sacramenti debet esse Triticeus, ex praxi, & sensu Ecclesiæ, & Concilio Florentino, quod eodem modo panem triticeum assignat, quo vinum pro calice quod constat requiri ad valorem Sacramenti. Huic tamen non officit immixta fuisse tritico pauca grana alterius frumenti, quia per hoc nôn desinit esse panis triticeus vsualis, ita *D. Thom. alijque*.

II. Oriza, auena, milium, hordeum, non sunt materia huius Sacramenti; cum ex ijs non soleat panis cõfici pro hominis victu nisi ob defectum tritici, quare nec simpliciter panis vocabulum meretur.

III. Vt panis Azymus sit, non est de necessitate Sacramenti, quamuis id congruentius sit, cùm etiam Christus in azymo consecrauerit. Obseruanda tamen est consuetudo vtriusque Ecclesiæ, ita vt non solùm Latinus peccet, si in fermentato consecret, sed etiam Græcus si in azymo, quamdiu intra terminos Ecclesiæ suæ commorantur: Quod etiam obseruandum est in casu necessitatis, etiamsi ægrotus absque viatico decedere deberet. Ratio est, quod Ecclesiæ vtilitatem, maiestatem, tantique mysterij reuerentiam valdè intersit, vniuersales in eo Ritus obseruari. Quare cum Sacramentum hoc non sit absolutæ necessitatis, meritò ratio publica priuato commodo spirituali præfertur.

IV. Acetum non est materia consecrationis, cùm sit vinum corruptum, potest tamen validè Sacramentum confici ex vino acido vel acescente, sicut ex pane mucido nondum corrupto, sed ad corruptionem disposito. Denique neque Agresta validè consecrari potest, cùm Agresta, vtpotè ex vuis immaturis expressa, nondum ad naturam vini peruenerit.

V. Admixtio aquæ ad vinum non est de essentia Sacramenti, sed præcepti tantùm Ecclesiastici sub peccato mortali obligantis. Nõ est tamen improbabilis opinio Alphonsi à Castro, etiam ex Christi præcepto ab Apostolis nobis tradito, vinum aqua miscendum esse.

VI. Ad essentiam formæ pertinent tantùm hæc verba, *Hoc est Corpus meum. Hic est Calix Sanguinis mei.* Reliqua tamen verba, *Noui, & Æterni Testamenti*, &c. sine graui peccato omitti non possunt.

VII. Ad valorem Consecrationis requiritur vt Sacerdos materiam consecrandam determinatè cognoscat, & intendat. Quia omnis actio transiens versatur circa singularia determinata, idque in casu nostro ad veritatem vocis demonstratiuæ *Hoc*, & *Hic* necessariò requiritur.

VIII. Sacerdos censetur habere intentionem Ecclesiasticæ consuetudini conformem, nisi eam contrario actu excludat. Vnde etsi existimet quinque tantùm hostias adesse, cùm sint sex, omnes consecrat. Quia speculatiuus ille error non obstat practicæ intentioni consecrandi omnes hostias ante se constitutas, *Suarez, Syluest. Henriq.*

IX. Si quis inscio seu non aduertente Sacerdote hostias minores in altari ponat, non consecrabuntur. Quia nec actualis, nec virtualis intentio in illas fertur. Si verò Sacerdos antequam egrediatur Sacristia de consecrandis hostijs in altari positis, vel ponendis admonitus, eas consecrare proponat, etiamsi posteà obliuiscatur, censeri debent consecratæ. Quia in tali casu adest intentio virtualis, hoc est, prior intentio continuatur in actibus qui posteà sequuntur in ordine ad consecrationem, Ita *Reginal. Laym. lib.* 5. *Tract.* 4. *Cap.* 2. *Bonac. Tract.* 1. *d.* 4 *q* 2. *p.* 2. & alij qui iudicant id in praxi tutum esse.

X. Si formulæ, id est, paruæ hostiæ adferantur Sacerdoti paulò post oblationem, vel (vt addit Auersa q. 11. §. 12.) ante inceptam præfationem, licitè eas consecrat, oblationem sola mente supplendo, Ita *Posseuin. Gauantus, Tamburi. Diana, Par.* 2. *Tract.* 14. *Resolut.* 71.

§. II.

De Ministro Eucharistiæ.

I. EVcharistiam ministrare solus potest ex officio Sacerdos habens iurisdictionẽ ordinariam, aut sibi delegatam: Peccat proinde grauiter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensare præsumeret. Et si sit inferior Sacerdote v. g. Diaconus irregularitatem incurrit.

II. Si tamen Sacerdos carens iurisdictione præsumat ob rationabilem causam, factum suum à Parocho approbandum, licitè Eucharistiam administrat, *Bonacina Reginal. hic num. 19 alijque.*

III. Si periculum sit ne infirmus sine sacro viatico moriatur, & proprius Pastor sit absens, vel impeditus, vel malignè neget, poterit viaticum conferre quiuis Sacerdos tam sæcularis quàm regularis, & in horum defectu etiam Diaconus. Quia in hoc casu censetur ea potestas collata ab Episcopo, aut Pontifice, Ita *Suarez, Bonacina, Lugo, Layman, Libr. 5. Tractat. 4. Cap. 7.*

IV. Etsi Regulares ex suis priuilegijs possint proprijs Templis communicare quoscumque fideles, siue per se, siue per alios Sacerdotes: illa tamen potestas, lege ordinaria, non extendit se ad communionem præbendam ratione Viatici in articulo mortis, aut in Festo Paschatis, per quam scilicet satisfiat præcepto annuæ communionis, cui si communicans alio tempore satisfaciat, illa communio ei libera manet, vti docet *Sà, Filiuc. & vsus communis.*

V. Non licet tamen Religiosis ad quamuis communionem, sine facultate Episcopi, aut Parochi, Eucharistiam publicè per plateas deferre, nisi forte ad milites, aut alios apud quos Pastoris munus obeunt. Quia id iuri Parochorum per consuetudinem obtento derogaret. Proinde quando de licentia Ordinarij ægris communionem præbent, id debet priuatim fieri.

VI. In Missionibus autem, vbi in priuatorum domibus passim celebratur, facultas in Sacro præbendi communionem cuiuis legitimè accedenti concessa censetur cuiuis Sacerdoti, nisi hoc alicubi peculiari ac legitimo præcepto esset inhibitum.

Quando Sacerdos non conficit, sed solum administrat alijs Eucharistiam in statu peccati, probabile est illum non peccare mortaliter quamuis non desint graues Auctores, qui communiùs docent oppositum, ideoque curandum, vt Sanctum non nisi sanctè tractetur.

VII. Quamuis teneatur Minister Eucharistiam manu porrigere: non est tamen improbabile ex graui causa licere mediante instrumento idoneo eam communicantis oris inserere, apud *Dianam Part. 4. Tract. 4. Resol. 114.* Quod confirmatur ex eo, quod in magna oris siccitate licitum esse hostiæ particulam in cochleari cum vino traijcere docent *Præp. Escob. Diana Part. 4. Tract. 4. Resol. 104.*

VIII. Grauiter peccat Minister præbens Eucharistiam sub vtraque specie, secluso Pontificis indulto.

IX. A mortali Ministrum excusari qui solas species vini daret ægro impotenti hostiam deglutire, sentit *Amicus apud Dianam Part. 8. Tract. 1. Resol. 24.* &c.

Quærit Card. *Lugo* in Resp. Moral. lib. 1. dub. 11. An licet Eucharistiam deferre infirmo adorandam aut deosculandam, quando eam sumere non valet.

Respondet autem negatiuè, Quia si sic adhiberetur instar Reliquiarum, minueretur reuerentia debita tantæ maiestati, & alia sequerentur incommoda: propter quæ ea praxis à Pontifice prohibita est, vti refertur in Declar. Conc. Trid. in Sess. 13. Can. 7. apud *Lugo* loco citato.

X. Tenetur Sacerdos negare Communionem personis ad illam indispositis v. g. publico peccatori, vsurario, meretrici, concubinario. Quia illis ministrando eorum peccato cooperaretur, & Sacramentum graui irreuerentia afficeret.

XI. Si occultè tantùm constet suscipientem esse indispositum, illi occultè petenti negari debet, non tamen petenti publicè, ne per hoc infamiam incurrat. Quod si indispositio occulta solùm ex Confessione cognita fuerit, ne quidem licebit eam negare occultè postulanti. Quia illa esset quædam peccati admonitio, quæ Confessionis sigillo aduersatur. *Bonacina, Layman, Lugo, &c.*

Quæstio est, An si reus confugiat ad Sacerdotem Eucharistiam publice portantem gaudeat immunitate, sicut confugiens ad Ecclesiam?

Respondetur affirmatiuè cum *Nauarro ca. 4. n. 18.* qui hanc sententiam dicit communem cum Hostiensi, Angelo, Cla-o &c.

Sed *Quæritur vlterius*, An idem dicendũ sit, si Reus qui v. gr. ducitur ad supplicium confugiat

fugiat ad complexum Sacerdotis, qui Euchariſtiam in pyxide occultè portat?

Reſpondet ad hunc caſum affirmatiuè: *Quintanaduennas Tract. 4. Sing. vlt.* qui teſtatur illum caſum actu contigiſſe. Quia ratio cur Euchariſtia publicè portata, & templa gaudeant hoc priuilegio, eſt reuerentia, & veneratio huius Sacramenti, quæ non minùs exhibenda eſt dum occulte defertur. Si enim liberatur reus, teſte *Bartolo, Claro, Baldo,* alijſq; qui ductus ad ſupplicium occurrit Cardinali, ſi hic ſuum pileum purpureum iſtius capiti imponat aut imponi faciat, quanto magis in caſu præſenti. Ita ibidem Num. 5.

§. III.

Diſpoſitio requiſita in ſuſcipiente Euchariſtiam.

I. Quoad animæ diſpoſitionem: Certum eſt, qui eſt in ſtatu peccati mortalis, graui præcepto obligari ad confitendum ante ſumptionem Euchariſtiæ; niſi adſit neceſſitas celebrandi, aut communicandi, & deſit copia Confeſſarij, *ex Tridení. Seſſ. 13. cap. 7.*

II. Idem dicendum eſt de eo, qui dubitat, an admiſerit peccatum mortale, aut an fuerit illud ritè confeſſus, *Suarez, Sanchez, Bonacina, d. 4. q. 6. cap. 7.*

III. Si autem grauis vrgeat celebrandi, aut communicandi neceſſitas, tenetur præmittere actum contritionis: & ſi fuerit Sacerdos, præcipit Tridentinum, vt non differat poſteà *quàm primùm* confiteri. Quia aliàs omittendo contritionem poneret obicem gratiæ, & grauem committeret irreuerentiam, & ſacrilegium.

Notandum verò eſt, quid circa illud *quàm primùm*, nimis laxè ſumptum, decernat Alexãder VII. per propoſitionem 38. diſerte prohibitam: *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacrificanti ex neceſſitate cum peccato mortali, confiteri* quàm primùm, *eſt conſilium, non præceptum.* Et propoſ. 39. *Illa particula,* quàm primùm *intelligitur, cum Sacerdos ſuo tempore confitebitur.*

IV. Neceſſitas autem grauis excuſans à Confeſſione eſt primò: Periculum mortis. 2. Hoſtia pro moribundi viatico conſecranda. Ita *Suarez, Coninck, Lugo,* 3. Si ſacrificium, vel Communio non poſſit omitti abſque graui infamia, vel ſcandalo. 4. Si Parochus ex officio celebrare debeat, vt populus audiat Sacrum, ob quam cauſam etiam alteri, qui non eſt Parochus; id licere ſentit *Diana, cum alijs 11. Part. 9 Tract. 3. Reſol. 9. 5.* Si quis in ſcamno communicantium recordetur peccati mortalis, quod oblitus eſt confiteri, nec ſine nota, aut ſcandalo graui recedere poſſit. De quo vide eoſdem ſuprà: & in hoc Opere ſuprà pag.

Notat autem *S. Bonauentura* apud *Benacinam* Diſput. 4. de Euchar. Quæſt. 6. Part. 1. Num. 19. Hanc doctrinam notandum eſſe peculiariter timidis, & ſcrupuloſis, qui quamquam tunc vere eliciant contritionis actum, ſibi tamen continuo perſuadent ſe illum non elicuiſſe, qui poſſint prædictis ſecure acquieſcere.

Vnde vlterius patet, dari poſſe caſus in quibus aliquis incertus de ſtatu gratiæ poſsit ſe ad communicandum ſine peccato reſoluere.

V. *Quæres;* quandonam in prędictis cenſeri poſſit deeſſe copiam Confeſſarij?

Reſp. Quando ſine magna moleſtia non potes abſentem adire, aut præſenti ſine graui incommodo Confeſſioni extrinſeco, ſiue tuo, ſiue alieno, peccatum aperire.

VI. Quoad *diſpoſitionem corporis.* Communicandi, aut celebrandi impedimentum per ſe non eſt pollutio inuoluntaria, aut etiam voluntaria per pœnitentiam expiata, niſi mentẽ relinquat turpi recordatione infeſtatam. Idem dicendum eſt de actu coniugali, etſi conſilij ſit nocte Communionem antecedente abſtinere, præſertim ſi ſint coniuges, qui rarò communicant *Sanch. Filliuc. Eſcob. &c.*

VII. Ex præcepto Eccleſiæ regulariter non licet cuiquam communicare, niſi ieiunio, ieiunio naturali, id eſt, vt à medio noctis nihil omninò aut per modum cibi, aut pottus, aut medicinæ ſumpſerit, Ita communiter Doctores.

VIII. Non cenſetur hoc ieiunium violari per aliquid, quod per modũ ſaliuæ, aut reſpirationis in ſtomachũ traijcitur, *Fagundez, alijque communiter.* Idem eſt de fumo tabaci, aut folio ore tantùm maſticato: quamuis hæc, niſi valetudinis ratio excuſet, videri poſsint aliquam habere indecentiam. *Præpoſitus, Lugo, Granadus.*

IX. Si dubium ſit, an aliquid deglutiueris, aut ſumpſeris poſt duodecimam noctis, non impediri à Communione, aut à Miſſæ celebratione, probabiliter docet *Laym. l. 1. Tract. 1. c. 1. apud Dianam* hic *Reſp. 29.*

V. Non eſt per ſe peccatum ſtatim à Communione cibum ſumere, etſi conſultum ſit abſtinere, donec ſpecies ſint cõſumptę: illas autem in Laico intra medium quadrantem, in

Sacerdote intra quadrantem consumi in stomacho rectà dispositio, vt certum censet *Card. Lugo* ex iudicio Medicorum à se consultorum *Disp.* 12. *Sect.* 3. *num.* 54.

XI Casus autem sunt in quibus non ieiunus possit communicare: *Primò*, quoties est mortis periculum, & quidem à non ieiuno posse repeti Viaticum, quoties recurrit idem periculum etiam in eodem morbo post interuallum vnius, aut alterius diei, si magna ægri vrgeat deuotio, aut vtilitas, docet probabiliter *Layman l.* 5. *Tract.* 4. *Cap.* 6. *alijque*, in quo spectandam esse loci consuetudinem monet *Card. Lugo de Eucha. d.* 15. *Sect.* 3.

Non videtur tamen multis licitum Sacerdoti non ieiuno consecrare ad dandum alteri viaticum. Quia præceptum viatici non obligat, quando ritè haberi non potest, *Suarez*, *Vasq. Hurt. alijque*. Contrarium tamen non est improbabile, præsertim in casu, quo aliud Sacramentum haberi non potest, vti docet *Laym. Lib.* 5. *Tract.* 4. *cap* 6. *num.* 21. *Filliuc. Lugo*, *Fernand. Maior*.

Secundò, Potest Sacerdos celebrare non ieiunus, si aquam pro vino calici infusam hauserit, tunc enim ad seruandam Sacrificij integritatem debet denuò vinum offerre, consecrare, & statim sumere sine nouæ hostiæ Consecratione, *ita Doctores communiter*.

III. Quando post haustam ablutionem videt in patena vel corporali reliquias hostiæ consecratæ, potest eas absumere. *Henriquez*, & 5. *alii*.

IV. Quando post consecrationem Sacerdos ex deliquio, morte, aut languore non potest Sacrificium perficere, debet alius Sacerdos, etiam non ieiunus in defectum ieiunij, succedere, & Sacrum absoluere. *Con.* & 3. *alij*.

V. Quando Sacerdos post Consecrationem recordatur, se non esse ieiunum, potest nihilominus species consecratas sumere. *Vasqu.* & 3 *alij*. Quod si ante Consecrationem id recordaretur, recedere tenetur ab Altari, si tamen sine graui nota, & incommodo id fieri possit. *Præposit.* & *Diana*.

Idem probabiliter in praxi dicendum, si finito sacro in Sacristia Sacerdos inueniat in patena, Calice, aut corporali fragmentum aliquod hostiæ consecratæ, si nullus post eum Sacerdos ibi celebraturus sit, nec adsit pixis, in qua Eucharistia asseruatur. *Suarez*, *Diana*, & 5. *alij*.

Imo addit non improbabiliter *Suarez*, & *Diana*, &c. posse Sacerdotem post distributam populo communionem vasa sacra purificare, & particulas in eadem vel etiam in alia Missa consecratas absumere, si nequeant decenter seruari: quia illa est tantum vnica, saltem in priori casu, consummatio eiusdem Sacrificij.

Quæstio est singularis, *Primò*, An possit Sacerdos extra Sacrificium sibi Eucharistiam ministrare? Negat *Filliucius* Tom. 1. Tract. 4. Cap. 9. &c. Probabilius tamen *Suarez*, de Euchar. Disp. 72. Sect. 3. docet Sacerdotem, non solum in extrema necessitate, sed etiam deuotionis causa sibi Communionem extra Sacrificium præbere posse, si non adsit alius Sacerdos qui id præstare possit. Quia tunc sufficiens causa videtur, cum non existat præceptum vt sit distinctio personæ recipientis, & præbentis hoc Eucharistiæ Sacramentum.

Quæres Secundò: An in Missione, dum ingruit periculum ab irruentibus Hæreticis, qui putantur sacram Hostiam malè tractaturi, possit Eucharistia sumi à non ieiunis etiam laicis, si alius desit? Item, an possit Sacerdos hostiam Laico tradere, vt cum ea aufugiat?

Respondeo ad vtrumque casum affirmatiuè. Quia præcepto diuino, de cauenda irreuerentia Christo inferenda cedere videtur præceptum Ecclesiæ de præuio ieiunio, & Eucharistia à Laicis non tractanda, & consentire videtur *Suarez*, & *Lugo hic n.* 87.

Quæres tertiò: Quid si Laicus ille sumpturus Eucharistiam iudicet se non esse in statu gratiæ?

Respondet *Card. Lugo Disp.* 14. de Euchar. Sect. 1. Num. 1. & *Diana* Part. 5. Tract. 13. Resol. 74. Si irruente Paganorum vel Hæreticorum multitudine in Ecclesiam timeretur SS. Eucharistiæ contemptus, & violatio, Fidelem quemlibet etiam conscium mortalis posse illam sumere, conando si tempus ferat contritionem elicere: Imò addit *Tambur.* tali casu ad hoc teneri.

Quæres quartò: An si Laicus in articulo mortis alium Ministrum non habeat, possit Eucharistiam sibi ministrare, aut eam ab alio Laico reuerenter suscipere?

Respondeo affirmatiuè, idemque docet *Suar. Con.* & *alij* 12. cuius exemplum habemus in Maria Stuarta Scotiæ Regina, dum ab hæreticis castro inclusa teneretur: etsi sint qui existiment, eam ad hoc à Pontifice Priuilegium accepisse.

§. IV.

§. IV.

Præceptum sumendi Eucharistiam.

I. CErtum est, dari præceptum diuinum grauiter obligans fideles adultos ad sumendum Eucharistiam tam in articulo mortis, quàm aliquoties in vitæ decursu: Ita ex Scripturis, & praxi Ecclesia declarat *Trid. Sess.* 13. *cap.* 6.

II. Per articulum mortis, hic intelligitur grauis morbus, periculosus conflictus, difficile puerperium, quale solet esse primum &c. *Suar. Vasq. aliique*, nisi quis pauci s ante illud periculum diebus communicasset.

III. Non esse tamen mortale, in tali mortis periculo Communionem omittere, dummodo in Paschate eam sumpserit, docet *Syluester Sà, Fumus, Caiet. v. communio*. Sed tenendam censeo sententiam his contrariam, quam docet Suar de Euchar. *Disp.* 69 *Sect* 3 Henriquez *Lib.* 8. *cap.* 4. Zambrius de Euchar. *Cap.* 3. *Dub.* 1 Layman de Euchar. *in Lib* 5. *Tract.* 4 *cap.* 53. cum Paludano *in* 4. *Dist.* 9. *q.* 1. *art.* 1. qui conatur tempus aliquod certum determinare hoc modo: si infirmus paulo ante v. gr. octo vel decem diebus sanus communicauit, non tenetur iterum communicare in morbum periculosum lapsus; si verò longius tempus v. g. vnius mensis à communione in sanitate sumpta elapsum est, debet iterum communicare si incidat in præsens mortis periculum. Si etiam æger cum periculosis tentationibus cōflictetur sine alio remedio per accidens fieri potest, vt teneatur infrà breuius tempus Communionem sumere.

IV. Probabilius est, in mortis articulo dandam esse Communionem Pueris, quando sciunt Eucharistiam ab alio cibo verè distinguere, *Laym, Suarez, Lugo Dist.* 13. *S.* 4 *num.* 38. Damnatis ad mortem non licet iudici sine graui causa tempus ad communicandum denegare, *Suarez*, *Bonacina*, *aliique communiter*.

V. Etsi Christus tempus Communionis, extra periculum mortis, non præscripserit. Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus *Paschale*, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: Aliquibus tamen locis totam Quadragesimam comprehendit, & aliter extendi potest ex legitima loci consuetudine vel indulto: potestque Confessarius, maximè Parochus, ex iusta causa tempus prorogare, vt docet *Sà & alij* de quo fusius *Bonacina D.* 4. *q.* 7. *p.* 2.

Hæc communio Paschalis, eiusque tempus limites, & omissionis pœnæ in Laterane nsi ritè exprimuntur, & in iure canonico ex Cap. *Omnis vtriusque sexus* de Pœnit. & Remiss hoc tenore. *Omnis vtriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis peruenit semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reuerenter, ad minus in Pascha, Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de proprij Sacerdotis consilio, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin, & viuens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Ecclesiastica careat sepultura.*

Hinc vltimam de pœna clausulam, censent Theologi plures non incurri ipso facto, sed post latam sententiam: & vix iam in vsu esse vt sententia illa actu, & efficaciter proferatur.

VI. Huic præcepto non satisfit per indignam siue sacrilegam Eucharistiæ sumptionem: imò duplex peccatum admittitur, vnum contra reuerentiam Sacramenti, alterum contra præceptum Ecclesiæ requirentis communionem quæ non cedat in spiritualem ruinam suscipientis, aut in Sacramenti contemptum.

VII. Probabilius est eum, qui non communicauit in Paschate, teneri postea supplere. *Suarez, Bonacin. Con. Lugo* Non tenetur tamen præuenire, qui præuidet se tempore Paschali impediendum, vt probabiliter docet *Suarez, Azor. &c.*

VIII. Tenetur quis Communionem Paschalem sumere in Parochia à Pastore suo nisi tamen huius licentia, priuilegio, aut consuetudine eximatur. *Nauar. & Suarez hic D.* 72. *Sect* 2.

Licentiam illam alibi communicandi posse etiam concedi à proprio Episcopo, Vicario generali tradit *Suarez* de Euch. Disp. 71. Sect. 2. *Tamburinus* hic cap. 4 §. 5. Vbi & ostendit, Parochum etsi possit dare licentiam differendi, non ideò tamen posse absolutè liberare à Communione Paschali.

IX. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit præcepto communionis Paschalis, *Bonacina D.* 4. *q.* 7. *p.* 2. *&c.*

X. Eximuntur ab hoc precepto peregrini, & vagi quamdiu Parochiam non habent, aut ab ea absunt: *Ita communis*.

XI. Priuilegium quod aliqui allegant pro Communione Paschali datum Mendicantibus, alij communius negant apud Dianam *P.* 2. *Tract.* 14. *Resol.* 73. Neque consultum videtur

detur cum Pastorum offensione illud in praxim reducere, quibus proprium est illo præsertim tempore pecoris sui vultum cognoscere, neque in ordine ad satisfaciendum præcepto consistit cum responso Cong. Cardinalium die 31 Ianuarij 1682.

Praxim disponendi ægrum, aut moribundum ad Viaticum deuotè suscipiendum vide infra in fine huius operis, Tom. III.

DECRETVM

Modernum anni 1679.

De Communione quotidiana, modo deferendi Sacram Eucharistiam ad infirmos, & alios ac venialium confessione simplici Sacerdoti non approbato, &c. Romæ datum 22. Februarii 1679.

CVm ad aures Sanctissimi D. N. fide dignorum testimonio peruenerit, in quibusdam Diœcesibus vigere vsum Quotidianæ communionis, etiam in Feria sexta Parasceue, & simul affirmari eandem Quotidianam communionem præceptam esse à iure diuino, quin etiam in illius administratione aliquos abusus inoleuisse, videlicet, quod aliqui, non in Ecclesia, sed in priuatis Oratorijs, & Domi, & cubantes in lecto, & non laborantes vlla graui infirmitatis nota sumant Sacrosanctam Eucharistiam, quàm argentea theca inclusam in crumena, aut secretò illis deferunt Sacerdotes seculares aut regulares: alijque in communione accipiant plures formas, ac particulas, vel grandiores solito: ac tandem quis confiteatur peccata venialia Sacerdoti non approbato ab Episcopo aut ordinario.

Cum autem hæc Sanctissimus consideranda commiserit S. Congregationi Cardinalium, Concilij Tridentini interpretum, eadem Sac. Congregatio præuia matura discussione super prædictis vnanimi sententia ita censuit: Etsi frequens, quotidianusue Sacrosanctæ Eucharistiæ vsus à sanctis Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus, nunquam tamen, aut sæpius illam percipiendi aut ab ea abstinēdi certos singulis mēsibus aut hebdomadis Dies statuerunt, quos nec Concilium Tridentinum præscripsit, sed quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil præcipiens, quid cuperet tantùm indicauit. Cum, inquit, optaret quidem Sacrosancta Synodus, vt in singulis Missis fideles adstātes Sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent: Idque non immeritò; multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variæ ob negotia spiritus alienationes, multæ è contra gratiæ, & Dei Dona paruulis concessa: quæ cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certè de cuiusque dignitate, atque integritate, & consequenter de frequentiori aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui: Et propterea quod ad negotiatores ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus, confessariorum secreta cordis explorātium iudicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate & frequentiæ fructu, & ad pietatem processu Laicis negotiatoribus, & coniugatis quod pro spicient eorum saluti profuturum, id illis præscribere debebunt; In coniugatis autem hoc amplius animaduertent, cum B. Apostolus nolit eos inuicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, vt vacent orationi, eos seriò admoneant, tanto magis ob sacratissimæ Eucharistiæ reuerentiam continentiæ vacandum puriorique mente ad cælestium epularum communionem esse conueniendum. In hoc igitur Pastorum diligētia potissimùm inuigilabit, non vt à frequenti, aut quotidiana sacræ communionis sumptione vnica præcepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singuli permittendum per se, aut Parochos, seu Confessarios sibi decernēdum putet, illudque omninò prouideat, vt nemo à sacro conuiuio, seu frequenter seu quotidie accesserit repellatur, & nihilominus det operam, vt vnusquisque dignè pro deuotionis, & præparationis modo rarius, aut crebrius Dominici corporis suauitatem degustet.

Item, Moniales quotidie sacram Communionem petentes admonendæ erunt, vt (fiat) in diebus ex earum Ordinis instituto præstitutis, si quæ verò puritate mentis eniteant, & feruore spiritus ita incaluerint, vt dignæ frequentiori, aut quotidiana sanctissimi Sacramenti perceptione videri possunt, id illis à Superioribus permittatur.

Proderit etiam præter Parochorum, & Cōfessariorum diligentiam, opera quoque Concionatorum vti, & cum eis constitutum haberi, vt cum Fideles ad sanctissimi Sacramenti frequētiam (quod facere debent) accenderint statim de magna ad illud sumendum præparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos qui ad frequentionem aut quotidianam salutiferi Cibi sumptionem deuoto studio excitantur, debere, siue Laici negotiatores sint, siue coniugati, siue quicumque alij,

alij, suam agnoscere infirmitatem, vt dignitate Sacramenti ac Diuini iudicij formidine discant cęlestem mensam, in qua Christus est, reuereri; & si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere, seque ad maiorem prę-parationem accingere.

Episcopi autem in quorum Diœcesibus viget huiusmodi deuotio erga Sanctissimum Sacramentum pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi adhibito prudentiæ, & iudicij temperamento alere debebunt, & ab eorum officio postulari sibi maximè persuadebunt, nulli labori aut diligentiæ parcendum vt omnis irreuerentiæ, & scandali suspicio in veri, & immaculati Agni perceptione tollatur, virtutesque, ac dona in sumentibus augeantur. Quod abunde continget, si ij, qui deuoto huiusmodi studio diuina pręstante gratia tenentur, seque sacratissimo pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere, seq; probare cum timore, & charitate assueuerint: quibus Christum Dominum, qui se fidelibus manducandum, & se pretium in morte tradidit; atque in cęlesti regno se præmium est daturus, precatur sacra Congregatio, vt suam opem ad dignam præparationem, & sumptionem largiatur.

Porrò Episcopi, & Parochi, seu Confessarij redarguant asserentes communionem quotidianam esse de iure diuino, doceant in Ecclesijs, seu Oratorijs priuatis, ex dispensatione, seu priuilegio Pontificis de manu Sacerdotis sumendam Sanct. Eucharist. nec eam vllo modo deferendam in crumena, aut secreto ad existentes Domi, vel cubantes in lecto, quam ad infirmos, qui ad illam suscipiendam ad loca prædicta accedere non valeant, & ad eos si ab Ecclesia deferatur, publice, & cum pompa iuxta formam ritualis Romani, si verò ab Oratorio priuilegiato cum forma decenti. Curent etiam vt circa communionem in Feria Sexta Parasceuę, Missalis rubricę & Ecclesię Romanę vsus seruentur; insuper admoneant nulli tradendas plures Eucharistię formas, seu particulas, neque grādiores, seu consuetas.

Non permittant vt Venialium confessio fiat simplici Sacerdoti non approbato ab Episcopo aut ordinario. Si Parochi, & Confessarij etiam regulares, aut quicumq; alij Sacerdotes secus egerint, sciant, Deo optimo Maximo rationem reddituros esse, neque defuturam Episcoporum, & ordinariorum iustam ac rigorosam animaduersionem in contrafacientes, etiam Regulares, etiam Societatis Iesu, facultate ipsis Episcopis, & ordinarijs per hoc Decretum per Sedem Apostolicam specialiter attributa.

Et facta de præmissis omnibus ac de verbo ad verbum relatione, Sanctitas sua approbauit ac præsens Decretum typis dari, ac publicari voluit. In quorum, &c.

F. Card. Columna Præf.

Su. Archiepisc. Brancacius
Episc. Viterbiensis Secret.

Die 15. Mensis Februarij 1679. suprà dictum Decretum affixum, & publicatum fuit per Vrbem, ad valuas curiæ, & in acie campi Floræ, vt moris est, per me Ægidium Felicem SS. D. N PP. Cursorem. Pro D. Magistrum cursorum Gregorius Staggius Apost. Cursor.

§. V.

De Sacrificio Missæ.

CHristum in vltima Cęna non tantùm Eucharistiæ Sacramentum instituisse, sed etiam Sacrificium Missæ ordinasse per Sacerdotes in Ecclesia perpetuò offerendum probatum est suprà in Controu. Tom. I. Tract. II. Cap. 5. Hic resolutiones ad praxim spectantes breuiter trademus.

I. Tenetur quiuis Sacerdos legitimè non impeditus saltem bis terue in Festis solemnioribus per annum celebrare, vt docet *Suarez cum communi*, contra *Lugo*, *Tamb. Dianam*. Imò vbi receptum est Tridentinum, inquit *Busen*, grauiter obligantur mandante Episcopo celebrare singulis Dominicis, & Festis.

Non posse tamen Episcopos Laicis præcipere, vt diebus Dominicis aut Festis Sacrum, aut Concionem in sua Parochia audiant, vbi possunt id alibi æque præstare, docet ex declaratione Clementis VIII. anno 1592. die 1. Decembris, *Diana*. Part. 10. Tract. 12. Resol. 25. de quo fusius supra Tomo 2. Tract. 1. q. 23.

II. Sacerdos, qui habet Facultatem bis de die celebrandi, v. gr. ob duplicem Parochiam, poterit hoc facere diebus feriatis, si valdè frequens sit populus, vt in concursu peregrinantium. *Suarez*, *& 8. alij*. In prima tamen Missa non potest sumere ablutionem, vt maneat ieiunus. Potest autem magna necessitas permittere vt etiam sæpius à ieiuno celebretur. *Suarez Diana*, *Part.* 10. *Tract.* 16. *Resol.* 13.

Displicere dicta est hæc doctrina cuidam Præ-

Prælato, quem ego plurimum veneror. Et in illius gratiam adduco insuper pro hac resolutione Thomam Hurtadum in Resolut. Moral. Tract. 2. Cap. 7. num. 43c. Quia, inquit, in Cap. *Consuluisti*, & Cap. *sufficit*, Pontifices Alexander, & Innocentius III. concedunt Priuilegium & declarant, *ex iusta causa, & suadente necessitate* Sacerdotem posse celebrare plusquam semel de die: ergo, inquit, cum hoc priuilegium non concedatur cum limitatione, aut vni Sacerdoti in particulari, sed in communi, manet in suo vigore quando causa est legitima, & vrget necessitas, vt si ob angustias loci die solemni magna populi multitudo non possit nisi ad vnum angustum locum successiuè conuenire. Et huic sententiæ nouissimè subscribit etiam *Leander* de Sacramentis Part 2. Tract. 8. de Sacrif. Missæ Disp. 6. Quæst. 41. quam iudicat esse longè probabiliorem, & pro ea insuper citat Card. *Lugo*, P. Hurtado, Petrum de Ledesma, Marcum de los Huertos, Naldum, & Philiarchum. Quia, inquit, in iure non determinatur pluralitas Missarum: nec in textu citato est sermo de duplici aut triplici, aut multiplici Missa celebranda, vt aduertit idem Cardinalis Lugo n. 41. Ita ille. Cui ego addo, hæc locum habere, vbi non obstat Superioris prohibitio, aut consuetudo contraria, de qua spectat ad Prælatum in sua diœcesi iudicare.

III. Sacerdos ob infirmam valetudinem non potest celebrare operto capite etiam extra Canonem sine licentia Pontificis. Id enim expressè statuit Vrbanus VIII. & pridem declarauit S. Congreg. Rituum 13. Iulij 1.26. *apud Gauantum*. Vbi verò ad Pontificem non datur recursus dispensare potest Episcopus, aut Prælatus pro suis Regularibus, *Henriq. alijque*. Et in Polonia eam licentiam pro tempore hyemali consuetudo obtinuit. Qui autem id faceret absque dispensatione in graui necessitate celebrandi, secluso scandalo & contemptu, non peccare docet *Ledesma*, *Diana &c.*

IV. In casu necessitatis licitum est celebrare cum stola, manipulo, aut cingulo non benedictis, aut etiam sine aliquo ex ijs. *Suarez*, & 4. *alij* Imò etsi aliquis citra necessitatem sine aliquo horum celebraret, non peccare mortaliter, ob leuitatem materiæ, tradit *Suarez*, *Henriq. cum* 6. *alijs*.

V. In graui necessitate sine Ministro licet celebrare, v. gr. ad dandum viaticum infirmo. *Lessius*, & 7. vel ne populus aut ipse Sacerdos Missa careat die festo, *Præposit. &c.* Non licet tamen in casu feminam ad ministrandum admittere; nisi fortè, vt ex loco remoto respondeat, sed non vt accedat ad altare vrceolos ministrando, qui possunt in cornu altaris collocari. *Lugo*, & 3. *alij*.

VI. Non est mortale, si in Missa defunctorum ommittuntur sequentia *Dies iræ, &c.* *Bordonus*, & *alij*. Imò in Anniuersario, & Missis quotidianis defunctorum legitur id tantùm pro arbitrio Sacerdotis.

Sacerdos Regularis, si in Canone pro nomine Episcopi ponat nomen sui Generalis, peccat mortaliter, quia Missale est ad vnguem obseruandum, ex *Declar* Cardinalium.

VII. Sacerdos non potest hostiam à se consecratam deponere in sacrarium, & sumere aliquam ex hostijs anteà consecratis: quia ad integritatem Sacrificij spectat sumptio hostiæ tunc consecratæ; *Lugo* & 5. Posset tamen ex iusta causa celebrare cum hostia minori, qualis solet dari Laicis, quando non posset haberi maior, *Marchant. Diana*.

Quærit hic *P. BOSCO* Theol. insignis *Disp.* 4. *sect.* 12. *concl.* 9 An Sacerdos Laico communicare volenti possit ex causa præbere partem hostiæ qua ipse celebrat?

Et rectè respondet affirmatiuè, quia id non obest integritati Sacrificij, nec peculiarem inuoluit indecentiam: docetque sufficientem causam esse magnam petentis deuotionem, aut moram expectationis donec in Sacro sequenti minor hostia consecretur, si prudenti iudicio mora censeatur incommoda, idemque soluit *Dicastilio D.* 11. *num.* 117.

Quæres porrò: An Sacerdos possit ex suo calice communem ablutionem dari Laico communicanti?

Respondeo, etsi id per se non sit illicitum occurrente ratione peculiari, v. g. personæ valdè honoratæ, non licet tamen illum morem frequenter vsurpare: quia induceret in populo rudiori suspicionem Communionis Laico datæ sub vtraquè specie, quam Ecclesiæ consuetudo non permittit.

VIII. Altare pro Sacrificio insterni debet Mappa triplici. Non requiri vt mappæ sint benedictæ docet *Suarez cum pluribus*.

Si quis mappam vnam adhiberet præter corporale, non esset mortale: sicut esset, si nullam poneret. In necessitate autem celebrandi, v. g. die Festo, &c. nullum erit peccatum, si vna sit cum corporali. *Leandr.* & 3. Sicut etiam posse tunc adhiberi mappam non benedictam, v. g. sudarium, si mundum est, & postea rursus applicari ad vsus consuetos docet *Fagundez*, & 11. *alij*.

IX. Sine Lumine sacrificare numquam licet, adeò vt si extingueretur ante Consecrationem, nec aliud haberi posset, pergere Sacerdoti non liceret etiamsi aliàs moribundus sine viatico esset moriturus, *Fagund. Lugo &c.*

X. Vt. Viaticum moribundo detur, licet etiam à media nocte Sacrum facere, *Lugo, & alij* 7. vel etiam hora tertia post meridiem, *Hurt. & Leander*. Neque ad hæc opus esse licentia Episcopi, *Præposit. alijque*. Imò hæc Regularibus permittuntur per Priuilegium Eugenij IV. saltem ex iusta causa, v.gr. itineris faciendi, *Dicastilio, & alij* apud Tambur. & Lugo hic *Sect.* 1. *num.* 41. De lege autem communi licitum est cuiuis Sacerdoti inchoare Sacrum duabus horis ante ortum Solis; & media hora post meridiem, *Layman* fusius. Aut etiam integra hora, si v.gr. concursus populi, Principis viri expectatio, aut necessarium iter Sacerdotis id requirat.

Ad quem autem Missionarius, aut Parochus, qui Priuilegium non habet, possit recurrere pro dispensatione quoad horam, locum, aut facultatem celebrandi sæpius de die, aut coram excommunicatis, aut deferendi Eucharistiam sine lumine, videre est supra in Tom. II Cap. V. §. 1. de facultat. Missionum.

Quæres primò. An Sacerdos teneatur sumere Calicem consecratum si in eum incidat araneus, aut aliud venenatum; & quid eo casu agere debeat?

Respondeo, sumendum non esse: sed speciebus in alio loco decenter repositis, aliud vinum cum aqua Calici infundendum, quod statim consecrari, & in eodem Sacrificio sumi debet. Species autem vini infectæ seruari possunt donec exhalentur; aut corrumpantur, & residuum in piscinam mittatur. Vel certè, quod commodius est, efficiatur vt intincto panno lineo imbibantur, quo siccato, & posteà combusto cineres piscinæ committantur, ita *Lessius de Sacr. Quæst.* 83. *Art* 2. *Num.* 70.

Quæres secundò, An licitum sit Sacerdoti, si sciat hæreticum adesse, Missæ Sacrificium inchoare, aut inchoatum perficere?

Respondeo affirmatiuè, secluso scandalo alioue abusu, vti contra *Pontium* docet *Card. Lugo*, qui refert se vidisse ita fieri pluribus Cardinalium assistentibus, & scientibus simul hæreticos interesse.

§. VI.

De stipendio pro celebratione Missæ.

I. ADuerte, licitum non esse stipendium vllum accipere pro ipso Missæ Sacrificio: quia cum sit res sacra peccatum Simoniæ committeret, qui pro eo pretium admitteret. Sacerdos igitur solùm intendere debet suam in celebrando operam, ac præuium studium pro pretio concedere, iustum enim est eum, qui seruit altari, de altari, viuere.

II. Si is, qui Missam procurat, non præbet iustum stipendium ab Episcopo, vel consuetudine taxatum, non ideò potest Sacerdos accipere à diuersis plura modica, quæ iusto stipendio æquiualeant, & pro illis vnicam missam celebrare. Nam etsi *Suarez alijque* id aliquando docuerint, post decretum Congregationis Cardinalium nunc omninò prohibitum est.

III. De ijs qui iustum Missarum numerum procurant, sed parte eleemosynæ sibi retenta, auctoritate Vrbani VIII sic statuit eadem Congregatio §. 4. *Omne damnabile lucrum ab Ecclesia remouere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eamdem Missam alteri, parte eiusdem eleemosynæ sibi retenta, celebrandam committat.*

Circa hoc Decretum proposita est Congregationi dubitatio, si detur eleemosyna solita maior, an satis non sit dare saltem stipendium iustum, & consuetum?

Respondet Congregatio claris terminis, debere absolutè integram eleemosynam tribuere Sacerdoti celebranti, nec vllam illius partem sibi retinere posse, vti videre est *Bullarij p.* 4. *fol.* 319.

IV. Qui tamen ab amico pro Missa stipendium solito maius accepit, idque intuitu solius amicitiæ, potest per alium dato illi tantùm iusto stipendio satisfacere. Quia solam amici gratiam, nihil de stipendio sibi reseruat.

V. Sed quid si Sacerdos iure suo ad maius stipendium vltrò cedat?

Respondeo, id non posse rectè præsumi, plerumque enim id facit ex metu, ne sibi Sacra alio tempore subtrahantur, non autem ex liberali, & expressa donatione, vt hic *C. Lugo* rectè aduertit.

VI. Probabile est, Sacerdotem, qui tenetur in aliqua Ecclesia celebrare, v. gr. pro populi commoditate absque obligatione applicandi Sacrificiũ, posse pro illius applicatione aliud stipen-

ſtipendium accipere. Huic enim reſolutioni non obſtare Congregationem Cardinalium apud Gauantum, & alios docet *Card. Lugo, & alij 8. hic apud Dianam*.

VII. Sacerdos, qui pro hodierna Miſſa nullum accipit ſtipendium, non poteſt illam applicare pro eo, qui daturus eſt illi proximum ſtipendium, quamuis id affirmet *Henriq. cum alijs 6.* Sed contra communem Eccleſiæ conſuetudinem, & decretum Cardinalium ex mandato Clementis VIII. Miſſas tamen hebdomadarias alicuius Capellæ poteſt Sacerdos ex cauſa anticipare.

VIII. Sacerdos, qui abſolutè omittit Sacra, pro quibus accepit ſtipendium, quod conſtituit materiam grauem in genere iuſtitiæ, tenetur ſub mortali ſtipendium reſtituere, niſi Sacra per alium velit procurare. Quia ex contractu, ſaltem implicito, illud officium pro iſtiuſmodi beneficio debetur.

IX. Peccat etiam grauiter, qui differt ad tempus abſolutè longum celebrationem Miſſarum, pro quibus ſtipendium accepit. Non cenſetur dilatio abſolutè longa, ſi Sacerdos ſimul accipiat 50. vel 60. Sacra per totidem dies à ſe ſolo legenda. Differre etiam ad tres menſes non eſſe aliquando tempus abſolutè longum ex mente Sacræ Congregationis probabiliter exiſtimat *Vilialobos, & 3. alij apud Dianam Part. 2. Tract. 4. Reſ. 25.*

An, aut qualiter ſtipendium pro Miſſa aut alijs miniſterijs admiſſum repugnet voto paupertatis in Societate, diſcurrit accuratè *Moya* in Select. Quæſt. parte poſtrema *pag.* 336.

Quæres, An magis proſint, & plus valoris habeant Sacra quę dato ſtipendio celebrantur à Sacerdote piæ, ac probatæ vitæ, quàm ab alio qui eſt minus pius, probus, aut deuotus?

Reſpondeo affirmatiuè ordinariè loquendo. Quia etſi ex opere operato valor Sacrificij ſit æqualis, ex opere tamen operantis, celebrantis probitas, pietas, & actualis deuotio, vti Deo eſt acceptior, & gratior, ita maiorem vim habet impetrandi pro alijs nouas gratias ac beneficia, & ſatisfaciendi pro reatu pœnæ debitæ. Adde, quod talis meritò præſumatur magis fidelis in numero Sacrorum integrè, & tempeſtiuè perſoluendo. Poterit vel inde Sacerdotibus magis diſſolutis ſtimulus accedere vt ſanctius viuant, ac deuotius celebrent, niſi velint alijs meritò poſtponi.

APPENDIX:

De Horis Canonicis, & alia de Miſſa.

§. I.

De Officio Canonico.

I. CLericus incipit obligari ad horas Canonicas à puncto temporis, quo Subdiaconatum ſuſcepit, non ante, & quidem ad Horas reſpondentes illi horæ, qua ordinatur, ex conſuetudine, & præcepto Eccleſiæ. Qui autem habet beneficium Eccleſiaſticum, obligatur etiam titulo iuſtitiæ, adeò vt ad reſtitutionem teneatur iuxta proportionem Officij prætermiſſi, & in Confeſſione explicare, ſe beneficium habere, ſi id Confeſſarius ignoret. Patet iſta obligatio ex Concilio Lateranenſi ſub Leone X. & Bulla Pij V. *apud Dianam*.

II. Ad horas non tenentur Nouitij, Conuerſi, Religioſi aliqui ad Chorum non deſtinati, vt ſunt Militares, Hoſpitalarij, &c. Moniales verò obligantur; has tamen, ſi officium tantùm ſemel iterumque omittant, mortalis peccati damnare non audet *Cai. Armilla, Medina, Leſſius in Poſthumis, Diana de Horis Can. Tract. 12. Reſol. 17.*

Idem etiam dicendum de Religioſis profeſſis qui nondum ſacris ſunt initiati, docent non pauci, & aliqui eos ad Horas ex præcepto non obligari, quos adducit *Moya* in parte poſtrema, ad tractatum de Religione *Diſput. 1. Quæſt. 6.* Sed ipſe in hoc multò rigidior, contrariam ſententiam ſuſtinet, & multis argumentis fusè probat.

III. Habentes onus Horum peccant mortaliter, ſi notabilem earum partem ſine iuſta cauſa omittant. Non cenſetur pars notabilis aut graue peccatum, ſi quis omittat vnum Pſalmum, lectionem, aut aliam partem his æquiualentem, v. gr. tertiam partem paruæ horæ. Docet autem *Palao l. 1 p. 5.* partem notabilem eſſe in Matutino, quod eſt æquale vni paruæ horæ. *Sanchez* in ſumma *Tom. 1. Lib. 1. C. 18. Num. 8.* cenſet tres lectiones cum reſponſorijs, in feriali officio, eſſe materiam paruam, id eſt, non ſufficientem ad peccatum mortale.

IV. *Cauſæ Excuſantes* à recitatione Officij Canonici ſunt variæ, infra recenſendæ. Inter has

has precipua, & maximè frequens est, *Corporis ęgritudo*, quę talis sit vt à recitatione Horarum impediat.

Quæstio autem de hoc restat singularis, & pijs personis summi momenti, Quanta, & qualis censeri debeat ægritudo illa quæ ab horarum obligatione excuset?

Theologis plurimis à me lectis de hac quęstione tenerę conscientiæ personis intricatissima, Neminem vt arbitror reperi qui rem totam accuratius paucis tradat, & probet quam *Ioannem Sanchez* in Moralibus communi passim iudicio solidissimum, cuius proinde ipsa verba hic refero, *in Consilijs Moralibus* Lib. 7. Cap. 2. Dub. 45. *In hoc* (periculo incurrendi damni ex recitatione Breuiarij, & similiter in auditione Missæ) *est tenenda media quædam via, ita vt, qui æger est, si ex recitatione Horarum* (aut sacri auditione) verosimiliter credat, *stomachi aliquam cruditatem, vel capitis graueolentiam* (siue grauitatem) *vel virium lassitudinem vel etiam credat, febrim tardius remittendam, excusetur ab horis*. Ratio, inquit, est, quia huiusmodi damna, quæ in corpore valido, & sano, sunt leuia, in ægroto sunt grauia mala, & confirmatur, quia, cum omnia præcepta Charitati deseruiant, quæ valde benigna circa infirmos est, non est verosimile, quod Ecclesia, quæ est sapientissima Mater, hominibus morbo affectis, velit addere molestiam orandi, etiamsi non multum lædantur. Item quod Cap. *Clericus* Dist. 91. pro legitima causa non orandi habeatur, *inæqualitas Corporis*, quæ non sonat morbum grauem, sed potius leuem: Etiamsi autem huiusmodi infirmi, dum febri, aut alio morbo laborant, bonam diei partem confabulationibus expendant, atque etiam libros animi gratia legant, non inde sequitur, teneri recitare horas: Ratio est, quia lectiones illę, & sermones ęgro voluptatem afferunt, nec morbus ingrauescit, sed potius decrescit; at recitatio est res seria, & natura sua caput grauat, ac mœrorem, & molestiam infert. Ita pergit Sanchez loco citato.

In dubio de ægritudinis grauitate, aut incommodo, aut periculo relapsus sufficienti, vt ab horis Canonicis excuset, acquiescendum iudicio vel Superioris, vel Confessarij, vel prudentis, & probi Medici, docet cum Nauarro, Armilla, Azorio, Suarez; *Layman lib. 4. Tract. 1. Cap. 6.* Et hoc iudicio habito, non opus esse dispensatione docet *Bonacina*, & *Castropalus* tractantes de *Horis Canonicis*.

Resoluit porrò *Layman* supra num. 2. his verbis: Si certum sit te ob ægritudinem integrum Canonicum Officium recitare non posse, dubites autem an vnam aliquam Horam possis, præsume te omninò excusatum. Quia præcepta Ecclesiastica non tanto rigore obligant, vt etiam doctis ac timoratis materiam anxietatis, & scrupulorum pariant.

Quod si Ecclesia non intendat, propter prædictas anxietates, & scrupulos *Dubios* de valetudine ad Officium sufficienti, suo præcepto Officij recitandi comprehendere; satis inde colligitur, illos in tali statu præcepto Horarum non comprehendi: Et in dubio an casus ille præcepto comprehendatur, possessionem, & præsumptionem stare non pro præcepto in hoc incerto, sed pro operantis libertate, iuxta Princ. 6. supra Pag. 10 quo in liberando infirmo in prædictis, multum iuuari possunt in resoluendo Superiores, Confessarij, alijque viri verè timorati.

V. Excusant etiam ab Horis alia impedimenta, damna, & occupationes quæ non sint minoris momenti, aut obligationis quam Officij omissio, vt iter continuum, & vrgens assistentia ægri, aut moribundi, &c. Item carentia Breuiarij, nisi tamen scias totum officium, vel aliquas horas integras de memoria recitare. Dixi, integras, quia etsi scias varios Officij Psalmos probabile est ad hos recitandos non obligari. Quia Psalmi, non sunt horæ, aut officium Canonicum: *Escobar*, *Malderus*, *Io. Sancius*, *Garzias*, *&c. hic apud Dianam*.

VI Inter Hæreticos iustum aliquando impedimentum est metus proditionis; Item, grauis aut repentina occupatio, vel opera Charitatis maioris momenti, quam horæ, quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possunt. Quo modo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet *Siluester*, & *Layman*, teneri tamen illos anticipare, si possint, v. gr. si mane præuideant se tota die Confessionibus occupandos, quæ differri non possint, hic in fine magis patebit.

VII. Denique excusat Dispensatio, quam solus Pontifex potest concedere sine causa, cum causa sufficienti id potest pro suis Episcopus, & similem habens in suos subditos potestatem: de causa dubia supra dictum.

VIII. Vnum Officium pro alio recitare, extra solemniora Festa per annum, non est mor-

mortale, nisi illud quod ommittis valdè multum excedat, vel nisi communiter dicta mutatione vtaris. Quod si contingat in aliquibus Horis te errasse legendo v. gr. de Feria, quando erat de Festo, vel contra, non teneris lectas repetere, neque debes in eodem Officio pergere, sed in Horis eo die currentibus procedendum est. Præstat enim in parte, quam in toto officio errare. *Lessius*, *Lugo*, *& alius*

IX. De substãtia præcepti est pronũtiatio quæ vocatur exterior: ad quam requirit *Suarez*, *& Reginaldus*, vt saltem quis seipsum audire possit, cùm solus legit: sed probabile est pronuntiationem tam expressam non requiri, cum Ecclesia eam nusquam præcipiat, vti docet *Azor*, *Bonacina*, *Diana*, *&c.*

X. Continuatio lectionis Horarum ita requiritur, vt interruptio vnius horæ notabili tempore sine causa facta sit veniale: cum iusta causa nullum est peccatum: Singuli enim Psalmi sensum habent perfectum, & completum, *Lessius*, *Layman*, *&c.* Nocturnum vnum ab alio per duas horas separare quauis ex causa licitum videtur, imò antiquitus diuidi solebant, *Bonacin. Escob. Fill. &c.* Matutinum à Laudibus integra Nocte diuidere, nullum omninò peccatum est *Escob. Fill. Sanch. Diana Part. 5. Tract. 14. Resolut. 48.*

XI. Tempus à iure, aut consuetudine præfixum non obtinuit, vt Matutinum, & Laudes diei sequentis vesperi hora quarta, aut etiam tertia licitè non recitentur: *Bonacina*, *& plures alij.* Et hyeme media hora ante solis occasum dici posse citra priuilegium extra dubium esse docet *Filliucius*, *alijque*.

XII. Veniale est matutinum sine vlla omninò causa ad vesperum differre, vel ante prandium vesperas, & Completorium absoluere. Quia hæc est aliqua inordinata officij inuersio. Quod si Missionarium iter, aut alios alia vrgeat occasio, licitum erit mane omnes Horas absoluere vsque ad Vesperas inclusiue.

XIII. Requiritur etiam *Deuotio*, siue attentio interna, saltem virtualis, & confusa siue ad sola verba, quam sufficere docet *Caietanus* & consentit *Lessius*, modo adsit animus orandi & vacandi Deo. Nimis autem laxa videtur opinio *Nauarri*, *& Syluestri*, quibus sufficit sine vlla attentionem interna excludi omnem actionem aliam cum qua attentio nequeat consistere, vt scriptionem, studium, aut lectionem aliam.

XIV. Qui voluntariè distractus in magna Officij parte nullam omninò attentionem adhibuit, mortaliter peccauit, & tenetur ex sententia communi Horas sic lectas repetere, & fructus illi officio respondẽtes non facit suos. Ratio, quia qui tenetur ad Officium ex præcepto, ad orationem obligatur, lectio autem sine omni attentione interna non est oratio. Ita *Nauar. Suar. Regin. Bonac. alijque communit.*

XV. Si quis ob euagationem mentis dubitet, an aliquid in Officio omiserit, modo habeat probabilem coniecturam, se id recitasse, quia v. g. cœpit ab initio cum attentione legere, præsumere, potest, se satisfecisse. *Layman. Sinsfeld. &c.*

Quæres, An *Beneficiarij* teneantur semper ratione Beneficij Horas Canonicas recitare.

Respondeo, aliquando non teneri: Primò non tenentur ante acceptam possessionem beneficij, vel quando sine sua culpa nullos fructus percipiunt; nec postea percipient. Quia tales non habent beneficium; nec postea percipient. Quia tales non habent beneficiũ completè, & quoad omnes illius effectus. Ita cum alijs docet *Layman hic Lib. 4. Tract. 2. Cap. 5. Nu. 3.* Secundo probabile est idem dicendum de eo, qui habet quidem possessionem beneficij, sed ex licentia aut dispensatione non residet, & interea fructus non percipit. Quia obligatio illa est propter sustentationem, quę hic non est coniuncta cum beneficio; ita docet hic *Sanch. Trull. Lib. 1. Cap. 7. alijque.*

Tenentur tamẽ probabilius illi qui primo, aut etiã secundo anno fructus nõ percipiunt ex eo tantùm titulo quod fructus assignentur fabricæ aut prædecessori defuncto pro funere, &c. Quia illi per hoc satisfaciunt fabricæ pro reliqua vita qua fructu saccipiẽt: & post mortem fruentur eodem priuilegio pro expensis funeris, quod prædecessoribus præstiterunt, *Suarez*, *Reginaldus*, *Bonacina*, *Layman hic Cap. 5.* Negat tamen cum quibusdam *Caietanus*, *& Lessius*; quia tales possint vel mori, vel resignare beneficium, & sic prædicto priuilegio carere.

Quando in *Missionibus* periculosum videtur Breuiarium circumferre, aut aliud impedimentum occurrit, a quibus peti possit dispẽsatio officium in Rosarium, aut alias preces commutandi, inuenies supra Part. II. in Facultate Mission. *Tract. II. Cap. V. §. 1 Num. 23.*

Quando autem aliquis habens simplex Beneficium pro omissione horarum tenetur ad restitutionem fructuũ quos non fecit suos, datur praxis obtinendi condonationem, recurrendo ad Pœnitentiariam Apostolicam, iuxta normam quam tradit Marcus

que Leo in praxi Litter. Pœnit. *Pagin.* 552.

Quæres postremò; An, & quando teneatur *præuenire* Horas Canonicas, qui præuidet impedimentum superuenturum?

Negant ad perueniendum teneri communiter Auctores plurimi, qui citantur apud *Dianam, & Moyam* in Select. Quæst. Parte postrema *ad Tract.* 3. *de Pœnit. Disp.* 1. *Quæst.* 7. inter quos est Canus, Ledesma, P. Henriquez dicens esse communem, Thomas Sanchez, Lessius, Vericelli, Candidus, Turrecremata, &c. Sed accuratius hoc restringit *Moya*, qui cum distinctione sic respondet: Si impedimentum superuenturum sit à morbo, nemìnem teneri Horas præuenire, quod declarat ex communi praxi etiam timoratorum & mente Ecclesiæ circa infirmos. Infirmitatem autem illam quæ excusat, determinat esse quæ impedit, quo minùs attentè fiat oratio; vti, & *Sanchez* quem citat in Consil. *Lib.* 7. *Cap.* 2. *Dub.* 27. Additque tam quoad totum, tam quoad partem non esse cum infirmo vtendum tali rigore: Vnde, inquit, raro infirmi tenebuntur aliquid recitare. Si autem impedimentum superuenturum sit, non à morbo, sed à natura, vel ex eo quod legitimo aliquo negotio erit aliquis impeditus tempore ad Horas illas designato tenetur illas anteuertere, seu postponere: Ita *Moya* loco citato.

§. II.

De Rubricis Missæ, & Officij, quoad Quæstiones in his principales.

Constat satis Rubricarum illarum alias esse Præceptiuas, alias Directiuas. Illæ quæ sunt Præceptiuæ ex genere suo obligare possunt ad mortale, vbi non excusat paruitas materiæ, inaduertentia, & alia quæ sæpius interueniunt.

His suppositis, Difficultas hic præcipua versatur in tradenda Regula communi qua dignosci possit, has Rubricas esse Præceptiuas, illas tantùm Directiuas.

Non videntur mihi satisfacere quæ de hoc, cum multa, & intricata distinctione, tradit *Grauantet*, & si qui sequantur.

Regula magis expedita, & solida videtur illa; quam hic statuit *Card. de Lugo, Marchinus, alijque*, scilicet hæc. Omnes Rubricæ, vt tales, sunt *Directiuæ*: & illæ tantùm sunt *Præceptiuæ*, quæ continent aliquid quod alias ex iure vel legitima consuetudine grauiter mandatur, vel quod constat ipsas Rubricas expresse, & grauiter præcipere.

Ratio huius Regulæ est pro prima parte: quia Rubrica tantùm est quędam manductio circa ea quæ in Missa, & Officio dicenda, & facienda sunt, rubro colore signari solita. Pro secunda parte, quia si aliunde, vt à Conditore ipsarum Rubricarum, qui tandem ipse Pontifex censetur, habeatur quod certa Rubrica quæ notatur sit de præcepto, debet illa pro tali haberi.

Vnde *Præceptiuæ* sunt quę habentur, de seruando ieiunio ante Missam, de Sacrificio integrando, de Ara consecranda, ac Vestimentis, Vasis, & Instrumentis sacris, de Pane triticeo, de Vino ex Vite, de Pane azymo in Ecclesiâ Latina. Quia hæc, & his similia, aliunde ab ipsa Ecclesia præcipiuntur.

Directiuæ autem haberi solent Rubricæ de orando ante, vel post Missam, de numero orationum, de Officio primæ vel secundæ classis, & alijs quæ quando à nullo iure præcipiuntur, non censentur grauem inducere obligationem.

Nisi tamen aliquis Rubricas Directiuas negligat cum scandalo, aut contemptu, qualis censeretur illa incuria qua aliquis perpetuò, vel vt plurimum negligeret eas obseruare. Talis enim censeretur implicitè eas contemnere, vt docet *Gauantus in Rubricis Missæ Part.* 11. *Tract* 11. *Num.* 13.

Quæres porrò, quæ Missæ, & quando fieri possint ex Deuotione, relicta Missa ordinaria?

Respondeo, Posse fieri Missas votiuas ex deuotione in Ferijs simplicibus, si non sæpe, & absque aliqua causa fiat mutatio. Quamuis enim in Rubrica de Missis votiuis *Num.* 3. dicatur, *Votiuas posse fieri pro arbitrio Sacerdotis quocumq; die quo Officium non est duplex*: estringitur tamen illud in Rubrica alia quę ponitur ante ipsas Missas votiuas de SS. Trinitate, & seq. vbi sic dicitur: *Sequentes Missæ Votiuæ, licet pro Sacerdotis Deuotione quocumque die dici possint per hebdomadam, quando Festum non occurrit, hoc tamen passim, nisi rationabili de causa fieri non debet, sed quoad fieri potest, Missa cum Officio conueniat*. Et in alia Rubrica ante Missas votiuas B. Virginis: *Quæ Missæ votiuæ dici possunt quocumque die, nisi fuerit Dominica vel Officium duplex*. In hanc Rubricam rectè notat *Gauantus P.* 1. *Cap.* 4. Idem dicendum esse de alijs Votiuis, à paritate rationis, vt scilicet passim non dicantur in Dominica, vel Officio duplici. Quod etiam intelligitur de Missis votiuis pro Defunctis, cum illæ

etiam

etiam ad alias Votiuas reducantur.

Sed hæc intelligenda sunt, *regulariter*, scilicet non occurrente causa graui, aut peculiari priuilegio: qualis causa esset necessitas publica, belli, pluuiæ, salus Principis periclitantis, aut similes.

Contra prędictam Rubricam; Missam mutare saltem in Missis priuatis, peccatum esse mortale negat *Bonacina* alios citans, *de Sacramentis* D. 4. *q. vlt. Et Suarez de Sacramentis* Disp. 83. Sect. 3. &c. Deordinationem esse saltem venialem plerique admittunt.

Causæ etiam dictis diebus Sacrum legitimè immutandi possunt esse, Corpus insepultum in Ecclesia præsens, etiam vt die Dominico, vel Festo duplici legatur Sacrum *de Requiem*: sed non in Dominica Resurrectionis, vel simili multum solemni.

Missæ Anniuersariæ pro Defunctis, si incidant in Festum duplex, quomodo debeant transferri, tradit *Gauantus in Rubric. Missar. P. 1. Tract. 5. Num. 2.*

Sed de his extat recentius Decretum generale Sacræ Congregationis Rituum die 5. Augusti 1662. In quo districtè præcipit omnibus, & singulis Sacerdotibus tam Sæcularibus, quam Regularibus cuiusuis Ordinis, Congregationis, Societatis, & instituti, etiam necessario exprimendi, vt imposterum omnino dictam Rubricam seruent, ita vt Missas priuatas pro Defunctis seu *de Requiem* in Duplicibus nullatenus celebrare audeant vel pręsumant. Quod si ex Benefactorum præscripto Missæ huiusmodi celebrandæ incidant in Festum Duplex, tunc minimè transferantur in aliam diem non impeditam, ne dilatio animabus suffragia expectantibus detrimēto sit, sed dicatur de Festo currenti cum applicatione Sacrificij iuxta mentem eorumdem Benefactorum.... In eos autem qui contra facerę ausi fuerint, vel præmissa adimplere neglexerint, locorum Ordinarij tum sæculares tum regulares, pro modo culpæ animaduertant.

Et facta de prędictis Sanctissimo Relatione Sanctitas sua annuit, & cum applicatione Sacrificij satisfieri, ac Benefactorum mentem impleri voluit. Eadem die 5. Augusti 1662. Ita habent verba Decreti, quod extat impressum in Ordine siue Directorio Missæ Duaci anno 1683. & alibi.

Altera causa Missam immutandi potest esse, si quis careret Missali nouo in quo continetur Missa de Festo duplici istius diei: tunc scilicet posse legi Votiuam, ne illo die Sacrum omittatur, tradit *Tamburinus Lib. 2. Cap. 6.*

Vbi in particulari casu resoluit, Prælatum Illustris. qui ob valetudinis infirmitatem non poterat diu pedibus consistere, potuisse in Dominica Palmarum pro Missa diei, in qua est Passionis lectio prolixa, legere Missam votiuam de Passione Domini in suo Oratorio priuato.

Quæres secundo: An iuxta Rubricas Missalis, & S. Congregationis Decretum, possit de quouis Sancto Canonizato, etiam in Calendario non expresso, Missa Votiua priuatim aliquando celebrari?

Respondent plures hoc non repugnare Rubricis Missalis; Cum illis §. 4. num. 3. concedatur, vt *Missa priuatæ dici possint pro arbitrio Sacerdotis quocumque die Officium nō est duplex*. Ergo Missa prædicta saltem aliquando permissa censetur. Hunc communem esse Theologorum sensum tradit *Castropalao de fide Disp. 1. §. 5 punct. 3. Num. 3.*

§. III.

De Priuilegio Officium, & Missam recitandi, & celebrandi certis diebus de Ven. Sacramento, & B. Virginis Conceptione.

QVæritur primo, in quo fundetur praxis aut Priuilegium Regularium Mendicantium qui die Iouis non impedito legunt Officium, & celebrant Missam de Augustissimo Eucharistię Sacramento?

Resp. Fundari maxime in Concessione Pij V. Pontificis facta Fratribus Minoribus de Obseruantia, per Bullam specialem Romę datam 8. Ianuarij, anno 1568. quam adfert Emanuel Rodriquez *Bullarij To. 2.* quæ sic habet. *Nos pium hoc vestrum desiderium in Domino collaudantes, ac huiusmodi supplicationibus inclinati, vobis, & vestrum cuilibet vbilibet existentibus, vt qualibet Quinta Feria* [*quæ totius Quadragesimæ, & Aduentus non fuerit, & in qua aliquod Festum, seu Octaua non inciderit*] *omisso occurrenti Officio, illud de Corpore Christi, iuxta illud quod in præsenti Breuiario Romano in eius solemnitatis die recitandum proponitur, recitare libere, & licite valeatis: Ita tamen quod illud sic recitando, debito ad quod adstricti estis, in omnibus, & per omnia perinde satisfacere censeamus, ac si Officium pro tempore occurrens, & vobis à Romana Ecclesia propositum recitaretis.* Quo Priuilegio gaudent alij communicationem Priuilegiorum habentes.

Constat ex verbis prędicti Priuilegij, excipi, Quintas Ferias Quadragesimæ, & Aduentus. Non autem excipi Quintas Ferias in quas inci-

inciderint Vigiliç Sanctorum, aut Solemnitatum, cum has Priuilegium non excipiat. Censentur autem excipi Festa Semiduplicia, non verò simplicia, vti habet interpretatio, & consuetudo cummunis apud *Emanuelē Rodriguez* supra & *de Quæst. Regul. Tom.* 1 *q.* 42. *num.* 16. Et idē disertè exprimitur in Priuilegio simili de Officio nominis Iesu concesso à Clem. VIII. Fratribus Eremitis S. Augustini, quod incipit, *Decet Romanum Pontificem*.

Quæritur secundò, In quo fundetur praxis, siue Preuilegium concessum Minoribus, & alijs qui cum ipsis in Priuilegijs communicant, celebrandi Missam, & diuinum Officium recitandi de B. Virginis Conceptione in Sabbathis nouem Lectionum Officio non impeditis?

Resp. Pro hoc Priuilegio extare varia viuę vocis oracula apud Auctores passim comprobata. Sed cum Vrbanus VIII. per Bullam editam Romæ anno 1631. reuocauerit Viuæ vocis oracula Religiosis concessa, etiam Sigillo munita, &c ne quęstio hęc ab illis variè disputatis incerta dependeat.

Assignatur Bulla expressa, & eiusdem quidèm Vrbani VIII. anno 1625. pro fundatione Monasterij Monialium ab Apostolicæ Sedis Nuncio Iulio Episcopo Grauinensi executioni mandanda, in qua inter alia hęc exprimuntur: *Quæ Moniales omnes inibi diuina Officia iuxta Rubricas Missalis, & Breuiarij Romani, nec non Officia Sanctorum dicti Ordinis, ex illius etiam Breuiario desumenda, singulis Sabbatis diebus Officio duplici vel Semiduplici non impeditis, etiam Officium Conceptionis B. Marię (prout in ordine S. Francisci fieri consueuit) singulisque diebus in Completorio Antiphonam*, Conceptio tua, *cum eius oratione recitent, cantent, & celebrent*.

Vnde deducitur, Priuilegium hoc Ordini S. Francisci concessū, hoc authentico Diplomate confirmari, & per hoc de nouo concedi. Et ex eo quod hoc huiusmodi Monasterij Monialibus in Bulla concessū sit, concedi etiā Religiosis Mendicantibus in talibus Priuilegijs communicantibus. Vti videri potest de communicatione Priuilegiorū in Bulla Sixti IV. Bonifacij VIII. Innocentij VIII Alexādri IV. Iulij II ac Leonis X. &c. Ac specialiter inspici potest Bulla Sixti IV. Iulij II. ac Leonis X. in quibus conceditur Fratribus Minoribus vt fruantur omnibus indultis, gratijs, immunitatibus, & alijs concessis tum Sororibus sui Ordinis, tum earum Domibus, Ecclesijs, & Monasterijs. Videri insuper possunt quę Pius V. Societati Iesu concessit anno 1571. vbi incipit, *Dum indefessa*, pro communicatione omnium Priuilegiorum cum Mendicantibus. Quod tamen non intelligitur de Sanctis proprijs cuiuslibet Ordinis. Quæ fusiùs tradit *Emanuel Rodrig. Tom.* 2 *Quæst.* 69. *Art.* 2. & *Hieronymus Rodrig. Resol.* 65. *num.* 2. & *Portel. Par.* 3. *cas.* 28. *num.* 3 ac *Ant. de Quintanaduenas Tract.* 8. *Sing.* 13. &c. Vbi etiā varios adducit pro vsu prædicti Priuilegij etiam in Sabbathis Aduentus, & Quadragesimę, quod tamen satis liquere non existimo.

Quæritur tertiò, An si Officium, aut Lectiones fuerint ab Apostolica Sede approbatæ pro aliqua Diœcesi, possint alij, alibi in istius Sancti Officio istis vti?

De hoc affirmatiuè respondet *Quintanaduenas* suprà Tract. 8. Sing. 2 num. 6 Et licet, inquit, neque Ordinarij, neque quiuis in particulari possint recitare Officia à Sede Apostolica non approbata: approbatis nihilominus vel pro vniuersali Ecclesia, vel pro aliqua Diœcesi, possint pro sua singuli vti. Intellige iuxta normam Rubricarum. Et in hanc rem adducit officia, & Lectiones particulares aliquorum Martyrum à Gregorio XIII. approbatas pro Ecclesia Cordubensi, quibus, ait, vti potuisse Ecclesiam Hispalensem, quæ Sanctos illos vt Naturales, siue in illa Diœcesi natos celebrat. Vbi, & Laymanni *Lib.* 4. *Cap.* 5. & Emanuelis *Rodrig.* pro hac doctrina verba recitat.

Quæritur quartò, Quid requiratur ad statuendum *Oratorium* pro celebratione Missę in Domibus priuatis, etiam sęcularium?

Respondeo requiri, ordinariè loquendo, facultatem, saltem tacitam, Ordinarij, cui, etiā eam tribuere videtur Trident. *Sess.* 2. *Decreto de reform.* Posse etiam facultatem illam Oratorij semel concessam ad aliud Familiæ migrantis locum æquè decentem transferri, colligitur ex *Barbosa* in Declar. Trident. Sess. 22. Num. 56.

Sed Paulus V. Bulla edita anno 1615. declarauit prædictam facultatem Oratorij priuati ad solum Pontificem spectare, idque etiam post Tridentinum, apud *Trullencium, Fagundez*, &c. quod intelligunt de concessione Altaris, & Oratorij stabilis: adeòque in casu particulari posse Ordinarium concedere vt in Domibus priuatis Missa celebretur.

CAPVT V.

De Sacramento Pænitentiæ.

DE hoc Sacramento pleraque tradidimus supra *Tract. 2. & 3.* vbi actum est de Absolutione, & Confessione Sacramentali. Nunc de virtute Pœnitentiæ prout se habet tam extra, quam intra Sacramentum.

Dico primo: Pœnitentia est animi dolor, ac detestatio, de peccato commisso, cum spe veniæ, & proposito non peccandi de cætero: Colligitur ex *Tridentino Sess.* 14. Cap. 4. & contra Lutherum, & plerosque huius temporis Sectarios, qui Pœnitentiam nolunt consistere in dolore de peccatis præteritis, sed in solo amore iustitiæ, ac vitæ nouæ, vsque adeo omne quod dolorem sonat à se procul amouere nituntur: parum memores Niniuitas in cilicio, & cinere Pœnitentiam egisse *Matth.* 11. præter alia quæ in Scripturis memorantur asperioris Pœnitentiæ exempla.

Pœnitentia siue detestatio peccati, alia est Charitate perfecta, quæ scilicet ex Dei amore procedit, & contritio vocatur, alia est imperfecta, siue Attritio, quæ concipitur ex inferiori motiuo, v. g. ex timore gehennæ, aut alterius Pœnæ propter peccatum à Deo infligendæ.

Dico secundo: Dolor siue contritio de peccatis ex motiuo Amoris Dei super omnia peccatorem iustificat etiam extra Sacramentum: Probatur primo ex Prouer. Cap. 8 V. 17. *Ego diligentes me diligo.* 2. ex Trident. *Sess.* 14. *Cap.* 4. vbi asserit, Contritionem aliquando Charitate perfectam esse, hominemque Deo reconciliare. Vbi *aliquando* non ad reconciliationem, sed ad Charitatis perfectionem refertur. Fauet denique praxis Fidelium, per quam peccator contritus omnia Sacramenta viuorum, præter Eucharistiam, accipere potest. Et inter Baianas reprobata est propr. 32 *Charitas illa quæ est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.*

Dico tertiò: Vt illa Contritio extra Sacramentum iustificet, debet tendere in Deum propter se, siue vt est in se amabilis, non propter bonum nostrum: & illum appretiare super omnia mortalia non remissa.

Prima pars probatur, quia ad iustificationem extra Sacramentum requiritur perfecta conuersio hominis à creaturis, & perfecta conuersio ad Deum, sic vt illum *ex toto corde* quæramus, vti passim loquitur Scriptura: Homo autem non habet perfectam conuersionem à creaturis ad Deum nisi per affectum quo Deus propter se diligitur. Nam per actum Spei homo se ipsum amat, quia sibi optat, & sperat aliquod bonum aut beatitudinem: per actus aliarum virtutum amat tantum honestatem aliquam creatam illis virtutibus propriam, aut fugit inhonestatem, aut turpitudinem, aut pœnam peccati; Ergo per tales actus sine beneuolo Dei amore extra Sacramentum non iustificatur.

Declaratur secunda pars, quod debeat Deum appretiare super omnia, &c. Quia si cum illo amore consistat affectus ad aliquod mortale, homo non est adhuc perfectè, siue ex toto corde, ad Deum conuersus, cum autem alia mortalia quæ detestatur non possint sine isto peccato remitti, peccator ex vi amoris tam imperfecti ad Dei gratiam, & amicitiam non admittitur.

Vt autem illa Contritio censeatur se extendere ad omnia mortalia, necesse non est singula in ea distinctè recogitari, sed sufficit cognosci confuse; & peccatorem sic esse animo comparatum, vt ad destruendum peccata commissa nullum velit medium recusare, etsi media ad hoc necessaria distinctè non reuoluat.

Et quamuis in Assertione dixerim, hominem non iustificari per amorem quo diligimus Deum *propter nostrum bonum*, siue quia nobis bonus, & beneficus est, si in eo solum motiuo sistatur; multum nihilominus confert diuinorum in nos Beneficiorum consideratio, vt per illa tanquam per gradus ascendamus ad amorem perfectum bonitatis diuinæ in se, ex qua tanquam perenni fonte tanta in homines beneficia promanant.

Dico quarto: Ad iustificationem in Sacramento Pœnitentiæ sufficit Attritio efficax, & supernaturalis, qualis concipitur ex timore pœnæ siue gehennæ, à Deo iusto Iudice infligendæ. Patet ex Tridentino Sess. 14. Cap. 4. vbi agens de Attritione sic loquitur: *Et quamuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ, impetrandam disponit &c.* Hæc quidem doctrina multis nuper argumentis impetita est, sed quibus hæc Attritio nihil attrita est, quin potius à frequenti argumentorum collisione visa est cla-

clarius scintillare; accedente etiam Alexandri VII. Decreto grauiter inhibente hanc doctrinam vlla censura Theologica notari. Sed hanc Controuersiam latius deduximus supra Par. 3. Tract. 1. Quæst. 21.

Non sufficit tamen Attritio existimata, nisi eam vere habeas. Quia verus, & formalis dolor est Pars essentialis huius Sacramenti. Vnde peccat grauiter, qui etiam sola peccata leuia sine omni dolore formali confitetur. *Lugo*, *Diana Part.* 3. *Tract.* 4. *Resolut.* 116.

Non est autem necesse, vt dolor ille ad omnia venialia, quorum Pœnitens est conscius, sese extendat; debet tamen ad omnia, quæ confitetur mortalia extendi, *Suarez*, *Layman*, *Lugo*, *&c.*

Non absoluitur, qui dolet tantum propter infamiam, damna, aliasue pœnas temporales in illis præcise sistendo, etsi contingeret id fieri ex inculpabili ignorantia. Quia non est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest hic supplere defectum essentialem. *Bonacina aliique communiter*.

Non habet sufficientem dolorem, & propositum emendandi, qui non vult occasiones proximas peccandi amouere, quando potest sine damno grauissimo, & proportionato, vel recusat alteri ex animo ignoscere, vel satisfacere ijs quibus ex iustitia obstrictus est. Quia non potest esse verum propositum, cum quo stat adhuc voluntas peccandi, quæ censetur remanere dum libere omittit tollere causam ex qua videt peccatum secuturum.

Qui nihil cogitans de Confessione, attritionem elicuit; non referens eam ad Sacramentum, inualide ad illud sine nouo dolore accedit: quia pars debet referri ad comparem, vt vnum Sacramentum constituant. *Suarez*, *Bonacina*. Contrarium videtur docere C. *Lugo*, *D.* 13. *Sect.* 4. quod non est improbabile. In praxi probabile est illum qui paulo ante confessus est cum dolore vniuersali, v.gr. moribundum, si iterum confiteatur nouo dolore non indigere. *Lugo*, *Diana*, *p.* 9. *Tract.* 3. *Resol.* 5.

Redire sæpe cum eodem peccato etiam mortali, non est certum signum abesse verum dolorem, si in pœnitente aliunde appareat præsens detestatio, & media à Confessario præscripta adhibere desideret. Quia in re cauendum est, ne Pœnitens nimia seueritate auertatur, aut ex alia parte nimia lenitate in peccandi consuetudine foueatur *Suarez in* 3 *p. D.* 32 *Sect.* 2. *Sanchez*, *Lugo*, *&c.*

Quamuis igitur tali Pœnitenti pro remedio possit aliquando differri absolutio, præsertim cum ipsius consensu, nullum tamen est præceptum aut obligatio sic differendi, quando adest talis detestatio, & propositum emendationis. Quia nec Christus, nec Ecclesia illam dilationem præscribit: nec apparet ratio cur pœnitens post frequentes lapsus non possit esse vere contritus, & rite dispositus.

Nec audiendi sunt primo, cum Montaltio *Epist.* 10. aliqui Recentiores, qui objiciunt auctoritatem S. Caroli Boromæi, S. Xauerij, & quorundam vt aiunt, Conciliorum.

Respondeo enim, illos non asserere dilationem illam esse præcepti, sed aliquando esse rem consilij: aut quando peccata sunt enormia cum publico scandalo coniuncta, quod prius tolli debeat.

Objiciunt secundo, Prauos peccandi habitus tantum expelli per actus contrarios: Ergo anteaquam peccator absoluatur, debet in contrarijs actibus exerceri.

Respondeo nullam esse consequentiam, possunt enim habitus vitiosi consistere cum sincera detestatione actualis peccati, imo esse in homine Iusto, & Sancto cum statu gratiæ. Quod si ante absolutionem deberent esse expulsi habitus vitiosi, sæpe nec absolui posset moribundus de peccatis maxime contritus: nec pœnitens qui sæpius confitetur sola venialia, qui nondum præcedentium peccatorum habitus expellere potuit, quod quiuis absonum iudicabit.

Objiciunt tertio, Priusquam peccator absoluatur debet Deum sibi conciliare, & placare: Ergo debet emendationem absolutioni præmittere.

Respondeo distinguendo antecedens: Peccator debet prius Deum sibi conciliare per actualem vitæ emendationem, nego, vt probat instantia quam iam adduxi de moribundo contrito: debet prius Deum sibi conciliare per emendationem in voto, siue efficaci emendationis proposito, concedo, hoc autem propositum omnes requirimus.

Objiciunt quartò, Nec maritus ignosceret vxori sæpius adulteranti, nec Princeps militi proditionem sæpius molienti, etiamsi serio dolerent. Ergo nec Deus peccatori sæpius relabenti.

Respondeo negando consequentiam, quæ quantum claudicet, patet ex eo, quod illi plerumque ne quidem prima vice adultere, aut proditori ignoscerent, quorum animum inspicere non possunt: an idem de Deo, aut

Christo affirmabis? qui dixit Petro Matth. 18. *Non dico septies, sed vsque septuagies septies.*

Ex hactenus dictis patet, materiam Sacramenti Pœnitentiæ esse Dolorem debitum de peccatis; Confessionem, & Satisfactionem, de his supra *Tract.* 3. actum est.

Forma autem Sacramenti Pœnitentię sunt verba Absolutionis: *Ego te absoluo à peccatis tuis*: in quibus probabile est ad valorem sufficere, *Absoluo te*. Est tamen grauis obligatio addendi cætera verba, præsertim in articulo mortis, cum non satis constet sine illis subsistere valorem Sacramenti.

Orationes prquię, & subsequentes formam, vt, *Misereatur, &c.* & *Passio Domini, &c.* quæ secundum Tridentinum laudabiliter addantur, non sunt necessitatis; & ex rationabili causa omitti possunt, v.g. si breues sint Confessiones, vel multi confitentes: tunc enim sufficit dicere, *Absoluo te à peccatis tuis in nomine Patris, &c.* vel si timeatur ne Pœnitens habeat censuram, dicendum est, *Absoluo te ab omni vinculo excommunicationis.*

Forma integra Clementis VIII. in Rituali Romano expressa vt ea omnes vtuntur, tradita est supra *Part.* 3. *Tract.* 3. *in fine.*

Nota etiam Motiua valde idonea ad concipiendum dolorem, & formam variam eliciendi actum Contritionis pro hoc Sacramento, reperiri infra de Praxi assistendi moribundis in fine huius Operis: Item Remedia, & documenta contra singulas species peccatorum, traduntur infra *Tract.* 6. *in fine.*

CAPVT VI.

De Extrema Vnctione.

DEfinitur, Sacramentum nouę Legis constans Vnctione Olei sacri, & Sacerdotis deprecatione, ordinatum ad salutem moribundi, quoad animam, & corpus. Institutum videtur vna cum pœnitentia à Christo post Resurrectionem. Promulgatum est apertè Iacobi 5. vbi dicitur *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes illum Oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiauit eum Dominus, & si in peccatis sit remittentur ei.* Quibus verbis indicatur Minister, subiectum, materia, forma, & effectus, qui est etiam remissio peccatorum, hæc autem remissio non fit sine infusione gratiæ, quæ sunt omnia ad verum nouæ Legis Sacramentum necessaria.

I. Hinc dicendum primo, materiam remotam huius Sacramenti esse Oleum benedictum: quod renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo; & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum (in minore tamen quantitate quam vetus est) addi potest, Non esse tamen alienum à praxi Ecclesiæ, vt paulatim, & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longe maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata. *Diana, Bonacina, Lessius, & alij.*

II. Materia proxima est vnctio certarum partium corporis, saltem quinque sensuum, vel si mutilati sunt, vicinarum partium, facta à Sacerdote: non necessario id fit contactu immediato manus: nam peste grassante potest vti virga oblonga Oleo tincta, quam posteà comburat, *Syluester, Chapeauill. Diana.*

III. Sunt, qui putent, vnam tantùm Vnctionem esse de essentia Sacramenti, adeòque in periculo pestis, & simili necessitate sufficere inungere vnum tantùm organum maximè obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maximè vigeant, dicendo: Per istam sanctam Vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c. Verum cum alij Doctores communiter repugnent, tutius erit [quod suadet *Layman, & Diana*] eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam complectentem reliqua. Illud verò certiùs est, pedes, aut renes inungere non esse essentiale: imò quoad renes non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideòque in illis omitti solet. *Henriquez, Sà, Tol. Suarez, Bellarmin. hic Cap.* 10. *in fine.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est in mortis periculo ex morbo, vulnere, partu, vel senectute: quia hi soli sunt infirmi. Iterari potest quoties occurrit nouum periculum moraliter diuersum vel in eodem, vel in alio morbo: neque expectare licet, donec vsu sensuum careant, vel omninò sint desperati. In dubio verò de vita, dandum erit sub conditione. *Layman, Syluester, in fine.*

V. Ordinariè, nisi obstet causa rationabilis; præmittenda est Confessio, & Communio, ob Ecclesiæ consuetudinem. *Bonacin. &c.* Licet per se loquendo Confessio non necessario præmittatur, cum vngendus disponi

possit

possit per Contritionem; per accidens tamen prærequiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post Vnctionem non futurum tempus Confessioni: Sacramenta enim magis necessaria tali casu pro securitate prius suscipi debent, *Fill. Barb. Diana p. 5. tract. 3. Resol. 92.*

VI. Pueris rationis vsu præditis sufficienter ad peccandum, etsi sacram Eucharistiam nondum receperint, male negatur Extrema Vnctio. Quia nonnumquam illorum salus ex robore inde ad extremam luctam acquirendo possit dependere, *Suarez, Angl. apud Layman L. 5. Tract. 8. cap. 4.* Si dubitetur an puer habeat vsum rationis, vngendum esse sub conditione docet *Lugo, Sanchez, Diana.*

VII. Pastor ex officio tenetur sub mortali dare petentibus Extremam Vnctionem, nisi obstet causa rationabilis; etiam tẽpore pestis, si absit periculum vitæ, cum enim non sit Sacramentum absolute necessarium, cum tali periculo non teneri docet *Tannerus, Diana, &c.* Quod si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolute docent *Diana, Villalobos, Tanner, Suarez, & alij plurimi.*

VIII. Sacerdos alius, si absente Parocho facile, & licite possit, tenetur ex Charitate ministrare tantum sub veniali, nisi tamen ægrotus valde indigeret, vt si esset sine omni Sacramento moriturus; Tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscunt apud *Dianam, Layman, Lib. 5. Tract. 2. cap. 3.*

IX. Etsi perpetuo amentes non sint capaces Extremę Vnctionis, delirantibus tamen administrari debet, si videantur eam petituri si cogitarent, aut doloris signum aliquod præbeant: *Layman, Syluester, Henriquez.* Quod maxime dicendum est de phræneticis, quando aliud Sacramentum suscipere nequeunt. *Barbosa, Diana, Part. 5. Tract. 3. Resol. 84.*

X. Muti, surdi, & cœci, debent etiam inungi prope organa sensuum quibus carent. Quia licet per illos sensus exterius peccare non potuerint, delinquere tamen poterant per potentias internas illis respondentes, vel desiderium actus illiciti. *Præpositus, Posseu. Naldus, Diana, p. 5. Tract 6. Resol. 11.*

XI. Nolle hoc Sacramentum suscipere, aut alteri procurare, secluso contemptu, aut scandalo, aut salutis periculo, non est peccatum mortale, vti docet *Suar. Layman, Tanner. &c.* Veniale tamen esse id sponte negligere plerique admittunt.

CAPVT VII.

De Sacramento Ordinis.

§. I.

Materia, forma, & conditiones variæ ad sacros Ordines requisitæ.

ORdo est Sacramentum, quo confertur potestas ad functiones sacras, præcipue ad Eucharistiam rite administrandam. Verum esse Sacramentum à Christo institutum, ex Scriptura, Patribus, & Primitiua Ecclesia probatur supra in Controuersijs fidei To. 1. Part. 1. Cap. vltimo.

I. Prima Tonsura non est Ordo, sed tantum dispositio ad Ordines suscipiendos, per quam redditur homo capax Priuilegiorum Clericalium.

II. Septem autem numerantur Ordines, nempe, Ordo Acolyti, Lectoris, Exorcistę, Ostiarij, qui dicuntur Minores; Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium, qui dicuntur Ordines maiores, ob annexam illis obligationem perpetuæ castitatis: probabile tamen est Ordinatum per grauem metum, minas, blanditias, & importunitatem Parentum illã obligationem non incurrere, nisi postea eam vltro ratam habuerit. *Sanchez, D. 29. Azor. Coninck, Filiuc. Bonacina.*

III. Huius Sacramenti materia remota est, certum instrumentum quod tradi solet Ordinandis: proxima est eiusdem traditio, & acceptio. Probabilius est istius instrumenti contractum physicum, & immediatum requiri ad valorem, vt vna saltem manu tangatur: Ex præcepto autem ad securitatem requiritur vt vtraque manu attingantur singula, verbi gratia, Calix cum patena, & hostia imposita: idque eo tempore quo forma ab Episcopo profertur; *Layman, Filiucius, Bonacina, Diana p. 8. Tract. 1. Resolut. 40.* Additur huic alia forma cum impositione manuũ Episcopi, qua confertur potestas peccata remittendi.

Quærit Card. Lugo, Respon. Moral. Lib. 1. Dub. 33. An Sacerdos qui non tetigit Calicem, & patenam dum forma proferebatur, sed immediate post, debeat vel possit iterum sub conditione ordinari? Et resoluit, dictum Sacerdotem posse in prima Ordinatione acquiescere: non peccaturum tamen si ad maiorem animi sui quietẽ iterum sub cõditione ordine-

dinetur, quod etiam Episcopus licite poterit in eius gratiam præstare. Quia quamuis probabile sit isto casu nullam esse obligationem iterandi, probabile tamen videtur, saltem per principia extrinseca, posse iterum sub conditione ordinari, propter Auctores aliquos antiquiores qui primæ Ordinationis valorem negarunt.

IV. Episcopus extra suam Diœcesim potest subditis suis conferre primam Tonsuram: quia hęc non est Ordo. *Bonacina, Diana, & 4. alij.*

V. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v. gr. quia materia fuit dubia, iterari potest, & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nulliditate, & validitate, ait *Diana Part. 5. Tract. 3 Resol. 47. ex Granad.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Ordo Episcopalis, vel Sacerdotalis, v. gr. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Rectè autem notat *Diana*, etiamsi quis timeat ne inualidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse vasa sacra, aut non tetigisse imaginetur, non illicò iterandum esse Ordinem; cum sola obliuio vel timor non sufficiat ad prudens vel rationabile dubium.

VI. Qui in vna Diœcesi est natus, in altera habet Domicilium, in tertia Beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel Dimissorias accipere, vti docet *Præpositus, q. 1. d. 14. Layman. l. 5 Tract. 9. Cap 9. Diana Part. 8 Tract. 2. Resol. 8. & 9* vbi cum *Auersa, & alijs 3.* contra *Barbosam*, dicit, etsi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, posse alterum ab alio accipere.

VII. Studiosi, qui in Vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in Patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab eius loci Episcopo ordinari non possunt.

VIII. Vt Ordinatio sit præcisè *Valida*, sufficere potest vt sit Mas, qui ordinatur, & fuerit baptizatus, *S. Thomas 3. part. q. 34. Art. 2. alijque.*

Hinc, Puer baptizatus, cui fuisset Ordo collatus ante vsum rationis (quamuis illicitè) verè tamen & valide esset ordinatus. Nam vti Baptismus ita Ordo; & alia Sacramenta, quæ pro materia aut forma non habent actum suscipientis, sicut habet Pœnitentia, & Matrimonium validè conferuntur etsi absit in suscipiente vsus rationis, vti cum alijs tradit *Lessius hic Cap. 6. Dub. 2.* Qui tamen sic esset ordinatus, postquam peruenisset ad vsum rationis non teneretur ad votum castitatis; quam si seruare nolit suspendendus est ab Ordinum executione. In adulto vt valide ordinetur, &c. consensus aliquis requiritur, qualem exposuimus supra de Sacrament. in Gen. Cap. 1. §. 2. Assert. 2. & 4.

IX. Vt autem Ordo *Licitè* & secundum Ecclesiæ iura ritè accipiatur, aut non incurratur censura, requiritur, in recipiente præter statum gratiæ 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus 2 Animus clericandi, *Tridentin. Sess. 23. cap. 4.* sine quo si primam Tonsuram vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis. Similiter venialis inconstantia videtur, sine iusta causa statum illum clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus, *Tridentin. Sess. 23. Cap. 4* Et hoc obligat secundum *Bonacinam d 8. p. 3. num 10.* sub mortali, secundum *Sotum, & Conc.* sub veniali. 4. Si ab alieno Episcopo Ordines suscipiat requiruntur litteræ Dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, originis, siue beneficij, siue domicilij, *Diana, alijque Par. 3 Tract. 4 Resol. 194.*

X. Requiritur etiam vt Ordo ritè conferatur, *Titulus* sustentationis, aut patrimonij, vel beneficij, vel paupertatis in Regularibus. *Trident. Sess. 21. cap. 2.*

Ordo debitus temporis obseruandus est in susceptione vnius Ordinis post alium: hinc Diaconatum suscipere ante Subdiaconatum mortale peccatum est: Susceptio autem Episcopatus ante Sacerdotium inualida erit.

XI. Requiritur etiam *Tempus* certum, & *interstitia*, sine quibus Ordines illicitè conferuntur absque dispensatione, aut priuilegio.

XII. Denique *Ætas*, in qua *ordinariè* Episcopus non potest dispensare; & sic pro prima Tonsura, & Minoribus requiritur saltem septennium completũ: licet *Quintan. Tr. 6. Sing. 21.* contra *Sanch &c.* putet sufficere inchoatũ. Pro Acolytho annus 12. completus, *Filliuc. Tract. 9 cap. 4. numer. 28.* Pro Subdiaconatu vigesimus secundus. Pro Diaconatu 23. Pro Sacerdotio 25. omnes incepti. Pro Episcopatu 30. completus. *Vide Bonac. d. 8. q. 1. Filliuc. Tract. 9. cap. 4. Layman. lib. 5. Tract. 9. cap. 6. & 7. Diana Par. 3. Tract 4. Resolut. 192.* Si autem

tem dubium sit, an quis ætatem requisitam habeat, v. gr. pro Sacerdotio, an annum 25. ingressus sit, ordinari non potest, *Sanchez, Layman, Bardi. d 6. cap. 11. p. 6. §. 2.* Peccat autem tam ordinans quam ordinatus, si desint qualitates, & conditiones supra requisitæ.

Quæstio singularis est primo, quæ tractatur fusè apud *Quintan. Tract. 6. Singul. 19. Pagin.* 152. An qui à suo Episcopo Ordinario accepit litteras Dimissorias vt à certo Episcopo nominatim expresso Sacros Ordines suscipiat, possit licite illos ab alio Episcopo suscipere? Pro parte negatiua adducit ille *Thomam Sanchez Tom. 1. Consil. Lib. 7. Cap. 1. Salcedum, ac Rodriquez in Summ. cap. 14.* Affirmatiuam tamen ipse cum alijs fuse sustinet, si non adfuerit specialis causa cur ordinandus ad hunc potius Episcopum, quam ad alium destinetur, cum veras Dimissorias habuisse supponatur, & possit aliquando præsumi destinantis consensus: & hoc posito, nec irregularitatem, nec inde suspensionem incurri: quod fusius deducit idem loco supra citato.

Quæstio singularis secundo: An aliquis ordinari possit Sacerdos, extrà Missionem, sine alio titulo quam deputationis ad certam Missionem.

Respondeo id fieri posse ex designatione eorum, qui facultatem acceperunt illum Titulum quibusdam personis applicandi, qualem facultatem per Bullam Pontificiam plerumque habent pro suis Alumnis qui præsunt Seminarijs Missionum.

Quin & ab Episcopo Vicario missionis Hollandiæ ordinari posse aliquem sibi nullo modo subditum, solo titulo deputationis ad eam Missionem, docet *Veriuys Tractat. 12. Art. 1.* Quia talis deputatio habet rationem Beneficij, nō tantum simplicis, sed etiam pastoralis, cum Missionarij soleant habere facultates pastorales.

Pro Missionibus quomodo, & cuius facultate conferri possint Ordines extra tempora, & non seruatis interstitijs, & dispensari in ætate iure communi requisita, vide supra hoc Tomo in Mission. Fac. 26. & 27.

§. II.

Singulorum Ordinum scientia, ritus, Officia, Priuilegia, &c.

VT sciant *Neomistæ* quo modo debeant se ad sacros Ordines præparare, & in ijs actu suscipiendis se gerere, commodum erit si diligenter aduertant sequentia.

I. Quoad *Scientiam*, constat ex Canonibus, illiteratos non posse promoueri ad Ordines etiam minores. Per *Illiteratos* autem intelligendos esse linguæ latinę ignaros, declaratur ex Tridentino *Sess. 23. c. 11.* vbi statuit, vt *Minores Ordines ijs, qui saltem latinam linguam intelligunt, conferantur.* Quo in genere grauis est sententia Conc. Later. Can. 26. *Si* [Prælati] *ignaros, & rudes ordinare præsumpserint, & Ordinatores, & Ordinatos graui decernimus subiacere vltioni.*

In illis tamen qui primos Ordines suscipiunt minorem huius linguæ, & doctrinæ peritiam quam in progressu requiri colligitur ex ipso Trid. eadem Sess. C. 11. *Atque ita de gradu in gradum ascendant, vt in eis cum ætate vitæ meritum, & doctrinam magis crescat.*

Sed *Quæstio* est, quantam doctrinæ mensuram debeant Episcopi aut Examinatores exigere ab eis, qui ad maiores Ordines promouentur.

Respondetur, eam mensuram optimè determinari ab ipso Trident. Session 23. Cap. 12. *Subdiaconi, & Diaconi ordinentur habentes bonum testimonium, & in minoribus Ordinibus iam probati, ac litteris, & ijs, quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructi.* Vbi cum Concilium tantum requirat scientiam necessariam ad exercitium Ordinis, quem actu suscipiunt, non decet Examinatorem ad alia diuagari: nam si velint ordinandi per Confessiones aliaque ministeria saluti animarum vlterius vacare, de scientia ad Pœnitentiæ tribunal requisita aliud examen in ordine ad Approbationem instituitur, vti fusius aduertit *Gaspar. Hurtado de Ordin. Diff. 12. alijque.*

Quæstio specialis est, An Examinator committat *Simoniam* si approbet ad Ordines illiteratum, vel aliàs indignum, pecuniæ, aut munerum pretio accepto, vel accipiendo?

Responsio affirmatiua communis est, si ipsius examinis, & suffragij intuitu, non laboris, aut industriæ aut præuiæ institutionis titulo horum aliquid, & maximè ex aliquo contractu, accipiatur. Quia tale examen, & suffra-

gium etsi per se non sit res sacra, est tamen rei Sacræ, scilicet Sacris Ordinibus annexum. Pro hac resolutione plures iuris ac Theologię Doctores fusius addicit *Anton. Quintan. Tract. 6. de Ordine, singulari* 15. Varios etiam alios ibidem Titulo examinans ex quibus possit Examinatori licita esse aliqua compensatio.

II. Nulli licet ad suscipiendos Ordines accedere, qui sit filius naturalis vel illegitimus sine præuia dispensatione, aliàs fieret irregularis, *Cap. 1. de Fil. Præsb.* Ad minores autem Ordines dispensat Episcopus, ad Maiores solus Pontifex lege ordinaria: cum intrante Religionem ius cuius commune ad omnes Ordines dispensat. De hac, & Irregularitatibus cæteris sacros Ordines impedientibus fusius in *§. sequenti*.

III. Nullus admittitur ad sacros Ordines, qui sit notatus aliquo Crimine notorio depositione digno ante obtentam dispensationem. Peccata autem notoria depositione digna habentur in iure Adulterium, periurium, homicidium, falsum testimonium, quando ita sunt publica, vt nulla possint tergiuersatione celari.

IV. Peccat mortaliter, qui ad Ordines accedit cum conscientia cuiuscumque peccati mortalis. Moris proinde est vt præmissa Confessione Ordines suscepturi de manu Episcopi sacram Communionem deuotè accipiant. Vide alias conditiones *§.* superiori expressas quoad ritus, & officia singulorum Ordinum.

V. Suscipitur *Subdiaconatus* hoc modo. Primo amictus capiti ordinandi ab Episcopo imponitur, & manipulus in brachio, & dalmatica induitur. Postea datur illi ab Episcopo liber Epistolarum, dicendo: Accipe librum Epistolarum, & habe potestatem eas legendi in Ecclesia Sancta Dei tam pro viuis, quam pro defunctis. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Huic etiam ab Episcopo datur Calix vacuus, cum patena, & vrceolus cum aqua: & bacile cum manutergio ab Archidiacono dicente: Vide eius ministerium vobis traditur, &c.

Officium Subdiaconi est, Calicem, & panem ad altare portare, vinum celebranti ministrare, Euangelium non è pulpito prædicare, ordinandos, & baptizandos offerre.

VI. Pro *Diaconatu*, Postquam Episcopus dixit, Accipe Spiritum sanctum ad resistendum diabolo, & tentationibus eius, in nomine Domini: & postquam dedit stolam super humerum sinistrum, porrigendo librum Euangeliorum ait, Accipe potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei tam pro viuis quam pro defunctis in nomine Domini, Amen. Item Episcopus ponit manum super caput eius dicens, Emitte in eum quæsumus Domine Spiritum sanctum, &c. & præbet ei stolam. Cum traditione Euangelij sentit D. Thomas imprimi Characterem.

Officium Diaconi est, pauperum curam gerere, Episcopis, & Presbyteris ministrare, Euangelium prædicare, non tamen è loco superiori; item ordinandos, & baptizandos offerre.

VII. Pro forma *Presbyteratus*: Postquam Episcopus reflexit stolam ab humero sinistro in dexterum in modum crucis dicendo, Accipe iugum Domini, iugum enim suaue est, & onus eius leue. Et postquam dedit vestem sacerdotalem, & consecrauit manus dicendo. Consecrare, & sanctificare digneris Domine manus istas per istam Vnctionem, & nostram benedictionem, porrigendo Calicem cum vino, & aqua, & patenam cum hostia superposita, dicit, Accipe potestatem offerendi Sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro viuis, quam pro defunctis in nomine Domini. Deinde imponendo ambas manus super caput illius dicit, Accipe Spiritum sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris retenta sunt: Imprimitur character in traditione Calicis, & patenæ.

Officium Sacerdotis est docere seu prędicare, soluere, & ligare, consecrare, & Sacramenta administrare.

VIII. *Episcopus* consecratur cum assistentia trium Episcoporum, vel etiam vnius Episcopi cum Pontificis dispensatioue, assistentibus duobus Sacerdotibus. Et constat hanc dispensationē varijs fuisse concessam; sic enim Gregorius XIII. concessit Patriarchæ Æthiopiæ, qui erat Societatis Iesu, vt solus sine alijs Episcopis illic Episcopos ordinaret, vt testatur Henriquez *Lib. 10. Summa cap.* 24. Et in Belgio ex concessione Innocentij X. anno 1647. Fabius Chisius tunc Nuncius Apostolicus ordinauit Iacobum de la Torre in Archiepiscopum Ephesinum assistentibus loco Episcoporum, duabus personis in dignitate Ecclesiastica constitutis.

Quæres, An valida esset talis ordinatio, si contingeret illicitè vel ignoranter fieri absque Pontificis dispensatione? Validam fore probabile putat Scildere *de Princip. Conscient. Tractat. 2. Num.* 118. & Herinx *de Sacrament. Ordin. Disput.* 10. *Num.* 63. cum D. Antonino, Syluestro, Auersa, Turrecremata, & alijs

qui

qui censent vnum Episcopum principaliter totam consecrationem perficere, & alios esse quasi coadiutores. Sed quia plurimi contrarium docent, & in hac materia pro valore Ordinis via tutior sequenda est, Episcopus sic ordinatus deberet sub conditione rite reordinari, vt censet ipse *Herinx*, *Scildero*, *& Auersa*.

Porrò in *Ritu* consecrandi Episcopum, ille Episcopus qui Consecrator est, post varios Ritus inungit Chrismate ambas Electi manus simul iunctas primo in modum Crucis, & mox palmas integras;] dicens, Vngantur manus istæ de Oleo Sanctificato, & Chrismate sanctificationis, &c. Postea benedicit, & tradit ei Baculum pastoralem cum oratione, Accipe baculum &c. Deinde Annulum benedictum inserit digito annulari manus dexteræ, dicens, Accipe Annulum fidei scilicet signaculum, quatenus Sponsam Dei sanctam videlicet Ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias, Amen. Postremo, tradito ei Euangelio clauso recipit Consecratum ad Osculum pacis.

Munus peculiare Episcopi supra Sacerdotem est, quod possit Clericos ordinare, Virgines benedicere, Ecclesias dedicare, Clericos deponere, Synodos celebrare, Chrisma conficere, vestes, & vasa consecrare, Chrismate vngere, excommunicare, interdicere, & suspendere à Sacris. Has enim actiones requirit Ordo, & gubernatio Ecclesiasticæ Hierarchię; quibus dignitas Archiepiscopi, & Primatis aliquas prærogatiuas superaddit, vt est gestatio Palij diebus quibusdam solemnibus in Missarum celebratione, quod plenitudinem potestatis significat: prælatio Crucis in locis exemptis suę Prouinciæ: cæteris Episcopis suæ Prouinciæ præsidere: cognoscere de eorum criminibus, & pænam imponere, licet non possit procedere ad eorum depositionem, hoc enim Papæ reseruatur, vt in Cap. de Transl. Prælat. &c.

IX. Status Clericalis habet etiam quædam *Priuilegia* in iure Canonico sibi annexa, vt quod Clericus sub pæna excommunicatonis non possit percuti, aut in rebus suæ personæ adhærentibus violati. Habet etiam priuilegium fori, quod non possit capi, & incarcerari à Iudice sęculari, nec possit iudicari aut puniri nisi à Iudice Ecclesiastico, nisi hic vltro potestati ciuili illum tradat puniendum. Clerici etiam gaudent immunitate à solutione gabellarum aut vectigalium. Quæ tamen non extenduntur ad constitutum in Minoribus tantum, nisi sit in via ad Ordines maiores, post *Trident. Sess.* 23. *Cap.* 6. Quæ omnia, aliaque plura vbi viget potestas Ecclesiæ sub graui censura obseruanda sunt. Aduertat tamen Clericus, per dimissionem habitus, & enormia flagitia posse amitti priuilegium Clericale, ex multorum sententia.

X. Clericis etiam Canones interdicunt quædam *Officia*, *artes*, *& actiones*, quæ eorum statum dedecent: vt exercere officium Medici, aut chirurgi vbi opus est incisione vel adustione: 2. Officium Iudicis in causa sanguinis, aut Aduocati, Patroni, Tabellionis in placitis sęcularibus: 3. Portare arma nisi in itinere: 4 Tabernas frequentare: 5. Venationi clamosæ vacare: 6 Exercere mercaturam aut negotiationem per seipsam lucri causa: 7. Ludere aleis nisi recreationis causa, illis autem ludere pro magna quantitate ob lucrum, *Nauarrus* mortale existimat. Ordines enim Sacri, vt hominem soli Deo consecrant, ita vitam requirunt irreprehensibilem, & à sęculi moribus longissime segregatam.

§. III.

Enumerantur, & explicantur Irregularitates, quæ etiam Ordinationem impediunt.

IRregularitas est impedimentum Canonicum, susceptionem Ordinum sacrorum, & susceptorum vsum impediens. Alia oritur ex delicto, alia ex defectu. Ex illis aliquæ irregularitates impediunt ab omni Ordine suscipiendo, & suscepti exercitio ver. grat. homicidium, aut bigamia: aliquæ non priuant omni Ordinis ministerio, sed tantum ab aliquo, vel à solo ascensu ad Ordinem Superiorem v. g. Diaconus carens oculo sinistro inhabilis est ad Sacerdotium, exercere tamen ea quæ spectant ad Ordinem Diaconi non prohibetur. Dixi, irregularitatem *impedire* aut inhabilitare ad Ordines sacros suscipiendos, etiam primam tonsuram, & ad susceptorum exercitium: non enim actus illos reddit inualidos, sed illicitos, vt si absoluat Sacerdos irregularis, illicitè id facit, & punitur, non tamen facit inualide, & sic de alijs.

Vt incurratur Irregularitas ex Delicto, requiritur actus externus & mortalis, & consummatus, quia pæna annexa est grauis, vt docet communis. Non potest Confessarius

rius in vllis irregularitatibus dispensare; nisi ad hoc legitimum priuilegium habeat.

Irregularitas ex *Delicto*, prima est quæ incurritur propter Baptismum serio, & scienter iteratum, idque tam respectu rebaptizantis, quam rebaptizati: quamuis in rebaptizante tantum impediat ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, nec incurritur si rebaptizatio tantum occulta fuerit, vti cum communi docet Bonacina, Toletus, Couar. Layman *Lib. 1. Tract. 5. p. 5. Cap. 2.*

Secunda oritur ex *violatione Censuræ*; vt si aliquis excommunicatus, vel suspensus actum aliquem Ordinis solemniter exerceat, nisi ignorantia inuincibilis excuset, incurrit irregularitatem, qua fit inhabilis ad istius ordinis exercitium.

Tertia incurritur, ob peccatum quo Clericus serio, & scienter solemniter *exercet actum alicuius Ordinis*, quem nondum habet.

Quarta contrahitur, ob delictum quo aliquis *ordines male suscepit*, vt si ordinatus fuerit in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem, vel per saltum, vt si fiat Sacerdos non suscepto Diaconatu &c. saltem si minister in ordine sit per saltum suscepto: vel si ordinatus fuerit ante legitimam ætatem, vel sine litteris dimissorialibus, vel non examinatus, vel furtiue scilicet ab Episcopo nec sciente, nec approbante.

Quinta, Propter *crimina enormia*, si sint *notoria*, & publica, qualia sunt quæ à iure annexam habent infamiam, vt incestus, adulterium, raptus, & alia recensita §. superiori, Num. 3.

Sexta irregularitas incurritur ex *iniusta membri mutilatione vel homicidio* etiam indirectè tantum voluntario: & comprehendit omnes qui ad alterutrum iniquè concurrunt siue in bello iniusto, siue extra illud, etiam mandando, aut consulendo. Intelligitur autem hic fieri mutilatio quando à corpore separatur membrum aliquod principale, siue cui competit in corpore officium aliquod per se distinctum, vt manus, pes, auris, oculus &c. non autem digitus, dens labium, aut sola auris cartilago, aut alia quæ tantùm ad corporis ornatum deseruiunt. Nec incurrit qui alterum mutilat vel occidit ad necessariam & iustam sui defensionem. Quia irregularitas ex delicto non potest contrahi vbi culpa non interuenit.

Hanc autem irregularitatem contrahit qui procurat in fæmina abortum fætus animati, quia verum homicidium committit. *C. maiores 32. q. 2.*

Irregularitas *ex Defectu*, incurri potest sine vlla culpa, aut peccato: & ideò non est pæna, sed aliqua inhabilitas ad susceptionem, vel exercitium Ordinum, propter certos defectus siue animi, siue corporis, etiam naturales, & extrinsecos.

Prima huiusmodi irregularitas oritur ex *Defectu Animæ*, qualem habent sequentes. 1. Amentes, Phrenetici, Areptitij, & Epileptici: Si tamen hi antea ordinati sunt, & per annum eo morbo non laborarunt, permittitur illis Ordinum exercitium; quia præsumuntur iam liberati: si autem laborent raro sine clamore, & notabili indecentia, permittuntur celebrare cum adiutore assistente qui sacrificium suppleat si illi deficiant. 2. *C. Illud. 7. q. 1. Illiterati* Irregulares sunt, qui scilicet carent doctrina ad talem ordinem requisita. *Neophyti*, siue recenter conuersi, donec sint sufficienter instructi ex Episcopi iudicio.

Secunda est, ex *defectu Corporis*, qui reddit ineptum ad Ordinis exercitium; vt si sit cæcus, surdus, aut claudus, sic vt nequeat sine baculo ad altare accedere. 2. Si etiam careat pollice, indice, aut oculo sinistro, aut vi eius visiua, opus est dispensatione vt ordinetur: quamuis si oculo dextero possit sine indecentia Canonem legere, id neget *Sayrus*, *Henriquez*, *Valentia*, &c. 3. Si adsit Deformitas corporis tanta, vt quis nequeat exercere ordinem sine aliorum horrore, offensione, aut scandalo, vt si careat naso, vel auribus, vel sit notabiliter gibbosus, leprosus, aut paraliticus, vel membra aliqua habeat superflua. In dubio an deformitas sit sufficiens, ad Episcopum pertinet iudicare: quamuis quoad Regulares censeat Diana *Part. 4. Tractat. 2. Resp. 75.* citans Suarem, & alios 5 id spectare ad eorum Prælatum: quamuis admittant Episcopum ex causa posse Prælati iudicium non admittere.

Tertia ex *defectu Natalium*; hinc irregulares sunt omnes Illegitimi, eo quod ratione originis nimis viles reputentur in ordine ad functiones tam sacras. Legitimari possunt tales iure communi, 1. Per matrimonium subsequens inter eorum parentes, si saltem tempore cōceptionis potuerint hi validè contrahere. 2. Per professionem in ordine Religioso; quamuis etiam in hoc vt ad dignitates promoueantur indigeant dispensatione. 3. Per dispensationem Pontificis. Principes autem sæculares tantùm possunt legitimare in ordi-

ordine ad officia sęcularia, & hæreditates legitimè obtinendas.

Quarta ex *defectu Ætatis* quænam ætas ad singulos ordines requiratur; vide suprà *§. 1. in fine*.

Quinta oritur *Bigamia*: quia bigamus carnem suam diuisit in plures vxores, ideoque non repræsentat vnionem Christi cum Ecclesia. Non sufficit autem matrimonium ratum cum pluribus, sed debet esse verum, & consummatum, vel certè præsumptum, quale censetur esse etiā secundum matrimonium fuisset inualidum. Hanc irregularitatem etiā incurrit, qui viduam non virginem ducit, & cognoscit. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & eam cognoscit: non tamen qui ducit à se prius corruptam. Qui etiam cognoscit propriam vxorem, postquam ab alio per adulterium cognita fuit. Qui matrimonium contrahit, & consummat etiam cum virgine post solemne votum castitatis: quia quamuis inualide contrahat, censetur tamen ex interpretatione iuris duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere. Ita iura, & DD communiter.

Sexta est ex *Infamia*, siue iuris, siue facti, modò crimen publicum sit: quamuis si sit homicidium, vel censuræ violatio etiam occultum sufficiat: imo censent nonnulli cum *Suare*, *& Syluestro*, sufficere crimen esse occultum, quando infamiam ipso iure annexam habet: Infamia de qua hìc potest etiam oriri ex delicto parentum, & inde ex vilitate personæ, quam à sacris tractandis arceri decuit.

Septima, ex *defectu Libertatis*. Hinc irregulares sunt primò, omnes Serui proprie dicti, non ij qui nunc passim alijs deseruiunt. 2. Coniugati hic censentur nō liberi, nisi vxores consentiant, & ipsæ castitatem voueant. 3. Curiales, vt sunt iudices, aduocati, & similes, non censentur liberi, dum talia officia sęcularia actu habent, nisi fiat cum speciali dispensatione Pontificis, quæ in causis criminalibus non conceditur: vel ex consuetudine à Pontifice permissa. 4. Idem est de Militibus, Thesaurarijs, Depositarijs publicis, & qui Rempub. administrant. Item de Apparitoribus, & alijs qui crudelia officia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministri fuerunt, quos iura ad sacros ordines inhabiles declarant.

Octaua oritur ex *defectu Lenitatis*, etsi sit inculpabilis, vt ex homicidio in bello iusto, vel in iudicio, vel ex hominis mutilatione etiam iusta. Quia Sacerdos, qui gerit personam Christi, debet ipsi in lenitate non esse difformis. Non fit tamen irregularis qui occidit vel mutilat in defensione inculpata, quia iura loquuntur de bello iustō, vel iudicio. Et in iudicio quidem iusto irregularis fit Iudex ferens sententiam, Notarius eam scribens, ministri exequentes, testes, & alij qui ad mortem vel mutilationem cooperantur actiue, efficaciter, & proxime, per actionem ex natura sua ad ea ordinatam. Talis non censetur actio Confessarij, qui interrogatus de Reo, an mortem mereatur, responderet, Iudici non habendum respectum personarum, sed circa illum suo munere fungi debere: quia hoc non potest prębere causam mortis nisi valde remotam. Irregularis autem esset Confessarius, qui lictorem vrgeret ad mortem reo accelerandam: vel qui ipsum reum impelleret vt scalas ascenderet, vel caput securi præberet, ex sententia communi: ac proinde hic cautela opus est. Quamuis non desint Auctores qui censeant, neminem ex homicidio fieri irregularem, nisi ad illud concurrat tanquam publicus iustitiæ minister, vel ad causæ probationem, vel ad executionem, vel tanquam priuatus iniuste, & cum delicto: ita *Suarez*, Reginaldus, Layman, alijque, contra *Vasquez*, Hurtadum, Turrianum, &c. quam sententiam probabilem iudicat Diana *Part. 3. Tract. 4. Resol. 70. & alibi*.

Dispensare in Irregularitatibus siue ad Ordines, siue ad alia, ad Pontificem præcipue pertinet: in quibusdam etiam dispensare potest Episcopus, præsertim in illis quæ proueniunt ex delicto occulto, præterquam ex homicidio voluntario, & alijs deductus ad forum contentiosum. Dispensare idem potest quando non datur recursus ad sacram Sedē, iuxta statuta Ecclesiæ, & præsertim Tridentini *Sessione 24. de Reform. Cap. 6.* cuius verba citaui suprà *Part. III. Tract. 2. §. 4. in fine*.

Prædictæ irregularitates quia multiplices sunt, memoriæ causa valde commode ad sequentes hos versiculos reducuntur: Quid in iis singula verba denotent, ex priori singularum irregularitatum expositione colligitur: vbi *infirmus* denotat morbos corporis irregularitati obnoxios: *demens*, amentiam, phrenesim, & defectus animæ; *vitiatus*, vitium membrorum: *nouus*; neophytum siue recenter conuersum: *ignarus*, illitteratum, *obstrictus*, defectum libertatis in obstrictis officio sęculari; reliqua facile patent vt sequuntur.

Infirmus, demens, Vitiatus, Fœmina, Seruus,
Infamis, Nouus, Ignarus, Baptismate peccans,
Ordineue, Occidens, Mutilans, Bigamusque, Nothusque,
Hæresis, Obstrictus, Pauper, Puer, Exultaris.

CAPVT VIII.

De Matrimonio.

§. I.

De Sponsalibus.

I. SPonsalia sunt, promissio deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri Matrimonij, inter personas iure habiles, Hinc ad sponsalia non sufficit dicere, *Volo te accipere in vxorem*, quia non est promissio, sed propositum. Neque valida sunt contracta ante septennium, quia non præsumitur promissio illa deliberata esse. Quod si maior septennio contrahat cum parte, quę est infra septennium, tenetur ille quidem, non iure sponsalium, sed promissionis.

II. Neque subsistunt sponsalia inita per vim, dolum, errorem, vel ignorantiam circa substantiam, aut conditionem substantialem si sit notabilis, vti de voto, & alijs contractibus dici solet.

III. Ad sponsalia requiritur vtriusque partis promissio, sic vt non coalescant etiam si vna pars promittat, & altera acceptet, nisi hæc simul promittat, aut se obligare intendat. Quia requiritur promissio mutua, & reciproca, nam sine hac promissione reciproca, contractus sponsalium in iure dicitur claudicare.

IV. Si Pater, vel Mater pro filio aut filia, aut Curator pro eo, cuius curam habet *præsente* vel non contradicente (dummodò metus absit) sponsalia contrahat, valida erunt. Quia in hoc casu ius accipit taciturnitatem pro expressione consensus. *Sanchez, Lib. 1. d. 22. Diana, Part. 3. Tract. 4. Resolut.* 270 Imò etiamsi contrahat pro *absente*, si is resciens id expresse vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanchez, Pontif. Diana, Part. 3. Tractat. 4. Resol.* 271.

V. Quando verba vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet: in externo autem communi intelligentiæ, & sensui verborum; ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem Matrimonij. *Diana Part. 3. Tractat. 4. Resolut. 205. Bonacina quæst. 1. part. 1. alijque.*

VI. Etsi vtraque pars dicat, *non ducam aliam quàm te*, non fiunt sponsalia. Quia illa verba sunt vera etiamsi pars maneret in cœlibatu.

VII. Denique per munera reciprocè missa non censentur contrahi sponsalia. Si tamen Titius misit Caiæ annulum cum promissione Matrimonij, & illa promissionem hanc intelligens dixit, *recipio*, valida sunt sponsalia. Quia illa signa externa mutuum consensum, & promissionem sufficienter indicant. *Filliucius, Layman, Libr. 5. Tractat. 10. cap. 2.*

VIII. Ex sponsalibus validè contractis resultant hæ obligationes. 1. Tenetur sub peccato mortali vna pars inire Matrimoniũ, quando ab altera requiretur, nisi certus terminus præfixus fuerit: hoc enim omni contractui commune est. *Sanchez, Coninck, Diana Part. 3. Cap. 4. Resol.* 245. Secundò, qui post sponsalia recusat promissum Matrimonium contrahere, cogi potest à Iudice, etiam per censuras. Notant autem plurimi quod illa coactio rarò feliciter succedat.

IX. Si quis promisit animo simulato alteram ducere, per se loquendo ad nuptias non obligatur, damnum tamen inde exortum compensare debet. Si autem data promissione puellam ad copulam induxerit, eam ducere tenetur. Nisi tamen illa esset longè inferioris conditionis, verbi gratia, vir esset nobilis, illa agricolæ filia, tunc enim illam dotando satisfaciet. Quod si illa conscia suæ disparitatis in copulam consenserit, etiam ad dotem ius amisit: quia censetur ipsa vltrò decipi voluisse. *Vasquez, Sanchez, Bonacina, Lessius, Layman, hic cap. 1. num. 10.*

X. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida, *Sanchez, & Villalob.* Contrarium tenet *Pontius, Coninck cum Diana Part. 3. Tract. 4. Resol.* 210. Matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera est validum, licet iniustum, *Bonacina, Part. 5. & 7. Layman Cap. 1. numer. 5.*

XI. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in Matrimoniũ per quæuis signa externa maritali affectu ex-

exhibita, v. gr. per copulam. Vbi verò Trid. receptum est, hæc signa non tenent si sint clādestina sine parocho, & testibus.

XII. Dissoluuntur autem sponsalia.

I. Per Matrimonium validum cum altera initum, vt supra diximus.

II. Per mutuam remissionem prioris promissionis.

III. Per impedimentum dirimens Matrimonium posteà superueniens.

IV. Per enorme crimen vnius partis soluuntur sponsalia ex parte innocentis. Tale crimen est hæresis, homicidium, furtum graue, fornicatio, & hæc quidem etiam ante sponsalia ex parte sponsæ commissa, si fuerit à Sponso ignorata. Imò si Sponsa liberè patiatur ab altero tactus impudicos, oscula, & amplexus potest Sponsus resilire: non potest tamen Sponsa resilire etsi eadem Sponsus exerceat, nisi fiat in istis valdè enormiter notorius. Quia actus illi in Sponso non ita redundat in dedecus Sponsæ, sicut vice versa redundare solent.

V. Si superueniat notabilis mutatio, quę ab initio cognita à contrahendis Sponsalibus deterruisset, v.g. odium graue inter Sponsos, insignis morum asperitas, periculum valdè probabile, ex Matrimonio oritura scandala, aut grauia odia inter parentes, aut alios amicos. *Bonacina, Layman &c.*

VI. Si alteruter incidat in morbum qui solet esse perpetuus, aut valdè diuturnus; vt morbus caducus, lepra, &c. aut Sponsa mutiletur aut enormiter deformetur, aut Sponsus amissione officij aut alio modo reddatur ineptus ad rei familiaris sustentationem. *Sanchez, Coninck, Bonacina, Diana, Layman, &c.*

VII. Si magna alterius partis debita detegantur, aut Sponsa promissam dotē præstare nequeat, vel Sponsus cum magno Sponsę incommodo incipiat vagari, aut sine eius licentia ad longinquas terras proficiscatur: quia tunc meritò censetur suo iuri renuntiare.

VIII. Dissoluuntur quoque Sponsalia etiam iurata per ingressum alterius in Religionem, aut votum ingrediendi, aut Ordinis sacri susceptionem, *Bonac. Layman, &c.*

IX. Quando prædictę causæ sunt manifestę nō requiritur auctoritas iudicis ad dissoluenda Sponsalia, alioqui requiritur. Quod si Sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit Sponsam, censetur tacitè iuri suo renuntiasse, & Sponsalia ratificasse. *Layman, Cap. 2. n. 20. &c.*

X. Si contingat Sponso superuenire nouam hęreditatem, ita vt illi Sponsa iam sit inæqualis, non habet ideò ius resiliendi, quia non est deceptus in conditione Sponsę, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de Sponsa si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanchez, Coninck, Regin. Diana Part. 3. Tr. 4. Resol. 268.*

Quæstio est, An virgo quę contraxit Sponsalia, possit validè & licitè se soluere ab obligatione Sponsalium de futuro, emittendo votum simplex castitatis in sęculo.

Respondetur affirmatiuè apud *Lessium in Auctar. Pag.* 280 vbi in hanc sententiam adducit *Angelum, Syluestrum, Richardum, Domin. Sotum in 4. Dist. 27. q. 2. Art. 5.* qui rem resoluit his verbis. Vtrum per votum castitatis dirimantur Sponsalia, disputari solet: attamen in dubium vocari non debet quo minùs tale votum sit licitum, atque adeò Sponsalia dirimens, cùm sit melioris frugis: quæ exceptio semper in Sponsalibus implicatur.

§. II.

De Matrimonij valore, Ministro, vsu, &c.

I. MAtrimonium est Sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier legitimè inuicem tradunt ius in mutua corpora, in ordine ad perpetuam vitæ societatem, & prolis susceptionem.

II. Huius Sacramenti materia proxima est mutuus consensus vtrimque signo externo expressus, in quantum est prædicti iuris traditio. Forma autem est idem consensus quatenus habet rationem acceptationis, vt docet *Suarez, Vasquez, &c.*

III. Minister Matrimonij non est Sacerdos, sed ipsi coniuges, qui contrahendo ponunt consensum coniugalem, in quo consistit materia, & forma huius Sacramenti, *contra paucos mod.* Verba, quæ hunc consensum declarant, debent esse de præsenti, verbi gratia. *Ego te duco*, non autem *ego te ducam*.

IV. Matrimonium dicitur *Ratum*, in quo nondum secuta est copula coniugalis. *Consummatum* verò quando copula accessit. Probabile est Pontificem posse in Matrimonio rato dispensare. Ratio potissima est, quòd diuersi Pontifices, relati suprà Pag. 92. in illo dispensarint: supponendum namque est eos processisse non temerè, sed præuio maturo consilio, & deliberatione; vti latiùs Pag. citata. Nec refert, quòd diuersi etiam Pont. noluerint dispensare, id alienū rati à sua potestate: quia

quia argumentum, quod ex praxi priorum docuimus, non arbitramur esse certum aut infallibile, sed tantùm probabile; cui non obstat praxis contraria aliorum. Qui fortassis etiam non dispensarunt defectu iustæ causæ, aut voluntatis, cum dispensatio sit libera; non autem ex defectu existimato suæ potestatis absolutæ.

Certum autem est post matrimonium ratum, & nondum consummatum coniuges posse religionem intrare, aut si vnus tantùm intrauerit, post eius professionem alterum cum quo voluerit posse contrahere. Iura cogitantibus de Religionis ingressu concedunt ab initio Matrimonio bimestre ad deliberandum ante consummationem.

V. Ad Valorẽ Matrimonij requiritur præsentia Parochi proprij, vel alterius Sacerdotis ex ipsius aut Episcopi licentia, ac duorum saltem testium, post Tridentinum Sess. 24. Cap. de Reformat.

Sufficiunt quicunque testes, modò intelligant quid fiat; & sufficit Parochus viri, vel fœminæ etiam in aliena Diœcesi, & etiamsi nondum sit ipse Sacerdos, & etiamsi præsens contradicat, aut vi detineatur, modo Parochus præsens cum testibus intelligat quid fiat, scilicet videndo, aut audiendo.

VI. Denunciationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi voluntate, & quadam tacita commissione. Possunt etiam eæ omitti volente Episcopo ex causa. *Sà*, *Perez*, *alijque ex Triden. Sess.* 24. *Cap.* 1. quod præcipit vt illæ fiant in parochia vtriusque contrahentis, ex Declarat. Cardin & tribus diebus festiuis continuis, non tamen immediatis, de quibus *Bonacina q.* 2. *p.* 6. *&c.*

VII. Benedictionem omittere, aut ante eam consummare Matrimonium per se non est mortale: quod si fiant hæc sine causa est veniale, *Sà*, *Sanchez*, *Bonacina*, *p.* 4. *q.* 6. *Num.* 2.

VIII. Ætas ad valorẽ Matrimonij requisita in fœmina sunt, anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & ante si sint potentes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas etiamsi adhuc non possint coire: expectandum vero deindè vsque ad annum decimum octauum, vt iudicetur an sit perpetuum impedimentum, nec validatur illud Matrimonium per copulam posteà sequentem, nisi ad minimum tacitus vtriusque partis consensus accedat. *V. Sà*, *& Layman*, *hic Cap.* 12. *Num.* 1.

IX. In dubio an sit legitimum Matrimonium primo initum, non est dissoluendũ, sed secundo contractum irritandum. Nec vni soli iuranti esse impedimentum, post contractum credendum; semper enim in dubio præsumendum pro matrimonio. *Sà*, *Menoch. Sanch. Lib.* 2. *d* 45. *Num.* 14.

X. Non potest coniux cum altero contrahere nisi habeat certitudinem de morte coniugis. In dubio autem an talis certitudo habeatur Iudicis Ecclesiastici arbitrio iudicandum relinquitur. *Sanchez*, *Sà*, *Nauar. cap.* 22. *Num.* 56.

XI. Bona fide coniugati, non sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessario, quando probabiliter timeri potest magnum damnum. *Sà*, *Sanchez*, *Nauar.*

XII. Tenetur vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentum, & ipsa nõ cogeretur aliqua necessitate migrare, aut nisi insciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cũ periculo animæ vel corporis, vel post Matrimonium factus esset vagabundus. *Couarr. Nauarr. cap.* 14. *num.* 20 *alijque.*

XIII. Vxor grauiter peccat si marito non obediat in re honesta, & magni momenti. Quod si vir bona familiæ deposcat vt ea prodigè expendat, potest vxor licitè ea negare, aut abscondere.

XIV. Qui certò scit Matrimonium suum esse inualidum, non potest debitum coniugale petere, aut reddere. Si sit dubius, etsi possit reddere, petere tamen non potest antequam veritatem debitè inquirat, postea si nihil certiùs deprehendat, potest petere, & dubium deponere.

XV. Si quis ad vxorem situ præpostero accedat sed in vase naturali, sine periculo effusionis seminis, probabiliter aliqui censent esse tentùm veniale, alij docent esse mortale. Si autem congrua ratio subsit, ver. gr. quod coniux sit grauida, quod sic maior sit spes concipiendi, nullum omninò est peccatum.

XVI. Grauis est obligatio inter coniuges reddendi debitum coniugale, quando rectè, & moderatè petitur. Si tamen vxor innocens sciat virum mœchatum esse, aut contrà, habet ius negandi si velit. Item, si indè metuat sibi graue damnum prolis, aut sanitatis, aut maritum insigniter ebrium aduertat.

XVII. Non licet coniugibus in vsu Matrimonij aliquid facere ex quo conceptio prolis directè impediatur, etiamsi periculum in partu, aut paupertas ex multa prole timeretur. Quia sic agerent contra finem principalem Ma-

Matrimonij, quod est à Deo ordinatum ad prolis generationem. Possunt tamen propter tale periculum aut paupertatem cum mutuo consensu abstinere.

Quæstio est, An Matrimonium licitè contrahatur coram Ministro hæretico, postquam legitimè contractum fuit coram Sacerdote?

Respondet ad hunc casum negatiuè *Lessius in Auctar. Cas.* 24. quia apparet esse professio quædam Religionis, aut ritus hæretici, eo quod Minister videatur in hoc actu instar personę sacræ adhiberi. Testatur tamen *Ioan. Veriuys Ord Prædicatorum in suo Pastorali tract.* 13. *Art.* 7. illam esse praxim communem in quibusdam partibus Hollandiæ, & Confæd. Prouinciarum, sine vlla Catholicorum contradictione: Quia aliàs Matrimonia illa non haberentur apud hæreticos legitima, cum magno Catholicorum incommodo, qui hinc non colligunt vllam ritus hæretici professionem, & Ministri apprecantis verba habent tantùm pro ciuili aut politica gratulatione, eoque magis quod hæretici non admittant Matrimonium verum esse Sacramentum.

§. III.

De Impedimento Matrimonij.

IMpedimenta dicuntur alia *Impedientia* tantùm, quę Matrimonium reddunt illicitum sed non inualidum: alia sunt *Dirimentia*, quæ & illicitum, & inualidum constituunt. Prioris generis impedimenta scil. *Impedientia*, sequenti versu exprimuntur.

Ecclesiæ vetitum, nec non Tempus Feriarum,
Atque Catechismus, Crimen, Sponsalia, Votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

I. *Ecclesiæ vetitum*, est prohibitio Episcopi vel Parochi, quæ fieri potest propter dubium de aliquo impedimento, aut inhabilitate inter Sponsos volentes contrahere.

II. *Tempus*, scilicet, ab Aduentu vsque ad Epiphaniam inclusiuè, & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ: quo tempore non est licita benedictio nuptialis, nec conuiuium, nec Sponsæ ad domum traductio. At sine his illo etiam tempore Matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi quidam consummare negent licere, nisi cùm ritè est benedictum.

III. *Sponsalia* cum altera persona, quamdiu non sunt ritè dirempta, Matrimonium cum alia impediunt.

IV. *Affinitas* contracta per Catechismum inter Respondentem, & Catechizatum: sed sublatum est hoc impedimentum per Concilium Tridentinum.

V. *Votum*, scilicet simplex castitatis, vel religionis, siue non nubendi. *Sanch. hinc alijque.*

VI. *Criminis* impedimentum est varium, primò vxoricidium, nisi esset in adulterio deprehensa, vt aliqui addunt.

II. Incestus cum vxoris viuentis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

III. Vi accipere alienam Sponsam.

IV. Conuictum esse in iudicio Sacerdotem occidisse.

V. Solemnem agere pœnitentiam, dum illa durat.

VI. Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum. Verùm hæc criminis impedimenta per vsum sublata esse docet *Nauarrus, Sanchez, Coninck, Layman, hic cap.* 25. Potest in ceteris prædictis Episcopus dispensare, quando est periculum incontinentiæ. Non debet autem, nisi vrgente causa, concedere tempore prohibito nuptiarum celebrationem, nec tunc etiam cum populi frequentia.

Impedimenta Dirimentia, memoriæ causa, hoc metro aptè comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, disparitas, vir, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affinis, si clandestinus, & impos,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tutæ,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

I. *Error*, scilicet cùm creditur esse persona quæ non est [secus si erretur in personæ qualitate vt diuitijs, aut nobilitate) aut à libero credatur esse liber qui seruus est. Quod si error qualitatis ad errorem personæ pertineret, dirimeret; vt si intendebat cum primogenito, & hærede nobilis familiæ contrahere, cùm talis non sit, sed secundus aut tertius filius.

II. *Conditio*, irritat si sit contra substantiam contractus, vt contra perpetuitatem Matrimonij, aut fidem coniugalem, & vterque consentiat, v. g. contraho tecum ea lege vt adulterio victum quæras, vel vt non simul viuamus,

uamus, vel vt debitum non reddas, aut vt ego non reddam, vel vt conceptio impediatur, vel vt proles non educetur. Quod si talis conditio apponatur iam contracto Matrimonio, non irritat.

III *Votum*, scilicet solemne religionis, vel per susceptionem Ordinis sacri. Votum autem simplex castitatis, tantùm impedit, non dirimit Matrimonium, præter vota simplicis quæ statim à tyrocinio emittuntur in Societate Iesu.

IV. *Cognatio*; quæ dicitur *carnalis*, est vinculum personarum ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitque Matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum gradum fortassis dirimit iure naturæ; quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his iusta de causa dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ probabile est omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes Regulæ.

Prima, In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quod sunt personæ tot sunt gradus, vna dempta, scilicet stipite: v.gr. pater, & filius sunt consanguinei in primo gradu nepos, & auus in secundo, &c.

Secunda, in linea transuersa æquali (quæ est inter personas à communi stipite equaliter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vndè frater; & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ, patrueles, & consobrini in secundo, filij eorumdem in tertio.

Tertia, In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus, & nepos, filius & soror patris sunt consanguinei in secundo gradu.

V. Altera est cognatio *Spiritualis*, quæ oritur ratione Baptismi, & confirmationis, ac Matrimonium dirimit inter baptizantem, & huius patrem, & matrem, item inter suscipientem, & susceptum, & huius patrem, & matrem.

VI. Tertia est cognatio *Legalis*, quę est propinquitas personarum orta ex perfecta adoptione in filium aut nepotem, vt succedat ex intestato tamquam necessarius hæres in quartam partem bonorum, vel tanquam filius in totum. Illa dirimit Matrimonium vsque ad quartum gradum inter adoptantem, & adoptatum, eiusque descendentes. Probabile tamen esse post Tridentinum, dirimere tantùm vsque ad secundum gradum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis, notat *Diana Part. 9. Tr. 6. Resol. 54.*

VII. *Crimen*; quod Matrimonium dirimit, primum est, Homicidium coniugis ab altero coniuge, & alio tertio, sine physicè, v.gr. gladio vel veneno, siue moraliter, vt imperio vel suasione perfectum, eo consilio vt postea inter se Matrimonium contrahant.

Secundo est Adulterium, quando nimirùm duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel Matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis.

Tertium, est Raptus, per quem persona cum violentia abducitur libidinis exercendæ, vel Matrimonij ineundi causa, *S.Thom. Molin. hic. D. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum Trident. quamdiu rapta est in potestate raptoris, etiamsi liberè consentiat. Rapta tamen non censetur fœmina quæ volens, & sine vi aliis illata abducitur.

VIII. *Cultus disparitas*, id est, diuersitas religionis inter baptizatum, & non baptizatum. Vnde Matrimonia cum hæreticis, etsi plerumque illicita, sunt tamen valida. Existimo tamen Matrimonium Catholicis cum Anabaptista nullum esse, si pars hæc nondum Baptismum susceperit.

IX. *Vis, metus, Violentia* irritat Matrimonium, siue fuerit à Sponso, siue ab aliquo tertio illata in ordine ad extorquendum Matrimonium cum metu cadente in constantem virum, nec firmatur consensu, aut iuramento, aut copula durante metu.

Talis verò est metus carceris vel flagellorum, aut magni damni: non est autem talis, qui à Superiore iuste incurritur, aut si quis contrahat, vt euadat legitimam pœnam mortis, aut ducat filiam medici nolentis alioqui mederi. Aut si cymba casu vel tempestate euersa virgo metu mortis contrahat per verba de præsenti cum alio nauta, vt in eius cymbam recipiatur; Et de facto, Antuerpiæ hoc casu in litem adducto, virgo opulenta nautæ adiudicata fuit.

X. *Ordo*, scilicet sacer, siue maior (non autem minores) inualidat Matrimonium contrahendum. Quid si quis iam coniugatus ordinetur, sine consensu vxoris, nec poterit vti ordine, nec debitum petere, nec ad superiorem ordinem ascendere, nisi Religionem professus. Non potest autem profiteri, si Matrimonium erat consummatum, nisi vxore consentiente, & castitatem vouente; iuxta *Cap. cùm sis, de Conuers. Coniugat.*

XI. Li-

XI. *Ligamen*, Scilicet prioris coniugij, quo durante inualidè contrahit cum alio: contingit tamen licitè fieri, si de morte prioris coniugis certitudo habeatur, quòd si is posteà compareat tenetur altera compars dimisso posteriore coniuge, ad priorem redire. *Bonacina*, *alijque*.

XII. *Honestas*, significat impedimentum publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius cum qua contraxit Sponsalia, vel Matrimonium ratum; & quidem ante Tridentinum, & iure antiquo hoc impedimentum dirimit Matrimonium inter Sponsum, & consanguineos Sponsæ vsque ad quartum gradum, oriturque ex Sponsalibus quibuscunque etiam inualidis, præterquam ex defectu consensus: Iure nouo Tridentini non oritur, si Sponsalia sint inualida, & irritat tantum vsque ad primum gradum, si oriatur ex Sponsalibus, ad quartum verò, si ex Matrimonio rato sequatur. *Bonacina*, *Sanchez*, *Lib. 7. D. 68. Filliucius*, *Tract. 10. Part. 2. cap. 6.* Differt hęc honestas ab impedimento affinitatis specialiter in eo, quod hoc supponat interuenisse copulam, non autem publicæ honestatis.

XIII. *Ætas*, quæ requiritur ad valorem Matrimonij est in viro annus 14. in fęmina 12. completus, nisi malitia suppleat ætatem, id est maturitas iudicij, & potentia ad copulam. *Cap. de illis*, *&c.*

XIV. *Affinitas*, est propinquitas personarum nata ex copula carnali, siue licita, siue illicita: vtraque iure saltem Ecclesiastico dirimit Matrimonium, illa vsque ad 4. gradum inclusiuè; hæc verò iure nouo vsque ad secundum tantùm, siquidem copula antecedat Matrimonium: nam si superueniat, v. g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is qui peccauit non possit petere debitum, sed tantùm reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur sicut in consanguinitate.

XV. *Si clandestinus*: Matrimonium clandestinum dicitur, quod contrahitur sine Parocho, & duobus vt minimùm testibus, qui possunt esse fęminæ, aut quiuis vsum rationis habentes, quod irritum est vbicumque Tridentinum est receptum, de quo suprà §. 2. *Nu.* 5.

XVI. *Impos*, indicat impotentiam ad copulam coniugalem, siue ex parte vnius, siue vtriusque, quæ vt Matrimonium dirimat debet esse perpetua, & Matrimonium præcessisse, non enim sufficit postea superuenisse: si dubium sit an præcessit, probabilius est dirimendum esse.

Censetur absoluta *impotentia*, quę non potest tolli sine miraculo, aut peccato, aut vitæ periculo, secùs si possit aufferri orationibus, aut exorcismis, aut adhiberi remedium per ætatem, aut artem, sine graui periculo. In maleficio, & impotentia, quæ speratur posse tolli, datur triennium ad explorandum an possint copulari; quod si non sit sperandum, statim separari debent. Quæ sine periculo vitæ potest concipere, etiamsi sine eo non possit parere, non censetur impotens, vti docet *Bonacina*, *q. 3. Part. 13. Busen ex Henriquez*, *Filliucius*, *ConinK*, *alijque*.

Quęstio est primò, apud *Card. Lugo Respon. Mor. Lib. 1. Dub. 45.* An Episcopus propter abusus, v. g. contrahentium quidem in prçsentia Parochi, & testium, sed occultè, potuerit sua lege irritare talia Matrimonia; & quæ contraherentur sine Denunciationibus prçmissis, auferendo Parochis ius, & potestatem in tali actu assistendi.

Respondet autem *Lugo ibidem*, etsi possit alias pœnas statuere, non potuisse Matrimonia ista irritare. Quia Episcopus non habet potestatem inducendi impedimentum irritans Matrimonium ultra illa, quæ iure communi inducta sunt, hoc enim soli competit Summo Pontifici, vt cum alijs docet *Pontius*, *&* *Sanchez*, *Lib. 7. de Matrim. d. 1. num. 9.* Vndè Prælatus qui hoc attentauit, à S. Congregatione Concilij monitus fuit vt edictum reuocaret.

Quæstio est secundò ibidem: An possit à Pontifice concedi dispensatio ad contrahendum matrimonium in secundo gradu consanguinitatis, simul cum primo gradu affinitatis, v. g. vt aliquis possit ducere vxorem relictam sui fratris defuncti, sibi etiam coniunctam in secundo gradu consanguinitatis.

Respondet *Lugo*, post longam deliberationem, propter causas grauis momenti, & publico bono conducentes, talem dispensationem actu concessam esse ab Vrbano VIII. anno circiter 1643.

§. IV.

De Matrimonio reualidando, aut contrahendo in partibus Hæreticorum.

QVæritur primò. An Matrimonium inualidè contractum possit aliquo modo reualidari.

Respondeo affirmatiuè. Primò, si inualidum fuerit Matrimonium ex vna tantùm parte, defectu consensus seriò aut liberè præstiti, curandum est vt illa nouū consensum, externis

signis alteri parti exhibeat: nec opus esse vt hæc sciat consensum illum ad reualidandum Matrimonium præstari, censet *Sanchez*, *Bonacina*, *ConincK*, *alijque*: Neque necessarium esse tunc ad esse Parochum. *Henriquez*, *Bonacina*, *Regin. hic num.* 133. Quod si consensus ex vtraque parte defuerit, debet prędicto modo consensus ex vtraque parte præstari.

Secundo, Si defectus valoris ortus fuerit ex occulto impedimento dirimente, v. g. consanguinitatis, debet primo obtineri dispensatio, & postea cognito impedimento, nouus, & absolutus vtriusque consensus priuatim pręstari. Et si vna pars sit ignara impedimenti, prudenter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, vel saltem conditionatè, scilicèt, *consentio de nouo, si aliquo ex capite Matrimonium nostrum sit nullum*: si non timeatur periculum repulsæ. Hoc autem si meritò timeatur, aut aliæ graues molestiæ, probabile est sufficere vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret, vti docet *Sanchez*, *ConincK*, *Lessius*, *Filliucius*, *& plures cum Diana Part.*4. *Tract.* 4. *Resol.* 49.

Quæritur secundò, Quid dicendum de Matrimonijs, quæ in partibus Hæreticorum sine Parocho, & testibus contrahuntur?

Respondeo ex Congreg. Cardinalium: Primò, si in Parochia vbi initur Matrimonium, v.g. in Anglia, decretum Tridentini de Præsentia Parochi nondum est publicatum, validum erit Matrimonium, absque Parocho, & testibus contractum. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum.

II. Hæreticos in quorum Parochia dictum Decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. An tamen ideò ipsorum Matrimonia absque forma Concilij, quamuis coram Ministro Acatholico, vel Magistrato contracta, haberi debeant tanquam nulla, constare magis poterit ex adductis hic infrà post numero 4.

III. Si contingat in Partibus hæreticorum vbi decretum Tridentini est publicatum, v.g. in aliqua parte Hollandię, nullum residere Parochum, aut Episcopum, vel alium, qui eorum vices suppleat, tali casu Matrimonia ibi contracta valida erunt absque præsentia Parochi, adhibitis saltem duobus testibus.

IV. Si extet quidem Parochus, & Episcopus, sed nullo constituto Vicario vterque metu hęreticorum lateat ita vt verè ignoretur vbinam sit, vel eodem metu à Diœcesi absit, nec ad alterutrum sit tutus accessus, validum est Matrimonium contractum absque forma Tridentini, adhibitis tamen (vt dictum est) duobus testibus. Ita responsum est à Congreg. Card. Interpretum Tridentini ad instantiam Archiepiscopi Philippensis anno 1603. & easdem declarationes refert Zypæus in iure Pontificio Lib. 4. Num. 16.

Ad prædictam Quęstionem plurimum vlterioris lucis nobis attulit Resolutio Illustrissimi Castoriensis ad Illustrissimum Gandensem 14. Augusti 1685. & ad Eruditissimum Antonium Hoefslach, Ecclesiæ Cathedralis Antuerpiensis Canonicum Graduatum, Librorum Censorem, &c. 17. Decembris 1685. qua distinctius declarat talia Matrimonia, quæ coram Magistratu, aut Ministro Acatholico in Prouincijs Belgij confœderatis contrahuntur, quamuis absque forma Concilij, pro validis habenda esse: quod pluribus rationibus ac testimonijs accuratè deducit, cuius proinde authographum hic seruatur. Idem pro Germania iam ante resoluit noster *Layman Lib.* 5. *Tract.* 10. *Part.* 2. *Cap.* 4. *Num.* 7. pro Ducatu Cliuiæ *Stalenus* Oratorij Presbyter *Libro integro*, quem de hoc argumento composuit.

Quæritur tertiò, An liceat Catholicis interesse Nuptijs hæreticorum, & eas aliquo munere honorare? Ratio dubitandi est, quia sic Catholicus videtur approbare ritus hęreticorum, aut nuptias illicito modo contractas.

Respondeo tamen, Catholicis illicitum non esse tales nuptias sua præsentia, & munere honorare. Quia illa assistentia Catholici est actio indifferens, neque præbentur illa munera ad approbandum tale Matrimonium, sed ad conseruandam amicitiam inter vicinos aut consanguineos. Potest enim ex alijs motiuis illud Matrimonium Catholico displicere, et si ob alias causas honoret amicos qui illis nuptijs copulantur.

Alias Resolutiones varias de Matrimonio in partibus Hæreticorum, vide infra Tract. VI. Quæst. 22. & sequentibus.

A quibus porrò præter Pontificem in impedimentis Matrimonij, præsertim in Missionibus, petenda sit Dispensatio, colligi potest partim ex Facultatibus supra traditis *Part. III. Cap. V.* partim ex Praxi sequenti recurrendi ad Curiam Romanam.

Quia verò pauci ritè norunt praxim, & stylum Curiæ, aut Pœnitentiariæ Romanæ, hic formam procedendi in huiusmodi dispen-

satio-

ſationibus, alijſque gratijs obtinendis, facili methodo ſubijciemus.

§. V.

Praxis, & forma quâ Diſpenſatione pro Matrimonio, alijſque Caſibus ex Romana Pœnitentiaria peti, & concedi ſolent.

SCiendum primò, Officio ſacræ Pænitentiariæ præeſſe aliquem S.R.E. Cardinalem, cui Pontifex ſuo nomine amplam in multis abſoluendi, & diſpenſandi poteſtatem concedit. Vt ſunt Diſpenſatione ſuper impedimentis occultis ad contrahendum, ſiue recontrahendum Matrimonium: Nec non diſpenſationes in Irregularitatibus: Conualidationes Titulorum: Rehabilitationes ad Beneficia, nec non ad officia, & dignitates, & ſimilia: Diſpenſationes cum Regularibus tranſire volentibus ad ſtrictiorem vel laxiorem Religionem: Condonationes, & Remiſſiones fructuum malè exactorum, & perceptorem, quando de præiudicio certi Domini non agitur, Dilationes, & commutationes Votorum ſimplicium: & Abſolutiones à reſeruatis, & ſimplici obligatione legendi horas Canonicas, certis modis.

II. Hæ Gratiæ per Pœnitentiariam conceduntur in foro conſcientiæ, ſiue pro foro non contentioſo; forum enim contentioſum ſpectat ad Iudices cauſarum, cognitionem ciuilem, aut criminalem habentes. Mittuntur autem Diplomata, quibus gratiæ continentur abſentibus plerumque clauſa, & à maiori Pœnitentiario gratis tribui ſolent.

Qui petit Diſpenſationem ſuper impedimento Matrimonij debet totum impedimentum explicare, vt ſi impedimentum ſit in gradu inæquali, debet inæqualitatem exprimere. Idem dicendum ſi conſanguinitas vel affinitas ex duplici capite contracta fuit, vt ſi fornicatus fuerit cum duabus ſororibus eius fœminæ cum qua matrimonium contrahere cupit, debet duplicem impedimenti cauſam exponere, quamuis *Henriquez* in hoc caſu contrarium ſentiat. Cauſas etiam ad obtinendam diſpenſationem non debet allegare falſas, aut diſſimulare veras, præſertim ad rei ſubſtantiam pertinentes, ſine quibus præſumi poſſit Superiorem non diſpenſaturum, aliàs diſpenſatio eſſet ſubreptitia, & inualida. Aliud eſſet ſi qualitas, aut cauſa diſſimulata, aut allegata in poſtulatione, tantùm extrinſecè ſe habere ad rem poſtulatam, ſine qua habentur aliæ cauſæ ſufficientes, non ideò diſpenſatio ſic obtenta cenſetur ſubreptitia, ſed poteſt ſuum effectum ſortiri.

III. Itaque in praxi vt ſcribatur pro diſpenſatione, vt dixi, Romæ obtinenda. Primò, debet formari Supplicatio per modum Libelli ſupplicis, qui inſcribitur Maiori Pœnitentiario S. R. E. Cardinali, & ferè inchoatur hoc modo: *Exponitur humillimè ex parte N. N.* ſi opus ſit in caſu occulto non nominando perſonas, & explicando diſtinctè impedimentum Matrimonij, vel alium Caſum pro quo requiritur diſpenſatio. Secundò loco, debent fideliter exponi cauſæ propter quas neceſſarium ſit Diſpenſationem concedi, quales ſunt quæ allegantur in ipſa forma aliquarum Diſpenſationum, quarum Diploma infra diſtinctè exhibeo. Tertiò loco, ſequitur humilis Supplicatio, vt pro opportuno remedio diſpenſatio illa benignè concedatur.

Inſcriptio litteratum ſit. *Eminentiſſimo, & Reuerendiſſimo D. Cardinali Maiori Pœnitentiario.* Sic autem in ipſis litteris caſus proponetur. Eminentiſſime, & Reuerendiſſime Domine. N. Sacerdos contraxit Irregularitatem ex Homicidio occulto ab eo ob talem, vel talem cauſam, clam tali modo patrato vel procurato in perſona hominis laici. Ab eo tempore non abſtinuit ab exercitio ordinum, vitandi ſcandali cauſa, vel ne ſe proderet; ſiue, abſtinuit, ſed cum diu ſine ſcandalo abſtinere non poſſit, humillimè ſupplicat pro remedio.

N. N. Contraxit Matrimonium cum muliere, cuius matrem antea carnaliter cognouerat, conſcius, vel neſcius impedimenti (quod occultum eſt) quare cum abſque ſcandalo ſeparari non poſſint, humillimè ſupplicat pro remedio.

N. N. Mulier emiſit votum Caſtitatis perpetuę, ſed cum adſit, vel futurum eſſe præuideat periculum incontinentiæ, humillimè ſupplicat pro diſpenſatione ad effectum nubendi.

Sed cum innumeri ſint caſus, in quibus ſupplicari debet Eminentiſſimo Cardinali Maiori Pænitentiario, innumera quoque ſunt Supplicationum Exemplaria, pro quorum notitia hæc indicaſſe ſufficiat. Id denique obſeruando quod in caſibus occultis ſufficiat per ſimplex N.N. procedere tacito nomine, & cognomine pęnitentis: & caſus ſic inſcriptus mittendus eſt per communem Tabellarium Romam, vt ſuprà. Sed addendum, qua via Reſponſum mittendum ſit, aut per Tabellarium communem: Terminando litteras in hunc fere modum: Dignetur Eminentia veſtra reſcribere

N. N. in ciuitate N. pro tali Oppido N. Quod si in tali Oppido non sit Confessarius Graduatus, vel si difficile sit illi aperire conscientiam, cum iam aperuerit alteri Confessario non graduato, hoc ipsum in litteris missis significetur.

Formam autem qua ad Supplicationem remitti solet Responsum Romanum, prout habetur apud *De Leone*, aliosque, hic commodè subijcio, ex qua totus procedendi modus facile comprehendetur.

Forma Litterarum Romanarum pro eo qui Matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit cum Muliere cuius Sororem prius carnaliter cognouerat &c. hac forma conceditur Dispensatio à Maiori Pœnitentiario Apostolico.

N. N. *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, Discreto viro Confessori Magistro in Theologia, vel Decretorum Doctori, ex approbatis ab Ordinario, per Latorem præsentium ad infra scripto specialiter eligendo, salutem in Domino.*

Ex parte Latoris præsentium nobis oblata petitio continebat: Quod ipse aliàs in facie Ecclesiæ Matrimonium contraxit, & successiuè consummauit cum muliere, cuius Sororem prius carnaliter cognouerat. Cum autem, & sicut eadem petitio subiungebat, dictus Lator propter impedimentum ex præmissis proueniens, nequeat in dicto Matrimonio remanere absque Sedis Apostolicæ dispensatione, & separatio inter ipsum, & dictam mulierem fieri non potest absque scandalo, ad id vitandum, ac pro suæ conscientiæ quiete cupit Lator a præmissis, quæ occulta sunt, & de quibus plurimum dolet, per sacræ Pœnitentiariæ officium absolui, secumque desuper dispensari. Quare supplicari nobis fecit humiliter, vt sibi super his de opportuno remedio prouidere dignaremur. Nos igitur, qui Pœnitentiariæ Domini Papæ curam gerimus supplicationibus huiusmodi inclinati, auctoritate Apostolica nobis specialiter concessa discretioni tuæ committimus: Quatenus (si est ita, dictum Latorem, audita prius eius sacramentali confessione, à quibusuis sententijs, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propter præmissa quomodolibet incurrit ab incestu, & excessibus huiusmodi absoluas hac vice in forma Ecclesiæ consueta: iniuncta inde ei pro tam enormis libidinis excessu, graui pœnitentia salutari, ac sacramentali confessione peccatorum suorum, singulis scilicet mensibus, vt minimum semel, & quoties animæ suæ saluti expedire iudicaueris: & alijs quæ fuerint de iure iniungenda. Demum, dummodo impedimentum ex præmissis proueniens sit occultum, & separatio inter Latorem, & dictam mulierem fieri non possit absque scandalo; ex cohabitatione verò, de incontinentia probabiliter timendum esse, tibi visum fuerit, & aliud canonicum non obstet: cum eodem Latore, vt dicta muliere de nullitate prioris, consensus certiorata, sed ita caute ut latoris delictum nusquam detegatur, matrimonium cum eadem, & vterque inter se de nouo, secretè ad euitanda scandala, præmissis non obstantibus contrahere, & in eo postmodum remanere licitè valeant, misericorditer dispenses, prolem susceptam, si qua sit, & suscipiendam exinde, legitimam decernendo in foro conscientiæ, & in actu Sacramentalis confessionis tantum, & non aliter. Ita quod huiusmodi absolutio, & dispensatio in foro iudiciario nullatenus suffragentur, nullis super hic adhibitis testibus aut litteris datis, seu processibus confectis, sed præsentibus laniatis, quas sub pœna excommunicationis latæ sententiæ laniare tenearis, ita vt nullum illarum exemplum exstet; noque eas Latori restituas, quod si restitueris, nihil ipsi præsentes litteræ suffragentur. Datum Romæ apud S. Petrum sub sigillo officij Pœnitentiariæ, 4. Sept. Pontificatus SS. Domini Nostri Anno.....

Pro alijs Casibus similis forma accommodatur, vt pro ligato voto simplici Religionis ad effectum contrahendi matrimonium &c.

Pro harum ac similium litterarũ executione.

Nota primò, Quando dicuntur litteræ illæ dirigi ad Oratorem siue Latorem, intellige, ad ipsum qui dispensationem petit siue per se, siue per alium, qui non debet eas aperire, sed eligere Confessarium Magistrum in Theologia, aut alium qualis initio litterarum scribitur, qui ea sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & postea cum Oratore siue Latore dispenset, iuxta commissionem in litteris expressam. Dum autem requiritur vt Confessor ille sit Magister, aut Doctor, non sufficit quod sit Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus. Ex priuilegio autem Confessarijs Societatis Iesu concesso è Gregorio XIII. possunt etiam eligi alij Mendicantes, modò ad hoc à suis Superioribus facultatem habeant, vt docet Paulus Leon, & Diana *p. 4. Tr. 4. res. 41.*

II. Debet Confessor electus dispensare in ipsa confessione, vel immediate post illam peractam; præmissa prius diligenti causæ cognitione, nisi eam satis perspectam habeat: non est tamen necessarium exigere testes, aut iuramentum, nisi aliunde sciret rem, aut causam pro dispensatione allegatam non subsistere, tunc enim dispensare non potest.

III. Opera in Litteris præscripta potest ex iusta causa moderari, non potest tamen ea condonare.

IV. In absoluendo debet seruare formam in Rituali Romano probatam, adeòque postquam dixit,

Absoluo te à peccatis tuis, debet addere: *Et eadem auctoritate declaro te in dicto Matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum vt idem debitum etiam exigere licitè valeas, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen.*

Si sit absoluendus ab Excommunicatione, illius formam habes suprà in *Tract.II.Cap.III.* de Absolutione.

Denique debet omnibus peractis Litteras ipsas lacerare, ac præcipuè sigillum, ne possint in foro externo seruire. Nihilque pro dispensatione, nequidem compensationis Titulo accipiendum, sub pœna excommunicationis maioris ipso facto incurrendæ. Addeo Curia Romana cupit suos Ministros ab omni labe Simoniȩ longissimè abesse.

NOTA.

POst hæc à me in priori Editione studiosè elaborata, & in eadem edita, deuenit in manus meas via Romana hæc authentica ipsius Pœnitentiariȩ Instructio non ita pridem prælo vulgata, cuius hic exemplar annecto.

Instructio Parochorum, & aliorum Confessariorum pro Casibus, quorum Absolutio, vel Dispensatio spectat ad Sacram Pœnitentiariam, seu ad Sedem Apostolicam.

CVm sæpe sit experientia compertum, plurimos vtriusque sexus Christi fideles, & præcipuè in longinquis degentes, Censurarum vinculo, votorum abstrictione, matrimonialibus impedimentis, Irregularitatum inhabilitate, alijsque reseruatorum casuum ligaminibus obnoxios cæterisque pœnis, ad hanc sanctam Sedem Apostolicam, eiusque sacram Pœnitentiariam spectantibus, irretitos, in illis lachrymosè persistere, & tandem (quod est maximè dolendum) in illorum damnationis statu sæpius laboriosè perire, cumque tanti mali causam hisce precipuè fontibus manare patescat, &c.

Primò *nam Parochi vel alij ad quos Pœnitentes huiusmodi occurrere contigit, in Pagis, Ruribus, & Suburbijs vitam ducere solent, nec viam, modumque, vel aliquem in Alma Vrbe, qui salutare remedium, & absolutionis, vel dispensationis litteras à dicta Sacra Pœnitentiaria, quæ iugiter gratis, & benignè confugientibus remedia partitur, eis obtineat, & procuret, cognoscentes, nec sperantes, hac vera, & facili via deposita, dictos pœnitentes ad eorum Ordinarios dirigendo dimittunt, cumque ad ipsos accedere (feminas præsertim) verecundia, vel pudor intercludat aditum, & timor accessum præpediat, consilium vltra inuenire ignorando verentur, vnde sub illis in statu damnationis insordescende propriæ conscientiæ, & diuinæ Iustitiæ flagello teruntur.*

Secundò, *verò alijs proprios in Vrbe Procuratores habentes, tantùm pecuniæ cum pro ipsorum labore exigunt, quod inopes pœnitentes, tantis sumptibus impares gratiæ inhiantes, inconsolati recedant (& quod est enormius) sibi fortasse persuadent, Sacræ Pœnitentiariæ Tribunal aliquid lucri pro litteris prædictis reportare, quod non solum omnia gratis concedit, sed etiam serena fronte, & grato omnes excipit animo, & ad tam pium opus eos adiuuat, & hortatur.*

Tertiò, *euenit nonnumquam, & exponentium inaduertentia succedit, vt gratiæ iam obtentæ irritæ iudicentur, ex eo, quia casus, & circumstantias eorum confusè explicando, vel reticendo, inde fit quod litterarum executores, præmisso postea pœnitentium vero scrutinio rem aliter quam est expressum se habere comperiunt, vnde ipsas exequi nequeunt, quamobrem exposcentes sæpe confusi, spe nouæ impetrationis carere putantes benigno abdicato remedio, priuati, & inhabiles permanere cogantur.*

Quare gratum Omnipotenti Deo, & rem vtilem fidelibus suis me facturum spero, si breuem methodum quo in supradictis vti debeant proponam.

Sic igitur Casum exponent, &c.

Eminentissime, & Reuerendissime Domine.

N Sacerdos contraxit Irregularitatem ex homicidio occulto, ab ipso ob talem, vel talem causam clam tali modo patrato, vel procurato in personam hominis Laici, ab illo tamen tempore non abstinuit ab exercitia suorum ordinum, ne se proderet, vel alios scandalizaret (si verò abstinuerit dicit) se abstinuit, sed cum diu absque scandalo obtinere non valeat humillimè supplicat pro remedio.

N.N.Vir contraxit matrimonium cum N. muliere, cuius matrem, vel sororem antea carnaliter cognouerat, conscius, vel nescius impedimenti, quod occultum est, quare cum absque scandalo separari non possit, humiliter supplicat pro remedio.

N. Mulier emisit votum perpetuæ castitatis, sed cum adsit, vel futurum esse præuideat incontinentiæ periculum humillimè supplicat pro dispensatione ad effectum nubendi.

Item quoniam innumeri sunt casus pro quibus sup-

supplicari contingat, varia quoque esse poterunt supplicationum exempla, pro quorum uotitia hæc indicasse sufficiat.

Denique, si in illa Ciuitate, seu Oppido, vnde Eminentissimo Pœnitentiario scribitur non fuerint Confessores in Iure Canonico Doctores, vel Sacræ Theologiæ Magistri, vel si quando etiam adessent, non de facili pœnitens inducerentur, vel nequirent eis propriam aperire conscientiam, vel quia alio confessori non graduato iam manifestauerint, ideo aduertant hoc idem ipsi magno Pœnitentiario significare. Quod similiter faciant, quando Confessarius Gothicum characterem legere nesciat, quoniam de opportuno remedio prouidebitur.

Quod si forte responsio ipsius Eminentissimi tardare videbitur, eo casu prudens Confessarius, vel pœnitens dignetur rescribere, vt si fortè fuisset deperdita, alia ad manus dicti Eminentissimi Pœnitentiarij perueniat, quibus præmissis) adiuuante Domino) omnibus incommodis prospicietur, animasque fratrum nostrorum, suo fauore, & piorum confessariorum solertia lucrabimur.

Hortantur tandem Parochi, & alij ad quos præsentes peruenerint ipsas per affixionem, vel typis mandando, vel transcribendo, earum notitiam pro animarum salute cunctis quibus poterunt communicare. Venetijs, M.DC.LXXVIII. Superiorum Permissu.

DE CENSVRIS Ecclesiasticis.

§. I.

De Censuris in communi.

Plurima de Censuris, Irregularitatibus, & Impedimentis ex illis prouenientibus hactenus tradidimus locis proprijs hic infra annotandis, ne, more plurium Scriptorum, actum sæpius agamus.

De Censuris singulis in quantum impediunt à percipienda, aut conferenda Absolutione Sacramentali: Item, à quo possit ferri Censura, & de modo ad eam ferendam requisito: Item, de Casibus occasione Censuræ vel aliunde Reseruatis Pontifici, Episcopo, Superioribus Regularium, & modis ab ijs absoluendi, accuratè deducuntur singula supra *Tract. II. Cap. III. & sequentibus vsque ad Tractatum Tertium.* Irregularitates singulæ, & earum effectus exponuntur supra Tr. IV. Cap. VII. de Sacramento Ordinis in fine §. 3. *pag.* 199. Quæ reliqua sunt de singulis hic suo ordine distinctè tradentur.

Censura igitur in communi, est pœna spiritualis per quam homo baptizatus, delinquens, ac contumax, auctoritate Ecclesiæ, bonorum quorumdam spiritualium vsu priuatur, vti fuse tradit *Suarez de Censuris Disp. I. Sect. I. alijque.* Triplex est Censura, Excommunicatio, Suspensio, Interdictum: Irregularitas autem non est propriè Censura, sed inhabilitas iure constituta, v. gr. ad Ordines, Beneficia, Officia, &c.

§. II.

Excommunicatio.

Excommunicatio definitur, Censura Ecclesiastica qua homo baptizatus priuatur communione fidelium, siue participatione aliquorum bonorum quę fidelibus sunt communia, de quibus infrà.

Dicitur, *homo baptizatus*, quia homo per Baptismum subditur Ecclesiæ, & eius iurisdictioni subiacet: Quod de non baptizatis dici non potest. *Quid enim* [inquit Apostolus] *mihi de ijs qui foris sunt iudicare?*

Non dicitur priuare participatione *Omnium* bonorum, sed tantùm aliquorum, non enim priuat, v. gr. gratia; sed priuationem illius per peccatum, & contumaciam præsupponit, imo fieri posset vt quis perfectæ contritionis actu gratiam recuperasset, priusquam ab Excommunicatione absolueretur. Similiter non priuat bonis spiritualibus particularibus, v. g. effectu orationum, quas aliquis priuatim pro Excommunicato offert, sed tantùm communibus.

Est autem duplex Excommunicatio: alia maior, alia minor: Excommunicatio illa maior dicitur, quæ communione plurium bonorum priuat; minor, quæ pauciorum. Bona verò quibus maior Excommunicatio priuat, sex præsertim numerantur à Doctoribus.

Primò enim, priuat administratione, & receptione Sacramentorum.

Secundò, participatione suffragiorum communiũ Ecclesiæ, quæ scilicet à Clericis, quatenùs Ecclesię Ministris, pro fidelibus offeruntur.

Tertiò, iure audiendi Missam, & assistendi officij diuinis publicis; tenetur tamẽ Clericus in sacris cõstitutus aut Beneficiatus, quamuis Excommunicatus, priuatim solus officium recitare; sed in illa recitatione abstinere debet ab illis verbis, *Dominus vobiscum*, vt docet Nauarrus, & alij apud Bonacinam.

Quar-

Quartò, electione passiua ad quæuis beneficia, & dignitates Ecclesiasticas.

Quintò, sepultura Ecclesiastica.

Sextò, communicatione humana, & ciuili cum alijs fidelibus: quod Doctores hoc versiculo exprimunt.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur

Os, significat allocutionem, confabulationem, siue fiat per litteras, nutus aut alia signa: item quæcumque alia signa exteriora amicitiæ, vt oscula, amplexus, &c.

Orare, significat simul cum Excommunicato orationem facere, diuinum officium recitare, &c.

Vale, id est Excommunicatum salutare, aut honorem aliquẽ verbis aut gestis illis exhibere.

Communio, id est quæuis societas cum Excommunicato, in habitatione, vel exercitio, aut contractu.

Mensa, id est, simul cum illo, & in eadem mensa comedere.

Sunt tamen hic duo obseruanda. Primum est, id quod habetur in Bulla Martini V. quæ incipit *Ad euitanda*, & confirmata fuit à Leone X. in Concilio Lateranensi, referturque à Nauarro, Cap. 27. Num. 35. qua quidem summus Pontifex ad euitãda animarum pericula statuit, vt nemo deinceps quemquam ratione alicuius sententię aut Censuræ Ecclesiasticæ, à iure vel ab homine *Generaliter* promulgatę, in Sacramẽtorum ministratione, receptione, aut alijs quibuscumque rebus diuinis vel externis vitare, aut interdictum obseruare teneatur; nisi sententia vel censura eiusmodi contra certam personam, Collegium, Ecclesiam, &c. *Specialiter* à iudice publicata vel denunciata fuerit; excepto, qui ob sacrilegam manuum iniectionem in Clericum, Excommunicationem canonis ita notoriè incurrit, vt factum eius nulla tergiuersatione celari & nullo iuris suffragio excusari possit: nam ab eiusmodi etiam non denunciari communione abstinendum est. Posteà verò subiungitur; *Per hęc autem non intendimus ipsos Excommunicatos suspensos, interdictos, in aliquo subleuare, vel quomodolibet eis suffragari*, id est, vt explicat Layman, Part. 2. Cap. 1. de Excommun. quod quamuis in commodum aliorum hac Pontificis indulgentia vti possint Excommunicati illi qui non sunt denunciati, aut notorij Clericorum percussores: quãdo tamen agitur de ipsorũ Excommunicatorum commodo, eadem hæc indulgentia ipsis suffragari minimè possit.

Secundum est, ratione necessitatis vel vtilitatis, vel pietatis, licitam interdum esse Communicationem aliquam cum Excommunicato etiam denunciato, vel notorio Clericorum percussore: vnde Doctores ex capite, *Quoniam multos*, 11. Quæst. 3. causas aliquas colligunt, ob quas eiusmodi Communicatio licitè haberi potest, quas hoc versiculo Communiter exprimunt;

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Vtile, significat vtilitatem spiritualem Excommunicati, aut illius qui cum eo Communicat.

Lex, obligationem illi reddendi quod ei iustè debetur, vt si debitor creditori mutuum restituat; si vxor viro debitum coniugale reddat.

Humile, designat subiectionem, & obsequium, quod filius parenti, seruus Domino defferre tenetur.

Res ignorata, iuris aut facti ignorantiam inuincibilem, seu inculpabilem.

Necesse, necessitatem spiritualem, aut etiam temporalem, si sit notabilis vnde licitum est, v. gr. in graui necessitate corporali, eleemosinam petere, & accipere ab Excommunicato denunciato.

Casus autem particulares quibus Excommunicatio maior incurritur tam in Iure, quam extra Corpus Iuris, eorumque Reseruatione distinctè recensentur supra *Tract. 2. Cap. 4. §. 1. & seq.*

§. III.

Suspensio.

DEfinitur Suspensio, Censura qua Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur: v.gr. circa exercitium officij, vel beneficij Ecclesiastici. De quibus fusè *Suarez de Censuris, Nauarrus Cap. 27. Benacina D. 3. p. 1. Layman hic Lib. 1. Tract. 5. part. 3. cap. 1.*

Ex hac definitione colligitur, multiplicem esse suspensionem: alia est enim ab officio tantum, siue officium sit ordinis, siue iurisdictionis alia à beneficio tantùm seu ab administratione, & fructibus beneficij percipiendis: alia ab officio, & beneficio simul. Rursus, alia est suspensio ab officio in totum, quãdo quis priuatur omni vsu officij sui alia est in partem, qualis est illa qua, verbi gratia, quis suspenditur ab audiendis confessionibus, non verò ab alijs Sacramentis administrãdis. Alia pręterea est Suspẽsio temporalis, quę fertur ad certum tempus, & illò elapso, cessat; nec est opus absolutione, docet Nauarrus supra. Alia, quæ nullo terminò temporis circumscribitur. Alia denique est Suspensio pęnalia, alia medicina-

lis: pœnalis est ea, quæ fertur in punitionem, & vindictam delicti commissi, vt quando quis suspenditur ob peccatum merè præteritum quæ quidem non fertur per modum Censuræ, sed per modum pœnæ, vt obseruat *Bonacina* Disp.3. Sup. Punct.3. Medicinalis est illa, qua intenditur emendatio delinquentis? & hæc est propriè Censura.

Qui autem suspensionem violat, exercetque actum à quo Suspensus est, peccat mortaliter, nisi materiæ leuitas excuset. & si Suspensionem illam violet per exercitium solemne Ordinis alicuius maioris à quo Suspensus est, incurrit Irregularitatem, vt docent Suarez, Nauarrus, & alia apud Bonacinam Punct.4.

Primò, Suspensionē incurrit Clericus Concubinarius notorius, ex Iure Canonico Cap. *Quæsitum de cohabitatione Clericorum, & mulierum*. Et Trident. *Sess.* 45. *cap.* 14. innouans pœnas antiquas Canonibus latas, statuit preterea, vt si à Superioribus admoniti non resipiscant priuatione beneficiorū; Excommunicatione maiori, Suspensione ab ordinibus, inhabilitate ad quæcumq; beneficia officia, & dignitates, in carceratione, & alijs similibus pęnis plectatur.

Secunda Suspensio est, contra recipientem sacros Ordines sub Titulo ficto patrimonij, vel beneficij, vt colligitur ex Bulla Pij V. quæ incipit *Romanus Pontifex*, vt docent Quaranta, Suarez, Filliucius, & apud Bonacinam *suprà* quamquam Tolet. existimet Suspensionem illam nō incurri ipso facto, sed arbitrio Episcopi infligendam esse.

Tertia est, contra eum qui sacros Ordines recipit extra tempora per Ecclesiam constituta, vel ante legitimam ætatem vel absq; litteris dimissorijs, vt habetur in extrauaganti Pij II. quæ incipit, *Cùm sacrorum*, & in altera extrauaganti Sixti V. quæ incipit, *Sanctum & salutare*, vt docet Suarez, Nauarrus, & alij apud Bonacinam suprà. A qua Suspensione, vt ibidem dicit, absoluere potest Episcopus, si delictum occultum sit: id est, si non sit notorium, nec deductum ad forum contentiosum.

Quarta est, contra Suscipientem duos Sacros Ordines in eodem die, aut duobus diebus continuis, & immediatis: qui quidem suspenditur ab executione posterioris, vt habetur ex Capite *Litteras* de temp. Ordinat. Similiter suscipiens eodem die minores Ordines cum subdiaconatu, vt ibidem dicitur, & hæc Suspensio Papæ reseruata est, vt docet idem Bonacina.

Quinta est contra Clericum qui vacante Sede Episcopali, & non arctatus occasione Beneficij recepti, aut recipiendi, Ordinem aliquem sacrum recipit cum dimissorijs Capituli, vt habetur in Conc. Trident. *Sess.* 7. *c.* 10. de Reform. vbi prohibetur Capitulis Ecclesiarum, ne Sede vacante, infrà annum à die vacationis, dent litteras dimissorias, nisi vrgente aliqua necessitate: aliàs statuit vt Capitulum interdicto Ecclesiastico subiaceat; & sic ordinati ad beneplacitum futuri Prelati sint ab Ordinibus susceptis ipso facto Suspensi.

Sexta est, contra Clericum, qui per saltum recipit Ordinem superiorem, antequàm receperit inferiorem: v. gr. Presbiteratum ante Diaconatum, vt habetur Capit. vnico de Clerico per saltum promoto, & in Concil. Trident. Sess.23. Cap.14.

Septima est, contra eum; qui recipit Ordines ab Episcopo Excommunicato, Suspenso, aut interdicto denunciato; vel etiam simoniaco per sententiam declarato; vt habetur Cap.1. & 2. de Schismat. & Cap. *Si quis*, Quæst.I.

Octaua est, contra eum, qui recipit scienter aliquem Ordinem per simoniam, quamuis occultam, vt habetur Capite *Per tuas* de simonia.

Nona est contra eum, qui Excommunicatione aliqua irretitus scienter Ordinem recepit, vt habetur Cap. *Cùm illorum*, de Sent. Excommun.

Decima est, contra eum, qui furtiuè aliquem Ordinem recipit? id est, qui inscio Episcopo non vocatur vel approbatus ab Ordines suscipiendos accedit; aut qui alio præmisso, qui suo nomine examinetur, vocatus deinde proprio nomine Ordines recipit, vt habetur Cap.1. de eo qui furtiuè, &c.

Vndecima est, contra Sacerdotem, tàm secularem quàm regularem coniungentem in matrimonium, vel benedicentem subditos alterius Parochiæ absque licentia Parochi vel Ordinarij, vt habetur in Conc. Trident. Ses.24. Cap 1. de Reform.

Duodecima est, contra Episcopum, conferentem Ordines, vel primam Tonsuram extraneo, absque dimissorijs Episcopi: aut ordinationes facientem in aliena Diæcesi absque licentia Ordinarij, vt habetur in Conc. Trident. Sess.23. Capite de reform. aut conferentem Ordines vel Tonsuram simoniacè, vt habetur Cap. penultimo de simonia.

Decimatertia est, contra Episcopum, aliquid etiam sponte oblatum in visitatione accipientem, pręter id quod sibi debetur: qui quidem suspenditur ab ingressu Ecclesiæ, nisi intra mensem duplum restituat, vt habetur Cap. *Exigit*, de censibus in 6. Et hæc suspensio incurritur etiam ab alijs Visitatoribus Ecclesiarum, aut eorum familiaribus, si occasione visi-

visitationis munera etiam spontè oblata recipiant, nisi intra mensem duplum restituant.

Denique Religiosi incurrunt Suspensionem, 1. in Apostasia Ordines recipientes, 2. Admittentes ad professionem ante annum probationis exactum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

Quantitas, & qualitas Suspensionis quando de ea dubitatur, colligi debet ex verbis quibus profertur, quæ non amplius sunt extendenda quàm propriè, & rigidè significent, cum illa sit pœna, adeoque odiosa ac restringenda.

Suspensus à certa functione Ordinis, v.gr. à Sacramentorum administratione, non est ideo Suspensus à Sacrificio celebrando.

Suspensus ab Ordine non ideo videtur Suspensus à Beneficio, Quia Beneficium non fundatur in Ordine. Quamuis doceat *Bonacina*, indirectè à fructibus beneficij suspendi: quia dum non potest facere officium non potest percipere fructus beneficij.

Suspenso Capitulo, vel aliquo Conuentu, non censentur Suspensi in eo contenti, nisi illos in culpa esse vel fuisse constet.

Debet autem Suspensio in scripto, non solo verbo proferri, præterquam ab eo qui priuilegium habet absque scripto Censuras ferendi. Ita cum communi *Bonacina de Censuris Disp. 1. Quæst. 1. Part. 7. de quo Sà verbo Suspensio, Laym. hic Cap. 2. Num. 3. alijque.*

Potestatem Suspensionis ferendæ habent illi quibus competit potestas ferendi Censuras.

Absolutio à Suspensione non reseruata competit habenti Episcopalem auctoritatem, & communiter Religiosis ad hoc priuilegiatis in foro conscientiæ. Ita cum communi suprà *Suarez, Nauarrus, Bonacina Layman hic Cap. 4. Num. 2.*

§. IV.

De Interdicto.

DEfinitur Interdictum, Censura Ecclesiastica prohibens vsum diuinorum officiorum, aliquorum Sacramentorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ. Intellige, qua talis est, nam & Excommunicatio eodem priuat quatenus est Communicatio cum fidelibus. Suspensio verò quatenus vsus ille est exercitium Ecclesiasticæ potestatis.

Diuiditur Interdictum in locale, personale, & mixtum *Locale* est quo interdicitur locus; ne in eo diuina Officia celebrentur, Sacramenta administrentur, &c. quamuis eiusmodi loci incolæ possint alibi diuinis Officijs assistere, Sacramenta recipere, &c. *Personale* est, quo persona aliqua particularis, vel communitas aliqua personarum, puta populus Ciuitatis, aut Prouinciæ alicuius interdicitur, ne vbicumque sit, diuinis officijs assistat, Sacramenta recipiat &c. *Mixtum* verò complectitur vtrumque, personale scilicet, & locale Ita Nauarrus, Syluester, & alij apud Bonacinam, Disp. 2. de Interdicto Punct. primo.

Rursus, Interdictum aliud est generale, aliud particulare. Interdictum *Particulare* est, quo locus aliquis particularis interdicitur, v.g. Ecclesia aliqua ob crimen aliquod in ea perpetratum: vel quo personæ aliquæ afficiuntur, non vt membra ciuitatis, sed vt personæ particulares; verbi gratia, quando interdicuntur omnes & singuli, qui tale facinus patrarunt. Interdictum verò *Generale* est, quod fertur in locum aliquem generalem, qui à communitate aliqua occupatur, v. gr. in Regnum, Diœcesim, Ciuitatem, vel ipsam communitatem, vt est corpus aliquod politicum, v. gr. in populum alicuius regni, ciuitatis, &c. Et eiusmodi interdictum constringit omnes qui ex illa communitate sunt, etiam *Innocentes*, qui proinde illud seruare tenetur, nisi speciali aliquo priuilegio sint exempti, vt fusius explicat Bonacina *suprà*; hæc prohibitio tamen varias recipit exceptiones.

In primis enim Sacramenta Baptismi, & Confirmationis solemniter tempore Interdicti ministrari possunt, vt habetur Cap. *Quoniam* & Cap. *Alma mater*, de Sentent. Excomm. in 6. Sacramentum etiam Pœnitentiæ, vt ibidem dicitur, ministrari potest, præterquàm ijs, qui sunt in causa culpabili, ob quam latum est interdictum, nisi priùs satisfecerint, aut satisfaciendi idoneā dederint cautionem, vel saltē se satisfacturos esse iurauerint. Sacramentum itē Eucharistiæ tempore Interdicti non nisi in articulo mortis per modū viatici ministrari potest. Sacramentum verò Extremæ vnctionis, secluso extremæ necessitatis casu, quando alia suscipi non possunt, itē Ordinis, & Matrimonij, tempore Interdicti neque ministrari, neque suscipi licitè possunt, vt fusius docet, (& varijs auctoritatibus probat) Bonacina suprà: quamuis Nauarrus, Cap 27. Num. 179 & alij probabiliter existiment, Matrimonium tempore Interdicti licitè contrahi posse.

Quod spectat ad Officia diuina, obseruādum est, eo nomine significari Sacrificiū Missæ, Horas Canonicas, quæ publicè cantātur in Ecclesia, Benedictiones solemne, & alia omnia, quæ pu-

publicè ad cultum diuinum fiunt à personis Ecclesiasticis, quæ omnia prohibita esse censentur, cum hac tamen limitatione, sicut habetur Cap. *Alma mater*, vt tempore Interdicti quotidie in Ecclesijs specialiter nō Interdictis celebrentur Missæ; & alia diuina Officia, sed ianuis clausis, sine campanarum sono, voce submissa, exclusis Excommunicatis, & interdictis præter quàm in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis B.M.V. quibus additus fuit à Martino V. dies festus Corporis Christi cum octaua, & à Leone X. dies Conceptionis B.M.V. in quibus diebus licitum est tempore Interdicti generalis, Missas & diuina Officia celebrare publicè, & solemniter, ianuis apertis, cum sono campanarum, admissis quoque Interdictis; illis etiam quorum causa latum est Interdictum, modò isti longè sint ab altari, nec ad oblationes aut Communionem admittantur. In Ecclesijs verò specialiter Interdictis, in quibus asseruatur Eucharistia, licitum est tantùm semel in hebdomada Missam celebrare ad renouandā Eucharistiam, vti docent Henriquez, Nauarrus, & alij apud Bonac. suprà cap. 2. de Interd.

Quamuis tempore Interdicti Localis, non possint Laici, licèt non Interdicti, *Sepeliri* in loco Interdicto; possunt tamen Clerici, dummodo personaliter Interdicti non sint, etiam in loco Interdicto sepeliri, in silentio tamen sine campanarum pulsu: sicut & Laici etiam personaliter Interdicti, si denunciati non sint, possunt in loco sacro non Interdicto sepeliri.

Interdictum Locale generale præsertim incurritur, quando Dominus terræ iniuriosè Episcopum percutit, aut capit, aut id fieri mandat: item quando impedit ne Legatus aut Nuntius Apostolicus officium suum exequatur; & in alijs etiam casibus, qui quoniam rariùs eueniunt; & apud Bonacinam suprà, aliosque Doctores videri possunt, à nobis prætermittuntur; circa quos casu tamen obseruat Bonacina ex Suarez, Filiucio, & alijs, nullam esse obligationem seruandi Interdicti ante denunciationem.

Ad *Suspensionem* de qua suprà, proximè accedit Depositio, & Degradatio, per quam persona Ecclesiastica ob enorme aliquod crimen remouetur in perpetuum ab omni Ordine, iurisdictione, & beneficio, ita vt quamuis non amittat characterem Ordinis quis indelebilis est, priuetur tamen omni, & quocumque illius vsu, sine remissionis spe. Quod si hæc fiat solis verbis, appellatur *Verbalis* depositio: si præter verba; quædam aliæ ceremoniæ in Pontificali præscriptæ adhibeantur, vocatur *Realis* depositio seu degradatio. Hæc est autem inter vtramque differentia, vt obseruat *Bonacina* Disput. 4. de Deg. Punct. vnico quòd Depositio verbalis fieri possit in absentem: Degradatio verò solummodò fiat in præsentem: prætereà Depositio verbalis non tollit priuilegium fori, Degradatio verò tollit; ita vt degradatus possit à iudice Laico eodem modo plecti, ac si numquam in Christi Domini Clerum fuisset cooptatus.

Degradatio tamen realis fieri non debet, nisi ob crimina illa quæ in iure expressa sunt; qualia sunt hæresis manifesta, sodomia, calumnia proprio Episcopo irrogata, & alia similia, quæ videri possunt apud Doctores, & Canonistas.

Denique notandum, 1. Depositionem, & Degradationem, non esse verè Censuram, & à Suspensione in hoc peculiariter differre, quòd illæ tollant etiam ipsum ius radicale, & Titulum beneficij in perpetuum, quod non fit per Suspensionem. 2. Clericos posse *Degradari* à suo Episcopo, non ab inferioribus: Deponi tamen posse ab eodem per Vicarium.

De Irregularitatibus singulis, earumque Effectibus actum est suprà de Sacram. Ordinis *Tract. 4. Cap. 7. §. 3. Pag. 222.*

TRA.

TRACTATVS QVINTVS DE PRÆCEPTIS ET PECCATIS, IVSTITIA, ET IVRE.

Summula. Principia tam speculatiua, quàm practica ad hæc pertinentia. Cap. 1. *De primo Decalogi præcepto Charitatis Dei, & proximi.* Cap. 2. *De pertinentibus ad 2. Præceptum, blasphemia, iuramento, voto &c.* Cap. 3. *Ad Tertium Præceptum, Festa, Ieiunia &c.* Cap. 4 *Obligatio parentum ad liberos, & contra.*

De Iustitia, & Iure, cum cæteris Præceptis, de Furto, Rapina, Fama &c. De Contractibus, Donatione, Promissione, Commodao, Depo sito, Mutuo, Vsura, Emptione, Venditione, Simonia, Testamentis Restitutione per plures Titulos deducta.

PRINCIPIA DIRECTIVA

De Præceptis, & Peccatis.

Ebis, vti & de Peccato originali, Legibus, &c. Principia Speculatiua *tradita sunt supra huius To. 2. Par. 1. Pag 22. &c. Hic ad Praxim proximè dirigentia præmittemus.*

Præceptum, & Peccatum sunt inter se correlatiua: omne enim peccatum opponitur alicui præcepto, aut iuris naturæ, aut iuris diuini, aut iuris humani. Vt transgressio alicuius præcepti censeatur esse peccatum Theologicum, aut dignum pæna ignis æterni, debet peccanti inesse aliqua Dei notitia: quia sine hac non contrahitur malitia illa infinita, quę oritur ex eo, quod violatio legis sit contra Legislatorem, quì cognoscitur esse dignitatis infinitæ. De modo quo lex aut præceptum directè, aut indirectè violatur, & quando peccata censeantur inter se specie, aut numero distincta, dictum est suprà Part. 3. Tr. 1. Princ. 15. Tractat. 3. Cap. 2. Vt verò reliqua breuiter explicentur.

Dico *Primò*; Præceptum in genere est recta agendorum aut omittendorum ratio. Habet enim se Præceptum per modum regulæ rectæ, à qua dum actiones humanę per excessum aut perfectum declinant, peccatum admittitur.

Diuiditur primò in *Affirmatiuum*, quod bonum præcipit, & *Negatiuum*, quod malum prohibet. Differentia vtriusque notanda est, quod præceptum affirmatiuum obliget quidem semper, sed non pro quouis tempore, v. g. Honorandos esse parentes, semper quidem, sed suo tempore quando res requirit. Negatiuum verò obliget semper, & pro omni tempore, v. g. non esse furandum, non mæchandum, non occidendum, &c.

Diuiditur secundò in pręceptum naturale, & positiuum. Præceptum *naturale* est dicta-

men

men nostræ rationis quo per lumen ab auctore naturæ nobis inditum statuimus quid agendum, quid vitandum sit. Quale est, Deum esse colendum: Quod tibi non vis fieri, alteri non esse faciendum. & talia sunt omnia præcepta Decalogi, si diei Sabbathi cultum excipias.

Præceptum iuris *positiui* est, quod libera Dei, aut hominum voluntate, & auctoritate constitutum est, vt Præceptum Baptismi à Christo, aut Ieiunij ab Ecclesia indicti.

Quomodo Præceptum aut lex obliget conscientiam concurrente aliqua ignorantia, metu, dubio, opinione probabili &c. suprà Part. 3. Tract. 1. Princ. 13. sub initium tradidimus.

Dico *Secundò*; Peccati malitia formalis in voluntaria præcepti transgressione consistit. Quia malitia formalis peccati sita est in eo, quod voluntas humana Deo subdita liberè recedat à recta norma voluntatis diuinæ sibi præcipientis aliquid agendum, vel omittendum Ad hanc autem libertatem præter actum voluntatis, requiritur aduertentia intellectus, qua homo cognoscat deformitatē moralem, quæ consistit in recessu suæ actionis aut omissionis à recta agendi lege, & norma à Deo sibi constituta, quando poterat actionem ponere vel omittere.

Hinc profluit prima peccati diuisio, in Commissionem, & Omissionem. Peccatum commissionis rectè definit S. August. Lib. 22. contra Faust. Cap. 27. Dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam: quo indicatur secunda diuisio, in Peccata cordis, oris, & operis: peccata *cordis* dicuntur quæ sola voluntate complentur, vt odium Dei, inuidia &c. oris, & operis, sunt ea, quæ etiam in actum externum prodeunt. Peccatum *omissionis* est, quo voluntas prætermittit actum præceptum in sua potestate constitutum, siue actus sit internus, vt est omissio fidei, aut dilectionis erga Deum; siue externus, vt omissio libera Sacri, aut orationis præceptæ.

Tertiò, diuiditur peccatum in mortale quod amicitiam cum Deo dissoluit, & Peccatorem constituit reum pœnæ æternæ: & veniale quo nec Deus inimicus redditur, neque supplicij æterni reatus incurritur: quia etsi peccatum veniale sit offensa Dei, non est tamen contra ipsius legem grauiter præcipientem, & sub interminatione amicitiæ dissoluendæ.

Vt in violatione præcepti mortale à veniali discernatur, consideranda est primò materia, quæ præcipitur aut prohibetur, quæ censetur grauis, si sit necessaria ad charitatem Dei, aut proximi conseruandam. Secundò, posita grauitate materiæ ad mortale requiritur perfecta deliberatio, & plenus voluntatis consensus, quorum defectu fieri potest, vt circa materiam grauem peccatum leue admittatur. Quæ fusius explicantur suprà Tractat. 1. ad Princ. 15. Tertiò, notanda sunt quædam, quæ ex genere suo sunt mortalia, qualia sunt plerumque quæ contra virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem directè committuntur. Hinc infidelitas, desperatio, odium Dei, semper sunt mortalia, si adsit plena rationis aduertentia.

Postremò, hic addo opportunè pro salute animarum, Principium numquam satis notandum, traditum à Doctore Angelico D. Thoma, Quodlibeto 9. Art. 15. *Omnis quæstio in qua de peccato mortali quæritur, nisi expressè veritas habeatur, periculosè determinatur.* Si enim quis vel in vno casu tali supra præceptum obligat, periculum est necentenas animas contra agentes, sine causa in interitum adducat, vt consideranti manifestum est.

Alia de his fusius deducta, vide suprà inter Principia Actuum Humanorum, præcipuè de Legibus Pag. 21.

CAPVT I.

De spectantibus ad primum Decalogi Præceptum, Ego sum Dominus Deus tuus, &c.

§. I.

De præcepto Charitatis Dei, & Proximi.

DVo dari præcepta Charitatis, Dei, & proximi, patet ex Deuter. Cap. 6. & apud Matthæum Cap. 22. & Luc. Cap. 10. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis: Proximum autem sicut teipsum.*

Itaque Præceptum Charitatis requirit, vt Deum diligamus super omnia, id est, magis quam omnes res creatas. Sed hoc intelligi debet, secundum maiorem æstimationem, siue appretiationem Dei, diuinæque amicitiæ: non secundum maiorem amoris intensionem. Quamuis enim deceat, & ad maiorem Charitatis perfectionem spectet, vt summum bo-

num

num intensius, & vehemētius amemus, quam alia bona creata, id tamen in præcepto dilectionis Dei non continetur: vti cum communi docet *Gabriel, Nauarrus, Toletus, Valentia, Sanchez 2. Moral. Cap. 35. Suarez Part. 3. Tract. 4 Disp. 4. Sect. 4. Num. 7.* Atque ita fieri potest sine culpa, vt aliquis tenerius atq; intēsius amet liberos, vxorem, vel amicum, quàm Creatorem, sic tamen vt animo paratus sit, creaturam illam potius deserere, eiusque amicitiam dissoluere, quam vt cum Deo amicitiam infringat.

Contra legem hanc Charitatis delinquit qui Deum diligit propter mercedem vitæ æternæ tanquam finem absolutè principalem, & causam propriè finalem Nam hic amor inordinatus est, quia statuit amorem Dei, qui est finis vltimus, & principalis, tanquam medium vt merces acquiratur, quæ finis positiue vltimus esse non potest. Licitum tamen, & ordinatum est diligere Deū propter mercedem vitę æternæ, tanquam finem minus principalem, & causam ad Dei amorem impellentem: Sicut dicitur in Psalmo 118. *Inclinauit cor meum ad faciendum iustificationes tuas in omni tempore propter retributionem.*

Etsi verum sit cum S. Augustino *Lib. de Perfect. iustitiæ, Resp. ad* 16. Præceptum de diligendo Deo ex toto corde, &c. secundum perfectionem simpliciter dictam, non posse in hac vita impleri: potest tamen ita perfectè impleri sicut ad viatorem pertinet. Ratio prioris partis est, quia diligendi perfectio simpliciter dicta consistit in continua actuali vnione voluntatis cum Deo, & omnium actionum in ipsū relatione; talis autem dilectio in impedimentis huius vitæ mortalis haberi non potest, sed tantùm in statu beato vitæ futuræ. Patet secunda pars, Epist. 1. S. Ioannis Cap. 2: *Qui seruat verbum eius, vere in hoc Charitas Dei perfecta est.* In hoc enim consistit perfecta Charitas huius vitæ, vt homo viator finem suum cognoscat, eumque rebus omnibus appretiatiuè anteponat: & impedimenta salutis, quæ sunt peccata, à se remouere studeat: & in dies ad Charitatis perfectionem peruenire conetur.

Quamuis agnoscendum nō videatur prçeptum de singulis actionibus deliberatis ex motiuo Charitatis in Deum referendis, vt ostensum est supra *Tract. 1. Quæst. 21. §. 2. in fine.* Satis tamen recepta est sententia quæ docet, nullum opus hominis iusti meritorium esse glorię æternæ, aut augmenti iustitiæ, nisi aliquo modo vel eliciatur a Charitate, vel ab eadem imperetur, siue id fiat per præsentem Charitatis actum, siue per præteritum, quod est, opus virtute in Deum referri. Vt si proposuisti pecuniam pauperibus propter Deum erogare, etsi postea, nihil de eo cogitans vi istius propositi pecuniam pauperi largiaris. Quia hic motus liberæ voluntatis in supremum, & vltimum finem est maximè proportionatus glorię æternæ, & illius incremento: vt docet D. Thomas 1. 2. *q.* 114. *a.* 4. quam sequitur cum alijs Durandus, Bonauentura, Paludanus Bellarminus *L. 5. de iustific. Cap.* 15. vbi hanc sententiam alijs præfert.

Alia est opinio Soti *Lib. 3. de Nat. & gratia Cap.* 4. Valentiæ, Barth. Medinæ, &c. qui docent, quod primus actus Charitatis quo homo se, & sua opera consequentia refert in Deum vt summum bonum, & vltimum suum finem supernatutalem, sufficiat vt sequentibus operibus in gratia Dei factis vim merendi tribuat, quamuis ab eo actu nec elicitiuè nec imperatiuè procedant.

Censent deuique alij hominem iustum quibuscumque bonis operibus mereri gratiæ, & glorię augmentum, modò procedant ex motiuo aliquo supernaturali, vt Fidei, aut Spei Theologicæ, etsi nullus præcesserit actus Charitatis. Hanc sententiam tradit Suarez de Fide *Disp.* 6. *Cap.* 7. *Num.* 16. alijque, qui eam omnino probabilem iudicant, quamuis prima sit securior, & perfectior: adeoque ad illam omnino connitendum, cum probabilitas, siue bona fides, in hac materia non possit sufficere ad meritum, si forte Deus iam decreuerit ad illum talem Charitatem requirere.

Sed *Quæstio* difficilis est. Quoniam tempore obliget prçceptum affirmatiuum de Deo ex toto corde, siue super omnia diligendo?

Respondeo, Primò obligare, quando homo vsum rationis adequatus, Deum tanquam vltimum finem supernaturalem per lumen Fidei sufficienter cognouit, vt longo tempore non differat Deum voluntate complecti, & omnia sua opera in eum referre. Tempus autem illud moraliter æstimandum est, vt non sit mora notabili, quæ possit negligentiam arguere, postquam hoc dilectionis Præceptum homini occurrit, aut propositum fuit. De quo parentes, & alij animarum curatores debent suos pueros, ac rudes admonere. Ratio præcepti pro hoc tempore est, Quia ad officium hominis viatoris pertinet vt nō multum differrat hoc quasi tributum persoluere suo creatori, ad illum tanquam finem suum vltimum se conuertendo, eorumq; rebus omnibus prçferendo: præsertim cum impletio huius præcepti prærequiratur etiam tan-

tanquam necessarium principium, vt seruentur leges naturæ in Decalogo contentæ; neque sine illa dispositione iustitia in Baptismo accepta possit longo tempore conseruari: neque per bona opera iustitiæ augmentum, & gloria obtineri. Et in hoc consentit D. Thomas 1. 2. *Quæst.* 89. *Art.* 6. Sotus, Bannez, Valentia hic *Disp.* 3. *Quæst.* 19. *Part.* 1. *&c.*

2. Obligat hoc preceptum in reliquo decursu vitæ quoties tenemur iustificari, neque suppetit Sacramentum, aut alia quibus possimus iustitiam adipisci. Patet, quia cum supponatur casus quo tenemur iustificari, clarum est nos obligari ad medium illud vnicum quo possimus iustificationis præceptum adimplere.

3. Ad Charitatis actum obligamur, quoties ingruente graui tentatione aduertimus periculum impendere, ne v.g. in odium Dei labamur, nisi contrarium diuini amoris actum eliciamus. Quia sicut tenemur velle euadere illud periculum, tenemur etiam adhibere medium sine quò nos lapsuros iudicamus.

4. Tenemur etiam in articulo, siue præsenti periculo mortis conari ad eliciendum actum perfectæ Charitatis, siue contritionis in qua illa inuoluitur. Quia cum ab illo articulo dependeat summi momenti salus ęterna, debemus quærere omnem securitatem nobis mortaliter possibilem, cum ad iustificationem per Sacramenta, & alia media, aliquid forte obicis subesse potuerit, vt plures docent.

Sed, an hæc tempora ad implendum Charitatis Præceptum omnibus sufficiant, in vita præsertim plurium annorum, in quibus prædictæ occasiones præcepti adimplendi non occurrentur?

Respondeo, Tali casu tempora illa non sufficere: quamuis fatear admodum difficile esse hic certum tempus determinare; cum viri doctissimi in eo designando parùm conueniant.

5. Dico igitur vlterius, Valdè consentaneum videri, vt teneatur homo adultus saltem singulis Annis actum Charitatis elicere ex vi huius primi præcepti. Dixi, saltem singulis annis: nolo enim determinare an sæpius teneatur. Ratio cōgrua quę hoc suadeat videtur esse *Primò*, quod appareat à ratione alienum, vt creatura rationalis quę toto anno fruitur tantis Dei beneficijs tam naturalibus, quàm supernaturalibus, cum spe hæreditatis æternæ tanto tempore negligat Deo persoluere hoc annuum Charitatis tributum, quod nouit illi præ omnibus actibus esse acceptissimum, & ab eo primariò præceptum, & toties inculcatum, etsi persoluendi tempus non expresserit. Sicut rationi maximè dissonum iudicamus, si filius per integrum annum negligat optimo, & benefico parenti efficacem interni amoris, & obsequij affectum exhibere: multoque magis si parens præciperet, vt id aliquando præstaret. 2. Quia cum hic Amor debeat esse præcipua Regula, & principium neccessariū nostrarum actionum quibus ad finem vltimum dirigamur, satis docemur illum vltra anni decursum non esse differendum, ne hoc principio tam potentis, tam diuturno tempore destituti, assiduis corruptæ naturæ insultibus succumbamus. 3. Quia Deus per Ecclesiam plerumque Præcepta ad dictum finem constituta vltra anni spatium differre non solet; vti patet in Præcepto sumendi Eucharistiam, & Confitendi mortalia, quæ singulis annis alligari voluit.

Cęterum de tempore huius Præcepti explendi quædam nunc habemus salubriter declarata in Decreto Innocentij XI. proscribente propositionem 5.6.7. hoc tenore: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei, semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquennijs per se obligare præceptum Charitatis erga Deum. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, & non habemus aliam viam, qua iustificari possumus.*

Secundum Charitatis præceptum, *Diliges Proximum tuum sicut teipsum*, non importat æqualitatem amoris, sed similitudinem, vt sicut nobis cupimus bona tam spiritualia quam corporalia, ita & proximo ea vellimus, quamuis non æquali mensura. Per *proximum* autem intelligitur omnis creatura rationalis, etiam animæ in Purgatorio, non autem dæmones, aut homines damnati.

Ordo Charitatis seruandus erga proximos hic præscribitur: Primò, qui melior est, siue Deo gratior, magis diligendus, & honorandus est, quam qui minus bonus, aut Deo gratus. Et hoc modo magis diligi debet vir Sanctus, quam Parens improbus. Quia ille redditur dignior amore propter maiorem coniunctionem cum primario obiecto Charitatis, quod est Deus. Magis etiam ob coniunctionem nobiscum diligendi sunt parentes, quàm filij, vel coniux; & magis benefactores, quàm alij quibus benefecimus.

In bonis pertinentibus ad vitam corporalem succurrendum est ante cæteros, primò Vxori, quia hæc cum viro caro vna reputatur. 2. Filijs. 3. Parentibus, & patri ante matrem. 4. Fratribus, sororibus, & deinde propinquis, domesticis, & familiaribus: Excipe, quod in extre-

ma

ma necessitate parentes sint præferendi etiam vxori, & liberis, quia parentibus vitæ nostræ originem debemus.

Quod dilectionem inimici, quilibet homo priuatus ex Præcepto tenetur proximo etiam inimico communia Charitatis signa, & beneficia exhibere: specialia verò tantùm ex consilio, nisi forte ratio obligationis aliunde accederet, v.g. ex scandalo quod timeretur in aliquibus circumstantijs, si inimico particularia ista signa non exiberentur. Ratio est, quia communia ista signa inimico præ cœteris, denegare, vindicta est quædam iniuriæ, quam non licet priuato per se exercere. Vnde etiam cum D. Thoma plures censent, mortale esse ex genere suo (seclusis alijs circumstantijs) si quis assuetus vicinos omnes, aut domesticos obuios salutare, solum inimicum, quia talis est, sponte insalutatum prætermitteret.

In quali necessitate, & ex quibus bonis teneatur aliquis proximo subuenire, deduxi suprà *Tract.* 1. *Quæst.* 6. *Pag.* 56.

Sed *Quæstio* vlterior est, An præter actus externos, teneamur etiam proximos actu amoris Interno diligere?

Respondeo affirmatiuè: Amorem proximi internum requiri docet Guil. Herinx *Par.* 3. *Disp.* 11. *Num.* 61. *bis verbis*. Primum est, non malè velle, nec malè facere proximo: Secundum, *bene vellè ei*, & bene facere, vbi necessitas, & circumstantiarum ratio id requirit, &c. Et ex Societate Castropalaus *Par.* 1. *Tract.* 6. *de Char. Dist.* 1. *Par.* 5. citans D. Thomam, Suarez, Lorcam, ConinK; quibus adde Toletum, Turrianum, Molinam, Becanum, Ariagam, Tannerum, & plures alios. Quamuis aliqui non requisierint semper amorem illum internum, & formalem, quem vocant specialem, siue ex motiuo distincto à quauis alia virtute, scilicet dilectionis Dei propter quem proximus amatur, & ab eo amore formali qui elicitur quando amor internus proximi necessarius est ad aliqua opera debita exhibenda. Ratio autem cur amor proximi internus, & formalis requiratur hæc esse potest. 1. Quia primo præcepto satisfieri debet per amorem Dei formalem. Atqui Scriptura dicit, huic simile esse secundum præceptum de dilectione proximi. Ergo etiam vt huic satisfiat requiritur amor proximi internus, & formalis. 2. Obsequia externa quæ debent proximo ex Præcepto exhiberi sunt plurima, & sæpe admodum ardua, vt quæ fiunt inimico, & aliquando cum periculo vitæ coniuncta, vt in Baptismo pueri peste infecti. Vt autem illa debitè, & constanter præstari valeant, necessarius est ille internus animi affectus, quo homo impellatur ad difficultates illas superandas: obsequia enim quæ sine amore exercentur vix diuturna, & satis efficacia esse solent. Amor enim istius est naturæ, vt etiam maximè ardua faciliter, vt argutè S. Augustinus: Vbi amatur, vel non laboratur, vel labor ipse amatur. His accedit Decretum Innocentij XI necessitatem illius amoris magis declarans, dum prohibet hanc propositionem 10. & 11. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solo actus externos.*

§. II.

Peccata quæ primo Decalogi præcepto prohibentur.

I. PRohibetur hoc Præcepto omnis *Superstitio* quæ est vitium inclinans ad indebitum Dei cultum: nempe quando alicui creaturæ præstatur cultus, qui non debetur, vel ipsi Deo alio quàm deceat modo exhibetur.

2. Quatuor sunt species Superstitionis. Primò, idolatria, quando alteri quàm Deo diuinus cultus tribuitur. Secundò, Diuinatio quæ est rerum occultarum ante futurorum cognitio, quæ via humana haberi nequit, sed dæmonis auxilio inquiritut: cuius variæ sunt species pro varijs modis quibus illa notitia comparatur, per certas figuras, somnia, aquam, astra, inspectiones auium, sortilegia, &c. Tertiò, Indebitus Dei cultus, vt si quis iam vellet offerre sacrificia veteris legis. Quartò, Vana obseruantia, vt si quis velit ex certo præcisè numero verborum, vel ex herba in terram defossa, vel ex nodo cinguli aliquod vulnus, aut morbum curare. Cùm enim huiusmodi causæ ex sua natura nullam habeant virtutem ad procurandum tales effectus, signum est illos causari opere dæmonis qui ex tacito pacto talibus signis in opem aduocatur.

3. Ex quibus patet, grauiter illos peccare, qui contra vulnera aut morbos circumferunt quasdam schedulas, linum, aut lanam, aut pillos animalium; aut alia huiusmodi, in quibus constant nullam esse naturalem virtutem contra istiusmodi effectus. Multo magis qui ponunt talia signa vt alijs noceant, vt solent venefici. Non peccant autem quando adhibent aliquas herbas, aut res alias, in quibus viri prudentes iudicant, posse subesse ali-

aliquam virtutem naturalem ad procurandum illos effectus, pro quibus assumuntur.

4. Peccatum quoque graue incurrunt qui ex Astris, aut tempore quo quis natus est, aut lineamentis manus aut faciei, futuros euentus, qui ab hominum libertate pendent, certa scientia se cognoscere profitentur, vt est status vitæ futurus, Matrimonium fortunatum vel infaustum, mors violentia, suspendium, & alia huiusmodi. Si tamen ex influxu astrorum vna cum hominis indole, ingenio, moribus, aliquis per solam coniecturam affirmet talem fore ver. g. militem, aut Clericum, aut Episcopum, poterit ea diuinatio omni culpa vacare. Quia Astra & indoles hominis potest habere vim inclinandi voluntatem humanam ad certum statum, aut euentum, non tamen illi necessitatem inferendi.

5. Superstitio est, obseruare quosdam dies faustos, & alios quasi infaustos. Exempla huius sunt, nolle opus incipere die Martis, credendo id esse infortunatum: nolle die Veneris vngues præscindere, aut die Sabbati nerę seruare oua exclusa die Parasceues ad extinguendum incendium: in festo S Antonij iumenta per eius templum nouies circumducere, Superstitione quoque non caret orationes etiam sacras certo tantùm verborum numero recitare. aut Scriptas gestare, quœ credantur habere in se vim præseruandi à vulnere, aut alia violentia.

Item, in lusu mutare situm corporis, aut pedes complicare ad auertendum in ludendo infortunium: aut ex certa gallinæ crocitatione more galli, credere malum aliquod imminere. Hæc enim & similia, quæ nullam habent cum tali effectu connexionem, si quis certò credat, eam virtutem habere, & illis ad vitæ directionem frequenter vtatur, grauiorem noxam admittit, quia periculo se exponit ne à dæmone decipiatur, qui se talibus signis vanis & inutilibus frequenter immiscet. Quod si quis ea tantùm leuiter, aut semel, interumve obseruet, veniale tantùm peccatum admittere docet *Sanchez in Prac. Lib. 1. Cap. 40. Numer. 20. Tambur. Lib. 2. Cap 6. §. 1. Num. 27.*

6. Sed quæritur, An iudicandus sit superstitionem admittere, qui adhibet aliquam causam ad effectum de quo, re examinata, dubitat an possit naturaliter à tali causa procedere, v. gr. adhibet oleum aut herbam ad ferrum aut aliud corpus præsens, qua experitur hominis absentis vulnus aut ægritudinem in aliqua distantia curari?

7. Respondent alicui generaliter: Quoties istiusmodi causa non cognoscitur habere vires ad talem effectum, semper esse superstitiosum illum à tali causa expectare. Non videtur tamen hæc regula pro certa habenda. Multa enim sunt in rebus naturalibus quorum virtus nobis latet ignota, vt quo modo vi magnetica ferrum trahatur, aut acus nautica magnete attracta ad stellam polarem sese conuertat. Et sanè S. August. Lib. 14. de Ciuit. Cap. 24. varia recenset, quæ aliquis virtutis causarum naturalium ignarus facile demoni adscriberet: inter hæc adducit hominem nomine *Restitutum*, qui, quando volebat, ita alienabatur à sensibus, vt etiam ignem sibi admotum non sentiret: & alium, qui sudare solitus erat, quoties ipsi placebat, sola voluntate sudorem prouocare; & plures, qui pro libitu poterant vbertim lachrymas profundere. Noui & ego virum Religiosum facundè eruditum, qui affirmauit se posse solo voluntatis imperio ita retrahere spiritus celebrandæ visioni necessarios, vt apertis oculis non videret.

8. Potior itaque apparet resolutio *Sanchez hic Cap. 6. Num.* 44. in tali dubio, cæteris paribus, præsumendum esse potiùs pro natura quàm pro dæmone, quoties non occurrunt aliqua signa immixtæ superstitionis, vt sunt verba quædam incognita, aut vanus aliquis numerus rerum, quæ ad talem effectum non possunt pertinere cùm enim ipsa natura sit in possessione operandi res mirabiles, in dubio videtur illi effectus potiùs attribuendus. Aliud est quando à viris prudentibus iudicatur absoluta esse improportio inter causam & istiusmodi effectum: qualis videtur esse in oleo, aut herba respectu ægri, aut vulnerati magno loci interuallo distantis.

9. Quæstio grauis est, An, quando constat iam positum esse maleficium, licitum sit illud tollere per aliud maleficium? Vt, si puer maleficio infectus sit, possit parens accedere maleficum pro remedio maleficij?

Respondetur cum distinctione. Primò, licitum est tollere maleficium per destructionem signorum, quæ alicubi posita sunt vt dæmon alicui nocet, modò adhæc destruenda nouum maleficium non adhibeatur. *Nauarrus ac plures alij*.

Secundò, Si maleficus possit aliquo modo licito maleficium tollere, non est peccatum eum prece, aut etiam pretio inducere, vt maleficium auferat, etiamsi credatur ex sua malitia per nouum maleficium id facturus. Quia, cum supponatur posse via legitima id præstare, habeo grauem & iustam causam id postulandi, ipsius autem malitiæ imputandum est, si modo illicito maleficium auferat: sicut licitum est petere mutuum ab vsurario, etsi sciam illum vsuras illicitè exacturum, cum potuerit

mu-

mutuum licito modo concedere. *Lugo*, *Diana*, *Lessius*, *Sanchez lib. 7. de Matr. disp. 95. n. 11.*

Tertiò, Nunquam licitum est efficere, vt maleficium nouo maleficio tollatur. Quia hoc esset directè inducere in peccatum, & actum intrinsecè malum: Scriptura etiam apertè prohibente, Leuit. 19. *Non declinetis ad magos, nec ab Ariolis aliquid sciscitemini.*

10. Debet autem Confessarius, antequam huiusmodi maleficos, sacrilegos, aut magos absoluat, eos monere, & inducere, primò, vt pactum siue expressum siue implicitum, quod habent cum dæmone, seriò abiurent. Secundò, vt suas schedulas, ligaturas, libros, aliaque impiæ artis instrumenta comburant. Si autem chirographum aliquod dæmoni tradiderint, non est absolutè necessarium, vt recipiatur, quia pactum illud per pœnitentiam dissoluitur. Tertiò, vt promittant efficaciter quantùm potuerunt damna alijs illata resarcire.

CAPVT II.

De pertinentibus ad secundum Preceptum. Non assumes nomen Domini, &c.

§. I.

De Blasphemia.

1. BLasphemia est maledictio siue cõtumelia in Deum: vt si quis Deum vocet tyrannum, aut iniustum, aut dicat se aliquid Deo inuito facturum. Blasphemia non admittit paruitatem materiæ, sed semper est peccatum mortale, quoties liberè profertur.

2. Peccatum Blasphemiæ etiam in Sanctos, aut res sacras contumeliam dicere, si profe ratur in Sanctos, vt Sancti sunt. Non enim esset graue peccatum dicere de aliquo Sancto, quod fuerit ignobilis, sutor, indoctus, &c.

3. Si quis in iracundia, indignando non Deo, sed homini; nominet Sacramenta, vulnera Christi, & similia sine aliorum scandalo, non erit illa Blasphemia, sed vana vsurpatio sacri Nominis, & facile potest esse tantum veniale, vt docet *Caiet. Sanchez, &c.*

4. Maledicere vento, & pluuiæ, qua affligimur: aut diei, & loco, in quo nati sumus: aut equis, & iumentis, vt faciunt rustici aut aurigæ, si sistat maledictio in sola creatura sic vt tãtum ipsi malum imprecemur, non est per se lethale peccatum: si autem indignatio tẽdat contra Deum, aut contra creaturas illas, quatenus sunt instrumenta Dei, committitur graue peccatum: quòd optemus creaturas destrui cum graui damno proximi, peccatum est contra charitatem.

5. Verba quæ tantum dubiè videntur sonare aliquam contumeliam contra Deum, & possunt facile in alio sensu accipi, non debent censeri verba Blasphema, si absit praua intentio. Quia verba in dubio non sunt accipienda, vt sonent delictum, non enim præsumitur delictum, nisi de eo constet *Bonacina*, *Castropal. Tambur. lib. 2. cap. 6. §. 4. num. 19.* Decet tamen à talibus verbis tanquam periculosis studiose cauere.

6. Sed *Quæres*, primò. Quid censendum de parentibus aut alijs, qui sæpè liberis, & amicis dæmonem, & damnationem imprecantur?

Respondeo, non esse Blasphemiam, sed diram imprecationem, quæ plerumque ob subitam iram, & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis veniale peccatum non excedit, nam plerique, si interrogentur, dicent se nullo modo voluisse, vt malum illud alteri eueniret. *Bonacina*, *Nauarrus*, *Tol. Regin. Baldel D. 25 Num. 10.*

7. *Quæres* 2. Quid iudicandum de illis, qui frequenter ex praua consuetudine verba Blasphema inaduertenter proferunt? Quidam censent singulis vicibus mortaliter peccare, Alij tamen docent illos tantum peccasse in causa, dum consuetudinem illam cum aduertentia contraherent, & nunc tantum peccare omissione diligentiæ ad extirpandam cõsuetudinem vitiose contractam, de qua à Confessario serio monendi sunt, etiam aliquando cum dilatione absolutionis, si aliter non appareat emendatio. Ita Diana, *Part. 3. Tractat. 5. Resolut. 65. & Part. 10. Tractat. 14. Resolut. 13.* citans Suarez, & sex alios. Item Leander de Iuramento *Disp. 5 Quæst. 18.* cum alijs, quibus non apparet quomodò verba illa, sine vlla aduertentia malitiæ prolata, possint esse per se formalia peccata, magis quã eadem verba in somno, aut ebrietate prolata, cum hic, & nunc dum proferuntur, absit omnis notitia, & aduertentia malitiæ, adeoque desit nunc libertas illa quam ad merendum, & demerendum omnes requirere debemus.

8. Pro Blasphemia, in Confessione grauem iniungendam esse pœnitentiam, disertè statuit Conc. Lateran. & Trident. *Sess. 14. cap. 8.*

Olim in Iure Canonico *cap. sancimus de maledicis*, statutum est, vt si quis contra Deum, aut Sanctos publice blasphemaret, per Episcopum suum his pœnis subijceretur; vt septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ palam

dum aguntur Missarum solemnia, existat, & vltimo die pallium, & calceamenta non habeat & Sextis quibusque ferijs intra illud tempus in pane, & aqua ieiunet, &c. Nunc verò quoad praxim spectandæ sunt constitutiones, & consuetudo pro puniendis Blasphemis in varijs locis recepta, vt cum aliis aduertit *Azor*, & *Castropalaus* Disp.2. Punct.2. §.5. Viget autem in Hispania hæc consuetudo, vt si homo ignobilis proferat Blasphemias hæreticales, producatur in publicum cum galero papyraceo, collum ligatus fune, lingua ligata palo, sine pallio, nudis pedibus, & flagellatus tandem mittitur in exilium. Ex quibus patet Blasphemum non debere mirari, si saltem à suo Confessario nonnihil seuerè tractetur.

§. II.

De Iuramento.

1. IVramentum est inuocatio diuini nominis in alicuius Testimonium. Ac proinde Iuramentum sanctè susceptum est actus latriç· vndè fit vt solùm per Deum verum iurare liceat, qui solus est rerum omnium conscius, & infallibile Testimonium perhibere potest.

2. Iuramentum aliud est *Assertorium*, quo confirmatur dictum de præsenti vel præterito: aliud *Promissorium*, quo confirmatur promissum de opere futuro. In Iuramento promissorio includitur etiam assertorium de voluntate rei facienda.

3. Iuramentum non est dicere. In mea fide, in mea conscientia, in fide Christiani, in fide Religiosi: æquiualent enim tantumodò his, ita est, verum est: neque Deus vt testis inuocatur. Nisi per ea verba quis intendat iurare, nam, & iuramentum ex intentione dependet.

Nec iurare per creaturam, iuramentum propriè est, v.gr. per animam, per dexteram, &c. modò ad Deum non referas, sed tantùm per eam, quantum potest, veritatem confirmare intendas, etsi tali Testimonio abutens à peccato aliquo non excusetur.

De habentibus consuetudinem iurandi idem ferè dicendum quod suprà de Blasphemia *Num.7.*

5. Mortale incurrit, qui iurat se facturum, quod credit se facere non posse. Item qui iurat falsum etiam sine animo iurandi: Tum etiam qui iurat aliquid promittendo, sine animo promittendi. Quia ipsa forma Iuramenti falsò suscepta est grauis in Deum irreuerrentia. *S. Thom.2.2.quæst.97. Art.7. Less. Bonacina, &c.* Peccat etiam grauiter qui iurat rem dubiam tanquam certam. *Suarez, Angel. Nauarrus, Cap.12. Num.7.*

6. Qui iurat facturum se aliquod opus leuiter malum, peccat plerumque tantùm venialiter; si verò id iurat sine animo faciendi, peccat mortaliter. *Bonacina, &c.* Ratio prioris est, 1. Quia sic iurās nullo modo Deum adducit in testem falsi: Supponitur enim habere animum commitendi illud veniale, quamuis exequi non teneatur, sed potius omittere. 2. Iuramentum illud non continet grauem irreuerentiam quia etsi non sit apta iuramenti materia, non est tamen grauiter inepta, quod patet, nam iurare se facturum rem merè indifferentem est tantùm veniale, eo quod sit materia leuiter non apta, vti satis constat: atqui materia venialis non excedit indifferentem nisi excessu veniali: ergo illius ineptitudo siue irreuerentia in ordine ad Iuramentum est tantùm venialis. Quis facile censebit reum fieri ignis æterni, qui iurat se velle socio auriculam vellere, aut dicturum illi verbulum iniuriosum, aut ereptum obulum non redditurum, quod nouit venialiter malum. Sic etiam censet Caietanus in summa *de iuramento*, Siluester, Sotus, Nauarrus, Couar. Valentia, Suarez, Sayrus, Fagundez, Basseus, Azor, Leander plures citans, & hoc longè probabilius affirmans, *de Iuramento Disp.7. Quæst.* 37. Addidi tamen *plerumque*, quia possint in aliquo singulari casu interuenire tam notabiles circumstantiæ, vt irreuerentiam grauem, vel etiam scandalum arguere possint.

7. Rem leuem in Iuramento promissam non præstare, mortale non esset, v. gr. seruum aut prolem non castigare, vti probabilius docet, *Sanchez*, *Layman*, Syluester, Antoninus, Nauarrus, Sotus, contra Caienanus in *summa Ver. periurium*, Toletum, Gabrielem, Tabienam *Ver. Iuramentum*, Fumum, Valentiam, & Lessium *iust. Lib.2. Cap.42. Dub.* 5. cuius ratio mihi magis solida videtur: quia eiusdem rationis est falsum reddere id quod Deus antea testatus est per Iuramentum promissorium, & facere vt Deus in præsenti falsum testetur, vti fit in Iuramento assertorio, quod semper est graue Nam quod veritas Iuramenti promissorij tantùm sit futura pendens ab ipso iurante, non facit quo minus æquè teneatur efficere vt verum sit quod iurauit se facturum: quamdiu saltem res promissa non remittitur, aut honesta manet, de quo infra. Certum verò hoc est, vt leuissimum sit, quod vel negando, vel affirmando scienter iuras falsò, esse mortale

8. Si

8. Si quis se iuret factūrum, quod postmodùm non decet, non tenetur. Nec si iurauit alterius causa, qui fieri non vult quod promissum est. Nisi simul ad honorem Dei iurasset: Tunc enim videtur voti locum tenere. Etsi hic etiam, vt volunt quidam, non teneatur, si ille cuius fieri interest, obligationem remittat; vt si quis ad Dei gloriam iurasset, se pauperculam certam in vxorem ductūrum, eaque relaxet promissum.

9. Fraude inductus ad iurandum, quam si nouisset, non iurasset, non tenetur. At extortum vi Iuramentum de re non illicita obligat, nisi vel relaxetur, vel sit de Matrimonio ex metu, qui cadat in constantem virum, ad id obtinendum incusso.

10. Iuramentum de re imprudenti, indifferenti, aut melioris boni impeditiua, non obligat: quod postremum merito sic intelligunt nonnulli, nisi iuratum sit in alterius fauorem, v.g. ducere aliquam: non enim potes id posteà omittere ob solum continentiæ desiderium.

11. Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur posteà; nisi ad solum illud tempus Iuramentum alligare voluerit.

12. Iurans non obligatur ad ea, de quibus si cogitasset, ea non intẽdisset in alijs quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur, si id accidat, quod si fuisset Iuramenti tempore, pro temerario haberetur.

13. Si procurator ex speciali mandato tuo pro te iurauit, teneris eius Iuramento, *Leander*, *Sà*, *alijque*.

14. Iuramentum de celando secreto, intelligitur, nisi alteri magis noceat secretum non aperiri, aliud est secreto confessionis Sacramentalis.

15. Iuramentum seruandi omnia statuta, intelligitur si sint licitã, nisi abrogentur.

16. Ciuitatis Iuramentum, si pars maior non seruet, nec reliqui seruare tenentur. Non enim pro tali casu præsumuntur ciues se obligasse.

17. Impuberis iuramentum, patre contradicente irritatur. Potest etiam pater irritare tale Iuramentum filij, etsi speciem voti habeat, vt potest ipsa vota; sic, & quisque indirectè Iuramenta subditi, de rebus sibi subiectis, si velit, irrita reddit.

18. Iuramentum à se factum ad Dei gloriam potest quisque commutare in rem apertè meliorem, non si factum sit homini. *Tolet. Sanchez*, *alijque*.

16. Qui iurauit non petere dispensationem voti, vel Iuramenti, vel ea non vti, poterit rem Superiori indicare, si sic ratio postulet, & si is dispensationem dederit, eam liberè acceptare. *Syluester ver. Iuramentum*.

20. Qui ex priuilegio possunt dispensare in votis, vel ea commutare, non prętereà idem possunt in Iuramentis, *Nauarrus Cap. 27 alijque*.

21. Etsi Episcopus possit dispensare in Iuramentis Pontifici non reseruatis, causa tamen proportionata requiritur, vt dispensatio sit valida. Non requiritur tamen illa in Iuramenti irritatione, vt hæc fiat validè, sed tantùm vt fiat licitè.

QVÆSTIO sat difficilis est, An qui iurauit redire ad carcerem, quo iniuste detinetur, obligetur ad reditum, si subsit probabile periculum mortis iniustæ postea infligendæ?

Respondeo, Sententiam ab auctoritate esse vtrimque valde probabilem. Teneri ad reditum docet *Suarez*, *Lessius*, *Layman*, alijque quos citat, & sequitur *Sanchez Lib.3. in Decal.Cap.11.Num.32.* Admittit tamen Suarez, & Sanchez cum alijs quos citat ibidem Num. 35. Episcopum posse illud Iuramentum relaxare, & sic obligationem redeundi tollere: quia ius vitæ præbet iustam causam relaxandi. Negat verò absolute tali casu ad reditum teneri, *Vasquez 1.2.q.96 Art.5. Nauarrus*, *Fabiena*, *Syluester*, & plures iuristæ, nec non *Diana*, *Tamburinus*, *Reginaldus*, *Fagundez*, *Lib.2.in Decal Cap.13.Num.10.* alijque quos citat *Leander Tract.1.de Iuram.Disp.10 Quæst. 21.* Quia, inquiunt, Iuramentum ne tali re esset temerarium, quod non obligat, esset enim vinculum iniquitatis, in ordine ad mortem iniustè inferendam.

Excipe tamen tale Iuramentum, quod fieret ab eo qui ob Religionem captiuus detineretur, vel etiam apud Turcas, vel in alio casu quo ex omisso ad carcerem reditu nasceretur magnum scandalum, aut contemptus Religionis: idque admittit *Nauarrus*, *Diana*, *Tamburinus*, *Leander loco citato*, & plures etiam secundæ sententiæ Auctores.

Quares, quænam personę ad Iuramentum suscipiendum in iudicio admittantur?

Respondeo, Non admitti, iure saltem communi, pueros, aut puellas ante annos pubertatis, qui sunt in pueris 14. in puellis 12. In causis autem criminalibus non admittuntur minores viginti annis, vt constat ex lege *inuiti ff. de testibus*. Repellitur etiam qui antea fuit periurus *Cap.paruuli 23.Quæst. 5.* Et Apostata *Cap.alieni 3.q.4.* Et inimi-

cus, aut maleuolus, *Cap. cum oporteat*, *de accuſ.* Excluditur etiam communiter qui eſt ſocius criminis, aut infamis, aut conſanguinei, & affines vſque ad quartum gradum illius pro quo eſt Teſtimonium dandum, ex *Cap. ſimiliter*, *de teſtibus*, *&c.* Et ſpecialiter Sacerdotibus interdictum eſt in iudicio ex leui cauſa Iuramentum præſtare, ex *Cap. ſi quis Presbyter 2. Quæſt* 4. Quia in cauſa non graui ſola teſtificatio ſacerdotis debet eſſe fide digna ſine Iuramento. Poſſunt tamen in Iudicio Iuramentum præſtare in cauſa magni momenti: in quo ſufficit Sacerdoti proprium pectus tangere, extra aliquos caſus qui excipiuntur in Iure *Cap. ſi quis Presbyter ſuprà*.

Damnata eſt ab *Innocentio XI.* de Iuramento hæc *Prop.24. Vocare Deum in teſtem mendacii leuis non eſt tanta irreuerentia, propter quam velit aut poſſit damnare hominem. Et Prop.25.* Cum cauſa licitum eſt iurare ſine animo iurãdi, ſiue res ſit leuis, ſiue grauis. Et Prop.26. & 27. de Iurante cum reſtrictione, amphilogia &c. ſupra *Pag.32.*

§. III.

De Voto.

1. VOtum eſt, promiſſio deliberate Deo facta de bono meliori. Ea deliberatio requiritur ad obligationem Voti, quę requiri ſolet vt quis peccet mortaliter.

Sed quid ſi poſt emiſſum Votum dubitetur, an vouens habuerit ſufficientem deliberationem, & vſum rationis? Si vouit ante ſeptimum ætatis annum, in tali dubio non obligatur: quia poſſeſſio ſtat pro libertate, nec pręſumitur in illa ætate habuiſſe ſufficientem deliberationem. Si verò poſt ſeptennium vouit; non obſtante tali dubio manet Voto obligatus: quia poſſeſſio ſtat pro Voto, & præſumitur vſus rationis, niſi ſatis conſtet oppoſitum: Ita *Sanchez*, *Diana*, & Doctores communiter.

2. Non obligat Votum de re vana, aut impeditiua maioris boni, neq; de re indifferenti, niſi bono fine cohoneſtetur. Quia Deus talia Vota tanquam vana non acceptat, vt docet *Nauarrus cap.12. alijque.*

3. Tenetur Voto qui intendit vouere, etiamſi non intendat implere: qui verò ſe non intendit obligare, non videtur intendere vouere; hoc enim ipſo, quo quis vouet ſe obligat; vti qui promittit, obligat ſe hoc ipſo quo promittit. Peccat tamen, & ſecundum quosdã mortaliter, vouens ſine animo ſe obligãdi.

Quæſtio eſt, An validum ſit Votum, aut Iuramentum numquam peccandi venialiter?

Reſpondeo negatiue, quia eſt de re moraliter impoſſibili, ſpectata communi hominum imbecillitate. Sed quid ſi ſit Votum de certo veniali, v. gr. numquam mentiendi? Reſpondeo Votum illud validum, & ſæpè laudabile eſſe: quia per inſignem diligentiam eſt moraliter poſſibile cum ordinaria Dei gratia ab omni mendacio abſtinere, vt admittit etiam *Leſſius*, *Sanchez*, *Suarez de Voto Capit.3.*

Sed *Quæres*, An idem ſit de Voto vitandi omne prorſus verbum otioſum, aut omnem diſtractionem in oratione? Affirmat eſſe validum, *Caietanus 2.2.* Quæſt.88. Act.8. & quidam alij.

Reſpondeo tamen, multò probabilius eſſe inualidum: Quia lingua eſt tam lubrica, & phantaſia tam inſtabilis, vt moraliter impoſſibile ſit in illis cohibendis omnem negligentiam ſemper euadere. Conſtat quidem S. Tereſiam emiſiſſe Votum ſemper faciẽdi quod iudicaret Deo acceptiſſimum: ſed ad hoc opus erat gratia prorſus rariſſima, & ad cooperandum gratiæ, rara auis in terris erat S. Tereſia.

4. Quoad Votum ex Metu, probabilius eſt Votum factum metu graui, ad id non iuſte incuſſo non valere, niſi firmetur Iuramento: Secus eſt ſi metus iuſte incutiatur.

5. Votum puellæ ob metum Patris reuerentialem, non valere quidam probabiliter aſſerunt, ſi præſertim timeat ne ab eo alioqui durè tractetur *Nauarr. Cap.25. Num.51 cum varijs.*

6. Qui vouit ſolum ingredi Religionem, ſi in Nouitiatu ea non placet, poteſt exire, etiamſi vouiſſet animo perſeuerandi: ſic enim inſtitutus eſt, & intelligitur ingreſſus Religionis.

7. Violare Votum de re leui, aut de vitando aliquo veniali, eſt ſolum veniale peccatum. *Nauarr. Num.40. Layman cum communi*, quod confirmatur in leui violatione paupertatis, aut obedientiæ religioſæ: contrarium de Iuramento plures docent.

8. Non eſt plerumque in poteſtate vouentis ſe obligare ſub mortali, aut veniali peccato; obligatio enim pro quo qualitate materiæ quam vouet grauis, aut leuis incurritur.

Vota emiſſa ex Errore non obligant, ſi error fuerit circa ſubſtantiam rei promiſſæ, vel circa conditionem ſubſtantialem, vel circa finem ſiue motiuum vouendi. Hinc error circa ſubſtantiam facit vt non teneatur qui vouit dare calicem quem putauit eſſe argenteum, cum tamen ſit aureus. Error circa finem inua-

inualidat Votum offerendi Deo Sacrificium in gratiarum actionem pro recuperata sanitate amici, qui tamen est mortuus, aut non laborauit. Ita *Lessius*, *Filliucius*, *alijque communiter*.

9. Non ideò Votum non obligat, quia accidit aliquid quod si præuidisses, non vouisses; sed quia accidit id quod si fuisset ab initio tempore voti, obligationem Voto abstulisset, vt si fiat res impossibilis aut illicita, aut indifferens, quæ per se sub Votum non cadunt.

10. Votum Sacerdotii, aut Votum non nubendi, non est Votum castitatis, potestque ab Episcopo dispensari.

11. Votum de impossibili non obligat, etsi res posteà fiat possibilis. Ita DD. Communius.

12. Illi possunt Irritare suorum Vota, quos diximus posse irritare Iuramenta, suprà §. 2. Num. 17. Qui tamen sine causa irritat alterius Votum in quod consenserat, peccat quidem, sed valida est irritatio.

13. Etsi Episcopus possit dispensare in suorum subditorum Votis Papæ non reseruatis, dispensare tamen non potest Parochus. Quia in hoc non habet iurisdictionem fori externi, *Suarez*, *& alij communiter*.

14. Votum omne, ex iuris auctoritate, commutari potest in Votum Religionis, quia hoc est maximè arduum, & diuturnum.

15. Potest quis non seruare Votum, quando obseruatio vergit in periculum magnum, & non potest pro dispensatione adiri superior. Excipe tamen Votum continentiæ, quæ melior ipsa vita existimatur.

16. Causa dispensandi esse potest; facilitas nimia, siue defectus maturæ deliberationis in vouendo, infirmitas ad implendum, necessitas, vel vtilitas: quæ item causæ ad Votum commutandum idoneæ esse solent.

17. Papam posse in Voto solemni castitatis dispensare quidam negant, aliqui rectiùs affirmant, vtrumque sat probabile Auctores admittunt.

18. Qui potest ex priuilegio dispensare, potest & commutare, non contra. Dispensatio autem in Voto sine iusta causa inualida est, vt passim admittunt Theologi.

19. Dispensatio aut commutatio Voti; & Iuramenti inualida, & iniusta est, quando ea cedit in præiudicium tertii, cui per Votum aliquod ius acquisitum est. Sed benè notandum, ius illud acquisitum non esse, nisi promissio fuerit acceptata, ideòque posse adhuc Votum relaxari aut commutari: Ita *Rodric. Tom. 2. Cap. 131. Num. 4. cum alijs*.

Quinam autem possint in Votis, & Iuramentis dispensare, aut ea commutare, reperies suprà in serie Facultatum, pro Missionarijs, & alijs *Tract. 2. Cap. 5. §. 1. num. 9.*

Quæres, quænam Vota sint soli Pontifici reseruata, sic vt nequeant ab alio, sine eius facultate relaxari, aut commutari?

Respondeo; quinque esse Vota sic Pontifici reseruata: Votum Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, & ad S. Iacobum Compostellam, & ad Terram Sanctam. In necessitate quando non datur recursus ad Pontificem, potest in illis Episcopus cum suis subditis dispensare, ita *Doctores* ex Iuris concessione.

Quod si prædicta Vota fuerint pænalia, vt si fornicatus fuero, vouero in pœnam seruare perpetuam castitatem: vel si fuerint conditionalia, vt, vouero peregrinationem Compostellanam, si ab hoc morbo conualuero: talia Vota non censentur reseruata, etiam post impletam conditionem. Quia non sunt emissa ex virtute Religionis, sed vel pœnæ explendæ, vel sanitatis obtinendæ gratia; reseruatio autem cum sit odiosa rigidè interpretanda est. Poterunt itaque talia Vota relaxari ab ijs qui facultatem habent dispensandi aut commutandi alia Vota, vt docet *Caietanus* verbo *Votum* Num. 6. Medina, Lopius, Aragonius, Palacius, & plures Theologi recentiores.

Quæstio est inter aliquos Recentiores. An si obstrictus Voto castitatis sine delectationem propria, alium suo contactu ad pollutionem impellat, teneatur in confessione circumstantiam sui voti explicare?

Non desunt auctores qui sustinent partem negatiuam; eo quod talis in se ipso nullam ponat actionem veneream castitati suæ contrariam?

Respondeo tamen, illum esse Voti transgressorem, & teneri obligationem talis Voti in confessione exponere. Quia vouit abstinere ab omni actu venereo, ac proinde dum actionem illam in alio procurat, contra Voti religionem operatur.

Nec videtur contraria opinio tutò sustineri, cum ea iussu supremi Tribunalis Fidei expuncta fuerit est Summa Hieronymi de Lamas anno 1640.

De Votis Religiosis Paupertatis, Castitatis, & Obedientiæ, tractauimus ex professo suprà *Tract. 1. Cap. 6. Art. 3. Pag. 113.*

CAPVT III.

De tertio Præcepto, Memento vt diem Sabbathi sanctifices.

§. I.

De Festorum obseruatione.

1. Obseruatio Festi incipit à medio noctis vsque ad medium noctis sequentis. Violatur sanctitas Diei Festi exercendo opera seruilia, hoc est, quæ versantur circa materiam externam, & pro Mechanicis haberi solent, vt fabricare, aut suere, aut similia, quæ requirunt laborem corporis, qualis ab operarijs exerceri solet.

2. Illicitum non est diebus Festis instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, vel curru: quia hæc non sunt seruilia. Imò licita sunt reliqua ad res eiusmodi necessaria, v. gr. currum fractum die Festo reparare ad iter istius diei. *Nauarrus*, *Toletus*, *Suarez*.

3. Licet etiam diebus Festis docere, scribere, etiam accepto pretio aliquid non multùm operosum transcribere. Imò licitum esse pingere docet *Medina*, *Lopez*, *Armilla*, & probabile putat *Layman*: de rudibus verò lineamentis die Festo formandis, id plerique concedunt.

4. Seruile non videtur ad vitandum otium venari, aucupari, piscari, saltem in fluminibus recreationis causa, ita censent *Granadus*, *Layman*, *Bonacina*. Idem de puellis ad otium vitandm non operosè acu pingentibus, cum *Diana Part.* 6. *Cap.* 5. *Resol.* 25. docet *Azor. Armilla*, *Sà*.

5. Non licet emere aut vendere res non necessarias; negotiari publicè vel priuatim inire contractus emptionis, permutationis, locationis: nisi ex consuetudine, vel alijs iustis de causis excusentur: quia ista intelliguntur nomine mercatus: qui prohibitus est, *Cap.* 1. *de ferijs*, vt docet *Suarez*, *Bonacina*, *Filiucius*.

6. Quæritur hic, quæ causæ excusent ab obseruatione Festorum?

Respondeo, 1. Dispensatio Episcopi, vel potestatem Episcopalem habentis, vel quasi Episcopalem, vti habent Superiores Religiosorum, imò, & Parochi quando non datur facilis accessus ad loci Ordinarium.

2. Loci consuetudo: hinc licitæ sunt Nundinæ in Festis passim haberi solitæ, & præparationes ciborum etiam non nessariorum, vt placentarum, & similium. Licitæ etiam quibusdam locis sunt emptiones, & venditiones rerum, quæ paruo pretio emuntur. *Layman*, *Bonacina*, *alijque*.

3. Necessitas propria vel aliena, corporis vel animi: quando nimirum sine graui incommodo aliquid omitti non potest. Sic excusantur serui, & ancillæ coacti à Dominis laborare, nec audentes recusare: Si tamen id sæpè contingat, regulariter eos deserere debent. Item Pistores, Laniones, Coci, Sartores in operibus necessarijs, vt in funeribus, nuptijs &c. si aliter fieri non potest vt satisfaciant. Item Agricolæ, si ob imminentem pluuiam fœnum, vel segetes colligere debeant.

Denique excusat paruitas operis, vel temporis, vnde graue non videtur vna hora laborare, ita *Suarez*, maximè, vt notat, *Layman*, si labor non sit seruilis nimium, qui breui etiam tempore corpus fatigat.

7. Peccat qui post vsum rationis die Festo non audit Missam, peccat quidem venialiter, si pars parua spontè omittatur: mortaliter verò, si pars sit notabilis v. gr. media, vel tertia pars Missæ. *Layman* tamen, & alij quidam non audent mortalis damnare eum, qui tantùm ab Offertorio vsque ad finem adfuisset.

8. Qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas Missas audit tantùm dimidias, peccat saltem venialiter: certè in eo peccatum admittit *Nauarrus*, *Sà*, *Sotus*, *Henriquez*, *Diana*. Quia talis non audit integram Missam, sicut præscripta est ab Ecclesia, & sicuti communiter à fidelibus intelligitur, cùm illæ potiùs sint partes diuersarum Missarum, non constituentes vnam in ratione Sacrificij vel actionis sacræ.

9. Multò minùs satisfacit, qui duas partes Missæ simul à duobus Celebrantibus audit. Nam hic prætereà valdè irreuerenter tractat Sacrificium adeò tremendum, dum tempus pro eo ritè peragendo necessarium aut consuetum, non vult impendere etiam ipso die, quem totum Deo consecrare tenetur. De hoc extat *Pag.* 53. Innoc. XI. Prop. 53.

10. Non satisfacit etiam, qui sub Sacro dormit, pingit, docet; vel qui post murum, aut tali loco est, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit quod in Missa fiat.

11. Satisfacit tamen surdus, cœcus, & qui post ostium, aut columnam, vel in fenestra,

vel

vel extra eam ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectata loci natura, etsi ipse per accidens nullam Sacerdotis actionem videat vel audiat; modò per moralem coniunctionem sit pars eius moltitudinis, quæ Missæ præsens dicitur: Ita *Bonacina alique*.

Quæres, An qui tempore *Præfationis* accessit ad Sacrum audiendum, quod vnicum eo die celebratur, teneatur audire saltem aliam partem sequentem? Negat Ledesma in summa *Part.1 Cap.27.Consil.5.* Ioannes Sanchez, &c. apud Dianam *in Miscel. Resol.*60. Quia, inquiunt, per reliquam partem istius Missæ non potest implere præceptum, quod requiri Missam sufficienter integram.

Sed verius affirmat *Moia* Part. postrema Select. quæstionum, citans Suarem, & Sanchez. Quod solicè probat: quia à consecratione vsque ad communionem inclusiuà continetur essentia Sacrificij, cui reliquæ partes sunt tantùm accessoriæ, & integreantes: cum ergo principale non sequatur accessorium, sed contra, planè deducitur illum teneri adire istius Missæ partem relinquam, quæ est omnino principalis.

12. Qui ex impotentia saltem morali impeditur exire, aut magna difficultate, aut ex notabili incommodo proprio, vel proximi, vel bonorum, vel honoris; non tenetur curare celebrari priuatim in Altari portatili cum priuilegio, aut preces interim alias loco Missæ recitare, quamuis id consultum sit. Quia non est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & beneuolæ matris, alias impeditum ad ista obligare: Ita *Bonacina*, *Nauarrus*, *Filiucius*, *Suarez*.

Hic excusantur illi, quibus si exeant ad Missam audiendam periculum est grauis offensionis mariti, parentum vel dominorum. *Henriquez*, *Suarez*, *Filiucius*. Si tamen id ferè semper aut frequenter fieret, de alio medio laborandum esset.

13. Item; quibus graui est difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam, v.g. vnius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij, maximè, si via sit molesta, cœllu pluuium, &c. vbi habenda est ratio personarum, sexus, locis, temporis, & consuetudinis. *Bonacina*, *Suarez*, *Filliucius*, *Marchant*, *&c.*

14. Denique, si ex consuetudine fœmina egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum, excusantur, *Siluester*, *Caiet.* Aut si quis non habeat tunc vestes statui suo conuenientes *Nauarrus*, *Henriquez*, *Sà*: *Azor*. *Bonacina*.

15. Excusantur à Missa audienda infirmi, quando prudenter timent, si Ecclesiam adeant, aliquo damnum considerabile in valetudine aut moram in conualescentia. Ita omnes dicere tradit Leander de auditione Misse *Tract. 2. Disp.2 Quæst.13.* citans Gaietanum, Nauarrum, Sotum, Suarem, Bonacinam, Henriquez, Hurtadum, Toletum, & plures alios. Excusantur etiam conualescentes, quando timent quod exeundo domo ad Missam incurrent periculum maioris morbi, vt suprà citati. Quando verò de hoc dubitant, consulendus, vel Pastor, vel Medicus, vel Superior, vel alius vir prudens, nisi ipsemet æger talis sit, vt in hoc ferre etiam iudicium possit. Manente autem dubio, rectè posse, illo practicè deposito, non exire domo ad Missam, ne se exponat periculo maioris morbi, docet ibidem Leander, cum Bonacina, Trulleuck, Dicastillo, Gesualdo, ibi etiam citatis.

Alia de sacrificio Missę diximus suprà *Par. 3. Tract.4. Cap 4 §.5.&c.*

Quæres 1. Quid si inter hæreticos mulcta pecuniaria imponatur Catholicis in Sacrificio Missæ deprehensis, vti sæpius factum in Anglia, Hibernia &c.

Respondeo illam non excusare, nisi aliquis adeò sit pauper, vt mulcta illa sit persona aut familiæ valdè grauiter nocitura.

Quæres 2. An in diebus Festis Ecclesiæ liceat Catholico inter hæreticos eorum more officinam suam aperire, & merces vendere;

Respondeo affirmatiuè, & si hoc tantùm faciat ad damna euitanda, seruandam vniformitatem cum alij ciuibus. Quia non est mens Ecclesiæ fideles suos ad claudendum obligare cum tanto incommodo, & perturbatione, quæ possit indè frequenter oriri. Si tamen alicubi consuetudo obtinuisset, vt maxima pars Catholicorum officinas clauderet, tenerentur alij se illis conformare. Ita etiam resoluit *Lessius in Oppostbumo v. Festa*, *casu* 8.

Quæres 3. An idem dicendum sit de claudendis officinis Catholicorum quibusdam diebus, quæ apud hæreticos publicæ orationi dedicantur?

Respondeo, Etiam Catholicos illis diebus posse officinas cludere more hæreticorum, quod etiam admittit *Lessius suprà*. Quia hoc non est signum professionis falsæ religionis, aut cooperatio aliqua cum ritu hæretico, sed est tantum signum obedientiæ conformitatis politicæ per actionem ex se indifferentem.

Quæres 4 An si Herus quispiam habens tres seruos, iniungat eis laborem in die festo, assi-

gnando singulis vnicam horam successiuè, peccet mortaliter.

Fateor difficile esse ex vi huius præcepti de opere seruili ostēdere, ex qua ratione ille mortaliter peccet. Primò, non ex eo quod opus seruile exerceat, nam supponitur ipse ab opere totus vacare. 2. Non ex eo quod adhibeat alios quorum singuli laborando venialiter peccant: quia inde tantùm sequitur illum tot peccatorum venialium causam esse: præbere autem causam pluribus venialibus iussu, consilio, aut consensu, non solet mortale reputari. 3. Nec quia illa opera seruilia à tribus exercita dici possint inter se coalescere, cum sint operat diuersarū personarum habentium distinctas obligationes personales, & à se mutuò independentes in ordine ab præcepti obseruationem. 4. Neque ex eo quod ipsis laborantibus, censeatur ille qui conduxit seruiliter laborare; qui potuit toto die in templo rebus sacris vacasse. Sic qui alijs auctor est vt singuli violent ieiunium leuiter per modicas comestiones successiuas, quæ ab vno sumptæ constituerent materiam grauem, ille quidem peccat, pro qualitate mali quod procurauit, contra charitatem proximi, nemo tamen dixerit illum frangere legem ieiunij ecclesiastici. Negat proinde in casu proposito talem herum peccare mortaliter, Bonacina *Disput.* 5. *Punct.* 3. *Num.* 4. & *Disput.* 2. *de peccatis*, *Quæst.* 3. *Punct.* 5. Ouiedus, Trullench, Sanchez, Diana, nec non Pasqualigus *Decis.* 301. quos, & sequitur Leander à SS. Sacramento *de Præc. Eccles. Tract.* 1. *Disp.* 6. *Quæst.* 9. quorum opinio, vti patet meritò probabilis censetur.

Respondeo tamen, potiùs in praxi dicendum esse, talem herum grauiter peccare. Quia praxis illa obnoxia esset grauibus incommodis, & sępe scandalo non leui, si in populo, lucri semper auido, illa inualescere. Deinde, id quod quis efficaciter mandat, aut suadet fieri per alium, hoc ipsum plerumque censetur ipse facere in morali ęstimatione, cum sine illius mandato aut consilio res non ageretur: hic autem herus mortaliter applicat singulorum manus tanquam suum instrumentum ad totam continuationem illius operis: Et Superior prohibens actionem successiuam, non tam illius modum, quam substantiam durationis continuatæ spectare solet: & in hoc Præcepto peculiare est, quod signanter cadat supra *diem* Festum, quod indicat ipsum *tempus* in opere continuatum. Videtur denique praxis illa tendere in fraudem legis de obseruatione Festorum, quæ tali artificio facile eludi, & eneruari posset: atque ita inducere inter fideles grauem deordinationem quæ inde facile sequeretur, si ea praxis pro leui noxa haberetur; nam quædam actiones ex hoc solo capite grauis consequentiæ, & periculi, non rarò grauem malitiam contrahere censetur: rationes aliæ magis patescent ex breui responsione ad sequentia.

Dices igitur primò, isti serui non peccant nisi venialiter, ergo neque herus aliter peccabit.

Respondeo, herum posse peccare, ex dictis, etiamsi illi quorum ministerio vtitur, nullo modo peccent, verb. gr. si vtatur opera seruorum infidelium Præcepto Ecclesię non obligatorum; vel etiam fidelium sed inculpatè non reflectentium ad diem Festum. Sed, & concesso antecedente, negatur sequela. Disparitas est, quòd singuli famulorum tantùm paruo tempore laborent; neque vnus cooperetur (quemadmodum suppono) labori alterius: Dominus autem iniungēdo cuiuis opus vnius horæ, causa est vniuersi operis, cedentis in notabilem prophanationem Diei festi.

Dices secundò, labor ille successiuus, & diuisiuus, moraliter non est vnus, ergo mandans non peccat mortaliter, sicuti non peccat qui fieri iubet plura mendacia.

Respondeo negando assumptum? nam labor iste fit per plures seruos eodem modo, quo fieret per vnum, & quidem de mandato eiusdem heri. Ad illationem dico, disparitatem esse: quod peccata venialia non coalescant, eò quòd per ea secundùm se non inferatur graue nocumentum proximo, neque grauis iniuria Deo; Sanctitas autem Diei Festi plurimum violatur per opus seruile pro notabili tempore, vt suprà ostensum.

Dices tertiò, herus non peccaret mortaliter, si famulos iuberet laborare simul per vnā horam: ergo neque peccabit grauiter, si eos iubeat laborare successiue singulos per vnam horam.

Respondeo negando sequelam: Disparitas est, quòd in antecedente non laboretur notabili tempore, adeoque non grauiter violetur Sanctitas Diei Festi, prout sit in consequente: nam spatium trium horarum notabile est respectu vnius Diei.

Dices quartò, in hoc casu nec herus, nec famuli propterea multùm retrahuntur à debito cultu Creatori tum exhibendo: neque enim per totum diem operibus cęlestibus vocare quis tenetur: ergo &c.

Respondeo, negando sequelam. Et ratio est, quia cùm Deus certis diebus velit à nobis pecia-

cialiter coli, prohibet consequenter ipse, & Ecclesia omne opus seruile non necessarium, pro eisdem diebus, quò nempe expeditiones eatenus simus ad cultum illum debitè præstandum; quinimò ex obiectione illa sequeretur, herum non grauiter peccaturum, etsi ipse per tres horas consequenter laboraret, si tempus reliquum Diei Festi totum in templo rebus diuinis impenderet, quod nemo admittet.

Huic resolutioni à fortiori fauet noster *Toletus* Lib. 4. summæ Cap. 25. Num. 2. & *Fagundez* de Præc. Eccles. citans etiam nostrum *Azorium* Tom. 2. Lib. 1. Cap. 28. qu. 5. qui docent à mortali non excusari, qui pluribus diebus Festis pro modico tempore in singulis laboraret, quod nimis rigidum existimo, vti & cum alijs *Bassæus*, & *Leander* suprà citatus; qui etiam liberalius docent excusandum à mortali, qui eodem die Festo duas horas citra causam labori impenderet, vbi *Leand.* nostrum P*alaum* ait non sine temeritate asserere nullum Doctorem classicum id docere? hos pluresque, etiam in alijs, adire si cui placeat, in his, quàm in istis, multò plus in opinando Benignitatis inueniet.

§. II.

De Ieiunio Ecclesiastico.

1. IEiunium Ecclesiasticum quoad substantiam consistit in vnica per diem comestione, cum abstinentia à carnibus, ouis, & lacticinijs. Præceptum Ieiunij non tantùm à Deo latum, sed etiam ab Ecclesia impositum obligare sub graui peccato satis patet ex eo, quod Ecclesia tanquam Christi vicaria debeat habere potestatem ferendi leges ad fidelium directionem, qua iam inde à temporibus Apostolorum in certis Ieiuniis ac Festis sub graui obligatione indicendis semper vsa fuit.

2. Ad substantiam Ieiunii non videtur spectare certa hora diurnæ refectionis, quæ est circa meridiem: hanc proinde horam sine iusta causa notabiliter præuenire, veniale tantùm peccatum rectius censet *Tolletus*, *Filliucius &c.* Contra *Nauarrum*, & quosdam alios, qui id iudicant esse mortale. Illud verò tempus ad mediam circiter horam anteuertere ex iusta causa, v. g. si cum hospitibus comedendum, si iter accelerandum, &c. nullum omninò peccatum censeri debet.

Neque violatur substantia ieiunii præcepta, si quis debeat prandium diuidere, eo quod è mensa euocetur, vel tantùm per interualla possit accipere quod ad iustam refectionem sufficiat, vti pauperibus contingere solet. Idem dicendum, si quid ante prandium sumatur per modum medicinæ, vel propter debilitatem, vel quia debet alijs in mensa ministrare, vel ob aliam causam debeat vltra consuetam horam prandium expectare. Quia hæc moraliter in vnicam tantùm refectionem coalescunt.

3. Non soluitur Ieiunium per crebriorem potum, etiamsi contingat in eo committi excessum quo contra temperantiam peccatur. Hoc enim Ieiunij præceptum ex mente Ecclesiæ non circa potum, sed circa cibum eiusque qualitatem versatur, vti agnouit semper communis Doctorum consensus. Licitum est quoties bibitur modicum cibi interponere, ne potus noceat, v. g. quinque vel 6. amygdala, modo id non fiat in fraudem Ieiunij, prout fieret, si quis sæpiùs id faceret ad tollendum Ieiunii incommodum. Admittit hoc R*eginaldus Diana Part.* 1. *Tract.* 9. *Resol.* 24. *Busen. alijque.*

4. Collationis vespertinæ quantitas, & qualitas multum pendet à consuetudine Regionis apud viros timoratos. Licitum esse vbique sumere quantitatem 6. aut 8. vnicarum docet hic *Suarez*, & 12. alii probati auctores: verùm illud solum modò intelligendum de illis, qui ampliori nutrimento indigent: nam aliis ordinariè sufficiunt vnciæ pauciores, vti etiam habet praxis timoratum. Hinc quartam partem quantitatis sufficientis ad refectionem ordinariam minùs rectè admittit *Reginaldus*, & duo alii: quod tamen admiserim, quando quarta pars ordinariæ refectionis 8. vnicas non excedit, & hæ videntur necessariæ pro collatione, ex more à timoratis recepto pro varietate regionum, quæ hic optima omnium regula est.

Vbi aduerte, cæteris paribus, locorum variorum consuetudinem plus permittere viris nobilibus, quàm plebæis, Ecclesiasticis, aut religiosis: item, in regionibus frigidis, quàm in calidioribus; quia satis constat in illis frigidioribus vim esse digerendi maiorem, adeoque largiori alimento indigere, huic proinde sententiæ cum pluribus ex scriptoribus Germanis subscribit *Layman hic lib.* 4. *Tract.* 8. *Cap.* 1.

5. Quoad qualitatem collationis, prohibetur cibus solidus, qualis propriè ad cœnam adhiberi solet, vt sunt pisces, & oua, aut ex his confecta: ac proinde admittenda non est sententia quorumdam cum *Bonacina* asserentium, in collatione non tam qualitatem quam

quam quantitatem ſpectandam eſſe. Quod ſi contingeret aliquem ſine reflexione Ieiunij per diem aliquid cibi ſumpſiſſe, non ideo debet à collatione abſtinere; niſi paulò ante collationē ita ſumpſit, vt ſpectato tempore, & quantitate poſſit pro collatione reputari.

Premittuntur in collatione fructus, & legumina, aliaue ex ſaccharo, & melle confecta: & pro more regionis modicum butyri, & caſei, vti in Germania, & Belgio, non vero in Anglia aut Hibernia, vſus obtinuit. Probabile autem eſt, quantitatem in collatione premiſſam poſſe ſic permiſceri vt ex ea fiat iuſculum, aut ſimile compoſitum, dummodo nihil cibi vetiti, ſed tantùm aqua aut vinum, panis, ſal oleum, aut fructus ingrediantur. Ita cum *Azor*, *& 6. alijs*, *Diana Part.1. Tract.9. Reſol.34.* Abſque cauſa collationem ſumere manè, & veſperi cænare, veniale peccatum eſt. Fieri id poteſt abſque vllo peccato ſi adſit cauſa idonea vt eſt confectio itineris, venatio, piſcatio, ambulatio, etiamſi tantum ad animi relaxationem ſuſcipiantur, vt admittit *Diana*, & *Caſtrop.* cum pluribus.

6. In violatione Ieiunij poteſt paruitas materiæ excuſare à peccato mortali: qualis eſt ea quantitas carnis quam coquus ex neceſſitate guſtare permittitur: in alijs verò cibis duę vnciæ, ſiue quarta pars collationis veſprinæ, etſi quis poſtea prandium, aut collationem ſumeret. Si quis autem ſæpius in die modicum ſumendo animaduerteret ſe ad quantitatem notabilem peruenire, is mortaliter peccaret: quia partes illæ ſic ſumptæ in quantitatem grauem coaleſcunt.

7. Si quis dubitet die Iouis an ſit audita hora noctis duodecima, poteſt carnes comedere, quia in tali dubio libertas eſt adhuc in poſſeſſione edendi niſi ſit duodecima. Secus dicendum ſi cænas die Sabbathi dubitaret an ſit hora 12. noctis, quia in die Sabbathi præceptum eſt in poſſeſſione ne comedas niſi ſit duodecima.

8. *Quæritur*, quænam cauſæ à Ieiunio excuſent.

Reſpondeo, cauſas excuſantes à Ieiunio, primò eſſe impotentiam, qualem habere cenſentur: qui ſine notabili damno ieiunare nequeunt: Hac ratione eximuntur à Ieiunio iuniores qui ſunt infra annum 21. completum: quibus etiam carnes miniſtrari poſſunt vſque ad annum ſeptimum, non vltra: Excuſantur etiam infirmi, conualeſcentes, prægnantes, lactantes, & alij, qui ad neceſſarias vires indigent ampliori alimento. Inter hos numerantur etiam ſenes ſexagenarij, ſaltem quando non conſtat euidenter poſſe ſine damno ieiunare: de hoc damno dubitetur non tenetur ieiunando ſe periculo exponere; fragiles enim ſunt ſenum vires, nec reſtaurari poſſunt quando ſemel defecerunt. Quinimò plurimum probabilis omnino ſententia eſt omnes abſolutè ſexagenarios quamuis validos à Ieiunio excuſari, ob rationem iam aſſignatam; aduntque probabiliter ſufficere vt annus ſexageſimus ſit inchoatus. Ita de anno ſexageſimo generatim docet *Diana Part.1. Tract.9. Reſol.20.* & fusè *Leander in Præcep. de Ieiunio Tract.5. Diſp.8. Quæſt.17.* vbi adducit ſuprà viginti Auctores, & inter hos Lamas 3. Part. Method. Capit. 5. aſſerentem Pium V. de hoc interrogatum ita viua voce reſpondiſſe anno 1570.

Propter impotentiam etiam excuſantur à Ieiunio pauperes, qui pro ſufficienti refectione non habent alium cibum præter prohibitum v.g. carnes, oua, lardum, inteſtina animalium, aut his ſimilia: non enim intendit benigna mater Eccleſia tota die ad panem, aquam, & pauca legumina illos adſtringere, aut alimentum viribus ſuſtentandis neceſſarium ſubtrahere: *Sanchez*, *Diana &c.*

Ob eandem cauſam nō immeritò idem *Sanchez*, *Nauarrus*, *Gabriel*, à Ieiunio quoad geminam refectionem excuſat eos qui laborant tertiana, vel quartana: vel quia ex ſtomaci vacuitate patiuntur capitis dolorem aut vertiginem; vel qui de nocte dormire aut celefieri nequeunt. Quod vltimum tamen videtur limitandum, ſi nempe huic incommodo obuiare non poſſint ſumendo in prandio collatiònem, iuxta dicta Part. 3. Tract.1 Quæſt.10. in fine. Et ex peritis Confeſſarijs ſæpius audiui, fæminas dum ieiunant huic capitis infirmitati mundum obnoxias eſſe, de qua dum quæruntur, non debet prudens Confeſſarius ſe difficilem præbere.

9. Altera cauſa excuſans à Ieiunio eſt, labor, aut officium cum quo abſtinentia ciborum conſiſtere non ſolet, qualis eſt labor agricolarum, & plerumque opificum, non tamen Sartorum, Tonſorum, Pictorum, aut aliorum quorum labor æquè leuis cenſetur, vti docent cum *Leſſio* pleraque. Non deſunt intereà auctores qui exiſtimant Eugenium IV. ſinè diſcrimine omnes artifices à Ieiunio excuſare, quod vir eruditiſſimus, *D.N.Du Bois* non mittit ad 45. Prop. Damni ab Alexandro VII. N. 585. vbi oſtendit dictum Eugenium, quatenus operarios liberat, intelligendum eſſe

de

de illis quorum labor est incompatibilis cum Ieiunio:

At ne hic laboris prætextus extra suos limites extenderetur, prouidè Alexander VII. inter alias reprobauit propositionem 30: *Omnes Officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Ieiunij, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum Ieiunio.*

Excusantur etiam qui pedibus iter conficiunt per magnam diei partem, ita *Sanchez*, *Filliucius*, &c. quod in Belgio inualuit de ijs qui quatuor leucas confecerunt, etsi tantùm causa recreationis iter illud susceptum fuisset: non ita tamen ordinariè qui per vnum diem equitarunt; sed bene si per plures dies vires equitando debilitandæ erant. Ita *Filliucius Tractat.* 37. *Capit.* 6. *&c.* Et vniuersim nemo tenetur ob Præceptum Ieiunij omittere opus ad quod incumbit aliqua obligatio, saltem notabilis, vt rectè notat *Caietanus.*

10 Excusant quoque opera Pietatis quę cum Ieiunio nequeunt exerceri, etiam quando ob mercedem fiunt. Hinc ad Ieiunium non obligantur Concionatores, Præceptores ordinarij, Confessarij assidui, Cantores, & alij, quando per Ieiunium in peragendo officin multum impediuntur: hanc enim limitationem intelligunt, & plerumque apponunt auctores, *Nauarrus*, *Syluester*, *Fagundez*, *Filliucius*, *Azor Part.* 1. *Lib. Cap.* 28. Atque in particulari absolutè docet *Diana Par.* 1. *Tract.* 9. *Resolut.* 9. excusari Concionatores qui dicunt per totam Quadragesimam, non verò qui Dominicis tantùm diebus concionantur. At *Sanchez in Consil. Part.* 2. *Lib.* 5. *Cap.* 1. *D.* 13. iudicat à Ieiunio Quadragesimæ eos regulariter eximendos quibus ter vel quater in hebdomade cum feruore concionandum est.

De Lectoribus censet *Fagundez*, *& Diana suprà*, illos tantùm excusandos quorum labor adeo magnus est vt nequeant alias officio satisfacere. *Sanchez suprà* magis in particulari determinat, Lectores illo qui habent assiduè quatuor lectiones v. g. Præceptores Grammaticæ in Societate, satisfacere si media tantùm Quadragesima, siue ter in hebdomade ieiunent: quia labor sic continuatus vires paulatim exhaurit. Sed notat ibidem *Sanchez*, ad tollendos scrupulos expedire, vt Superiores cum talibus quantum necesse est in Ieiunio dispensent, cum hic nihil aliud certò constet, quàm præceptum Ecclesiæ cum magna difficultate non obligare, quanta verò in singulis officij, & personis sit difficultas definire nequit.

Quando in persona infirma, dubia est obligatio Ieiunij, non potest Medicus dispensare, sed tantùm declarare talem esse statum infirmi, vt cum Ieiunio difficulter consistat, quo posito per se desinit eius obligatio. Quod si status ille permaneat dubius, à Superiore petenda est dispensatio. Quamuis, dum dubium est de graui damno ex Ieiunio, opus non esse dispensatione doceat *Ioan. Sancius* cum *Caramuele.*

Quæstio apud aliquos difficilis est, An ille peccet, aut à Ieiunio excusetur, qui v. gr. lusu pilæ, aut quatuor leucarum ambulatione ea intentione vires infigetur fatigauit aut exhausit, vt sic à ieiunandi obligatione eximatur?

Docent aliqui Auctores, infrà citandi, probabile esse hunc non peccare, aut ad Ieiunium obligari, modò simul intendat aliquam recreationem, quæ ex lusu aut ambulatione prouenire solet. Quia Ecclesia non præcipit abstinere ludo propter Ieiunium, magis quam ab itinere ob lucrum non necessarium, aut ab alijs laboribus excusantibus à Ieiunio. Potest igitur intendere istam in ludendo aut itinerando fatigationem tanquam medium non illicitum, quo posito nouit Ieiunij Præceptum cessare: tantùm enim intendit se ponere in statu qui est extra obligationem Ieiunii. Ita docet *Ledesma in summa Tom.* 2. *Tractat.* 27. *Cap.* 2. *Pag.* 699. & *Diana Part.* 1. *Tract* 9. *Resolut.* 40 Quod confirmant ex eo quod ad euitandum Ieiunium, aut obligationem cessandi ab operę seruili, possis transire ad alium locum vbi Ieiunium non obligat, aut Festum non celebratur, vti cum alijs docet *Suarez*, *Sanchez*, *Diana*, *Fagundez in Præcept. Lib.* 1. *Cap.* 7. *Num.* 7. Sed de simili fatigatione in ordine ad Ieiunium, quando opus est illicitum, diximus suprà Part. 3. Tract. 1 q. 10 Ad quęstionem de esu carnium imminente periculo inter hæreticos, resoluitur infra Tractat. 6. Quæst. 7.

Quæres porrò, An ille qui ad Ieiunium tenetur, licità possit post duas refectiones à se vno die Ieiunij illicitè sumptas, sumere eodem die vlteriores?

Respondeo, partem negatiuam nobis videri veriorem, quam docet *Syluius in* 22. *Quæst.* 147. *Art.* 6. & apud ipsum *Ioannes Medina*, *Couarruuias*, *Molanus &c.* Contra *Durandum* in 4. Dub. 15. Quæst. 11. *Paludanum* ibidem quęst. 4. Art. 5. *Caietanum*, *Nauarram*, *Dianam*, & alios non paucos, quorum opinio valde probabilis est. Ratio nostra est, quia in die Ieiunij Ecclesia solùm permittit vnicuique, legitimè non im-

impedito, vnam comestionem, ideò enim præscribitur Ieiunium, vt mortificetur caro; Atqui ad hoc necessarium seu planè conueniens est, vt tantùm vna per diem comestio sumatur: Ergo præter secundam refectionem vetatur quoque alia vlterior. Sequela patet, quia tam hæc quàm illa refectio notabiliter repugnat mortificationi carnis. Alioqui lex de ieiunando, si tantùm inhiberet secundam refectionem, imperfecta valdè foret, & non sufficiens ad finem suum proximum obtinendum.

Dices posita secunda comestione, non potest amplius obseruari Ieiunium, vti ab Ecclesia præscribitur; ergo tunc non obligat.

Respondeo, non potest obseruari eatenus perfectè, concedo: imperfectè siue ex parte, nego. Ecclesia namque præcipiens Ieiunium, non solùm, iuxta dicta, prohibet secundam refectionem, sed etiam tertiam, & quartam. Sufficit autem ad obligationem, quòd lex, si non integrè saltem vtcumque seruari queat; vti patet in alijs legibus tam diuinis quàm humanis. Et ratio est, qui Superior, vt prudenter procedat, debet velle obseruari suam legem omni meliori modo, ad vrgendum bonum commune quod inde consequitur.

Instabis, per abstinentiam à tertia refectione non videtur mortificari seu macerari corpus.

Respondeo negando assumptum. Carentia enim illius quod nutrit, mortificat corpus: Tertia autem refectio etiam nutrit corpus, præsertim si secunda sumpta sit circa meridiem.

Nec refert, quod quorumdam corpora, etiam seruata vnica comestione, nihil aut parum macerantur. Superior enim in condendis legibus attendit quid ordinariè contingat, non quid extraordinariè; ordinariè autem corpora notabiliter macerantur per vnicam comestionem. Denique parum credibile est Ecclesiam voluisse fauere, siue laxare licentiam transgressoribus, qui per secundam comestionem iam ausi sunt Ieiunij legem violare.

Quinam possint dispensare tempore Quadragesimę in carnibus, ouis, aut lacticinijs, indicaui suprà Part. 3. Cap. 5. §. 1. Num. 14.

CAPVT IV.

De quarto Præcepto, Honora Patrem, &c.

§. I.

De obligatione Liberorum erga Parentes.

1. EX Præcepto diuino obligantur liberi Parentibus, & alijs Superioribus, ad præstandum amorem, reuerentiam, & obedientiam, adeò vt si in aliquo horum grauiter deficiant, peccent mortaliter.

2. Hinc grauiter peccat Filius contra *Amorem* Parentibus debitum, si signa odij illis ostendat, eosque duriùs habeat. 2. Si necessitate, vel spirituali, vel corporali vrgente, eis non subueniat. 3 Si passim toruo oculo eos aspiciendo, asperèque loquendo ita se gerat, ac si eos odisset. 4. Si hæres cùm sit, eorum legata, & testamenta non impleat. 5. Si mortem aut aliud infortunium graue illis optet. Ita *Nauarrus*, *Reginaldus*, *Filliucius*, *&c.*

3. Contra *Reuerentiam* peccat etiam grauiter: si deliberatè eos ad iracundiam grauem irritet, verbis contumeliosis, alijsue quibus sciat grauiter offendendos. 2. Si eos percutiat quamuis leuiter; quin vt *Reginaldus* censet, si vel manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si pauperes agnoscere nolit ac despiciat: si tamen iusta ex causa nolit eos apud se habere, atque exterius tantùm se nosse dissimulet, modo de necessariis ijs prospiciat, à graui delicto excusatur: eo quod parentes tali casu rationabiliter non sint inuiti. *Bonacina*, *alijque*.

4. Contra *Obedientiam* grauiter peccat, si in iis, quæ ad bonos mores, gubernationem domus, vel animæ salutem spectant vbi res grauis est, sit inobediens. *Filliucius Quæst.* 10. *Num.* 20. 2. Si vxorem ducat se planè indignam contra expressam parentis voluntatem. 3. Si sine iusta causa vxorem eam recuset duceret, quam iusserit parens, præsertim si parentum id suadeat necessitas: Iusta verò causa videbitur recusandi, si vel sit immorigera, vel deformis, vel infamis, vel denique animus ab ea multùm auersus sentiatur. 4. Si nupserit parentibus inconsultis, vt vult *Sanchez*: nihil tamen prohibet contrahere cum se digna, si vbi consuluit parentes, id ipsi denegent. Nam quisque in electione

sta-

ſtatus, ſui iuris eſſe cenſetur. *Sanchez Lib.4. cap.15.&c.*

5. Proles ad alendos parentes inopes obligatur, adeò vt ſi iuuari aliter non poſſint, & vrgeat neceſſitas grauis, teneatur manere in ſeculo, & ſi quidem Religionem ingreſſa ſit, egredi, & iuuare parentes. Poſt profeſſionem, tantùm tenetur ſi neceſſitas ſit extrema: eoque caſu pergit adhuc obligari ad ſeruandum ſubſtantialia ſuæ Religionis. *Leſſius Lib.2.Cap. 41. Dbu. 3.*

Quæres primò: An filijs fas ſit aliquando parentes criminis reos accuſare, vel ad Iudices deferre?

Reſpondeo, Filijs id illicitum eſſe, propter naturalem reuerentiam parentibus debitam: præterquam in duabus potiſſimum cauſis; Primò, quando parens eſſet hoſtis aut proditor patriæ; ſecundo, quando in Principis necem vel interium conſpiraret. Quia ratio docet communem Reipubl. ſalutem, priuatæ præferendam eſſe: eſtque hæc communis opinio apud *Angelum, Syluester, Azor. Nauarrum in Manuali Cap. 14. Num. 12.* qui docet cum *Azor* alijſque, filium eo caſu non tantùm poſſe, ſed etiam teneri parentem accuſare, ſi desit alius qui patrem ſceleris auctorem commode poſſit Iudici indicare; ad hoc enim obligat lex ordinatæ charitatis.

Quæres ſecundò, Quid ſi parens ſit occulte hæreticus, an filius teneatur eum denunciare?

Reſpondeo, filium ad hoc ſaltem teneri, quando parens falſa doctrina alios corrumpit, aut à vera religione ſingulari conatu auertere ſtudet. Quia hæreſis niſi impediatur, vt cancer ſerpit, & peſtiferum virus occulte infundit. Et ita docet cum alijs, *Alexander Aſten. Azor. Caietanus in Cap. 13. Deuteronomij*: vbi ſtatuitur vt pater prodat filium impium: Ergo eadem ratione filius patrem Deo impium, & hæreticum deferre debet, vt ipsius aliorumque ſaluti proſpiciatur.

Quomodo filio, aut filiæ poſſit permitti matrimonium cum hæreticis, vide *Tractat. 6. Quæſt. 23. &c.*

§. II.

De obligatione Parentum erga liberos.

1. Certum eſt Parentes, auum, alioſque maiores iure naturali grauiter obligari ad procurandam educationem, & conſeruationem liberorum.

2. Mater ſecundum iura tenetur prolem alere ad annum vſque tertium finitum: quæ ſequitur educatio vſque ad emancipationem quæ ad Patrẽ ſpectat. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater haberet media ſuſtentationi prolis idonea. *Layman Lib. 5. Tractat. 10. cap. 3. &c.*

3. Pater obligatur non tantum proli legitimæ, ſed etiam ſpuriæ, ex iure Canonico, alimenta procurare, & honeſtas artes, & dotem filiæ, iuxta ſuum ſtatum, ſi indigeant. Peccat proindè ommittendo ſaltem mediocrem diligentiam, vt in hunc finem media acquirat, aut ſi bona ad hoc neceſſaria dilapidet. Neq; poteſt dotem filiæ, aut patrimoninm filio denegare, ex eo quod hic Ordines ſacros ſuſcipiat, aut filia inuitis parentibus alicui nupſerit. *Bonac. Azor, Reginaldus.*

4. In neceſſarijs ad ſalutem vt liberi inſtruantur curare debent parentes. Hinc grauiter peccant, primò, ſi quantùm in ipſis eſt non curent, vt bonis moribus imbuantur, vitent praua conſortia, mandata Dei, & Eccleſiæ obſeruænt, Sacramenta frequentent, Chriſtianam doctrinam ſeu rudimenta fidei addiſcant: Si vel exemplo, vel conſilio eos deprauent: denique ſi diſſolutos moderatè non puniant aut obiurgent. *Syluester, Sotus, Bonacina.*

5. Sunt tamen aliqui caſus in quibus Pater filium poſſit exhæredare: ſi nouercam ſeu Patris vxorem cognouit carnaliter, ſi cum graui diſpendio parentum bona dilapidarit, ſi Teſtamentum à parente condi impedierit, ſi Patri detento in carcere ſuccurrere detrectauerit fide iubendo. Denique ſi proles ante annum vigeſimum quintum vitam elegerit luxurioſam.

6. Atque hæ quidem cauſæ valent, quando filijs aliundè ſupereſt vndè viuant, vt fiat exhæredatio iuxta normam iuris Canonici, quod requirit vt cauſæ in Teſtamento exprimantur. Verùm quando, & vbi fieri poſſit ſæpè etiam pendet à iure ciuili, & municipali variorum locorum.

Quæres primò, An Pater teneatur dotare filiam volentem ingredi Monaſterium?

Re-

Respondeo teneri, eo casu quo teneretur illam dotare volentem matrimonio temporali se copulare. Quia coniugium spirituale fauorabilius est in ordine ad obligationem dotis quam coniugium carnale, cũ sit in se multo præstantius, & leges soleant causis pijs præ cęteris fauere. Sic disertè docet, & probat Sanchez de Matrim. Lib. 4. Disp. 26. Gum. 7. citans Felinum, Baldum, Greg. Lopez, Menochium, Bonacinam, quibus recenter accedit cum alijs Leander hic Tr. 1. Disp. 12. Quæst. 15.

Quæres secundò. An, & qualiter peccent parentes qui filiam inuitam cogunt vt Monasterium ingrediatur?

Respondeo grauiter peccare: quia violant ius quod habet filia vt sibi statum vitæ liberè eligat, quæ est grauis iniuria, vtpote in re maximi momenti. Imò parentes, & alij ad hoc cooperantes, inciderent in excommunicationem latam à Tridentino Sess. 24. cap. 18. de Regular. vbi hoc ipsum disertè statuitur. Præterquam *in casibus à iure expressis*: vt si constet fæminam fecisse votum Religionis: vel si sponsa post bimestre ab inito matrimonio, de Religione adhuc deliberans, non permittat matrimonium consummari: vel si fæmina ob crimen damnata v. gratia, ad perpetuum carcerem, conditionem Religionis ingrediendæ acceptet, &c. in his enim casibus cogi potest, cum ipsa se obligauerit, vt tradit etiam Henriquez, Portel, & Leander infrà.

Notandum tamen, 1. Quod si parentes non filiam, sed filium cogerent ad Religionis ingressum, etsi grauiter peccarent, excommunicationem illam probabilius non incurrerent. Quia cum Concilium de fęminis tanum mentionem faciat, non debere ad filios extendi docet Leander in hoc pręceptum *Tractat.* 1. *Disp.* 6. *Quæst.* 19. Palacius, &c. 2. Non incurri si parentes ad hoc efficiendum metum tantum leuem filiæ incusserint, quia hoc non est *cogere* vt loquitur Concilium, censent Bonacina, Suarez, Sanchez, Leander, *suprà*.

Quæres tertiò, An, è conuerso, parens vel alius sine causa impediens Filiam ab ingressu Religionis similem reatum, & censuram incurrant?

Respondeo affirmatiuè, ex eodem Tridentino suprà *Cap.* 18. vbi sic decernit: *Simili quoque anathemati subijcit eos qui sanctarum virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impedierint*: Ita etiam Bonacina, Sanchez, Pellizarius, Suarez *Tom.* 5. *in* 3. *Part. Disp.* 23. *Sect.* 5. Causa autem iusta impediendi possit esse, si quis prudenter iudicet filiam aut filium ad Religionem verè ineptum esse: vel illum Religioni noxium fore; vel quia in Religione quam ingredi intendit peruersè, aut dissolutè viuitur: vt annotat Suarez *de Relig. Tom.* 3. *Lib.* 5. *Cap.* 9. *Num.* 9. Molina, Dicastillo, Bordonus, alijque.

Quæres quartò, An peccent mortaliter parentes, qui sine iusta causa, sed absque fraude, aut violentia, importunis precibus Filium retrahunt à Religionis ingressu?

Respondent omnino affirmatiuè, Sotus, & Nauarrus *Cap.* 12. *Num.* 44. *&c.* 14. *Tractat.* 17. quia id cedit in filij graue præiudicium, citans etiam D. Antoninum, Paludanum, Angelum, Syluestrum, Tabienam: nec non Sayrus in Claui regia Lib 7. & Lib. 11. & apud ipsum Ledesma, Pet. Nauarra, Aragon, Salonius, & Greg. de Valentia: accedit Miranda, Bordonus, Molina, Dicastillo, Fagundez, Leander, alijque: quamuis hoc ex parte restringat Suarez *Tom.* 3. *de Religiones lib.* 5. *Cap.* 9.

Reliqua Decalogi Præcepta, Non occides, &c. *pertinent ad materiam* Iustitiæ *erga Proximum*, *ideoque cum ea in sequentibus appositè tradentur*.

CAPVT V.

De Iustitia, & Iure.

Cum cæteris Decal. Præceptis.

NOTA.

De *Iustitia, Iure, Contractibus, &c. actum est à nobis supra huius Tom.* 2. *Part.* 1. Pag 40. & sequentibus, *vbi tradidimus totam horum doctrinam speculatiuam, naturam, diuisionem, obiectum, subiectum, Dominum, præscriptionem, vti & singulorum Contractuum in specie.*

Hic igitur reliquam horum Doctrinam ad Praxim pertinentem in sequentibus accuratè complectimur, & eo fere ordine quo reliqua Decalogi Præcepta circa Iustitiam Proximo debitam in Bonis tam internis, quam externis versantur.

De

De Homicidio, Mutilatione, &c.

1. Homicidium est iniusta hominis occisio. Contingit enim homini iustè vitam auferri, vel ex Dei iussione, qui est supremus Dominus vitæ, & mortis, vel ex auctoritate legitima Reip. vti fit in suspendio malefactorum, vel ex graui causa aliquid faciendo vel omittendo, ex quo mors hominis præter intentionem indirectè sequatur. Non enim tenemur nostram, vel alterius vitam in quauis circumstantia, & quouis incommodo conseruare, cum ad huius conseruationem Præcepto tantùm affirmatiuo obligaret, quod cum incommodo valdè graui obligare non solet.

Hinc, nunquam licet auctoritate humana seipsum *Directè* occidere. Quia solus Deus est directus, & absolutus Dominus vitæ humanæ. Licet tamen quandoque causam aliquam ponere, ex qua *Indirectè* mors sequatur. Ita *D. Thomas* 2.2. *Quæst.* 64. *alijque*.

Vnde resolues cum communiori Doctorum sententia, 1. Licitum esse cum certo vitæ periculo peste infectis seruire. 2. Ad vitandum incendium se ex alto præcipitem dare. 3. Persistere cum tali periculo in sua statione militari. 4. Periculum idem subire pro conseruanda castitate. 5. Ex carcere aperto non fugere, aut sponte Iudici se plectendum sistere.

Denique, *Quæstio* in his valdè singularis est, An in prælio nauali licitum sit militibus, ignem pulueri nitrico inijcere, aut nauem perforare, & se mari committere, ne ipsi cum naui, & opulenta admodùm præda in hostis potestatem deueniant, quæ fusius resoluitur hic supra Tractat. 1. Cap. 13. Quæst. 5. *Pag.* 28.

2. Quoad occasionem *Alienam*, Licitum est occidere Aggressorem vitæ suæ, vel alterius: Hæc enim iusta defensio, non directa occisio est.

3. Idem dicendum est in defensione bonorum, honoris, castitatis, aut alterius virtutis, si id fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, si alia ratione defendere nequeas: Nisi tamen res sit momenti exigui, aut etiam magni, modo via iuris recuperari possit.

4. Non intelligitur modus inculpatæ tutelæ, si quis maiori vi vtatur, quam defensio postulet, aut si qui inuaditur, dum potest, non vult fugere, nisi sit persona nobilis, cui fuga pro ingenti dedecore reputanda esset, *Malderus*, *Diana*, *Layman*, *Lib.* 3. *Tractat.* 3.

Illicitum est occidere quando aggressor iniuria illata iam actu fugit. Quia sic non esset defensio, sed vindicta priuata: Ita *Toletus*, *Rodriquez*, cum communiori.

5. Præuenire non licet, & occidere insidiantem vitæ tuæ priuata auctoritate, sed ad publicam recurrendum est, quandiu nihil in te attentauit.

6. Tam qui occidit, quam qui mandat occidere homicida est. Hic tamen si re integra, & fide bona mandatum reuocauerit, extra noxam est patrati homicidij: non ita qui consuluit alteri homicidium, nam etsi effectu nondum secuto consilium reuocarit, homicida, & irregularis esse non desinit, si non desierit occisor illius consilio moueri. *Syluius*, *cum communiori*.

7. Filiam, vel Vxorem in Adulterio deprehensam, itemque Adulterum, in foro conscientiæ occidere non licet: & Leges ciuiles id inique permittentes à iure Canonico correctæ sunt.

8. Mortale est procurare Abortum etiam ante animationem fętus, licet fiat ad seruandam famam, salutem, aut vitam Matris: Simile peccatum est, aliquid quacumque demum ex causa præbere fęminæ, vel ab ea agi directè, ne prolem concipiat.

9. Ad Duellum, siue pugnam inter duos condicto loco, & tempore, vllo casu expresè prouocare, aut illud acceptare, mortale peccatum est: Aliud est si publica auctoritate duo pro toto exercitu decernant, vti factum est in Dauide, & Goliatho: Vel si aliquis quouis loco inuasus ferrum stringat, & pugnando seipsum defendat.

Pugnantes in Duello, item consulentes, suadentes, spectantes excommunicantur, in *Concil. Trident. Sess.* 25. *cap.* 15. & plura extant in Bulla à Clemente VIII. ea de re edita.

Duellum acceptare non censetur, qui prouocatus respondet, se ob prouocantem à consueta via non recessurum, aut si aggrediatur se defensurum. *Nauarrus cap.* 15. *Layman*, *Hurt. Less. Filliucius*, *&c.*

Alterum mutilare, membrum aliquod amputando, aut vulnus infligendo sine iusta causa peccatum est contra Iustitiam: quod verum est etiamsi id fieret cum consensu illius qui mutilatur: aut aliquis seipsum sine causa mutilaret, aut vulneraret. Ratio est, quia sicut nullus habet Dominium suæ vitæ corporalis, quod Deus sibi reseruatum voluit, sic nemo re-

retinet Dominium suorum membrorum, vt possit de illis quouis modo pro arbitrio disponere.

Hinc non licet se ipsum castrare siue ad castitatem conseruandam, siue ad tentationes sedandas.

Vnde etiam peccant parentes qui filium castrarent v. gr. vt illum cantui aut choro idoneum redderent.

Quæres quid pro hominis vita, aut vulnere, aut membri amputatione restitui debeat?

Respondeo ex communiori Doctorum sententia, restituendas esse imprimis expensas factas in curatione vulneris: item lucrum quod cessauit, & damnum quod emersit ex alterius morte, vulnere, aut mutilatione.

Sed *Quæres*, An pro ipso membro amputato, aut vita, aut cicatrice ex vulnere relicta, aliqua compensatio ex Iustitia debeatur?

Respondeo, etsi aliqui id affirment, probabiliorem tamen videri sententiam *Nauarri* aliorumque, qui negant vllam compensationem ex Iustitia deberi. Quia membrum, & vita hominis est bonum altioris ordinis quam vt pecunia, aut alio pretio æstimari, aut æquari debeat. Quamuis autem præcise pro ipsa cicatrice nihil sit restituendum, si tamen ex ea damnum sequatur, v. gr. in fœmina quæ ob deformitatem ex cicatrice contractam non potest pari nubere, debet ea iactura iuxta prudentis æstimationem compensari.

Damnatæ sunt in hac materia non ita pridem ab Alexandro VII. & Innocentio XI. *propositiones hic sequentes.*

Vir equestris ad Duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat. Alexander VII. Prop. 2.

Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, &c. Alexander VII. Prop. 27.

Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem à quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non possit innocens damnum euitare Alexander VII. Prop. 28.

Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam. Alexander VII. Prop. 19.

Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat. Innocentius XI Prop. 30.

Regulariter occidere possum furem pro conseruatione vnius aurei. Innocentius XI. Prop. 31.

Non solum licitum est defendere denfensione occisiua, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. Innocentius XI. Propos. 32.

Licitum est tam hæredi, quam legatario contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata soluantur, se taliter (vt suprà) *defendere, sicut & ius habenti in cathedram vel præbendam contra eorum possessionem iniustè impedientem.* Innocentius XI. Prop. 33.

Licet procurare abortum ante animationem fætus, ne puella deprehensa grauida occidatur, aut infametur. Innocentius XI. Prop. 34.

CAPVT IV.

De Peccatis Luxuriæ, & sexto Præcepto, Non mœchaberis.

1. LVxuria est inordinatus appetitus, vel vsus sensus venerei, qui fit in corpore cum commotione spirituum generationi seruientium.

2. Actus luxuriæ, alij sunt perfecti, & consummati cum seminis decisione, alij imperfecti, qui sistunt in interno desiderio, & oblectatione morosa. Speciem sumunt hi actus à diuersis obiectis circa quæ versantur, ideòque ea in Confessione sunt explicanda; vel etiam à modo quo exercentur naturali, vel contra naturam: diuersitas illa magis patebit ex sequentibus.

3. Fornicatio, est concubitus soluti cum soluta, quæ nempe libera est à Voto, Matrimonio, Religone, cum mutuo consensu habitus.

4. Incestus, dicitur concubitus cum cognatis, etiam spiritualibus, per Baptismum videlicet aut Confirmationem, & affinibus. Cognati hi sunt vsque ad quartum gradum; vti & affines, quando affinitas illa oritur ex copula coniugali: ex copula autem non coniugali, solùm extenditur vsque ad secundum. Cum ijs qui Religionem profitentur, aut Sacris initiati sunt, aut in loco sacro, potiùs sacrilegium videtur, quàm incestus. Cùm filia autem Confessionis, etsi cognatio spiritualis proprie non sit, dignum tamen est flagitium Confessarij depositione, & carcere, & ob similitudinem venit etiam nomine incestus.

5. Stu-

5. Stuprum, est copula quæ cum virgine exercetur, siue vir fuerit virgo, siue non.

6. Sodomia est, cùm sexus eiusdem duo commiscentur, etiam fæminæ, vel cum fæmina vir præposterè extra vas naturale. Quidam verò putant variari speciem sodomiæ, si fiat cum cognato, aut affine, aut cum habente votum castitatis, &c. Sed hoc parùm ad praxim iuuat, quia equidem in Confessione explicandum est, se sodomiam commisisse cum habente votum castitatis, affine, cognato &c.

7. Ad bestialitatem reducitur etiam coitus qui fieret cum dæmone. Sunt autem bestialitates reliquæ speciei eiusdem.

8. Sodomia, bestialitas, mollities non sunt eiusdem speciei infimæ, ac proindè in his non sufficit in Confessione dicere, se procurasse pollutionem: sed exprimenda est particularis species bestialitatis aut sodomiæ, ita Alexandro VII. suprà.

9. Mollities siue pollutio graue est peccatum, quoties sponte procuratur, aut voluntas in eam plenè consentit. Pollutio inuoluntaria non est peccatum; nec opus honestum vndè sequitur, v. g. Confessionem rerum turpium, relinquere oportet, nisi sit periculum consentiendi.

10. Defectu pleni iudicij, & consensus, in semiexperrecto pollutio non est mortalis, *Sotus*, *Toletus cum communi*. Dum ea prouenire aduertitur pro securiori praxi docent optimi Auctores, expedire tunc se munire signo Crucis, & sine alio attactu Deum feruenter rogare, vt se ab omni in eam delectationem lapsu conseruet, Ita cum Theologis plurimis docet, & suadet *Sanchez*, *Busen. Trullus &c.*

11. Oscula, & tactus verè libidinosi inter non coniugatos mortalia sunt peccata, non autem inter coniugatos, si absit periculum pollutionis.

12. Inter Sponsos amplexus, & oscula licita sunt in signum sinceri affectus, beneuolentiæ, non autem tactus impudici, qui proximè ad copulam disponunt. *Sanchez*, *Diana Part. 2. Tract. 17. Res. 6. &c.*

13. Quæ ab aliquo opprimitur, non tenetur ad defensionem sui illum lædere, vt verò tenetur clamare, & resistere quantum potest sine periculo vitæ aut famæ.

14. Si in cogitationibus venereis voluntas se habeat negatiuè, id est, non consentiat neque dissentiat motibus luxuriæ, probabile est non peccare mortaliter, nisi adsit periculum consensus aut pollutionis. *Sanchez & 9. alij* probati Auctores.

15. Probabile est simpliciter delectationem quæ fertur in personam coniugatam, aut affinem, non habere malitiam distinctam adeo quæ fertur in solutam, aut non affinem, ideoque non esse necessarium hanc circumstantium in Confessione explicare *Dian. Vasquez*, *& 7. alijque illi citant*.

16. Si oscula fiant ex vrbanitate, & ex more Patriæ, non sunt illicita, si non accedat prauus affectus. Viros Ecclesiasticos, & maximè Religiosos decet illum Patriæ morem, quantùm sine offensione fieri potest, meliori vrbanitate declinare.

QVÆRES: An, & quomodo vniuersim censeatur aliquis peccare contra castitatem indirectè, ponendo causam rei venereæ proximam, aut remotam?

Respondeo primo, Quando aliquis facturus rem necessariam, aut ex se licitam præuidet inde secuturos motus venereos, aut etiam pollutionem, quam nullo modo vult, aut directè intendit, tunc non tenetur abstinere à tali actione, si non existimet adesse periculum ne consentiat in illam delectationem. Quia ad actionem illam aliunde necessariam, aut ex se licitam requiritur ille motus aut pollutio tantùm per accidens; homini autem prosequenti suum ius non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus, alioqui sæpe deberet abstinere ab actionibus bonis, & honestis. Hinc 1. colligitur, non obstante periculo talis effectus, licitum esse audire confessiones mulierum, etiam quando exponunt res lubricas, & venereas: 2. Studere casibus qui circa talia versantur: 3. Aspicere, & alloqui personas alterius sexus: 4. Seipsum, aut alium medendi causa, aut ex alia honesta ratione contingere. Si tamen aliquis expertus esset se ex simili occasione sępius vlterius in expressum delectationis consensum mortaliter prolapsum esse, teneretur à causa illa etiam ex se licita abstinere, vt docet: *Nauarrus hic cap. 10. Sanchez, Filliuc. Laym. Nu. 16.* vbi notat; illos qui in actionibus vtilibus, aut ex se honestis tales effectus experiuntur, facilius liberari, si animo obfirmato eos effectus contemnant, quam si nimio timore imaginationem moueant, & sic mouendo magis ad cogitandum solicitent.

Secundò, Si causa, ex qua talis motus aut pollutio sequitur, sit proxima, siue ex natura sua ad venerem ordinata, vt est talis tactus, aspectus, lectio, aut locutio ex se luxuriosa, aut otiosè, & sine debita causa exercentur, mortale peccatum est ab illis non abstinere. Quia qui consentit in talem causam proxi-

mam, censetur moraliter in effectum consentire. Si verò sit causa tantùm remotè; per accidens ad pollutionem concurrens, vt nimius potus, aut cibus, aut equitatio, aut confabulatio, etsi absque causa, & vtilitate exerceantur, motus, aut pollutio ex illis secuta censetur tantùm venialis, dummodo ea non intendatur, & absit periculum consensus venerei. Quia effectus ille in talibus causis tantùm remotè, & imperfectè continetur, & potius proueniunt ex imbecillitate complexionis, & naturæ, quàm ex intentione illius qui talem causam aut actionem ponit. Ita etiam docet *Sanchez*, *Filliucius*, *Lessius*, *Diana* alios citans *Part.5.Tract.13.Resol.4.*

Itaque generatim vt sciatur quando tales effectus censeantur esse intenti indirectè, siue in sua causa, varij breuiter hanc Regulam statuunt: Si causa in genere luxuriæ sit peccatum mortale, pollutionem ex ea secutam esse mortalem: Si causa sit venialis, illum effectum esse venialem: Si verò causa nullum sit peccatum, effectum quoque nullum fore peccatum, secluso semper periculo directi consensus in ipsam pollutionem ex tali causa prouenientem.

De castitate Religiosa &c. Vide *suprà pag.* 137.

Remedia contra luxuriam, quæ decet Confessarium in promptu habere, breuiter assignat *Peyrinus Tract 1.Quæst.3.Cap.2.alijque.*

1. Humilitas, & oratio, vt agnoscentes nostram fragilitatem ad Dei auxilium recurramus. 2. Sobrietas in victu, & carnis mortificatio. 3. Custodia sensuum, & vitatio familiaritatis cum mulieribus. 4. Fuga otij. 5. Piorum librorum lectio. 6. Mortis & æternarum pœnarum viua meditatio. 7. Frequens Communio, & Confessio apud vnum prudentem, & stabilem Confessarium. 8. Occurrente tentatione, cogitare Deum adesse præsentem, seuerum peccati vindicem: ac frequenter animo reuoluere hanc sententiam: *Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat.*

Instructio Theologica, & Ascetica pro personis timoratis in hac materia Luxuriæ

NOtandum primò, Corporis ad libidinem commotiones, & alterationes reliquas in hoc naturæ statu, tam esse homini, etiam nolenti, naturales, quam sit ipsa natura animalis qua homo constat, & quam Deus ad conseruationem generis humani generando, ordinauit. Quod viri etiam docti, & timorati pro se, alijsque dirigendis in hac materia, præ cæteris anxia, & frequenti, sæpe non satis aduertunt.

Notandum 2. Documenta quæ hic appono, Auctorum esse apud omnes probatissimorum, non enim pro meis tantùm tradere præsumerem.

S. Bernardus apud *Rodriquez* Part. 2. cap. 20 sic docet. Molesta est lucta, sed fructuosa: quia si habet pænam, habet & coronam; non nocet sensus vbi non est consensus: imo quod resistentem fatigat, vincentem coronat.

Item, *Blosius* Abbas, & Asceta celeberrimus. Qui, inquit, delectatur vanè sibi placere, quamvis solum semel fiat, peius est in oculis Dei, quam si multos annos similes pateretur motus quamtumlibet mali sunt, si consensum non præbeat. Ideoque non est quod tristetur aut magni faciat sensus vel cogitationes has: & in ijsdem potes te habere quasi non per te, sed alium transirent. Et potes tibi persuadere (ait Sanctus quidam) eas extra te fieri: cogitationes enim prauæ in te sunt si illis consentias, & non aliter: & si non consenseris, domum tuam ingressæ non sunt, sed solum foris ostium tuum pulsarunt.

Alphonsus Rodriquez vitæ spiritualis singularis Magister *Part.2. Cap.20.* Considerandum, inquit, aliquos esse qui graui tristitia & dolore afficiuntur dum se turpibus, & inhonestis cogitationibus vexari animaduertunt, sic vt sibi persuadeant se à Deo desertos, & iram eius in se inflammatam, quod talia in mentem veniant: *qui magnus error* est, quod probat, & sic prodit.

Aliqui quid sibi in his agendum ignorant vt expellant, compescendo tempora, contrahendo frontem, mouendo caput, claudendo oculos: & subinde nisi dicant, nolo, videntur sibi consensisse. *Maius est* damnum quo quis se hoc agendi modo afficit, quàm quod à tentatione patitur. Id diabolus petit, qui probè nouit illos longissimè à consensu abesse. Idem illi non paruo sed magno lucro est: nec negotium est quod magna vehementia peragendum sit.

Sancti & vitæ specialibus magistri docent modum his resistendi non esse vt pugnetur quo fugentur, fatigando, & vim sibi inserendo imaginatione, sed solum illas parvi faciendo, quod declarant quibusdam similitudinibus, vt dum caniculi latrant, si eos nihili facias &c.

Ideo-

Ideoque optimum in his remedium inquit est, eos flocci pendere: vel faciendum monent vt is cui ventus multum pulueris in faciem conijcit, ille vero hoc nihili facit, sed occludit oculos, & progredietur. Et ad maiorem eorum qui his tentationibus vexantur consolationem vtque tandem aliquando inducantur hoc remedio vti, monent Sancti, quod quamtumlibet peruersæ sint cogitationes, nihil tamen easdem faciendas, sed quo deteriores sunt tanto minoris illas ducendas, quod non tam sunt periculosæ. De S. Catharina Senensi, alijsque Sancti ac timoratis exempla in hoc solida apponit.

Hæc, inquam, instructio pro personis timoratis, qui actu peccati timorem, & horrorem habent, non ita conuenit libertinis, & labi consuetis, quibus potius contra consensum voluntas firmanda est per considerationem mortis, inferni, æternitatis, de quibus suprà.

De hoc, & similibus, documenta plura traduntur suprà de Conscientia Scrupulosa in hoc Tomo 2. *Tract. 1. Cap. 1. ad Pag. 5.*

CAPVT VII.

De Præcepto VII. VIII. IX Non Furtum facies, &c.

De Furto, Rapina, &c.

1. FVrtum est occulta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter Domino: si fiat cum aperta violentia, dicitur rapina, quæ à furto specie distinguitur.

2. Furtum non est, in extrema vel grauissima necessitate propria vel a[lien]a accipere ex re alterius, quantum hic & nunc necessarium est ad subueniendum necessitati, neque obligatio est postea restituendi. Aliter sentiendum, in hoc de necessitate graui, iuxta dicta *hic Tom. 2.* Tract. 1. Quæst. 9.

3. Quantitas requisita ad furtum mortale, æstimanda est ex prudentum iudicio considerata pecuniæ raritate, & persona furto læsa. Non male rem determinare videretur, qui statueret quantitatem censeri grauem, quæ æquaret stipendium diurnum honesti artificis; solent enim homines laborem illum, eiusque pretium pro re notabili æstimare. Ita etiam docuit hic *Lud. Steilders*, & in suis dictatis plures alij Louani eruditi Professores.

Laxior est *Sotus*, *Corona Nauarrus de furto*, *Num.* 3. qui docent mortale non esse lautas diuitias possidenti auferre tres argenteos Respectu hominis quantumvis ditissimi vnum vel alterum aureum materiam grauem conficere censet *Bonacina alijque*.

4. Potest etiam in re modica aliquando graue peccatum admitti, si indè graue damnum eueniat, vt si quis sartori acum, quam vnicam habet, suffuretur.

Quando domestici furta non admodū damnosa sine magna difficultate restituere nequeunt, prudenter & licitè aget Confessarius, si illis iniungat, vt obsequijs extraordinarijs damnum compensare studeant.

5. Vxor à viro, filius à patre, si quid non magni pretij accipiat, non furatur: si tamen notabile quidam fuerit, omninò est restituendum.

6. Si quid contractu oneroso, vt emptione, à fure acceptum sit, sufficiet id ei, aut cui ille voluerit restituere, etsi quidam Domino proprio id probabiliter doceant restituendum esse.

7. Qui pauca furatur per vices, vbi summam notabilem expleuit, obligatur sub mortali ad totius summæ Restitutionem; modo illa pauca sic accepta sint, vt in morali æstimatione, vna summa totalis, aut notabilis damnificatio censeri possint: Quia tunc in idem recidit, siue quis ab altero auferat summam notabilem paulatim, siue simul, cùm in vtroque euentu damnum æquè magnum sustineat proximus. Deinde hęc praxis, vtendi v.g. paruis vlnis, aut mensuris, esset grauiter perniciosa commercio humano; vt proinde Innocentius XI. rectè prohibuerit propositionem 38. huic doctrinæ oppositam. Fusius hęc deducta inuenies supra *Tom. 2. Tract. 1. Quæst. 9.*

8. Sine furti crimine post vxor succurrere necessitati sui patris, aut matris, aut prolis ex alio Matrimonio, etiam nolente marito, ex bonis proprijs, aut communibus, dummodò post mortem viri ea, quæ largitur in sua portione computet. Quia illa iure naturæ tenetur eos alere, & maritus debet in hoc consentire, *Nauarrus, Lessius, Diana Part. 5. Tract. 8. Resol.* 34. Quod aliqui ad vxoris fratres, & sorores probabiliter extendunt.

9. Non furatur etiam v.g. famulus, qui moderatè vtitur tacita compensatione, si stipendium suum (quod supponitur illi promissum, & certò debitum) non possit aliter obtinere. Vti plures docent apud *Layman, & Tolet. Lib. 5. Cap. 15.* contra alios paucos. Et hæc illorum sic limitata doctrina, est omnino aliena à Prop. 37. reprobata ab Innocentio XI. *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam*, quam

quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt. Quia hic compensatio illa non relinquitur iudicio famuli, sed requiritur expressè vt salarium illud totum sit illis promissum, & certò debitum, & aliter obtineri non possit. Nihil autem horum trium propositio prædicta requirit: & ideò illa periculo iniusti excessus, & abusus viam pandere videtur.

QVÆRES, An liceat clam, aut etiam per vim propria auctoritate rem meam recuperare ab alio iniustè detentam?

Respondeo cum distinctione: Si res tua in specie extet apud iniustum detentorem, nec possit facile aliter recuperare, licitum esse non tantùm clam auferre, sed etiam vim adhibere. Quia perinde agis ac si vim inferres furi volenti rem tuam rapere, aut raptam retinere, quod licitum esse admittit communis sententia;

Quod si res tua apud alium non extet in specie, sed tantum in debito, quo alius tibi adstrictus tenetur, quod non facile potes recuperare, tunc dico licitum non esse vi rem æquiualentem eripete, aut debitorem violenta coactione ad debiti solutionem adigere. Quia debitum vt legitimè recuperetur exigit cognitionem causę, cognitio verò causę requirit officium iudicis, nemo autem in sua causa iudex esse potest.

QVÆRES præterea, An ille qui alteri damnum attulit ignoranter, aut non liberè, teneatur ad illud reparandum?

Respondeo negatiuè. Quia damnum non posuit, damnificato rationabiliter inuito. Assumptum probatur: nemo potest velle, vt quis sibi non inferat noxam, licet de ea inferenda inculpatè non cogitet, aut licèt necessariò eam inferat, cùm non possit ritè velle id quod tunc impossibile est. Confirmantur hæc ex Decret. Greg. *Lib.5.Tit.* 36.de iniurijs, damno dato Cap.vlt.nec non *Lib.3.§.ad legem:* quibus consonant Theologi passim omnes vnà cum Diu. Thoma.

Dices primò, quiuis licitè alterum arcet, etiam non liberè agentem; ne se lædat; ergo læsus in casu rationabiliter est inuitus.

Respondeo, concedo antecedens, quia alioqui ius se suaque defendendi inutile pro magna parte foret; sed nego consequens, eò quòd dispendium illud nec ab illo (vti suppono) nec ab alio inferente euitari potuerit.

Instabis, saltem poterit absolutè velle, vt quando iam iactura illa fuerit illata, restauretur ab inferente: hoc enim videtur requirere plena sui defensio.

Respondeo, negando assumptum: defensio vt sit licita debet fieri modo competenti; qualis non est, si quis vellet obstringere alterum sub reatu pœnæ æternæ vel temporalis ad resarciendum cum æquali detrimento aliquid, cuius ipse causam non magis mortaliter præbuit, quàm si bestia, aut res aliqua inanimata illud effecisset. Aliud est, dum amentem, v.g. aut furiosum, volentem mihi nocere, simpliciter impedio: Tunc enim non volo fieri aut ommitti sponte ab illo aliquid, quod facere aut omittere sic nequit; sed tantùm conatui eius resisto, sicuti resisterem furori alicuius bruti vel elementi, quod vtique permissum est.

Dices secundò, ille qui posuit causam damnificatiuam bona fide, tenetur eam re cognita remouere: ergo etiam tenetur reparare noxam, qui illam intulit eadem fide.

Respondeo, ille de quo in antecedenti, tenetur ad hoc ex Charitate, concedo: ex Iustitia, nego; Cùm enim illa actio ab eo processerit more non humano, in æstimatione morali tantumdem est, ac si ab eo non processisset. Proinde non tenetur etiam alter resarcire damnum à se bona fide allatum, ne quidem ex Charitate: quia non potest resarcire absque damno secundum se graui aut æquali, prout facere potest prior causam remouendo.

Instabis, cùm alteruter in casu incommodum subire debeat, satiùe videtur, vt is vltimatè subeat, qui illud à parte rei intulit.

Respondeo, negando assumptum: etenim rationi consentaneum haud est (vt ex prædictis liquet) obligari creaturam rationalem ad restaurandam iacturam, quam posuit absque vlla culpa. Proinde offensus cogitare potiùs debet, sibi illud non tam per hominem, quàm per infortunium obtigisse. Si tamen prudenter dubitaret, num afferens aut permittens damnum, aliquam culpam seu negligentiam commisisset, tunc licitè posset eum ad reparationem vrgere per magistratum, qui iuxta leges Ciuiles in similibus fauet damnificato. Et ex his patet, tutam esse hanc resolutionem, quæ in praxi magni sæpe momenti est, & passim magis supponitur quàm stabilitur.

De alijs Iniurijs, & Peccatis, quæ Præcepto 8. 9.& 10. aduersantur, ex sequentibus constare debet.

CAPVT VIII.

De Contractu in genere.

Contractus est consensus externus duorum, quo liberè, & legitimè vtraque pars vel saltem vna alteri acceptanti, se obligat. In qua definitione, pleræque conditiones ad contractum requisitæ implicitè continentur.

1. Ex qua sequitur primò, non perfici contractum, aut obligationem, si alteri promisisti sic, vt solus ipse sis conscius: imo etsi signum externum accesserit, si non acceptauerit alter, contractus nullus est, ac nulla proindè obligatio.

2. Qui ad contrahendum sunt inhabiles, aut quibus ius positiuum resistit, nihil agunt contrahendo, v.g. pupilli, fatui &c.

3. Nihil item agitur, si materia contractus sit illicita, vel illegitima, vti est res aliena vt cognita.

4. Eadem est ratio, si circa rei substantiam vis dolus, error versetur, quod accidit, v.gr. vbi acetum væniit pro vino, vitrum pro gemma.

5. Si tamen, circa qualitatem tantùm, aut circumstantiam eiusmodi accidentalem, error dolusue intercesserit, non idcircò contractus continuò est inualidus: Poterit is nihilominus interdùm ob iniuriam rescindi.

6. Imò nec si ex metu graui etiam iniustè incusso celebretur contractus, idcircò inualidus dicendus erit, siue onerosus is fuerit, siue gratuitus: est enim adhuc liber simpliciter, & voluntarius; licet à iudice rescindi possit ex arbitrio illius, qui metum passus fuerit. *Sanchez, Layman, Lugo, hic D.22.*

7. Excipitur iure positiuo contractus Matrimonij, Professio religiosa, & alia quæcumque vota, quæ tali metu extorta non obligant; item contractus dotis, qui in hoc contractum Matrimonii sequitur, Promissio vel traditio in rebus Ecclesiæ, auctoritas Tutoris per metum extorta. *Leg 1. § vlt ff. de auctor. tutoris.*

8. Illegitimè contrahunt, quibus bonorum suorum administratio non conceditur, eiusmodi sunt furiosi, prodigi, filii familias, vxores Religiosi, pupilli, minores. Excipe casus aliquos quos habet *Lessius Lib.2. Cap.17. Dist. 4.* & qui infrà occurrent.

NOTA.

Præter hæc, de Contractibus in genere, & singulis eius speciebus, vti & de Cambio, Societate, Emphiteusi, Montibus pietatis &c. alia tam speculatiua, quam practica tradi hìc supra, *Tomi* huius secundi *Part. 1. de iustitia Cap.2. pag.43. & sequentibus.*

CAPVT IX.

De Donatione, & Promissione.

1. Donatio alia est Verbalis, per quam res donata non traditur, & parit tantum actionem personalem, in eum, qui donauit. Alia est donatio Realis, in qua res donata etiam traditur, & statim transit in rem accipientis.

2. Donatio, etiam adhibita scriptura, & testibus, potest ante acceptationem reuocari. Ad donationem validam requiritur, vt absenti eam indicet ipse qui donat, nec satis est id fieri ab alio, sine eius mandato: quod si is cui res donatur, præsens taceat, censebitur acceptare. Quia in fauorabilibus qui tacet, consentire censetur.

3. Donatum pro absente acceptare potest Notarius, & pro causa pia homo quilibet cum vsu rationis,

4. Bonorum omnium donatio non semper est inualida, si donans præsentia tantùm bona intelligat, nec adiungat etiam futura; siquidem pietatis; aut dotis, aut mortis causa donatio facta sit, aut si ea iuramento aut morte firmetur. *v. Molin. D.280.*

5. Qui certam summam donando excedere prohibetur, Titulo tamen remunerationis, gratitudinis, eleemosynæ donare poterit; etiam sic imminuta aliqualiter portione legitima filiorum: Ita *Nauarrus, &c.*

6. Quod datum est per modum dispositionis tantum ad aliquid, v. gr. ad religionem, aliumue statum, retineri potest, etsi posteà status ille non sequatur.

7. Rex potest reuocare donationem tam suam, quàm prædecessoris sui, si illa Regnum enormiter lædat. *Bart. Lugo, Diana, Part. 8. Tract.6. Resol.18. &c.*

8. Modus adiectus donationi turpis, vel impossibilis, censetur non adiectus. *Molina, D.208. Col 5. &c.*

9. Donatio inter viuos, etsi res iam tradita sit, reuocari potest in certis casibus, nisi illa

fuerit remuneratoria, aut facta Ecclesiæ, aut Monasterio.

Primus casus est, si donatarius probetur esse enormiter ingratus, v. g. si donanti graues iniurias inferat, aut inopia laborantem non sustentet: quod notandum est ingratis filijs, quibus parentes omnia donarunt: *Lessius*, *Syluester*, *Trul. Bonacina*.

2. Si donans caruerit liberis, & posteà ei proles nascatur: hæc enim conditio inest donationi, ex dispositione iuris, vti notat *Diana*, *Sà*, *&c.*

3. Si donatio fuit talis vt filij omninò priuentur legitima portione, possunt eam, etiam ipsi filij reuocare. *Nauarrus*, *Lessius*, *Diana*.

10 Simplicem promissionem rei notabilis, etiamsi à promissario acceptatam, per se non obligare sub mortali docet *Caietanus et quidem alij*. Probabilior tamen videtur contraria opinio, quam tenet *Malder. Vasqu. Filliuc. &c.* si quis veram promissionem seriò expresserit, & non solùm propositum aliquid præstandi.

11. In foro tamen externo vt iudicetur seria, & valida promissio, vltra acceptationem requiritur vt exprimatur causa propter quam facta fuerit promissio, vt tradit *Couar. Villal. Trullus Lib. 7 cap. 16. D. 6.*

Plura de Promissione, & Donatione colliguntur ex dictis suprà de Voto, & infrà de Testamento.

CAPVT X.

De Commodato, Deposito, Mutuo.

1. COmmodatum est contractus, quo res aliqua quoad solum vsum, pro certo tempore, & gratuitò conceditur.

2. Depositum, est quod traditur custodiendum, vt integrum restituatur.

3. Mutuum ab vtroque differt in eo, quod transferatur in alium Dominum illius rei quæ mutuo datur, non item in illis quæ dantur per modum depositi, vel commodati.

4. Ante tempus definitum commodator rem commodatam repetere non potest sine iniustitia. Si tamen ex eo, quod re sua careat, illi damnum impendeat, potest eam ante tempus repetere, quamuis indè damnum æquè magnum impenderet commodatario. Quia (vt ait *Nauarrus*) in commodatione hæc tacita inuoluitur conditio: nisi intereà contingat rem esse necessariam commodanti.

5. Re deposita licitum est vti, quando depositarius bona fide existimat, depositori id non displiciturum; aliàs absque vsu seruari debet.

6. Si res commodata, vel deposita perierit, probabile est depositarium teneri tantùm in casu quo dolus, aut culpa crassa dolo æquiualens interuenerit: *Lessius*, *Layman*, *&c.*

Excipe tamen sartores, molitores, aliosque artifices, quibus res traditur expolienda, vti etiam nautas, & aurigas, qui ex leui culpa obligantur. Quia etiam in eorum commodum res alienæ illis traduntur. *Syluester*, *Lessius*, *&c.*

7. Si depositarius aut commodatarius dubitet, an commodatum siue depositum perierit sua culpa, non tenetur, in foro saltem interno ad restitutionem. Quia in dubio non præsumitur delictum. Ita *Sanchez de Matrim. Libr. 2. Disp. 41. Num. 18. &c.*

8. Dolus tamen præsumitur in foro externo, nisi depositum casu sic perijsse probetur, vt simul cum rebus depositarij seruari non potuerit, quod fieri potest, v. gr. imminente naufragio aut incendio, quo casu depositarius non teneretur rem alienam præ sua seruare.

9. Si quis depositum Domino reposcenti remiserit per hominem, qui vulgò fidus audiebat, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, rem Domino perijsse censet, *Molina apud Escobar*, *&c.*

10 Mutuans ad damnum sarciendum obligatur in conscientia, si de rei vitio mutuatarium non monuerit.

Item, nisi par necessitas vrgeat, rem mutuatam ante tempus repetere non potest.

11. Tenetur mutuatarius præstare casum fortuitum mutuo euenientem cùm penes eum rei Dominium sit, & in eadem qualitate, & quantitate eam suo tempore reddere debeat.

Non licet in vero mutuo, vllum lucrum accipere, quia esset vsura, vt Cap. Seq. magis patebit.

12. Mutuum distinguitur à pignore, hypotheca, & locato, quod in his Dominium rei in alterum non transferatur cui ea oppignoratur sed tantùm vsus, vti diximus de commodato, & deposito, in mutuo autem cum vsu Dominium transfertur. *Bonac. D. 3. Quæst. 3. Part. 1. &c.*

CA-

CAPVT XI.

De Vsura.

1. VSura est lucrum ex mutuo: tale lucrum est quidlibet pretio æstimabile, quod supra summam capitalem præcisè ratione mutui exigitur. Hoc autem iniquum est, exigere lucrum pro re mutuata, quæ non est amplius tua, sed aliena; quia rei mutuatæ Dominium transfertur in eum, qui mutuum accepit.

2. Vsura non est, si nihil vt pretium mutuans intendat, sed ex gratitudine tantùm aliquid speret, & ea intentione illi aliquid donetur, etsi donationem illam vt finem intendat. *Molin. Tom. 2. D. 305. Num. 6. Cardin. Lugo d. 25. &c.*

3. Vsura tamen incurritur dum vltra sortem signatè aliquid exigitur tanquam ex beneuolentia aut gratitudine debitum. Aliud enim est aliquid ex gratitudine sperare, aliud vt debitum exigere, hoc enim aliquam mutuam transactionem præsupponere videtur.

4. Si des mutuum, vt te in alterius amicitiam insinues, vsura non erit; imò nec si indè speres aliquod officium. Quia amicitia pretio æstimatur.

5. Vsurarium tamen est & illicitum pactum de officio aliquo obtinendo à mutuatario, vel de eius opera pro te impendenda: Ita communiter Doctores cum *Molin. Less. Salas, Card. Lugo.*

6. Vsura non est poscere aliquid ratione difficultatum vel expensarum, quæ erunt, vel timentur in recuperanda sorte quæ mutuò datur: item ratione periculi in eadem recuperanda. Quia pretio æstimari potest quod quis se in talem difficultatem vel periculum conijciat.

7. Nec est Vsura paciſci, & accipere aliquid ratione emergentia damni, cuius mutuum verè causa sit, aut cessantis lucri, vel cessaturi, modò de hoc ipso mutuatarius præmoneatur: vt si cum pecunia tua quam alteri mutuaris, poteras, & volebas negotiando quæstum facere.

8. Vsura est, mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum certo tempore, si quidem qui dat mutuum sciat nouum fore melius, & maioris pretij. *Syluester, Nauarrus, Trul. Disp. 13. n. 11.*

9. Ex sententia communi vsura est, si mutuum des vt posteà ex debito ciuili obligetur mutuatarius, tibi mutuari vicissim, aut vendere, aut merces apud te emere, aut operas suas tibi locare. Eiusmodi enim obligatio pretio æstimabilis est, quæ mutuatarium priuat potestate emendi alibi &c. *Lessius Lib. 1. cap. 20. D. 8. Card. Lugo, Layman Lib. 3. Tract. 4. cap. 10. Num. 3.*

Item si frumentum quod alibi habes mutuum des, cum obligatione, vt reddatur vel hic vel alibi, vbi plus valet, cum sumptu vel labore maiori. Nisi fortè alius Titulus æquiualens accedat, lucri cessantis, periculi, &c.

10. Si mutuo des, v. g. decem modios tritici, & interim per accidens crescat tritici pretium; potes eamdem mensuram repetere. Quia sic nō petitur frumentum mutuum propter eius pretium, sed propter ipsam substantiam frumenti, cui eadem mensura est æqualis. *Layman, Bonacina.* Aliud est de moneta dum eius valor accreuit, quia in ea æqualitas valoris non substantiæ spectatur, *Layman, Bonac. &c.*

Præter obligationem restitutionis, vsurarius est obnoxius pœnis à iure constitutis, *Cap. quamquam, de Vsu in 6.* vt si publicus siue notorius, non debeat admitti ad communionem altaris, aut absolui donec Vsuras actu restituat, vel cautionem pro ijs præbeat, neque sepeliri in loco sacro, & qui sepelit ipso facto est excommunicatus. *Bonacina, Lessius, Trull. Layman &c.*

CAPVT XII.

§. I.

De Emptione, & Venditione.

1. EMptio, est contractus quo pretium pro merce soluitur: Venditio, quo pretium pro merce accipitur. Vterque contractus mercis traditione completur, & vtriusque Iustitia in æquali valore mercis, & pretij consistit.

2. Etsi contingat venditorem necessitate ductum res suas vilius vendere, emptio tamen erit iusta. Quia à nullo deceptus est venditor, & venditio illi manet libera. *Caietanus, Bonacina, &c.*

3. Emptor potest emere minoris ex eo Titulo, quod multa simul emat. Quia tunc venditorem expeditam facit ad alia coemenda, & liberat eum curis res illas seruandi, & vendendi.

4. Venditor communiter vendere debet eo

pretio quod vel à Lege, vel à Magiſtratu conſtitutum eſt, & ſi nullum pretium ſit ſtatutum illud æquum cenſebitur, quod à communi hominum æſtimatione imponitur. Non conſiſtit tamen illud pretium in indiuiſibili, ſed diuiditur in medium, infimum, & ſummum: ſiue, in pium, moderatum, & rigoroſum, ita vt venditio iuſta ſit intra hanc latitudinem, vt videlicet modò infimo, modo ſummo pretio merces poſſint diuendi.

5. Debet in *æqualitate* mercis cum pretio computari labor, impenſa, induſtria adhibita in merce comparanda, conſeruanda &c. Vndè ex hac ratione excuſari poſſunt qui res minutas, aut fœnum, aut auenam in hoſpitijs charius vendunt, quàm paſſim alij in quantitate maiori.

6. Illud genus *Monopolij* iniuſtum eſt, quo mercatores aliqui inter ſe propria auctoritate conueniunt, vt coemendo merces certi generis, v.g. frumentum, ſalem, vinum, illas pro ſuo arbitratu charius diuendant, dum ipſi efficiunt vt vix alibi inueniri poſſint. Plura de Monopolio ſua circa p.78.

7. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei; quod ei obeſſe poteſt, ver. g. de ouibus ſi ſint morbidæ, de domo ſi ſit ruinoſa, de equo si ſit furioſus, de panno si ſit aduſtus: alioquin ad reſarciendam fraudem, & damnum ſecutum obligabitur. Ita Theolog. communiter.

8. Si occultè noueris debitorem tuum non eſſe ſoluendo, iniuſtum videtur pretio ordinario debitum illum vendere ijs, qui id neſciunt: Tam quia dolus eſt, quàm quia non reuelatur maximum vitium debito intrinſecum, quod eſt impotentia ſoluendi.

9. Licet rem vendere pretio currente, & nihil dicere emptori, etsi Venditor ſciat pretium mercis mox eſſe minuendum. Quia pretium currens, ſimpliciter adhuc iuſtum eſt. Seclusis tamen mendacijs, dolo, fraudibus, quibus emptorem ad emendum allicere nequaquam licet. *Bonacina q.2.p.5.n.12.cum Azorio, Filliucio, Leſſio, &c.*

10. Si duobus in ſolidum res ſit vendita, Dominium acquirit is, cui tradita eſt, modò pretium ſoluerit: Si verò neutri tradita sit, debetur ei qui priùs tempore emit, alteri verò relinquitur actio in venditorem. Dominium tamen, ante traditionem, in Eccleſijs, alijſque pijs locis requiritur. *Leſſius, Card. Lugo, &c.*

11. Si res empta pereat ante traditionem, & sit in indiuiduo determinata, v.g. hæc domus, hoc dolium vini, hic modius frumenti, illa perit emptori, nisi venditoris culpa perierit, aut aliter expreſsè conuentum fuerit: ſi autem empta fuerit res indeterminata, periculum ſpectat ad venditorem. Ita *C. Lugo, Leſſius, Bonac. Layman lib.3.tr.4.cap.17.*

12. Si poſt traditionem res vendita pereat, aut fiat deterior, cedit in damnum emptoris, etſi necdum perſolutum ſit pretium: quia res quælibet Domino ſuo perit. *Layman, Bonacina &c.*

13. Vſura eſt, minoris emere credita certa anticipata ſolutione; ſecluſo lucro ceſſante, damno emergente. Sic enim implicitè mutuat pecuniam minorem pro exigenda maiori, *Molina, Leſſius, Filliucius, Bonacina diſp.3. quæſt.3. part. 10.* Aliud eſt, ſi credita ſint incerta, litigioſa, aut cum difficultate exigenda: tunc enim iure coemuntur minoris pro ratione incertitudinis, ac difficultatis ab emente ſuſtinendæ in re obtinenda, ita *Bonacina, Trullus, &c.*

14. Regula vniuerſalis dignoſcendi, An in alijs contractibus, in quibus eſt rerum quæ permutantur, inæqualitas, interueniat aliqua iniuſtitia, plerumque erit, Animaduertere an inſuper ex vna parte accedat lucrum ceſſans, damnum emergens, aut periculum ſortis: Nam ex horum Titulorum iuſta conſideratione, aliquid vltra ſortem accipi poteſt. Vt fuſiùs deducit *Molina, Leſſius, Layman*, alijque Theologi, & Iuriſtæ.

Varia inſuper pro contractibus priuatis, ſingulorum locorum proprijs iuribus conſtituta ſunt, quæ nequeunt ad certa principia reduci, & ad Iudicem potiùs, quàm ad Confeſſarium pertinent.

Quæſtio in praxi ſingularis eſt: An vendentes licitè poſſint vino aquam miſcere, aut optimo tritico grana viliora, si per hoc vinum aut triticum non reddatur deterius, quàm id quod paſſim pro eodem pretio ab alijs venditur?

Reſpondeo, id non eſſe illicitum, si mixtio illa cum cautela, & sine immodico exceſſu adhibeatur, vti plures docent cum Leſſio de Iuſt. Lib.2. Cap.21. Dub.11. Bonacina Tom.2 Diſput.3. de Contract. q 2. Punct.6. Numero 17. Diana Part. 1. Tract.8. Reſol. 51. Contra Rebellium, Buſemb. Layman Tom. 1. Sect. 5. de Iuſt. Tract. 4. Cap. 17. §.2. Mendo in ſtatera Diſſert.6. Quæſt.4

Probatur noſtra reſponſio: quia in caſu nullum damnum aut iniuria infertur emptori: non enim tenetur venditor illi tradere merces maioris perfectionis quàm sint illæ, quæ pro eodem pretio ab alijs paſſim venduntur, & quę eandem vtilitatem habent ad vſus humanos,

vti

vti hic fieri supponimus. Ergo venditor per hanc commixtionem non delinquit contra Iustitiam, neque ad restitutionem obligari debet. Itaque confirmatur ex eo quod plures Auctores probati tradunt, licitum esse venditori imminuere rei mensuram, quando alia ratione obtinere nequit *Legitimum* illius pretium, cum per hoc nullam inferat iniuriam emptori, cui tradit merces pretio accepto æquiualentes.

Dixi in responsione, *si cautela sine immodico excessu adhibeatur*. Quia propter excessus periculum, hæc praxis, quamuis in se legitima, prudentibus tantùm, & timoratis indulgeri debet, ne aliàs homines laxioris conscientiæ facile sibi persuadent suarum mercium præstantiam cæteras longè antecellere.

De *Emptione*, Monopolio, Locatione, Emphyteusi, Feudo, Censu vario, Cambio, Contractu Societatis &c. vide alia supra *Tom.* 2. *par* 1. Pag 46.

§. II.

De Simoniaca Emptione aut Venditione.

SImonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi aliquid spirituale, aut spirituali annexum, pro pretio temporali. Nomen accepit à *Simone* Mago qui *Actorum* 8. hoc crimen admisit.

1. Requiritur ad Simoniam vt sit deliberata voluntas *emendi aut vendendi*, siue contractus onerosus, aut pactio tacita, vel expressa, & obligatio ex ea resultans. Non sufficit enim aliqua naturalis obligatio, v. gr. gratitudinis quando quis sperat, vel tantùm intendit aliquam remunerationem, si nulla intercedat obligatio, qualis solet esse in contractu oneroso. Per *pretium temporale*, intelligitur etiam id quod pretio æquiualet, vt est obsequium, patrocinium, famulatus &c.

2. Nomine *rei spiritualis*, non tantùm importatur res formaliter supernaturalis, & ad salutem nostram per se ordinata, vt est gratia, aut dona Dei interna, sed etiam res quæ causat gratiam, aut donum aliquod supernaturale, vt sunt Sacramenta, Concio, Preces, aut alia Sacramentalia: Item effectus, & vsus potestatis supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, benedictio, dispensatio, excommunicatio, electio ad beneficium, præsentatio, confirmatio, collatio, & alii actus ad iurisdictionem Ecclesiasticam pertinentes, qui omnes sine peccato Simoniæ emi aut vendi non possunt.

3. Denique ad Simoniam sufficit, quod ematur aut vendatur aliquid *Rei spirituali annexum*, vt sunt reditus beneficiorum, qui propter officium spirituale conceduntur.

Malitia igitur Simoniæ consistit in eo quod res sacra siue spiritualis irreuerenter tractetur dum instar rei temporalis pretio commutatur, ac si hæc esset illi æquiparanda.

Hoc peccatum est mortale ex genere suo, nec veniale fieri potest ex materiæ leuitate: Quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsius doni, tum etiam Dei qui singulari, & supernaturali modo illius doni auctor existit. Potest tamen esse peccatum veniale ob actus indeliberationem, & imperfectam cognitionem malitiæ. Ita *Suarez Tom.* 3. *de Rel. Lib.* 4. *cap.* 36. *Lessius hic Capit.* 35. *D.* 1. *Azor*, *Layman*, *alijque*.

Simonia alia est *iuris diuini*, quæ nempe est prohibita propter malitiam suam verb. gr hostiam consecratam vendere. Alia est *iuris humani*, quæ est mala tantùm propter prohibitionem. Hoc modo ab Ecclesia prohibetur, ideòque Simoniam iuris humani contrahit, primo, venditio Beneficiorum, etiam secundum id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius percipiendi fructus. 2. Venditio Officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. gr. sacristæ, aduocati Ecclesiæ, aut thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ cum obligatione alicui facta, vt suadeat alteri sibi conferre beneficium. 4. Contractum inire de resignando beneficio, vel soluenda pensione si alter beneficium tibi impetret. 5. Absque auctoritate superioris permutatio, & resignatio beneficiorum: vel etiam reseruatio pensionis ex beneficio resignato: hæc tamen possunt licitè fieri accedente facultate superioris qui illud constituit. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trident. Sess.* 24. *cap.* 18. pro collatione Ordinum, pro Tonsura, vel litteris dimissorijs, *Trident. Sess.* 2. *cap.* 1. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, & consuetudo id permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, quamuis non detur pro statu religioso, qui cum sit spiritualis iure diuino vendi non potest, sed pro onere sustentationis istius personæ, nisi forte excuset monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria: Ita *Layman*, *Lessius*, *Bonacina Disp.* 1. *Quæst.* 1. *Azor.* 3. *p.* 1. 12. *Cap.* 14. Idem est si pro Concione aut Missa pretium accipiatur, nisi ratione laboris extrinseci, aut al-

alterius incommodi pretio æstimabilis, vt docet suprà *Layman*, *Bonacina alijque*.

Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro Absolutione à peccatis, aut censuris, pro Dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, cum hæc sit iurisdictio spiritualis. Quamuis possit in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ, vt in quibusdam casibus fieri solet.

Non est autem Simonia, dare aliquid ad redimendam iniquam vexam, v. g. neganti Sacramenta in necessitate; aut impedienti legitimam beneficij possessionem, *Suarez*, *Lessius*, *Layman*, vel inique impedienti electionem, vel possessionem ad quod ius in re iam obtinetur; Quod si tale ius nondum habes, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Quia in primo casu non datur tamquam prætium æquiualens rei spirituali, sed vt alter ad officium rite præstandum inducatur.

Neque Simonia est dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, pro Missis, aut concionibus; aut de eo pactum inire: quia non datur tamquam pretium spiritualis officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ, quod illi ex iustitia debetur. *Suarez*, *Layman Lib.4.Tract.20*.

Non est Simonia saltem iuris diuini, quamvis possit esse quandoque iuris humani, spirituale cum spirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs; vel dare temporale pro temporali: vt si calicem, vel agnos Dei præcise ratione materiæ vendas: Vel dare temporale, pro spirituali per modum doni gratuiti, etsi adsit spes vel intentio alium excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Quia Titulus gratitudinis non respicit pretium, sed beneficium, nec soluit aliquid ex debita compensatione, modò vltra hos limites non rapiat habendi dira cupido, quam coercet Innocentio XI. Propos.45 declarans non euitari omnem Simoniam, quando datur temporale pro spirituali, et si temporale sit solum gratuita *Compensatio* pro spirituali, aut è contra.

Variæ sunt pęnæ Simoniacis constitutæ, quarum hic aliquas recenseo.

Primò, ob Simoniacam collationem, & susceptionem Sacrorum Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis ab exercitio ordinum susceptorum.

Secundò, ob Simoniam realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio: vnde talis non facit fructus suos. Et hoc ita se habet, licet aliquis à tertia persona tali modo prouisus vitium illud ignorauerit: nisi tamen, dum resciuit, contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. Ita *Layman Tract.10.Cap.vltimo*, *Lessius Lib.2.Cap.35.D.31. Bonacina Disp. 1. q.7. Par.2.Num.20.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: quamuis alijs beneficijs iure ipso non priuatur, nec ad noua obtinenda, ante sententiam iudicis, redditur inhabilis.

Quoad pretium simoniacè acceptum pro Beneficio, aut alia re spirituali, si non est secuta rei collatio, iure naturæ restituendum est illi a quo est acceptum. Si verò secuta est collatio, & Simonia vtrimque completa, probabilius est restitutionem faciendam esse Ecclesiæ, & non illi qui pretium contulit: Quia Ecclesia hac ratione tam dantem quam accipientem punire intendit.

QVÆRES primò, Quid dicendum de casu subtili, quo certo contra collatorem v. g Episcopum pro mille florenis, quod beneficium non sit mihi, sed alteri, collaturus, vt nempe mihi conferendo, collator mille florenos ex sponsione lucretur?

Respondeo, illam sponsionem esse Simoniam palliatam, & illicitam; non enim tam est sponsio, quam tacita emptio beneficij.

QVÆRES secundò, Quid si quis procedat per contractum innominatum hoc modo: Conferam tuo nepoti hoc beneficium, si tu simile conferas meo nepoti, cognato, vel amico?

Respondeo, collationem illam esse Simoniacam, si de re præstanda non simplex insinuatio, sed verum pactum intercedat, quod ex *Cap.finali, de pactu*, satis colligi potest.

QVÆRES tertiò. Quid iudicandum de eo qui pecuniam præbet alicui tertio vt intercedat apud alterum, vt hic intercedat apud Collatorem beneficij, vt conferatur illi qui dictam pecuniam præbuit?

Respondeo, illum casum apud aliquos Auctores vt licitum admitti: quia, inquiunt, pretium illuc datur pro re merè temporali, nempe pro gratia siuè intercessione amici apud collatorem: hanc sententiam vt probabilem habet *Vasquez, & Sanchez in Opusculo. Tom.1. Lib.2. Cap.3.* & aliqui Recentiores apud *Dianam P.4.*

Tract.

Tract. 4. *Reſ.* 51. & iterum *Part.* 10 *Tr.* 15. *Reſol.* 5. Sed ipſe *Vaſq.* & *Sanch.* cenſet contrariam ſententiam eſſe probabiliorem: quod omnino verum iudico tam ab auctoritate, quàm à ratione; quia illud pretium ſaltem mediate pro ipſo beneficio conferri videtur. & hac via facile foret paſſim palliare Simoniam in oculis hominum, ſed praua animi intentio fugere non poteſt oculos Dei, vt etiam rectè hic notat *Stephanus à S. Paulo Pag.* 422.

Quæres quartò, An liceat abſque Simonia pro beneficio aut alia re ſpirituali accipere aliquid temporale Titulo gratitudinis, ſic vt de illo ex gratitudine præſtando pactum intercedat? Licitum id eſſe, videtur admittere *Diana* citans *Valentiam*, quia non eſt pactum inducens obligationem iuſtitiæ. Verum etſi non inducat obligationem iuſtitiæ, adfert tamen nouam obligationem, & pretio æſtimabilem, ſuprà ſimplicem gratitudinem, quæ per ſe libera eſt, nec obligat determinatè ad hoc vel illud donum conferendum, quod tamen fit ex vi iſtius contractus, qui proinde onerofus cenſeri poteſt. De quo videri poteſt Innocentij XI. Prop. 45. *ſuprà pag.* 33.

CAPVT XIII.

De Teſtamento.

1. TEſtamentum eſt iuſtæ voluntatis diſpoſitio de rebus poſt mortem præſtandis, cum hæredis inſtitutione. Et per hoc vltimum differt Teſtamentum à *legato*, ſiue fidei cōmiſſo partiali, quod tantùm eſt donatio particularis alicui à defuncto relicta. *Codicillus* eſt quaſi imperfectum Teſtamentum, ſine hæredis inſtitutione, ad conſtituenda aliqua legata, vel ad aliquid in Teſtamento explicandum, mutandum, addendum, vel demendum. De quibus *Layman lib.* 3 *tract.* 5. *cap.* 1. *Bonacina, Tanner. alijque.*

2. Ad Teſtamentum ſolemne, ſiue, clauſum, requiruntur à iure variæ ſolemnitates: nempe vt teſtator illud ſua vel alicuius manu ſcriptum offeret ſeptem teſtibus idoneis, non defectuoſis, non cœcis, ſurdis, mutis, nec furioſis, & prodigis, infamibus, religioſis, cognatis, qui in teſtatoris poteſtate ſunt; (quibus adde ipſum hæredem, & qui in eius poteſtate ſunt) ſed maſculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram profitendo id eſſe ſuum Teſtamentum: tum ſi poſſit manu ſua ſubſcribit, alioqui id præſtat octauus pro eo teſtis: dein omnes, & ſinguli ſeptem teſtes eodem tempore ſubſcribunt, ſi poſſint, per ſe ipſos; proprioque, vel alieno, aut communi omnes ſigillo conſignant, *Layman*, *Bonacina diſp.* 3. *q.* 19. *Par.* 1. &c.

3. Si Teſtamentum careat debita ſolemnitate, & dubitetur an teſtator intenderit conficere Teſtamentum *clauſum*, an verò apertum habebit ſaltem vim Teſtamenti *nuncupatiui*, quod tantùm requirit vt ſeptem prędicti teſtes coram audiant, & intelligant teſtatoris voluntatem, etiam ſola voce expreſſam. Quia præſumitur teſtatorem hoc ſaltem voluiſse potiùs quam actum ſuum eſse irritum *Sanchez*, *Lugo* &c. Conſultum eſt in conficiendo Teſtamento etiam adhibere Notarium qui particularium locorum iura noſse ſolet, vt valori Teſtamenti in foro externo tutiùs conſulatur.

4 Notat quoque *Diana Par.* 6 *tr.* 5. *Reſ.* 30. inualuiſse conſuetudinem vt minor numerus teſtium quam ſeptem ſufficiat ad valorem. Certè hominibus ruſticanis quinque teſtes ſufficere, ſi dificulter plures habentur, abſque ſubſcriptione, ſi non ſint litterati, tradit *Layman*, & *Bonac.*

Item tempore peſtis neceſse non eſt teſtes ſimul congregari, ſed tantùm vt ſinguli ſeorſim adhibeantur: imò abſolutè loquendo tunc duos vel tres ſufficere ex iure gentium docet *Diana p.* 7. *tract.* 6. *cum Sà*, *Layman* &c. Neque minus militibus, dum in caſtris ſunt, concèdunt iura priuilegium.

5. Si Teſtamentum factum ſit ad *pias* cauſas, etiam in foro externo iuris ſolemnitates non requiruntur, ſed tantùm quæ iure gentium ſufficiunt, nempe duo teſtes, inter quos fœmina eſse poteſt. *Couar.* & *alij* 12. Item Parochus, aut Confeſsarius etiamſi legata eſſent pro Eccleſia propria, *Leſſius*, *Lugo*, &c. Et quamuis morte interueniente contingeret Teſtamentum non eſse abſolutum, validum tamen eſt quoad legata pia, *Diana* &c. In foro autem conſcientiæ etiam ſine vllo teſte ſufficit ſcriptura, nutus, vel aliud ſignum, quo voluntas Teſtatoris ſufficienter indicatur. *Molina*, *Lugo*, *Diana*.

6. Si autem Teſtamentum factum fuerit ad cauſas *non pias*, & careat ſolemnitatibus iure requiſitis, probabilius eſt illud *ſaltem in foro conſcientiæ* eſse omninò validum adeòque licitè retineri quod ex tali Teſtamento poſſidetur. Quia illæ ſolemnitates tantùm requiruntur in foro externo ad fidem in iudicio faciendam, & excludendam omnem deceptionem. Ita *Leſſius de Iur. Lib.* 2. *cap.* 19 *diſp.* 3. *Barboſa*. *Vviggers. part* 9 *tract.* 7. *Reſol.* 49. *contra Molin*. *Diana* &c.

Hinc

Hinc hæres ab inteſtato non videtur excuſari in foro conſcientiæ à perſoluendis legatis in Teſtamento non ſolemni relictis, ſi ſatis ipſi conſtet de voluntate Teſtatoris. De qua ſi dubius ſit, tenetur cum alijs pro ratione dubij componere. Quia in hoc dubio neutri parti fauet poſſeſſio.

7. Teſtari non poteſt Religioſus profeſſus, nec filius familias de bonis aduentitijs ſine patris conſenſu, niſi tamen ſit Clericus, etiam primæ Tonſuræ: nec cœcus ſine teſtibus, nec pupillus, niſi ſit doli capax, & iuramento confirmauerit. Nec in bello iuſto captus, nec obſes apud infideles. Nec maniſeſtus vſurarius, niſi præſtita cautione: valebunt tamen huius legata ad cauſas pias si pœnitens obierit. Nec vxor nisi ad pias cauſas, sicubi legitimè ſtatutum ſit, vt non poſſit teſtari sine conſenſu mariti, vt refert *Sà, & plures alij*.

8. Patris Teſtamentum inter liberos ab eo ſolo ſcriptum, aut ſubſcriptum validum eſt, etiam ad pia legata, *Sà, Diana, &c.*

9. Poteſt Pater ob iuſtam cauſam inæqualiter filijs bona relinquere, vbi non obſtat lex particularis, ſed non poteſt legitima portione priuare.

10. Etsi ſpurium à Teſtamento excludat ius ciuile, ex iure tamen Canonico poteſt illis Pater alimenta relinquere, & filiæ dotem ſi ea indigeat.

11. In dubio Teſtamenti iudicandum eſt Teſtatorem, id voluiſſe, quod si adeſset dicturus crederetur.

12. Qui iurauit non renocare Teſtamentum, ſi reuocet, certum eſt validè reuocare, imò à periurio si cauſa reuocandi ſubsit, probabiliter excuſatur. *Sà, &c.*

13. Conditio hæc Teſtamento apposita, *ſi filia non nupſerit*, in ea quæ nunquam nupsit, item, *ſi non intrauit Religionem*, pro non apposita habetur.

14. Teſtator nullo iure poſitiuo prohibetur, omiſſis conſanguineis collateralibus, v. g. fratre, quemuis extraneum hæredem conſtituere, *Bonacina, & alij 5. apud Dianam Par. 1. tr. 8. Reſol. 83.*

15. Profeſſio religioſa Teſtamentum priùs factum non irritat, cum tunc fuerit ſui iuris, vt Theologi paſſim admittunt.

16. *Executor* Teſtamenti poteſt eſſe, qui excedit annum 17. ætatis, vnus vel plures, mas vel fæmina, Clericus, aut Religioſus, ſed cum licentia ſui prælati, & quidem Generalis, si ſit Societatis: ſed Franciſcanis id omninò iure prohibitum. Si tamen hos executorem agere contingat, acta non erunt inualida, ſed tantùm illicita, *Layman, Bonacina, Diana Par. 8. Tr. 8. Reſol. 9.*

17. Si à Teſtatore nullus nominetur Executor Teſtamenti, executio ad hæredem pertinebit, etiam ad pia legata: poteſt tamen tali caſu Epiſcopus eam ad ſe pertrahere iure communi *Layman &c.*

1. Quando voluntas Teſtatoris honeſtè impleri poteſt, non poſſunt legata ad pias cauſas commutari etiam in opus manifeſtè melius, niſi ex diſpenſatione Pontificis, & iuſta de cauſa: *Vaſquez* id etiam Epiſcopo concedit, Communis opinio Doctorum admittit ad Epiſcopum, hæredem, & executores pertinere per epiKiam interpretari, non eſſe à defuncti voluntate alienum, ſi aliqua mutatio fiat: v. g. Si pecuniam reliquerit ad calices emendos pro Eccleſia, quæ calicibus non eget, poterunt eam applicare ad comparandas caſulas, aut alia ornamenta, quæ magis ad Templi vſum conducunt *Vaſquez, Molina, Barboſa, &c.*

18. Si executores intra annum ſua culpa negligunt exequi Teſtamentum, ius executionis ad Epiſcopum deuoluitur. *Molin. Diana, & 8 alij.*

19. Imò in legatis pijs tenentur ad executionem intra ſex menſes, idque etiamſi nondum intra ſit hæreditas. *Molin. Vaſquez, Diana Par. 8. Tr. 6. Reſ. 25.*

20. Si bona defuncti nō ſufficiant ad legata omnia perſoluenda, diſtribuenda ſunt omnibus pro ſingulorum rata æqualiter, quia eo in caſu ius ad ſolutionem eſt in omnibus æquale. *Diana, Syluester, Sanchez, Bonacina.*

FORMVLA autem Teſtamenti talis eſſe ſolet *In nomine Dei omnipotentis, Amen. Ego N. N. nunc liberè, & integris ſenſibus commendo Corpus Terræ ſanctæ, & Animam meam Deo creatori, ſub protectione B. V. &c. Hæredem meum conſtituo N. N.* exprimendo bona relinquenda, debita ſoluenda, legata pia, aut alia pro particularibus perſonis prout cupit de rebus ſuis diſponere. Poſtea nominat Executores ſui Teſtamenti, & exprimit obligationes, ſi quas illis imponit. Poſtremo annotat locum, diem, & annum; & infrà Nomen ſuum, ac Sigillum apponit; Subſcribunt etiam teſtes ſinguli.

Et quoniam in quibuſdam varia ſunt aliquando variorum locorum iura, expedit in conficiendo Teſtamento Notarium loci publicum adhibere, aut alium peritum, & fidelem, vt in singulis ſecurius procedatur.

CA-

CAPVT XIV.

De Restitutione.

§. I.

Quinam teneantur ad Restitutionem.

1. Restitutio, est actus iustitiæ quo reparatur damnum per Iniuriam alteri illatum. *Iniuria* autem est, læsio iuris alieni in re quam possidet, vel ad quam possidendam ius habet. Hinc si læsio sit contra solam charitatem aut aliam virtutem, non est sufficiens fundamentum restitutionis. Iniuria hæc aliquando est *Materialis*, quando quis bona fide causa fuit damni illati, aliquando *Formalis*, quando mala fide, id est, sciens, vel scire negligens alteri damnum intulit.

2. Non solus ille qui proximè damnificat ad restitutionem obligatur, sed etiam illi qui ad damnum alteri inferendo cooperantur. De his vt Confessarius promptè possit iudicare, sequenti versu aptè comprehenduntur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestãs.

3. *Iussio* indicat eum, qui iubet vel mandat damnum inferri, ad illius Restitutionem teneri, siue mandet expressè, siue tacitè tantùm, v.gr. quando famulus ex verbo vel signo satis colligit gratum fore suo Domino si damnum inferat, Dominus ad Restitutionem obligatur.

Non obligatur tamen qui absque vllo mandato ratum habet opus suo nomine factum. Quia ratihabitio præsens non est causa damni iam præteriti.

Neque mandans, qui ante executionem mandatum suum reuocauit, si id mandatario tempestiuè innotuit. Quia tunc damnum non est illatum ex vi mandati, vtpotè retractati. *Molina*, *Filliucius*, *Lessius de Iustitia Lib.* 2. *Cap.* 13.

4. *Consilij* nomine intelligitur is qui suadendo, negando, aut hortando causa efficax fuit damni illati, ac proindè in defectum exequentis ad Restitutionem obligatur: illi autem, qui prauum eius consilium secutus fuit, consulens ad nihil tenetur, nisi dolosè ignorantem suadendo circumuenerit, iuxta Reg. Iur. 62. in 6. *Nullus ex consilio nisi fraudulentum sit, obligatur.*

Si consulens ante rei executionem consilium suum seriò reuocauerit, & conatus fuerit factum impedire, probabile est excusari à damni illati Restitutione: Quia tunc damnificans præsumitur potius propria malitia quam alieno consilio moueri, vti videre est apud *Bonacinam*, *Sà*, *Tanner. Dian. Tract.* 2. *Miscel.* 18. & *Tract.* 5. *Resol.* 83. Quamuis plures sint, qui contrarium tenent, præsertim quando eum cui damnum parabatur non monuit, vt sibi præcaueret.

5. *Consentiens*, *fautor*, *receptor*, siue *recursum* præbens, si cooperando efficax causa damni extiterit, illud pro sua parte resarcire tenetur. Talis est v.gr. qui suo calculo vel suffragio verè causa fuit vt eligeretur indignus, vel vt aliquis dignus iure, aut spe sua excidat: item, qui sciens furem recipit, & fouet, vel res furtiuas coemit. De his enim L. 3. dicitur, *Receptatores non minùs delinquunt quam aggressores.*

6. *Palpo* dicitur, qui laudando, & adulando, vel etiam ignauiam exprobrando, aliquem animat ad damnum inferendum, qui ad Restitutionem tenetur si efficaciter ad damnum cooperatus est.

7. *Participans* est, qui partem prædæ recipit, aut cooperatur, v.g. agendo pro fure excubias, aduehens instrumenta quibus res aliena auferatur. Excusantur tamen illi, si verè metu grauioris mali adacti ponant istiusmodi causam ex se indifferentem, v.g scalam fenestræ admoueant ex qua per accidens alterius damnum consequitur. Quia non sunt causa moralis talis damni, iuxta principium 15. quod suprà Tract. 1 tradidimus.

8. Qui concurrunt ad damnum *priuatiue*, vt *mutus*, siue silens, *non obstans*, *non Manifestans*, tenentur ad Restitutionem quando ratione pacti, aut officij ex iustitia damnum impedire debent; vt docet *S. Thom.* 2. 2. *Qu.* 62. *Art.* 7. Tales sunt principes, aut Magistratus, qui possunt, negligunt impedire latrones, milites, aut alios grassatores, qui subditis damna inferunt. Item, Tutores & Administratores bonorum non impedientes damna pupillorum, aut aliorum quorum curam susceperunt. Denique famuli, qui negligunt arcere furem extraneum Domini sui horreum, domum, aut cubiculum ingredientem.

9. Prædicti omnes non obligantur ad Restitutionem, si non sit moraliter certum eorum mandatum, consilium aut cooperationem in damnum efficaciter influxisse, sic vt sine illis non fuisset illatum. Quia in materia iustitiæ

vel

vel maximè, melior est conditio possidentis, vti ostendimus *To.2.Tr.1. Princ.* 3. & ita docet *Bonacina*, *Tanner Diana*, *Lessius de Iust.hic Cap.* 13. *Disp.*4.

10. Probabile est Parochum aut alium Confessarium, qui ex negligentia vel ignorantia, cùm debuit, omisit pænitentem de restitutione facienda monere, non obligari in pænitentis defectum ad Restitutionem faciendam. Quamuis enim non admonendo grauiter peccauerit contra Officium Confessarij non instruendo pœnitentem, non tamen contra iustitiam, & ius alicuius tertij: nisi tamen ex malitia Restitutionem positiuè dissuaderet, aut impediret. Ita *Bonacina*, *Lessius*, *Layman Lib.* 3. *Tract.* 4. *Cap.* 7. *contra Nauarrus*, *Angel.* &c.

11. Si plures concurrant ad damnum sine mutuo consensu, sed quisque seorsim, non plus tenentur singuli restituere, quam sit damnum quod per se intulerunt. Si autem cum mutuo consensu, & auxilio id fecerunt, singuli tenetur in solidum in defectu alterius totum damnum resarcire. Quia singuli sunt causa totius damni, quod non fuisset illatum nisi ex confidentia in mutuo auxilio. *Vasquez Molina*, *Filliucius*, *Bonacina hic Disp.* 1. *Quæst.*2. *Par.* 11.

12. Quando actio iniuriosa fuit *lucratiua*, primo loco tenetur rem ablatam restituere is apud quem exstat, aut qui mala fide rem absumpsit: illo autem non restituente reliqui qui adiuuerunt obligantur. Quando autem actio non fuit lucratiua, vti fit in mutilatione, incendio, detractione, tunc primò obnoxius est restitutioni qui fuit causa primaria damni, vti mandans, vel executor. Quod si illi non velint, vel non possint restituere, tenentut reliqui cooperatores. *Caietanus*, *Layman*, *Bonacina*, *Nauarrus cap.*17. &c.

13. Quando damnum passus, causæ principali condonauit, liberantur etiam minùs principales, non contra, vti cum alijs docet *Layman Lib.*3. *Tract.*2.*cap.*6.

14. Qui alium impediuit ab aliqua re obtinenda, quæ non erat illi debita ex iustitia, v.g. ab officio vel beneficio, absque vi vel fraude, non tenetur ad restitutionem, quamuis si ex odio fecerit grauiter peccauerit. *Vasquez*, *Sà*, *Bonacina*, &c.

15. Si autem id fecerit per vim, fraudem, calumniam, mendacium, tenetur compensare damnum iuxta spem, & probabilitatem quam alter habuit illud bonum obtinendi, secuudùm iudicium, & arbitrium prudentis viri. Quia quilibet habet ius, ne per media illicita à sua spe, aut petitione iusta deijciatur. *Lessius*, *Bonacina*, *Molina*, *Tom.* 1. *Disp.*135.

16. Quando bona restituenda, aut debita sunt incerti Domini, vel ad eum non potes accedere, si ea teneas absque delicto, post adhibitum frustra conatum restituendi vero Domino, probabile est quod possis ea tibi retinere; idque tutum in praxi affirmat *Diana Part.* 2. *Tractat.* 3.*Mis. Resol.*5. quamuis cum D. Thoma plures sentiant danda esse pauperibus.

17. Quod si conscius es te ea habere ex delicto, v.g. furto vel vsura, teneris absolutè illa in pauperes, aut alia opera pia erogare. Quia tunc optimo quo potest modo, fieri debet restitutio, vt cùm nequeat corpori, saltem animæ veri Domini sit proficua, vti docet communis sententia apud *Layman*, *aliosque*.

§. II.

Quid restitui debeat à Possessore, aut damnificatore bonæ, aut malæ fidei?

1. SI Possessor bonæ fidei posteà intelligat rem esse alienam, tantùm tenetur eam restituere vnà cum fructibus ex ea perceptis si extent, vel quantùm ex ijs factus est locupletior, si consumpserit. Ratio quia Possessor bonæ fidei non tenetur ratione iniustæ acceptionis, sed tantùm ratione rei acceptæ, & possessæ, ergo non tenetur plus restituere quàm ex ea possideat. Exempli gratia, vestem à fure tibi *donatam* bona fide accepisti, & attriuisti, Dominus posteà comparet, tantum illi teneris restituere vestem attritam, & tantùm insuper quantum tuo vestimento pepercisti, etiamsi vestis attrita serica, & valdè pretiosa fuisset. Quod si vestem illam non dono accepisti, sed pretio *emisti*, nihil præter vestem attritam est restituendum. Si autem sine tua culpa *perdita* aut ablata est, ad nihil omninò teneris. Ratio horum, quia nihilo factus es ditior: quę doctrina alijs materijs facilè potest applicari. Ita *Bonacina*, *Layman Lib* 3. *Tract.* 2. *Cap.* 3. alijque passim Doctores.

2. Quia bona fide fecit contractum quem posteà deprehendit esse *vsurarium*, tantùm tenetur restituere alteri id in quo ipse inde factus est ditior: *Layman supra*, &c. Eadem ratione, si quis bona fide *vendidit* rem alienam, dono sibi datam, v.g. vestem de qua supra, debet acceptum pretium restituere, nisi tamen ipsa vestis apud alterum reperiatur; hæc enim Domino restitui debet, non pretium. *Molina*, *Vasquez*, *Lessius Lib.*2. *Cap.*14. *Disp.*1.

Quod

Quod si rem tibi donatam alteri gratis *donasti*, aliam non donaturus, ad nihil teneris, nisi forte ex charitate Domino indicare vbi res extet *Bonacina*, *Trul. &c.* Quia indè non es factus ditior, cùm nihil habeas in rebus tuis quod alios non haberes.

Simili modo, si rem ipse bona fide *omisti*, & posteà *vendidisti* absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus ille apud quem res extat, *Molin. Lessius*, contra *Vasquez*, *&c.*

3. Notandum hic est, *fructus* qui ex aliena re possunt prouenire, alios esse fructus naturales ipsius rei, vt fœtus animalium, fructus arborum, &c. & hi vna cum re Domino cedunt, censentur enim esse pars aliqua rei fructiferæ: alij autem sunt fructus meræ industriæ quos res ex se non parit, sed tantum ad illos acquirendo adhibetur per modum instrumenti. v. gr. frumentum alienum alio deportatum cum lucro vendidisti, vel pecuniam alienam ad negotiationem adhibuisti, non teneris hunc fructum, siue lucrum restituere. Quia non est fructus alienæ, sed tuæ industriæ.

Prædicta penè omnia fundantur in lege naturæ, quæ declaratur regula iuris 46. in 6. *Locupletari alius non debet cum alterius iactura*. Et l. non hoc. ff. de condict. Ind. *Natura æquum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem*. Ex quibus in praxi alij casus deducuntur.

4. Quoad Possessorem, siue damnificatorem *male fidei*, debet vniuersaliter ita restituere vt ponat æqualitatem cum iure alterius, & ipse ex delicto suo, & mala fide lucrum non faciat. Est autem male fidei Possessor qui rem iniustè possidet, sciens, aut per crassum seu mortalem ignorantiam scire negligens, ius sibi non competere.

5. Si res apud malæ fidei Possessorem casu fortuito petijt, etiam peritura etiamsi apud Dominum mansisset, in foro conscientiæ nihil restituere tenetur. Ratio, quia non tenetur ratione vel acceptæ, cùm ex ea nihil possideat, neque ratione iniustæ damnificationis, cùm ipsa istius damni fortuiti causa non fuerit, vti hic supponitur.

6. Si tamen eam dolo absumpsit, aut per negligentiam, crassam siue mortalem perdidit, etiamsi alias apud Dominum peritura fuisset, tenetur illius æstimationem Domino præstare. Ratio, quia in hoc casu obligat Titulo iniustæ damnificationis, *Lessius*, *Layman &c.*

7. Plerumque iniustos malæ fidei Possessor, aut damnificator, non tantùm tenetur restituere rem ablatam, & fructus perceptos, detractis suis expensis, sed etiam compensare Domino damnum emergens, aut lucrum cessans ex rei carentia. Quia per iniustam eius detentionem est vera causa talis damni, etsi ipse parum aut nihil ex ea percepisset. *Layman Lib. 3. Tract. 2. Cap. 4. Num 7. &c.*

8. Si rei alienæ dum mala fide detinetur pretium augeatur, Domino augetur, ac proindè illud etiam augmento debet Domino restitui, *Layman supra*.

9. Probabile est eum qui in extrema necessitate consumpsit rem alienam, non tantùm sibi commodatam, sed etiam ante eam necessitatem furto acceptam, non teneri posteà, etsi, possit eam compensare. Quia furtum non ademit illi ius quod quiuis habeat ad consumendam rem alienam in extrema necessitate. *Hurt. Con. Palaus*, *Diana*, contra *Vasquez*, *Lessium &c.*

QVÆRES ex his primò: Quid dicendum de eo, qui cùm vidisset domum agricolæ à militibus iniquè spoliari, abstulit ipse duas vestes valentes 15. florens, hac ratione ductus, si ego non auferam alij certò rapient.

Respondeo: Si accepit animo restituendi Domino, rectè fecisse; quod si contingat posteà Domino restitui non posse, neque tenebitur etiam pauperibus restituere, vt docet *Layman* ex probabili multorum sententia. Si autem abstulit sine animo restituendi peccauit, & à Restitutione non excusatur. Quia vti milites, ita ipse inuito Domino rem alienam occupauit.

QVÆRITVR 2. Quid iudicandum de eo qui in naui frumentum, aut annonam alienam furto absumpsit, quando postera die in naui omnia exceptis hominibus submerguntur, aut diripiuntur?

Respondeo teneri ad restitutionem. Quia cum semel ratione rei iniustè acceptæ fuerit obligatus, per euentum fortuitum posteà subsequentem non absoluitur.

§. III.

Qualiter restituendum pro homicidio, stupro, adulterio, fama &c.

1. QVi alium iniustè occidit, aut læsit, tenetur restituere omnia damna pecuniaria quæ læsus, eiusque hæredes, vxor, aut parentes patiuntur ratione iniustæ occisionis, aut mutilationis. Quia horum omnium causa iniusta fuit. Tales sunt primò impensæ in medicos,

dicos, medicamenta famulos, & alia ægro necessaria, detractis ijs quę sanus fuisset consumpturus. Secūdò lucrum cessans ex opificio, aut officio quod læsus nequit exercere, quantum scilicet prudentis arbitrio spes lucri valebat, detractis expensis, que in suam sustentationem consumere solebat. Mortuo autem occisore hæc omnia hæredes præstare tenentur. Non tamē probabiliter soluere debita occisi: Quia occisor illorum causa non fuit *Layman, hic alij;*

2. Si læsus interfectori omnia remisit ante obitum, ille hæredibus, vxori, & cæteris ad nihil tenebitur. Quia ius quod hi, tantùm ratione occisi, acquirunt, iam remissum est.

3. Qui ab alio fuit prouocatus ad pugnam, nō tenetur ad Restitutionem. Quia alter prouocando liberè fecit illi potestatem vt pro viribus agat ad vitam sibi auferendam. Adeoque obligationē illam vltrò ipsi tunc remisit. Idem dic de eo qui iniustum inuasorem occidit, etiamsi per leuem contumeliam, aliquam ei inuadendi occasionem præbuisset.

4. Pro ipsa vita, membro, cicatrice, nihil in rigore restituendum, sed venia tantùm petenda. Quia sunt bona ordinis superioris, quæ pecunia æstimari nequeunt, ita *Lessius, Layman &c.* Contra *Sotum, Syluester, &c.* Consultum est vt Confessarius occisori imponat Missas, & eleemosynas pro anima occisi.

5. Quoad *stuprum*, qui virginem inuitam deflorauit, tenetur vel eam ducere, vel compensare damnum indè secutum, arbitrio viri prudentis; pro ipsa præcisè virginitate nihil est restituendum. Hinc si stuprum mansit occultum, aut Matrimonium æquè opulentum non impediuit, aut cum virginis consensu absque vi, vel fraude, vel Matrimonij promissione patratum fuit, stupratori nulla restitutio incumbit. Quia in hoc casu volenti non est facta iniuria; neque in priori casu damnum illatum est. *Lessius, Bonacina, Trullus &c.*

Idem est de eo, qui virginem solis blanditijs & precibus in consensum inflexit: nisi tamen preces fuerint coniunctæ cum minis, aut metu reuerentiali, qualis solet esse ancillæ erga Dominum. *Trullus &c.*

6. *Adulter, & Adultera* tenentur resarcire damnum, quod legitimæ proli ex adulterio nascitur. Non tenetur tamen ordinariè adultera declarare quod proles sit spuria, cum sua infamia, & domestica cum viro discordia. Quia bona fortunæ quibus priuatur legitima proles debent cedere bono famæ, quo mater priuaretur, cùm hoc sit altioris ordinis. Nec proles tenetur matri affirmanti se spurium esse, fidem adhibere.

Conari tamen debet mater quantùm potest alia via damnum compensare, v.g. in vtilitatem legitimæ proli familiam diligentiùs administrando, de bonis proprijs plus illi quàm spurio distribuendo, denique, si idoneus sit, spurium inducendo vt relicta hæreditate fiat Ecclesiasticus, vel Religiosus *Layman Lib.3. Tr. 3. Part. 1. Cap. 14. Filliucius, Trul &c.*

7. Eadem cum proportione dicenda sunt de adultero, quem contingit faciliùs à Restitutione excusari, siue quia damnum ab adultera compensandum credit, siue quia rarò potest certò scire spurium à se, non ab alio procreatum esse. *Bonacina, Trul. Less. Lib. 2. Cap. 10. Disp. 6.*

8. Pro læsione *famæ*, æqualis fama restituenda est. Quando ea reddi non potest, non teneris per pecuniam aut alia bona inferioris ordinis illam compensare; & idem est de alijs bonis spiritualibus. Potes tamen per sententiam iudicis ad talem Restitutionem obstringi.

9. Si ex detractione famæ sequantur alia damna fortunæ, v.g. impediendo ab officio, beneficio, lucro &c. detractor obligatur ad æstimationem damni secuti ex morali prudentum iudicio, vti patet ex dictis. §. I.

10. Reuelare alterius crimen, quod notorium est, iure, fama, vel facto, etiam in alio loco vbi ignoratur, non est contra iustitiam. Secùs est de crimine in priuata domo coram paucis commisso. Quia qui hoc admisit, nondum ad famam suam alio loco ius admisit.

11. Illicita est compensatio famæ talis, vt si aliquis tuam famam læserit, tu possis vicissim illum infamare. Quia illa esset manifesta vindicta, quam nemo priuata auctoritate exercere potest. Si tamen nequeas iniustam infamiam alia via auertere, licitum est aliquem alterius defectum occultū propalare, v.g quod anteà fuerit deprehensus in mendacio, aut periurio. Quia hoc tantùm est cum moderamine inculpatæ tutelæ famam suam defendere. Ad hanc præcisè defensionem licitum esse alienas litteras aperire, docet *Peyrinus, Diana P. 3. Tract. 6. Res. 55.*

12. Si quis suadendo aliaue ratione Religiosum ad apostasiam induxit, tenetur ex iustitia illi reditum suadere, & Monasterio aut Collegio compensare commoda, quæ ex illius bonis, aut industria prouentura videbantur.

Qui conscius obligationis potest in vita restituere, non vult tamen id præstare nisi in articulo mortis, aut post mortem per hæredes, absolui non potest. Quia habet actualem voluntatem perseuerandi in statu peccati, *Bonac. Salas, Layman, Trul. Cap. 14. Disp. 11.*

§. IV.

§. IV.

Quænam excusent à Restitutione?

EX parte *Creditoris* regula generalis est, primò; Quandocumque creditor rationabiliter contentus esse debet vt Restitutio differatur, potest ea differri, licet creditor ille sit inuitus. Quando autem contentus esse debeat, colliges ex dicendis. Ita cum communi *Scotus*, *Nauarrus*, *&c.*

2. Si creditor cui facienda est Restitutio, ostenderit saltem implicitè se obligationem illam remittere, v.g. reddendo chirographum, per hoc remissa esse censetur, modò id fecerit liberè, non verò vi, metu, aut fraude inductus.

3. Si solutio æquiualens præstita sit alteri, cui creditor erat obligatus, excusat debitorem in foro conscientiæ, modò cautela adhibeatur ne creditor cogatur denuò soluere, *Bonac. &c.*

4. Si creditori facta est compensatio per operam, aut expensas in procuratione officij, aut beneficij æquiualentis.

5. Omitti potest Restitutio quamdiu constat quod creditor sit pecunia, v.g. mutuo data, abusurus ad graue peccatum, nisi ex omissione illa grauius malum timeatur.

Ex parte *Debitoris*, primò excusatur in foro conscientiæ à compensatione damni, qui illud intulit sine graui culpa Theologica, id est, sine peccato mortali, nisi aliud pactus sit, vel inde factus fuerit ditior. Hinc excusatur à restitutione damni, qui in subita ira aliū occidit sine aduertētia sufficienti ad peccatū mortale, &c.

Qui autem aduertens ex sua actione periculum damni secuturi, omittit in eo præcauendo diligentiam, quam homines similis conditionis adhibere solent, tenetur compensare damna, quæ indè actu sequuntur. In foro autem externo tantùm habetur ratio culpæ iuridicæ, quæ diuiditur in latam, leuem, & leuissimam, neque requirit offensam mortalem vt cogat ad restitutionem.

2 Excusatur qui ad restituendum est impotens seruata status sui iusta decentia, v.gr. non tenetur ciuis primarius abijcere se ad artem mechanicam: nec mechanicus artis suæ instrumenta diuendere; sed sufficit per partes tantùm soluere quantùm supra statum lucrari potest. Nisi tamen illi sua culpa, & per vitam prodigam ad illam status sui amissionem deuenerint. *Bonacina Layman &c.*

Adde, nisi ipse Creditor ex dilatione solutionis æquale damnum subire cogatur. Debet enim debitor potiùs illud incōmodum sustinere quam creditor, cùm res debita ad hūc iure pertineat. Et idem dicēdum est, si status debitoris conflatur, non ex rebus proprijs, sed à creditore acceptis. Has enim restituendo, tantum censetur debitor ad statum proprium, & suis medijs conuenientem redire.

3. Excusatur debitor si nequeat restituere absque periculo animæ suæ, vel suorum, v.g. prostituendo filias quæstui meretricio, filios latrocinijs, seipsum desperationi &c.

4. Si non possit restituere absque periculo vitæ, aut notabili iactura suæ famæ. Quia non tenetur plus damni sustinere soluendo, quam alteri inferat omittendo.

5 Si restituēdo debeat creditor subire damnum notabiliter grauius quam sit ipsum debitum, etiamsi fuisset contractum ex delicto.

6. Quādo rem teneris restituere pauperibus, potes illam tibi applicare; si iuxta tuum statū sis pauper. Quia ipse debitor non debet esse deterioris cōditionis quā alij pauperes. *Lay. &c.*

7. Excusat iuxta leges *Cessio bonorum*: Iure enim constitutum est, vt qui tam multa contraxit debita vt nequeat satisfacere, possit bona sua relinquere in manibus creditorum, & sic manere liber, etiam in foro interno, retentis tantùm artis suæ instrumentis, & rebus ad sustentationem necessarijs. Si tamen posteà redeat ad pinguiorem fortunam ad Restitutionem obligatur. Ex lege, *cum & filij qui boni. Nauarrus*, *Lessius*, *Bonacina &c.*

8. Denique à Restitutione famæ *insuper* excusaris, si ab eo quem infamasti pari modo sis infamatus. Si eius fama aliter sit recuperata. Si infamia iam abijt in obliuionem. Si crimen occultum quod propalasti posteà alia via factum sit publicum. Aut si illius, cuius crimen aperuisti, alia eiusmodi crimina sint satis publica; tunc enim illius fama parum aut nihil censetur imminuta

QVÆRES. An pro debito quod non restituitur aut soluitur, licita sit compēsatio, quādo debitum non est certum, sed probabile tantùm? Negat meritò sententia cōmunis. Quia vna ex conditionibus requisitis ad iustam cōpensationem dicitur esse, quod debitum sit liquidum, id est, de illo certò constet, vel saltem iudex declarauerit ad illū pertinere: & ita docet Vasq. Mol. Suarez, Thom. Sanchez Lessius *Lib. 2 de Iust. Ca. 12. Num.* 58 & plures alij quos refert Diana *Par. 7. Tract.* 10. *Res.* 16.

Circa hanc resolutionem notari possunt considerationes quas mouet Card. de Lug. *de Iust. Disp* 16. *Sect. 5. Num.* 97. vbi sic concludet: Quotiescumq; ergo probabilitas versatur cir-

circam ipsam compensationem, possum licitè compensare occultè debitum sequendo aliquam opinionem probabilem, quæ dicat, non solum rem esse meam, sed me posse licitè vti compensatione: & quoad hoc, inquit, omnes debemus conuenire.

Strictior esse videtur opinio Matthæi de *Moya* in Selectarum Quæstionum parte altera ad *Tr.6. Disp.4. Quæst.1. Pag.326*, vbi sic ait: Quando ex vtraque parte militat opinio probabilis, alia debitori, alia creditori fauens, circa ius, vel circa factum ex cuius probationibus resultat opinio probabilis docens iudicem posse rem actori applicare, non obstantibus probationibus pro reo factis, tunc opinio media mihi placet. Nimirum, quoties opinio vtrique patri fuerit probabilis, vel sua cuique probabilior, vt frequenter euenit, licitam esse compensationem, non in toto, sed in medietate. Ratio est, quia quando ius duorum ad eandem rem est æquale, debet æquale esse vtriusque emolumentum: in hoc enim nulli fit iniuria, nullusque rationabiliter inuitus esse potest, cum eadem sit vtriusque sors, & vnusquisque exponatur eidem periculo amittendi partem re vera sibi competentem, vel fortunæ lucrandi, quæ ad alium etiam pertinebat. Ergo iustitia, quæ æqualitatem amat, rem inter vtrumque diuidendam dictat. Hæc vlterius *Moya* pluribus confirmat, quæ loco citato expendi possunt.

Quomodo possit Catholicus excusari à Restitutione bonorum Ecclesiasticorum, eorumque fructibus male perceptis, vide suprà Part.3. Tract.2. Cap.5. Et quis possit dispensare, & sub qua conditione vt Laicus talia bona retineat, *Ibid.* Denique, an & cui restituendum pretium simoniacè acceptum, vide Tract.5. Cap.12. de Simonia.

Quomodo per Compositionem cum Pontifice possit aliquis liberari à Restitutione, quando bona sunt incerti Domini, aut quando hic propter hæresim, aut aliud graue delictum, meretur in pænam, isto debito priuari videri potest, si res exigat, apud Lessium *de Iustit. Libr.2. Cap. 16. Dubit. 11.*

* *
*

CAPVT VLTIMVM.

Quando teneatur ad Restitutionem Iudex Aduocatus, & Testis: & de forma in iure procedendi.

1 IVdex qui condemnat reum vel ex priuata scientia, vel ex cognitione per iniuriam extorta, tenetur ad Restitutionem siue hæredibus, siue alijs quibus per hoc damnum intulit. Ita Nauarrus *cap.18. n.59.* Sotus de secreto *Membro 3.q.1. Concil.5.* Lessius de Iure *lib.2. cap.29. dubit 18.* Quia damnando ex priuata scientia facit iniuriam reo, cum sic non procedat vt competens Iudex, nec ex vi officij talis potestas sit illi concessa. Quando etiam per iniuriam extorquet crimen, ponit iniustè causam damni inde secuti, ideoque tenetur illud reparare.

Censetur autem iniustè crimen extorquere: 1. Si per seipsum criminis inquisitionem incipiat, nulla præcedente infamia, aut denunciatione iuridica, quæ inquisitioni viam aperiat. 2. Si tormentis, vel metu propinquo tormentorum Confessionem elicuit, cum non adessent indicia idonea ad torquendum. 3. Si dolo induxit ad confitendum, vt promittendo illi impunitatem si crimen agnosceret, &c.

Sed in his obseruandum. Si Iudici suppetebant aliæ rationes ex quibus reum iuridicè damnare poterat, tunc non teneri ad Restitutionem. Quia procedendo ex scientia priuata, vel extorta, tantùm iniuria commissa est in modo inferendi damni, non in illius substantia, cum idem damnum ex alia ratione iustè inferre potuerit.

2 De *Aduocati* obligatione dicendum, quando ex ipsius negligentia, aut imperitia, cliens iustam causam amisit, tenetur huic resarcire damnum quod ipsi inde accessit. Quia lex Iustitiæ requirit vt pro suo cliente diligentiam debitam adhibeat pro conditione causæ sibi commissæ; vt si sit difficilis, aut magni momenti, plus studij, & curæ applicare teneatur, quàm si sit facilis, aut momenti minoris. Præterea ratione officij tenetur esse instructus peritia conuenienti in illo iure, & munere quod exercet, cum pro idoneo Aduocato se exponat, & pro qualitate personæ sic instructæ stipendia recipiat: in quo si desit, pro ratione damni inde secuti ad Restitutionem obligatur.

Quando Aduocatus defendit causam quam satis aduertit esse iniustã, tenetur ad Restitutio-

tionem omnium damnorum quæ parti obueniunt ratione patrocinij ab illo suscepit, vt sunt expensæ in lite factæ, & alia quæ per litem amisit, & si clientem cum bona fide procedentem non monuit de causæ iniustitia, tenetur illi de damno inde consecuto. Quia horum omnium se veram causam præbuit siue committendo, siue omittendo contra debitum sui officij, ad quod præstandum se tacitè obligauit.

Quod si cliens monitus de causæ iniustitia nolit à lite desistere, tenetur adhuc Aduocatus causæ prosecutionē deserere. Neque tunc licet illi inducere partem ad transactionem cum illius damno coniunctam. Quia transactio siue compositio tantùm habet locum in causa dubia, vti docet D. Thomas *q. 7. art. 3. ad* 2. Syluester *v. Aduocatus n.* 16. Nauarrus *cap.* 25. *n.* 28. Ex quo etiam patet, grauiter peccare siue Consiliarios, siue Aduocatos; qui in decursu litis aduertentes partem alteram, cui forte fauent, tueri causam iniquam, iuducunt alteram ad compositionem, recedendo ex parte à suo iure, cum tamen illis constet ius huius dubium non esse.

Aduocatum nulli facere iniuriam defendendo etiam causam minus probabilem, modò verè probabilem, diximus suprà Tr. 1. in principijs practicis de opinione probabili: & vt rectè hic notat *Lessius*, sæpe id quod apparet minus probabile, à parte rei verius est.

3. de *Teste* in iudicio dicendum, *Si* vel ex certa scientia, vel ex crassa ignorantia protulit falsum Testimonium, & ratione istius alter iniustè damnum sustinuit, tenetur in solidū ad totius damni Restitutionē. Quia testis ille per iniuriā fuit causa efficax totius damnificationis quæ ex illius Testimonio prouenit.

Si tamen *Reus* iam erat per alios testes conuictus, & tuum Testimonium illis accedens nihil effecit, sic vt propter illud nec pœna sit aucta, nec Iudex redditus sit firmior ad eam infligendam, tunc ad Restitutionem nō obligaris. Quia etsi falsum illud testificando iniuriam intuleris, non fuisti tamen causa efficax damni secuti, cum illatum sit ex prioribus Testimonijs, & tua testificatio superueniens in illud non influxerit: ita Lessius cum alijs, suprà *cap.* 13. *dub* 2. *& Cap.* 30. *Dub.* 7.

Qui falsum Testimonium dixit ratione cuius mors vel mutilatio inferenda est, tenetur sua dicta reuocare, si id profuturū sit, quamuis ipsi periculum similis pœnę immineret; ita Doctores communiter. Quia, in pari damno melior censeri debet conditio innocentis, *ex Regula Iuris.* Idem dicendum, si quis alios ad falsum Testimonium dicendum induxerit. Quod etiam in Restitutione famæ, pecuniæ, & honoris in pari detrimento locum habet.

Si quis falsum testificatus est ex ignorantia, vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non obligari ad restitutionem docent passim Theologi, cum Petro, Nauarra, Lessio, Caietano *q.* 70. *Art.* 4. alijsque, neque teneri cum vitę periculo suum Testimonium reuocare, vt ibidem Caietanus Quia nec tenetur ratione rei acceptæ, cum nihil acceperit; neque ratione iniustæ damnificationis, cum supponatur non peccasse, saltem mortaliter: vt magis probatur suprà *Tr.* 5. *c.* 7. *in fine.*

Testis non tenetur ad Restitutionem ex eo quod in alterius periculo se non obtulerit ad testificandum, vt docet Nauarrus *c.* 15. *n.* 27. &c. Quia non tenetur ex iustitia se ad hoc offerre; quamuis aliquando teneatur ex charitate, vt si videat suum Testimonium esse necessarium ad innocentem liberandum. Neque ad restituendum tenetur, si nolit testari, quando inde graue damnum illi immineret. Quia in hoc casu neque per se obligationem habet vt graue damnum sibi procuret neque Superior potest ad hoc eum obligare, nisi in casu quo ratio boni publici id postularet.

Sed quid si nullum damni periculum immineat, & à Iudice citetur, vel iubeatur citari ad testificandum? Docent non pauci, si hoc casu fugiat, vel se occultet, vel aliqua arte Iudicis interrogationem eludat, ad Restitutionem obligari. Ita Nauarrus *cap.* 25. *num.* 41. Sotus *lib.* 5. *de Iust. q.* 7. *art.* 1. Mich. Salonius *qu.* 70. *art.* 1. *dub.* 3. *alijque.* Quia, inquiunt, hoc ipso quo citatus est per publicum nuncium, tenetur ex Iustitia Testimonium proferre; sicut tenetur is cui munus tutoris impositum est.

Respondet tamen *Lessius* suprà, adducens Petrum Soto, Salonium, & Ioannem à Penna, primò verius omnino videri, eū qui se occultat, vel fugit anteaquam Iudicis præceptum, aut citatio illi legitimè denuncietur, nō teneri ad Restitutionem damni secuti ex defectu testificationis: quamuis potuerit grauiter peccasse contra charitatem proximi. Ratio est, quia nemo tenetur pręcepto Superioris, priusquā ei debito modo imponatur, vt si aliquis, etiam non rectè, vitet conspectum Superioris, ne illi mandatum aliquod imponat, tali mandato nondum denunciato non obligatur.

Secundò, Non videri etiam improbabile, ad Restitutionem damni non teneri, si postquam citatio Iudicis per ministrum publicū illi

illi insinuata est, fuga, vel fraude aliqua testificandi actum declinauerit; vt si reum sibi inimicũ esse prætendat. Ita Lessius supra, citans Syluestrum id apertè docentem *ver. Testis N.* 8. Molinam, & alios; Quia etsi in tali casu admittant peccatum contra obedientiam, & charitatem proximi, non tamen contra iustitiam, quæ obligationem restituendi fundare solet. Quod confirmatur ex eo, quod nemo possit alteri dare ius ad functiones liberas alterius, nisi qui illarum est dominus: cum ergo nemo præter me sit Dominus mearum functionum, qualis est testificatio; nemo etiam absque meo consensu potest alteri ad illas ius concedere: intelligendo vt supra, nisi ratio boni publici id postulet.

Dicendum est denique cum communi, Testem teneri restituere quod accepit, vt verum etiã Testimonium proferret. Quamuis enim non semper ex Iustitia teneatur testari, si tamen testari velit, tenetur ex Iustitia testari veritatem: nam pro actione vel omissione aliunde debita, nihil potest exigi ab eo cui illa debetur. Excipe hic, nisi ipsa veritatis testificatio cederet in detrimentum testificantis, vel labor, aut sumptus ab illo impendendus esset.

Pro pleniori notitia, & commodo, hìc opportunè subijcio Propositiones recenter prohibitas ad hanc materiam pertinentes.

Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio. Damnauit Alexander VII. Prop. 26.

Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicem à quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare. Idem Alexander VII. Prop. 18.

Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, eiusque contumacia cessante, cessant Censuræ. Idem Propos. 44.

Probabiliter existimo, Iudicem posse iudicare iuxta opinionem etiam minus probabilem. Damnauit Innocentius XI Prop. 2.

Quidni non nisi veniale sit Detrahentis auctoritatem magnam, sibi noxiam, falso crimine elidere. Idem Innocentius XI. Prop. 43.

De Regulis, & notitia Iuris vtriusque, & alijs ad forum Iudiciale pertinentibus, accedit infra huic Operi Tractatus septimus in fine huius Tomi secundi.

TRA-

TRACTATVS SEXTVS RESOLVTIONES SINGVLARES AD HÆRESIM

Et Partes Hæreticorum ac Curatores Animarum vbi Pertinentes.

Summula Materiæ. De Dubio in fide. Relapso in hæresim. Professione externa fidei. Vsu carnium. Templis hæreticorum, Officiis, Beneficijs, Bonis inique possessis &c. De Libris hæreticis, alijsque prohibitis. Cibis vetitis. Communicatione cum hæreticis. Pactis. Disputationes. Educatione liberorum. Stylo veteri. Matrimonio. Sponsalibus. Baptismo apud hæreticos. Horum pœnis lege constitutis &c. Resolutiones pro Missione Castrensi, Nauali &c. Singula prædicta per plures quæstiones, tractata, & resoluta.

QVÆSTIO I.

De homine in Fide dubio.

AN pro Hæretetico habendus sit, qui deprehenditur in aliquo puncto fidei dubitare.

Respondeo cum distinctione. Si dubium illud coniunctum sit cum animi pertinacia, per quam re debitè examinata, vult adhuc scienter in suo dubio permanere, & illum fidei articulum v.g. Purgatorium, tantùm pro dubio habere, indicare debet Confessarius illum verè hæreticum esse, neque potest durante eo statu illi absolutionem impertiri: idque colligitur ex iure, *Cap.1. de hæreticis*. Si autem talis dubitatio procedat tantùm ex scrupulo conscientiæ, orto ex cogitationibus indeliberatis, quibus dubitans non consentit, sed paratus est instructionem admittere, & Ecclesiæ iudicio se conformare, talis censeri non debet hæreticus, & à peccatis suis absolui potest. Signum autem moraliter certum est, dubitationem non esse hæreticam, si ipse ex tali dubio, & conflictu magnam animi molestiam, & displicentiam percipiat, & colligitur ex Cap. *& pensandum est*, D.6. & ex *Reginaldo Part. 2. Quæst.2.*

Excusandus tamen ad hæresi non esset Catholicus non omnino rudis, qui ob auctoritatem hæretici Prædicantis, aut sui parentis, de aliquo puncto fidei dubitare pergeret, nullum requirens, aut admittens suæ dubitationis remedium. Quia motiuum illud non potest præbere fundamentum in dubio liberè persistendi tali homini non ignoranti communem Ecclesiæ auctoritatem, & consensum oppositum.

Quædam huc pertinentia de varia Ignoran-

tia in punctis fidei, vide suprà *Tom. 1. cap. 2. Art. 4. Pag. 16.*

QVÆSTIO II.

De relapsis in hæresim.

AN Missionarij ex potestate ordinaria possint absoluere Relapsos in hæresim?

Respondeo, ex ordinaria non posse, maximè si hæresim anteà iudicialiter abiurauerint: remittendi ergò sunt illi ad suos Episcopos, aut alios, qui ad hoc peculiarem potestatem à Sede Apostolica acceperunt.

QVÆSTIO III.

Professio fidei externa.

AN teneantur aliquando Catholici fidem suam exteriùs profiteri?

Respondeo, Iure diuino, & naturali dari præceptum fidem aliquando exteriùs profitẽdi: Primò, quando aliàs magnus honor Deo subtraheretur vel magna iniuria illi inferretur v.g. si hæreticus conculcaret imagines, & spes esset id impediendi, si Catholicus declararet illam iniuriam suo animo, & fidei aduersari. Secundò, tenetur fidem suam profiteri, quãdo indè penderet magna vtilitas proximi, v.g multorum conuersio; vel ex silentio peruersio aliorum, aut graue scandalum: nisi contigeret in particulari casu periculum grauioris mali ab externa fidei Confessione excusare. Patet hoc præceptum ex verbis Apost. ad Rom. 10 *Corde creditur ad iustitiam, ore autem Confessio fit ad salutem.* Vt enim aliquis sit in Ecclesia Christi, quæ est visibilis, necesse est vt aliquando per externam, & visibilem Professionem se illius Ecclesiæ membrum agnoscat, vti passim TT.

Absit igitur à Catholico pectore pestifera illa Politicorum persuasio, qua existimant sufficere suam fidem soli Deo cognitam esse: de cætero liberum manere seruire tempori, velificari fortunæ, in externa Religionis specie Principum placitis obsecundare.

At non aduertunt illi, Deo notam esse non tantùm internam fidem, sed etiam hanc externam perfidiam, qua se veræ Ecclesiæ membrum profiteri recusant. Hoc perfidiæ genus si lex Christiana permisisset, insurgentibus persecutionum procellis, nulli olim in Ecclesia Christi fidei Athletæ, nulli Confessores, nulli Martyres extitissent, qui tamen non dubitarunt sibi ad salutem necessarium, potius bonorum iacturam, & carceres, & tormenta, & mortem ipsam sustinere, quàm in simulata illa fidei professione se Principum placitis accommodare. Quisquis hoc tempore nouam illam simulandi normam sectatur, nouum quoque Cęlum quærat necesse est.

QVÆSTIO IV.

Interrogati de fide silentium.

AN Interrogatus de sua fide in odium religionis, auctoritate siue priuata, siue publica, possit aliquando silere, aut tergiuersari, dicendo se non velle, aut non teneri ad talia respondere?

Respondeo, de publica negatiuè, iuxta illud Christi Lucæ Cap. 19. *Qui me erubuerit, & meos sermones: hunc Filius hominis erubescet, &c.* Nec refert quod Tyrannus aut iudex non habeat ius eum de sua fide interrogandi: quia obligatio respondendi in tali casu non fundatur in potestate iudicis, sed in iure, quod Deus habet, ne fides vel diuinus honor detrimentum patiatur, aut proximi scandalisentur &c. Neque excusat grauis metus, tum ob prædicta, tum quia inutile plerumque est eo casu declinare responsum: coguntur enim interrogati palam edicere quid sentiant, & tergiuersatio facilè parit scandalum, & fidei contemptum. Quia tamen, quando interrogatio fit ab homine priuato, taciturnitas aut elusio responsionis (dicendo v.g. quid tua refert) est quidam interrogantis contemptus, ideo censent plures interrogatum tacere posse, vel interrogantem eludere, si tamen nullum inde sequatur detrimentm honoris diuini, vel scandalum proximi.

QVÆSTIO V.

Restrictio, æquiuocatio in Fide.

AN Catholicus de fide interrogatus possit vti restrictione non purè mentali, quæ oritur ex circumstantijs extrinsecis, aut verbis æquiuocis, aut amphibologicis, per quæ præsentes fidei negationem intelligant, etsi loquenti aliud significent?

Respondeo negatiuè. Quia ex tali responso eadem mala sequuntur in animis audientium, idemque fidei contemptus, qui sequeretur ex simplici fidei negatione: ergò eiusmodi responsa in materia fidei debent esse grauiter prohibita, propter damna grauissima indè

dè consequentia. Hinc grauiter peccaret, qui interrogatus auctoritate siue publica, siue priuata, diceret se esse Puritanum, etsi per hoc in animo intelligeret, se esse amatorem puritatis. Item, qui negaret se esse Papistam, intelligendo, se non esse de familia Papæ: Aut negaret se esse Catholicum Romanum, intelligendo, natum Romæ: aut qui diceret Sanctos non esse colendos, scil. cultu diuino: aut se damnare cultum Imaginum, etsi per hoc, imagines dæmonum, sola mente subaudiret.

QVÆSTIO VI.

Interrogatus de Sacerdotio.

AN Presbyter, vt euadat periculum, possit (salua fide) negare se esse Sacerdotem aut Religiosum?

Respondeo affirmatiuè: Quia per hoc nullo modo negat se esse Catholicum: potest enim esse Catholicus absque ordine sacerdotali, aut statu religioso.

QVÆSTIO VII.

Vsus carnium inter hæreticos.

AN licitum sit Catholico, imminente graui periculo, vesci carnibus inter hæreticos tempore ab Ecclesia prohibito, nec ab ijs pro Catholico habeatur?

Respondeo affirmatiuè, si incommodum aliàs incurrendum sit notabile, non sola irrisio, aut leuis contemptus. Quia præceptum Ecclesiæ non solet obligare, quando eius obseruatio cum graui incommodo coniuncta est. Neque potest illa comestio prudenter haberi pro negatione fidei. Satis enim constat Catholicos multis de causis vti cibis aliàs prohibitis, v. grat. ratione valetudinis, aut dispensationis.

Sed quis si hæreticus expressis verbis inuitet Catholicum ad esum carnium tempore prohibito, vt hoc signo prohibet an verè sit Catholicus, vel carnes illi apponat expresè in contemptum præcepti Ecclesiastici?

Respondeo illicitum esse tali casu vesci carnibus, etsi graue incommodum instaret: nisi Catholicus expresè protestetur, se cibis illis vti salua sua fide, ob valetudinem, aut alias legitimas causas sibi cognitas. Quia alias in illis circumstantijs comestio cibi interdicti determinatur ad significandum defectionem à fide, & obedientia Ecclesiæ; quæ defectio ex nullo fine aut ratione potest honestari. Vtramque responsionem confirmat resolutio Apostoli in casu non dissimili, 1. *ad Cor.* 10. vbi interrogatus an liceret idolothyta, idest, cibos idolis oblatos manducare; sic ait; Si quis vo-
„ cat vos infidelium, & vultis ire, omne quod
„ vobis apponitur manducate, nihil interro-
„ gantes propter conscientiam: si quis autem
„ dixerit, hoc immolatum est idolis, nolite
„ manducare, propter illum qui indicauit, &
„ propter conscientiam.

QVÆSTIO VIII.

Templa, Conciones, Preces Hæreticorum.

AN licitum sit Catholicis in Anglia, aut Hibernia, vllo prætextu templa Hæreticorum adire, & eorum concionibus, psalmodijs, aut precibus interesse?

Respondeo negatiuè. Si enim post diuturnam disceptationem censuerunt in præcipuis Europæ Vniuersitatibus viri doctissimi Idque demum expresè declarauit Pius V. in Bulla ea de re missa ad Catholicos Angliæ, 10 Kalendas Octobris anno 1606. vbi sic loquitur. *Cogimur monere vos atque obtestari, vt nullo pacto ad hæreticorum Templa accedatis, aut eorum Conciones audiatis, aut cum illis in Ritibus communicetis. Non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Dei cultus, & vestræ salutis &c.* Fundamentum huius declarationis est, quod per Regum edicta, & communem populi acceptionem, talis frequentatio cœperit in illis Partibus haberi pro signo defectionis ab Ecclesia Romana, & obedientiæ Regi in sacris exhibitæ, tanquam supremo capiti Ecclesiæ Anglicanæ, adeò vt ipsi hæretici non dubitarent tales, tanquam Ecclesiæ Romanæ desertores, suæ Sectæ annumerare. Pro negotijs tamen purè politicis licitum est Catholicis vna cum hæreticis ad templa conuenire, v. g. vt de rebus regni, aut ciuitatis consultatio habeatur.

In Hollandia tamen aut Germania, per se illicitum non est Catholicis hæreticorum concionibus aliquando iusta de causa interesse, v. g. vt eorum doctrina melius refutetur. Quia talis frequentatio in Hollandia non est recepta pro externa hæresis professione, vti in Anglia factum est. Dixi, *per se*, quia rudibus, & in fide infirmioribus, etiam in Hollandia illicitum est hæreticorum conciones audire,

quando timetur inde morale periculum peruersionis.

QVÆSTIO IX.

Officia in templis hæreticorum.

AN liceat Catholico in templo hæreticorum agere ædituum, aut organistam, aut pulsare campanas, quibus illi ad templum conuocantur?

Respondeo negatiuè: Quia exercendo illas functiones directè cooperatur ritibus hæreticorum, quod est per se malum, adeoque nulla spe lucri potest reddi licitum aut honestum. Et ita resoluit *Lessius Opusc. posthumo v. Hæret. casu* 11. Quod si quis pulset organa, aut campanas in templo hæreticorum eo tantùm tempore, quo ibi congregantur ciues aut mercatores, vt tractent de commercijs aut negotijs ciuilibus, vti sæpè in Hollandia, & alibi contingit, non censetur per hoc cooperari ad promouendum ritus, sed ciuiles tantùm functiones hæreticorum, quod per se illicitum non est.

QVÆSTIO X.

Bona ab Hæreticis possessa.

AN Catholici possint emere bona aliorum Catholicorum iniusto Bello ab Hæretici occupata?

Respondeo, Id fieri posse varijs modis. Primò, vniuersim quando censeri potest illa esse Dominorum voluntas. 2. Quando ad bonum Commune id Ecclesia, aut Pontifex decernit: Et hoc conforme est Resolutioni Sacræ Congregationis Inquisit. quæ ad quintum casum Francisci Longobardi Ordinis Minorum missionarij Tuneti in Africa, Respondit, Bona Christianorum à piratis capta posse fideles absque noxa mortali, & onere restitutionis, emptione, donatione, venditione, aut alio quocumque legitimo Titulo sibi accipere, ac in proprios vsus conuertere, non obstante quod sint in bello iniusto capa. Quæ Resolutio approbata fuit ab Vrbano VIII. Anno 1630. 25. Iulij, vt exstat apud Peyrinum, & apud Veriuys Tract 4. Art. 13. Meritò tamen aliqui in Congregatione addebant, requiri animum restituendi sic empta, recepto pretio dato, si rerum emptarum Dominus compareat. 3. Quando Principes seculares Catholici, & Hæretici per pacta aut concordata pacistatuerunt, vt Hæretici possint illa bona habere, & de ijs disponere. Et in Praxi constat sic fieri in Germania, & Hollandia, & quandoque in Anglia, nullo Theologo rerum perito ipsis scupulum mouente. Censeri autem possunt illi sic emendo subire onus restituendi, si fieret illa rerum reuolutio in qua ipse venditor Hæreticus restituere cogeretur. Et sanè plures ab causas multò conducibilius videtur, bona illa tali emptione in manus Catholicorum deuolui, qui tantò potentius possunt negotium Fidei protegere ac propagare, quàm si ea penes Hæreticos perpetuò permanerent. Et huic Resolutioni mecum subscripserunt præstantes in Belgio Theologi *P. Iacobus van Caloen* studiorum altiorum tunc Præfectus, & *P. Ioannes Pollenter* S. Theolog. Professor Louanij, & plures alij.

Quod si nec censeatur adesse Dominorum voluntas, nec Reipublicæ, aut Principum legitimus consensus, qualem supra casu requirit, haud dubiè improbanda esset praxis illorum qui nulla habita propriorum Dominorum ratione, illos in talium bonorum emptione præuenire, aut excludere conarentur: quales alibi reperiri aliquos post recentem Cromuelli inuasionem, adeoque non excusandos, meritò censet *F. Bonauentura Keon* S. Theol. Lector Iubilatus, & *F. Antonius Rothus* S. Theol. Prof. & Præsentatus, viri doctissimi, natione Hiberni, & in illis partibus rerum periti.

QVÆSTIO XI.

Beneficium à Patrono hæretico.

AN Catholicus validè, & licitè accipiat Beneficium Ecclesiasticum à Patrono hæretico.

Respondeo affirmatiuè cum *Lessio suprà cas. 6. & Sanchez de Matrimon. Lib. 3. Disput. 22. Num.* 31. si nempè sit hæricus toleratus, non verò publicè denunciatus. Quia censent illi hæreticum toleratum non perdere ius patronatus post Extrauagan. *Ad euitanda scandala*, per quam Ecclesia permittit Catholicis cum tali hæretico communicationem propter bonum commune, & ne alias ex tali collatione, si esset inualida, plurima dubia, & turbationes orirentur, in Catholicorum potius quàm hæreticorum detrimentum. Debet tamen peti approbatio legitimi Ordinarij, hæc enim requiritur, etsi patronus conferens Beneficium esset Catholicos.

Sed quæres porrò. Vtrum licitum sit Catholico dare pretium patrono hæretico, qui

qui aliàs beneficium alteri hæretico collaturus est.

Respondeo affirmatiuè, Si pretium illud nō detur Titulo emptionis beneficij Ecclesiastici, illa enim esset Simonia, sed tantùm ex intentione sic redimendi siue impediendi vexationem Ecclesiæ, quam iniuste patitur per hoc quod beneficium hæretico aut alteri indigno conferatur, etsi per hoc indirectè procuret vt beneficium ad se deueniat. Ita etiam resoluit *Veriuys Tract.*4. *Art.*12. citans *Sotum*, *Pontium*, *Castrop. Vericelli &c.*

Libri Hæreticorum.

QVÆSTIO XII.

Quomodo probibiti.

AN, & quomodò hæreticorum Libri Catholicis prohibeantur?

Respondeo: Grauiter prohiberi, tam in Bulla Cœnæ, quam in Indice librorum prohibitorum edito à Pio IV. qui habetur in fine Tridentini.

Vi Bullæ Cœnæ incurrunt excommunicationem Pontifici reseruatam, quicumque libros hæreticorum hæresim continentes, vel religione tractantes, sine auctoritate Sedis Apostolicæ, scienter legunt, retinent, imprimunt, aut quomodocumque defendunt. Sic enim sonant verba Bullæ, quæ quatuor actiones expresè prohibet, lectionem, retentionem, impressionem, & defensionem.

Nomine, libri hæretici, in ordine ad hanc censuram, non comprehenditur breuis epistola, aut concio hæretici, vt docet hic *Lugo Disp.* 21. *Num.*33. prohibentur tamen illa per Bullam Pij IV.

Neque illa censura continetur liber auctoris Catholici, quamuis hæreses aliquas contineat. Neque liber Catholicus, cui hæreticus notas apposuit, modò notæ illæ sint libro minores, sic vt totum opus moraliter dici possit liber auctoris Catholici potius quàm hæretici. Ita *Suarez & Lugo suprà num.*47. Tales tamen libri prohibentur per Bullam Indicis Pij IV. quamuis non sub pœna excommunicationis Pontifici reseruatæ.

Peccat *retentione*, qui etiam apud alium, librum hęreticum deponit, vel qui ab alio depositum apud se seruat: Tenetur autem talem librum in Episcopi manus consignare.

Peccant *defensione*, qui dogmata talis libri positiuè laudant, aut librum ipsum diuulgant, aut impediunt ne ab alijs ad Episcopum deferatur.

Excusat *Legentem* à morali, & consequenter à censura, paruitas materiæ. Talis est iuxta *Castropalaum* lectio decem linearum, iuxta *Sanchez* lectio vnius paginæ ex libro in folio maiori, *Lugo* tutius ad mediam circiter paginam restringit.

Si quis autem sciens, & volens audiat alium, librum hæreticum sibi prælegentem, peccat quidem ordinarie grauiter ob periculum peruersionis, & aliquando ob scandalum aliorum, non tamen incurrit censuram, ac proinde potest talis à quouis Confessario absolui. Ratio autem horum est, quod Bulla vtatur terminis tantùm prohibentibus *lectionem libri hæretici*, adeòque vbi non est *lectio*, & *liber*, & *auctor* proprie *hæreticus*, censura per Bullam lata non incurritur. Verba enim legis, quæ pœnam important, in proprio, & rigido sensu sunt interpretanda.

Idem dicendum est, quando Confessarius aut Parochus deprehendit aliquem retinuisse quidem, aut legisse mala conscientia librum hæreticum, ignorasse tamen excommunicationem illi rei annexam fuisse, talem enim poterit Confessarius quilibet absoluere, & monere de censura, & de libro quam primum in manus Episcopi tradendo. Si autem sint libri hæreticorum, qui tantùm tractant v. g. historiam, aut medicinam, sed aliquas tamen hæreses hinc inde admixtas habent, curandum est vt hæreses obliterentur, vel legendi facultas ab Ordinario obtineatur.

QVÆSTIO XIII.

Particularia de libris hæreticis, & probibitis.

§. I.

QVæritur vlterius primò. An qui se sentit in fide firmum, & à periculo lapsus securum, qualis est aliquis Prælatus aut Episcopus, teneatur ille à libri hæretici lectione abstinere?

Respondeo affirmatiuè, si legendi facultatem non obtinuit; ita Card. Lugo *de fide Disp.* 21. *Sect.*2. §.2. Quia etsi quis in præsenti statu eam firmitatem sentiat, fieri tamen potest vt depetentim liberiori lectione ab ea firmitate recedat. Quis enim sapientior, & in diuina lege instructior fuit Salomone? blando tamen commercio cum vxoribus, & ritibus gentilium ad idola defecit. Hæreticorum libri

sub eleganti stylo, tanquam in calice aureo, errorum venena propinant, & vbi leuiora quędam fidei suæ dogmata sub verosimili quadam specie proposuerunt, lectoris animum ita paulatim expugnant, vt incipiat etiam circa grauiora fidei fundamenta vacillare, vt in firmioribus Ecclesiæ columnis aliquando experientia comprobauit. Et quamquam in persona quadam particulari contingeret huiusmodi lectionem parùm aut nihil esse periculosam, si tamen omnibus, qui de se idem persuaderent, lectio illa permissa foret, facile sequeretur graue fidei detrimentum; ac proinde prudenter hæc lex omnibus absque personarum exceptione ab Ecclesia præscribitur. Adde, lectionem hanc interdici, non ob solum periculum damni lectoribus secuturi, sed etiam in pœnam auctoris libri hæretici, qui non leuiter sentire solet alios à sui operis lectione arceri.

§. II.

QVæritur secundò. An famulo Catholico licitum sit Domino id imperanti librum hæreticum prælegere?

Respondeo cum distinctione. Si id iubeatur expresse in contemptum fidei, nullo modo potest famulus parere. Si autem imperetur ad alium finem indifferentem v. gr. quia Domino id commodum, aut iucundum est, & famulus ad legendum graui metu adigatur, per lectionem illam non incurret lethale peccatum. Ratio est, quia imprimis non peccabit contra præceptum diuinum, cum lectio illa, abstrahendo à pręcepto humano, per se non sit prohibita, neque vt suppono ipsi famulo periculoso: à pręcepto autem Ecclesiæ propter grauis incommodi metum excusabitur. Idem sentit Sanchez Tom 1. Lib. 2. Cap. 10. Num. 49. & Lugo de fide Disp. 12. Sect. 2. §. 3. Num. 79.

§. III.

QVęritur tertiò. Si Liber hæretici complectatur plures partes, aut volumina, an qui vnum legit in quo de hęresi aut religione non tractatur, incurret excommunicationem contra legentem libros hæreticorum?

Respondeo negatiuè. Quia pars illa per se vnus liber esse videtur, qui cum hæresim non contineat, non videtur præbere materiam huic excommunicationi. Idque confirmat Lugo *Disp. 21. de fide Sect. 2. §. 1. Num* 56. vbi ait negari non posse aliquando eumdem auctorem idem argumentum pluribus Tomis ita prosequi, vt sint Tomi, & Libri inter se diuersi, sic vt prohibito vno alij non prohibeantur. Et hoc, inquit, videmus in vsu sacræ Congregationis Indicis, quæ aliquando solum vnum Tomum alicuius auctoris interdicit, non verò cæteros eiusdem, licet sint de eodem argumento conscripti. Consentit Sanchez *in Præcept. Tom. 1. Lib 2. Cap.* 10.

§. IV.

QVæritur quartò. An licitum sit Filio Catholico Typographi hæretici, qui libros hæreticos imprimit, in officina domestica typos ordinare, torcularia premere, aut chartas apponere?

Respondeo cum Layman *Lib. 2. Tract.* 3. *Cap.* 13. *Num.* 5. hæc ei non licere, nisi grauis omnino causa excuset. Quia istæ actiones verè comprehenduntur sub nomine *impressionis* Libri hæretici, quæ sub pœna excommunicationis interdicta est. Si tamen eiusmodi filius ad fidem conuersus, non possit sine grauissimo incommodo patrem deserere, poterit ad breue tempus istas actiones exercere. Siquidem hæreticum scriptum typis ordinare, sicut & illud transcribere, per se malum non est, si malus finis non intendatur; neque lex Ecclesiastica id prohibens censetur in tam graui necessitate obligare.

§. V.

QVæritur quintò. An liceat Catholico compingere libros hæreticorum?

Respondet Lessius, ea de re consultus, *in Posth. verbo*, *Haret. Libri Casu* 8. spectando ius naturæ, inquit, non damnarem iuuenem illum librorum compactorem, præsertim si alia ratione victum quærere non potest: inter alios enim libros per accidens etiam compingere libros hæreticorum per se malum non est, & abstinendo non impediet eorum lectionem, quia non deerunt alij qui compingant, & non compacti adhuc legi poterunt: præsertim cum tanto quod dixi suo incommodo.

Bulla tamen Cœnæ excommunicat etiam *habentes* tales libros, & ex hac parte possit aliquando esse illicitum, nam consuetudo contraria non videtur adhuc legitimè præscripta, ita Lessius.

§. VI.

§. VI.

QVæritur sextò. Vtrum in Belgij Prouincijs confœderatis, licitum sit apud se habere libros hæreticos?

Respondet Lessius *suprà casu* 14. se vix dubitare quin olim Bulla Cœnę id prohibens fuerit in istis Prouincijs recepta, sicut in reliquo Belgio, saltem quoad illum articulum de hæreticis, & libris hæreticorum: & quamuis ibidem secuta sit Religionis mutatio, tamē apud Catholicorum cœtum Bullæ admissionem non desijsse.

Quod si opponas, Catholicos forte cœpisse vti moribus contrarijs, & iam elapsos esse 40. annos necessarios vt contra legem canonicam legitimè compleatur præscripto, vti communiter Doctores tradunt, & colligitur ex cap. *Fiant*, de consuetud.

Respondeo, non satis constare consuetudinem illam bona fide, & apud viros timoratos illic passim receptam, adeoque probandum videri, vt tales libri à Catholicis sine facultate retineantur.

§. VII.

QVæritur septimò. An hęreticus ad fidem conuersus, in partibus hæresi infectis possit vendere libros hæreticos, quos antea habuit? Item, an possit diuendere libros hæreticos, quos hæreditate à parentibus accepit?

Ad primum dico, posse diuendere illis qui facultatem habent legendi libros hęreticorum. Vt verò alijs diuendat non facile permittendum, propter Ecclesiæ prohibitionem.

Si tamen inde graue damnum passurus esset, permittendum videntur vt vendantur bibliopolis hæreticis, qui talium librorum copiam habere solent. Quia per hoc causam Catholicam non reddet deteriorem, neque ex illo actu alicui præbebit periculum peruersionis, cum in illis partibus facile supperat talium librorum copia. Et confirmatur, ex eo quod in isto casu censeri possit Ecclesia non velle talibus graue damnum creare, sed potius fauorem impendere, vt facilius ad veram fidem alliciantur: Ita Less. *in Posth. V. hæreticus* 21.

Ad secundum dico, cum eodem, in partibus hæreticorum videri tolerandum vt eiusmodi hæres bibliothecæ paternæ, damni vitandi causa, libros hęreticos commutet cum libris Catholicorum, illos tradendo bibliopolis etiam hæreticis: præsertim quando in particulari non existimat inde prouenturam occasionem hæresis stabiliendæ. Ratio petitur tum ex ijs quæ ad Quęst. priorem dicta sunt: tum quia hęres per illam venditionem non censetur moraliter cooperari ad doctrinæ falsæ propagationem, sed tantùm id peragere, quod per se malum non est, vt damnum euitet. Si tamen res patiatur, expedit huiusmodi Catholicos hortari, vt potius zelo fidei libros hæreticos flammis absumant, & ad fiduciam erigere in diuina prouidentia, quæ in prosperis aliarum rerum successibus, damnum ex librorum iactura prouenturum facile compensabit.

§. VIII.

Libelli famosi.

QVæritur octauò. Quid dicendum de alijs libellis famosis, & non hæreticis?

Dico primo. Pro libellis famosis habendi sunt libri qui continent alicuius infamiam, nondum antea publicam, vt sic in aliorum publicam notitiam deueniat, etsi postea ex illis infamia non sequatur. *Ita Syluester Verb. libellus, Molina, Filliucius, Finellus &c.* Pro libello famoso etiam habetur signum aliquod publicum v. g. pictura qua alter infamatur, vt si quis depingat aut apponat cornua ad alterius fores, vt diuulget aliquem habere coniugem adulteram, vti consentit *Molina Disp.* 35. *Iulius Clarius, &c.*

Dico secundò. Conficiens libellum famosum iure communi excommunicandus est, & tenetur ad famæ restitutionem; Patet ex *Can. qui in alterius* 5. *Quæst.* 11. Ad Restitutionem autem famæ ob iniuriam illatam grauiter obligatur; excommunicatio enim supponit graue delictum. Tulit quoque Alexander IV. in Constit. quæ incipit *Ex alio*, excommuncationem Papæ reseruatam in eos qui libellos famosos conficiunt contra statum Ordinis Prædicatorum, vel Minorum; quod priuilegium extenditur ad alios Ordines quibus eorum priuilegia sunt communicata, vti testatur Sayrus, Salonius, Graffius, Molina, Filliuc. *hic Tract.* 15. *Cap* 5. *Quæst.* 11. *Num.* 126.

Dico tertiò. Nulli licet imprimere, vel imprimi curare, quosuis libros de rebus sacris sine nomine Auctoris, neque illos vendere, aut apud se retinere, nisi prius ab Ordinario probati fuerint, idque sub pœna anathematis, &c. insistendo verbis Conc. Trid. *Sess.* 4. *Decreto de editione librorum.*

Sed quid de ijs qui legunt eiusmodi libros sine Auctoris nomine editos?

Re-

Respondeo, Si constet scriptos esse vt aliorum famam grauiter lædant, aut eos de rebus sacris tractare, eorum lectionem prohibitam esse sub peccato mortali, & iudicio Episcoporum severè puniendos esse, iuxta Regulam X. Indicis librorum Prohib. §. vlt. in fine Concilij Trid.

Sub simili reatu, & pœna prohibetur lectio librorum qui continent Astrologiam iudiciariam, siue sortilegia, veneficia, auguria, aurispicia, incantationes artis magicæ. Permittuntur verò indicia, & obseruationes naturales, quæ nauigationis, siue medicæ artis iuuandæ gratia conscribuntur.

Quæ omnia, ex Regula IX. alijsque, magis suthentice patent in ipsis Regulis Indicis Tridentini, quas ad manum habendas hic commode subijcio.

REGVLÆ

Indicis Tridentini.

Ex quibus speciatim colligitur, quales Libri qualiter, & sub qua pœna, in quouis genere prohibeantur.

Regula Prima.

Libri omnes quos ante annum 1515. aut summi Pontifices, aut Concilia oecumenica damnarunt, & in hoc Indice non sunt, eodem modo damnati esse censeantur, sicut olim damnati fuerunt.

Regula II.

HÆresiarcharum libri tam eorum, qui post prædictum annum hæreses inuexerunt, vel suscitarunt; quàm qui hæreticorum Capita aut Duces sunt, vel fuerunt, quales sunt, Lutherus, Zvvinglius, Caluinus, Balthasar Pacimontanus, Schvvenc Kfeldius, & his similes, cuiuscumque nominis, Tituli, aut argumenti existant, omninò prohibentur.

Aliorum autem hæreticorum libri, qui de Religione quidem ex professo tractant, omninò damnantur. Qui verò de Religione non tractant, à Theologis Catholicis doctis, & pijs iussu Episcoporum, & Inquisitorum examinati, & approbati, permittuntur.

Libri etiam Catholicè conscripti, tam ab illis, qui postea in hæresim lapsi sunt, quàm ab illis, qui post lapsum ad Ecclesiæ gremium rediere, approbati à facultate Theologica alicuius Vniuersitatis Catholicæ, vel Inquisitione generali, permitti poterunt.

Regula III.

VErsiones scriptorum etiam Ecclesiasticorum quæ hactenus editæ sunt à damnatis Auctoribus, modò nihil contra sanam Doctrinam contineant, permittuntur.

Librorũ autem veteris Testamenti versiones viris tantùm doctis, & pijs, iudicio Episcopi concedi poterunt: Modò huiusmodi versionibus, tanquam elucidationibus vulgatæ editionis, ad intelligendum sacram Scripturam, non autem tanquam sacro textu, vtantur.

Versiones verò noui Testamenti, aut ab Auctoribus primæ Classis huius Indicis factæ, nemini concedantur: Quia vtilitatis parum, periculi verò plurimum Lectoribus ex earum lectione manare solet.

Si quæ verò Annotationes cum huiusmodi quæ permittuntur Versionibus, vel cum vulgata editione circumferuntur, expunctis locis suspectis à facultate Theologica alicuius vniuersitatis Catholicæ, aut Inquisitione generali, permitti eisdem poterunt, quibus & versiones.

Quibus conditionibus (dictis) totum volumen Bibliorum, quod vulgo Biblia Vatabili dicitur, aut partes eius concedi viris pij, & doctis poterunt.

Ex Biblijs verò Isidori Clarij Brixiani prologus, & prologomena præcidantur &c. eius verò textum, nemo vulgatæ editionis, textum esse existimet.

Regula IV.

CVm experimento manifestum sit, si sacra Biblia vulgari lingua, passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quàm vtilitatis oriri, hac in parte iudicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur, vt cum consilio Parochi, vel Confessarij, Bibliorum à Catholicis Auctoribus versorum, lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex huiusmodi Lectione non damnum; sed fidei, atque pietatis augmentum capere posse, quam facultatem, in scriptis habeant.

Qui autem absque facultate ea legere seu habere præsumpserit, nisi prius Biblijs Ordinario redditis, peccatorum absolutionem perci-

pe-

perè non possit. Bibliopolæ verò, qui prædictam facultatem non habentes, Biblia idomate vulgari cõscripta vendiderint, vel alio quouis modo concesserint, librorum pretium, in vsus pios ab Episcopo conuertendum, amittant: alijsque pœnis pro delicti qualitate, eiusdem Episcopi arbitrio subiaceant. Regulares verò, non nisi facultate à Prælatis suis habita, ea legere, aut emere possint.

Regula V.

Libri illi qui hęreticorum auctorum opera interdum prodeunt, in quibus nulla, aut pauca de suo apponunt, sed aliorum dicta colligunt, cuiusmodi sunt Lexica, Concordantiæ, Apophthegmata, similitudines, indices, & huiusmodi, si quæ habeant admixta, quæ expurgatione indigeant, illis Episcopi, & Inquisitoris vna cum Theologorum Catholicorum consilio sublatis, aut emendatis, permittantur.

Regula VI.

Libri vulgari idiomate, de Cõtrouersijs inter Catholicos, & hęreticos nostri temporis differentes, non passim permittantur, sed idem de ijs seruetur, quod de Biblijs vulgari lingua scriptis statutum est.

Qui verò de ratione benè viuendi, contemplandi, confitendi, ac similibus argumentis vulgari sermone conscripti sunt, si sanam Doctrinam contineant, non est cur prohibeantur, sicut nec Sermones populares vulgari lingua habiti.

Quod si hactenus in aliquo Regno, vel prouincia aliqui libri sunt prohibiti, quod nonnulla continerent, quæ sine delectu ab omnibus legi non expediat, si eorum Auctores Catholici sunt, postquam emendati fuerint, permitti ab Episcopo, & Inquisitore poterunt.

Regula VII.

Libri qui res lasciuas, seu obscœnas, ex professo tractant, narrant, ac docent, cum non solùm fidei, sed & morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur, & qui eos habuerint seuerè ab Episcopis puniantur.

Antiqui verò, ab ethnicis conscripti, propter Sermonis elegantiam, & proprietatem, permittuntur, nulla tamen ratione pueris prælegendi erunt.

Regula VIII.

Libri quorum principale argumentũ Bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quę ad hæresim, seu impietatem, diuinationem seu superstitionem spectant, à Catholicis Theologis Inquisitionis Generalis auctoritate expurgati, concedi possunt.

Idem iudicium sit de prologis, summarijs, seu annotationibus, quæ à damnatis auctoribus libris non probatis, appositæ sunt: sed post hac non emendata non excudantur.

Regula IX.

Libri omnes, & scripta Geomantię, Hydromantiæ, Necromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Cheromantię, siue in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis Magicæ, prorsus reijciuntur.

Episcopi verò diligenter prouideant ne Astrologiæ iudiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisue casibus, aut ijs actionibus quæ ab humana voluntate pendent, certò aliquid euenturum affirmare audent. Permittuntur autem iudicia, & naturales obseruationes, quæ nauigationis, agriculturę, siue medicinę artis iuuandę gratia, conscriptæ sunt.

Regula X.

IN librorum, aliarumue scripturarum impressione seruetur, quod in Concilio Lateranensi sub Leone X. sessione 10. statutum est. Quare si in alma vrbe Roma, liber aliquis sit imprimendus, per Vicarium Summi Pont. & sacri Palatij magistrum, vel personas à Sanctissimo Domino nostro deputandas, prius examinetur.

In alijs verò locis, ad Episcopum, vel alium habentem scientiam Libri vel Scripturæ imprimendæ ab eodem Episcopo deputandum, ac Inquisitorem hæreticæ prauitatis eius ciuitatis, vel Diœcesis, in qua impressio fiet, eius approbatio, & examen pertineat, & per eorum manum propria subscriptione gratis, & sine dilatione imponendam, sub pœnis, & censuris in eodem decreto contentis, approbetur, hac lege, & conditione addita, vt Exemplum libri imprimendi authenticum, & manu Auctoris subscriptum, apud examinatorem remaneat.

Eos

Eos verò, qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subijci debere, iudicarunt Patres deputati, quibus Impressores, & qui eos habuerint, & legerint, nisi auctores prodiderint, pro auctoribus habeantur. Ipsa verò huiusmodi librorum probatio in scriptis detur, & in fronte libri, vel scripti, vel impressi authenticè appareat, approbatioque, & examen ac cętera gratis fiant.

Præterea in singulis ciuitatibus ac Diœcesibus, domus vel loci, vbi ars impressoria exercetur, Bibliothecę librorum venalium sępius visitentur à personis ad id deputandis ab Episcopo, siue eius Vicario, atque etiam ab Inquisitore hęreticæ prauitatis, vt nihil eorum, quæ prohibentur, aut imprimatur, aut vendatur, aut habeatur.

Omnes verò Librarij, & quicumque librorum venditores, habeant in suis Bibliothecis indicem librorum venalium quos habent cũ subscriptione dictarum personarum, nec alios libros habeant, aut vendant sine licentia eorumdem Deputandorum, sub pœna amissionis librorum, & alijs arbitrio Episcoporum, vel Inquisitorum imponendis. Emptores verò, lectores, vel impressores eorumdem arbitrio puniantur.

Quod si aliqui libros quoscumque in aliquam ciuitatem introducant, teneantur eisdem personis deputandis renunciare, vel si locus publicus mercibus eiusmodi constitutus sit, ministri publici eius loci prędictis personis significent, libros esse adductos.

Nemo verò audeat librum, quem ipse, vel alius in ciuitatem introduxit, alicui legendũ tradere, vel aliqua ratione alienare, aut commodare, nisi ostenso prius libro, & habita licentia à personis deputandis, aut nisi notorie constet, librum iam esse omnibus permissum.

Idem quoque seruetur ab hæredibus, & executoribus vltimarum voluntatum, vt libros à defunctis relictos, siue eorum indicem, illis personis deputandis offerant, & ab ijs licentiam obtineant, priusquam eis vtantur, aut in alias personas, quacumque ratione eos transferant. In his autem omnibus, & singulis, pœna statuatur, vel amissionis librorum, vel alia, arbitrio eorumdem Episcoporum, vel Inquisitorum, pro qualitate contumaciæ, vel delicti.

Circa verò libros quos Patres deputati, aut examinarunt aut expurgarunt, aut expurgandos tradiderunt, aut certis conditionibus vt rursus excuderentur concesserunt, quidquid illos statuisse constiterint tam Bibliopolæ, quàm cęteri obseruent.

Liberum tamen si Episcopis, aut inquisitoribus generalibus secundum facultatem, quam habent eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis aut Prouincijs, vel Diœcesibus expedire iudicarunt.

Ad Extremum verò omnibus fidelibus præcipitur, ne quis audeat contra harum Regularum pręscriptum, aut huius Indicis prohibitionem libros aliquos legere, aut habere.

Quod si aliquis libros hæreticorum, vel cuiusuis auctoris scripta, ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, siue habuerit, præter alia, statim Excommunicationis Sententiam incurrat.

Qui verò libros, alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum quo afficitur, iudicio Episcoporum seuerè puniatur, &c.

QVÆSTIO XIV.

Absolutio in negatione externa fidei.

§. I.

AN probabile sit, illũ qui ex vi, metu, aut dolo, alioue modo inter infideles aut hęreticos fidẽ exterius negauit, corde tamen illam retinuit, postea inter Catholicos absolui posse à quouis Confessario ordinario, & approbato, etsi specialem facultatem non habeat absoluendi à reseruatis.

Respondeo spectata Doctorum auctoritate, id probabile videri. Quia etiamsi talis grauissimè peccet contra externam fidei professionẽ, censent tamen non esse hæreticum comprehensum in Bulla Cœnæ, quia errorem internum in intellectu nõ admittit: hęresis autem externa, inquiunt, absque errore interno, cum non sit formalis, & completa, non subiacet illi excommunicationi. Quamuis talis ab Inquisitoribus in foro externo puniri possit, quæ præsumunt illum contra fidem dissensum internum habuisse. Ita docet Fagundez in Pręcept. 2. Lib. 8. Cap. 8. Num. 39. Toletus in Summa Lib. 4. Cap. 4. Num. 6. Suarez Tom. 5. in 3. Part. Disp. 4. Sect. 2. Num. 22. Sanchez in Summo Tom. 1. Lib. 2. Cap. 7. Num. 8. in fine. Filliucius Tom. 3. Tract. 22. cap. 6. Num. 164. Syluius in 2. 2. Quæst. 11. Art. 3. concl. 2. qui sic ait: *Ex his sequitur quod qui propositiones hæreticas effuderunt, qui Sanctorum imaginibus illuse-*

luserunt, qui comederunt carnes tempore prohibito. qui Mahometo cultum, & reuerentiam exhibuerunt, si ea fecerint aut metu compulsi, aut spe lucri adducti, aut ira, vel alia quacumque passione commoti, nullum in animo errorem, ac pristinam fidem rectam tenentes, neque hæretici sunt, neque Excommunicatione in hæreticos lata innodati. Ita Syluius, & alij qui sic hanc quæstionem resoluunt, apud quos poterit si opus sit vlterius examinari.

§. II.

QVid facere possit hæreticus occultus, qui per Confessarium ab Episcopo, vel alio potestatem habente, absolutionem obtinere non potuit, quando posuit omnia ex parte sua requisita?

Respondet Diana *Part.* 1. *Tract.* 5 *Resol.* 4. in tali casu potest hæreticus occultus ratione grauis infamiæ vel scandali, si, iure, timeantur, dum Sacerdos est, celebrare, si autem Laicus Eucharistiam sumere, eliciendo prius actum contritionis, &, si non existimat se contritionem perfectam habere, confiteatur, & a Confessario (illa vice) absoluatur, ex doctrina probabili quam docet Reginaldus in Praxi Conf. Tom. 1. Lib. 8. Cap. 7. Num. 87. & alij quos citat *Sancius* in Selectis Disp. 22. num. 11 quidquid alij cum ipso Sancio contradicant. Ita loquitur *Diana*, qui hanc sententiam in praxi probabilem iudicat, de qua si casus dubius incidat poterit apud illum aliosue fusius reperiri locis sup. cit.

QVÆSTIO XV.

Bona Ecclesiæ.

QVid consulendum Catholico, qui bona Ecclesiastica ab hæreticis sibi coemit?

Respondeo cum *Lessio* in Posthum. Cas. 6. Numero 14. Vbi nulla interuenit dispositio Ecclesiæ permittentis bona illa ab emptoribus legitimè possideri, optimum in hoc negotio consilium est, vt legitimè procedatur, conuenire cum Pontifice, aut Generali Ordinis cui illa bona iure debentur, præstita satisfactione quæ rationi consona iudicabitur.

Sed *QVÆSTIO* vlterior est, quomodo se gerere debeant hæredes, ad quos de facto bona Ecclesiastica ab hæreticis empta a maioribus deuoluta fuerunt?

Respondeo, Si veris Dominis satisfactum non fuerit, illicitè ea possideri, nisi adsit dicta dispositio Ecclesiæ, aut animus ea bona cum fructibus restituendi suo tempore Ecclesiæ, aut personis quibus ea iniuste erepta fuerunt. Quare vt legitimè retineantur cum illis transigendum erit. Vt autem huic difficultati prouideatur, solet Pontifex, cum huiusmodi hæredibus dispensandi, in partibus hæreticorum facultatem impertiri Episcopis, & quibusdam alijs, iuxta normam supra assignatam pro Episcopis Hiberniæ &c. *Part.* 3. *Tract.* 2. *Cap.* 5. *in Facultate* 13.

QVÆSTIO XVI.

Cibi ab Ecclesia probibiti.

§. I.

AN Catholicus hæretico sibi amico, aut viro honorato ad se diuertenti possit amicitiæ aut humanitatis causa in die ieiunij cibos prohibitos apponere?

Respondeo, Si facile sine incommodo possit Catholicus eiusmodi cibos omittere, teneri ad illam ieiunij violationem non cooperari. Si verò nequeat illos cibos prætermittere sine magno detrimẽto, quia nimirum occasionem præbebit contra se graui obmurmurationi, & grauibus querelis, tanquam contra hominem rusticum aut inurbanum; non videtur cum tanto incommodo ab eiusmodi ferculis apponendis obligari considerata personæ qualitate: & ita resoluit Lugo de Fide *Disp.* 14. *Sect.* 5. *Num.* 167.

§. II.

QVærit *ibidem* C. Lugo, An Catholicus, qui ob infirmam valetudinem vescitur carnibus in die ieiunij, teneatur abesse à communi mensa, si adsit periculum ne famuli hæretici, aut alij domestici reliquis carnium cum ieiunij violatione vtantur?

Respondetur autem negatiuè, si hoc sit ille valide incommodum, aut videat cum famæ suæ graui detrimento id potius auaritiæ, quam obseruantiæ attribuendum. Vnde regulariter sufficiet, si ostendat illum abusum sibi grauiter displiceat, aut œconomum moneat vt reliquias illas seorsim reponat, & in aliorum manus peruenire non permittat.

§. III.

§. III.

QVæritur tertiò. An leporarius, vel auceps Catholicus degens inter hæreticos, possit in Quadragesima prædam captam hæreticis diuendere?

Respondeo cum Lessio *in Posth. verbo, Hæret. Conu. Casu* 14 id posse fieri, si absit aliorum scandalum. Quia opus illud per se non est prohibitum, & ad violationem præcepti Ecclesiastici valdè remotè cooperatur: nam quibusdam locis in quadragesima caro venalis exponitur pro ijs qui facultatem habent ea vtendi, quod ementium conscientiæ relinquitur.

Permittunt etiam Auctores, vt hospites aduentantibus hæreticis carnes apponant, si aliàs nollent illic diuersari cum grauis hospitis incommodo; Ita Lessius *ibidem*.

Idem probabiliter fieri posse admittit Adamus Bugelaer *Centur.* 1. *Cas.* 28. quando opifex Catholicus famulos habet hæreticos valdè peritos, qui nolunt apud eum in quadragesima permanere nisi carnes apponantur, quos tamẽ absque graui rei familiaris iactura dimittere nequit; dummodo non adsit periculum scandali, aut grauioris incommodi. Quia hoc non est formaliter cooperari peccato, sed solum illud permittere: & pluribus locis vbi Catholici hæreticis permixti viuunt, id vsu receptum est.

§. IV.

QVæritur quartò: An & quando vxor Catholica hæretico nupta à ieiunio excusari possit?

Respondeo cum Fagundez *in* 4. *Præc. Eccles. C.* 9. *N.* 16. illam excusari quando coniux hæreticus illi permittit omnes ritus Catholicos obseruare, prẹter legem ieiunij, quam non vult solui ob contemptum fidei, Ecclesiæ, aut Religionis, sed quia prætendit ieiunia vxoris sibi, & familiæ suæ detrimento esse. Tali enim casu vxor à ieiunio excusata censetur, vt discordias cum viro, & domus perturbationem euitet. Et sanè graue onus esset imbecillo sexui, simul cibis abstinere, simul impotentis viri iniurias, & conuitia deuorare.

§. V.

SEd quæres vlteriùs: An eadem ratione, ob vxoris hæreticæ rixas, & molestias possit coniux Catholicus à ieiunio excusari?

Respondeo non excusari, saltem à paritate rationis. Coniungis enim est vxori, & familiæ suæ imperare, quia vir caput est mulieris, vt loquitur Apostolus, ac proinde permittendum non est vt vir succumbat, & mulier imperitando viri partes agat. Si tamen contingeret vxorem ab impotenti indole, & à longe dispari generis nobilitate adeo imperiosam esse, vt non possit maritus eius importunitati obsistere sine graui molestia, & magna familiæ perturbatione, sunt qui omnino existimant hunc quoque durante eo rerum statu, ad ieiunium non obstringi, ex mente Ecclesiæ quæ non intendit cum incommodo tam graui suam legem obligare.

QVÆSTIO XVII.

Communicatio cum Hæreticis.

IN partibus hẹreticorum (vt resoluit Valentia *de fide Disp.* 1. *Quæst.* 1. *Pun.* 5.) non est illicita communicatio cum notorijs hæreticis: quia vt notat Nauarrus *Manual. Cap.* 27 *Num.* 35. multitudo hæreticorum, & necessitas, in huiusmodi locis excusat. Sed frequenter dubitari potest quantum illa communicatio, saluo iure diuino aut humano, se extendat, quod paucis in particularibus quæstionibus resoluemus.

§. I.

AN licitum sit Catholicis, liberos suos cum Dominis hæreticis collocare?

Respondeo cum Lugo *de fide Disp.* 14. *Sect.* 5. *Nu.* 166. quamuis difficulter, posse tamen id aliquando permitti, si necessitas esset grauissima, licet non extrema, & filius esset pubes, & talis, vt probabiliter speretur eum in fide perseueraturum, vel adhuc duret tanta filij cum parentibus communicatio, vt nondum censeatur paterna cura aut consilio destitui. Verùm absque hac cura ac cautela, filium impuberem hæretico Domino tradere, quid aliud esset quam agnum lupo committere?

§. II.

AN licitum sit parentibus Catholicis infantes nutricibus hæreticis tradere, quos aliquando ad templa hæreticorum secum perducturæ videntur?

Respondeo, id illicitum non esse, modò ante rationis vsum ad domum paternam reducantur: quia ante illam ætatem nõ prohibentur, etiam in Anglia, adire templa hæreticorum,

rum, cum non sit communicatio in ritibus sacrilegis, quæ tantùm exerceri potest per actionem humanam, cuius pueri ante vsum rationis non sunt capaces: ac proinde traditio illa non est illicita, dummodò aliud inde incommodum non timeatur; vti censet etiam Lugo *de fide Disp.* 14. *Sect.* 5. §. 5.

§. III.

AN in diebus Festis liceat Catholico vti opera hæreticorum, quos equidem nouit alibi laboraturos?

Respondeo negatiuè. Quia etiam hæretici obligantur præceptis Ecclesiæ non minus quam Catholici, atqui non licet sine graui incommodo ab altero postulare quod ipse sine peccato præstare non potest, vti hic hæreticis contingit. Neque refert quod hæreticus ille sua sponte in die festo sit alibi operaturus, quia id facturus non est sine peccato, ad quod ego ex parte mea non possum illum inducere.

Illicitum tamen non est, opus aliquod præbere siue hæretico, siue Catholico liberè faciendum, quamuis suspicio aliqualis sit etiam die Festo vel Dominico in illo opere occupandum; modo ad Festi violationem nullo modo inducatur, & aliàs eo die fuerit aliquid operaturus. Quia qui sic opus præbet, mere passiuè se habet ad illam Festi violationem: modò non fuerit operantis Dominus aut Superior, cuius est procurare vt à subdito Festa obseruentur: Ita Lessius *in Posth. Ver. Hæret. Cas.* 6.

QVÆSTIO XVIII.

Fidelitas in pactis cum hæreticis.

AN doceant Catholici, pacta merè politica à Pontifice Romano posse irritari: aut datam hæreticis fidem non esse seruandam?

Respondeo, Doctores Catholicos ab illa doctrina prorsus abhorrere, quam quidam hæretici per summam calumniam ipsis affingere conantur. Homines scilicet perfidi omnes de perfidia suspectos habent, vt Sedem Romanam, quam nequeunt veris argumentis impetere, fabricatis in suo cerebro calumnijs apud imperitum populum in odium, & inuidiam vocent. Ex aduerso communem Ecclesiæ Romanæ doctrinam in hoc puncto aperte depromit Molanus *de fide &c. cap.* 14. Vbi disertè pronunciat, Romani Pontificis auctoritatem nullam esse ad destructionem sed ad ædificationem, quia autem absque magna destructione non posset dispensare vt fides publica à Concilio, aut Principe violetur, ideo dispensationis eius auctoritas, & potestas eo se non extendit; neque vllum hactenus extit huius rei exemplum. Eundem Ecclesiæ sensum tradit Tannerus *de fide Disp.* 1. *Quæst.* 9. *Dub.* 4.

Quam verò sancte inuiolateque promissa, etiam hæreticis, in Ecclesia Romana seruentur, probat locupletissimum exemplum duorum Imperatorum erga ipsum Lutherum hæresiarcham, qui litteris salui conductus à Maximiliano Imperatore communitus, Augustæ coram Caietano Cardinale illæsus comparuit, & recessit; quamuis ipse de non disseminanda hæresi datam fidem violauerit: iterumque Vvormatiæ, ob præstitum à Carolo Cæsare promissum, quamuis pœnæ reus, ab omni noxa immunis permansit.

QVÆSTIO XIX.

Disputatio cum hæreticis, & eius norma.

QVomodo, & quibus licitum est cum hæreticis disputare?

Respondeo cum Tannero *de fide disp.* 2. *q.* 9. *dub.* 5. opus esse cautela, & discretione vt cum hæreticis licitè, & fructuosè disputatio instituatur, tam ex parte disputantis, quam audientium, & modi quo disputatur.

Nam quoad personam Disputantis, *Cap. Quicumque §. Inhibemus de Hæret. in* 6. Laicis sub Excommunicatione ferendæ, non latæ sententiæ, prohibetur de fide disputare: quod intelligendum est non materialiter, sed formaliter, & ex professo de fide disputationem instituere, iuxta Caietanum *hic Art.* 7. Quinimmo Valentia *de fide Disp.* 1. *Quæst.* 1. *Punct.* 4. legem illam non immeritò existimat per contrariam consuetudinem, præsertim in Germania; alijsque similibus locis, abrogatam esse. Et sanè si vir doctus, etiam Laicus vbi magna apparet vtilitas, cum hæretico congrediatur, ab omnibus iudicatur à legis transgressione immunis.

Atsi quis rudis, & imperitus cum hæretico formalem disputationem instituerit, grauiter peccaret, si per hoc causam fidei periculo exponeret, aut occasionem præberet, ne ipse aut alij in fide vacillarent. Quamuis negari non possit, ex peculiari Dei instinctu quandoque viros sanctos, potius quam doctos, non tam humanæ sapientiæ verbis, quàm

virtute spiritus, magno fructu cum hæreticis dimicasse, vti notat S. Athanasius, & S. Hieronymus in vita S. Antonij.

Ex parte verò Audientium, cauendum est ne temerè coram simplicibus, & indoctis, de articulis fidei argumentis in vtramque partem vibratis disputetur. Quia simplicium fides eo solet esse firmior, quo minus aliquid ei quod credunt oppositum audierunt, ac facilius plerumque argumenta veritati contraria, quam eorum solutiones percipiunt, nisi quis singulari polleat facultate, ea ad eorum captum clarè dissoluendi, quod in multis non contingit. Excipe tamen rudiores illos, qui ab hæreticis ad defectionem solicitantur, coram his enim quãdoque necessarium est de fide disputare, vt argumenta, quibus labefactari possint, dissoluantur.

In modo disputandi cum hæreticis peccatur, quando modestiæ limites exceduntur, vtendo conuitijs, & verbis mordacibus, quibus dum aduersarij se læsos sentiunt, vt canes rabidi in clamores assurgunt, & contra fidem nostram magis irritantur. Hinc magna opus est moderatione, vt appareat nos non victoriæ; sed veritatis cupiditate in certamen descendere. Qui verò eruditionis laudem, aut plausum populi disputando, aut scribendo sectantur, vix vllum operæ suæ fructum referre solent: *Quia dilexerunt gloriam hominum, magis quam gloriam Dei*. Ioan. 12. v. 43

Pertinaces autem hæretici, non numero, sed pondere argumentorum premi debent, illos adstringendo ad breuem syllogismi formam, ne aliàs more suo extra chorum saltent, & ad perarga digrediantur, qui instar callidæ feræ prius disputantem fatigant, quàm se retibus includi sinant. In hanc rem syllogismus, & dilemmata ad quæ hæretici adigantur in præcipui fidei controuersijs, superius formauimus in *parte*. 1. *c*. 10. à pag. 107.

QVÆSTIO XX.

Educatio Liberorum.

AN licita sint in coniugijs pacta educandi liberos, partim in hæresi, partim in Catholica religione.

Respondeo, cum Tannero de Matrimon. *Disp*. 8 *Quæst* 4. *Dub*. 5. *Num*. 91. tale pactum per se impium, & irritum esse. Quia iure diuino tenentur parentes filios suos ad veram Religionem informare, cui obligationi nullo pacto renunciare queunt. Potest tamen casus obuenire, quo matrimonium cum persona hæretica licitum, multumque momenti habiturum videatur ad publicum bonum promouendum, neque tamen à coniuge, v. g. marito, vllo modò obtineri possit, vt tota proles in Catholica tantùm religione educetur: Tunc licitum erit hac ratione pactum instituere, vt scilicet aliqua pars prolis, marito non impediente ad Catholicam religionem informetur: nihil interim quoad cæteros liberos præiudicando iuri Catholicæ matris, quò matris operam suam adhibeat vt Catholica fide imbuantur.

Probatur hæc resolutio, quia si nullum huiusmodi pactum aut cautio adhibeatur, moraliter certum est omnes liberos ex eo matrimonio suscipiendos, ex præualente patris arbitrio, in hæresi educandos fore; ergo si aliqua supperat via per se non illicita, qua saltem aliqui liberi conseruentur, ea adhibenda est: Talis autem via per huiusmodi pactum obtinetur; Quia cum iuri materno quod cæteros liberos non præiudicet, sed solum patris violentiam ex parte coerceat, non est cui tale pactum per se, & intrinsecè malum existimetur. Imo quia in tali casu per se malum non apparet, omnino licitè ac prudenter adhibendum erit. Si, vt dixi, connubium illud, & aliquorum liberorum periculum longè maiori bono compensetur: quamuis hunc casum vix hactenus alijs Theologi attigerint.

Quæritur secundò, An parens Catholicus filium aut filiam in Hæresi persistentem alere tenetur?

Resp. Si filius aut filia hæretica egeat alimentis ad vitam simpliciter necessarijs, ea debere à parente subministrari; hoc enim iure ob hæresim non priuantur. Si verò de alimentis ad vitam necessarijs aliunde eis prospectum est eo quod ex proprio labore, aut industria, aut ab alijs amicis ea possint obtinere iuxta decentiam sui status, non tenetur parens per se illis alimenta præbere quamdiu in hæresi persistunt vti docet *Azor Instit. Moral. part*. 2. *Lib*. 2. *Cap*. 4. *Quæst*. 10.

Quæritur tertiò, An parens possit exhæredare filium qui à Catholica Religione defecit?

Respondeo affirmatiuè, lege communi. Causam enim hanc exhæredandi disertè adstruit Iustinianus in Authentica, *vt cum*, in his verbis: Si quis de prędictis parentibus orthodoxis constitutus, senserit suum filium vel liberos non esse Catholicæ fidei. . . . licentiam habeant pro hac maximè causa ingratos eos, & exhæredes inscribere Testamento. Consentiunt passim Doctores, ac fusè *Molina* de iustitia, alijque.

QVÆ-

QVÆSTIO XXI.

Vsus Styli veteris.

AN in partibus hæreticorum liceat Catholicis transferre Pascha, & alia Festa mobilia, eo quod hæretici vsum styli veteris obseruari velint.

Ad hanc quæstionem solum reperio *Lessium* respondere in Posth. Verb. hæreticus Cas. 7. qui resoluit vbi Kalendarium Romanum Gregorij XIII receptum est, & vsu annorum comprobatum, non posse Catholicos Pascha, & alia mobilia Festa transferre, eo quod hæretici antiquum Kalendarium velint seruari: quia scil. hæretici non possunt legem aliam de celebrandis Festis talibus temporibus abrogare, sicut Natalitia Domini transferre, nisi graui periculo vrgeantur.

Sed non possum huic resolutioni cũ Lessio acquiescere: statuamus enim ab hæreticis occupari Bredam, aut aliam vrbem, vel Prouinciam, vbi Kalendarium Gregorij XIII. cum stylo nouo annorum vsu receptum fuit; iamque ea in vrbe publico ritu ex norma styli veteris omnia tam sacra quam profana peragi ac computari: nulla sanè ratione poterit solidè probari ciuem Catholicum teneri, in obseruatione Festi paschalis, aut ieiunij quadragesimalis, à publico istius loci computu ac stylo recedere, etsi absque magno familiæ suæ detrimento id præstare possit: quinimo in partibus hæretico Domino subiectis vbi longè prçualet numerus Catholicorum, vti in regno Hiberniæ, & quibusdam locis Hollandiæ ritu styli veteris pascha aliaque Festa celebrantur, Pontifice sciente, & illum vsum numquam, quod sciam, hactenus improbante.

QVÆSTIO XXII.

Valor sponsalium inter Catholicum, & Hæreticam.

AN valida sint sponsalia inter Catholicum, & hæreticam, & è conuerso?

Respondet *Sanchez* Negatiuè *lib. 7. de Matr. disp. 72. num.* 3. Quia, inquit, promissio illa est de re illicita, ac proinde nullam sponsalium obligationem inducit.

Respondeo tamen, cum *Becano de Sacram. cap. 43. q. 36. num* 4 potius admittendum sponsalia valida esse in Germania, & alijs partibus, vbi Catholic. hæreticis admixti degunt. Primò, quia probabile est apud varios auctores, Matrimonium ordinario modo Cathol. in illis locis cum hæreticis contractum esse licitum: & vt hoc dubium foret, in fauorem matrimonij in re dubia iudicandum esset. Ergo non probatur sponsalia cum hæretica ex illa parte irrita esse, adeòque firma non est præcipua ratio in oppositum allata.

Secundò, quia tametsi matrimonium illud non esset licitum in ratione Sacramenti, possunt tamen sponsalia, quia non continent promissionem Sacramenti, sed tantùm contractus ciuilis, qui potest esse licitus, & honestus. Sicut in veteri Testamento, sponsalia dicebant ordinem ad solum contractum ciuilem, illa autem per se videntur fuisse eiusdem naturæ cum illis sponsalibus, quç modo celebrãtur. Ergo sponsalia cum Hæretica inita pro validis haberi debent. Quando autem censenda sint licita, iudicari, id debet ex conditione matrimonij secuturi, de quo, quando licitum sit, iam vlterius inquirimus.

QVÆSTIO XXIII.

Matrimonium cum hæretico vt licitum.

AN matrimonium inter Catholicum ac hæreticam, & contra, licitè contrahatur?

Satis constat primò, Matrimonia Catholicorum cum hæreticis, si aliud non desit, posse per se valida esse, quia modò ab Ecclesia Catholica non irritantur.

Constat tamen secũdò, eiusmodi Matrimonia in pluribus Ecclesiæ Concilijs ac decretis sub graui peccato prohibita fuisse, propter periculum fidei, quod à coniuge Catholico, & à prole incurritur, vt constat ex Concil. Gener. Calcedonensi Can. 13. Et Concilio Partic. Eliberitano, Laodicensi, Carthaginensi 3. Can. 12 & alijs à Pontifice approbatis, apud Sanchez *de Matr. Disp. 72. Num.* 4. Quæstio igitur proposita tantùm potest locum habere de illis partibus vbi Catholici hoc tempore viuunt hæreticis permixti: & in hac quæstione decidenda maximè variant inter se Doctorum sententiæ.

Respondeo ad quæstionem cum Sanchez *de Matrim. Lib 7. Disp. 72. Nu.* 5. Tirino in Epist. 1. ad Cor. *Cap. 7. v.* 39. & præcipuè cum Lessio in Posth Ver. Hęret. *Casu* 23. In partibus illis Matrimonia Catholicorum cum hæreticis nõ videri illicita, quando hæ conditiones concurrunt: *Primò*, vt absit periculum peruersionis, & persona Catholica permittatur liberè viuere in sua religione. *Secundò*, vt non impediatur ritu Catholico prolem educare. *Tertiò*, vt nõ sit facile Catholico in sua religione inuenire cõ-

iugem sibi parem; & idoneam. *Quartò*, vt hæreticus non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor. *Quintò*, vt eo loco passim sit cõsuetudo sic contrahendi absque vllo scandalo. Ratio est, quia tres primæ conditiones efficiũt vt connubia illa non impediãtur iure diuino, & consuetudo talis non lædit ius humanum, quo illa prohibentur, præsertim cum summus Pontifex in multis regnis sciat, & tamen non impediat illam consuetudinem vigere. Addit tamen *Lessius*, non facile suadendum, quantum commodè fieri potest, vt eiusmodi connubia cum hæreticis contrahantur. Nisi (inquit Tanner. *hic Disp*. 8. *Quæst*. 4. *Dub* 5. *Num*. 88.) spes sit moraliter certa de conuersione coniugis hæretici, aut iudicio prudentium aliud bonum maioris momenti expectetur.

An vrgentibus hæreticis Matrimonium licitè contrahatur coram Ministro hæretico, postquam contractum fuit coram Sacerdote, resoluitur suprà *Tract*. 4. *de Matr*. *Cap*. 8. §. 2.

Ibidem accuratè tractatur de *Valore* Matrimonij coram Ministro aut Magistratu hæretico contracti.

QVÆSTIO XXIV.

AN si hæreticus promittat conuersionem, possit etiam absque dispensatione Matrimonium contrahi?

Partem negatiuam docet Sanchez *hic Disp*. 72. *Num* 4. *in fine*. Cum Pontio &c.

Respondeo tamẽ affirmatiue cum Lugo *de fide Disp*. 22. *Sect*. 2. *n*. 17. Em. Sà *Ver*. *Matrimonij*. Hurtado *hic Disp*. 76 §. 229. Et probatur, quia exceptio hæc inuenitur in ipsis Decretis, quibus Matrimonia cum hæreticis prohibentur. Nam in Conc. Calcedonensi *Can*. 14. adduntur hęc verba: *Nisi forte spoponderit se venire ad orthodoxam fidem*. Et in Cap. *Non Oportet*. 28. Quęst. 1. disertè dicitur, *filias hæreticas posse accipi, si spondeat se professuras orthodoxam fidem*. Ergo inhærẽdo terminis iuris, posita tali promissione, nõ videtur ea dispensatio necessaria. Nisi forte alicubi consuetudo obtineret, vt eo etiã casu dispensatio petatur, nam ex tali consuetudine cẽleretur prohibitio Matrimonij cũ parte hæretica ad hãc etiã causã ampliata.

Existimo tamen cum Lugo, contra Hurt. suprà, requiri dispensationẽ, quando spes conuersionis coniugis hæretici non oritur ex *promissione*, sed tantùm ex bona eius indole, aut animo nõ obstinato, et si Catholicæ coniugi, & proli libertatẽ fidei relinquat. Quia lex supra citata solũ excipit casum, quo coniux hæreticus conuersionem ad fidẽ expresse promittit.

QVÆSTIO XXV.

QVid si hæreticus non promittat conuersionem, & adsit aliquod periculum peruersionis coniugis Catholicæ, an tale matrimonium aliquando possit esse licitum? & eo casu sit necessaria dispensatio?

Respondeo ad primum, in vtroque casu posse aliquando contingere aliunde concurrere commoda maximi momenti, quæ compensent incommoda, & pericula in casu allata, & reddant illud Matrimonium ad publicum religionis bonum conducibile: Vt si ea occasione concedatur libertas profitendi religionem Catholicam vbi antea erat negata: si filij sperentur Catholicè educandi, aut alia his æquiualentia. Non enim est illicitum aliquando se exponere periculo peccandi propter aliquod bonum maximi momenti, cum proposito tamen cum Dei gratia tentationi, & peccato resistendi: cuius exemplum est in connubio Estheris cum Assuero infideli; & confirmatur in facto Iudithæ, quæ vt populum suum saluaret, se suamque castitatem periculo exposuit, vt fatentur plures Interpretes cũ S. Ambrosio Lib 3 de Offic. Cap 12 *Non exponit* (inquit) *mortis periculum, sed nec pudoris, quod est grauius bonis fœminis*. Ita etiam sentit Lugo de fide D. 22. S. 2. Num. 22. Diana par. 3. Tract. 5. Resol. 269.

Respondeo ad secundum. In casu prædictæ resolutionis petendam esse dispensationem, vt tollatur prohibitio legis Ecclesiasticæ. Vbi notat Pontius cum Lugo, & Salas Disp. 20. de Leg. S 7. Num 74. aliquando ex tali connubio posse tot, & tanta bona prouenire, vt non solum possit, sed etiam debeat dispensatio concedi.

QVÆSTIO XXVI.

AN Parochus absque peccato possit assistere Matrimonio, quod sine iusta contrahitur cum persona hæretica?

Negat *Serrarius* de Matrim. cum Hæret. *Cap*. 3 *Num*. 121. id fieri posse absque peccato, nisi persona hęretica conuersionem promittat. Quia existimat Parochum per hoc cooperari Matrimonio illicito Catholici cum hæretico, ex eo quod eius præsentia reddat habiles ad contrahendum, qui sine ea post Tridentinum habiles non essent, ac proinde cum peccent contrahentes, assistere eorum Matrimonio aliud non esse quam eorum peccato cooperari.

Respon-

Respondeo tamen, Parochum ex causa posse absque peccato eiusmodi assistentiam præbere. Et probo, contra Serrarium, Parochum per hoc contrahentium peccato non cooperari. Quia ille non assistit Matrimonio tanquam minister, sed tanquam Testis qualificatus vt contractus ille debitè ineatur: sicut ergo (vt admittit Serrarius) alijs Testes absque peccato tali Matrimonio assistunt, idem de Parocho admittendum est: Tam enim Parochus quam testes reddunt contrahentes habiles ad Matrimonium; quia neque Parochus sine testibus, neque testes sine Parocho sufficerent.

Probatur secundò: Quia Parochus in hoc casu non assistit actui de se malo, sed quem contrahentes, si vellet vna pars conuerti, possint licitè, & honeste exercere: atqui, ex principio passim recepto, dum peto actum, vel assisto actui alterius, quem posset rite præstare, & ex sua culpa exercet illicitè, non dico, ergo eius peccato cooperari, & si adsit causa petendi illum actum, debeo iudicari à culpa immunis; vt omnes admittunt dum vrgente causa petitur mutuum ab vsurario, aut Sacramentum ab Excommunicato, aut domus meretrici elocatur. Ergo idem de essistentia Parochi ad nuptias, culpa contrahentium illicitè initas, iudicandum erit. Et ita, cum alijs quos citat, docet *Basil. Pontius* in Append. *Cap.* 9. §. 1. *Num.* 3. Addo tamen, nisi talis assistentia aliunde, v. g. ex Superiorum decreto, alicubi prohibeatur.

QVÆSTIO XXVII.

Proclamationes in Templo hæretico.

AN Proclamationes, quæ Matrimonio præmitti debent, fieri possint in Templo hæreticorum?

Respondeo affirmatiuè, si nullum inde Catholicis scandalum oriatur: & ita resoluit *Lessius* in Auctar. *Ver. Hæret. Cas.* 24. Quia per has Proclamationes tantùm declaratur contractus Matrimonij futuri inter certas personas; Vt sine illius iniuria, & legitimè celebrentur: sicut ergo huiusmodi Proclamationes pro alijs contractibus in Templis hæreticorum legitimè adhibentur, nihil obstare videtur quo minus ibidem sine crimine Proclamationes Matrimonij etiam inter Catholicos futuri præmittantur.

Benedictiones Nuptiales.

AN si Matrimonium hæretici sit clandestinè contractum validè cum persona Catholica, vbi non obligat Tridentinum, & coniux Catholicus nolit consummare ante benedictiones nuptiales, tum liceat Parocho nuptias illas benedicere in fauorem coniugis Catholici?

Resoluit *Lugo*, de fide Disp 14. Sect. 5. §. 5. Num. 158. Contra *Sanchez* de Matrim. Lib. 7. Disp. 3. Num. 13. non apparere rationem sufficientem, cur Sacerdos in dicto casu non possit preces, & orationes consuetas ad illos benedicendos adhibere, & coram illis, atque etiam pro illis Missæ Sacrificium offerre; secluso tamen omni scandalo, & alijs præceptis, vel extrinsecis incommodis, quæ facile ex tali actione oriri possint. Quia probabile est quod pro Excommunicato tolerato possimus offerre Ecclesiasticas preces, & ipsum Missæ Sacrificium, vt etiam docet *Hurtado* de fide Disp. 76. §. 16.

QVÆSTIO XXVIII.

Infantium BAPTISMVS apud hæreticos.

AN infans qui ad ianuam Ecclesiæ apud hæreticos, aut alios expositus inuenitur, possit, aut debeat, saltem sub conditione, Baptizari?

Respondeo affirmatiuè, contra *Henriquez*, & quosdam alios nisi apud infantem certum aliquod collati iam baptismi Testimonium inueniatur: quod verum existimo siue infans in vrbe hæretica, siue Catholica exponatur. Ratio est, quia facile contingit mulierem quæ partum occultè effudit, tantùm solicitam esse de crimine tegendo, & puero à se quam primum amouendo, de pueri autem spirituali salute eo tempore parum laborare. Cum ergo in re tanti momenti debeat haberi moralis certitudo, infans sic expositus sub conditione baptizandus erit: idque olim in Concil. Eboracensi statutum fuisse refert Baronius in Annal. Tom. 12. Et ita docet Vasq; hic *Disp.* 126. *Num.* 22. & Tannerus de Bapt. *Disp.* 4. *q.* 6. *dub.* 4. *num.* 112.

QVÆSTIO XXIX.

AN infans quem alter parentum vult tradere Ministro hæretico post aliquot tantùm menses baptizandum, possit interea à Catholico Sacerdote baptizari?

Respondeo affirmatiuè, cum Lessio *in Auctar. Ver. Baptismus* 2. Quia alter parens ius habet vt curet prolem suam consueto tempore ritè Baptizari, ne intereà absque Baptismo fortè moritur. Neque refert quod sciat iussu alterius post aliquot menses iterum baptizandum, quia ad Baptismum postea secuturum censetur tantùm se merè permissiuè habere, & propter rationem iam dictam.

QVÆSTIO XXX.

AN si paulo post Baptismum Catholicè susceptum, contingat infantem deferri ad ministrum hæreticum publicè baptizandum, liceat parentibus id permittere, & de baptismo prius collato silere?

Respondeo, non licere parentibus positiuè filium offerre vt rebaptizetur, vel ad hoc vllo modo cooperari: Potest tamen fieri vt illicitum non sit eo casu se tantùm passiuè habere, non impediendo alios qui prolem deferunt baptizandum, quando id sine grauissimo damno impediri non potest: Neque ad hoc necesse est priorem baptismum manifestare, sed sufficit indicare sibi nullo modo placere quod à Ministro illo baptizetur. Et ita resoluit *Card. Lugo* de fide *Disp.* 14. *Sect.* 5. *§.* 5. *Num.* 164 Vbi addit, quando casus ille præuidetur euenturus, procurandum potius vt infans prius à sacerdote Catholico non baptizetur. Quia minus malum videtur Baptismum suscipere à solo hæretico, quam rebaptizari: ex duobus autem malis minus est permittendum, quando vtrumque impediri non potest.

QVÆSTIO XXXI.

AN à Sacerdote Catholico licitè baptizentur hæreticorum liberi, quando post Baptismum parentibus restitui debent, cum probabili periculo futuræ peruersionis?

Negat Suarez *hic Disp.* 25. *§.* 5. ConincK *Quæst.* 68. *Art.* 10. *Num.* 81. Quia eadem ratio videtur esse in filijs hæreticorum, & infidelium quos Doctores passim negant baptizandos esse, quando cum tali peruersionis periculo restitui debent.

Respondeo nihilominus, liberos hæreticorum in prædicto casu baptizari posse: & eam praxim in Germania à viris doctis, & pijs sæpius obseruatam fuisse docet Layman *Lib.* 5. *Tract.* 2. *cap* 6. *Num.* 12. Ratio est, quia illud periculum peruersionis non est certum, aut propinquum, cum facile fieri possit vt infantes i li ante vsum rationis moriantur, & per Baptismum saluentur: Obseruant enim nonnulli, tertiam partem hominum ante completam septennij ætatem ex hac vita discedere.

Ad rationem pro opposita sententia suprà allatam, dico, disparem esse rationem de liberis modernorum hæreticorum, ac aliorum infidelium. Quia hæretici Christi nomen cultumque non detestantur, & plerumque spes non exigua est fore vt aliquando in fide Catholica instituantur, quam facilius recipiunt si postea intelligant se à sacerdote Catholico Baptizatos fuisse.

QVÆSTIO XXXII.

AN liceat Catholico adire Parochum hæreticum, vt infantem iam Baptizatum esse declaret, eiusque nomen indicet, ne iterum ab hæretico ad Baptismum quæratur.

Respondeo cum *Card Lugo* de fide *Disp.* 14. *Sect.* 5 *§.* 5 *Num.* 263. hoc ita posse fieri vt maneat actio merè politica, dum fit eo tantùm fine, vt constet de Baptismo, & nomine infantis. Si tamen interueniat aliqua agnitio potestatis, aut ministerij spiritualis in Ministro hæretico, aut aliquod scandalum generet, in illis circumstantijs actio illa erit Catholico illicita.

De cetero, Quid dicendum de Nuptijs quæ in partibus hæreticorum sine Parocho, & testibus contrahuntur, resoluitur suprà Tom. 2. Tract 4. Cap. 8. *§.* 4. de Matrimonio, in fine.

QVÆSTIO XXXIII.

VTrum licitum sit Immatriculari, aut gradum suscipere in Vniuersitatibus hæreticorum, vt in Hollandia, Anglia &c.

Respondeo, cum Lessio, Si debeant expressè iurare se quamdiu in ea Vniuersitate fuerint nullum dogmatis genus amplexuros nisi quod in ea Vniuersitate docetur, illos illicitè hoc facere; quia istud continet aliquam professionem falsæ fidei.

Quod si hoc nulla ratione iurent, sed solum spondeant Professoribus obedientiam, & iurent se reliquis Academiæ Statutis obtemperaturos, licitè immatriculantur &c. nisi inter illa

illa Statuta sit aliquid iniquum, aut aliàs per ea compellantur ad aliqua quæ fidei, aut iustitiæ aduersantur.

QVÆSTIO XXXIV.

Pœnæ Hæreticorum.

QVas Pœnas iuxta Leges incurrant Hæretici, & quales personæ in ordine ad has Pęnas Hæretici censeantur?

Respondeo, Quoad pœnas Temporales, primò, decernitur illis pęna mortis legibus antiquis Imperatorum, lege, *Quicumque, & Vbicumque*, Cod. de Hæreticis. Quod confirmatur iure Canonico Cap. *Ad abolendam*, Cap. *Excommunicamus* 1. de Hæreticis. 2. Eo ipso quo exterius hæresim produnt, amittunt Dominium bonorum suorum, Cap. *cum Secundum leges*, eodem Tit. in 6. Retinent tamen possessionem, & quasi vsum fructum, Quare etsi non possint ea alienare, non tenentur tamen sponte ea ad fiscum deferre. Contractus tamen cum ijs initos in hisce Regionibus validos reddit Principum benigna permissio: 3. Fiunt incapaces publici officij obtinendi, Cap. *quicumque §. Hæretici*, Tit. eodem in 6. 4. Dicuntur priuari iurisdictione temporali, Cap. *absoluto*, eodem Tit. vbi & plura vide de debito fidelitatis &c.

Quoad pœnas Spirituales, primò, hæretici excommunicantur Cap. *ad abolendam*, & in Bulla Cœnæ, qua etiam comprehenduntur eorum receptatores, & fautores, scilicet in negotio hæresis, vt si quis eos defendat, vel abdat, dum propter hæresim quæruntur ab Inquisitoribus, etsi non ideo receperint quia sunt hæretici, vt notat *Toletus*. Aliàs licitum est ijs fauere, quia v.g. sunt consanguinei. Eadem Bulla ligantur Credentes Hæreticorum, quales sunt qui dicunt se credere quod credit alius apertè Hæreticus, licet nullum fidei articulum determinatè discredant.

2. Fiunt Irregulares, Cap. *Saluberrimum*, causa 1. Qu. 7. Cap. *quicumque* Cap. *Statutum* 2. Eodem Titulo in 6. vbi declarantur Irregulares etiam filij, & nepotes vsque ad secundum gradum in linea paterna, in linea verò materna tantùm filij; quod tamen intelligendum est de filijs natis post hæresim, & quorum Parentes in hæresi decesserint. 3. Priuantur Ecclesiastica sepultura Cap. illo, *quicumque*. Vti & eorum credentes, fautores &c. Qua e duplici causa non licet Hæreticos sic sepelire, & quia sunt hæretici, & quia Excommunicati.

4 Nullos actus Ordinis licitè exercent, quia Excommunicati. Dixi, licitè, quia possunt validè in quibus non est opus iurisdictione, quarè validè conferunt Sacramenta, & Episcopus hæreticus validè ordinat, sicut, & retinet Characterem. Addidi, in quibus non est opus iurisdictione, quia hoc ipso quo fiunt hæretici, desinunt esse Ecclesiæ membra, & capita, ac consequenter amittunt Capitum, seu Pastorum iurisdictiuam potestatem; quamdiu tamen retinent Titulum coloratum, eorum defectum supplet Ecclesia, vt alibi diximus.

5. Sunt inhabiles ad omnia beneficia, Cap. illo, *quicumque*. 6. Priuantur dignitatibus, honoribus, beneficijs, & officijs, Cap. *vt commissi*, eodem Titulo. Probabile tamen est hanc pœnam non esse sententiæ latæ, sed ferendæ, vt indicatur Cap. *vt commissi*. 7. Fiunt infames, Cap. *Excommunicauimus*. 1. *§*. Atque hæc tria valent quoque de eorum fautoribus, credentibus, &c. Vltimò adde, easdem pœnas infligi Apostatis, à fide scilicet, qui simpliciter dicuntur Apostatæ, non ab Ordine, aut Religione. Idem dicendum de eorum fautoribus, &c. Cap. *Contra Christianos*, Eodem Titulo in 6. & Cap. *ad abolendam* citato, & Bulla Cœnæ.

Nota tamen primò, cum communiori sententia contra *Caietanum*, has pœnas non incurri ab eo qui cum graui peccato hæresim exterius simulat, nisi etiam interius in animo, & intellectu hæresi assentiatur. Quia talis propriè, & simpliciter non est hæreticus, adeoque legibus pœnam infligentibus comprehendi non videtur, quia illæ sunt strictè interpretandæ quamuis ille in foro externo hæreticus esse præsumeretur

Nota secundò, Non sufficere hæresim merè internam, vt pœnæ illæ incurrantur, nisi hæresis interna aliquo signo externo prodatur. Est hæc communior sententia Theologorum: quia censent Ecclesiam saltem iam non intendere pœnas illas tanto rigore ad illos extendere qui formalis hæresis sufficiens signum non ediderunt nec pertinaciam suam exterius alijs manifestarunt.

Multò minus formaliter hæretici sunt, & pœnis dictis obnoxij, qui ab infantia in erroribus adolescunt, & vix tenuem percipiunt veræ Ecclesię notitiam quę possit illis scrupulũ inijcere; quales de facto plurimos reperiri, & pœnas hæreticorum non incurrere, probat solidè *P. Anton. Terillus*, contra *Celladeum*, Part. 2. Pag. 243. Huius Terilli Opus, communi iudicio sane accuratissimum, nimis acerbè

tractare videtur recens Scriptor *Iacobus à S. Dominico* Pag. 159. asserens in toto Terilli tractatu de Conscientia, præter falsas suppositiones, vel eius nouas ad inuentiones, vix quidquam reperiri, quod vel in speciem verum dici possit. Sed hæc verba sunt, non argumenta, quæ maiori studio depromenda fuerunt, si voluit ille dictis suis fidem facere, & *Terili* doctrinam labefactare.

Pro Missione Castrensi, & Nauali.

QVÆSTIO I.

AN in Militia Tribuni, Capitanei, aut Commissarij, ratione stipendij dimidiati aut male sibi persoluti, possint in militum lustratione tot ficta nomina conscribere, & inducere, quot sufficiunt ad supplendam stipendium quod ipsis à Rege debetur.

Visa est aliquibus praxis illa non illicita: Primò, quia quando constat aliquid iustè deberi, & non posse via iustitiæ obtineri, licitum videtur debitum illud alio modo compensare. Secundò, Illi qui Patriam gubernant satis norunt has artes per ficta nomina exerceri, neque tamen videntur requirere vt illis remedia apponantur, censendi igitur sunt conniuere, & hanc praxim permittere: & hoc videtur insinuare *Lessius* in Posth. Ver. *Bellum* pag. 150.

Respondeo tamen, ob alias rationes praxim illam non esse æquitati consentaneam. Primò, Quia isto modo nequit poni compensatio sine fallacia, & falsitate, maiorem numerum militum pro minori exhibendo, & affirmando illum actu sub signis lustrari. Secundò, Ille modus compensationis stipendij adiuncta habet maxima Reip. detrimenta, ex quibus possit patria periclitari, dum falsò supponitur in exercitu, aut præsidijs versari multò maiorem militum numerum, & qui possit sufficere ad iustam defensionem. Tertiò, Qui illa officia amplectuntur, satis norunt sibi sperandam non esse integram stipendij solutionem, nec tamen dubitant eandem cum cęteris conditionem sponte subire. Quartò, Illi Officiales accipiunt Patentes, in quibus continetur stipendium ipsis tribuendum *quomodo, & quando* cęteris de exercitu persoluitur, nequeunt igitur illud sibi tali modo de iure vindicare, & cum tanto rei communis detrimento.

Ex his patet responsio ad primam rationem contrariæ sententiæ supra allatam. Negatur enim licitam esse rei debitæ compensationem mediante fraude, & falsitate: & per actionem Reipublicæ adeò perniciosam: & contra fidelitatem, quam illi promittunt Regi in sui officij administratione. Adde, etiam in casu, quo licitum esset sua debita occultè recuperare, incumbere obligationem indicandi debitori sibi iam satisfactum esse, si forte solutio denuò postulanda esset. Tantùm verò adest vt hoc præstent illi, Officiales, vt potius oblata occasione pro se, aut post mortem pro suis viduis, exigant iterum pendit residua stipendia, aut sibi conferri promotionem aliquam stipendijs æquiualentem.

Ad secundam rationem: Verum non est Gubernatores patriæ conniuere: & hanc praxim vltrò permittere. Quia tales Officiales ad eos delati punirentur, & aliqui puniti fuerunt, & in ordinem gregatiorum redacti. Quod autem non current in eos adeò seuerè inquiri, fit ex eo, quod nolint forte offensione præbere viris fortibus, & necessarijs, qui à militia deficerent.

Nota tamen primò, P. Lessium, loco suprà citato, testari, Principem Parmensem Patribus nostris aliquando respondisse, non esse faciendum scrupulum Capitaneis ob 4. aut 5. placas muertas, vt vocant. Sed an eadem sit mens, & indulgentia modernis Gubernatoribus, non nisi ex ipsis constare potest.

Nota 2. Vsu in militia recepto Capitaneis concedi locum mortuum pro duobus aut tribus famulis, & vnum pro signifero, etsi famulos actu non habeant.

QVÆSTIO II.

QVando milites post lustrum moriuntur aut fugiunt, an ius ad stipendium, quod ipsis remanet debitum, deuoluatur ad eorum ducem, an verò ad hæredes?

Respondeo, Communi iure deuolui ad hæredes ab intestato, sicut aliæ actiones, & credita defunctorum, nec apparet ratio quæ ducibus ius ad stipendium alienum concedat. Si tamen Capitaneus dederit militi pecunias mutuas, potest ex stipendijs illi à morte aut fuga debitis, tantùm sibi reseruare quantum ille concessit. Quia cum onera defunctorum transeant etiam ad hæredes, debent hi contenti esse vt creditor sibi hac ratione satisfaciat.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

QVando Rex transcribit summam pecuniæ in stipendia militaria, an hoc quod superest post lustrum, & stipendia soluta, possint sibi retinere capitaneis aut tribuni, quando sciunt Commissarios sibi retenturos si illis reddatur.

Respondeo negatiuè, si alium detinendi Titulum non habeant. Hoc enim tantumdem foret ac si quis pecuniam alienam sibi occuparet, ea tantùm ratione, quod si illam non accipiat, ab alio fure sit præripienda.

QVÆSTIO IV.

AN licitum sit militare in Bello de cuius iustitia miles habet opinionem tantùm probabilem?

Respondeo affirmatiuè, &, quando aliæ non suppetunt rationes, dico sufficere quod iudicet Principem, qui bellum indicit, vel sustinet, esse virum prudentem, & bonæ conscientiæ, nec seduci à prauis consiliarijs; & è contra aduersarium non adeò pium, ac prudentem esse. Prudenter enim agit miles se conformando auctoritati aliorum, quamdiu nihil habet certi quo auctoritas illa elidatur. Ita docet *Diana* pluribus Part. 11. Tr. 5. Res. 28 & *Scildere* de principijs Conscien. Tractat. 2. P. 164.

QVÆRES, Quid dicendum, quando miles de iustitia belli positiuè dubitat?

Respondeo, non licere eo casu militare, si non possit dubium illud vincere, vt docet suprà Scildere, Diana, & Ariaga Disput. 16. Sect. 5. Num. 36. In bello tamen defensiuo dubitans de iure Regis qui bello impetitur, & qui bona fide Regnum possidet, militare potest, & dubium deponere, ex principio generali quod in dubio melior sit conditio bona fide possidentis. Et plerumque excusari possunt milites à formali peccato, quod persuasi ab alijs, per ignorantiam inuincibilem rationum partis aduersæ, ad bellum trahantur, vt notat cum alijs *Diana* P. 4. Tr. 4. Resol. 32. qui addit illos posse militare vtrilibet parti, etiam, quando rationes probabiles pro Iustitia belli vtrimque habentur.

QVÆSTIO V.

AN in Castris possit Confessarius absoluere milites in prælio moribundos, etsi non dent aliud signum vitæ Christianæ, quàm quod militent in exercitu Catholico, in quo tamen aliqui hæretici sunt admixti?

Respondeo, tales posse absolui sub hac conditione, si sis capax absolutionis. Ita etiam resoluit *Scildere* de principijs conscientiæ Tract. 6. P. 724. vbi adducit citatum à Caramuele P. Saillarts in litteris ab ipso datis Romæ 3 Nouembris 1645 Ratio est, quia milites illi per professionem fidei Catholicæ satis indicarunt se velle in morte absolui, & illa voluntas sufficienter indicata est Confessario per eos, qui significarunt hunc exercitum, in quo militant esse Catholicum. Nec refert quod aliqui in illo exercitu sint hæretici. Quia si in exercitu aliquo plerique forent Cathecumeni, & pauci fideles siue baptizati, qui non possint discerni à Catecupmenis, omnes sub conditione baptizari deberent, vt idem Scildere supra admittit.

Sed quid si exercitus sit hæreticus, in quo tamen pauci aliqui sunt Catholici, an omnes moribundi sub conditione absolui debeant?

Resoluit ibidem Scildere negatiuè. Quia obstat reuerentia Sacramenti ne sub conditione conferatur tam multis, quorum pars maxima absolutè non vult absolutionem sibi cõferri, quam credunt homini nihil prodesse: sic licet in Ciuitate aliqua dubiũ esset de paucis indeterminatis an fuerint validè baptizati, non ideo omnes vrbis incolæ sub conditione rebaptizandi forent.

QVÆSTIO VI.

AN licitum sit Commissarijs aliquos pagos capitaneis ac militibus onerare, vt ab alijs pagis, qui se redimunt, pecuniam accipiant?

Respondeo negatiuè, Nullus enim assignari potest Titulus honestus quo possint Commissarij cum aliorum grauamine non legitimo illas pecunias extorquere. Tenentur enim illi ex officio seruare iustitiam distributiuam, vt quantum fieri potest pagi in quos milites sunt distribuendi æqualiter grauentur: quando autem pagos aliquos accepta pecunia oneri communi subducunt, necesse est reliquos maiori militum numero grauari: quod omnino iniquum est, nisi pecuniam illam in ipsorum onere leuando insumant.

QVÆSTIO VII.

AN, & quomodo militibus, & alijs castra iusta sequentibus, licita sit pabulatio in terra non hostili.

Respon-

Respondeo, & dico primò, licitam non esse pabulationem in terris amicorum, aut subditorum Regis, si satis pabulis ad castra aduehatur, vel possit pretio comparari. Quia non videtur miles plus iuris habere ad aliena pascua, quam ad alienum gregem, panem, aut frumentum, quæ nequit in hoc casu sibi iustè vsurpare: & ita docet Lessius in posthumis v. Bellum p. 150.

Dico secundò, Si pabulum sufficiens nō aduehatur, nec possit per inopiam pretio comparari, tunc locum habet doctrina de extrema necessitate, in qua censeri debent pabula esse communia: sic tamen vt ille qui præ cæteris passus fuisset enorme damnum facienda sit compensatio, sicut fieri solet in rebus alijs magni pretij in extrema necessitate acceptis.

Sunt tamen qui existimans ex consuetudine communi receptam esse militum in Castris liberam pabulationem, tanquam onus commune prædiorum, quando pro vtilitate Prouinciæ bellum geritur: Et æquum esse vt diuites quorum sunt prædia hoc onus sustineant, cum ex prædijs suis magna emolumenta alijs temporibus percipiant: Sicut rhedis, sericis vestibus, & alijs quæ in vsu diuitum potissimum versantur, iusta aliquando vectigalia imponuntur, quæ ipsi præ alijs facile, possunt sustinere.

Propter hanc rationem, & consuetudinem, si vere subsit, nō audet Lessius supra, condemnare liberam illam pabulandi facultatem, si à Principe positiuè permittatur, & pauperibus, si inde graue damnum passi fuerint, compēsatio præstetur. Nam horum aliquos præ alijs enormiter grauare, nec ipsi Principi licitum, cum in oneribus imponendis teneatur seruare iustitiam distributiuam. An autem Principes talem potestatem pabulādi fecerint, facti quęstio est. Præsumptio aliqua in oppositum esse potest, quod permittant Magistratibus contra huiusmodi pabulatores potestatem ordinariam exercere: nec audeant viri magis probi præsente Domino absque aliqua compensatione hanc libertatem sibi vindicare.

QVÆSTIO VIII.

AN Missionario *NAVALI* licitum sit aliquando in ipsa naui celebrare, etiam dum actu nauigatur?

Negant passim plurimi quos refert, & sequitur *Vasquez Disp.232. Cap.3. Num.4. Suarez Disp 81. Sect 2. Bonacina Disp.4 Quæst vlt. puncto 9. Gauantus in Rubric. Missal. Part. 1. Tit.20. alijque.*

Respondeo, tamen cum multis & probatis Theologis, id in vtroque casu proposito licitum esse, quando nō adest morale periculum, ne Calix nauis agitatione effūdatur, quale periculum in nauibus præsertim grādioribus sępius abesse multorum experientia testatur. Cum igitur talis celebratio nullo speciali iure prohibeatur, nulla adfertur sufficiēs ratio cur occurrente causa idonea omitti debeat. Causas autem idoneas recenset *Leander de Sacrif. Missæ Tract.8. Disp.7. Quæst.18.* Præceptum in Dominicis, & Festis audiendi Missam: communicandi in Paschate: accipiendi Viaticum in mortis articulo. Possunt & aliæ causæ occurrere, nec video cur non possit aliquando sufficere singulare desiderium, & solatium vectorum, præsertim in diuturna nauigatione. Hanc sententiam fusè defendit *Card. Lugo Disp.20. Sect 4 & Granadus Tract.14. Disp.13. Num.2. Fagundez Præc.1 Lib.3. cap 10 Hurt. Disp.4. Diffic.6. Layman de Sacrif. Mis. cap.5. Num.6. & plures alij.*

Quæritur 2. An liceat in nauigijs aut triremibus sacram Eucharistiam permanenter seruare? Negant id licere plerique Auctores qui nolunt licitum esse in nauibus celebrare, vt *Henriquez lib.9 cap.27.*

Sed respōdeo cum pluribus, id omnino permitti, vbi in nauigio reperitur locus decens, & à turba nautica satis separatus in quo S Hostia seruari possit. Quia id minus habet difficultatis quam Missæ celebratio, quam ostendimus à probatis Auctoribus admitti, & potest aliquando peculiaris vsus, & necessitas ægrorum id postulare. Et quidem olim nauigantes sacram Eucharistiam secum deferre consueuisse refert D. Ambrosius, & Metaphrastes, vt admittit *Henriquez* supra citatus, nec hodie extat præceptum id prohibens, modò indecentia, & irreuerentia caueatur: idque disertè tradit *Leander à SS. Sacramento de Sacrif. Missæ Tr.8. Disp.7. Quæst.19. & Granadus suprà Num.7. alijque.*

Quæritur 3. An licitum sit etiam in littore aram erigere, & Missam celebrare pro nautis, & nauigantibus, & in Castris pro militibus.

Respondeo, id licere dummodò habeatur altare portatile, & reliqua ad celebrationem requisita. Posse autem dictis locis celebrari, vt die festo Missa audiatur, docet *Henriquez, Sà, Hurtado, Lugo Alijque,* apud *Leandrum supra Quæst.16.*

Quæritur 4. An si contingat ibi, aut etiam alibi, post inceptum Sacrum lumen extingui, nec aliud commodè inueniri, possit Sacer-

cerdos sine lumine Sacrum continuare, & perficere? Negat *Fagundez cap. 22. Num. 19.* nisi extinctum fuerit lumen post consecrationem.

Respondeo, probabilius videri posse Missam continuari in predicto casu, etiamsi lumen extinctum fuerit post Offertorium ante Consecrationem, quia iam oblata sunt ea, quæ postea erunt consecranda, nec potest tunc sine aliorum incommodo consecratio, & Sacrum omitti. Ita *Leander* supra, citans pro hac sententia *Card. Lugo hic Disp. 20. Num. 77.*

APPENDIX

SVMMARIA

Ad breuem ac practica Directionem Confessarij, & Dispositionem Pœnitentis in toto decursu Confessionis Sacramentalis.

§. I.

Obseruanda Confessario in principio, & decursu Confessionis.

PRimò, Impertit pœnitenti hanc benedictionem: *Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, vt dignè, & contritè confitearis peccata tua, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Amen.* Postea, si Pœnitens loqui hærat, animet illum benignè, vt incipiat fidenter soli Deo, & suo Patri spirituali proferre omnia peccata quæ memoriæ occurrunt; & incipientem, sine causa, non facile interrumpat.

Si aduertat Pœnitentem non satis posse se explicare, interroget illum cautè ex præceptis decalogi, vel de aliquibus peccatis quæ ipsius personam maximè concernunt. Quando etiam Pœnitens non satis exprimit circumstantias mutantes speciem *v. g.* quod persona quam carnaliter cognouit fuerit coniugata: vel quãdo non exponit numerum grauiorum peccatorum, tenetur Confessarius de his Pœnitentem interrogare. Quod si ob diuturnitatem temporis, & lapsuum frequentiam nequeat Pœnitent certum peccatorum numerũ determinare, vt sæpe contingit in delectatione morosa prauis desiderijs, consuetudine iurandi, interrogar poterit, à quanto tempore est consessus, & ab illo tempore quoties singulis septimanis, aut singulis diebus solitus fuerit labi in illud peccatum, & ex his quantum fert memori expositis, poterit Confessarius coniecturam sufficientem facere de frequentia, & numero lapsuum à postrema Confessione.

II. Dum Pœnitens narrat superflua, aut suas querelas, aut negotia domestica, aut res alienas ad propria peccata non pertinentes, Confessarius peritè sermonem diuertat, v. gr. dicendu, satis intellexi, quid meministi circa peccatum detractionis, verba contumeliosa, aut aliud peccatum pro qualitate personæ.

III. Si interrogandus sit in materia luxuriæ, vtendum verbis honestis ac pudicis, paulatim à cogitationibus ad verba, à verbis ad actus progrediendo, ne Pœnitentes ex Confessario ea peccata discant, quæ antea ignorarunt.

IV. Quando aliquid occurrit graue, & reprehensione dignum, confitentem non statim arguat, nec signum præbeat admirationis, antequam confessio absoluatur, nec Pœnitens turbatus, aut territus reliqua peccata sileat.

V. Si Pœnitens absque necessitate attingat grauiora aliorum peccata, disertè illum moneat, vt ista sileat, & sua tantùm peccata exponat.

VI. Si quis confitendo ostendat se habere notitiam alicuius peccati, ex quo imminet graue damnum alicui communitati, caueat confitentem absoluere, nisi statuat congruo modo efficere, vt res ea reueletur Superioribus, illis quibus incumbit communitatis periculo prospicere: quærendus tamen est modus quo sic fiat, vt non cedat in perniciem Pœnitentis.

VII. Quando narratur peccatum quod constat esse reseruatum, à quo Confessarius per se nequit absoluere, monendus est Pœnitens vt ibi sistat, donec vel Pœnitens, vel potius ipse Confessarius ad superiorem pro facultate recurrat, tacito tamen Pœnitentis nomine, nisi malit alteri habenti potestatem iterum confiteri.

VIII. Quando, ob stupiditatem Pœnitentis, non potest ab eo extorquere idoneam materiam absolutionis per interrogationes ordinarias de mendacio, detractione, ira inordinata, distractione voluntaria, verbis otiosis &c. Interrogari vlterius potest, an saltẽ voluerit aliquid horum committere, etsi peccatum exter-

num non posuerit. An egerit aliquid contra re morsum suæ conscientiæ, putando, aut dubitando, aliquid esse peccatum, quod vere non fuit. An saltem sine causa exposuerit se periculo committendi certum aliquod peccatum. Vel, an fuerit causa cui alij rem prohibitam fecerint; aut aliquid omiserint ad quod tenebanrur, quod facile in parentibus locum habet, non monendo sui officij filios, famulos, aut alios suæ curæ commissos. Quod si de nullo etiam horum se accusent iubẽdi sunt vt aliquod saltem peccatum exponant quod meminerunt aliquando in totius vitæ decursu à se commissum: ac demum monendi, vt quantum fieri potest in futurum melius instructi ad confessionem accedant.

§. II.

Obseruanda à Confessario post Confessionem.

I. POstquam Pœnitentis Confessionem integram patienter audiuit, iniungat salutarem pœnitentiam ante absolutionem, quamuis etiam ob aliquam causam, aut obliuionem, post absolutionem iniungi possit. Forma autem integra Absolutionis superius exprimitur in *Tomo* 2. *Parte* 2. *Tract.* 3. *Cap.* 6. vbi traditur Forma Hæreticos reconciliandi.

II. Quamuis pro satisfactione peccatorum quæuis opera bona sint idonea: illa tamen ad tria potissimum capita reducuntur. Nempe ad Ieiunium, Orationem, & Eleemosynam. Ad *Ieiunium* spectat quæuis carnis afflictatio, per cilicia, flagella, vigilias, cubationem in Terra, peregrinationem, tolerationem liberam iniuriæ, aut contumeliæ, &c. *Orationis* nomine non solum intelligitur vocalis recitatio, sed etiam mentalis meditatio, lectio spiritualis, frequentatio Missæ, psalmodiæ, concionis, aut Sacramenti alicuius perceptio. *Eleemosyna* comprehendit omnia opera misericordiæ tam corporalia, quam spiritualia, vt curare infirmos, visitare hospitalia, excipere peregrinos, docere ignorantes, corrigere errantes aut peccantes, & id genus alia. Ex his eliget Confessarius, pænitentiam pro grauitate peccati, quæ simul sit Medicinalis, ad curandum animæ morbos, & præcauendum iapsum in futura peccata, verbi gratia, ieiunium lubricis, Eleemosynam auaris imponendo, habita ratione virium, sexus, ætatis, & oportunitatis sui pænitentis. In his imponendis, vti cauendum est à nimio rigore quæ à confessione deterreat, ita ex altera parte videndum ne declinet ad nimiam lenitatem, aut laxitatem, leuia quædam opera pro grauissimis delictis imponendo, vt monet Tridentinum *Session.* 14. *Cap* 8. *de Sacrament. Pœnitent.* Quænam censeatur pænitentia peccato mortali proportionata, diximus de supra de satisfactione Sacramentali. *Tom.* 2. *Parte* 3. *Tract.* 3. *Cap.* 5. *in fine.*

III. Expedit aliquando iniungere opera quædam leuiora, quæ grauioribus æquiualent quando sunt diuturna, vt quotidie dum surgit attente cogitare de morte necessariò ventura, aut de æternitate pænarum pro vnico mortali, aut terram aliquoties osculari, aut nudis genibus, aut extensis brachijs assiduò vesperi recitare Orationem Dominicam, aut aliquem psalmum, aut alias preces, quæ incutiant horrorem illius peccati, cui Pænitens est obnoxius.

IV. Si Pænitens recuset Pænitentiam idoneam, aut suæ emendationi necessariam, neganda est ipsi absolutio, quia per hoc ostendit se ad illam nondum esse satis dispositum.

V. Nunquam absoluat à peccatis, sub aliqua conditione de futuro, vt, si dederis talem Eleemosynam, si petieris ab alio veniam, quia talis absolutio nec licita, nec valida est. Quando verò dubitaret confessarius an aliquis puer, aut etiam adultus in articulo mortis habeat in præsenti vsum rationis, aut dispositionem requisitam, potest illum absoluere, retenta saltem in mente hac conditione, si es capax, ego te absoluo, &c.

VI. Potest aliquando vtiliter absolutio etiam dispositis ad tempus suspendi, præsertim cum recidiuis, cum tepidis, cum remanentibus in priori aliqua occasione peccati, cum retinentibus adhuc bona aliena: imo debet illis differri absolutio, si post emendationem, aut restitutionem bis, terue promissam, Confessarium in re graui fefellerint: nisi contingat iam longè aliud, & planè extraordinarium emendationis, signum ac propositum adferri, iuxta ea quæ supra tradidimus de absolutione Sacramentali *Tom.* 2. *Part.* 2. *Tract.* 2. *Cap.* 3. *&* *alibi.*

VII. Consuetudinarius, siue qui sæpius assueuit in idem peccatum labi, si iam primum tibi confiteatur, & sincerè asserat se esse contritum, & proponere emendationem, absolui tunc poterit, neque necesse est ipsius absolutionem in futurum differri donec constet securam esse consuetudinis emendationem. Nec

facit

facit contra hanc praxim Methodus opposita falso fundamento innixa, quod nempe sincera peccatoris conuersio non soleat esse repentina; cui refragatur frequens experientia, de qua alibi.

VIII. Etsi talem Pœnitentem absoluerit, expedit aliquando ipsi suadere, vt pro ea vice ad sacram synaxim non accedat, vt augeat in eo reuerentiam erga illud Sacramentum, & horrorem sui peccati, & maiorem præparationem in sequentem confessionem.

IX. Valdè consultum est, vt sigillum confessionis securius seruetur, de Pænitentis vitijs, aut etiam virtutibus, nunquam apud alios mentionem facere, ne dum vnum laudat, videatur alium vituperare.

Si debeat de peccato in confessione audito consilium ab alio petere, expedit tantùm generatim proponere, quid agendum foret si talis casus accideret.

X. Si aduertat se Pænitentem male absolutum dimisisse siue defectu potestatis absoluendi à certo peccato, siue quia malum consilium dedit, siue quia non obligauit ad restitutionem in præiudicium tertij, non debet illum postea monere, nisi forte prius postulet, & obtineat à Pœnitente facultatem aliquid sibi de præterita confessione iudicandi. De his plura superius in Tract.3. Cap.4. de Sigillo Sacramentali.

§. III.

Modus iuuandi Rudes, & pueros.

PRimò, Interrogando explorabit, an sciant mysteria fidei necessaria, & præcepta Decalogi, ac Ecclesiæ. Si ignorent, quantum potest doceat, vel ad alium instructorem dirigat.

II. Dum hærent quasi muti, & nulla peccata exponunt, interroget primò, quæ sunt communia ex præceptis Decalogi, aut de mendacio, maledictis, & detractione, & alijs supra in praxi agendorum in ipsa confessione n.8.

III. Doceat eos breuiter quomodo debeant orare mane ac vesperi, & conscientiam examinare de cogitationibus, verbis, & operibus.

IV. Moneat peccata, quæ occurrunt non esse reticenda ex pudore, & Confessarium non posse de illis loqui, & Confessionem non profuturam si sponte peccata occultentur.

V. Conetur pueris imprimere horrorem peccati, quia nempe reddit animam turpem, & deformem instar dæmonis, gratia vero reddit speciosam instar Angeli: 2. Incutiat illis timorem Dei, instar soli vbique præsentis, & malas cogitationes videntis, & igne æterno punientis: Sed qui è contra pios, ac probos instar parentis amat, & stola gloriæ, & dulcedine æterna in cælesti paradiso perfundit.

VI. Denique doceat eos, vbi inobedientes parentibus, aut Magistris fuerunt, veniam ab illis postulare. Quia talia remedia pueris altius inhærent.

MOTIVA

Varia.

Disponentia ad summam Peccati Detestationem, Contritionem, & vitæ Emendationem.

COnsidera Dei Maiestatem, potentiam, bonitatem, ac dignitatem infinitam, per Peccatum læsam, spretam, & contemptam. Et tamen summa benignitate ad nos clamat, *Nolo mortem Peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat.* Quis Rex aut Princeps subditum rebellem, & læsæ Maiestatis reum tam benignè ad veniam admitteret?

Peccatum quippe mortiferum, est auersio à Deo summo, æterno, & infinite Bono, simulque conuersio ad Creaturam in se vilem, & infinitè à Deo distantem, adeoque peccatum summum est malorum quod homini potest accidere.

Peccatum est animæ nostræ lethale Venenum, quod dæmon propinat in patinis aureis, ne illius malitia, & damna ex eo secutura nobis appareat.

Peccatum est horrenda Catena, & compedes quibus anima constricta in barathri profundum pertrahitur.

Peccatum est nefaria Proditio, quam homo rebellis machinatur aduersus legitimum suum Regem ac Dominum, quasi claues ciuitatis, id est, animæ suæ possessionem tradens dæmoni hosti capitalissimo.

Peccatum est graue Pondus, quod nec cœlum retinere, nec terra potest, sed infra terram

ram ad abyssum tartari cum peccatore descendit.

Peccatum constituit nos desertores Dei, ac Saluatoris nostri, cui datam in Baptismo fidem, & obedientiam per peccatum violamus.

Imo peccatum, teste Apostolo, Filium Dei conculcat, & Sanguinem Testamenti pollutum ducit, & Spiritui gratiæ contumeliam facit.

Peccatum tristissimo nos Exilio in perpetuum mulctat, dum à patrijs paradisi sedibus in profundissima inferorum relegat, amissa namque Dei gratia, simul perit hæreditarium ius regni cælestis.

Peccatum est fœdissima animæ Lepra: nam quemadmodum morbus lepræ corporibus adimit omnem speciem, robur, & vigorem; ita peccatum omni pulchritudine animam priuat, & omne virtutum robur elidit.

Peccatum omnia bonorum operum Merita destruit ac dissipat, quantumuis vita sanctissime acta, & omni virtutum genere cumulata fuerit: Efficit quoque vt nihil eorum quæ agis in statu peccati per se conducat ad præmium vitæ æternæ: Ad hæc, priuat nos Communione bonorum operum quæ in commune fiunt ab Ecclesia Catholica dum in illo statu versamur.

Quid plura animi, & corporis Damna proponam Peccatum si inueteratum fuerit, præcipitat animam tanta vi in miseriarium omnium pelagum, vt iam tradatur in reprobum sensum, qui cumulus est omnium malorum.

Peccatum sæpe corpora sana, & robusta deijcit, vt tarda fiant, segnia, deformia, & inepta honestis exercitationibus, vt vitam trahant brutis similimam.

Peccatum potentissimos quosque magnitudine, & honoribus sæpius exuit; æquissimum quippe est, vt qui diuinis honoribus tantùm derogarunt, ipsi quoque vicissim iacturam similem faciant; quod Saulis, & tot Regum exemplis Scriptura confirmat.

Peccatum aufert lætitiam cordis, quæ est vita hominis, inquit sapiens: inserit autem angores, ac tristitiam quæ exsiccat ossa, itaque vitam insuauem, ac mortis instar facit.

Peccatum sæpe iusto Dei iudicio mortem accelerat, & in visceribus nostris, nobis inscijs, colligit tabem ac perniciem. Ex quo factum est, vt plures, malefactis ad extremum id exigentibus, morte repentina sint extincti, atque vltricibus inferorum flammis addicti.

Tanta sunt peccati damna, & tanta malitia contra diuinam bonitatem, vt iustissimum sit illud dictum S. Anselmi Archiepisc. Cantuar. Si hinc peccati horrorem sine pęna, & inde Inferni dolorem sine culpa, mihi propositum cernerem, necessitas autem imponeretur alterutrum deligendi: mallem, inquit, purus à peccato, & innocens gehennam intrare, quam peccati sorde pollutus Cælorum regna tenere, *Lib. de Beatitudine cap.* 190. Idem constat de Sancto Edmundo Archiepisc. itidem Cantuariensi, cuius ea vox erat: Mallem insilire in rogum ardentissimum, quam peccatum vllum sciens admittere in Deum meum. S. Ludouicus Rex Gallorum, ab ineunte ætate hoc sibi meritò semper persuasum habebat, potius mori, quam peccare.

Cum peccatum sit tot rationibus supra quam dici, aut credit possit detestandum, ac reformidandum, extremæ sanè dementiæ est, vel momento temporis, in statu tam periculoso permanere, hoc est in separatione à Deo, in faucibus Dæmonis, in portis Inferni, in medijs malorum immensorum agminibus, inter mille discrimina damnationis æternæ.

Hinc vlterius patet, quam ingens sit vtilitas Confessionis, & seriæ Pęnitentiæ. 1. Quia hæc adfert Remissionem omnium peccatorum, etiam grauissimorom. 2. Aufert reatum & debitum pænarum æternarum, & sæpe pænarum temporalium, quas Deus peccatoribus in hac vita infligit. 3. Causat Reuiuiscentiam omnium bonorum operum, & meritorum, quæ prius in statu gratiæ facta, per secutum peccatum mortale sine Pænitentia in perpetuum extincta fuissent. 4. Restituit conscientiæ pacem, & serenitatem per peccata ablatam, cum magna, & sæpe valde sensibili animi consolatione. Denique reparat omnia peccati damna superius memorata, & restituit statum gratiæ, quod quia summum est, & nunquam satis æstimabile hominis bonum, illius vtilitatem ac dignitatem paucis punctis exponam, vt clarius appareat quanti momenti sit statum illum per Pænitentiam acquirere, & acquisitum inuiolabiliter retinere.

Quanti momenti sit Status Gratiæ.

STatus gratiæ est Pignus vitæ beatæ, & immortalis; quinimo initium ac radix cœlestis gloriæ.

Gratia illa est Thesaurus electorum, &

Fon

Fons omnium cœlestium bonorum.

Gratia arctissimè hominem Deo deuincit, astringit, & vnit, vt quasi vnus cum Deo efficiatur, vt loquitur Apostolus.

Gratia animam constituit Christi sponsam, Patris ęterni filiam amantissimam & templum augustissimum Spiritus sancti.

Gratia Regni æterni participem facit, & (quod consequens est) socium, contubernalem, ac fratrem dulcissimum omnium Sanctorum, & Angelorum.

Gratia sanctificans liberat animam à culpis quas contraxit, eamque penitus reconciliat Deo.

Gratia Deum homini demeretur, operibusque nostris vitam æternam promerendi vim tribuit: ac demum merita omnia peccatis deperdita restituit.

Gratia erigit animum vt cuncta caduca despiciat, neque extollatur fortuitis, neque frangatur aduersis, & vt illi vera sit voluptas, mundi voluntates contemnere

Gratia virtutes omnes, ac dona Spiritus sancti menti inserit, & inserta custodit.

Denique, quod caput est, gratia Deum ipsum in hominis Animam hospitiò recipit, ac conseruat, quam sua præsentia consolatur, quam defendit, quam gubernat, quam dirigit ad cęlestem patriam, in qua cum dilecto Sponso pascitur, in qua triumphat, in qua beatè conquiescit per omnem æternitatem.

Remedia, & documenta contra singula Peccata in particulari: Actus varij; & Motiua Contritionis perfectæ: Praxis assistendi ægris, & moribundis; item cuiuis Proximo in quouis Statu, traduntur infra To.3. circa medium, & finem.

TRA-

TRACTATVS VLTIMVS.

IDÆA SCIENTIFICA

Theologiæ Vniuersæ, & Scientiarum illi Annexarum.

Complectens Iuris Canonicis, Iuris Ciuilis Scientiæ Philosophicæ, Rationalis, & Naturalis cum annexis, Principia; Regulas, Axiomata, Auctores, Originem, Progressum, ac Partium singularum Ordinem, & Materiam, ac Fori Ecclesiastici normam multiplicem: Singula breui methodo exposita.

Vm hæc Principia, Regulæ, Auctores &c. Præsertim Theologiæ, Iuris Canonici, & Ciuilis cum scientijs illis ancillantibus,, maximi sint momenti ad Resolutiones Theologicas in omni genere rite formandas: Atque insuper plurimum conducat Scientiarum altiorum Studiosum in quauis alia occasione horum singulorum notitiam in promptu habere, ac frequenter recolere. Hinc in illius commodum sanè singulare Tractatum sequentem non modico studio elaborandum existimaui, ne etiam in hoc genere æliquid desit ad huius Operis complementum.

Primò igitur, declarantur Iuris Canonici Partes omnes, ordo, materia, ac modus singulas partes citandi, & in libris citatas, in corpore iuris facile reperiendi, in quo pauci satis peritiæ habent. 2. Sequuntur Regulæ iuris Canonici breuiter explicatæ, quæ sunt lucida dictamina, & quasi medulla vniuersi iuris, formula breui comprehensa, & facile retinenda, ac proferenda. 3. Adducuntur Auctores varij qui Iuris Canonici materias tractarunt, vt horum notitia, & delectus ad manum habeatur. 4. Simili modo proceditur in declaratione Partium, cibationum, citationum iuris Ciuilis: Cuius & Regulæ deducuntur: & demum Auctores varij proferuntur, qui in ius Ciuile scripserunt. 5. Scientiæ Philosophicæ, vti & Mathematicæ, origo, progressus, partes omnes ac materiæ ob oculos ponuntur. Illius principia, & Axiomata in Scholis recepta exponuntur. Denique annotantur accuratè Auctores varij, qui in omni genere Philosophiam tam antiquam, quam nouam recenter tractarunt: 6. Deducuntur Theologiæ vniuersæ Partes, ordo, materiæ, earumque distributio iuxta Methodum D. Thomæ passim in Scholijs receptam. Subduntur Auctores omnis generis, Operumque notitiam quæ etiam in Theologię Controuersijs recentioribus prodierunt. 7. Exponitur norma, & praxis Fori Ecclesiastici præsertim Romani.

Horum singula haud dubiè magno subsidio erunt illis Missionarijs, & alijs librorum copia carentibus, quibus ego potissimum subuenire studeo. His sanè, & passim alijs, multò facilius est has scientiarum Regulas, quàm tot

earum Volumina euoluere, vel ex multis hic notatis Auctorem sibi idoneum deligere, quàm Bibliothecas comparare: quorum singula in decursu magis elucescent.

CAPVT I.

De Notitia totius Iuris Canonici, eius Partibus, Ordine, Materia, & varijs citandi modis.

IVs canonicum originem duxit à primis Ecclesiæ Concilijs, & Decretis; progressum habuit ex alijs Patrum, Pontificum, ac variorum Conciliorum placitis, ac statutis in Corpus iuris redactis, & approbatis. Canonicum dicitur à Canonibus, id est, Regulis Ecclesiasticis, quibus constat. Continet quinque partes, quæ sunt, Decretum, Decretales, Sextus Decretalium; Clementinæ, Extrauagantes.

I. *Decretum*, seu liber Decretorum continet summam iuris antiqui à Gratiano Monacho Benedictino, ex diuersis Concilijs, & Sanctorum Patrum placitis collectam, vnde passim dicitur Decretum Gratiani.

Illud approbauit Eugenius III. circa annum Christi 1150. Subdiuiditur in tres partes, prima continet Distinctiones 101. subdiuisas in capitula seu canones. 2. Continet 36 Causas subdiuisas in Quæstiones, varia capitula continentes. 3. Continet tractatum de Consecratione diuisum in quinque distinctiones, quæ etiam in varia Capitula subdiuiduntur.

Porrò *Decretum* iuxta tres illas Partes diuersimodè citatur. Prima pars citatur per initium & numerum distinctionis V. G. Capitulo *Clericorum* distinct. 5. Secunda pars citatur sic: Capitulo *Nemo* 11. Quæst. 3. vbi per ly 11. subintelligitur causa. Tertia pars similiter citatur per Capitula, & numerum distinctionis adiecto *ly, de consecratione*, v. g. Capitulo *Episcopus*; de consec. Dist. 4. Huic tertiæ parti subnectuntur canones Pœnitentiales 47. & canones Apostolorum 84.

Nota, Secundæ parti Decreti causa 33. quæst. 3. inseri Tractatum de Pœnitentia, diuisum in 7. Distinctiones, subdiuisas in canones seu Capitula, quæ proinde ita v. gr. citantur: Cap. *Lacrymæ*, de Pœnitentia Distinct. 1. hunc Tractatum nonnulli cum VVibaldo referunt ad 3. partem: sed ex communi, tertia pars Decreti solum continet Tractatum de consecratione.

II. *Decretales* continent litteras Pontificum, ad Quæstiones, tum in Concilijs, tum extra sibi factas, decretoriè respondentium. Eas in vnum Tomum redegit, & in quintos libros digessit ac confirmauit Gregorius IX. sub Annum Christi 1230. Singuli libri diuiduntur in Titulos, & Tituli in capitula, quæ V. G. sic citantur: Capitulo *Pastoralis*, de rescriptis. Porrò ad facilius inueniendum Titulum de quo est quæstio, præfixus est vbi index Titulorum ordine Alphabetico nec non index Capitulorum etiam ordine Alphabetico subiecto ex verbis initialibus cuiusque Capituli.

III. *Sextus Decretalium* sic dictus, quia quinque prioribus postmodum additus fuit à Bonifacio VIII. sub annum Christi 1298. Diuiditur in 5. libros sub iisdem Titulis vt suprà, & eodem modo citatur: nempe per initium Capituli, & Titulum adiecto ly, *in sexto*, V. Gr. Capitulo *Alma mater*, de sententia Excommunicationis in 6.

IV. *Clementinæ*, sic dictæ, quod contineant constitutiones Clementis V. varijs occasionibus editas, publicatas tamen à Ioanne XXII. sub annum Christi 1317. Diuiditur in 5. libros, quorum singuli suos habent Titulos, & Capitula vt suprà: Citantur sic: Clementina *dudum*, de sepulturis.

V. *Extrauagantes*, sic dictæ, quia sunt extra priores partes, ex quibus vnum corpus Iuris Canonici antea fuerat conflatum. Diuiduntur in duas partes, quarum primo continet XX. Constitutiones Ioannis XXII. Quæ citantur hoc modo: Extrauagante, *cum ad sacrosanctæ* de sententia Excommunication. Ioannis XXII. Secunda pars continet alias Extrauagantes in 5. Libros Digestas, quæ dicuntur communes, quia à diuersis Pontificibus sunt editæ. Citantur hoc modo, Extrauagante *super gentes*, de consuetudine.

Nota, cum liber 6. Decretalium, Clementinæ, & Extrauagantes omnes sint Decreta Pontificum, æque ac quinque illi libri qui ad 2 partem pertinent, & simpliciter dicuntur Decretales, ideo à quibusdam totum ius Canonicum diuiditur in 2. partes, nempe in Decretum, & Decretales, supradicta omnia comprehendendo sub Decretalibus, sed hoc quoad rem in idem redit.

Ad extremum, vt Citationes Iuris Canonicis, & Ciuilis melius inter se discernantur, notandum est, quod in Iure Ciuili citentur Instituta, Codices, Digesta, siue Pandectæ, & hæc per Græcum, P. Vel duplex, ff.

item Nouellæ, Authenticæ, & Leges Imperatoriæ. Iuris autem Canonici loca citantur his nominibus, Decretum, Decretales, sextus Decretalium, Clementinæ, Extrauagantes, quæ diuiduntur per Capita, & Distinctiones, & harum Capitula, addito Capitulo verbo primo, ad illius à cæteris distinctionem, vti in prædictis, & infrà sequentibus de iure ciuili obseruari poterit.

CAPVT II.

Regulæ Iuris Canonici, earumque breuis Expositio, quæ ad Resolutiones particulares in omni penè materia deseruiunt.

OMnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur. *cap.1. Omnis.* Quia sublata causa tollitur effectus, qui ab illa conseruatur. Sic nudi consensus obligatio, contrario consensu tollitur. Ex decretalibus *in Lib.5. cap.1.* Et est regula conformis iuri Ciuili *L. Nihil, ff. eodem.* Non habet tamen hoc locum in matrimonio, & quando cederet hoc in præiudicium tertij: ista enim lex particularis excipit, vti in alijs regulis aliquando contingit.

Dubia in meliorem partem interpretari debemus. *Ex cap.2. Estote.* Quia melius est de misericordia argui, quam de seueritate, C. alligant 26. quæst.7. Et magis expedit falli per bonam opinionem de alio, quam per malam. *D. Thomas.*

Propter scandalum euitandum, veritas non est omittenda. Scilicet vbi dici debet. *cap.3. Qui scandalizauerit.*

Propter necessitatem, illicitum efficitur licitum. *Illicitum* scilicet ex aliqua lege positiua, non ex natura sua. *cap.4. quod non est.*

Illicitè factum, obligationem non inducit; *cap.5. quod latenter.* Quia facta contra Legem ipso iure non valent, regulariter loquendo.

Tormenta, indicijs non præcedentibus, inferenda non sunt. *cap.6. cum in contemplatione.* Sed nec præiudicat confessio in tortura, nisi extra locum torturæ ratificata fuerit, *Lib.1. ff. de Quæstion.*

Sacrilegus est offendens rem, vel personam Ecclesiasticam. *cap.7. quæ multoties*, Nam & res, siue bona Ecclesiæ oblata, sacrata censentur.

Qui facit aliter quam debet, facere non dicitur *cap.8. qui ex timore.* Quia sic factum non est lege ratum, sed nullum.

Ignorantia non excusat Prelatum in peccatis subditorum *cap.10. quamuis.* Scilicet, culpabilis, quia Pastoris est ouibus cauere. *C. sit Rector. Dist.43.*

Pro spiritualibus homagium non præstatur, 1. Iuramentum fidelitatis, *cap.11. indignum.* Tale non est iuramentum obedientiæ, quod præstatur Prælatis post adeptum beneficium. *cap. antiqua de Priu.*

Beneficium Ecclesiasticum illicitè, sine institutione Canonica obtinetur. *In sexto, cap.1. Beneficium.* Quia in Ecclesiam non datur ingressus nisi per ostium, id est, illius prælatum.

Possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, *cap.2. Possessor.* Quia in quo quis peccat præmium non meretur: *C. vigilanti Extrau. de Præscrip.*

Sine possessione præscriptio non procedit; *cap.3. de Poss.* quia præscriptio in possessione fundatur. Hinc Laicus decimas, & iura spiritualia nunquam præscribit, quia Laici possessionis illorum sunt iure incapaces.

Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: *cap.4. peccatum.* quia sine voluntate restituendi Pœnitentia non agitur, sed simulatur.

Nemo potest ad impossibile obligari: *cap.6. Nemo.* Quia natura docet non imputandum homini quod non est in eius potestate.

Priuilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona *cap.7. Priuilegium.* Hinc ad hæredes non transit: imo quandoque extinguitur ante personam, cum quis abutitur priuilegio: Ex cap. *accedentibus.* Extra. de Priuileg.

Semel malus, semper præsumitur esse malus: *cap.8. Semel.* Scilicet nisi probetur mutatus, vt in textu. Sicut semel bonus præsumitur in posterum bonus, nisi mutatio probetur: *cap. Vnica. Extrau. de Scrut.*

Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum *cap.9. Ratum.* Quia ex iure duæ fictiones non cadunt circa idem.

Cum sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quam actori: *cap.11. cum sunt.* Quia actor impetit, reus se defendit, quod est fauorabilius: *Iust. de Interdict. §. commodum.* Item, Nemo præsumitur ligatus, siue obnoxius, nisi probetur, cum omnes homines sint natura liberi: *Authentica quibus modis, §. Nunc. Coll.7.* Vnde & sequitur illos habere possessionem suæ libertatis, & ius ne ea grauetur, nisi ex causa sat probata. Regula dicta locum non habet in causis quibusdam ex iure fauorabilibus, vt si iura sint obscura in causa matrimonij, libertatis, Testamenti,

vel

vel dotis, in horum fauorem potius iudicatur: *C. Final. Extra. de iudicata.*

In iudicijs non est acceptio personarum habenda: *cap. 12. in iudicijs.* Quia iudicium requirit æqualitatem, quæ repugnat acceptionis personæ vnius præ alia: *S. Thom. 2. 2. Quæst. 63. Art. 4.* In pœnis tamen imponendis deferendum est dignitati, & personæ, *cap. fin. Extra. de Trans.*

Ignorantia facti, non iuris excusat: *cap. 13. ignorantia* Quia quilibet præsumitur scire iura per se, vel per se alios in foro externo: cum Princeps velit vt lex non obliget ante promulgationem, *cap. in istis, Distinct. 4.*

Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere: *cap. 14. cum quis.* Scilicet in defensione, non in alterius prouocatione. Quia in defensione non præsumitur cognosci factum alienum.

Odia restringi, fauores conuenit ampliari: *cap. 15. odia.* Si Deus benignus, vt quid Sacerdos eius austerius vult apparere, *cap. Alligant. 26. quæst. 7.*

Decet concessum à Principe beneficium esse mansuram: *cap. 16. decet.* Quia beneficijs nos adiuuari oportet, non decipi, *cap. Vnica. Extra. de Commod.* Regula intelligitur de beneficijs realibus, non de personalibus, *vt suprà cap. Priuileg.*

Indultum à iure beneficium, non est alicui auferendum: *cap. 17. indultum.* Intellige ab homine, & sine causæ cognitione, nam alio iure interdum tollitur alterius iuris beneficium.

Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit: *cap. 18. non firmatur.* Quia solum tempus non est modus inducendę, vel tollendæ obligationis, *L. Oblig. ff. de act. & Oblig.*

Quod semel placuit, amplius displicere non potest: *cap. 21. quod semel.* Scilicet, si non sit debitè improbatum, si scienter, & non sola mente, sed signo externo indicauit placere, & si alterius intersit quod placuit, *ita glossa hoc loco.*

Non debet aliquis alterius odio prægrauari: *cap. 22. non debet.* Quamuis in quibusdam casibus delictum vnius possit causare defectum siue inhabilitatem in alio, vt in eo qui est illegitimè natus.

Mora sua cuilibet nociua est: *cap. 25. mora.* Quia qui moratur præstare quod debet, damnum consequens illi imputatur.

Scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus: *cap. 27. scienti.* Quia talis non circumuenitur, fallitur, aut decipitur: vt tamen obliget, debet esse consensus à iure non irritatus.

Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda, *cap. quæ à iure.* Quia talis exorbitatio est odiosa, adeoque restringenda, *cap. sanè Extr. de Priuil.*

Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari: *cap. 29. quod omnes.* Quia alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri *Leg. si quis cap de Inoffic. Test.* Intellige, vbi singuli habent ius separatum, non vbi determinatio relinquitur penes maiorem partem.

In obscuris minimum est sequendum: *cap. 30. in obscuris.* Quia si dubitetur, an quis voluerit maximum, verosimile est saltem voluisse minimum. Idem in iure Ciuili *Vlpianus.*

Non licet actori, quod reo licitum non existit: *cap. 32. non licet.* Quia fauorabilior in iure est conditio rei, quam actoris.

Mutare consilium quis non potest, in alterius detrimentum: *cap. 33. mutare.* quia alter sine propria culpa læderetur. Iuxta alteram Regulam: quod semel placuit amplius displicere non potest.

Generi per speciem derogatur. *cap. 34. generi.* Quia species sub genere distinctius continetur. Et pari ratione, species quæ reperitur specialior debet derogare alteri speciei. Vti & indiuidua speciei derogare debent. *Decius in d. l. in toto.*

Pro possessore habetur, qui dolo desijt possidere: *cap. 36. pro possess.* Ne quis in alterius detrimentum possessionem à se addicaret, *Lib. qui dolo, ff. Eod. vt in lege Ciuili, infrà.*

Vtile non debet per inutile vitiari: *cap. 37. Vtile.* Quia aliàs actus qui possit vtiliter subsistere, ex leui causa annullaretur.

Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo: *cap. 39 cum quid.* Quia de connexis idem est iudicium. Sicut etiam concesso aliquo, concessa censentur omnia sine quibus illud explicari non potest, *cap. præterea, Extrau. de Offic. Deleg.*

Accessorium naturam sequi congruit principalis: *cap. 42. accessorium.* Quia magis dignum trahit ad se minus dignum, *cap. quod in dubijs Extr. de Consecr. Eccl.*

Qui tacet consentire videtur: *cap. 43. qui tacet.* Quia ille cuius est prohibere, non prohibendo, quando potest & debet, videtur approbare, *cap. si seruus Dist. 54.* Differt hæc Regula à sequenti, quia hæc agit de con-

ſenſu, ſequens de confeſſione criminis obiecti &c.

Is qui tacet non fatetur, ſed nec vtique negare videtur: *cap. is qui*. Quia tacere eſt aliquid medium inter affirmare & negare: ſicut inter album & nigrum, eſt aliquod medium, eſſe fuſcum aut pallidum. Hæc regula deſumpta videtur ex iure ciuili infrà.

Inſpicimus in obſcuris quod veroſimilius eſt, vel quod plerumque fieri conſueuit *cap. 45. inſpicimus*. Quia vbi ex verbis, aut alijs indicijs non ſatis apparet quid actum ſit, id cenſetur actum eſse quid plerumque fieri conſueuit, vt in contractibus &c. Hæc etiam Regula traditur in iure ciuili.

Præſumitur ignorantia, vbi ſcientia non probatur: *cap. 47. præſumitur*. Quia ea quæ in facto conſiſtunt poſſunt probabiliter ignorari, niſi factum ſit publicum, vel res ſit quem alter ſcire tenetur, & tunc præſumptio eſt contra illum qui ignorantiam ſuam allegat. Hinc dicitur ignorantia facti, non iuris excuſare: quia notitia iuris publici præſumitur in foro externo, *cap. innotuit de Extr. de Elect.*

Locupletati nemo debet cum alterius iniuria, vel iactura: *cap. 48. locupletari*. Dicitur enim dolo malo facere, qui ex aliena iactura lucrum quærit, *in Lib. naturaliter ff. de cond. Indeb.* Notat tamen hic Gloſſa, Regulam iſtam locum non habere, in vſu capione, & præſcriptione; ne dominia rerum ſint incerta.

In pœnis benignior eſt interpretatio facienda: *cap. 49. in pœnis*. Quia pœnæ ſunt odioſę, *Lib. reſpiciendum, ff. de pœnis*: odioſa autem ſunt reſtringenda, iuxta aliam regulam iuris. Et ideo in pœnis liquida debet eſſe probatio vt incurrantur: proinde in pœnis numquam defertur iuramentum in defectum probatis: *Baldus in Lib. 1. cap. de his*.

Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem; *cap 50 actus*. Hoc eſt, actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, in totum vitiantur per temporis vel conditionis adiectionem, vt in textu, *& Lib. actus ff. eodem*. Contractus enim primò, & per ſe conditionem recipiunt.

Semel Deo dicatum, non eſt ad vſus humanos vlterius transferendum: *cap. 51. ſemel*. Intellige, non eſſe transferendum in eadem forma, vt gloſſa hic, nam ad opera pia, vel vrgentia debita, poſſunt calices, & vaſa alia Eccleſiaſtica vendi etiam Laicis, ſacris tamen abdicata, conflata: & minuta, *cap. hoc ius 10. Quæſt. 2.*

Non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum: *cap. 52. non præſtat*. Quia quæ contra ius fiunt, debent regulariter pro infectis haberi: *Lib. non Dubium. cap. de Legibus*. Et ideo actus à iure damnatus non impedit, alium actum validè faciendum.

Cui licet quod eſt plus, licet vtique quod eſt minus: *cap. 53. cui licet*. Scilicet, quando id quod eſt minus continetur ſub maiori.

Qui prior eſt tempore, potior eſt iure, *cap. 54 qui prior*. Intellige, cæteris paribus: & ſic in rei venditione præfertur ille cui res primò tradita fuit, non qui prius emit.

Qui ſentit onus, ſentire debet commodum, & contra: *cap. 55. qui Sentit*. Quia alias melior videretur eſſe conditio negligentis, quam laborantis: *cap. 1. Extrau. de ſepult.*

In re communi potior eſt conditio prohibentis: *cap. 56. in re*. Scilicet, quando res eſt indiuiſa: & ideo ſi habeo fundum tecum communem, & tu velis in eo ædificare domum, ſi ego, id prohibeo, potior eſt mea conditio iudicanda, *vt hic in textu*.

Contra eum qui legem dicere potuit, apertius, eſt interpretatio facienda: *cap. 57. contra eum*. Quia ſibi imputare debet ſi clarius non eſt locutus, & ſi in dubio verba contra eum intelligantur, vt in textu: Et *Lib. in contrahenda, ff. eodem*.

Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum: *cap. 58. Non eſt*. Quia iuramentum non eſt inſtitutum vt ſit vinculum iniquitatis: *cap. inter cætera 22. Quæſt. 4.*

Quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum: *cap. 61. quod ob gratiam*. Intellige, de eo quod conceditur per priuilegium motu proprio Principis, non autem petitione impetrantis: *Gloſſa hic*.

Nullus ex conſilio, dummodo fraudulentum non fuerit obligat *cap. 62. nullus*. Quia nemo tenetur alterius conſilium ſequi, ſed conſulens relinquit illi deliberationem.

In pari delicto vel cauſa, potior eſt conditio poſſidentis: *cap. 65. in pari*. Quia duo vincula magis ligant quam vnum: *cap. 1. Extr. de treuga*.

Poteſt quis per alium, quod facere poteſt per ſeipſum: *cap. 68. poteſt* Quia effectus magis eſt inſpiciendus quam motus: *ad Lib. 3. Baldus*. Intellige niſi ad agendum electa fuerit ipſius perſonæ induſtria.

In malis promiſſis fidem non expedit obſeruari;

vari. *cap.69. in malis*. Quia fides data, non debet esse vinculum iniquitatis, vt supra dictum de iuramento.

In alternatiuis, debitoris est electio, & sufficit alterum adimpleri: *cap. in alternatiuis*. Quia in alternatiuis, scilicet hoc, vel illud, verificatio fit in vno eorum: *Decius in d. §. vbi*. Intellige in alternatiua dandi vnum vel alterum: In alternatiua verò accipiendi electio est accipiendis, & creditoris: *Lib. si ita, ff. de contractu Erupt.* In pœnis autem alternatiuis electio est rei: *Baldus in Lib. quicumque*.

Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum moltò magis admittendus: *cap. qui ad agendum*. Quia in actione proceditur ad rei acquisitionem, in exceptione agitur contra alterum ad rei retentionem, retentionem à iure facilius conditur, quam acquisitio: *Lib. per retentionem, cap. de vsuris*.

Factum legitimè, retractari non debet, licet casus postea eueniat, à quo inchoari non potuit: *cap. Factum*. Quia in actibus præcipuè spectatur initium: *Lib. cum filius, §. hæres, ff de Legat. 2.*

Frustra fidem sibi quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat: *cap. Frustra*. Intellige circa idem factum. Quia qui aliquid promisit, & non præstat, videtur recedere à conditione sub qua alter ipsi promisisse censetur: *Lib. cum proponas, cap. de Pact.* Locum tamen non habet regula, vbi contrahentium ex iure est dispar conditio, vtsi contrahas cum pupillo sine auctoritate tutoris, potest ille à contractu resilire, tu vero illi præstare teneris: quia talis contractus mutuus in iure dicitur claudicare: *Lib. Iulianus. §. si qui.*

Delictum personæ, non debet in Ecclesiæ detrimentum redundare: *cap. 76. delictum*. Quia Prælatus delinquendo non repræsentat Ecclesiam, *vt in textu*. Intellige, nisi Prælatus delinquat cum consensu Capituli Ecclesiæ, *glossa hic*.

In argumentum trahi nequeunt, qua propter necessitatem aliquando sunt concessa: *cap. in argumentum*. Quia desinente necessitate non est similitudo in totum: *cap. quod pro remedio, 1. Quæst. 7.* Vbi tamen recurrit necessitas eadem, vel maior, potest in argumentum trahi: *glossa hic*.

In generali concessione non veniunt ea quæ quis non esset verisimiliter in specie concessurus, *cap. 81. ingenerali*. Talia censentur esse quibus concedens difficulter potest carere, vt sunt instrumenta artis, &c. Quia quando talia specialiter non memorantur, censentur sponte omissa, *Lib. item, §. hoc edictum, ff. de Iniur.*

Qui contra iura mereatur, bonam fidem præsumitur non habere: *cap. 82. Qui contra*. Quia qui sic mercatus est, vel sciebat prohibitionem iuris, vel eam ignorabat: Si sciebat, planum est quod mercatus sit mala fide contra ordinem iuris: si ignorabat, tunc etiam mala fides præsumitur, quia ignorantia iuris non excusat in foro externo, sed bene ignorantia facti: *Lib. si Fur. ff. de vsu cap.*

Cum quid vna via prohibeatur alicui, ad id alia non debet admitti: *cap. 84. cum quid*. Quia intentio legis est; quando aliquid prohibet, vt ad illud nullo modo perueniatur. Intellige, nisi res prohibeatur principaliter ne certa via, aut modo obtineatur, tunc potest alia via admitti. Sic Episcopus suæ Ecclesiæ à iure alligatus, ad aliam non eligitur, sed bene postulatur: *cap Finali. Extr. de Postulat. Prælat.*

CAPVT III.

Auctores in Ius Canonicum.

Pauli Lancelotti, Corpus Iuris Canonici, anno 1587.

Ioannes à Turrecremata, Commentarij in Decrerum, vol. duo, anno 1555.

Petri Tholesani, Opera in ius Canonicum *Potri Atagona* comqendium.

Andrea Vallensis, Summarium Decretalium D. Gregorij IX. in 4 anno 1645.

Augustini Barbose, de officio, & potestate Episcopi, in fol. anno 1628. eiusdem, de Iure Ecclesiastico vniuerso in fol. anno 1634. De Canonicis & dignitatibus, in 4. anno 1634. De Parocho, Canonicis &c. anno 1640. Summa Decisionum Apostolicarum, in folio anno 1646

Bartholomæi Caranzæ, Ord. Pręd. Summa Conciliorum, in 8. anno 1639.

Ascanij Tamburini, de Iure Abbatum, Tomi 3 anno 1640.

De Iure in omni foro frequentiori, Tomi 7. anno 1623.

Didaci Cuuarruuia, Opera iuris varia, anno 1583.

Francisci Zipæi Belgæ, Ius Pontificium nouum, in 8. anno 1620. Eiusdem Notitia Iuris Belgici, in 4 Consultat. Canonicæ, in fol. Responsa, & de Iurisdict. in fol. Enarratio analytica Iuris Pontificij, in 4. anno 1641.

Caroli à Manffeld, Castra Dei, siue praxis Casuum pro militia, in 4. anno 1642.

Ioannis Antonij Massobrij, Praxis de concursu ad Parochias, in 4. anno 1626.

Prosperi Fagnani, Iuris Canonici Opera recentia.

Ioannis à Bokier, Commentaria ad Regulas Cancellariæ, in 4 anno 1621.

Ioannis Francisci Leonis, Thesaurus fori Ecclesiastici, in 4. anno 1605.

Ioannis VVamesij, Consilia de Iure Pontificio, Louanij, in fol. anno 1643.

Nicolaus Garcia, de Beneficijs, in fol. anno 1618.

Raphaelis de Turri, de Cambijs, in fol. anno 1645.

Oliuerij Beltramini, Decisiones Rotæ Romanæ, in 4. anno 1623.

Petrus de Marca, de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ, in 4. anno 1641.

Salusti Tiberij à Corneto, Formularium instrumentorum, in 8. anno 1626.

Thomas del Bene, de immunitate Ecclesiastica, in fol. anno 1650.

Thesaurus Communium Opinionum in fol. anno 1684.

Concilium Trid. cum declarationibus Cardinalium, ex recognitione. *Ioannis Gallemont* &c. in 4. Ant. anno 1633.

Roberti Bellarmini, Declar. Card. de eodem Concilio Trid.

Synodus Antuerpiensis, in 8. anno 1610.

Synodus Prouincialis Mechiliensis, in 4. anno 1680.

Pauli Layman, Societ. Iesu, Ius Canonicum illustratum Tomis duobus, Dilingæ anno 1673.

CAPVT IV.

De Notitia totius Iuris Ciuilis, eiusque Partibus, Ordine, Materia, & citandi methodo.

IVs ciuile seu Cæsareum à Republica Romana inchoatum fuit, & processu temporum ab Imperatoribus præsertim Iustiniano Seniore auctum, & in eundem qui modo exstat ordinem redactum est, & dicitur Corpus Iuris Ciuilis. Quatuor partibus constat, scilicet: Institutis, Digestis, Codice, & Authenticis seu Nouellis.

Prima pars (quæ dicitur *Instituta*) continet quatuor libros Institutionum, quæ sunt velut quædam Isagoge, seu introductio ad studium iuris Ciuilis, soletque citari per peragraphos & Titulos v.g. ʃʃ. *Singulorum*, institutis de rerum diuisione.

Secunda (quæ dicitur *Digesta*, seu Pandectæ) complectitur 50. libro Digestorum, quorum 24. Priores vocantur Digestum vetus complectens leges antiquiores, in Titulus, & ordinem Digestas: 14. Sequentes dicuntur Digestum infortiatum, quod aliqui sic dictum volunt, quia versatur circa fortuitas Successiones, quæ per mortem, & vltimas voluntates obueniunt, alij aliter: reliqui 12. dicuntur Digestum nouum. Digesta ordinariè significantur per duplex F. cuius ratio communiter adfertur quod à duobus Fridericis Imperatoribus Patre, & Filio collecta sint. Sæpe etiam significantur per magnum D. vt patet ex corpore iuris. Subinde etiam significantur per Litteram Græcam Π Maiusculam, quæ est initialis vocis Græcæ Pandectæ, id est, omnia complectentes. Citantur autem per initium vel numerum Legis addito ly *Digestis*, hoc modo: lege iuris (vel Lege 1.) Digestis de iustitia, & iure. Subinde etiam vtrumque indicatur, nempe initium, & numerus legis hoc modo: lege *Iure* 1. Digestis &c. quod si lex aliqua sit Paulo Longior addi solet ʃʃ. legis. Si quando non exprimitur ex qua parte corporis Iuris desumpta sit lex, quæ allegetur, censetur sumpta ex Digestis.

Tertia Pars (siue *Codex*) continet 12. Libros legum recentiorum, quibus subinde colligantur leges antiquiores Digestorum. Significatur per Maiusculam C. citatur eodemmodo, quo Digesta, nisi quod pro ly Digestis ponatur ly Codice. V. G. lege *cunctos* (vel lege 1.) Codice de summa Trinitate.

Quarta Pars (quę dicitur *Authentica* seu Nouellæ) est velut appendix ad codicem continetque Constitutiones alias etiam Cæsareas, diuisas in collationes nouem, quæ quia alijs recentiores, appellatæ sunt Nouellæ. Vocantur etiam Authenticæ, non quod maioris sint auctoritatis, quam aliæ leges Codicis, sed vt distinguantur à quodam illarum compendio olim euulgato. Significantur per Maiusculam A. vel N. Litteras initiales, citantur hoc modo: lege *per occasionem* A. vel N. de nuptijs. Vel sic A. vel N. 22. lege, *per occasionem*.

Præter hæc ad calcem Autenticarum in corpore iuris subduntur varia extra ordinem. 1. Aliquot edicta Iustiniani. 2. Variæ Constitutiones posteriorum Imperatorum. 3. Libri aliquot de feudis. 4. Constitutiones Friderici II. Imperatoris, & Henrici VII.

Hæc

Hæc omnia eodem ordine in Iuris Ciuilis Corpore continentur. In cuius singulas Partes quinam præcipuè Auctores scripserint, ad finem capitis sequentes declaratur, vt & facile cognosci, & cum delectu adiri, aut pro rei exigentia comparari possint.

CAPVT V.

Regulæ Iuris Ciuilis generaliores, ex corpore Iuris hic in vnum selectæ.

CVm hæ Regulæ plurimùm iuuent in omni materia tam Ciuili quam Theologica per modum principiorum ad formandum Resolutione particulares, percommodum erit eas hic simul, tamquam aliquod Iuris Ciuilis Compendium, in promptu habere, quarum expositio passim in ipso iure prolixius reperitur.

Regula est, quæ rem breuiter enarrat, non vt ex regula ius sumatur, sed ex ipso iure regula fiat; Tales sunt Regulæ sequentes.

Fæminæ ab omnibus officijs ciuilibus, vel publicis remotæ sunt. Vt sunt officium Iudicis, Magistratus, vel procuratricis agere. *Vlpianus*. Scilicet ex apicibus iuris: possunt enim locum habere in iudicio voluntariæ iurisdictionis, & procurationis pro Monasterio, & in fauorem pupilli, vel minoris &c. Item ratione iuris hæreditarij, consuetudinis, & ex priuilegio Principis: *Ita Bartolus hic cum glossa*.

Impuberes ab omnibus officijs ciuilibus debent abstinere. Scilicet, ob iudicij immaturitatem. Idem esse de officijs Ecclesiasticis patet ex *cap. indecorum, &c.* potest tamen pupillus habere beneficium in Ecclesia, sed vocem siue suffragium dare non potest, *cap ex eo, de Elect. in 6.*

Eius est nolle, qui potest & velle: *Vlpianus*. Hoc est, illius est prohibere, cuius est imperare. Quia non censetur in aliqua causa silens, nisi qui potest in ea loqui.

Velle non creditur, qui obsequitur voluntati Patris; aut Domini: *Vlpianus*. Quia non præsumitur velle cum libertate in iudicio requisita, sed potius ex timore aut amore.

Non vult hæres esse, qui ad alium transferre voluit hæreditatem: *Vlpianus*. Transferre hic intelligitur de [illegible] li abdicatione legitimè declarata, vt habet glossa.

Iura sanguinis nullo iure Ciuili dirimi possunt: *Pomponius*. Quia ius & vinculum naturæ à lege humana non dependet.

Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur: *Vlpianus*. Quia de minimo facilius præsumitur, siue in voluntate donandi, siue infligendi pœnas.

Secundùm naturam est, commoda cuiusque rei eum sequi, quem sequantur incommoda: *Paulus*. Quia à ratione alienum est rei eiusdem alium habere commoda, alium incómoda sustinere, cùm propter spem commodi rei incommoda ferantur.

Id, quod nostrum est, sine facto nostro ad alium transferri non potest. Per factum etiam simplex voluntas intelligitur, nam voluntas est animus facti. Excipe hinc, nisi ex causa potestas publica rem alienam transferat.

In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur: *In Lib. eum qui calendas, §. quoties, de Verb. Sign.* Intellige, nisi dies alius, ratione loci, tacitè intelligatur.

Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur: *Paulus*. Quia possidet saltem ius ad rem legitimè habendam.

Imaginaria venditio non est, pretio accedente. Scilicet, quia pretium arguit contractum venditionis.

Cùm tempus in Testamento adijcitur, credendum est pro hęrede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris. Quia in interpretatione Testamenti iura fauent hæredi, & debitori.

Non solet doli exceptio nocere his, quibus voluntas testatoris nó refragatur; Quia, nisi in tali etiam voluntate sisteretur, Testamenta essent nimium litibus obnoxia.

Quoties dubia est interpretatio libertatis, secundùm libertatem respondendum erit. Idest, pro libertate.

Non debet cui quod plus est licet, quod minus est non licere: Quia in maiori minus intelligitur.

In personam seruilem nulla cadit obligatio; Scilicet ciuilis, sed benè naturalis.

Quatenus cuiusque intersit, in facto, non in iure, consistit. *Quatenus*, id est, quantum.

Plus cautionis in re est, quàm in persona: *Cautionis*, id est, securitatis, rem habere sibi deuinctam, quàm actionem in personam.

Qui potest inuitis alienare, multò magis ignorantibus & absentibus. Quia, nisi alterius consensus requiratur, ignorantia, & absentia est impertinens.

Quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis conualescere.

Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

Nihil tàm naturale est, quàm eodem genere quodque dissoluere, quo colligatum est. Ideoque verborum obligatio verbis tollitur, nudi

consensu obligatio contrario consensu dissoluitur; Sed non in matrimonio, vel quando hæc sunt vergentia in præiudicium tertij.

Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti. Et pari ratione, medico imperitia imputatur; *Lib.illicitas, §. sicuti, ff. de Offic. præsidis.*

Quod fit intuitu pietatis dicitur ad facientem pertinere, *Lib.non tantùm, ff. de Appel.*

Nemo, qui condemnare non potest, absoluere potest.

Sicut pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere, si quid ex ea re ad eum peruenisset.

Furiosi, vel eius, cui bonis interdicitur, nulla voluntas est.

In re obscura melius est fauere repetitioni, quàm aduentitio lucro. Scilicet quando agitur de damno euitando.

Qui in alterius locum succedunt, iustam habent causam ignorantiæ, an id, quod peteretur, deberetur.

Nemo ex his, qui negant se debere, prohibetur etiam aliam defensione vti, nisi lex impediat.

Priuatorum conuentio iuri publico non derogat. Hoc enim potius censetur.

Quod à quoquam pœnæ nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur. Scilicet in foro contentioso, contrarium est in foro conscientiæ.

Consilij non fraulenti nulla obligatio est, sed cum dolo actio competit.

Socij mei socius, meus socius non est; Scilicet in obligatione iuris: sicut vasallus vasalli mei, non dicitur vasallus meus: *ita glossa.*

Quidquid calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius rerum est, quàm si perseuerantia apparuerit indicium animi fuisse. Ideoque in breui reuersa vxor, nec diuertisse videtur.

Culpa caret qui scit, sed prohibere non potest. Vnde in iure excusatur seruus, qui Domino opem ferre non potuit.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est altuere restituere: *Capere* i. occupare vt suum.

Nemo plus iuris ad alterum transferre potest, quàm ipse habet.

Nullus videtur dolo facere, qui sui iure vtitur.

Semper in dubijs benigniora præferenda sunt Item. In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius, quàm tutius est. *& passim in Lib. 1. benignius, Lib. 1. si fuerit &c.*

Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur Hinc, licèt plures obligati sunt in solidum, vno tamen soluente, omnes liberantur.

Ex pœnalibus causis non solet in patrem de peculio actio dari; Intellige: Nisi quatenus factus esset locupletior.

Hæredem eiusdem potestatis iurisque esse, cuius fuit defunctus, constat. Vtpote quodammodo eadem persona cum defuncto.

Domum suam reficere vnicuique licet, dum non officiat inuito alteri. In quo scilicet ius non habet, vt sit inuitus. Sæpe enim inuito altero licet reficere, v.g. synagogam, etsi non liceat ædificare.

Qui sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur moram facere; Scilicet, satisfaciendi, modò iustam causam habeat litigandi.

Ea, quæ rarò accidunt, non temerè agendis negotijs computantur; Quia de rarò accidentibus regulariter nulla ratio habetur apud legislatorem.

Inuito beneficium non datur. Item, Nemo crescere cogitus inuitus. Quia acceptatio est conditio ad hoc requisita, ne iura sint incerta.

Nemo potest gladij potestatem sibi datam, vel cuiuslibet alterius coercitionis ad alium transferre; Quia ad hoc eligitur qualitas talis personæ.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt; Scilicet in his, quæ plenam causæ cognitionem desiderant, non quæ semiplenam.

Nemo potest tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cùm moritur, habuerit, habiturusue esset, si vixisset.

Quæ in Testamento ita scripta sunt, vt intelligi non possint proinde sunt, acsi scripta non essent.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

Actus legitimi, qui non recipiunt diem vel conditionem, veluti emancipatio, hæreditatis aditio &c. In totum vitantur per temporis vel conditionis adiectionem.

Fraudis interpretatio semper in Iure Ciuili, non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.

In toto iure generi per speciem derogatur, & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est; quia hoc est magis determinatum.

Quę dubitationis tollēde causa contractibus inferuntur, ius commune non lædunt; Quia voluntas priuata non præiudicat iuri publico.

Donari videtur, quod nullo modo cogento conceditur.

Nouum non est, vt quæ semel vtillter consti-

stitura sunt, durent, licet ille casu extiterit, à quo initium capere non potuerunt.

Nulla intelligitur mora ibi fieri, vbi nulla petitio est.

Si librarius in trascribendis stipulationis verbis errasset nihil noceret, quo minus, & reus, & fideiussor teneatur.

In ambiguis orationibus maximè sententia spectanda est eius, qui eas protulisset.

Quoties vtriusque causa lucri ratione vertitur, is præferendus est, cuius in lucro causa tempore præcedit. Item, qui prior est tempore potior est iure.

Vbicunque causæ cognitio est, ibi Præter desideratur. i. iudex.

Ferè in omnibus penalibus iudicijs ætati, & imprudentiæ succuritur.

In eo, quod plus sit, semper inest minus. Vt, qui donat vineam, intelligitur etiam donare fructus eius.

In obscuris inspici solet quod verisimilis est, aut quod plerumque fieri solet; Quia consuetudo est interpres sermonis, vbi alias non datur.

Non videtur consentire, qui errat *ex l. si per errorem.* Quia nemo vult quod ignorat.

Refert ad vniuersos, quod publicè fit per maiorem partem, *idem in l. quod maior, ff. ad Municip.* Quia maior pars representat singulos.

Non videntur data, quæ eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt.

Capienda occasio est, quæ Præbet benignius responsum. Scil. Occasio non illicita.

Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt; Quia lex naturæ preualet legi humanæ.

Priuilegia quædam causæ sunt, quædam personæ, & ideo quædam ad hæredes trasmittuntur, quæ personæ ad hæredes non transeunt.

Cum de lucro duorum quæritur, melior est causa possidentis. Item, in pari causa possessor potior haberi debet. Item, vbi res dubia reperitur, melior est conditio possidentis. *Gl. in C. nulli dubium &c.*

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur, quia pro possessione dolus est. Hoc ex dispositione iuris, ne pateat fraudibus locus.

Bona fides tantùm possidenti præstat, quantum veritas, quoties lex impedimento non est. Hinc fit, vt rem, quam putat suam, etsi dubià defendat.

Nemo ex suo delicto meliorem conditionem suam facere potest.

Quo contra rationem iuris receptum est, non est producendum ad consequentias.

Qui tacet, non vtique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare.

Nemo fraudare videtur eos, qui sciunt, & consentiunt: Quia sibi imputare debent.

Iure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem *Lib. non hoc ff. de Condict.* Et hinc non tantùm res furtiua, sed etiam fructus, ex ea percepti, restitui debent.

Qui de his & reliquo iure fusius tractarunt, Scriptores selectos ad maiorem notitiam, & delectum hic commode annectemus.

Auctores in ius Ciuile.

IN Corpus iuris Ciuilis, Commentaria siue Notas ex antiquioribus scripsit *Baldus* anno 1540. vti & *Bartolus*.

Franciscus Accurtius etiam edidit Corpus iuris cum Commentarijs, anno 1627. *Hugonis Donelli*, Commentaria iuris To. 2. anno 1612.

Petrus Rebuffus, in 4. primos libros Pandectarum in Titulum Digestorum: in constitutiones Regias anno 1613.

Augustini Barbosa, Lusitani, varij Tractatus iuris vtriusque anno 1631. plures in ius Canonicum, suprà.

Francisci Zypæi, Belgæ; ius Belgicum; Eiusdem, Iudex, Magistratus, Senator, anno 1633.

Pauli Christinæi Mechlin, Decisiones iuris Belgici in 6. partes anno 1661. Eiusdem, in Leges Municipiales Mechliniensium Notæ dono 1627.

Antonij Anselmo Codex Belgicus 1644. itẽ, in Edictum Principijs Alberti, anno 1656.

Andreæ Bouuens, de iure, iustitiæque vsu, & abusu, in 4. anno 1654.

Dauidis Doringi Bibliotheca iuris consultorum, Tom. 1. anno 1631.

Hipoliti Riminaldi Consilia, Tom. 4. anno 1609.

Ludouicus de Molina, de Primogenijs Hispaniæ, anno 1634.

Petri Belluge speculum Principium, an. 1655

Nicolai Euerardi Consilia, & loci communes argumentationum, anno 1577.

Ionchini Hopperi Institutiones Imperiales anno 1560.

Fernãdi Vasquis, de Successionibus an. 1619.

Francisci Salgado Labyrinthus Creditorum, anno 1653.

Valentini Forsteri Historia iuris Ciuilis Romani, anno 1629. alijque.

CAPVT VI.

Philoſophiæ Vniuerſæ

Origo, Partes, & Ordo Materiæ.

PHiloſophia primùm in Græcia maximè celebris, & in varias Sectas diuiſa fuit. Inter has præcipui nominis fuere Stoici ſub Zenone, Academici ſub Platone, & Peripathetici ſub Ariſtotele. Demùm ſęculo poſt Chriſtum decimo, & vndecimo, Philoſophia Ariſtotelica cæteris præualuit, & in Europæ Academijs ſęculo duodecimo paſſim florere cœpit; & in ijs hactenus tot ſeculis principatum tenet. Schola hæc Peripathetica progreſſu temporis diuiſa eſt in Reales, & Nominales, Reales in Thomiſtas, & Scotiſtas, ex opinionum in varijs quæſtionibus diuerſitate. Noſtro æuo Doctrinam Peripatheticam multum impugnare cœpit Renatus Carteſius natione Gallus, cum ſuis aſſeclis, de quibus infrà Capit. 8. Hic igitur Philoſophiæ vniuerſæ partes, ordinem, ac materiam ex Ariſtotele in Scholis receptam ſub aſpectum proponemus.

LOGICA exordium ſumit ab Iſagoge Porphyrij, quæ agit præcipuè de Definitione, Diuiſione, & quinque vniuerſalibus in genere, & ſpecie, quæ ſunt: Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Sequuntur Anteprædicamenta, in quibus traduntur decem Prædicamentorum Regulæ, definitiones, Proprietates.

Deinde Poſtprædicamenta, quæ agunt de oppoſitis, vt ſunt: Oppoſita relatiuè, Contraria, Priuantia, & Contradictoria. Adduntur modi Prioris quinque, modi Simul tres, modi Habendi octo.

Libri de Interpretatione, de Nomine, Verbo, Oratione, & Enunciatione.

Libri Priorum, præcipuè de Syllogiſmo, & eius Principijs, Figuris tribus, & ſingularum Figurarum Modis, Conuerſione, ac defectibus Syllogiſmorum.

Libri Poſteriorum, qui tractant de Scientia, Demonſtratione, Opinione, Modis per ſe &c.

Poſtremò, Libri Topicorum, & Elenchorum, Analyticorum, de varia ſede Argumentorum, Fallacij, & poteſtatibus Syllogiſmorum.

Hinc tota Logica tractat potiſſimùm, & dirigit tres Mentis operationes, apprehenſionem, iudicium, & diſcurſum.

PHYSICA continet primò, Octo Libros Phyſicorum, vt traditos ab Ariſtotele, de Principijs, Natura, & Arte, de Materia, & Forma, de quatuor generibus Cauſarum, de Infinito, Continuo, Loco, Vacuo, Tempore, Motu &c.

Sequuntur Libri de Cœlo, & Mundo; Libri de Ortu ſiue Generatione, Elementis &c. Libri de Meteoris, igneis, aqueis, terreis, aereis: Libri de Anima vegetatiua, ſenſitiua, rationali, de quinque ſenſibus, eorumque obiectis.

Subditur apud Ariſtotelem Hiſtoria Animalium, deque eorum partibus, actionibus, mirabilibus, per Capita viginti, & vnum. Hæc pars in Scholis non traditur, continet tamen tractatus ſcitu digniſſimos.

METAPHYSICA conſiderat ſpeculatiuè res vt ab omni materia abſtractas, agitque de Ente, Exiſtentia in ordine ad Deum, & creaturas, earumque perſona, ſubſiſtentia, ſuppoſitalitate. Denique tractat Paſſiones Entis, Vnum, Verum, Bonum. Cum his Ethicam tradunt aliqui, quam etiam tractauit Ariſtoteles in libris Ethicorum, ſiue de moribus.

Curſus ille Philoſophicus in Scholis traditur paſſim per biennium, ſed in Hiſpania, & Italia, tractatu tardiori, totum illi triennium impenditur.

CAPVT VII.

Principia Scientifica.

Et Axiomata Philoſophiæ vniuerſæ ad compendium redacta, & elucidata.

VSus, & vtilitas horum Principiorum patet primò, quia ad perfectionem ſcientiæ Theologicæ ſatis conſtat aliquam Philoſophiæ notitiam prærequiri, ideòque hæc dicitur Theologiæ ancillari. 2. Quia hæc Principia plurimum illuſtrant intellectum in materia quauis ad diſcurrendum, diſcernendum, & rem quamlibet penitùs intelligendam, 3. Quia Principia hæc ſunt veluti medulla quædam vniuerſæ Philoſophiæ, quæ, ob neruoſam, & dilucidam breuitatem facilè memoria retinentur, recolantur, & in quauis occaſione cum magna doctrinæ commendatione pro-

proferuntur; quod erit illis, quibus hæc scribimus, singulare subsidium. Sunt autem horum singula vel ad ipse Philosopho tradita, vel in Scholis communi consensu recepta, vt infrà in singulis iam patebit.

Actiones sunt suppositorum. *Ita Aristoteles Lib.* 1. *Metaphysicorum Cap.* 1. Sensus maximè receptus, & clarus est, Actiones denominatiuè tribui toti composito, siue indiuiduo, non soli parti, quæ actionem efficit. Sic corpore ægro, homo denominatur ægrotare; & anima intelligente, Petus dicitur intelligere.

Actus prior, siue melior, est quam potentia. *Aristot.* 9. *Metaph.cap.* 19. qui exemplum ponit in sanitate actuali, & possibili. Res enim tam physicè quàm moraliter tantò æstimabilior est, quantò magis recedit à mera potentia: hinc etiam pluris fit aliquid actu dari, quàm promitti. Verum non esset axioma intellectum de potentia siue causa respectu actus, quem elicit: sic enim motor melior est, quàm motus, quem efficit.

Abstrahentium non est mendatium: *Arist.*2. *Physicorum textu* 18. Sic concipimus animal in homine abstrahendo in conceptu à rationali, & irrationali, quod ne de homine nec affirmamus nec negamus, & ideò non mentimur. Quod & in mortalibus locum habet, dum à rerum, quas merè narramus, veritate abstrahimus.

Omne bonum est communicatiuum sui: *S. Thomas* 3.*p.q.* 1.*Art.*1. qui hinc probat conuenientiam Incarnationis Verbi diuini. Ratio physica patet ex inclinatione, qua creaturæ in se mutuo agunt, & alias sibi assimilant, vt cùm non possunt suam substantiam indiuidualem, saltem suam speciem cum alijs communicent. Quod etiam in bonitate morali locum habet, per bonorum, & virtutum suarum ad alios participationem.

Bonum est ex integra causa, malum ex quocunque defectu: *S. Thomas* 1.2.*q.*18.*art.*4. *alijque*. Sic sanitas omni ex parte optima, mala fit, & dicitur ex vnius humoris intemperie: Valet frequenter axioma in materia Theologica, dum actus ex se bonus vitiatur vnica circumstantia, duæ sit mala.

Bonum totius est etiam bonum partium: *S.Thomas* 1.2.*q* 92. *Art.*1. Patet hoc tam in genere physico, quàm in genere moris. Quia quod totum absolutè perficit, idem etiam perficit singulas partes, ideòque hæ naturaliter appetunt bonum totius; quod explicat D. Thomas exemplo manus, quæ ictum à capite, & reliquo corpore propulsat.

Quid est causa causæ, est etiam causa causati: *Arist.* 3. *Physic. t.*30. Quia causans siue producens causam dat illi potentiam, & vires naturales producendi suos effectus, & sic est causa saltem remota istorum effectuum; sicut sol producens lumen, est causa remota caloris à lumine causati. Et sic in genere moris ex eodem principio, mandans alteri patrare homicidium, est causa moralis istius homicidij, ideòque illi in peccatum imputatur.

Causa secunda agit in virtute causæ primæ, *ex Arist lib.*7. *Metaph.cap.*1. *D Thomas, Suarez, &c.* Tum quia causæ creatæ agunt per virtutem participatam à causa prima, tum quia operantur dependenter ab actuali eius influxu in qualibet actione.

Conclusio sequitur debiliorem partem antecedentis, *Ita Phil. omnes*. Quia conclusio æqualiter, & per modum vnius dependet à veritate vtriusque præmissæ, ideoque eius veritas non potest esse certior, aut in se firmior quem sit veritas præmissæ debilioris: hinc si hæc sit tantùm probabilis, & incerta, conclusio etiam talis erit.

Contrariorum contrariæ sunt causæ, *Arist.* 4. *Meteor. Summ.*2.*cap.*3. Quia cum sint opposita, requirunt oppositam, aut dissimilem virtutem sui productiuam. Quod intellige de causis per se, non de causis per accidens concurrentibus: neque de causis liberis, potest enim volitio, & nolitio eiusdem obiecti, ab eadem voluntate successiuè produci.

Contraria contrarijs curantur, *Arist.* §.1. *Problem.*48. Quia contraria ex eodem subiecto se mutuo expellunt: ideoque morbi frigidi curantur medicamentis calidis, humidi siccis, & contra. Quod etiam in vitijs animi locum habet, dum superbiæ medetur humilitas, & sic de cęteris.

Deus, & Natura nihil faciunt frustra, *Arist.* 1. *de Cœlo. Tract.* 32. Quia hoc aliquid imperfectionis importaret in effectibus per se, & secundùm totam speciem, scilicet in ordine ad finem à Deo destinatum. Et quamuis nobis aliqua superflua per accidens appareant, vt gibbus in homine, aut similia, hæc tamen ipsa conducunt vt cęterorum operum pulchritudo magis appareat.

Non valet argumentum à non distributo ad distributum, *Phil. omnes*, Quia sic terminus distributus siue vniuersaliter sumptus in consequente, non contineretur adæquate in antecedente, ex quo tamen inferri debet.

Quæ eadem sunt vni tertio sunt eadem inter

ter se *Arist.* 6. *Topic. cap.* 1. Quia cum illud tertium supponatur esse vnum, necessariò vnum sunt alia in ea ratione siue prædicato, in quo cum illo tertio identificantur! vt, si Animal, & Petrus in enunciando verè identificentur Homini, necessarium erit identificari inter se, & rectè dici, Petrus est Animal. Et in hoc principio euidenti Syllogismorum vis, & ratio consistit. Habet etiam locum suum in genere moris, vt, qui coniuncti sunt per charitatem cum Deo, etiam inter se per amorem coniungantur.

Entia non sunt multiplicanda sine necessitate. Siue, Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora. In *Arist.* 1. *Phys. T.* 50. *&* *de part. Animal. lib.* 3. *cap.* 4. fundatur hoc axioma, qui hoc modo processit contra Antiquos, qui plura rerum naturalium principia sine fundamento posuerunt: & multum eo pro sua doctrina, quamuis diuersa, vtuntur *Nominales* & *Cartesiani* recentius.

Essentiæ rerum consistunt in indiuisibili, *Ita Philosop.* Quia nullum prædicatum essentiale potest ab alicuius rei essentia detrahi, vel illi addi, sic vt eadem essentia maneat, & hoc sensu quæuis essentia consistit in indiuisibili: vt, si de homine neges rationale, vel risibile, destruis totam esentiam hominis.

Finis est causa causarum, *Aristot.* 2. *Phys.* T. 32. Quia intentio finis obtinendi mouet alias causas ad operandum pro fine obtinendo: vt, Roma videnda, mouet ad omnia itineris media.

Forma non generatur, neque materia, sed compositum, *Arist.* 7. *Metap. T.* 26 Notant Interpretes cum D. Thoma *lib.* 7. *Met. Lect.* 7. *generari, & fieri* ab Aristotele hic strictè omninò sumi pro termino adæquato generationis, scilicet composito, latius verò sumendo, formas etiam dici generari, cuius mentem probant ex eo, quod sic procedat omne, quod generatur, & fit, constat materia, & forma, ergo si forma generatur, constabit etiam ex materia, & forma, & sic quæuis alia in infinitum; Vnde infertur de ipsa forma in completa non agi, de hoc plure ex sequentibus.

Forma dat esse rei, *Aristot.* 1. *de An.* T. 2. Quia forma materiam ex se indifferentem in certa specie completa compositi constituit. Sic in re morali, actiones ex se indifferentes per intentionem agentis accipiunt certam speciem virtutis aut vitij.

Forma prior est materia, & composito, *Arist.* 7. *Metap* T. 7. Prior, id est, perfectior, vt Suarez, alijque, *D. Metap.* 15. *Sect.* 7. *num* 7.

Formæ est mouere, *Arist.* 2. *Phys. T.* 12. Quia forma est principium motus intrinsecum principale, vt docet D. Thomas *part.* 1. *q.* 77. *Art.* 1. *ad* 4. Et si communiter dicitur, formam mouere vt *quo*, suppositum verò vt *quod*. Motus hic non intelligitur tantùm localis, sed etiam quæuis productiones affectionum, & dispositionum, quæ in supposito ab intrinseco fiunt. Hinc etiam est aliud axioma Aristotelis: Dans formam, dat consequentia ad formam. Scilicet in radice, & virtualiter, vt explicat Suarez *Metap. D.* 16. *Sect.* 7. Porro Aristoteles agens de hac forma 2. de Anima Cap. 1. dicit eam per se substantiam esse, & entitatem constituentem speciem compositi. *Dicimus*, inquit, *vnum quoddam genus eorum, quæ sunt, substantiam: huius autem aliud quidem sicut materiam, quod secundùm se quidem non est hoc aliquid: aliud entitatem formæ, & speciem, secundùm quam tam dicitur hoc aliquid: tertium quod ex his.* Scilicet compositum.

Generatio vnius est corruptio alterius, *Arist.* 3. *Phys. T.* 73. Scilicet concomitanter, non formaliter, sicut dum generantur vermes, corpus, siue cadauer corrumpitur; Et hinc ostendit Aristoteles, quomodo res naturalis, & mundus possit in perpetuum conseruari.

Posteriora generatione sunt priora perfectione, *Aristot.* 2. *Phys. T.* 66 Quia iuxta aliud axioma, Natura incipit ab imperfectioribus. Sic vir est posterior puero, sed perfectior; Intellige de effectibus in eodem genere, non diuerso, nam accidens posterius est generatione substantiæ, non tamen perfectius.

Grauia, & leuia mouentur à generante, *Aristot.* 3. *Phys. T.* 29. Quia Generans dat formam, & illa mediante dat grauitatem formæ propriam, & sic generans non intelligitur mouere actu, sed in quantum dedit potentiam se mouendi, ita Suarez *Met. d.* 13. *Sect.* 7.

Ad habitum à priuatione non datur regressus, *Arist. in post prædicamentis cap. d. oppositis.* Hoc est, formam iam habitam, & priuatione amissam, nemo naturaliter recuperare potest, Quia effectus semel corruptus, idem numero reproduci nequit, sed benè idem specie.

Ignoti nulla cupido, *S. Thomas* 1. 2. *qu.* 9. *Art.* 1. Suarez *Metap. Disp.* 23. *Sect.* 7. Quia nihil volitum nisi quod cognitum, adeò, vt passim

sim admittatur, nec quidem per Deum fieri posse, vt voluntas aut appetitus ab intrinseco in rem incognitam feratur.

Impossibile est idem simul esse, & non esse, scilicet idem secundùm idem: *Aristot. & ipsa Natura, Metap. T.9.* Vbi ait. hoc esse primum & certissimum omnium principiorum, & ad quod omnia reducantur. Et in eo neminem falli posse, clarè ostendit Fonseca 5. *Met: cap 3. Quæst. 1.* quod cuiuis euidentissimum est, præter Cartesium.

Infiniti ad finitum non est ratio, siue proportio, *Arist. 3. Phys. T.72.* Hinc, quando de infinito est sermo, non valent rationes, & proportiones à finitis desumptæ, quia ibi conceptus plenè alius formandus est; nec mirum, cùm plerique negent infinitum in quantitate aut numero esse possibile.

Intellectus abstrahit à materia, *Ita Philosophi passim.* Sensus est, intellectum cognoscere per species abstractas à rebus materialibus: item intellectum sæpe considerare tantùm vniuersalia, & non singularia, & sic à sensibus differre.

Magis, & minus non variant speciem, *Arist. 2. Topic.* Quia magis, & minus non designant essentiam rei, sed illius perfectionem accidentalem. Sic idem homo potest fieri magis vel minus calidus, non tamen magis vel minus homo; in essentialibus omnia indiuidua eiusdem speciei sunt paria.

Medium nobilius est extremis, *sic Philosophi.* Hoc præcipuè in moralibus locum habet: sic virtus in medio consistit inter excessum, & defectum. In physicis etiam compositum perfectius est elementis, ex quibus componitur.

Modus operandi sequitur modum essendi. 2. Modus cognoscendi sequitur modum essendi. 3. Modos prædicandi sequitur modum essendi. *S. Thomas 1. p. Quæst. 12. Art. 4.* Et desumitur ex Aristotele varijs locis Sensus horum maximè clarus est, Modus operandi, cognoscendi, & prædicandi conformatur essentiæ rei, quæ has operationes circa obiectum elicit nō verò ipsi obiecto. Sic homo, quia existit modo corporeo, operatur, & cognouit per actiones, & species desumptas à materia, siue versetur circa obiecta spiritualia, siue materialia: & è contra Angelus agit per actiones, & species spirituales, etsi versetur circa obiectum materiale.

Motus est causa caloris, *Arist. 2. Calor. T.42. ex eo D. Th. c.* Intellige de calore, qui fit in ipsa re mora. Quia per motum corporum fit sanguinis, aui spirituum commotio, & extentatio & inde calefactio: & hinc, quo corpus manet densius cæteris, paribus eo manet frigidius.

Quidquid mouetur, ab alio mouetur, *Arist. 12. Metaph. T.27.* Ex hoc principio probat Aristoteles dari prium Motorem qui est Deus hoc modo; quidquid mouetur siue fit ab alia causa mouetur, saltem accipiendo ab eo suum esse & virtutem sui motiuam; atqui, in causis non datur processus in infinitum; ergo datur primus motor, siue prima causa, qui est supremus omnium, Deus.

Natura determinatur ab vnum, *Arist. 2. Met. Tex. 3.* Vbi ait, irrationalem potentiam vnam esse vnius: ac proinde per naturam hìc intelliguntur agentia necessaria, quæ sunt ad vnum determinata, vt forma aquæ ad producendum frigus: non verò agentia libera, quæ possunt se determinare ad opposita.

Natura non deficit in necessarijs, nec abundat in superfluis, *Arist. de Anim. T. 45.* Locum habet in tota rei specie, non in quolibet speciei indiuiduo: hinc enim monstra proueniunt, quæ dicuntur indiuidua toti speciei extranea. Hinc etiam deriuatur principium, & documentum morale istud *Arist. 1. de Cæl. Tract. 34.* Natura delectatur paucissimis.

Ex necessario non nisi necessarium sequitur, *Philosophi passim, & explicat Fonseca Lib. 6. Inst. cap. 5.* Quod conforme est illi, *Ex vero nil nisi verum.* Si enim ex necessario per se sequi posset contingens, quod potest esse falsum, hoc ipso ex vero posset sequi falsum.

Nihil agit indistans: *Ex Arist. 7. Phys. Tract. 9.* Hoc est, nulla causa producit effectum in loco à se distanti, nisi agendo prius per spatium medium, siue actuādo medium, vt Philosophi loquūtur. Rationem assignet Suarez de Angelis *lib. 4. cap. 3. n 4.* quia omnia agentia creata sunt limitatæ virtutis, quod si possint producere effectum suum in aliquam distantiam, non agēdo per medium, possent illum producere in quamlibet distantiam, cùm per medium nihil virtutis consumerent, quod tamen repugnat experientiæ. Et secundùm hoc axioma admittendum est, dum ferrum trahit magnetem distantem, aliquid etiam per medium operari.

Nihil agit in seipsum: *Arist. 8. Phys. tr. 4.* Hoc est, idem secundùm idem sui non agit in seipsum, sed bene idem secundùm vnam partē sui agit in alteram partem; sic dum aliquis se flagellat, manus agit in tergum eiusdem hominis.

Nihil agit vltra suam speciem: *Philosophi cum S. Tho. communiter* Quia nihil dat alteri id quod ipsum non habet; sic oculus non potest percipere sonum, nec auditus colores.

Ex nihilo nihil fit: *Aristot. 1. Phys. textu 34.* Per hoc axioma Aristoteles volebat probare, modum fuisse ab æterno, cùm nihil præextiterit, ex quo fieret. Sed sensus verus axiomatis est, creaturam nihil posse efficere ex nullo præsupposito subiecto. Interim hinc Theologi

logi præclarè demonſtrant neceſſariò dari Deum, ſiue cauſam, primam, quia alioquin nihil fuiſſet poſſibile, cùm nihil incipiat à ſeipſo, ſiue producendo ſeipſum.

Opiniari & exiſtimare non eſt in nobis: *Ariſtotelis* 1. *de Anima textu* 153. Hoc eſt, non poſſumus iudicando cuiuis obiecto propoſito aſſentiri aut diſsentire, ſicut poſſumus quidlibet imaginari, ſed tantum ijs, quæ nobis vera vel falſa apparent ſaltem ex motiuo probabili.

Quæ ordine intentionis ſunt priora, poſteriora ſunt ordine executionis: *S.Thomas* 1. 2. *Quæſt.* 1. *Artic.* 4 *in corpore, alijque*. Hoc intelligitur de cauſa finali, nam prius volumus finem quèm media, ſed tamen media prius exequimur quàm finem obtineamus, ſic, dum intendimus obtinere ſanitatem, tanquam finem, medicinam prius adhibemus, & exequimur.

Poſſibile poſitum in actu nihil implicat: *Ariſtotelis* 12. *Metap*. *textu* 3. Hoc eſt, quod eſt in potentia, vt exiſtat, ſi ſupponatur exiſtere, nullum inde ſequitur impoſſibile: vt, ſi ſupponas infinitum actu eſse poſſibile, nihil implicat illud exiſtere eo modo, quo ſupponitur eſſe poſſibile.

Fruſtra eſt potentia quæ non reducitur in actum; *Ariſtotelis de Cal. textu* 32. Hoc intelligendum eſt præcipuè de cauſis neceſsarijs; fruſtra in illis aſſerimus aliquam potẽtiam, quam nunquam experimur reduci in aliquem actum ſed locum non habet in cauſis liberis ſic non fruſtra habeo potentiam eundi in Æthiopiam, quamuis illam nunquam exequar: ſic etiam Deus non fruſtra habet potentiam producendi res merè poſſibile, & Syncategorematicè infinitas, quas tamen nunquam producet.

Non datur in rebus proceſsus in infinitum: *S.Thomas* 1.*par.quæſt* 87.*Art.*3. *ad* 2.*Suarez Metap. Diſp.*47.*Sect.*11.*alijque*. Ratio huius colligitur ex illo, quod ſuprà dictum eſt, *Quidquid mouetur, ab alio mouetur*. Et quia cauſæ creatæ ſunt virtutis limitatæ.

Propter quod vnum quodque eſt tale, & ipſum magis: *Ariſtotelis* 1. *Poſter textu* 5. Hoc intelligitur de ijs, quæ ſuſcipiunt magis, & minus, vt, ſunt qualitates, vt, ſi lignum eſt calidum propter ignem, ipſe ignis debet eſse magis calidus. Et ratio eſt, quia denominatio competit cauſato propter cauſam.

Quidlibet eſt, vel non eſt: *Ex Ariſtotelis* 4. *Metap. textu* 26. Volunt plerique, hoc eſse abſolutè primum omnium principium, Suarez tamen *Metap.*3.*Sect.*3. vult prius, & notius eſse illud, Impoſſibile eſt idem ſimul eſse & non eſſe. Cæterùm Ariſtoteles hoc principium vſurpat, vt probet, inter contradictoria nullum dari medium.

Quidquid recipitur per modum recipientis, recipitur: *Ita cum Philoſophis D. Thomas* 1. *p. Quæſt.*12. *Art.*4. Ex quo concludit, intellectum per ſe non eſse capacem ad Deum clarè videndum, quia per ſe non habet proportionem ab talem viſionem. Itaque modus recipientis hic, eſt capacitas & diſpoſitio ſubiecti: & hinc fit, vt idem lumen longè alio, & perfectiori modo recipiatur in ſpeculum, quàm in parietem ſpeculo vicinum, propter diuerſam vtriuſque recipientis diſpoſitionem.

Quidquid poteſt cauſa prima cum ſecunda, id poteſt ſola cauſa prima: *S.Thomas* 1.2.*Quæſt.* 51.*Art.*4.*in Corp.&c.* Hoc axioma maximè intelligi debet de cauſa efficiente, & de effectibus abſolutis, non verò relatiuis, vt ſunt aliqui modi, non enim poteſt à Deo produci vnio ſine ſuis extremis, neque hominis v.gr. actiones vitales, & liberæ, modo vitali aut libero à Deo cauſari poſsunt, homine vitaliter non concurrente: quia in his ſingulis inuoluitur hæc repugnantia, eſſe vitalem & non vitalem, liberum & non liberum.

Simile non agit in ſimile *Ariſtotelis* 1. *de generatione textu* 51. Ratio redditur, quia agens vult aſſimilare ſibi paſsum, ergo ſi illud iam eſt perfectè ſimile, non aget; nam tunc ceſsat finis agendi, qui erat ſibi paſsum aſſimilare. Sic calidum vt quatuor non agit in ſubiectum, quod habet etiam quatuor gradus caloris, ſed benè in illud, quod habet tres gradus. Et in hac ratione fundatur aliud axioma, *Omnis actio eſt à proportione maioris inæqualitatis*: adeoque, vbi omnimoda æqualitas, ibi nulla actio.

Similẽ ſimili gaudet. Item: ſimilitudo eſt mater amoris: *Ariſtoteles in problemate* 52. *vel* 47. Sic coruus coruo homo homini, puer puero, lætus læto maximè iungitur. Ratio fundatur in naturali complexione, quæ, cùm varias habeat propenſiones, magis fertur in aliam quam ſibi ſimilem inuenit, ſicut quiſque fertur in alia bona quæ naturæ ſuæ magis congruunt, quidlibet enim tendit naturaliter in ſui perfectionem.

Sublata cauſa tollitur effectus: *Ariſtotelis* 2. *Poſtp.textu* 23. intellige hoc potiſſimùm de cauſa immediata, niſi alia cauſa conſeruans effectum immediatè ſuccedat. Sic, ſublato ſole, tollitur eius lumen aut calor, niſi ſuccedat immediatè alia cauſa conſeruans, aut cauſa prima ſe ſola conſeruet. In moralibus etiam axioma

ma locum habet: sic, sublatis meritis, tollitur gratia, & præmium eorum tantùm intuitu conferendum: sublata obiecti bonitate causante amorem, tollitur etiam amor. Hic notat *D. Thomas, & Toletus*, etiam posito effectu poni causam per certam consequentiam, nempe quod illius causa vel actu ponatur, vel posita fuerit.

Substantia prior est accidente & tempore, & ratione, & cognitione: *Aristotelis 7. Metap. textu 3.* Prior est *Tempore*, quia substantia potest esse sine accidente, non contra, saltem naturaliter. Quod si aliqua substantia sit accidenti coæva, vt sol suo lumini, hoc est per accidens ad naturam substantiæ. *Ratione* est prior, hoc est definitione, quia in definitione accidentis saltem in communi ponitur substantia, & vix accidens intelligitur sine ordine ad illam. Et hinc prior est *Cognitione*, quoad se, siue ex sua præstantia: quamuis quoad nos, sensus prius deueniunt in cognitionem accidentium.

Supremum infimi est vel attingit infimum supremi: & Infimum supremi est supremum infimi. *Axioma est commune Philosophis teste Rubio 2. de Angelis Quæst. 7. Num. 67.* vbi illud pluribus explicat. Patet in omnibus, quæ inter se contigua sunt & quæ inter se certum ordinem includunt. Sic infimum cœli Saturni est supremum cęli Iouis, & infimus ex Angelis, quoad substantiam, est supremus, respectu Hominis, & Homo, qui est infimus creaturarum rationalium, est supremus, respectu sublunarium, & ab vtrisque aliquid participat, cum Angelis intelligere, cum brutis sentire.

Tempus omnia consumit: *Ex Aristotelis 4. Phys. textu 117.* vbi ait: illa, quæ semper sunt, non esse, nec contineri in tempore. Hæc locutio intelligenda est per synecdochen, continens pro contento: non quod ipsum tempus, quod consistit in motu cœli, aliquid consumat, sed quia hoc ipso quo res tempore concluduntur, paulatim per se & contrariorum agentium violentia consumuntur.

Totum omne est maius sua parte: *Sic Philosophi omnes.* Est hoc axioma per se notum: quia totum includit entitatem vnius partis, & insuper partes reliquas. Hærent tamen Tyrones quando sic obijcitur: Si quis haberet digitum instar magni trunci, pars illa, quæ est digitus, esset maior suo toto, siue isto homine, &c. Sed respondetur, digitus ille esset maior isto homine, spectato seorsim absque digito, sic conceditur: digitus esset maior toto homine spectato simul cum illo suo digito, sic negatur: ergo & in hoc verum est axioma.

Tria sunt omnia: *Aristotelis 1. de Cælo textu 1.* Numerus Ternarius dicitur perfectissimus, quia in eo reperitur ratio principij, medij, & finis. Dicitur etiam *omnia*, hoc sensu, quia vt denominatio illa, *omnes*, vel *omnia* possit aliquibus conuenire, non sufficit esse vnum vel duo, tunc enim dicimus ambo, non omnes rectè autem dicimus, omnes tres. Rectè hoc vsurpatur de Trinitate in diuinis, quia illa est omnium instar, perfectione, virtute, bonitate, &c.

Natura abhortet à Vacuo *Arist. Sect. 8. Problem. 9.* Hoc est, corpora contingua diuelli se non patiuntur, nisi aliud intercedat quod impediat vacuum. Et hinc per canales erectos in motu anthliæ ex puteo aqua extrahitur: & folles, obducto foramine, diduci se non patiuntur. Causa vlterior huius horroris refunditur in illud, *Nihil agit indistans*, de quo supra, quia agens creatum est limitatæ virtutis, adeoque debet in corpus proximum suam actionem diffundere.

Verum vero non est contrarium: *Ita passim Philosophi.* Quod dicitur de *Vero*, accommodatur etiam *Bono* in genere virtutis, hoc modo: *Vna virtus alteri non est contraria.* Ratio de *Vero*, est, quia omnis veritas nostra est participatio quædam veritatis æternæ, quę est incommutabilis, quod intelligitur etiam de omni veritate reuelata: & hinc etiam omnis definitio Ecclesiæ de veritate, aut falsitate alicuius doctrinæ est irreuocabilis.

Violentum nullum est perpetuum: *Aristotelis 2. de cœlo textu 18.* Quia violẽtum est quod fit ab extrinseco, passo resistente; ideoque sit contra naturam, cuius vires, cum sint limitatæ nequeunt violentiæ perpetuæ resistere. Intellige, nisi ab aliqua potentiore causa perpetuò conseruentur, sicut damnati in inferno in statu violento in æternum permanebunt.

Dato vno absurdo cætera accidunt: scilicet absurda: *Aristotelis 1. Phys. textu 10.* Quia in scientijs posito vno falso fundamento, & falsitate pro veritate admissa, plures falsitates sequi necesse est, vt si admittas Filium in diuinis esse minorem Patre, cogeris etiam admittere illum non esse Deum, ab æterno, &c. Valet etiam in moralibus, vt si admittas hominem non esse in agendo liberum, admittes etiam non mereri pro virtutibus præmium, neque pro sceleribus supplicium.

Vniuersale aut nihil est, aut posterius est singularibus: *Aristoteles de anima, textu 8.* Vbi ait,

ait, Animal vniuersale aut nihil est, aut posterius: agens enim contra Platonem volentem vniuersale, qua tale existere à parte rei ante mentis operam: adeòque illud *posterius* significat, post mentis operam, vti exponit Toletus *textu* 8. *de anima*. Vnde etiam per *nihil*, tantùm intelligit nihil existens ante singularia.

Vniuersalia sunt æterna, incorruptibilia, & immutabilia. *Est Philosophis commune axioma, etiam apud D. Thomam* 1 *p. Quæstion.* 16. *Art.* 7. Intellige, vniuersalia esse æterna, & immutabilia obiectiuè, siue in statu existentiæ possibilis, sic homo esset semper vniuersale, etsi nullus homo in indiuiduo vnquam existeret: quia illud prædicatum specificum, animal rationale, nullam ab æterno inuoluit contradictionem, siue repugnantiam in ordine ad actualem existentiam.

TERMINI

Distinctionum Philosophicarum

Pro alijs etiam Scientijs explicati.

D*Vplex est horum cum præcedentibus vsus, & vtilitas singularis.* Primò, *pro illis. qui ante studium Theologiæ, aut Iuris, operam Philosophiæ non nauarunt. Qui, si cum dialecticæ præceptis, horum singula instar Compendij sæpè, & studiosè recolant, nihil sibi magnopere, quoad communem Philosophiæ vsum, deesse experientur.* Secundò, *pro illis, qui Philosophiæ à longiori tempore vtcumque studuerunt, vt possint scientiam illam hoc breui Compendio recolere, & renouare. Et in hunc finem claram in his breuitatem sectamur, ne ipsarum Distinctionum nimia distinctio Lectorem magis confundat, quàm vtiliter instruat.*

(·:·)

Absolutè, & respectiuè. Absolutè siue simpliciter, & secundùm quid. Essentialiter, & accidentaliter. Per se, & per accidens.

A*Bsolutè* dicitur Res talis, quando in se habet naturam, vel accidens quod requirit talem denominationem: sic homo dicitur absolutè rationalis, & paries dicitur *absolutè* albus *Respectiuè* vero res dicitur talis, quando non habet in se tale quod diximus prædicatum, sed tantùm sic denominatur, si cum alia re comparetur: sic vir paruæ staturæ *respectiuè* dicitur magnus, si comparetur cum puero, non verò si cum gigante.

Absolutè aliquando idem est quod *simpliciter* quando sine addito, aut limitatione post res denominari talis. *Secundum quid* autem res dicitur talis, quando vel secundum paruam sui pertem, vel tantùm cum addita particula restringente talis denominatur. Sic Ethiops non denominatur absolutè albus, sed benè secundum quid, scil. dentes: & *Imago* hominis dicitur *homo* secundo quid, scil. secundùm solam repræsentationem.

Essentialiter dicitur aliquod prædicatum conuenire subiecto, sine quo subiectum nec esse concipi potest, siue, quod ingreditur primarium rei conceptum, vt *rationale* respectu hominis. Illud autem dicitur *accidentaliter* conuenire, sine quo res saltem concipi potest: siue, quod non est de primario conceptu illius quod in vnaquaque re est primum, & radicale fundamentum cæterorum prædicatorum, quæ in tali re inueniuntur, quo modo etiam risibile tantùm accidentaliter homini conuenit, etsi sola ratione ab eius essentia distinguatur.

Per se id dicitur conuenire rei, quod ex natura ipsius rei conuenit, seu ex principijs intrinsecis. Sic v. gr. homini conueniunt *per se* omnia prædicata quæ ipsi sunt essentialia, vel etiam propria quarto modo: & quæ necessario comitantur naturam v. g esse natura sua bipedem. *Per accidens* autem id conuenit rei quod conuenit ei accidentaliter, & non necessariò, seu quod conuenit ei quasi casu, & aliunde. Sic Logicus *per se* est Philosophus, per accidens autem est albus, pius, nobilis. *Per se* quandoque idem est, quod propter se, & ex professo. *Per accidens* autem, idem quod propter aliud. Sic Logica *per se* agit de operationibus Intellectus, per accidens autem de signis, vocibus &c.

Res in actu & potentia. In actu primo, & in actu secundo: In actu exercito, & in acto signato; De potentia Dei ordinaria, & de potentia absoluta: Adæquate, & inadæquate: Extensiue, & intensiue: Realiter, & intentionaliter: Positiue, & negatiue.

ACtu esse res dicitur, quando de facto est extra suas causas, id est, quando à suis causis producta est vt exsistat. Potentia, vel in potentia res dicitur esse, quæ quidem non existit, sed tamen potest existere, sic Antichristus est potentia, etiam hodie.

Actus, primus, est ipsa potentia v. gr videndi intelligendi &c. *Actus vero Secundus*, est actio elicita à potentia: vnde in actu *Primo*, dicitur quis operari quando habet potentiam operandi, in actu verò *Secundo*, qui de facto operatur. Sic dormiens dicitur videre vel discurrere in actu primo, tum verò videre vel discurrere in actu secundo, quando de facto aliquam visionem aut argumentationem elicit.

Actus signatus dicitur, 1. Quando actus in propositione significatur expressè, id est, quando expressis, & signantibus verbis dicitur talem actum competere alicui rei: Etiamsi ille actus in propositione illa, non exerceatur. *Actus vero exercitus* dicitur quando actus exercetur reipsa, etiamsi expresse seu signanter non dicatur exerceri, v. g. quando dicitur. Petrus est doctus: hic doctrina prædicatur de Petro in actu *exercito*, id est, actus prædicationis seu affirmationis de Petro vere exercetur. Quando verò dicitur: de Petro affirmatur] vel prædicatur doctrina: Tum est actus signatus; & doctrina de Petro prædicatur in actu signato, id est, signantibus verbis exprimitur quod actus prædicationis doctrinæ comperat Petro, quæ tamen prædicatio non exercetur in ista propositione.

Sic etiam Superior aut Pastor sobrie, & caste viuens concionatur suis *in actu exercito* de sobrietate, & castitate. Quando autem verbis aut signis commendat Societatem concionatur de sobrietate, & Castitate *in actu signato*.

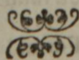
Per potentiam Dei Ordinariam id dicitur fieri quod potest fieri secundum legem, & decretum ordinarium. Dei, quod ille statuit seruare circa res creatas. Per *potentiam vero Absolutam Dei*, id dicitur posse fieri, quod abstrahendo ab omni libero decreto Dei, & à cursu rerum Ordinario, à Deo potest fieri. Vnde per absolutam Dei potentiam dicitur omne id posse fieri, quod non inuoluit contradictionem: Sic per potentiam Dei absolutam absq; omni studio potes hodie Aristotelem doctrina Philosophica superare, non tamen de potentia ordinaria.

Adæquatè sumitur res quando integrè, & totaliter accipitur. Sic homo adæquatè sumptus est animal rationale. *Inadæquate* verò sumitur res, quando sumitur partialiter. Sic homo inadæquate conceptus, est animal, est physice solum corpus, vel sola anima.

Realiter seu primò-Intentionaliter sumitur res, quando consideratur prout est à parte rei, & non vt vestita est quasi extrinsece aliqua Intentione, siue conceptu circa eam versante. *Secundò-Intentionaliter* sumitur res, quando res sumitur simul cum cognitione, & tota ratio cur prædicatum ei conueniat est, quia circa rem præcessit actus intellectus. Sic homo, & animal sumuntur realiter, seu primo Intentionaliter, quando dico: Petrus est homo: Leo est animal. Sumuntur vero: Secundò Intentionaliter quando dico: Homo est species. Animal est genus: quia denominationem speciei aut generis habent ratione conceptus generici aut specifici.

Extensiue, & *intensiue* dicuntur potissimum de qualitate, aut quantitate: Extensio enim qualitatis verbi gratia caloris tunc fit quando calor extenditur ac plures partes subiecti. Intensio verò tunc fit, quando in eadem parte subiecti ponuntur plures gradus qualitatis verbi gratia caloris. Gradus autem communiter assignantur octo: ita vt qui octo Gradus ver. gr. caloris habet, dicatur habere intensissimum calorem. Sic manus calida vt sex: est intensiue magis calida quam totum Corpus calidum vt quatuor, sed tamen extensiue magis est calidum quam illa manus per se sumpta.

Positiue res dicitur aliqua talis, quando in illa vere reperitur forma denominans. Sic mel dicitur dulce positiue, quia dulcedo vere est in melle. *Negatiuè* verò aliquid dicitur tale, quando caret solum forma contraria. Sic omne id dicitur esse dulce negatiue quod non est amarum. Et puer dicitur probus negatiue qui nihil committit improbitatis.

Directè, indirectè: Directè, & reflexè: In recto, & in obliquo. In sensu composito & diuiso: Materialiter, & formaliter. Specificatiuè, & reduplicatiuè. Formaliter, virtualiter, eminenter, radicaliter.

DIRECTE, id intendi dicitur in quauis actione quod primario, & ratione sui intenditur. *Indirectè* verò, id quod tantum ratione alterius intenditur, & quasi per accidēs. Sic Logica directè agit de operationibus intellectus: indirectè vero de signis vocibus &c. Item in moralibus, directè dicitur intendere homicidium, qui illud mandat, *indirectè*, qui illius aliquam causam ponit. *Directè*, vt opponitur *Reflexè* quando res cognoscitur primò in se, non in alia cognitione de illa habita.

In recto, & in obliquo importari, maximè dicuntur de terminis connotatiuis, & relatiuis. Significari itaque in recto idem est quod in enunciatione significari identificatum cum subiecto. Illud autem significatur *in Obliquo* quod non significatur identificari cum subiecto, sed tantum esse aliquid pertinens ad subiectum, vel ad rectum ipsius prædicati. Vt in hoc termino *albus*, significatur res quæ est alba in recto, albedo verò in obliquo: Hinc in prædicatione qua dico, *paries est albus*: identifico rem quæ est alba cum pariete, non verò identifico albedinem cum pariete: Vera enim est hæc propositio: paries est res habens albedinem: Falsa autem altera, paries est albedo.

Sensus compositus alicuius propositionis dicitur, quando fit compositio prædicati cum subiecto secundum significata formalia vtriusque. Vt cum dico: Logicus est Philosophus, scilicet, vt Logica præditus: Item, Iustus est beatus, scil. manens iustus. Sensum autem *Diuisum* tunc habet propositio, quando prædicatum conuenit subiecto ratione tantum significari materialis. Vt cum dico: *Album potest esse nigrum*: hæc enim propositio *in sensu composito* est falsa; sensus enim compositus est, album manens album posse esse nigrum, siue albedinem, & nigredinem posse esse simul in eodem subiecto: in sensu autem *Diuiso* propositio illa est vera; Tunc enim sensus est: Album; seu id quod est album non tamen manens album, posse esse nigrum.

Materialiter, & Formaliter, varijs modis sumitur. 1. *Materialiter dicitur* predicatum conuenire subiecto quando conuenit ratione materiæ siue subiecti. Sic dicitur *album*, v.gr. lac, materialiter, non formaliter dulce. *Formaliter* verò conuenire dicitur, quod conuenit ratione formæ: sic album formalier, siue vt album, est disgregatiuum visus. Quæ distinctio etiam locum habet quando prędicata sunt realiter eadem, & tantum ab intellectu concipiuntur per modum materiæ, & formæ: Sic in sensu *Materiali*, siue identico, animal est rationale, quia animal & rationale sunt eadem res, *Formaliter* autem, seu in sensu formali, animalitas non est rationalitas, sunt enim formalitates diuersæ in conceptu.

2. *Materialiter* quandoque idem est quod identicè, seu *specificatiuè*. *Formaliter* autem quandoque idem est quod *reduplicatiuè*: quod exprimi solet per particulam *quatenus*, *in quãtum*, *qua talis*, *&c.* Ita homo formaliter seu reduplicatiuè est rationalis, quia possum reduplicare dicendo, homo quatenus homo, est Rationalis. Si autem dicam: homo quatenus homo est Philosophus, erit falsa propositio in sensu formali, siue reduplicatiuo.

3. *Formaliter*, *virtualiter*, *eminenter*, dicuntur de causis prout continent perfectionem sui effectus: Effectum enim, seu perfectionem sui effectus, tunc dicuntur causæ continere formaliter quando illa entitas effectus quam producunt reperitur in ipsis causis. Sic *ignis* dicitur formaliter calidus, quia calorem, quem producit etiam in se continet. *Virtualiter* autem dicuntur causæ continere effectum, quando possunt effectum illum producere, licet entitas effectus in ipsis causis non reperiatur: sic piper, aut vinum virtualiter dicitur calidum, quia potest in homine calorem causare, licet vinum actu in se calorem non haberet.

Denique *Eminenter* causa tunc dicitur continere effectum, quando non æquiualenter tantùm, & virtualiter effectum continet, sed etiam est multo perfectior effectu, sublatis scilicet imperfectionibus quæ sunt in effectu. Sic sol eminenter est calidus, quia & virtutem habet producendi calorem, & est calore perfectior. Item Deum eminenter continet creaturarum perfectiones, quia sublatis imperfectionibus eas in se continet vt causa perfectissima.

4. *Formaliter* sumitur effectus quando spectatur secundum se: *Radicaliter* autem vel fundamentaliter quando spectatur secundum causam, radicem, vel fundamentum. Sic *Risibile* sumptum formaliter est proprietas hominis, & à rationali distinguitur: Risibile autem sumptum radicaliter est idem quod rationale. Nam rationalitas est causa siue radix prima risibilitatis.

5 For-

5. *Formaliter* etiam subinde significat idem quod per se, siue essentialiter: Ita vt prædicatum quod dicitur conuenire subiecto formaliter, sit in recto de definitione subiecti. Sic homo est formaliter animal; vti & rationalis, non verò hoc sensu homo est formaliter risibilis, vel albus, quia hæc hominis definitionem aut essentiam non ingrediuntur.

CAPVT VIII.

Authores varij, etiam Recentiores in Philosophiam vniuersam.

EX singuli Scholis, & Nationibus aliquos annoto tam antiquos quam recentiores, qui in Philosophiam ferè vniuersam scripserunt, vt huius scientiæ studiosus non ignoret aliquos celebriores Scriptores, quorum notitiam aut delectum habere, pro sua vel aliorum institutiones, commodissimum experietur.

S. Thomas Aquinas Doctor Angelicus: in libros de Cælo, Mundo, & alios in illius Operibus etiam Theologicis passim explicatos.

Ioannes Duns Scotum Doctor Subtilis ordinis Seraphici, in Philosophiam vniuersam.

Cursus complutensis PP. Carmelitarum Discalceatorum.

AEgidij Romani, Ordinis S. Augustini, Philosophia.

Guilelmi Phylippi Louanii in col. Liliensi olim Professoris, Philosophia, in qua modernæ etiam opinione explicantur.

Guilelmi van Sichem Ordinis S. Francisci Philosophia percommoda, etiam recentiora complectens.

Francisci Bona Spei Ordinis Carmelitarum calceatorum Cursus Philosophicus.

Emanuelis Maignan Ordinis Minimorum, Philosophia noua, siue, cursus Physicus recentioribus multum insistens.

Honorati Fabri Soc. Iesu Philosophia, & maximè Physica methodo etiam noua.

Francisci Suarez Soc. Iesu, Metaphysica amplissima.

Scripsit etiam in Philosophiam *Casimirus Tolosas* Ordinis Capucinorum.

Antonius, Gaudinus, Gallus. *Raymundus Mailbet* Gallus *Ioannes à S. Paulo*, Hispanus. *Scipio Claromontanus*, Italus.

Cenelmus Digbæus, Anglus in Philosoph. obseruationes plurimæ nouæ, & ingeniosæ, & demonstratio immortalitatis animæ.

Petrus Cassendus, Gallus, in Philosophiam exquisita plurima.

Gemma Frisius ex Acad. Louan. de Cælo, &c.

Libertus Fromondus ex eadem, Meteora, & Aristarcus.

N. Fournenc Ord. Oratorii in Philosoph.

Conimbricensis cursus philosophiæ Col. Soc. Iesu, Eman. Goez.

Thomas Caietanus Ordinis Prędic. in Philosophiam plurima in comment. ad D. Thomam.

Chrisostomus Iauellus eiusdem Ordinis Prædicatorum, Philsophia Rationalis, Naturalis, Moralis.

Nicolaus Colbertus in Gallia Episcopus, Philosophia vetus, & noua nuper edita.

Roderici de Arriaga Hispani Lucronensis Societatis Iesu, Cursus Philosophiæ vniuersæ, editus anno 1632. Ex eadem Soc. seq. *Francisci Ouiedo* Hispani Madritensis Philosophia vniuersa, anno 1640. *Bartholomæi Amici* Itali, in vniuersam Aristotelis Philosophiam disputationes anno 1649. *Thomæ Comptoni* Angli, Philosophia vniuersa in Col. Angl. Leodii, anno 1666. *Balthasaris Tellez* Lusitani, Vlysiponem summa vniuersæ Philosophiæ, anno 1675. *Cosmæ Alamanni* Mediolanensis, summa Philosophiæ ex D. Thomæ doctrina, anno 1634. *Francisci Alphonsi* Hispani, Philosophia vniuersa anno 1649. *Francisci Freyre* Lusitani, Philosophia vniuersa Tomo vnico, anno 1644. *Alphonsi de Penafiel* Peruani, Cursus Philosophiæ, anno 1657. *Magini Pasti*, Hispani Cursus vniuersæ Philosophiæ, anno 1659. *Petri Hurtadi de Mendoza* Hispani Commentarii in Philosophiam vniuersam, anno 1651. *Ricardus Lyncæus* Galuiensis, Hibernus, Philosophiam vniuersam edidit in Hispania circa annum 1630. &c.

Materiæ quædam singulares, & raræ *Ferdinandi Castrilli* Gaditani Soc. Iesu, Magia naturalis, anno 1667. Ex eadem *Athanasii Kircheri* Germani, de Arte magnetica anno 1681. *Georgij Fournier* Galli de arte nauigandi anno 1652. *Ioannis Baptistæ Ferrarij* Senensis, Flora, siue, de cultu florum anno 1655. *Matthæi Riccij* Maceratensis, de Elementis anno 1610. *Nicolai Cabei* Ferrariensis, Philosophia magnetica &c. anno 1650. *Ioannis Eusebij Nirenbergij* Madritensis, Curiosa Philosophia, Thesaurus mirabilium Naturæ, de Antipathia, & Sympathia, anno 1658.

RECENTIORES ALII.

Renatus Cartesius natione Gallus; professione Laicus: ab ineunte ætate Mathesi & Philosophiæ incubuit, postea militiam secutus est: sed hac relicta ad studia est reuersus, in quæ vt liberius incumberet; relicta patria, in Hollandiam ad Egmontium venit, ibique viginti quinque annis commoratus est. Post hæc Parisios reuersus, multis, etiam in Aula, in pretio fuit. Sed cum Vrbs tam frequens studiorum otio non faueret, & à Christina Sueciæ Regina multum solicitaretur, ad eam in Sueciam profectus est: sed non diu ibi commoratus, in Vrbe regia StoKolmij post paucos mense obijt anno 1650. ætatis suæ anno 54 Corpus eius inde postea translatum, & in templo S. Genoueuæ Parisijs sepultum est. Vir erat cartesius multum resoluti, & satis elegantis ingenij: adeò vt varia etiam pridem exoleta, quadam nouitatis specie multum exornauerit. In suis Mathematicis passim ab omnibus, in Philosophicis ab aliquibus, in paucis Scholis, & non per omnia, recipiunt: ab illo hi passim dicuntur Cartesiani, siue Corpusculatores, vt distinguantur, à Peripatheticis, qui Aristotelicis principijs potius adhærent: aliquos ex vtraque parte nouos Scriptores mox referemus.

Edidit Cartesius, Meditationes primæ Philosophiæ, & Principia, & Methodos, & Passiones animæ: Item, Meditationes Metaphysicas, & varia Geometrica. Post mortem editi sunt duo Tomi Epistolarum: & aliquid additum tractatui eius de Homine.

Dissidet plurimum Carresius à doctrina communi inter Peripatheticos, circa prima Philosophiæ Principia, existimans suas Idæas esse firmiores. Et in his contra eosdem statuit demonstrationem Dei, in eo quod habeamus claram Idæam entis à se. Discrepat etiam circa naturam, & numerum Elementorum. Circa materiam, & formam tam in animatis, quam inanimatis, quam statuit in varia variorum corpusculorum dispositione. Circa actionem, & efficientiam nouæ entitatis per causas secundas. Circa essentiam corporis naturalis, quam ponit in extensione actuali, & penetrabilitatis experte. Circa spatia realia siue extensionem Vniuersi, quam statuit indefinitam. Circa Vacuum, quod asserit absolutè esse impossiblle. Circa qualitates Peripatheticas, quales nullas admittit: nec quantum apparet entitates Modales à Modificatis realiter distinctas. Circa Motum corporum, quem statuit de nouo nullum fieri, sed eundem qui à mundi exordio fuit, corporibus motis communicari. Circa Animatorum sensationes, quas vult non in aliis membris fieri, sed in cerebro, siue glandula pineali: plura alia docet prædixis annexa.

Contra Cartesij Principia scripsit ex Acad. Louaniensi Professor in Pædagogia Castrensi librum cui titulus, *Cartesius seipsum destruens*. In Academia Duacena illa passim non recipiuntur: vti nec in Academijs Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ. Illa quoque in multis insectatur *Gassendus*, *Moria*, *Sorberius*, & plures alijque infra. Ex Academia Leydensi vehementer contra illa agit. *Fridericus Spanhemius* Professor in libro, de nouissimis circa res sacras in Belgio dissidijs, vbi circa paginam 76. citat plurimos Scriptores, & variarum Academiarum *Decreta* contra illa Principia tanquam in ordine ad Atheismum, &c. nimis periculosa sic ille fusius.

Non pauci tamen varia eius Principia in suis etiam Scriptis tuentur, & alij varia naturæ Experimenta pro ijs elucidandis operose examinant. Eo conducunt *Roberti Boyle* Scriptoris Angli, Paradoxa Chymicophysica, & Hydrostica: item, de coloribus, Historia fluiditatis, & firmitatis, Experimenta physico mechanica, &c. Item *Iacobi de Hamel* Tractatus de corporum affectionibus anno 1679 pro doctrina Cartesii positiuè varia scripsit *Iacobus Rohault* in tractatibus Physicis anno 1672. *Guilielmus Philippi*, *Callij*, *Cordemaij*, *Clerselier*, *Antonius le Grand*.

Sed contra Cartesium porrò scripsit *la Grange*, Ordinis Oratorij: & in varijs *P. Honoratus Fabri*. Item *P. Ignatius Gasto Pardies*, *P. Dinetus*, *P. Stephanus Natalis*, Gallus, in Physicam veterem, & nouam. Postremò *D. Ludouicus de la Ville* in suo Libro gallicè contra Carthesium, dedicato Archiepiscopis, & Episcopis Galliæ, vbi in Dedicatione adducit Decretum Regis Christianissimi in Concilio status habito Vercellis die 2. Augusti anno 1675. in quo declarat opiniones Cartesii posse deordinationem in Regno causare, quam expedit omnino præuenire; ac notum facit vniuersitati Parisiensi se cupere vt maneat in resolutione suscepta, & hactenus conseruata istas opiniones non recipiendi. Exhibet insuper Litteras Regis prohibentis ne Andegaui doceantur aut sustineantur opiniones in principiis Cartesii fundatæ, quibus porrò iniungitur istius loci Intendenti vt executioni manus adhibeat; hæc ille fusius.

Extat

Extat Decretum Romanum sacræ Congr. Indicis, datum in Palatio Apostolico Quirinali anno 1663. in Indice Librorum prohibitorum sub Alexandro VII. quo decreto prohibentur &c. donec corrigantur varij libri Renati Cartesij, vt de prima Philosophia, & pluribus alijs eius libris expressis in illo Decreto, cuius, & hic exemplar habemus. Sed hæc hactenus abundè pro vtili notitia totius Philosophiæ etiam modernæ.

CAPVT IX.

Scientiæ Mathematicæ

Partes, Axiomata, Ortus, Auctores.

PArs sunt: Geometria speculatiua, & practica. Arithmetica, Algebra, Astronomia, Cosmographia, In sphæram, Astrolabium, Optica Catoprica, cylindrica, & Annularia, Architectura militaris, Horologia solaria, & alia practica.

Ex Mathesi, quia Philosophiæ germana est, pauca hic Axiomata Geometrica ad aliquam eius notitiam delibandam adijcio.

Quæ eidem sunt æqualia, & inter se æqualia sunt: *Est Euclidis, & seq.*

Quod vno æqualium maius, aut minus est, maius quoque aut minus est altero æqualium, & contra.

Si æqualibus addas æqualia, tota erunt æqualia.

Si ab æqualibus demas æqualia, quæ remanebunt erunt æqualia.

Si inæqualibus addas æqualia, tota erunt inæqualia.

Si ab inæqualibus tollantur æqualia, quæ remanent erunt æqualia.

Omnes Anguli recti Inter se æquales sunt.

Parallelæ lineæ communi perpendiculo vtuntur.

Duæ rectæ lineæ spatium non comprehendunt.

Duæ rectæ lineæ nequeunt habere segmentum commune: & omnes rectæ punctualiter se intersecant.

Mathematicus abstrahit à Materiar.

Indiuisibile additum indiuisibili non facit maius.

Quolibet numero sumi potest maior.

Omnis numerus seipsum metitur per vnitatem.

Hæc sufficiant ad gustum aliquem huius

scientiæ, quam eius Cultores ex Iosepho *lib. 1. cap. 3.* tradunt, vt omnium antiquissimam originem duxisse ex nepotibus Seth, qui cœlorum ordinem, & syderum cursus primi obseruauerint. Ex his autem post diluuium emanasse ad Assyrios, & Chaldæos, postea ad Græcos, & præcipuè excultam à *Pythagora* Philosophorum antiquissimo, vti & à *Democrito, Platone, & Aristotele*, & maximè ab *Archimede*, quem humanæ subtilitatis Apicem appellant.

Post Christum anno 70. *Claudius Ptolomæus* in Astronomia summus, & admirandus fuit; quem per longam temporum seriem secuti sunt alij, ac demum *Euclides*, cuius Scripta nunc præcipuè in Scholis mathematicis traduntur, atque ante illum repertam esse admirabilem illam artem quam *Algebram* dicimus, sed ab alijs recenter magis excultam, agnoscit noster *Andræas Tacquet*, qui & ipse in hac Prouincia Flandrobelgica non ita pridem eam Scientiam Scriptis illustrauit: vti & *P. Georgius à S. Vincentio*, ac *P. Ægidius Gotteniez*, qui & Romæ Mathesim multis iam annis summa cum laude publicè profitetur.

Scriptores quidam alij in Mathesim tam antiquiores, quam recentiores.

Petris Herigionij Cursus Mathematicus in 6. Tomis in 8. Parisijs anno 1644.

Francisci à Schooten Exercitationum Mathematicarum Libri 5. in 4. Lugduni Batauorum anno 1657.

Gemma Frisius, Louan. de principiis Astronomiæ Eiusdem Cosmographia in 4. Antuerpiæ anno 1584.

Guidi Vbaldi, Problemata Astronomica; Venet. anno 1609.

Ioannis de Sacro-bosco Sphæra, cum scholijs Iunctini, in 4. Antu. anno 1573.

Ismaelis Bulliardi, Astronomia, Philosophica, Parisiis anno 1645.

Roberti Flud, Microcosmus, & vtriusque Cosmi historia, anno 1619.

Christophori Clauij Germani ex Societ. IESV Operum Mathematicornm Tomi 4. an. 1612. Ex eadem Soc. *Andreæ Arzet* Germani, Clauis Mathematicæ, anno 1675. *Bernardini Ginnari* Itali, Tabulæ perpetuæ horarum ortus, & occasus solis, anno 1617. *Christophori Scheineri*, Germani, Disquisitiones Mathematicæ, de Controu. nouis, anno 1611. *Godefridus Franckenius* Prou. Frandro-belgicæ, Problemata optica, anno 1630. *Theodori Moreti* eiusdem Prouinciæ Antuerp. Propositiones Mathematicæ de Celeri, & Tardo, Naturæ, & Armorum, anno 1635. *Hugonis Sempilij*, Scoti, S.I.

S. I. de Mathematicis disciplinis Lib. 12. & Dictionarium Mathematicum, anno 1654. *Ioannis Lanez*, Germani S. I. Institutionum Arithmeticarum Libri 2. anno 1638. *Iosephi Blancani*, Itali S. J. Dissertatio de Mathematicarum natura, sphera mundi, &c. anno 1624. *Matthæi Riccij*, Itali S. J. Cosmographicæ, & Astrologicæ perceptiones &c. anno 1610. *Andreæ Tacquet* Antuerp. de quo supra, in Mathesim ferè vniuersam opera exquisitissima in 8. *Francisci Aguillonij* Bruxellensis Soc. Iesu, Opticorum Libri 6. Obijt Antuerpiæ anno 1617.

CAPVT X.

Theologiæ vniuersæ.

Partes, Ordo, Materiæ, prout in cursu Theologico per singulos annos distribuuntur.

THeologia prout in Scholis nunc vsurpata primam ferè originem, & ordinem accepit à *Petro Lombardo*, qui dicitur, Magister Sententiarum. Fuit hic vir eximie doctus, Vniuersitatis Parisiensis decus, & oraculum, natus in Lombardia, inde dictus Petrus Lombardus, postea creatus Episcopus Parisiensis: obijt ibidem Anno 1164 Scripsit, & digessit Theologiam in Quatuor Libros Sententiarum, quos varij infra referendi suis Commentarijs illustrarunt. Sed nemo clarius, & illustrius quam *D. Thomas Doctor Angelicus*, qui preterea edidit suam summam Theologicam, excellenti ordine, & methodo digestam in Primam partem, Primam secundæ, Secundam secundæ, & Tertiam partem, quem ordinem iam passim Scholæ sequuntur. Vixit, & floruit centum circiter annis post Lombardum: Obijt 7. Martij anno 1274. ætatis suæ anno 50. In Sanctorum numerum relatus à Ioanne 22. anno 1323: & Doctoribus Ecclesiæ adscriptus à Pio V. anno 1567.

Hoc igitur ordine deductas omnes Theologiæ partes vti iam in Scholis traduntur supra reperies *Tom 2. Par. 1.* per totam.

Ordo Cursus Theologici in singulos annos distributus.

THeologia Scholastica vbi per quadriennium à duobus Professoribus tota traditur.

Primo, Anno dictatur manè, de Deo vno, & trino, & de Angelis. Dictatur à meridie, Iustitia, & Iure ab altero professore.

Secundò, anno manè, de Incarnatione. A meridie, de Beatitudine, & Actibus Humanis.

Tertiò, anno manè, de Sacramentis in genere, & tribus primis in specie, Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia. A meridie: de Peccatis, Legibus, & Gratia.

Quartò anno manè, de Pænitentia, Extrema vnctione, Ordine, & Matrimonio A meridie, de Fide, Spe, & Charitate.

Cursus Theologiæ *Moralis* vbi per triennium absoluitur. Primò anno manè dicturus de Deo, & Religione. A meridie, de Iustitia, & Iure.

Secundo anno manè, de Incarnatione, & Actibus humanis. A meridie, de Sacramentis in genere, & de Baptismo, Confirmatione, Eucharistia, Extrema vnctione, & Ordine.

Tertio anno manè, de Peccatis, Legibus, & Gratia. A meridie de Pænitentia, Censuris, Matrimonio, Materiam de Fide, Spe, & Charitate tertio anno commodè tradit idem qui Scripturam profitetur.

CAPVT XI.

Auctores in Theologiam Antiqui, & Recentiores.

IN quatuor Libros: Sententiarum Petri Lombardi, de quo supra, scripsit ex Ordine Prædicatorum *D. Thomas*, *Albertus Magnus*, *Guilielmus Durandus*, *Ioannes Capreolus* in libros sent. 10. 4. &c.

Ex Ordinem S. Francisci *Ioannes Dum Scotus S. Bonauentura*, *Alexander Alensis*, Petrus Aureolus Card. *Petrus Posnaniensis* Comm. in libros Sentent. Scoti. *Huo Cauelli*, in libros Sent. Scoti, Annotationes & Scholia, &c.

Ex Ordine S. Augustini *Ægidius Romanus*, *Thomas Argentina*, &c. Ex alij varij, vt *Ioannes Maior*. Doctor Paris. scripsit in 4. Sentent. anno 1509. *Guilelmus*. Estius Doctor

Dua-

Duacenus in 4. libros Sent. To. 4. anno 1616. &c.

Theologiam vniuersam ordine nouo iam in Scholis passim recepto scripsit præclarè Diuus Thomas in sua Summa, de qua Cap. præcedentis initio. Post illum, & in illius Summam ex omnibus Scholis, & Nationibus Theologiam ediderunt plurima, ex quibus hic conor prout occurunt, aliquos notiores adducere. *Thomæ Caietani* Card. Ordinis Predicatorum commentaria in Summam D. Thomæ: Collegij Salmaticensis in Hispaniæ *Patrum Discalceatorum* cursus Theologicus: æditus Madriti anno 1631. *Andrea Diunallij*. Doctor Parisiensis in D. Thomarum Tomi. 2 anno 1636. *Ioannis Vvigers* Doctor Louaniensis Theologia Vniuersa anno 1629 *Francisci Syluij* Doctor Ducensis Commentarius in D. Thomam anno 1618. *Ioanni Malderi* Episcopi Antuerpiẽsis Opera Theologica in primam partem, 1. secundæ &c. anno 1616. *Francisci Bona Spei* Belgæ ex Ordine Patrum Carmelitarum calceatorem, cursus Theologicus. *Alexaader Pesantius* Romanus, commentaria breuia in Summam D. Thomæ *Bartholomei de Medinæ* Ordinis Predicatorum Commentarij Scholastici Tomo 2. anno 1618 *Dominici Scoto* Ordini Prædicatorum opera Theologica, & 4. Sent. anno 1598. *Dominici Bannez* Ordinis Predicarorum opera Theologica tom 3. anno 1614. *Gulielmi Herinx* Ordine Sancti Francisci Episcopi Iprensis, Summa totius Theologiæ Scholasticæ, & Moralis, Anno 1660.

Caroli Iosephi Tricassimi ex Ordine Patrum Capucinorum, Opera Theologica, cum 80. rationibus potissimum ex S. Augustino pro vera arbitrij liberrate. *Eligij Bassæi* opera Theologica; & *Lud. Caspensis* ac *Lud. à Dola* de concursu Dei, ex eodem Ordine. *Ioannis Driedonis* Louanij Operum Theologicorum Tomi 4. anno 1656. *Ioannis Pauli Nazarij* Ordinis Predicatorum in D. Thomam tomi 4. anno 1621. *Facis Iordani* Opera Theologica tomi 3. Anno 1650. *Petri à Sancto Iosepho* Idæa Theologiæ speculatiuæ & moralis in 12. anno 1640. *Philippi Gamacbai* D. Sorbon. summa Theologica, Parisijs anno 1627. *Raphaelis Auersa* Opera in partes Theologię plerasque.

Matthæus Kellisonus Angelus Doctor Duacenus in 3. partem D. Thomæ. *Alphonsus Curiel*, Salmaticensis in D. Thomam. *Guilielmus Mercerus* in Acad. Louaniensi, commentaria in 3. partem D. Thomæ. *Theodorus Smising*. ex Ordine S. Francisci de Deo vno, & trino, Tom. 2. *Ægidius de Præsentatione*, Lusitanus, ex Ordine S Augustini, de Beatitudine corporis Tom. 3.

Thomæ Hurtado Ordinis Prædicatorum, Resolutiones Morales, & Scholasticæ. *Ioannis Baptistæ Gonet* Ordinis prædicatorum, clypeus Theologiæ Thomisticæ. *P. Contenson* eiusdem Ordinis Theologia recentior. Ex eodem Ordine prædic. in varias Theologiæ partes scripserunt. *Alexander Sebille* Ant. de libero arbitrio contra Iansenij Doctrinam. *Didacus Aluarez*, de Auxilijs *Vega*, de iustificatione. *D. Antonius*, Summa; *Mariales*, Bibliotheca Theologica. *Ildephonsus* in D. Thomam Thomi 3. *Bartol. Medina* in eundem, alijque.

Theologia Moralis, per *Antonium Dianam* Panormitanum Clericum Regulam, Resolutionem Moralium Partes 12. Tomis 5. in fol. anno 1640. &c. *Emanuelis Rodriquez* summa Casuum conscientiæ in 4 anno 1614. *Francisci Bordoni*, Consilia Regularia in fol. anno 1641. *Henrici de Vilolobos* Hispani, Theol. Moralis partes 2. in fol. anno 1640. *Ioannis Caramuel* Hispani in Regulam S. Benedicti; eiusdem Theologiæ Fundamentalis, Moralis, Regularis, Tractatus varij anno 1646. *Laurentij Portel*, Ordinis S. Francisci Dubia Regularia, & Responsiones morales in 8. anno 1634. Ex eodem *Laurentij de Perynis*, de Priuilegijs Regularium &c. anno 1643. *Bosco*, de Sacramentis &c. alijque.

Lodouici Miranda, Manuale Pręlatorum Regularium in fol. an 1617. *Martini Nauarri* ab Azpilqueta, in 4. Tomi 5. Consiliorum Manuale Confessariorum, &c. anno 1588. &c. *Martini Bonacinæ*, Casuum conscientiæ Tractatus absolutissimus in Tomis 2 in fol. anno 1628. &c. *Petri Marchant* Resolutiones, & Tribunal conscientiæ, in fol. anno 1642. *Petri Binsfeldij*, Enchiridion Theologiæ Pastoralis in 8. anno 1604. *Rufilij Bersonij* Speculum Episcoporum, in 4. anno 1595 *Syluestri Prioratis*, Summa, partes 2. in 4. anno 1554. *Stephani à S. Paulo* Ord. Carmelitarum Calceat. Theologia Moralis in 8. anno 1664. *Basilius Pontius* Ordinis S. Aug. de Matrimonio, & *Martinus* de Sacram. Ordinis.

Theologiam Vniuersa ea *Societate* in lucem dederunt sequentes *Franciscus Suarez* Hispanus Granatensis Tomis 12. non magis amplè quam solide, obijt anno 1617. ætatis ferè 70. Societatis initæ 54. *Gabriel Vasquez* Hispanus, Tomis 10. cum cęteris eius operi-

bus, obijt anno 1604. ætatis 55. Theol. docendæ 29. *Adamus Tannerus*, Germanus, Tom. 5. obiit anno 1632. ætatis anno 60. *Rodericus de Arriaga*, Hispan. Cursus Theologicus, obiit anno 1667. *Franciscus Amicus* natione Italus, edidit Cursum Theologicum Tom. 8. obiit anno 1651. ætatis 70. *Thomas Comptonus* Anglus Cursum Theologiæ accuratum edidit in Col. Angl. Leodii Tomis duobus. *Gregorius de Valentia* in Summa vniuersam D. Thomæ. *Iacobus Granadus* in eandem *Ioannes de Salas* Hisp. in Theol. fere vniuersam, vti, & *Gaspar Hurtadus*, & *Franciscus Ouiedus*, & *Ioannes de Lugo* Card. *Ludouicus Meratius Martinus de Esparza* Italus, *Luisius Tarrianus* Hisp. anno 1635. &c.

Summam Theologiæ Scholasticæ breuem eadem Societ. edidit *Martinus Beccan.* Germanus *Honoratus Fabri*, Gallus. *Christophorus Haunoldus* Germanus. *Ioannes Præpositus* Belga Atrebat. magnam partem Theologiæ edidit anno 1634. ætatis 63. *Paulus Sherlogus* Hibernus scripsit de scientia media. *Petrus VVadingus* etiam Hib scripsit librum de Incarnatione; alterium de Contractibns, *Sfortia Pallauicinus* Cardin. edidit magnam partem Theologiæ Scholasticæ, vti, & Dicastillo Ital. *Antonius Terillus* Anglus, de Fundamento Theol. Moralis sine Conscientia probabile Leodij. *Leonardus de Penafiel* natione Peruanus, origine Hispanus, scripsit de Deo vno, & trino, de Fide, de Incarnatione. *Matthæus de Moya*, Quæstionum moralium selectarum Tomos 2. *Thom. Sothuellus* Anglius Analysim fidei.

Theologiæ Moralis vniuersæ Opus absolutissimum ex S.I. edidit *Paulus Layman* Germanus Lib. 5. & *Vincentius*, *Filliucius*, Tomis 2. & *Ioannes de Azor*. Institutionum moralium Tomis 3. & *Valerius Reginaldus*, Praxim fori Penitentialis Tomis 2. *Thomas Sanchez* S.I. (non *Ioannes*) de Matrimonio Tomos 3. In præcepta Decalogi Tom. 2. Consilia moralia To. 2 *Paulus Comitolus* Responsa Moralia, & de Contractibus. *Franciscus Toletus* Card. Summam casuum conscientiæ *Ferd. Castropalaus* Theologiam moralem admodum accuratam. *Georgius Gobat* Experientias Theologicas, & Quinarium Tractationum Theologicarum. *Hermanus Busenbau*, medullam Theologiæ moralis.

In prouincia *Flandro Belgica* in varias Theologiæ partes scripsit *Leonardus Lessius* patria Brechtanus in Brabantia, de Iustitia, & Iure, & cæteris virtutibus Cardinalibus de Beatitudine, & Actibus humanis &c. Opuscula etiam varia de Gratia prædestinatione, summo Bono, prouidentia Numinis, perfectionibus diuinis &c. Obijt anno 1623. ætatis 69. *Ægidius de Conink* Belliolanus scripsit de Sacramentis & censuris Tomi 2. de Actibus supernaturalibus: Fide spe, & charitate Libris 4. de Absolutione moribundi, & eius defensione. De Deo Trino; & Incarnato, opus posthumum: Obijt Louanii anno 1633. *Martinus Bresserus* Boxtellanus, de Conscientia. *Ludouicus de Schildere* Brugensis, de principiis formandæ conscientiæ Tractatus 6. & Synopsim Theologicam de Sacramentis. Obiit anno 1667. *Franciscus vander Veken*, Antuerpiensis, de Deo vno, & trino. De simplicitate, & libertate Dei. *Ignatius Derkennis* Antuerpianus, de Deo vno, & trino Positiones sacras de Eucharistia &c. *Philippus de Hornes*, Præcipuas controuersias in forma Thesium deductas. *Cornelius Hazaert* in Theologicis fidei controuersijs Opera varia. *Michael van Triest*, elaborauit Compendium Resolutionum Antonini Dianæ. *Maximilianus Ledent* de Attritione &c. & *Ægidius Estrix* varios Tractatus Theologicos in Controuersijs modernis. *Iacobus Tirinus*, Antuerpianus; & *Cornelius à Lapide* Bucholdianus, plura huc spectantia in Scripturam vniuersam; & alij in aliis Operibus.

Scriptores in Controuersijs Theologiæ modernis.

CIrca controuersias Theologiæ modernas scripsit in Belgio, de Attritione Tractatus varios *christianus Lupus* & Franc. *Faruacquez* Ordinis. S. Augustini, vti & de eadem contrascripsit variis Tractatibus *Maximilianus Ledent* & *AEgidius Estrix* Soc. JESU. de Methodo remittendi, & retinendi peccata E. D. *Gummarus Huygens* Louanii: Et contra *Franciscus Carolus ReymaKers* in Responsione breui &c. De eadem *Francisci Iacobi*, Quæstio Theologica, An & quando neganda sit, aut differenda absolutio Pænitenti. De eadem alterius eruditissimi *Professoris* liber, cui Titulus Praxis Solida retinendi peccata.

Francisci Simonis, Status, origo, & scopus Reformationis &c. circa administrationem, & vsum. Sacram. Pænitentiæ *Eiusdem*, de Fraudibus Hæreticorum, Pars prima secunda, &c. *Macarij Hauermans* Ordinis Præmonstratensium, circa Prædicta, Epistola Apologetica ac Innocentium XI. Item, Examen libelli, Pentalogus Diaphoricus: & alia Opuscula:

la: nec non Tyrocinium Theologię moralis, anno 1675. *Laurentij Neesen* Theologia moralis Christiana de Sacramentis. Circa obligationem concionem, & Sacrum audiendi in Parœcia propria, Libellus cui Titulus, Obligatio ista clarè demonstrata. Huic oppositus libellus Exhibitio Canonum &c. contra hunc *Chrystophori Philalethis*, iusta defensio &c. Postea prodiit noua Canonum exhibitio, stabilita per *Christianum Lupum*: deinde eiusdem *Christ. Philalethis*, deductio Iuris Pastoris. Accesserunt Analecta Priuilegiorum, & Iurum Regularium, per R. P. Priuilegiatorum professorem.

Nicolaus du Bois, Tractatum edidit in 4. circa Propositiones 45. ad Alexandro VII. prohibitas, earumque Auctores. Motiuum Iuris: Circa obligationem Concionis, & Missæ in Parœcia: Circa Monita salutaria, & plura alia, ac nouissimè de obligatione Sigilli Sacramentalis. *Guilielmus le Maire*, stateram Saulis Ex regis.

De Charitate, libellus, Ignis Fatuus. Contra Libellus, Ignis fatuus extinctus, per *Campianum Florum* anno 1679. *Alberici Vanden Kerckhove*, Theologo-Bernardino disquisitio de Attritione, amore &c.

Christianus Alathinus, de peccatis Ignorantiæ, an ea quæ est iuris naturæ liberet à peccato, per tres partes solidè deductum. Mala fides Auctoris anonymi, per *Danielem Campfordum*. Doctrina mira ac noua &c. per *Vlicum Ionson*.

VVilhelmi Sandæi, Confutatio Triumvirorum, circa Propositiones 65. ad Innocentio XI. prohibitas, earumque Auctores. De his denuò à *Petro Moens*, quiddam editum. *Henrici Noris* Apologia Augustiniana. *Brunonis Neusser*, Germani, Prodromus velitaris contra vindicias Augustinianas &c. Sunt & alij horum temporum libelli in varijs Controuersiis editi.

CAPVT XII.

Notitia specialis circa praxim Curiæ Ecclesiasticæ præsertim Romanæ.

DOctrinæ Theologicæ, ac iuris Canonici plurimùm annexa est cognitio *Fori Ecclesiastici*, & quomodo diuersæ causæ ad diuersa Tribunalia referri, & in his iudicari debeant. Cum enim Christi in toto orbe Vicarius nequeat perse tot tantarumque causarum discussionem, & iudicium exercere, varias Romæ constituit Congreg. siue Tribunalia sibi subordinata, quorum singula de certo genere causarum sententiam ferant, sua demum auctoritate comprobandam. Horum notitia quanto difficilior est, tantò erit hic in vnum collecta commodior.

I. Congregatio *Cardinalium sanctissimæ Inquisitionis* erecta fuit à Paulo III. per Constitut. quæ incipit, *Licet*, an. 1542. Et eadem denuò restituta à Sixto V. const. quæ incipit, *Immensa*, an. 1587. Et habetur in Tomo 2. Bullarij Laertii Cherubini.

Ad hanc Congregationem pertinet Inquisitio hereticæ prauitatis, & potestas citandi, procedendi, sententiandi, & definiendi in omnibus causis tam hæresim manifestam, quàm schismata, apostasiam à fide, magiam, sortilegia, diuinationes, Sacramentorum abusus, & quæcumque alia, quæ etiam præsumptam hæresim sapere videntur concernentibus, non solum in Vrbe, sed etiam in vniuerso terrarum orbe vbi Christiana viget Religio, super omnes Patriarchas, Primates, &c. Sic habet Bulla supra citata. Vnde etiam ad hanc Congregationem defertur examinanda, & censurranda, qualitas Doctrinæ quæ in quæstionem vocatur, vti patet ex pluribus eius Decretis etiam recentibus.

Cardinalium in hac Congreg. assistentium quidquid maior pars decernit validum est, perinde ac si omnes illic conuenissent, & maior pars consensisset. Ita *Barbosa* ex Pii IV. Constit. 79. quæ incipit, *Cum nos*, an. 1564. Vbi addit, hanc Congregationem appellationes ab aliis Inquisitoribus audire, & suos Inquisitores vbi vis locorum deputare.

II. Alia est Congregatio *pro Interpretatione Concilij Tridentini*. Hæc erecta fuit primum à Pio IV. constitut. 81. Quæ incipit, *Alias nonnullas*, annos 1564. Tomo 2. Bullarii, & deinde restituta à Sixto V. constitut. 74. *Immensa*, an. 1586 in qua istius Congregationis munus, & potestas his verbis declaratur. Eorum quidem Decretorum, quæ ad Fidei dogmata pertinēt interpretationem nobis ipsis reseruamus. Cardinalibus verò Præfectis interpretationi, & executioni Concilii Tridentini, si quando in iis quæ de morum reformatione, disciplina, ac moderatione, & Ecclesiasticis iudiciis, aliisque huiusmodi statuta sunt, dubietas, aut difficultas emerserit, interpretandi facultatem, Nobis tamen consultis, impertimur.

Hinc Congregationis Concilii Trid. Declarationes ad instar legis communis solent allegari. Illis etiam plurimum Rota Romana

na deferre solet, nec eas vllo modo in dubium reuocare, vt ostendit Barbosa in sua summa Apostolicarum decisionum.

Sed hic ad praxim specialiter notandum est, iussu Vrbani VIII. anno 1631 Congregationem hanc mandasse ac præcedisse, huiusmodi Declarationibus tam impressis, & imprimendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse in indicio, vel extra à quoquam adhibendam, sed tantum illis quæ in authentica forma, solito Sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarij eiusdem Congregationis pro tempore existentium munite fuerint. Cuius declarationis verba transcripta habet Ant. Diana Resol. Moral. Part. 5. Tr. 2. Resol. 96.

III. *Congregatio* altera est quæ dicitur, *Sacrorum Ritum*, ad quam referenda sunt quæ spectant diritus, cæremonias aliaque ad diuinum cultum pertinentia. Hæc erecta fuit à Sixto Quinto in Constit. 74. quæ incipit, *Immensa*, anno 1587. cuius officium, potestas, & procedendi modus, ex sequentibus ipsius Bullę verbis authenticè exponetur.

Quinque Cardinales delegimus quibus hæc præcipuè cura incumbere debeat, vt veteres Ritus sacri vbiuis locorum in omnibus Vrbis, Orbisque Ecclesijs, etiam in Capella nostra Pontificia. in Missis, diuinis Officijs, Sacramentorum administratione, cęterisque ad diuinum cultum pertinentibus à quibusuis personis diligenter obseruentur, Ceremoniæ, si exoleuerint, restituantur, si deprauatæ fuerint, reformentur. Libros de sacris Ritibus, imprimis Pontificale, Rituale, Cæremoniale, prout opus fuerit, reforment, & ement. Officia diuina de Sanctis Patronis examinent, & Nobis prius consultis, concedant, diligentem quoq; curam adhibeant circa Sanctorum canonizationem, Festorumque dierum solemnitatem, vt omnia ritè & rectè, & ex Patrum traditione fiant, &c.

Hæc tamen Congregatio non concedit Litteras remissoriales pro formanda inquisitione ad canonizationem Sanctorum auctoritate Apostolica, nisi prius expediantur Literę Apostolicę in forma Breuis eidem congregregationi directæ, vt notat *Sellius* in selectis Canonici *Cap 1. Num.* 77.

Non solet etiam passim concedere in Officijs ab ea approbandis Antiphona, Versiculos, Responsoria, Hymnos, & alia similia propria, præter Lectiones secundi Nocturni, vt tradit *Lezana* ex actis Congregationis Rituum.

Neque solet approbare aliquas Litanias præter ordinarias impressas in Breuiario, & eas quæ de Beata Maria recitantur in Ecclesia Lauretana. Idem in summa *Quæstion. Regular. Tom.* 3.

Congregatio Rituum Memoralia non recipit, nisi porrigentes sint Procuratores habentes mandata, aut litteras legitimas ad tractanda negotia. Singula prædicta in praxi notanda sunt, vt sciatur in quibus, & quo modo ad hanc Congregationem recurrere oporteat.

Postremò notandum, Decretis, declarationibus, & decisionibus huius Congregationis fidem in iudicio vel extra non deberi, nisi in authentica forma cum Sigillo, & subsignatione Cardinalis Præfecti munitæ fuerint, vti statutum est iussu Vrbani VIII. anno 1632. prout suprà de Congreg. pro interpretatione Tridentini.

IV. Accedit his *Congregatio de Propaganda Fide*, quæ constat certo numero Cardinalium, Prælatorum, ac Regularium, primùm erecta à Gregorio XV. per Constitutionem, quæ incipit, *Inscrutabili*, anno 1621. in qua constituit 12. Cardinales, & alios Officiales, ac certis redditibus dotauit, vt Congregatio illa intenderet negotijs rebus ac personis Missionum, & alijs quæ ad Fidei Catholicæ prodagationem conducunt: quorum singula in particulari ex ipsa Pontificis Constitutione hic breuiter describo.

Nos vt maiori cum vigilantia, cura, & feruore opus prosequi possimus, & in posterum succesores nostri: nonnullorum venerabilium Fratrum Nostrorum S.R.E. Cardinalium peculiari solicitudini negotium committendum diximus, prout tenore præsentium committimus, & demandamus; Volentes vt in vnum Congregati, adhibitis etiam aliquot Romanæ Curiæ Prælatis, & Religiosis viris ac Secretario, in commune consulant, tantæque rei nobiscum inuigilent, &c. Quod vt commodius præstari possit, semel coram Nobis, ac bis saltem in domo Antiquioris eorum quolibet mense congregentur, omniaque ac singula negotia ad Fidem in vniuerso mundo prodagandam pertinentia cognoscant & tractent; & grauiora quæ in prædicta domo congregati tractauerint, ad Nos referant; alia verò per seipsos decidant, & expediant pro eorum prudentia. Missionibus omnibus ad prædicandum, & docendum Euangelium, & Catholicam doctrinam superintendant, Ministros necessarios constituant, & mutent. Nos enim tam præmissa, quam omnia, & singula desuper necessaria, & oportuna agendi, & exequen-

quendi liberam, & amplam potestatem Apostolica auctoritate præsentium tenore concedimus.

Constituit idem Pontifex vt litteræ, & scripturæ omnes dictæ Congregationis gratis, & absque vlla mercede expediantur. Hæc non parum, vbi res postulat, ad Missionarij instructionem conducent.

V. Sunt & alia Tribunalia minus communia, prout est *Cancellaria Romana*, quæ maximè versatur circa Ecclesiastica Beneficia, & Officia, quæ à Sede Apostolica dependent. Vnde & eorum causas audire: insuper Cameræ Apostolicæ iura curare, & exequi consueuit.

Rota Romana est Tribunal ad quod referuntur Quæstiones difficiliores in negotijs Ecclesiasticis, & alijs vrbis Romanæ, quæ in vtramque partem debitè examinantur, & ab Auditoribus Rotæ de illis demum fertur sententia, quæ passim dicitur, Decisio Rotæ Romanæ. Varias huius Rotæ desiones inter alios adducit *Barbosa*, *Lezana*, *&* *Diana* Parte Vndecima ad Tractatus Miscellaneos in fine.

VI. Pro Foro interno, & quibusdam facultatibus, & gratijs annexis, pridem erecta est *Pœnitentiaria Romana*, & confirmata à Sixto IV. Paulo III. & Iulio III. in Constit. *Rationi congruit*, anno 1558. Præest illi Cardinalis qui dicitur, Maior Pœnitentiarius, qui facultates, & gratias elargitur, & signat. Alij ibidem Confessarij ex diuersis Nationibus congregati. absoluendis pœnitentibus ex quacumque orbis Christiani partibus Romam aduentantibus cum ampla facultate operam assiduam præstant. Praxim & facultates huius Pœnitentiariæ accuratè exhibuimus suprà *Part. 3. Tract. 4. Cap. 8. §. 5.* Et ex illa Modum procedendi, ac formandi supplicationes, & Expeditiones in alijs Tribunalibus facile perspicies.

Habent & Ecclesiæ particulares sua Tribunalia, in quibus iudicantur Causæ Fori Ecclesiastici, vt sunt variæ quæ pertinent ad matrimonium, diuortia, simoniam, vsuras, hæresim, apostasiam, sacrilegium, delicta Clericorum, immunitatem Ecclesiasticam: & similes, quæ referuntur ad Curiam Episcopalem. In hoc Tribunali præcipuè sententiam fert ipse Episcopus, & Officialis, cum Secretario, & alijs qui ad hoc iudicium adhibentur. Has causas fori Ecclesiastici illicitum est Iudici Laico ad se pertrahere, sub grauibus censuris, & pœnis in Bulla Cœnæ contentis. Quando tamen deuenitur ad pœnam sanguinis, solet reus tradit in manus potestatis secularis. Sed ex his, cæterisque hactenus traditis, ante omnia solicite discamus, quo modo & ipsi ante Tribunal supremi Iudicis demum securi compareamus.

Prosecutio.

Huius Ideæ Scientificæ ad cæteras Facultates, & Scientias Controuersiarum, Interpretum, Concionatorum, Asceticorum, Human. &c. in omni genere.

QVoniam intellexi quam habeatur passim grata, opportuna, ac instar thesauri aut Bibliothecæ portatilis, prior illa Idæa Scientiæ Theologicæ, Iuridicæ, ac aliarum annexarum, cum Notitia breui Auctorum selectiorum in Partes singulas. Impellor nunc vlterius vt ex plurimorum voto idem præstem in exponendis ad communem notitiam cęterarum Facultatum Tractatibus, & Auctoribus qui materias singulas in particulari tractarunt. Ingens enim hoc adfert commodum pro vario variorum vsu tam pro Materiarum notitia; quam pro Auctorum in omni genere delectu: qui pro vsu particulari magis accommodati frustra diu multumque indagantur, & cum errore ac dispendio alij, & alij sæpe comparantur, nisi opportuno delectu sub vnum aspectum expositi habeantur.

Controuersiarum Variarum contra Hæreticos, Scriptores varij huius præsertim sæculi.

PAtres ac Scriptores antiquiores contra omnes ferè suorum temporum Hæreses ab exordio Ecclesiæ ordine temporis expositos habes in huius Operis Tomo 1. circa finem. Recentiores aliquos in omni ferè materia hic proponemus.

Robertus Bellarminus Card. ex Soc. Iesu scripsit Tomos complures; de Controuersijs Christianæ Fidei, aduersus huius temporis Hæreticos, opus sane amplissimum, & toti Ecclesiæ vtilissimum.

Thomas Stapletonus Anglus, Doctor Duacenus scripsit de principijs fidei, contra VVittacherum, pro auctoritate Ecclesiast. & alia plurima ac vtilissima Tom. 5. in fol. comprehensa.

Io-

Iodocus Coccius, edidit Controuersiarum Tom. 2. in fol. anno 1601.

Zacharias Bouerius edidit demonstrationem veræ fidei Tom. 2. in fol. & Consultationem orthodoxam in 8.

Antonius Peres, Authentica Euangelij Fides in 4. anno 1626.

Arnoldus Meshonium; Hist. Anabaptistica in 4. anno 1617.

Bunderus à Gandauo, de dissidio Hæreticorum, in 8. an. 1590.

Cuneri Petri D. Louan. Controuersiæ, in 8. an. 1583.

Franciscus Agricola, Propugnaculum Fidei: de primatu S. Petri, de verbo Dei scripto, & non scripro &c. in 8. an. 1477.

Franciscus Hallier, Defensio Ecclesiasticæ hierarchiæ, in 4. an. 1632.

Franciscus Sonnius Demonstratio Religionis Christianæ in fol. an. 1562.

Franciscus Syluius D. Duacenus, de Præcipuis Controuersijs Fidei, in 4. an. 1638.

Georgius Ederus, Malleus Hæreticorum in 8. an. 1581.

Guilielmus Lindanus D. L. Panoplia Euangelica in folio. Christomachia Caluinistica &c. in 8. an. 1584.

Guilielmus Reginaldus, Caluino-Turcismus in 8. an. 1597.

Henricus VIII. Rex Angliæ, ante lapsum in Hæresim, Assertio septem Sacramentorum contra Lutherum.

Henricus Sedulius, Præscriptiones aduersus Hæreses, in 4. an. 1606.

Iacobus Hamelius, de Religionibus diuersis non admittendis, in 8. an. 1589.

Ioannes Lenseus, de persecutione piorum, de officio Christiani in persecutione contra falsos patriotas, de Purgatorio, Satisfactione &c. in 8. an. 1578.

Ioannes Malderus Episcopus Antuerpiensis, Antisynodica, siue Aduersiones in Synodum Dordracenam in Hollandia, in 8. an. 1620.

Lucas VVadingus Hib. Min. Apologeticus.

Michael Nauclerus, de Monarchia diuina Ecclesiastica, & sæculari Christiana, in folio Tom. 2.

Nicolaus Sanderus, de Schismate Anglicano, de visibili Monarchia, de Sede Apostolica, &c. an. 1610.

Odouardi VVestoni, Sanctuariam iuris Pontificij, in 8. an. 1613.

Petrus Calætinus, de arcanis Catholicæ veritatis, in fol. an. 1612.

Salomonis Theodati, pacificatorium dissecti Belgij, in 8. an. 1613.

Thomas Zouius, de signis Ecclesiæ, Tomis 3. an. 1592.

Ex Soc. Iesu inter plurimos, Martinus Becanus, Manuale controuersiarum in 4. Et Compendium manualis controuersiarum in 16. aliaque an. 1625.

Franciscus Costerus Mechliniensis, Enchiridion controuersiarum præcipuarum. Et Apologia pro Enchiridio contra Franc. Gommarum Caluinistam in 8. an. 1604.

Carolus Scribanius, Bruxellensis, Orthodoxæ Fidei controuersa, de scriptura, Traditionibus, Iudice Controuersiarum, Inuocatione Sanctorum, miraculis, &c. in 8. an. 1622.

Adamus Contzen, de vnione, & synodo Euangelicorum, de vera, & falsa pace Germaniæ, defensio Bellarmini de gratia, &c. in 8. an. 1618.

Antonius Posseuinus, Atheismi Hæreticorum huius temporis refutati &c. in 8. anno 1586.

Edmundus Campianus, Anglus, Rationes decem, Fidei Catholicæ Academicis Angliæ, in 12. an. 1631.

Franciscus Turrianus, defensio pro Canonibus Apostolicis, de Ecclesia, & Ordinationibus Ministrorum, de Eucharistia, defensio locorum Scripturæ, & primatus sancti Petri suprà Concilium, &c. in 4. & 8. anno 1580.

Gregorij à Valentia, Controuersiæ, in folio an. 1610

Henricus Fitz-Simon, Hib. Britonomachia Ministrorum, in 4. an. 1614.

Heriberdus Rosuueydus, Vltrajectinus, de fide Hæreticis seruanda, Lex Talionis contrà Causo-bonum, Syllabus male Fidei Capellianæ, Elixir Caluinistarum &c. in 8. an. 1621.

Iacobi Gordoni, Controuersiarum Epitome in 4. an. 1612.

Iacobus Gretserus, Defensio Controuersiarum Bellarmini Tom. 2. in folio, & alia plurima.

Ioannes Bagotius, Apologeticus fidei, in fol. an. 1645.

Ioannes Duræus, pro Rationibus Campiani contra VVittacherum, in 8 an. 1582.

Leonardus Lessius, Flandro-Belga, Disput. Apologetica da Potestate Pontificis Romani, in 4. Consultatio fidei capessendæ, de Antichristo &c. in 8. an. 1614.

Maximilianus Sandæus, Demonstratio ad Con-

Controuersias Hollandicas prodroma Hydrus Hollandicus &c. in 8. an 1619.

Nicolaus Serrarius, Trihæresium, Minerual pro Trihæresio, de Lutheri Magistro, Lutheroturcicæ Orationes, &c. in 8. Anno 1604.

Cornelius Hazart, Aldenardensis, de Inuocatione Sanctorum, Flandrice, de Cæremonijs Missæ &c. de extrema Vnctione, de Purgatorio, de Reliquijs, Peregrinationibus, Eucharistia, confessione auriculari, cultu imaginum, de ieiunio Ecclesiastico, eiusque ceremonijs, &c. præter alios Tractatus plurimos contra variorum Ministrorum impugnationes, & errores.

Petrus Cottonus, Gallus, Gallicè de Missæ Sacrificio, Apologetia pro Matre Dei, Epistola Apologica pro fide Catholica, de modo agendi cum Hæretici, defensio Concilij Trid. Epitome Controuersiarum, & alia plurima circa annum 1618.

Petrus Canisius, Belga-Neomagensis, edidit Summam doctrinæ Christianæ, Commentaria de verbi Dei corruptelis, & plura alia contra sui temporis in Germania hæreticos circa an. 1571.

Nicolaus Romæus, Brugensis, Caluini effigies centum coloribus ad viuum expressa, de Prædestinatione, & iustificatione, item Caluini confessio ex eculeo, Ant. in folio an. 1623.

Prẹter alios Tractatus plurimos vbique editos contra variorum Hæreticorum impugnationes, & errores.

Interpretes in Sacram Scripturam.

IN Scripturam ferè totam ex Antiquioribus scripsit, Rabanus Maurus Anselmus Laudunensi, Hugo Card. Strabus Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusianus, D. Thomas in Epist. Pauli, Iob, eiusdem Catena, postillæ in Genesim &c.

Alphonsus Tostatus, Tomis 14. in fol. anno 1596.

Cornelius Iansenius, Gandensis Episc. To. 3. in fol. an. 1613 Antuerpiæ.

Franciscus Lucas, Tom. 4. in fol. an. 1606. Antuerpiæ.

Guilielmus Estius, Doct. Duacenus, Annot. & Commentaria in Scripturam, &c. in fol. an. 1229. Duaci &c.

Iunillus, in totam Scripturam, breuiter in 12.

Thomas Caietanus, in omnes Epistolas Canonicas, Acta Apostolorum, Quatuor Euangelistas, &c.

Hugonis de S. Charo, in Nouum, & Vetus Testamentum, Tomi 8. in fol. an. 1621. Sunt & alij in varias Scripturæ partes ex omnibus Scholis, & Nationibus tam Antiqui, quam recentiores innumeri.

Ex Societate qui in plerasque Scripturæ partes scripserunt aliquos recenseo.

Cornelius à Lapide, Belga Bucholdianus, obijt Romæ anno 1637. ætatis suæ supra septuagesimum, scripsit Commentaria copiose in vniuersam ferè Scripturam Antuerpiæ apud Nutium, & Meursium, & alibi sæpius recusa.

Iacobus Tirinus, Antuerpiensis, scripsit Commentarium in totam Scripturam Veteris ac Noui Testamenti, &c. Tomis 3 in fol. Ant. 1632.

Ioannes Mariana, Scholia Breuia in Vetus, & Nouum Testamentum.

Andreæ Pinti, Sacræ Scripturæ Selecta.

Antonij de Escobar, & Mendoza, Vetus & Nouum Testamentum Commentarijs illustratum.

Emanuel Sà, Notationes in totam Scripturam.

Henrici Marcelli, Theologia diuinæ Scripturæ.

Iacobi Bonfrerij, Onomasticon locorum Sacræ Scripturæ: & Pentateuchus, Moysis Commentario illustratus, & in Euangelia.

Ioannis Eusebij Nierembergij, de Origine Sacræ Scripturæ: Stromata Sacræ Scripturæ.

Ioannis Stephani Menochij, Breuis explicatio sensus literalis, totius S. Scripturæ.

Martini Antonij del Rio, de difficilioribus S. Scripturæ locis, Tomi 3. item Adagialia veteris Testamenti.

Nicolaus Seratij, Prologomena Biblica, &c. in Lib. Machab. de Epistolis B. Pauli. Item de S. Paulo, & proditore Iuda.

Benedicti Pererij, in Genesim, commentariorum. Tom. 4. & de Benedictionibus Patriarcharum Lib. 1. &c.

Io: Baptista Villalpandus. Tom. 2. & 3. in Ezechielem, accurate de templo, & apparatu vrbis Hierosolymæ tractat.

Ioannis de Pineda, Salomon Præuius, seu de rebus Regis Salomonis Lib. 9. & in Ecclesiast. Tom. 2.

Balthasaris Corderij, Catena Græcorum Patrum Tom. 3. Item Symbola Græcorum PP. Tom. 2.

Dio.

Dionysij Petauij, Paraphrasis omnium Psalmorum Græcis versibus cum interpretatione Latina.

Ioannis Lorini, Commentaria in omnes psalmos Tomis 3.

Roberti Card. Bellarmini, in omnes Psalmos Commentarius.

Thomæ le Blanc, Commentarius amplissimus in omnes psalmos, Tom. 5. & seorsim in psalmum 22.

Ferdinandi Quirini de Salazar, Expositio in Prouerbia Salomonis Tom. 2.

Io: Maldonati, Commentarius in Cantica, & Sapientiam, in Ecclesiastem, in omnes Prophetas maiores, & Baruch.

Octauiani de Tufo, in Ecclesiasticum commentaria in capita 18.

Adami Contzen, commentaria, in quibus sensus litteralis aduersus omnes infideles vindicatur, ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas.

Alphonsi Salmeronis, in vniuersam Euangelicam Hist.

Sebastiani Barradij, itinerarium filiorum Israel ex Ægypto in terram promissionis. Item Commentariorum in Concordiam, & Historiam Euangelicam, Tom. 4.

Scriptores aliqui Historiæ Sacræ siue Ecclesiasticæ.

CÆsar Baronius, Congregat. Oratorij Cardinalis scripsit præclarè Historiam Ecclesiasticam vniuersam ab Aduentu Domini ad annum circiter 1200. Tomis 12. comprehensam.

Henricus Spondanus, continuauit annales Baronij Tom. 2. & eiusdem Baronij Epitomen: Item Annales à mundi creatione ad reparationem in fol.

Florimondus Remondus, de Ortu & Progressu hæreseos huius seculi.

Gilberti Genebrardi, Chronologia, in folio an. 1600.

Laurentius Surius, de vitis Sanctorum, Tom. 12. in fol. an. 1618.

Sozomeni, Historia Ecclesiastica, in Folio.

Thomas Cantipratanus, Miraculorum, & exemplorum Lib. duo.

Ex Societ. Iesu, Acta Sanctorum diffusè elaborauit Bolandus, Henschenius, Papebrochius vsque ad Maium inclusiuè, Tom. 13.

Cornelius Hazart, scripsit Flandrice Historiam Ecclesiasticam præcedentis, & præsentis seculi in Asia, America, Africa, & Europa, Tom. 5.

Dionisii, Petauij, Breuiarium Historicum Nicephori Constantinopolitani: Opus de doctrina temporum aduersus Scaligerum Tom. 2. Vranologium, & variarum dissertationum, Lib. 8. Rationarium temporum, siue Synopsis Historiæ ab orbe condito, vsque ad annum 1626.

Heriberti Rosuueydi, hist. Ecclesiastica à Christo ad Vrbanum VIII.

Iacobi Gualterii, Tabula Chronographica status Ecclesiæ à Christo nato ad an. 1614.

Iacobi Gordoni Lesmoræi, Opus Chronologicum rerum memorabilium à mundi exordio ad nostra vsque tempora, &c.

Iacobi Gretseri, Commentariolus de Imperatorum Regum, ac Principum Christianorum in Sedem Apostolicam munificentia.

Iacobi Galliani, Annalium Ecclesiasticorum Veteris Testamenti Tom. 6. & Epitome eorumd. annalium.

Ignatij Bomplani, Historia Christianarum rerum ab ortu Christi.

Nicolai Talon, Historia Sacra, quæ in Pentateuche continetur. Historia Sacra totius Veteris Testamenti, Historia Sacra Noui Testamenti.

Philippi Bebij, succincta Cronologia ex Bellarmino, & Baronio ab initio mundi vsque ad an. 1628.

Thomæ Stephensonij, Hist. sacra ab orbe condito vsque ad Christi aduentum.

Verbi diuini Concionatores in Dominicas, Festa, &c.

DIonysius Carthusianus, in Dominicas Tom. 1. in fol

Didacus de la Vega, Conciones Dominicales totius anni, Tom 1. super Festa, & quadragesimales super Euangelium, & super Psalmos Pœnitentiales in 8.

Elias à S. Theresia, de Purgatorio, Tom. 2. in fol. an. 1638.

Eusebij Emisseni, homiliæ in Euangelia Dominicalia, & Quadragesimalia, in 8.

Hieronymus de la Nuza, Discursus Euangelici, opus in duo volumina distinctum, in 4. Eiusdem quinque Tomi in Euangelia, in folio.

Iacobus Marchantius, hortus Pastorum, in folio.

Ioannes de Carthagena, Homiliarum Tom. 3. in 4.

Ludouicus Granatensius, Concionum de tempore Tom.4.in 8.

Ex Societ. Iesu. Alphonsi Salmeronis Sermones in parabolas Euangelicas totius anni.

Alponsi Sanctij, Conciones per totum annum.

Claudij Texier, Conciones per Aduentum, & super Dominicas.

Francisci Aguadi, Exhortationes variæ: Sermones de Aduentu, & Quadragesima: de festis Christi, & Deiparæ.

Guilielmi Stanihurstij, thesaurus concionum, & de passione.

Francisci Labatæ, Apparatus concionatorum Tom.3.&c.

Henrici Engelgraue, Flandrob. Lux Euangelica in omnes Dominicas per annum. Cœleste pantheon, in festa Sanct. cœleste empyreum, in festa per an. Tom.2.

Iacobi Lobbetij, Quæstiones in Euangelia Dominicarum, & Festorum per an. conciones quadragesimales, eiusdem.

Ioannes Busæus, edidit Ecclesiastis ad materiam vtilissima, Viridarium Christianarum virtutum. Panarion aduersus vitia. De statibus hominum.

Ioannes Eusebij Nierembergij, Homiliæ catenatæ ex vetustis patribus. Doctor Euangelicus. Hieromelissa bibliotheca.

Barnabæ Kearnæi Hiberni, Heliotropium, siue conciones in Euangelia per Annum.

Ioannis Osorij, concionum Tom.4.

Ioannis Pauli Oliua, concionum habitarum coram varijs summis Pontificibus, Tom. 4.&c.

Ioannis Rho, conciones super Exameton. concionum quadragesimalium Tom. 3. Orationum sacrarum suprà Script. Tom.2.

Ioannis Suffren, Conciones in Dominicas totius anni. Testamentum Patriarchæ Iacob.

Iulij Mazarini, Discursus 100. in Psalmum Miserere. Discursuum supra Gloria Patri, Tom. 1. Colossus Babylonicus, Tom. 2. Sermones super Sermone Domini in Monte. Praxis Concionandi, omnia Italicè.

Nicolai Caussini, Discursus 24. super mysteria Aduentus.

Petri Canisij, Notæ in Euangelia Dominicarum, & Festorum. Conciones in Dominicas Aduentus, & Natalem Domini, germanicè.

Petri Cottoni, sermonis de pręcipuis fidei mysterijs, & in pręcipuos dies festos totius anni gallicè: & ex gallico latinè translati.

Ascetici selecti in omni genere materiæ.

THomæ à Kempis, de Imitatione Christi, libellus planè eximius.

Alberti Magni, Paradisus Animæ: & de adhærendo Deo, in 12. & 8. Antuerpiæ anno 1602.

Aloysius Nauarinus, de delitijs diuini Amoris, in 12. anno 1641.

Andreæ Capellæ, Meditationum, partes 3. in 8. anno 1607.

Antonij Molinæ, Instructio Sacerdotum, in 8. anno 1618.

S. Bonauenturæ, Speculum disciplinæ, & perfectionis Religiosæ, in 12. anno 1591.

Didacus Stella, De contemptu mundi, in 8. anno 1585.

Dionysius Carthusianus, De 4. Nouissimis: & varia eiusdem opuscula spiritualia, in 8. & postea in 12. Coloniæ anno 1611.

Francisci de Sales, Introductio ad vitam deuotam, in 12. & postea illius Opera omnia in fol. edita anno 1637.

Ioannis à Iesu Mariæ Carmelitæ, Opera omnia spiritualia in fol. Coloniæ Anno 1622.

Ioannis Malderi Episcop. Ant. Meditationes Theologicæ, in 8. Antuerpiæ anno 1630.

Ludouici Blosij, Igniarium diuini Amoris, aliaque plura, in 8. Antuerpiæ Anno 1635.

Ludouici Granatensis, Exercitia, & alia opuscula spiritualia, de deuotione, Oratione, ieiunio, Eleemosyna, Eucharistia, item eiusdem, speculum vitæ humanæ, paradisus precum &c. in fol. Coloniæ anno 1626.

Ex Societate Iesu, paucos ex notioribus in singulis materijs annotato. S. Ignatij, Exercitia spiritualia: eorumque Directorium per P. Ludou. de Palma, aliosque plurimos.

Roberti Bellarmini Cardinalis Opera, De Ascensione mentis in Deum, de æterna felicitate Sanctorum, de gemitu columbæ, siue bono lachrymarum, de verbis Domini in cruce, de Officio Principis Christiani, de Arte bene moriendi, Admonitio ad Nepotem de Officio Episcopi.

Alphonsi Rodriquez, Exercitium de Perfectione, & virtutibus Christianis ac Religiosis per omnia opus absolutissimum Tom. 3. comprehensum.

Bernardi Rosignoli, Disciplina Christianæ per-

perfectionis, de actionibus virtutum, stimulus virtutum, &c.

Caroli Scribani Flandro-Belgæ, Philosophus Christianus, Amor diuinus, Medicus Religiosus, Superior Religiosus, Adolescens Prodigus, eiusdemque Meditationes, infra.

Christiani Mayer, Enchiridion Industriarum pro singulis actionibus quotidianis in 8.

Guilielmi Stanihursti, Quotidiana Christiani tessera, Regio mortis, veteris hominis Metamorphosis, Inferorum ergastulum, &c.

Hieronymi Plati, de Bono status Religiosi, opus absolutissimum, Libri 3. in 4.

Iacobi Aluarez de Paz, De vita spirituali eiusque perfectione, aliaque huc pertinentia fusè. Libri 5.

Iacobi Lobbetij, Opera moralia complura in Tomos 7. distributa.

Ioannes Eusebij Nierembergij, De arte voluntatis, de adoratione in spiritu & veritate, Manuale Principum, de discrimine inter temporale, & æternum, aliaque plurima diffusè deducta.

Leonardi Lessij, de statu vitæ deligendo, de 50. Nominibus siue attributis Dei, de bono status eorum qui vouent Castitatem in seculo, &c.

Ludouici de Ponte, Dux spiritualis, de Christiani hominis Perfectione in quouis statu, &c.

Nicolai Caussini, Aula sancta, Diarium Christianum, Angelus pacis, Imperium rationis super Passiones.

Nicolai Lancitij, Opera spiritualia varia Tomis 2.

Roberti Sotuelli Angli, Solatium Catholicorum in vinculis pro fide existentium, Regulæ bonæ vitæ, Triumphus mortis, Lacrymæ Magdalenæ, &c.

Thomæ de Blanch, Idea perfecta Religiosorum, Bonus diues, & bonus pauper, Directio Coniugatorum, Viduarum, Bonus Scholasticus, & alia plura.

Meditationum Scriptores ex præcipuis. Caroli Scribani, Meditationum sacrorum Tomi duo cum iconibus in 8 pro omni statu conducentes.

Christophori Mayer, Diarium Meditationum, siue Meditationes distributæ in singulos anni dies Tom. 2. in 8 vel 12.

Eduardi Haruæi, Meditationes in singulos dies per annum, Anglicè.

Ioannis Busæi, Enchiridion Meditationum in omnes Dominicas, & in omnia Festa anni, libellus in 12. commodissimus.

Nicolai Auancini, Meditationes in singulos anni dies per puncta breuia, & admodum energetica, in 12.

Pauli de Barrij Meditationes in singulos anni dies de vita Christi, & Sanctorum.

Lodouici de Ponte, Meditationum summa breuis, & accurata.

Vincentij Bruni Meditationes de vita, & passione Domini: in 7. Festa D. Virginis, & in Euangelia Dominicarum per annum. Sunt & alij in vario genere Ascetici plurimi, sed hi ad notitiam & delectum sufficient.

Scriptores Controuersiarum fidei, Dogmata ab Ecclesia damnata, eoromque Auctores, & Concilia in quibus singula damnantur, reperiuntur in huius Operis Tomo 2. in fine.

Libri Anglicè editi in præcipuis Materijs varii generis.

PRo singulari commodo illorum qui in tribus Regnis hæresi infectis, & alibi hoc tantum idiomate vtuntur, nec vllos libros difficilius quam tale scire & adipisci valent; hic in vario genere varios præsertim ex Societate quo facilius assequi potui annectendos iudicaui. Non enim ignoro quantum ex talium librorum notitia vsuque Fides, ac Pietas sincera propagari, & conseruari soleat.

Edmundus Campianus edidit Anglicè, Rationes decem in causa Fidei Academicis Angliȩ, in 8. quæ sȩpius impressæ.

Robertus Personius, Directorium hominis Christiani, vulgo, Resolutiones Personis prodiit pridem Louanii, Duaci, nec non Audomariano 1585. Item, de tribus Angliæ conuersiones, Audomari, anno 1604. in 8. & alia plurima.

Eduardus Mico edidit Ephemeridem piarum Meditationum in singulis annis die, Londini in 8. an. 1669.

Eduardus VVorslæus, Religio formata Ratione Protestantica, Religio sine Principiis contra Doct. Stillingfletum &c. Antuerpiæ apud Knobarium, in 4. anno 1668. & 1672.

Antonius HosKinus, contra Iuramentum fidelitatis Catholicis Angliæ propositum. Epitome Christianæ perfectionis.

Thomas à Kempis, Anglice translatus, Audomari, an. 1612.

Eduardus Coffinus, transtulit Anglicè lib. Rob. Bellarmini de Arte bene mouendi, Audomari in 8. an. 1622.

Eduardus Dausonus, Practica meditandi Methodus, Audomari in 12. an. 1614.

Franciscus VValsingamus, Disquisitiones de rebus ad Religionem pertinentibus: Et de sua ad Fidem Catholicam conuersione, Audomari in 4. an. 1674.

Franciscus Gongus, transtulit Anglicè Roberti Bellarmini librum, de Ascensione mentis in Deum, Londini in 8. an. 1614.

Guilielmus Bathæus Hibernus, edidit Anglicè Institut. Methodicam de præcipuis Christianæ fidei mysterijs. Idem auctor est libri celeberrimi, Ianua Linguarum.

Petrus Talbotus, Archiep. Dublinensis in Hib. de natura Fidei, & Hæresis, Ant. an. 1657. Politicorum Cathechismus, ibid. de nullitate Ecclesiæ Anglicanæ Protestanticæ, &c. Bruxellis an. 1658.

Guilielmus Malonius Hibernus, edidit Anglicè Replicam contra responsionem Vsheri pro Antiquitate dogmatum Fidei Romanæ, Duaci in 4. an. 1608.

Guilielmus VVrightus, transtulit Anglicè, Libellum P. Peonardi Lessij, Quæ Fides, & Religio capessenda. Et plura ex Controuersijs Iac. Gordoni, & Martini Becani, Audomari in 8. an. 1614.

Henricus Fitsimon Hibernus, scripsit Anglicè, Consolatoriam ad afflictos Catholicos. Tract. de Missa: & Lib. 2. contra Riderium Ministrum in Hib. an. 1612.

Henricus Garnetus, scripsit, de Christiana renouatione, aliosque Tract. sacros.

Henricus Harcottus, Epitome Hist. gentis Anglorum Ven. Bedæ, Londini an. 1658.

Henricus Morus, Manuale Meditationum P. Thomæ Villacastini Audomari, ann. 1618. Transtulit etiam opus præstantissimum P. Hieronymi Plati de Bono status Religiosi, Rothomagi, an. 1622.

Iacobus Munfordus, Admonitio pro Viuis vt orent pro defunctis, Audomari in 12. anno 1641. Quæstio Quæstionum, siue, de Iudice Controuersiarum Fidei, Gandaui in 4. anno 1658.

Io: Falconerius, Vita B. V. Vita B. Annæ, Vita S. VTenefredæ, & S. Catharinæ Sueciæ, &c. Audomari, in 18. an. 1635.

Io: Floydus, Deus & Rex contra Nouatores Audomari, an. 1620. Verbum consolationis ad Catholicos ibid. in 4. an. 1623. Summa totalis de salute in Romana Ecclesia, contra N. apostatam. Audomari in 4 an. 1639. aliaque. Transtulit etiam Anglicè, Meditationes S. August. ibid. & Antonij Molinæ lib. de Sacrific. Missæ, ibid. in 6.

Io: Perseus, siue, Fisherus, Tract. de Fide Londini ann. 1600. & Audomari auctior in 8. an. 1614. aliaque.

Ioannes Spenserus, de Sacra Scriptura perperam ab hæreticis huius temporis intellecta, Antuerpiæ in 8. anno 1655. Quæsita 36. Ministris hæreticis in Anglia proposita, in 8. Item, Aut Deus aut nihil, contra Atheos, Londini in 8.

Laurentius Anterdonus, Funiculus triplex, quo Fidei capita demonstrantur ex Scriptura, Patribus, & ipsorum Protestantium expositione, Audomari in 4. anno 1654. Progenies, siue, origo Catholicorum, & Protestantium quoad antiquitatem Rothomagi, in 4. anno 1625.

Laurentius VVorthintonus, transtulit Anglicè, Medit. P. Francisci Costeri de vita, & passione Christi, Duaci, an. 1616.

Michael VValpolus, Tractatus de subiectione Principum Deo, & Ecclesiæ. Et, Admonitio ad Catholicos Angliæ circa Edictum Iacobi Regis, Audomari in 4. an. 1610. Transtulit Anglicè libros Boetij de consolatione Philosophiæ, Londini in 8. an. 1609. Et vitam S. Ignatij ex Hispanico, Audomari in 12. anno 1617. & 1620.

Richardus Ashbæus, de felici, & infelici statu animarum in Purgatorio, & modo eas iuuandi, Londini in 8. an. 1663.

Richardus Gibbonus, vertit Anglicè ex Hispan. Regulam bene viuendi Ludouici Granatensis, in 8. Et ex Latino Compendium Meditat. Vincentij Bruni, in 8. &c

Syluester Noritius, edidit Anglicè. Antidotum Controuersiarum contra Sectarios, Audomari an. 1618. Et, Ducem Fidei contra Sectarios, Londini in 4. an. 1621.

Thomas Fhricius, vertit Anglicè, Hist. Lauretanam P. Horatij Tursellini, Audomari in 8. an. 1608.

Thomas VVortintonus, Anchora doctrinæ Christianæ, Tom. 2. Et, Annot. ad Vetus Testamentum, Duaci an. 1609.

Thomas VVhitfeldius, Meditationes de signis veræ Ecclesiæ Christianæ, Londini in 8. an. 1655.

Notandum, aliquos ex his Scriptoribus tantùm per litteras initiales aut aliter nomen suum in libris expressisse.

Oratores & Poetæ varij ex præcipuis Antiquis, & Modernis in vario genere.

H*Os quoque prioribus apponendos iudicaui pro commodo singulari, & delectu Virorum* C c *Apo-*

Apoſtolicorum, qui iſtorum notitiam (dum vſus occurrit) in promptu non habent.

Marci Tulli Ciceronis orationum Volumina tria, eiuſdem libri de officijs, de amicitia, & de ſenectute.

Quinti Curtij Hiſtoria Alexandri Magni, item, Liuij Hiſtoriæ.

P. Cauſſini S. I. Palatium Eloquentiæ. Nouus Candidatus Rhetoricæ Auctore Franciſco Pomey: Ant. Mureti Orationes.

P. Petauij, Orationes variæ ac præſtantes. Quintiliani declamationes oratoriæ.

P. Perpiniani Orationes.

Rhetorica Hautini.

Annæi Senecæ actiones oratoriæ, eiuſdem libri de Ira, de Conſolatione, de Clementia.

P. Oſorius, de gloria.

POETÆ, Publij Virgilij Maronis, Æneidos Libri 12. Ecloga, &c.

Publij Ouidij Naſonis, Metamorphoſis heroicè: libri Triſtium, Epiſt. Heroidum, de Ponto, &c. Elegiace.

Claudianus de Raptu Proſerpinæ, & varijs alijs.

Horatij Flacci, Odæ & Satyræ.

Annæi Senecæ, Tragediæ.

Iuuenalis, Satyræ.

Tibullus Catullus, Propertius antiqui, ſcripſerunt Elegias valdè ſingulares.

Gaſpar Barlæus, ſcripſit Heroica varia, Item Elegiaca ſacra, & prophana, & Miſcellanea.

Iacobus VVallius, S. I. Frandro-Belga ſcripſit paraphraſes Horatianas, & Oliuampacis, & lyrica, &c.

Sidronius Hoſchius, ibidem S.I. Elegas &c.

Guilielmus Beccanus ibidem Idyllia &c.

Renatus Rapinus, Gallus recens, de cultu hortorum & Eclogæ.

P. Lotichij, Elegiæ, & Eclogæ

Ruæus, ſcripſit tragedias, & panegyres.

Tragediæ Patrum ſelectæ extant in duobus Tomulis.

Hermannus Hugo, S. I. Pia deſideria, paruo libello carmine eleganti.

Conſtantij Pulcharelli, Carminum varij generis, & materiæ Libri 5.

Carolus VVarnæus, de raptu Maureſano S. Ignatij, heroicè in 8.

Epigrammatum P. Boulognij Libri 3.

Epigrammata Ioannis Oenis Angli.

Epigrammatum Bidermanni, S.I. libellus.

Barclai, Heinſij &c. Poematum ſingularium libelli varij.

Andreæ Fruſij S. I. Epigrammata in Hæreticos: Plures alij in vario genere.

INDEX

INDEX RERVM,

Tomi Secundi huius Operis, Ordine Alphabetico, et per Paginas notatus.

B

C

Con-

F

G

H

Quo-

De

Quid

R

Quis

FINIS.